

تہ فسیری قورئانی
بہرزو بہ پیز

بہرگی بیست و سیئہم
سوورہ تہ کانی
(فاطر) و (یس) و (الصافات)

عہلی باپیر

ته فسیری سووره ته کانی

فُطْرًا و لِسْرًا و الصَّافَاتِ

ته‌فسیری سووره‌ته‌کانی

فُطْرَاءُ وِ لِسْرَی وِ الصَّافَاتِ

نووسینی : عه‌لی باپیر

دی‌زاینی ناوه‌وه : زهرده‌شت کاوانی

چاپی یه‌که‌م ۱۴۴۳ ک - ۲۰۲۱ ز

۷۲۵ لاپه‌ره

۲۴ * ۱۷ سم

بابه‌ت : ئایینی

له به‌ری‌وه‌به‌رایه‌تی گشتی کتیب‌خانه گشته‌کان - هه‌ریمی کوردستان

ژماره سپاردنی (۷) ی سالی ۲۰۱۲ پئدراوه

تہ فیسیری سوورہ تہ کانی

فُطْرَانِ وَّ لَيْسَانَ

الصَّافَاتِ

نوسینی: عہ لی باپیر

پیشہ کی تم تفسیرہ به گشتی

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ. وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (آل عمران).

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً. وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي الَّذِي فَسَّخَلُونَ بِهِ. وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (النساء).

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ (۷۱) ﴿يُصَلِّحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (الأحزاب).

أَمَا بَعْدُ: فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَالَّةٌ، وَكُلُّ ضَالَّةٍ فِي النَّارِ^(۱).

خونہرہ به ریزو خو شہ و یستہ کان!

هیچ گومانی تیدانیہ - بو مروقی برودار - کہ تہو تہمہ نہی له خزمہت دواین کتیبی خوا (قورن) دا به سہرده بری، جا به ہر شیوہ یہ ک له شیوہ کانی له خزمہت دابوندا بی؛ خونہ نہوہ، تیفکرین و پامان، فیرکردن، کاریکردن ... ہتد، به باشتیرین جیگرتن جیگا دہگری و، خواوہ نہ کہی له دنیاو دواروژدا لینی به ہرہمہ نہدہ.

(۱) تہوہ پی دہ گوتری: (خطبہ الحاجة) کہ پیغہ میہر ﷺ ہاوہ لاق بہ ریزی فیردہ کرد، پیش ہر قسہ بہ کی گرنک، بیلین، وک وتاری جومعہ و داخو اوزیکردن (خطبہ) و... ہتدو، تہم وتارہ، ہرکام له: الترمذی: (۱۱۰۵)، النسائی: (۱۱۰۴)، ابن ماجہ: (۱۸۹۲) أحمد: (۳۷۲۰)، الطبرانی: (۲۴۱۴) ہیناویانہ و (مسلم) یش به شیکی ہیناوہ.

منیش - که وهك باسکردنی چاکه‌ی خوا (التحدّث بنعمة الله) ده‌یخه‌مه‌روو- له‌وه‌تی فامم کردۆته‌وه. خوای به‌به‌زه‌یی و به‌خشهر چاکه‌ی له‌گه‌ل کردووم و، به‌فه‌رمایشتی به‌رزو بئی وئنه‌ی خۆیه‌وه سه‌رگه‌رمی کردوومو، به‌ر له‌ته‌مه‌نی بیست سالیی یه‌وه هیدایه‌تی داوم، که قورنانی به‌پرزو پئرز له‌به‌ر بکه‌م و، سه‌رقالیی خوتنده‌وه‌ی ته‌فسیره‌کانی قورنان و تیوه‌پامانی نایه‌ته‌ پر به‌رکه‌ته‌کانی و، لیوردبوونه‌وه‌یان بم.

هه‌ر بۆیه‌ش تیکرای کتیب و نامیلکه‌و وتارو ده‌سه‌کانم، که‌م و زۆر له‌به‌ر رۆشنایی قورنان دابوون، که‌ دیاره‌ هه‌ر ئەمه‌ش شتیکی سروشتیه‌؛ ناخر نایا نیسلام بیجگه‌ له‌ قورنان پاشان سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ که‌ نه‌ویش هه‌ر روونکردنه‌وه‌ی قورنان و چۆنیه‌تی جبه‌جیکردن و کارپیکردنیه‌تی، شتیکی دیکه‌یه‌؟! بیگومان نه‌خیر.

ئنجا له‌میژ سالیی بوو، که‌ براو خوشکانتیکی دلسۆزی نزیک و ناشنام، داوایان لێده‌کردم که‌ ده‌ست بکه‌م به‌ دانانی ته‌فسیرو لیکدانه‌وه‌یه‌کی قورنان، هه‌تا له‌ پهمه‌زانی سالی (۱۴۲۸)دا هاته‌ دل‌مه‌وه، که‌ ناوی خوای لیبه‌ئینم و ده‌ست به‌و کاره‌ گه‌وره‌و گرنگه‌ بکه‌م، به‌ل‌کو ورده‌ ورده‌ به‌پئیی بوارو ده‌رفه‌ت، هه‌رساله‌ هه‌ندیکی لئ نه‌نجام بده‌م، له‌گه‌ل سه‌رقالیی زۆرو جوّراو جوّرشیدا، هه‌تا ده‌رفه‌تیکی وام بوّ ده‌ره‌ خستی که‌ بتوانم خیرایی تیدا بکه‌م و خۆمی بوّ یه‌کلایی (مترغ) بکه‌مه‌وه‌و، خوا پشتیوان بئی ته‌واوی بکه‌م، نه‌گه‌ر ته‌مه‌ن به‌به‌ریه‌وه‌ مابئ.

سه‌رچاوه‌ی دانانی ئەم ته‌فسیرو لیکدانه‌وه‌یه‌شم، وئرای سه‌رنجدانی زۆربه‌ی ئەو ته‌فسیرانه‌ی که‌ باون و، ده‌ستم پێیان گه‌یشته‌وه، بریتیه‌ له‌ وردبوونه‌وه‌و تیوه‌پامانی خۆم له‌ خودی قورنان، چونکه‌ بیگومان قورنان: هه‌ندیکی هه‌ندیکی روون ده‌کاته‌وه‌: (القرآن یفسر بعضه‌ بعضاً)، پاشان سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، چونکه‌ پیغه‌مبه‌ری خواش روونکه‌ره‌وه‌ (مُبین)ی قورنانه، وه‌ك خوا ﷺ فه‌رمووویه‌تی:

﴿... وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾﴾ النحل.

واتە: ھەرودھا زىكرمان بۆلای تۇناردۆتە خوار، تاكو ئەوھى بۆ خەلكى نىراوھتە خوار، بۆيان روون بکەيەوھ، وھ بەلكو خۇشيان بىرىكەنەوھ.

ئومىدىشم وايە - بە يارمەق خۇاى بە خشەر ﷻ - شايسەتەيى ئەوھم ھەبى تەفسىرو لىكدانەوھەكى وا بۆ قورئان پىشكەش بە مسۇلمانانى كوردستان بکەم، كە لە قورئان بوھ شىتەوھو، مايە بە ھەرە سوودى خوتنەران بى، بە تايە تىش كە زياتر لە سى (۲۰) سالە لە گەل قورئانى بەرزو مەزن و تەفسىرەكانى و كىتەبەكانى سوننەتدا خەرىكم و، دەيان كىتب و بەرھەمى جۇراوچۇرم لە زۆربەى بواریەكانى زانستەكانى شەرىعەتدا پىشكەش كرددوون.

شايايى باسشە كە ئەو بىست و دوو مانگ زىندانىى گرانەم لەلايەن ئەمىركاوه - لە (۲۰۰۳/۷/۱۰ تاكو: ۲۰۰۵/۴/۲۸) - دەرفەتتىكى گەورەو گىنگ بوو، بۆ زياتر پىندا قوولبوونەوھى كىتەبىى خوا (تبارك و تعالی) و، بۆ پەيدا بوونى تىگە بىشتى تايەت لەبارەى زۆرىك لە ئابەتەكانى يەوھ، ئەم پاستىيەش لە مەسووعەى: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله تعالى) دا زۆر چاك درەوشاوەتەوھ^۱ بەلام ھەلبەتە نالىم و ھىچكەسش بۆى نىە بلى: كە ئەم تەفسىرەى من تىروتهواوھ، چونكە وىراى سنووردار بوونى تواناو برستم، لە بەرانبەر كىتەبى لە ھەموو روويكەوھ رەھا (مطلق) و بىسنوور (لا محدود)ى خوادا، نەشمويستوھ كە زۆر بەملاولادا بچم و بچمە نىو ھەندىك وردەكارىيەوھ، كە يان من تىيدا پىسپۆرو

(۱) ئەم مەسووعەيە كە تىستا چاپ كراوھ، كە وتۆتە بەردەستى خوتنەران و، سەرچەم ھەشت بەرك و دەورى سى ھەزارو پىنج سەد (۲۵۰۰) لاپەرەيەو، ھەولمداوھ بەگشتى تىيدا باسى سەرچەم لايەنەكانى ئىسلام بکەم و، تاكە سەرچاوەشم قورئان بووھ، وىراى دەقەكانى سوننەت، كە لە ھۆش (ذاکرة) دا بوووون.

شايايى باسە ئەو مەسووعەيە لە چاپى دووھمى دا، كراوھ بە دوازدە (۱۲) كىتەبى سەر بەخۆ، بە مەبەستى ئاسانتر سوود لى بىنرانى .

شاره‌زا نیم، یان خونهر پتویستی پتی نیه، له کاتیکدا ده‌یه‌وی له قورنان تیبگات و، بزانی خوا (تبارک و تعالی) راسته‌وخو چی پتی فه‌رمووه؟!

نجا هه‌ر لیره‌شه‌وه به پتویستی ده‌زانم پر به دل سوپاسی نه‌و برا گه‌نجه‌ رووچ سووک و گورج و گوئل و دل‌سوژه بکه‌م (حه‌زی نه‌کرد ناوی به‌ینم)، که هه‌لسا به نووسینه‌وه و هینانه سه‌ر کاغه‌زو، پاشان تایبکردن و دواوی پیداجوونه‌وه و هه‌له‌گیری، سه‌رجه‌م نه‌م زنجیره‌ دهرسه، که له نه‌سلدا له شیه‌وی وتار (محاضرة) دا پیشکesh کراون، هه‌روه‌ها هه‌لسا به (تخریج) ی سه‌رجه‌م ده‌قه‌کانی سوننه‌ت، له سه‌رچاوه متمانه پتکراوه‌کانه‌وه‌و، زه‌حمه‌ت و ماندوو‌بووتیکی زوری به سه‌رجه‌م به‌رگه‌کانی نه‌م ته‌فسیره‌وه کیشاود، خوا به باشت‌رین شیوه‌ پاداشتی بداته‌وه‌و، هه‌ر صالح و ساغ و سه‌لامه‌ت و سه‌ره‌رزبئی^(۱)، له خوی به‌رزو بیهاوتاش داواکارم نه‌و جوژه گه‌نج و لاوانه له کوپان و کچان، له‌نیو گه‌له‌که‌ماندا، زور بکات .

شایانی باسیشه که تیمه له‌م ته‌فسیره‌ماندا، باسی به‌ش (جزء) هه‌کانی قورنان و دابه‌ش‌کردنه‌کانی دیکه‌ی وه‌ک: - (حزب) - ناکه‌ین، چونکه هه‌ر سوورده‌تیک بوخوی شتیکی سه‌ربه‌خویه‌و، سه‌رجه‌م نایه‌ته‌کانی وه‌ک نالقه‌کانی زنجیرتیک پیکه‌وه په‌یوه‌ستن و، ناشکراشه که دابه‌شکرانی سه‌رجه‌م قورنان بو‌سی (۳۰) به‌ش (جزء) و شه‌ست (۶۰) (حزب)، شتیکه له‌لایه‌ن زانایانه‌وه کراوه، بو‌ناسانکاری خویتدنی قورنان، دیاره تیمه له دابه‌ش‌کردنی به‌رگه‌کانی نه‌م ته‌فسیره‌شدا، دیسان حیساب بو‌به‌شه‌کان (أجزاء) ی ناکه‌ین و، به‌گویره‌ی سوورده‌ته‌کان، به‌رگه‌کانی دیاری ده‌که‌ین.

 (۱) نه‌و برا دل‌سوژه تیتستاش پاش ته‌واوکردنی زوری قورنان، لئیراوانه به‌رده‌وامه و عه‌زمیشی جه‌زم کرده، که نه‌گه‌ر ته‌مه‌نمان به‌رده‌وام بئ، هه‌تا کوتایی نه‌م ته‌فسیره سه‌رگه‌می کاره‌که‌ی بئ .

دوا قسه شم ئه وه یه که:

ئەم تەفسیرە - وەك پیتشتەر گوتمان - لە ئەسڵدا بە شیۆهی دەرس و وتار پیتشکەش کراوه، بە لām دواتر خۆم دووجار بە وردیی پیتدا چوومه وهو، بە پیتی پتیویست دەستکارییم کردوه، دیاره هه موو دەرسیکیش بە ناوی خواو ستایشی خوا ﷻ دەستی پیکردوه، بە لām ئیمه لە سەرەتای دەرسه کانه وه، ئەوانه مان لابردوه، بۆ زۆر دووباره نه بوونه وهو، ئەو (خطبة الحاجة) یه یه لە سەرەتای ئەم پیتشه که یه وه هاتوه، لە جیاتی سەرەتای سەرجه م دەرسه کانه.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ،

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

دووشه ممه ٢٥ رجب ١٤٣٢

٢٠١١/٦/٢٧

هه ولتير

بەرچاۋ روونییەکی گزنگ لەبارەى ئەم تەفسیرەوہ

خوتنەرى بەرئز !

هەرچەندە لە (پێشەکی گشتیی) ئەم تەفسیرەدا باسمان کردووە کە بۆ نووسینی ئەم تەفسیرە، لە هەموو ئەو تەفسیرە باوانەى دەستم پێیان گەشتووە، بەهەرەمەندبووم، هەرۆهە لە کۆتایی هەر بەرگێکی ئەم تەفسیرەدا، سەرچەم ئەو تەفسیرانەى کەم و زۆر لێیان سوودمەند بووم، ناوەکانیانمان بە ریز نووسیون، بەلام لێرەش وەك جەختکردنەوہى زیاتر و بەرچاۋروونی باشتەر بۆ ئێوہى بەرئز دەلێم :

مادام ناوی تەفسیرەکاغان نووسیوہ، نە پتویست دەکات و نەدەشگونجێ، بۆ هەر تیکەیشتن و بیرۆکەیک، کە زۆرەى تەفسیرەکان لەبارەى ئایەتیکەوہ، یان رستەو برگەیک ئایەتیکەوہ، دەبھینن، ئێمە هەموو جارێ ناوی ئەو تەفسیرانە بێنین، بەلام بێگومان هەر کات بیرۆکەو تیکەیشتنیکى ئایەتی بەکێک لە تەفسیرەکان ھەبێ و بکەوێتە بەرچاۋم، ئنجا چ پەسندی بکەم، چ رەفزی بکەم، هەر کات بە پتویستی بزانی، بە ئایەت ناماژەى پێدەکەم، ئەگەرنا بە ناماژەى گشتی و بە نووسینی ناوی تەفسیرەکان لە کۆتایی هەر بەرگێک دا، ئیکتیفا دەکەم و، زۆریش لە ئەمانەتی زانستی (الأمانة العلمية) دەخەفئیم و مەبەستەم رەچاۋی بکەم، چونکە ئەمینی و ئەمانەت پارێزی، پەوشتنیکى گەورە و بەرزى مسولمانەتیە .

شایان باسیشە جارى وا ھەبە بیرۆکەو تیکەیشتنیکى ئایەتی خۆم، دەربارەى کۆمەلە ئایەتیک یان ئایەتیک یان رستەو برگەیک ئایەتیک، بۆ دروست دەبێ، وەك تیکەیشتن و بۆچوونی خۆم دەنووسم، کە چى رەنگە لە تەفسیرەکانى

۱)

تەفسیری سورهتی قَطْلُ و لَبَّيْنِ و الصَّافَاتِ

دیکهش - یه کتکیان یان زیاتر - دا ههبن، ئه ویش به هوی ئه وه وه یه که من
ئه و تەفسیرەم نه که وتوتته بهر دیده، یان دیتوومه و له یادم نه ماوه.

پێشهکی ئەم بەرگە

الحمد لله والصلاة والسلام والبركات على رسول الله محمد وآله المهتدين
بهدهاء، من الصُّحْبِ والأزواجِ والقرباةِ والتابعين لهم بإحسان إلى يوم اللقَاء.

خۆتەهری بەرێز و خۆهویستم!

ئەمە بەرگی بیست و سێ (٢٣) یەمە لە تەفسیری قورئانی بەرز و بەپێز، سوپاس و ستایشی شایستە بو خوا، کە بوی ئاسانکردین بەهەوڵ و هیممەتی هاوکارانی دلسۆز و بەمشوور چاپی بکەین و بیخەینە بەردەست و، هیواداریشم تۆش هەوڵبەدی باشترین بەهرەیی لیوێر بگری و بەهرە و سوودیش پێ بکەین بە خەڵک.

ئەم بەرگەش وێرایی تەفسیر و پوونکردنەوی چەمک و واتای نایەتە بەپێزەکانی هەرسێک سوورەتی: فاطر و یاسین و الصافات، کە پێکھاتەکانی ئەم بەرگەن، ئەم کورتە باسانەشی گرتوونە خۆی:

یەكەم لە سوورەتی (فاطر) دا:

١- کورتە باسێک لە بارەیی فریشتانەو.

٢- کورتە باسێک: چوار پوونکردنەو لە بارەیی ئەم نایەتەو / ١٠ - فاطر.

٣- کورتە باسێک: سێ سەرنجی گرنج.

٤- پێنج کورتە سەرنج لە بارەیی رەنگەکانەو.

٥- پێنج کورتە سەرنج لە بارەیی پۆلینکردنی بەندە هەلبژاردەکانی خواو.

٦- کورتە باسێک: لە بارەیی داگیرکردنی ئاسمان (غزو الفضاء) هەو.

دوہم : له سوورہ تی (یاسین) دا:

- ۱- قسہ یه که له باره ی پیتہ پچر پچره کان.
- ۲- کورته باسیک: پینج سه رنجی گرنک له باره ی نایه ته کانی سه ره تای (یس) ده وه.
- ۳- هه لسه نکاندنی : به سه ره اتی سی نوئنه ره که ی عیسا و شاره که.
- ۴- کورته باسیک: هه لوئستی جوامیرانه ی نهو پیاوه پرواداره، له پازده برکه دا.
- ۵- کورته باسیک: له باره ی شیعر نه بوونی قورنن و شاعیر نه بوونی محمده وه.
- ۶- کورته باسیک: شه ش به لگه ی به هیز له سه ر زیندوو کرانه وه ی مردووان.

سیته م : له سوورہ تی (الصافات) دا:

- ۱- باسیک ده باره ی گوئگرتنی فریشتان و تیرباران کردنیان.
- ۲- کورته باسیک: چه ند نازو نیعمه تیکی به هه شت.
- ۳- کورته باسیک: له باره ی نهو کوره وه، که ویستراوه سه برپتی له لایه ن ئیبراهیمه وه.
- ۴- ده (۱۰) دهرس و په ندی گرنک له به سه ره اتی یونوس دا.
- ۵- کورته باسیک: له باره ی ریک وه ستانی فریشتانه وه له خزمه ت خوادا و به راوردیکی نتوان نه وان و فریشتان.
- ۶- سی کورته سه رنج، له باره ی سی نایه تی کوئیایی (الصافات) ده وه.

خوای به به زه یی و به خشه ر یارمه تیمان بدات: ۱- هه رچی باشتر و ریکتر قورنانی به پینز بخوئنین و ۲- هه رچی قوولتر لئی تینگه یین و ۳- هه رچی چاکتر و جددیتر پتوه ی پانه بدبین و کارلیکی له گه ل دا بکه یین.

سبحانک رب العزة عما یصفون ، والسلام علی المرسلین والحمد لله رب العالمین

تہ فیسیری سوورہ تی

فَطْرَةَ

دهستینک

به پـرـزان!

ته مـرـو که (۱۹) ی (ذی الحجـة) ی سـالـی (۱۴۴۰) ی کـوچـیه، به رانـبه ر (۲۰/۸/۲۰۱۹) ی زاینـی، دهـسـت دهـکـهـین به ته فـسـیر کـردنـی سووره تی (فاطر).

پیناسه ی سووره تی (فاطر) و بابه ته کانی

یه که م: ناوی ته م سووره ته:

ته م سووره ته له موصحه فه کانی پوژه لات و پوژناوای عالمی نیسلامییداو، له زورتیک له ته فسیره کاندا، هه ناوی سووره تی (فاطر) ه، به لام له (صحیح البخاری) و (سنن الترمذی)، هه روه ها له ژماره یه که له موصحه فه کان و له ته فسیره کانیشدا ته نیا ناوی: (سورة ملائكة)، بو ته م سووره ته به کاره تیزاوه، (السیوطی) یش له کتیه ناوداره که ی خو ی (الإتقان في علوم القرآن) دا، هه ردوو ناوه که ی هیتاون، به لام ته وه ی که زیاتر باوه، سووره تی (فاطر) ه.

دووه م: شوینی دابه زینی:

ته م سووره ته به یه که ده نگیی هه موو زانایان، مه که که ییه، حه سه تی به صرایی (په حمه تی خوای لی بی) دوو تابه تی لی هه لوار دوون، که گوایه نه وه دوو تابه ته له مه دینه دابه زیون:

۱- ٺاڻه تي: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَنبُورَ﴾ (٢١)

۲- ٺاڻه تي: ﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ يُؤْتِنَ اللَّهُ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ﴾ (٣١)

له راستييدا هه ٺاڻاردني ٺهو دوو ٺاڻه ته، كه پالڊراوه ته لاي حه سه ني به صرايي، هيچ به ٺگه به كي له سه ر نيه، ٻويه هه ٺهو رايه راسته، ٺيمه ش هه ر ٺه وه مان ته به نيني كردوه، كه ٺهم سوڙه ته هه مووي له سه ره تاوه تاكو ڪو ٺاڻي له مه ڪه دابه زيوهو، هه ر كه سي ڪيش سه رنجي سروشتي ٺهم سوڙه ته بداو، له ٺاڻه ته ڪا ني راپيئي، ده زاني كه هه مووي پي ڪه وه په يوه سه ته، هيچ شتي ڪا ناچارمان ناکات بلين: فلان ٺاڻه ته له مه دينه دابه زيوه، به زوريش وايه سوڙه ته مه ڪه به ڪا ني هه موويان به سه ر به ڪه وه دابه زيون، هه ٺبه ته ٺه وه ش هه ٺاڻاردني تي ڪه وه توهو، به لام به زوري وه ڪ بنچينه به ڪ وايه.

سيهه م: ريزبه نديي له موصحفه و هاتنه خواردا:

ريزبه نديي له موصحفه دا، ژماره: (٣٥) ه، واته: له (الفاتحة) وه كه ديي له لاي راسته وه، ٺهمه سي و پي ٺجه مين سوڙه ته، به لام له ريزبه نديي دابه زين (ترتيب النزول) دا، ژماره: (٤٣) يه، هه ٺبه ته ره نگه هه ندي ڪيش بلين: (٤٢)، يان هه ندي ڪ بلين: (٤٤) ه، به پي ٺه وه كه ژماره (٤٣) بي، له دواي سوڙه تي (الفرقان) و پيش سوڙه تي (مريم) دابه زيوه.

چوارهم: ژماره ي ٺاڻه ته ڪا ني:

ژماره ي ٺاڻه ته ڪا ني له ژماردني نه هلي مه دينه وه نه هلي شامدا (٤٦) ٺاڻه ته، به لام له هي ته هلي ڪو وه دا، ژماره ي ٺاڻه ته ڪا ني (٤٥) ه، به لام ژماره ي (٤٥)

زیاتر ته به نینی کراوه، له و موصحه فانه دا که له بهر ده ستمان دان، پیتیش باسمرکدوه نهوانه ی گوتوو یانه: (۴۶) ه، مه به ستیان نه وه نه بووه شتیک زیاد بکه ن لهوانه ی گوتوو یانه: (۴۵) ه، به لکو زوری و که میی نایه ته کان، یا خود جیاوازیی ژماره ی نایه ته کان، ده گه پرته وه بو کورتیی و دریزیی پرسته کان.

پینجه م: نیوه رۆکی:

نهم سووره ته هه مان نیوه رۆکی سووره ته مه ککه بیه کانی دیکه ی هه یه و، سئ بنه رته گه و ره و گرنه گه کانی نیمانی تیدا خراونه روو:

۱- خواناسیی و نیمان به خوا سَلَامٌ.

۲- نیمان به وه حیی و، به پیغه مبه رایه تیی موحه ممه د وَاللَّهُ نیمان به قورئان.

۳- نیمان به رۆزی دوابی و، سزاو پاداشت و به هه شت و دۆزه خ.

به لأم ده وری دوو له سه ر سئیی (۲/۲) نهم سووره ته موباره که، باسی خواناسیی و نیمان به خوا، چاکه و نیعمه ته کانی خواو، سیفه ت و کرده وه ناوازه کانی خوایه وَاللَّهُ بۆیه ده توانین بلئین: زیاتر له سی (۲۰) نایه ت له چل و پینج (۴۵) نایه تی نهم سووره ته، بو نه و مه به سه ته ته رخانکراون، واته: بو باسی یه کتایی خوا له به ده یته رایه تیی و په روه ردگار تیی و خوا وه ندر تیی و ناوو سیفه ت و کرده وه کانی و، له په رستر او تیی و به نندایه تیی بو کرانیدا.

شه شه م: نایه ته مهن د بیه کانی:

له جهوت خالدا نایه ته مهن د بیه کانی نهم سووره ته موباره که ده خه یه نه روو، که نهم سووره ته له سووره ته کانی دیکه جیا ده که نه وه:

۱- باسی نه وه که فریسته کان دوو بال و سئ بال و جوار بالیان هه ن، هه روه ها تامازه به وه که ده گونجی بالی زیاتریشیان هه بن، نه مه ته نیا له م سووره ته دا ها توه: وَالْحَمْدُ

لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكِئِكَةِ رُسُلًا أُولَىٰ أَجْنَحَةٍ مَّتَنَّىٰ وَثُلُثَ وَرُبْعَ بَرِيدٍ فِي لُفْطِي مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱۱﴾

۲- باسی نهوه که خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وشه چاک و پاکه کان بؤ لای بهرز ده بنهوهو، کردهوی چاکیش، وشه چاک و پاکه کان بؤ لای خوا بهرز ده کاتهوه، یان خوا بؤ خوی کردهوی باش بؤ لای خوی بلند ده کات، نه میش له نایه تی ژماره (۱۰) ی نهم سووره ته دا هاتوه: ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾، که ته نیا له م سووره ته موباره که دا، نهو راستیه بهو شیوه به خراوته روو.

۳- رستهی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾، واته: (نهی خه لکینه! نیوه هه ژارن و ناتاجن بؤ لای خوا، پیوستیتان به خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هه به)، که له نایه تی ژماره (۱۵) دا هاتوه، نهودی من بیته یادم له هه موو سووره ته کانی قورئاندا، ته نیا له نایه تی ژماره (۱۵) ی سووره تی (فاطر) دا هاتوه.

۴- رستهی: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾، واته: (ته نیا بهنده زانایه کان سام و هه بیه تیان به رانبه ر به خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هه به)، که له نایه تی ژماره (۲۸) ی نهم سووره ته دا هاتوه و ته نیا لیره دا هاتوه.

۵- رستهی: ﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ إِذِنَ اللَّهُ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿۳۲﴾﴾، واته: (دوایی کتیبی خومان کرده میراتی نهو به ندانه مان که هه لمان بژاردوون، تنجا هه یانه سته مکاره به رانبه ر به خوی و، هه یانه میانجیهو، هه شیانه له چاگاندا پیشکه وتوتهوه). نه میش تابه ته بهم سووره تهوه.

۶- رستهی: ﴿أُولَئِكَ نَعَمِّرَكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مِنْ تَذَكَّرٍ﴾، له نایه تی ژماره (۳۷) دا، ته نیا له م سووره ته موباره که دا هاتوه، خه لکی کافر که له دوزه خدا په شیمانی ده رده بری، وهک خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ دهه رموی: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فِيموتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَافِرٍ ﴿۳۸﴾﴾، وهم بصطرخون ویا ربنا آخريحنا

نَعْمَلْ صَٰلِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ﴿۳۶﴾ له وه لَمياندا ده گوتري: ﴿اَوَلَمْ نَعْمَرْكُمْ مَّا يَذَّكَّرُ فِيهِ مِنْ تَذَكُّرٍ وَمَا كُمْ اَلذِّبِرُ فَذُرُّوْا فَمَا لِلظَّٰلِمِيْنَ مِنْ نَّصِيْرٍ ﴿۳۷﴾ واته: (نايا بايي نه وهنده تهمه مان پښ نه دان، كه هه كه سيك ويستباي بيري بكه وئته وه، بيري ده كه وئته وه؟! واته: هه كه سيك ويستباي نهو راستيانه ي بيري بكه وئته وه، كه مايه ي به خته و در بوون و سه رفراز بوونى له دنياو دواړوژدا، به تايهت راستيه كاني: تاكه به ديه تهر بوون و په روه دگار بوون و خاوه ن بوون و په رستراو بوونى، خوا ﷻ و، به بنده بوونى مروّف بُو خواو، هه بوونى روژتِك كه سزاو پاداشتى تيدا هه يه، نهو راستيانه، هه كه سيك ويستباي خوا ﷻ تهمه منى نه وهنده پيداوه، كه بيه وئى نهو راستيانه بيري خوئى بخاته وه، نه وه تنيا لهو سووره ته دا هاتوه بهم ته عبيره.

۷- رسته ي: ﴿اِنَّ اِلٰهَ اَبْنِ اِسْرٰءِيْلَ وَالْاَنْبِيَاۗءِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَرْوُلَا وَلٰكِنْ زَالَتَا اِنْ اَسْكَمْتُمَا مِنْ اَحْمِرٍ مِّنْ بَدِيْءٍ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا عَمْرًا ﴿۳۸﴾ واته: (بيگومان خوا ناسمانه كان و زهوى ده گرتى كه لا بچن، [ليره ده كه ده فهرموى: لا بچن، واته: له مه سارى خوئان ده رچن، لهو سيستمه كه خوا بوئى داناون لا بدن، ياخود لا بچن، واته: نه مئتن]، وه نه گه ر لاشچن ياخود نه مئتن، جكه له خوا ﷻ هيج كه س چاودر بيان ناكات و نايانگرتى و نايانپاريزتى)، نه وئش تنيا لهم سووره ته موباره كه دا هاتوه.

حه و ته م: دابه شكر دنى بو چه ند ده رس يك:

هه رچه بنده نايه ته كانى ته م سووره ته، وه كه هه موو سووره ته مه كه كه بيه كان، وه كه شه پوله كاني ده رايه كه وان، به بئى پسانه وهو به بئى كه لئندان به دواي يه كدا دئتن، بوئيه ئاسان نيه نايه ته كان برگه برگه بكرئتن و، دابه شه بكرئتن بو چه ند ده رس يك، به لام ئيمه نهو چل و پئنج (۴۵) نايه ته مان بو پئنج ده رس دابه شه كرددون:

ده رسى يه كه م: نايه ته كانى: (۱ - ۸)، واته: له هه شت نايه ت پتك دئى، باسى هه ر سئى بنه رده ته كه ي ئيمان به تيكه ه لكئيشي: ۱- باسى خوا ناسي و، ئيمان به

خواو، چاکہ و ناعمہ تہ کانی خوا. ۲- باسی نیمان بہ وہ حیی و بہ پیغہ مہ راہ تہ تی موحہ مہ د ﴿طہ﴾ و فورن ان. ۳- باسی نیمان بہ پوژی دوایی و سزاو پاداشت و بہ ہشت و دو زہ خ.

دہ رسی دووہم: نایہ تہ کانی: (۹ - ۱۴)، واتہ: لہ شہش نایہ تہ پیک دئی، تہ وہ ری سہرہ کیی نہم دہ رسہ بریتہ لہ باسی خواناسیی و خوا پہ رستی و، نیشانہ و چاکہ کانی خوا ﴿طہ﴾ لہ ژانی مروؤدا.

دہ رسی سیتیہم: نایہ تہ کانی: (۱۵ - ۲۶)، واتہ: لہ دوازده نایہ تہ پیک دئی، باسی نیمان بہ خواو، نیمان بہ پوژی دوایی و، نیمان بہ وہ حیی و پھیامی خواو، بہ راوردی نیوان برواداران و بیروایان و، سہرہ نجامی چاک و پھسندی برواداران و، شووم و بیختری بیروایان.

دہ رسی چوارہم: نایہ تہ کانی: (۲۷ - ۳۷)، واتہ: لہ یازده نایہ تہ پیک دئی، باسی زانایانی خواون سام و بیم بہ رانہر بہ خواو، نوانہی کتیبی خوا ﴿طہ﴾ دہ خوئنه و دہو، لہ وہی خوا ﴿طہ﴾ پیداون دہ بہ خشن، پاشان سہرہ نجامی برواداران و بیروایان، لہم یازده نایہ تہ موبارہ کدہ دا، بہ وردہ کاریہ و دہ، کہ ہہم برواداران چ سہرہ نجامیکی پیر خیرو بہرہ کہ تیان ہہیہو، ہہم بیروایان چ سہرہ نجامیکی شووم و نہ گبہ تیان ہہیہ!؟

دہ رسی پنجم و کوٹایی: نایہ تہ کانی: (۳۸ - ۴۵)، واتہ: لہ ہشت نایہ تہ پیک دئی، دیسان باسی خوا ﴿طہ﴾، سیفہت و کردہ و دہ ناعمہ تہ کانی و، باسی پیغہ مہ راہ تہ تی و وہ حیی، ہہرہ ہا سہرہ نجامی میژوو و یاسکانی خوا لہ ژانی بہ شہرداو، باسی قیامت و پوژی دوایی، لہ کوٹاییشدا خوا ﴿طہ﴾ نہو راستیہی خستو تہ پرو، کہ پہلہ ناکات لہ سزادانی مروؤفہ تاوانبارو لادہرو خرابہ کارہ کان، نہ گہرنا نہک ہہر نہوان، بہ لکو ژیانداری لہ سہر زہوی نہدہ ہیتشت.

❖ **دهرسي په گم** ❖

پیناسه‌ی نهم دهرسه

- نهم دهرسه‌مان له هه‌شت (۸) نایه‌تی سه‌ره‌تای سووره‌تی (فاطر) پینک دی، نایه‌ته‌کانی: (۱ - ۸)، که به شیوه‌یه‌کی گشتیی باس له‌م بابه‌تانه ده‌کات:
- ۱- سۆ نایه‌تی یه‌که‌می نهم هه‌شت نایه‌ته، بۆ باسی خواناسیی و، هه‌ندێک له سیفه‌ته‌کانی خواو، خستنه پوو ی ژماره‌یه‌ک له چاکه‌کانی خوا ﷻ ته‌رخانکراون.
- ۲- له نایه‌تی چواره‌میشدا، ناماژه‌یه‌ک به باسی پیغه‌مبه‌رایه‌تی موحه‌مه‌د ﷺ کراوه.
- ۳- چوار نایه‌تی دووه‌میش ته‌رخانکراون، بۆ باسی پوژی دوایی و، دوژمنایه‌تی شه‌یتان بۆ مرووف و، سه‌ره‌نجامی شوومی کافران و، ناکام خیری پرواداران و، پازێترانه‌وه‌ی کرده‌وه‌ی خرابی کافران بۆیان و، ناموژگاری کردنی خوا ﷻ بۆ پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ، که له خه‌فه‌تی ببیروایه‌کان خۆی نه‌فه‌وتینی و، خۆی له به‌ین نه‌بات له زیده‌ په‌رژشانی و خه‌فه‌تباریی بۆیان، خوا ﷻ ناموژگاری پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌کات که به‌و شیوه‌یه نه‌کات، نجا که خوا ﷻ ناوا ناموژگاری پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌کات، نه‌وه خالیکی زۆر به‌هیزی پیغه‌مبه‌ری خوایه ﷻ، که نه‌وه‌نده به‌تنگ نه‌وه‌ه‌که‌وه‌ بووه، هه‌م له‌م سووره‌ته‌وه، هه‌م له‌ چهند شوینیکی دیکه‌ی قورئاندا، خوا ﷻ به‌ پیوستیی زانیوه، ناموژگاری پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی بکات، که زۆر خۆی ناره‌حه‌ت نه‌کات.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 فِي الْحَمْدِ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكِئِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَلْبَانٍ حَمِئَةً مَّتَّحِينَ وَتِلْكَ وَرَبِّكَ يُرِيدُ
 فِي الْحَمْدِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا
 وَمَا يُمْسِكُ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾ بَيِّنَاتٍ لِّلنَّاسِ أَذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

هَلْ مِنْ خَلْقٍ عِبرَ اللَّهِ بَرَزُوا مِنْ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لِآلِهَةٍ إِلَّا هُوَ مَا فَتَّ تُؤْمِنُونَ ﴿٢﴾ وَإِنْ
يَكْذِبُونَكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٣﴾ بَيِّنَاتٍ لِلنَّاسِ إِنْ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا فَلَا
تَغُرُّكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرُّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿٤﴾ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُفْرٌ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا
يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٥﴾ الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٦﴾ أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَاهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ
يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾

مانای دهقو دهقی نایتهکان

بِه ناوی خوای به بهزهیی بهخشنده . ستایش بۆ خوا داهینهری ناسمانهکان
و زهوی، گپیرهری فریشتهکان به نونتهرو خاوهنی بالآن: دوو دوو و، سئ سئ و،
چوار چوار، خوا نهوهی بیهوی له دروستکراوهکانیدا زیادی دهکات، بیگومان
خوا لهسهه هه موو شتیک به توانیه ﴿٢﴾ (دهرگای) هه به بهزهییهک خوا بۆ
خه لکی بیکاتهوه (هیچ کهس و هیچ شتیک) (داخهرو) گپیرهوهی نیهو، هه رچی
نهویش بیگریتهوه، دواى وی هیچ نیره رنکی نیهو، نهو زالی کارزانه ﴿٣﴾ نهی
خه لکینه! یادی چاکه ی خوا بکه نهوه بهسهه خۆتانهوه، نایا جگه له خوا هیچ
بهدهینه رتک ههیه له ناسمان و زهویسهوه بزیوتان بداتى؟! کهواته: جگه لهو
هیچ په رستراویک نیه، به رهو کوئی لاده درین؟! ﴿٤﴾ (نهی موحه ممه د!) نه گهه
(نهو خه لکه) به درۆشت دابنن، به دلنایبی پیش تو پیغه مبه رانیک (که زور پایه
به رز بوون) به درۆ دانراون و، کارو باره کانیش ته نیا بۆ لای خوا ده گپیره رنهوه ﴿٥﴾
نهی خه لکینه! مسۆگه به لئینی خوا (که پۆزی دواى دتی) راست و چه سپاوه،
ئنجبا با ژبانی دنیا فریوتان نه دات و، (شهیتانی) فریوده ریش له باره ی خواوه
فریوتان نه دات ﴿٦﴾ به دلنایبی شهیتان دوژمنیکی تایه تانه، ئنجبا تیوهش به

دوژمنى بگرن، (بیکه نه دوژمنى خۆتان)، ئەو (شەپتان) کۆمەلەکەى خۆى تەنیا بۆ ئەوه بانگ دەکات، تاكو بینه هاوهدلى بلیسه (ى دۆزەخ) ﴿٦﴾ ئەوانەى بیپروا بوون نازاریكى توندیان هەیه (له پۆژی دواى دا)، و، کەسانیکیش کە پروایان هیناوه کردهوه باشەکانیان کردوون، لیبورن و پاداشتیکی گهورهیان هەیه ﴿٧﴾ نایا کەسێک کە کردهوه خراپەکەى خۆى بۆ رازیتراوهتەوه به چاکى بینیه (وده) کەسێکە، کە چاکه و خراپه له بهک جیا دهکاتهوه؟! ئەویش به هۆى ئەوهوهیه) چونکە بیگومان خوا هەر کەسێکی بوێ، گومرای دەکات و، هەر کەسێکیشى بوێ، راسته پێى دهکات، (کهواته: (ئهى موحهممهه!) له خهفتهان خۆتیا ن لهسەر مهفهوتینه، بیگومان خوا بهوهى کارامانه ددیکه ن زانایه ﴿٨﴾.

شیکردنهوهى ههندیك له وشهکان

(فَاطِرٍ): (أَضَلَّ الْفَطْرِ: الشَّقِيُّ طَوْلًا، فَطَرَ اللَّهُ الْخَلْقَ: هُوَ إِبْدَاعُهُ الشَّيْءَ وَإِبْدَاعُهُ عَلَى هَيْئَةٍ مَرْتَسِمَةٍ لِيُغْلِبَ مِنَ الْأَفْعَالِ)، وشەى (فَاطِرٍ) له (فَطْرٍ) هوه هاتوه، (فَطْرٍ): بریتیه له وه کە شتێک به بارى درێژیدا لهت بگرێ، (فَطْرُ اللَّهِ الْخَلْقَ): بریتیه له پهیداکردنى خواو داهێنانى بۆ هەر شتێک، کە نامادهى بکات بۆ ئەنجامدانى کارێک.

(فَأَنزَلَ): (أَنْزَلَ) (لِلْبَحْرِ عَيْنَ الْعَالِ وَالْمَكَانِ، مَعْنَى: كَيْفَ وَأَيْنَ)، وشەى (أَنْزَلَ) بهکاردههێنرێ بۆ لیکۆلینهوه له بارهى حال و شوێن، کهواته: (أَنْزَلَ) به مانای (كَيْفَ) دى، واته: چۆن، به مانای (أَيْنَ) ش دى، واته: له كوێ.

(ثَوَفَكُورًا): (ثَوَفَكُورًا): واته: لادهدرین، (الإفك: كُلُّ مَضْرُوبٍ عَن وَجْهِه الَّذِي يَحِقُّ أَنْ يَكُونَ عَلَيْهِ)، و الإفك: الكذب وشەى (إفك): بریتیه له هەر شتێک له وه پروهه کە پێویست بووه لهسەرى بێ، لابدرى، ههروهها وشەى (إفك)، به مانای درۆ (كذِب) یش دى.

(الْعَرُورُ): (الْعُرُورُ وَالتَّغْرِيرُ: إِيهَامُ النُّفْعِ وَالصَّلَاحِ فِيمَا هُوَ ضَرٌّ وَقَسَادٌ). (عُرُور) و (تَغْرِير): بریتیه له وهی که سَتِکْ وَا ئِخْفَالْ بکهی که سوودو چاکهی لهو شته دایه، له حَالِکِدا که نهو شته زیان و خرابهی بُوْ نهو تِیدابن، به لَامِ (عُرُور) واته: فریوده، (عُرُور) یش چاوگه: فریودان.

(حَرَیْبٍ): (جمع) (الْحَسْرَةُ: الغَمُّ عَلَى مَا فَاتَهُ وَالنَّدَمُ). (حَسْرَة) که به (حَسْرَات) کُوْدَه کریته وه، بریتیه له خه فهت خواردن بُوْ شتیک که له ده ست چوووه، بُوْ په شیمان بوونه وه و ژیوان بوونه وهی.

(يَصْنَعُونَ): واته: به کارامهیی نه نجمی ده دن، به ورده کاری ده یکه ن، (الصُّنْعُ: إِجَادَةُ الْفِعْلِ، فَكُلُّ صُنْعٍ فِعْلٌ، وَنَيْسَ كُلِّ فِعْلٍ صُنْعًا)، (صُنْع): بریتیه له وه که شتیک به چاکیی و به کارامهیی و به لیزانی بکری، بُوْیه هه موو (صُنْع) ِک (فعل) یشه، به لَامِ مه رج نیه هه موو (فعل) ِک (صُنْع) ِی، چونکه هه ر شتیک به کارامهیی بکری، مانای وایه نه نجم دراوه، به لَامِ مه رج نیه هه ر شتیک کرا، به کارامهیی و ورده کاری و لیزانی نه نجم درا بن.

مانای گشتی نایه ته کان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به ناوی خواى به به زهډی به خشنده، واته:

ده سټیټکردنم به ناوی خوايه، ننجاً پټویسته له کاتی گوتنی نهم رسته موباره که دا، به لای که مه وه چوار و انا له دل بکیرین:

۱ - نهم کاره ته نها بو خوا ده کهم.

۲ - نهم کاره به پټی شرعی خوا ده یکه م.

۳ - نهم کاره به تواناو یارمه تی خواى په روه ردگار ده یکه م.

۴ - نهم کاره بو هیتانه دی په زامه ندی خوا نه نجام ده دم.

وه ک کاتی خوئی له ته فسیری سووره تی (سبا) یش دا، گوتمان: پینج سووره ت له قورئاندا به (الحمد لله) ده ست پټی ده که ن، به پټی ریزه ندی موصحه ف، به م شیوه یه:

۱- سووره تی (الفاتحه): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ﴿١﴾

۲- سووره تی (الأنعام): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ﴾ ﴿١﴾

۳- سووره تی (الكهف): ﴿لِلْحَمْدِ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا﴾ ﴿١﴾

۴- سووره تی (سبا): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَلَمْ يَلَمْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ﴾ ﴿١﴾

5- سوورەتی (فاطر): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكِئِكَةِ رُسُلًا أُولَىٰ أَجْنِحَةٍ مَّثْنَىٰ وَثُلَاثَ ۖ زَرِيعٌ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَنَ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

له تەفسیری سوورەتی (سبا) دا، باسمان کرد، که هەر کام لەم پێنج دەستیەکە بە ستایشی خوا ﷻ، لایەتیک لە ژبانی مروۆف دەگرێوە، که ژبانی مروۆف بەبێ ئەوە بەرپۆهناچن، لەوێدا بە درێژیی باسمان کردوو، پێویست ناکات لێرەدا دووبارە بکەینەوه.

خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، ستایش بۆ خوای بەدیهنەر و پەیداکەری ناسمانەکان و زەوی، وشەیی (فاطر) و (خالق) جیاوازیەکیان ئەوەیە: (خالق) لە زمانی کوردیدا واتە: پەیداکەر، بەلام (فاطر) واتە: داھێنەر، هەرچەندە زمانی کوردیی لە چاو زمانی عەرەبیی زمانیکی هەژارەو، زمانەکانی دیکەش لە چاو زمانی عەرەبیی هەر هەژارن، بە تایبەت ئەو زمانەیی خوا ﷻ بۆ فەرماشتەکی خۆی، بۆ قورئان بە کاری هێناوه، بێگومان هەر وشەیهک، چەمک و واتای تایبەتی خۆی هەبە، وشەیی هاوواتا (مترادف) لە قورئاندا نین، من ئەو رایەیی زانایانم پێی پەسندە که دەڵین: وشەیی هاوواتا (مترادف) که بیژەکیان جیا بێ و واتایان بەک بێ، لە قورئاندا نین، بەلێ دەگونجێ لە بەک نیزیکی بن، بەلام هەر وشەیهک که لە قورئاندا بەکارهێنراوه، بە تەنکی دە تایبەتەندییەکی خۆی هەبە، لەو سیاقەدا که تێیدا بەکارهاتوه.

لێرەدا خوا ﷻ دەفەرموێ: ستایش بۆ ئەو خوایەیی داھێنەر و پەیداکەری ناسمانەکان و زەوی، ﴿جَاعِلِ الْمَلَكِئِكَةِ رُسُلًا﴾، گێرەری فریشتەکانە بە نوێنەر و نێردراو، خوا ﷻ که دەفەرموێ: فریشتەکانی کردۆتە نوێنەر و پەوانەکراوی خۆی، وای پێدەچێ مەبەست پێی ئەوەبێ، که خوا ﷻ هەندی لە فریشتەکان دەنێری، وەک نوێنەر و پەيامداری خۆی بۆ لای پێغەمبەرەکان (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَالسَّلَام) که وەحییان پێدا دەنێری، نەجای ئەو فریشتانە: ﴿أُولَىٰ أَجْنِحَةٍ مَّثْنَىٰ وَثُلَاثَ ۖ زَرِيعٌ﴾، خاوەنی

باله کانن، (أُولَىٰ) واته: (أَصْحَابِ كَوْى) (صاحب) ه، یانی: خاودن و هاوہل (أَجْنَحَةَ) ش کؤی (جَنَاح) ه، واته: یال، نجا ﴿مَنْقُوتٌ وَتِلْكَ رَمِيمٌ﴾، (مَنْقُوتٌ) واته: (الْأَنْهَارِ) (تِلْكَ)، (ثَلَاثٌ) واته: (ثَلَاثًا ثَلَاثًا)، (رُبَاعٌ) واته: (أَرْبَعَةٌ أَرْبَعَةٌ)، واته: فریشته کان دوو دوو بالیان ههن، سنی سنی بالیان ههن، چوار چوار بالیان ههن، ﴿يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ﴾، نهوهی که بیهوی له دروستکراوی خؤی زیادی دهکات، واته: مهرجیش نیه ههر نهو سنی جوره بن، دوو دوو بالیان ههن، یان سنی سنی، یان چوار چوار، به لکو دهگونجی زیاترش بن، وه که له فهرمووده به کدا هاتوه که پیغهمبهری خوا ﴿يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ﴾، نهوهش دهگریته وه که نه گهر که سیک بلنی: نجا تیمه ههر بالندهمان بینیه دوو بالی هه بوون، یانی: چی فریشته دوو بالیان ههن، یان سنی بالیان ههن؟! خوا ﴿يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ﴾، نهوهی که بیهوی له دروستکراوی خؤی دا زیادی دهکات، ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾، به دلنیایی خوا له سهر هه موو شتیک به توانایه.

خوا ﴿يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ﴾ دواى نهو پیناسه بهی خؤی و، ستاییش کردنی خؤی، ههروه ها که فریشته کانی کردوون به نوینه ری خؤی که خواهونی باله کانن، نجا ده فهرمووی:

﴿مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا﴾، خوا نهوهی که له به زه بیی خؤی بو خه لکی دهیکاته وهو، ده رگای لی دهکاته وهو، ریکای لی دهکاته وه بو لای خه لک، ﴿فَلَا مُمْسِكَ لَهَا﴾، واته: هیچ گیره وهی نیه، (مُمْسِكٌ) واته: گیره وهو، که سیک که شتیک بگریته وهو، ﴿وَمَا يُمِيتُكَ فَلَا مَرِيضٌ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ﴾، نهوهش که خوا ﴿يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ﴾ به زه بیی خؤی و، به خششی خؤی، ﴿فَلَا مَرِيضٌ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ﴾، له دواى خوا هیچ نیره ریکی نیهو، هیچ که سیک و هیچ شتیک نیه، بتوانی ده رگای نهو ره حمهت و به زه بییه خؤی خوا ﴿يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ﴾ که گرتوو به ته وه، لی بی بکاته وهو و بینیری، ﴿وَهُوَ﴾

(۱) (عَنْ زُرِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: (مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى) قَالَ: رَأَى جَبْرِيْلَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - لَهُ سِتْمَالَةٌ جَنَاحٌ| أخرجہ مسلم: ۴۱۵.

أَلْعَرِيْزُ لَكُمْ ﴿﴾، نهو (خووا ﴿﴾) بالآدهستی کاربه جینه، بالآدهسته بو ههر که سیک له ههر شویتیک بیت، ده توانی به زهیی و به خششی پتی بگه یه نئ، ههروهها کاربه جتی و کارزانه، ده زانئ که بو ههر که سه چه ندو چؤن و چی بو ده نیرئ؟ ههروهها کاربه جتی و کارزانه بالآدهسته، بو ههر که سیک که به زهیی خوئی لی بگریته وه، ده زانئ بوچی لئی ده گریته وهو، چه ندی لی ده گریته وهو، چی لی ده گریته وه؟ خووا ﴿﴾ نهوپه پری حکمهت و لیزایی و کارزایی هه یه له و باره وه.

﴿يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ﴾، خووا ﴿﴾ بانگی مرؤفایه تیی ده کات، نهی خه لکینه! یادی چاکه ی خووا بگه نه وه به سه ر خو تانه وه، ﴿هَلْ مِنْ خَلْقٍ عِیْرَ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ﴾، نایا جگه له خووا به دیهینه ریکی دیکه هه یه له ناسمان و زهویه وه، {له سه رو خوواره وه} بژیوتان پتی بدات، ههر جوړه بژیوتیک، بژیوی ماددی، یان مه عنه ویی به هه موو جوړه کانیانه وه؟ ﴿لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ﴾، جگه له وه هیچ په رستراوتیک نیه، ﴿فَاَنْفُ تُؤْفِكُوْنَ﴾، بو کوئی لاده درین؟! یان چؤن لاده درین؟! واته: مادام ته نیا خووا ﴿﴾ نهو به دیهینه ره یه که هه موو شتیکی هیناوه ته دی، بژیوده ریکه به س نهو بژیوتان ددات له ناسمان و زهویه وه، که واته: ههر نهویش شایسته ی په رسترانه وه، جگه له وه هیچ په رستراوتیک نیه، که واته: بو کوئی لاده درین؟! چؤن لاده درین به ملاو لاد؟! که جگه له خووا په رستن، هه ندیک له دروستکراوه کان به شیک له به ندایه تیی و په رستنیان بو دابنئ و، له په رستراندا له گه ل خووا ﴿﴾ بیانکه ن به هاوبه ش؟!

نهم سئ نایه ته که تیه رین، هه موویان باسی خووا ﴿﴾ و، ناساندنی خووا، خوواناسی و ئیمان به خووا، باسی هه ندی له کرده وهو سیقه ته به رزو ناوه زه کانی خووا، بوون.

ننجا دیته سه ر باسی پیغهمبه رایه تیی موحه ممه د ﴿﴾، ددغه رموی: ﴿وَ اِنْ يَّكْذِبُوْكَ فَعَدَّ كَذِبَتْ رُسُلٌ مِّنْ مَّبَلِكِ﴾، نه گه ر کافره کانی رۆژگاری خووت، یاخود

كافره كانى رۇزگارە كانى دى، بە درۆت دابنئىن، چونكە تۆ بۆ ھەموو مروفايە تىسى پەوانە كراوى، ﴿فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ﴾، لە پىش تۇشدا پىغەمبەرانىكى پايە بەرز بە درۆ دانراون، ﴿وَالَى اللَّهُ تُرْجِحُ الْأُمُورَ﴾، كاروبارە كانىش تەنيا بۆ لاي خوا دەگىردىرئەو، واتە: ئەى موھەممەد ﷺ! تۆ دلت لە خۆت دا نەمىنى، چونكە تۆ تاكە پىغەمبەرئىك نەبووى، بە درۆ دانراوى، بەلكو ئەو ھە عاھەق لەمىزىنەى ئەھلى كوفرە، كە ھەيانە پەيام و بەرنامەى خوا لە عەقلىيەوھە ناچى، چونكە عەقلى تەسكەو دلى بچووكە، ھەشيانە دەزانى پەيام و بەرنامەى خوا چۆنە؟ دەزانى كە ھەقە، بەلام لەگەل ئەو شىئوھ ژيانە ناھەقەدا كە لەسەرەيتى، ناگونجى، بە تايبەت دەستەلاتدارانىان كە دەستەلات و سامانىان بۆ خويان قۇرخ كىردو، دەستيان بەسەر ھەموو شتىكدا گرتو، ئەو ئايىن و پەيامە ھەقەى خواش ﷺ دەفەرموى: دەبى مروفەكان پىكەوھ براو تەباىن، نازو نىعمەتەكانى خوا بۆ ھەموويانىن بە يەكسانىي، ئەو پەيام و بەرنامەيە لەگەل ئەو بارودۇخە سىياسىي و ئابوورىي و، كۆمەلەيە تىسى و، ئەو بەزم و بازارپە ناھەرىيەدا ناگونجى، كە ئەوان بۆ خويانىان ساز كىردو، چونكە ئەگەر ئەو بەرنامەيەى خوا بچەسپى، ئەو بەزم و بازارپە ناھەرىيەى ئەوان تىكدەچى، بۆيە ھوكمپرانەكان دژايە تىسى دەكەن و بە درۆى دادەنئىن، چونكە ئەگەر بلىن راستەو تۆ پىغەمبەرى خواى، دەبى پىيەوھ پابەندىن، ئەو كاتە خەلكەكەش لىيان ھەلدەگەرپئەو، بەلام نەخىر بۆ چەواشە كىردنى خەلكەكە، پىغەمبەرانىان بە درۆ داناو، دەلىن نەخىر تۆ راست ناكەى و، پىغەمبەرى خوا نى و، خوا ﷺ پەوانى نەكىردووى، نەوھش كە تۆ دەلىيى ئايىن و بەرنامەى خوايە، راست نى! بۆ ئەوھى ئاگرىر بكەن لەوھ كە خەلكەكە بىروا بە پىغەمبەرەن بىنى و، سەرەنجام ئەو سۆغرەو بىگارو، نۆكەرەيە تىيەى بۆ ئەو خۆبەزلىگرانە دىكەن، چىدىكە نەيكەن و، ئەو بارەى ئەوان لەسەر پىشتى خويان لاپەرن، زلەزلەكان بۆ ئەوھى ئاگرىرى ئەوھ بكەن و پى لەوھ بگىرن، ھەر لە پىئوھ گوتوويانە: پىغەمبەرەن راست ناكەن و

په یامه که یان به درو داناون، ﴿وَلِيَّ اللَّهِ تَرْجِعُ الْأُمُورَ﴾، کاروباره کانیش ته نیا بۆ لای خوا ده گپردرینه وه، که واته: تو دهر به ست مه به، سزای نه وه خه لکه ی به ناهه ق تو به درو داده نین، خوا به س بۆ خو ی ده زانی چونیان سزا ده دات!

نجا خوا ﷺ دپته سهر باسی بنه ره ق سییه می دینداری و مسولمانه تی، که بریتیه له بر وا به رۆزی دوا یی و، به سزاو پاداشتی خوا، ده فهرمو ی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾، نه ی خه لکینه! به دلنیا یی به لینی خوا راسته، واته: به لینی خوا که له رۆزی دوا یی دا دی، هه قه وه چه سپاوه، ﴿فَلَا تَعْرَضُكُمْ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾، نجا با ژیا نی دنیا فریوتان نه دات، ﴿وَلَا يَعْزُبُكُمْ بِاللَّهِ عَزْرٌ﴾، ههروه ها با فریودهر له به ران به ر خوا دا فریوتان نه دات، بلن: خوا لیبورده یه وه به زدی و به خششی زوره، تیا خوا ﷺ چ پتویستی به وه هه یه، تیوه سزا بدات؟ با به و جو ره قسانه کلاوتان له سهر نه نی، کتیه نه وه فریودهره؟ نه وه فریودهره زیاتر وا پیده چن مه به ست پی شه یان (ابلیس) بی، ههروه ها هه موو نه وانه ی که دارو دهسته ی نیلیسن، به لام مادام خوا ﷺ نه یفه رموه: ﴿وَلَا تَعْرَضْكُمْ بِاللَّهِ﴾ (ابلیس) یان ﴿وَلَا يَعْزُبُكُمْ بِاللَّهِ الشَّيْطَانُ﴾، (غرور): واته: فریودهر به پله ی یه که م، شه یان ده گریته وه، به لام هه ر شتیکی دیکه وه هه ر که سیکی دیکه ش ده گریته وه که هه مان رۆلی شه یان بینی، له فریودانی خه لکیدا به تایبته به ران به ر به خوا ﷺ.

دوا یی ده فهرمو ی: ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا﴾، واته: به دلنیا یی شه یان دوژمنه بۆ تیوه، تیوه ش به دوژمنی بکرن، واته: به دوژمنی خو تانی بزنان و دوژمنایه تی بکن، ﴿إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾، به دلنیا یی شه یان کومه له که ی خو ی ته نیا بۆ نه وه بانگ ده کات، تا کو بینه ها وه لی کلپه ی دوژه خ، (السعیر): بریتیه له و کلپه یه ی ناگر که به رزده بیته وه وه شین ده نوینتی، واته: شه یان نه وانه ی که ده یه وی بیانکاته کومه لی خو ی، ته نیا بۆ نه وه بانگیان ده کات، بیانکاته ها وه لی کلپه ی دوژه خ، که واته: تیوه مه بنه ها وه لی شه یان و

شوتنی مه که مون و، په پرده ویسی لږ مه که ن، نه که رنا ده وری خوئی به تیره قه پرده بالځ ده کات، له دنیا دا وه که فریودان و هه لځه له تان، له دواړو ژیشدا وه که سزاداران.

ننجا خوا ﷻ باسی سه ره نجامی بی پروایان و پاشان برواداران ده کات، ده فهرموئ: ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾، نه وانه ی بی پروان به هه ر شتیک که پتویست بووه بروایان پت بیختری، به هه رکامیان: بی پروان به خوا، یان به فریشته کانی خوا، یان به کتیبه کانی خوا، یان به پیغمبره رانی، یان به روژی دواپی هتد...، نه وانه ی بی پروا بوون: ﴿لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾، سزابه کی توندیان هه به که برتیه له دوزخ، ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾، به لام نه وانه ی بروایان هیناوه و کرده وه باشه کانیان نه جامداون، بروایان هیناوه واته: بروایان هیناوه به هه موو نه و شتانه ی پتویسته بروایان پت بیختری، بروایان هیناوه به خوا ﷻ و به فریشته کانی خوا و به کتیبه کانی خوا و به پیغمبره رانی خوا و به روژی دواپی، هه روه ها به نه خشه و نه اندازه گیری خوا بو که ردوون و، بو هه موو دروستکراوه کان (قه زاو قه دهر)، نا بو نه و برواداران ه: ﴿لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ﴾، لیبور دنتیکی ناوازه و پاداشتیکی که وره یان هه به.

له کو تایی دا خوا ﷻ ده فهرموئ: ﴿أَمِنَ زَيْنَبُ لَهَا سَوْءَ عَمَلِهِ. قَرَأَهُ حَسَنًا﴾، نایا که سیک که کرده وه خراپه که ی خوئی بو پازیتراوه ته وه، که چی چاک و جوانی بینوه، واته: کرده وه خراپه که که له خودی خویدا خراپه و ناپه سندو قیزه ونه، به لام نه و بو پازیتراوه ته وه و جوانکراوه و، به جوان و چاک هاتوته به رچاوی، هه رچه نده لیره دا به رانبه ره که ی باس نه کراوه، به لام واته: که سیک که کرده وه خراپه که ی بو پازیتراوه ته وه، نایا که سیک که ناوایه، وه که نه و که سه به که چاک به چاک و، خراپ به خراپ ده بینن؟! به دلنایی نه خیر! تم پرسیار کردنه پرسیار کردنی نکو و لیلی که رانه به، واته: نه و که سه ی کرده وه ی خراپی بو پازیتراوه ته وه و، به چاک بینوه، وه که سیک نیه که کرده وه ی چاک خوئی به چاک ده بینن و، هسی خراپیش به خراپ، ﴿فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾، به دلنایی خوا هه ر که سیک بیه وی گومرای

دهکات و، له ری لای ددهاو سه ری لی ده شیوتنی، هه ره که سیکیشی بیهوی ده یخاته سه ری، لیره دا هیدایهت به مانای رینمایی و ری پشاندان نیه، چونکه خوا ﷻ ویستوو یه تی ری به هه موو کهس نیشان بدات، وه ک ده فه رموی: ﴿وَهَذَى لِّلْعٰلَمِیْنَ﴾، یان ده فه رموی: ﴿ذِکْرٌ لِّلْمَعِیْنِ﴾، القلم، به لکو لیره دا مه به ست له هیدایهت، واته: خسته سه ری راست، که ده فه رموی: بنگومان خوا ﷻ هه ره که سنی بیهوی گومرای دهکات و، هه ره که سنی بیهوی ده یخاته سه ری راسته ری، نهمه لیره دا به کورتیی فه رموو یه تی، به لام له شوینی دیکه دا، خوا ﷻ بومان باس دهکات که گومرا کردن و، سه ری لی شیواندنی خوا، بو هه ندیک له مروقه کان و، خسته سه ری پنی راستیی هه ندیکیان، له گو تره نیه، به لکو ته ویش به پنی سیستمیکه و، به پنی ته و یاسایانه به که خوا داینان، به شیوه یه کی دادگه رانه به، چونکه غهیری دادگه ری و راستیی، شایسته ی خوا نیه، بو وینه له سوور هتی (ابراهیم) دا ده فه رموی: ﴿وِیُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِیْنَ﴾، واته: خوا ﷻ سته مکاران گومرا دهکات، نه دی کن هیدایهت ده دات یانی: راسته ری دهکات؟ ﴿وَمَهْدِیْ اِلَیْهِ مِّنْ اَنْۢبَآءٍ﴾، الرعد، واته: نهوانه ی که بو لای خوا ده گه رته وه، خوا راسته رتیان دهکات، به لام نهوانه ی چاویان له سته م و خراپه به، خوا ﷻ گومرایان دهکات.

نجنا خوا ﷻ دپته سه ری ناموزگاری پیغهمبه ر ﷻ: ﴿فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَیْهِمْ حَرَجًا﴾، نه ی موحه ممه د ﷻ! با نه فست به هوی خه فهت خوار دنه وه له وان، له به ی نه چیت، خوت مه فه وتینه به هوی خه م و خه فهت خوار دنه وه له وان، ﴿اِنَّ اللّٰهَ عَلِیْمٌ بِمَا یَصْنَعُوْنَ﴾، به دلنایی خوا زانایه به وه ی که کارامانه و ورده کارانه نه نجامی ده دهن و، به هه موو شتیکیان ناگاداره و، سزای پر به پیستیشیان ده دات، که واته: تو له بهر نه وه ی هیدایهتی خوا وهر ناگرن و راسته ری نابن، خه فه تیان لی مه خو و بو یان دلته نگ مه به، به شیوه یه ک که بیته هوی فه وتان و له به ی چوونی خوت، نجنا وه ک پیستر نامازه مان پتدا، نهمه نه وه ری مه دخی خوا به ﷻ بو پیغهمبه ری خاته م موحه ممه د ﷻ، هه م له م سوور هته دا، هه م له سوور هتی

(الكهف) داو، هم له سه ره تاي سووره ق (الشعراء) داو، له چهند شوئینکدا خوا ﷻ له پیغهمبه ره که هی فهددهغه ده کات، که زنده پوویی بکات له خه فته لیخواردن و دل ناره حته بوون بو کافره کان، که بوچی هیدایه ق خوا وهرناگرن و راسته ری نابن؟ نه وهش مه دحیکي گه وره به بو پیغهمبه ری خوا ﷻ، مانای وایه پیویستی به وه کردوه، خوای په روهر دگار پیی بفرموی: زور تيمه په رینه و سه رکیشی مه که له دلسوزی نواندن و، خه فته خواردن و خو ناره حته کردنت دا، له بهر نه وهی نه وانه هیدایه ق خوا وهرناگرن و، نایه نه سه ر راسته شه قامی خوا ﷻ! نجا نه وه له کوئی و نه وه له کوئی که که سانی پیویستیان به وه بیت نقور چکه یان لی بدری و، هان بدرین و ناموزگاری بکرین که توزی هه ست به بهر پر سیاریه تی بکن، توزی خه فته بو خه لک بخون، توزی به ته نگیانه وه بن، که چی پیغهمبه ری خاتهم ﷻ پیویستی به وه بووه، خوا ﷻ ناموزگاری بکات و بیگیزیته وه، به جورک له گله بی لیگردن و سه رزه نشترکردن بیدوئین، که نه وه نده خو ت ناره حته مه که، نجا پیغهمبه ری خوا ﷻ زور خوئی ناره حته کردوه، زور خه فته بو خوار دوون، دیاره نه وانه شه که به ری پیغهمبه ری خاتهمدا ﷻ ده پون، له زانایان و، هه ر که سیک چاوی له وه بی، پیغهمبه ری خوا ﷻ سه ر مه شقی بی، ده بی هه ر به و شیوه به بیت، واته: وای که نه وپه ری دلسوزی و په روشی هه بیت، بو خه لک و کومه لگای خوئی، چونکه پیغهمبه ر ﷻ به و شیوه به بووه، ده بی شوئینکه و تووانی ره سه نیشی چاو له پیغهمبه ره که بیان بکن، له هه موو نه و سیفه ته به رزو ناوازه و ناکاره جوان و په سندانه یدا، که خوای په روهر دگار نه وی پییان رازاندوته وه، وه ک بو خوئی ده فهرموی: {إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ} (أخرجها الحاكم: ۴۲۲۱، وقال: صحيح على شرط مسلم، الديلمي: ۲۰۹۸)، واته: ته نیا بو نه وه ره وانکراوم که ره وشته به رزو جوانه کان ته واو بکه م، له خویماندا به رجه سه بکه م.

مهسه له گرنه کان

مهسه له یه که م:

راگه یه نرانی ستایشکرانی خوای داهینه ری ناسمانه کان و زهوی و، گیره ری فریشته خاوه ن دوو و سن و چوار باله کان به نوینه رو، خسته نه رووی نه وه که هه ر به زهیی و به خشتیک خوا بو خه لکی بره خستین، گیره ره وه ی نه وه، نه وه ی بیشیگریته وه، تیره ری نه وه، نه و زالی کارزانه:

خوا ﴿۲۸﴾ ده فره موئ: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكِةَ رُسُلًا أُولَئِكَ أَجْنَعَهُ مَشَىٰ وَوَلَدَ وَرَبُّكَ بَرِيذٌ فِي الْمَلَكِةِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَيَّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۲۹﴾ مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكُ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۳۰﴾﴾ شیکردنه وه ی نه م دوو نایه ته، له هه شت برکه دا:

(۱) - ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، ستایش بو خوای په یداکه رو داهینه ری ناسمانه کان و زهوی، پیتیش گومان: (فاطر) له (فطر) هوه هاتوه، (فطر) پش (هُوَ الشَّقِيُّ طَوْلًا)، شتیک که به باری دریزیدا له ت بکری، وشه ی: (فطر) واته: شتیک هینایه دی، که پیتینه ی نه بووه و، به خیرایش نه نجامی بدات، نه وه پتی ده گوتری: (فطر)، دک چون (فطر) واته: کارگ، له بهر نه وه ی له دوی هوره تریشقه و دوی بارانیک هه لده توفتی، که واته: (فاطر) واته: داهینه ری شتیک به خیرایی که پیتینه ی نه بووی.

پیتیش نامه زمان پیدا وشه ی (الحمد لله) واته: ستایش بو خوا، له هه موو فورئاندا سی و هه شت (۲۸) جاران هاتوه و، له سه ره تایی پینج له سووره ته کانی فورئاندا، که هه ر پینجیان سووره ته مه که بیه کانن، وشه ی (الحمد لله) هاتوه، که به پتی ریزبه ندیی موصحه ف بریتین له سووره ته کانی: (الفاطحة، الأنعام، الکهف، سبا، فاطر)، نه گه ر ته ماشای سه ره تایی هه ر کام له و پینج سووره ته موباره که بکه ین،

دهبینین سهرجهم نهو شتانهی که راگری ژیانی مروّفن، خوا سوره قیامت له سهرهتای نهم سووره تانهوه باسیکردوون، که به (الْحَمْدُ لِلَّهِ) دهست پندهکن:

۱- په یدابوون: هاتنه دی له نهبوونهوه بو بوون، له به کهم ثابتهتی سوورتهتی (الانعام) دا، دهفه رموی: سوره قیامت اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ، ستایش بو نهو خواهی که ناسمانه کان و زهوی هیناونه دی و، تاریکی و پروناکیی ره خساندوون.

ههنگاوی به کهم و راگری به کهم بو ژیانی مروّف، بریتیه له وه که له درهای نه بوون بیته دهر بو جیهانی بوون.

۲- داهیتان و ناردنی فریشته کان: له سهرهتای سوورتهتی (فاطر) دا، خوا سوره قیامت دهفه رموی: سوره قیامت اللَّهُ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكِةِ رُؤُوسًا أُولَئِكَ أَجْنَحُهُمْ مَتْنُ وَوَلْتُمْ وَرَبَّعٌ، دواي په یدابوون، نه وهی ژیانی مروّف له سهری بندهو راگری ژیانی مروّفه، نه وهیه که خوا سوره قیامت نهو مروّفه به شیوهیه که دروست بکات و دابینتی که پیشینهی نه بووه، به شیوهیه کی نوازو و بن پیشینه، پاشان کاروباری ژیانی نهو مروّفه به فریشتان بسپیژی، فریشته کان سهرپهرشتی بکن، نه که تنهیا بو خوئی بن، هه لیه ته بهس خوا سوره قیامت سهرپهرشتیاری هه موو شتیکه، به لام خوا سوره قیامت له رتی فریشته کانهوه که دروستکراوانتیکی پاک و چاکن و، بن فه رمانی خوا ناکن، هه موو کاروباره کانی گهر دوون، به تابهتی نهوانه ی په یوه نندیان به ژیانی مروّفه وه ههیه، ده سوورینتی.

۳- خاوه نداریتیی: مروّف پتویستی به خاوه نیک ههیه، پتویستی به پهروه ردگارو مشوورخوژیک ههیه، له سهرهتای سوورتهتی (سبا) دا، خوا سوره قیامت دهفه رموی: سوره قیامت اللَّهُ الَّذِي لَمْ يَأْتِ فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ، ستایش بو نهو خواهی هه رچی له ناسمانه کان و زهویدا ههیه، هی نه وه، ستایش بووی له دواروژداو نهو کاربه جیتی شاره زایه.

۴- پهروه ردگاریتیی: بهو وواتیه که زاتیک هه بن پهروه ردهی بکات و مشووری لئ بخوات و، پیبگه یه نن و بزوی بدات، بزوی ماددی و مهعنه ویی، خوا سوره قیامت له سهرهتای

سوره‌تی (الفاتحة) دا ده‌فه‌رموی: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾. واته: ستایش بۆ خوای په‌روه‌ردگارو مشوور خۆری جیهانیان.

۵- رینمایی و به‌رنامه: راگریکی دیکه‌ی مروّف ئه‌وه‌یه که هیدایه‌ت و به‌رنامه‌ی بۆ بیت، خوا **﴿﴾** له سه‌ره‌تای سوره‌تی (الکھف) دا، ده‌فه‌رموی: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيَّ عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا﴾. ستایش بۆ ئه‌و خوا‌یه‌ی که کتیبی دابه‌زاندوته سه‌ره‌نده‌که‌ی خۆی، هیچ جوړه لاری و خواریه‌کی (بیژه‌یی و مانایی) تیدا دانه‌ناوه، به‌لکو هم له پرووی بیژه‌وه‌و هم له پرووی واتاوه، ریک و راست و تیرو ته‌واوه.

۲- ﴿جَاعِلِ الْمَلَكِ رُسُلًا﴾. گپه‌ری فریشته‌کانه به نوینه‌رو نیردراو، (جَاعِلِ)، (أَي: مَكُونُ أَوْ مُصَيِّرٍ) یانی: بکه‌ر یان گپه‌ر، (رُسُلًا)، یان ده‌بیته حال، له حالیکدا که فریشته‌کان نیردراون، یاخود ده‌بیته به‌رکاری دووهم، ﴿جَاعِلِ الْمَلَكِ﴾. واته: گپه‌ری فریشته‌کان، (مَلَايِكَةً)، ده‌بیته به‌رکاری به‌که‌م، (رُسُلًا)، ده‌بیته به‌رکاری دووهم، یاخود به پیچه‌وانه‌وه، نه‌گه‌ر: (مَلَايِكَةً)، بیته به‌رکاری دووهم، (رُسُلًا)، به‌رکاری به‌که‌مه، فریشته‌کانی کردوون به نوینه‌ری خۆی، ئایا ئه‌و فریشتانه چۆن؟

۳- ﴿أُولَىٰ أَعْيُنٍ مَّشَىٰ وَوَلَّتْ مُرْبِعًا﴾. واته: خاوه‌نی باله‌کانن، دوو دوو و سئ سئ و چوار چوار. (أُولَىٰ)، واته: (أَصْعَابُ)، وشه‌ی: (أُولَىٰ)، له بیژه‌ی خۆی تاکی نیه‌و کۆیه، خاوه‌نانی بالن، باله‌کان چۆن؟ (مَشَىٰ)، دوو دوو، (وَوَلَّتْ)، سئ سئ، (وَرُبَاعًا)، چوار چوار، واته: فریشته‌کان جوړیکیان دوو دوو بالیان ههن، جوړیکیان سئ سئ و، جوړیکیان چوار چوار.

وشه‌ی: (أَعْيُنًا) کۆی (جَنَاحَ) ه، (جَنَاحَ) یش یانی: بال، بالنده‌کانیش بالیان هه‌یه که له شوینی هه‌ردوو ده‌ستی مروّفانن، خوای په‌روه‌ردگار وشه‌ی (جَنَاحَ) ی بۆ مروّفیش به‌کاره‌یتناوه، وه‌ک خوا **﴿﴾** له سوورده‌تی (الشعراء) دا، ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَنْفِيسَ جَنَاحِكَ لِيَنْ أْبْعَاكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾. بآلت بۆ به‌رواداران شوئندکه‌وتووت شوږ بکه. (جَنَاحَ) به مانای بال دی، به‌لام هه‌ندی‌ک جار بۆ ده‌ستی مروّفیش به‌کاره‌یتناوه.

۴- ﴿بَرِيْدٌ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ﴾، واته: خوا بَرِيْدٌ نه‌وهی بیه‌وی له دروستکراوی خوئی زیادی ده‌کات، نه‌مه دوو نه‌گه‌ری هه‌ن:

أ- وه‌لامی پرسیاریکه په‌یداده‌بن، مروّفه‌کان بویان هه‌یه بلّین: یتمه تا یتستا ته‌نیا بالنده‌ی دوو بالمان بینون، یانی: چی سَی بَال و چوار بَال؟ خوا بَرِيْدٌ ده‌فه‌رموی: نه‌وهی بیه‌وی له دروستکراوی خویدا زیادی ده‌کات، هیچ به‌ربه‌ستی له به‌رده‌م ویستی ره‌هاو نازادی خوادا بَرِيْدٌ نه‌یه.

ب- ده‌شگونجی نامازه بیت به‌وه که بالی فریشته‌کان، هه‌ر نه‌و دوو و سَی و سَی و چوار چواره نین، به‌لکو ده‌گونجی زیاتریش بن، وه‌ک پیشتیش گوتم: له شوینه‌واریکدا هاتوه، که پیغهمبه‌ر بَرِيْدٌ جیبریلی بینوه، شه‌شسه‌د (۶۰۰) بالی هه‌بووه، به‌لکو له گیدراوه‌ی دیکه‌دا، باسی زیاتریش کراوه.

۵- ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾، واته: به‌دنیایی خوا له‌سه‌ر هه‌موو شتی‌ک به‌توانایه، چ زیادکردنی بالی فریشته‌کان بن، چ هه‌ر شتی‌کی دیکه که بیه‌وی.

۶- ﴿مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا﴾، واته: نه‌وهی خوا بَرِيْدٌ بی‌کاته‌وه له ده‌روازه‌ی به‌زه‌یی خوئی بو‌خه‌لک، هیچ گیرده‌وه‌ی نه‌یه، هیچ که‌سی‌ک و هیچ شتی‌ک ناتوانی نه‌و ده‌رگای به‌زه‌یی‌ه‌ی خوا ده‌یکاته‌وه بو‌به‌نده‌کانی، بی‌گرتنه‌وه، (الْفَتْحُ قَمِيْلٌ لِإِعْطَاءِ الرَّحْمَةِ، إِذْ هِيَ مِنَ الْغَفَالِيسِ الَّتِي تَشْبُهْهُ الْمُدْحَرَاتِ فِإِعْطَاؤُهَا شَبِيْهَةٌ بِعَالَةِ فَتْحِ الْخَرَائِنِ)، که ده‌فه‌رموی: ﴿مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ﴾، وشه‌ی (فَتْح) لیره‌دا پیشاندانی به‌زه‌یی خوا، به‌یه، له قالی‌کی وینا کراودا، یانی: به‌زه‌یی خوا بَرِيْدٌ له‌و شته به‌نرخ و به‌هادارانه‌یه، که هه‌لده‌گیرین (له شوینی‌کی مه‌حکه‌م دا) نجا به‌خشرانیان وه‌ک کردنه‌وه‌ی خه‌زنانه (بو‌لی ده‌ره‌نیانی شتانی نایاب و به‌هادار).

۷- ﴿وَمَا يُمْسِكُ فَلَا مَرِيْلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ﴾، نه‌وه‌ش که خوا بَرِيْدٌ بی‌گرتنه‌وه له به‌زه‌یی خوئی، به‌دنیایی هیچ نیره‌ریکی بو‌نیه له دوا‌ی وی، که ده‌فه‌رموی: ﴿فَلَا مَرِيْلَ لَهُ﴾، (لَهُ) بو‌یه به‌راناوی نیره‌هیناویه‌تی، چونکه ده‌گه‌ریتنه‌وه بو‌(ما‌ی (موصولة) یانی: (الَّذِي

يُنْسِكُهُ اللَّهُ فَلَا مُرْسَلَ لَهُ، به لأم نه‌وی پیشی بویه ده‌فرموی: ﴿فَلَا مُتَّيِّكَ لَهَا﴾ له‌بهر نه‌وی ده‌گه‌پرته‌وه بو ره‌حمه‌ت.

که ده‌فرموی: ﴿مِنْ بَعْدِهِ﴾، واته: (مِنْ ذُونِهِ)، یانی: جگه له خوا که‌سیکی دیکه نیه، وه‌ختیک خوا ﴿بَعْدَهُ﴾ به‌زه‌یی و به‌خششی خوئی بگریته‌وه، که‌س ناتوانی بینیری، هه‌روه‌ها نه‌گه‌ر بیشینیری، که‌س ناتوانی پری لی بگری.

وشه‌ی (إِمْسَاك) (الإِمْسَاكُ): أَخَذَ الشَّيْءَ بِالْيَدِ مَعَ الشَّدِّ عَلَيْهِ بِهَا لِنَلَأَ يَسْقُطَ، (إِمْسَاك) بریتیه له‌وه که‌شتیک به‌ده‌ست بگیری و، لیتی توندو قایم بگری، بو نه‌وه‌ی نه‌که‌وخته‌ خوار، لیره‌دا فه‌رمايشتی خوا ﴿بَعْدَهُ﴾ خواستووویه‌ته‌وه بو‌حاله‌تی نه‌هیشتی گه‌یشتی به‌زه‌یی خوئی به‌که‌ساتیک که‌بیه‌وی، له‌و به‌زه‌یی و به‌خششی خوئی به‌هره‌مه‌ندیان نه‌کات.

۸- ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، خوا بالاده‌ستی کاربه‌جییه، بالاده‌سته و ده‌زانی به‌زه‌یی خوئی بو‌کتی و بو‌کوئی بنیری، جیتی خوئی ده‌گری، یاخود بالاده‌سته و ده‌زانی به‌زه‌یی خوئی نه‌دا به‌کوئی و به‌کتی، هیچ که‌سیک ناتوانی خوا ناچار بکات، به‌زه‌یی بنویتی له‌گه‌ل که‌سیک یان کومه‌لیکدا، که‌نه‌یه‌وی.

﴿الْحَكِيمُ﴾، خوا لیزان و کاربه‌جییه، چ به‌زه‌یی بنویتی، چ نه‌بنویتی، چ به‌خششی خوئی بدات، چ نه‌بدات، هه‌مووی به‌حیکمه‌ت و کارزانییه، هیچی به‌گوتره نیه، هیچی به‌بنی سیستم و یاسا نیه.

له‌باره‌ی وشه‌ی (فاطر)، ئەم دەقه دینین:

﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كُنْتُ لَا أَذْرِي مَا فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، حَتَّى أَتَانِي أَعْرَابِيَانِ يَخْتَصِمَانِ فِي بَيْتِي، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: أَنَا فَطَرْتُهَا، يَقُولُ: أَنَا بَدَأْتُهَا^(۱)﴾.

واته: عهبدولّای کوری عه بباس (خوا لئیان رازی بی)، ده لئ: نه مده زانی
مانای: ﴿فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ چییه؟ تاکو دوو عه په بی خیله کیسی هاتنه لام،
له باره ی بیریکه وه ده مه قالئیان بوو، به کتکیان کوتی: (أَنَا فَطَرْتُهَا)، واته: من
یه که مجار نه و بیرهم لیداوه و په یدام کردوهو، دامه ئناوه، ئنجا زانیم: ﴿فَاطِرِ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، واته: داهینه رو په یدا کهری ناسمانه کان و زهوی، به بی نه وه ی
پیشینه یه کیان هه بوو بی.

کورتہ باسیک له باره ی فریشتانه وه

له پینج برهگی کورت دا باسی فریشتان ده کهین:

برهگی یه کهم: پیناسه ی فریشتان:

(المَلَائِكَةُ: أَجْسَامٌ لَطِيفَةٌ نُورَانِيَّةٌ أُخْيَارٌ ذَوُو قُوَّةٍ عَظِيمَةٍ، وَمِنْ خَصَائِصِهِمْ:

أُولَئِكَ: الْقُدْرَةُ عَلَى التَّشْكِيلِ بِأَشْكَالٍ مُخْتَلِفَةٍ، وَثَانِيًا: وَالْعِلْمُ بِمَا تَتَوَقَّفُ عَلَيْهِ أَعْمَالُهُمْ، وَمَقَرُّهُمْ السَّمَاوَاتُ مَا لَمْ يُرْسَلُوا إِلَى جِهَةٍ مِنَ الْأَرْضِ)^(۱).

واته: فریشته کان چهند جهسته یه کی په نهانی له رووناکیی دروستکراون، زور چاکه کارن و خاوهن هیزیکی مه زدن، له تایه تمه ندیه کانیان: یه کهم: توانایان هه یه له سهر شیوه ی جیا جیادا خو یان پیناشنبدن.

دووهم: زانیاریان هه یه به ههر شتیک که کرده وه کانیان په کیان له سهری بکه وی، نشینگه یان ناسمانه کانن، مادام په وان نه کرابن بۆ لای زه وی.

نهمه پیناسه یه کی کورتی فریشته کان بوو، که تا کو راده ده کی زور پیناسه یه کی کورت و پوخت و چاکه.

له فه رمایشتی پیغه مبه ر ﷺ دا، هاتوه که فریشته کان له رووناکیی دروستکراون: *عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «خُلِقَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ نُورٍ، وَخُلِقَ الْجَانُ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ، وَخُلِقَ آدَمُ مِنْ مَاءٍ وَصِفَ لَكُمْ»* (أخرجه أحمد: ۲۵۲۳۵، ومسلم: ۲۹۹۶)،
واته: فریشته له رووناکیی دروستکراون و، جند له بلتسه ی ناگرو، ناده می ش

(۱) المقاصد لسعدالدين التفتازاني، عن (محمد الطاهر بن عاشور)، التحرير والتنوير: ج ۲۲، ص ۲۵۰.

لهوهی بۆتان باسکراوه. دیاره دهبی پووناکیهکی تایهت بن، چونکه نهگهر پووناکیی ناسایی بووایه، دهبوو بیینین، هههچهنده ههندیك جووری پووناکیی وهك تیشکی ژۆر سوورو، تیشکی سهروو وهنهوشهیی و، تیشکی گاماو، تیشکی سینی و، تیشکی گهردوونی ... نهوانه هیچیان تیمه نایابینین، بهههرحال وای پندهچی جهستهی فریشتهکان له جووره مادههیهکی جیواز لهو جووره مادههیهی بو تیمه زانراوه، دروستکراون، ههروهك جینیش به ههمان شیوه له ناگر دروستکراون، نجا نهگهر ناگری ناسایی بووایه، دهبوو بیابینین، بهلام نهوانیش له جووره تیشکیك، یان ناگریك دروستکراون، که بو تیمه زانراو نیه.

برگهی دووهم : فریشتهکان یهکجار پاک و چاکن و زۆر زۆریشن:

دووهم: باسکرانی فریشتان پاش: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، بهلکهی مهزترین و زۆرتین بوون و، پاک و چاکترین بوونی فریشتهکانه، خوا ﷻ لهم سوورهتهدا دواي نهوهی دهفهرموئ: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، ستایش بو خوی داهینهری ناسمانهکان و زهوی، یهکسه دهفهرموئ: ﴿جَاعِلِ الْمَلَكِ رُسُلًا أُولِيْ اٰجِنِهٍ مَّتَنٍ وَّوُلَّتْ وَّرِيْعٍ﴾، کهواته: به دواي نهوهدا که خوا ﷻ دهفهرموئ: ناسمانهکان و زهوی داهیناون و پهیدی کردوون، یهکسهر باسی فریشتهکان دهکات، نه مه دهگونج لینی ههلبهتجری که فریشتهکان له ههموو دروستکراوهکانی خوا مهزترین و، زۆرتن، پاک و چاکرن، نجا نه مه وپرای نهوهی که نه نایهته دهیگهیهتی، له نایهتهکانی دیکه، له دهفهکانی سووننهتیشدا نامازه بهوه کراوه، بو وینه:

أ- خوا ﷻ له سوورهتی (المدرثر) دا، دهفهرموئ: ﴿رَمَا يَلْمُكَ جُودَ رَبِّكَ اِلَّا هُوَ﴾، واته: سهربازهکانی خوا تهنها خوی دهزانی چهندن و چۆن.

ب- ههروهها پیغهمهبر ﷺ له فهرموودهیهکدا دهفهرموئ: ﴿اَطَّتْ السَّمَاءُ وَحَقَّ لَهَا اَنْ تَنْطَبَّ، مَا فِيهَا مَوْضِعُ اَرْبَعِ اَصَابِعِ اِلَّا عَلَيْهِ مَلَكٌ سَاجِدٌ﴾ (أخرجه ابن أبي حاتم كما في تفسير ابن كثير ٣٩٧/٢، وابن أبي عاصم في الأحاد والمثاني: ٥٩٧، والطبراني: ٣١٢، وأبو نعيم في الحلية: ج ٢، ص ٢١٧).

واته: ناسمان جيږه ي لٽهاتوهو، هه قيشيه تي جيږه ي لٽي بي (وهك چوڻ كه بار يكي قورس له ولاخنيك دهنري، جيږه ي لٽي دي، ناسمانيش ناوا جيږه ي لٽي دي) چونكه هيچ شويڻ پيڻه كه نيه له ناسماندا، مه گهر فريشته بهك كړنووشي له سه ر بروه، (ياخود لٽي وه ستاوهو، به نديا به تي بي خووا ده كات).

برگه ي سييه م : سپاردني سه رجهم كاره كاني دنيا و دواړوژ به فريشتان:

نه وه ي له قورنندا به رووني ده رده كه وي له باره ي فريشتانوه، نه وه يه: خوي زاناو توانا سه رجهم كاره كاني دنياو دواړوژي به فريشتان سپاردوون، تيمه ده توانين لهو باره وه ده (۱۰) به لگه بيښنه وه، هه لبه ته زيات ريش هه ن، به لام وهك ه مونه، ده (۱۰) له نه ركه كاني فريشته كان باس ده كه يڼ:

۱- فريشته كان فرمان به ري په هاي خوان:

وهك له سوږه تي (الانبيا) دا، له چوار نايه تدا، خوا ﷺ ده فه رموي: ﴿ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحٰنَهُۥٓ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمٰتٌ ﴿٦٦﴾ لَا يَسْبِقُوْنَهُۥٓ بِالْقَوْلِ وَّهُمْ بِاَمْرِهِۦٓ يَعْمَلُوْنَ ﴿٦٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُوْنَ اِلَّا لِمَنْ اَرٰضٰنِ وَّهُمْ مِنْ خٰتِيْبٍ مُّشْفِقُوْنَ ﴿٦٨﴾ وَمَنْ يَّمْلُ مِنْهُمْ اِلَّا مَنْ دُوْنِهِۦٓ فَاِنَّكَ تَجْرِيْهِ جَهَنَّمَ كَذٰلِكَ تَجْرِيْ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٦٩﴾ ۞

كاتي خوي تيمه له ته فسيري سوږه تي (الانبيا) دا، قسه مان له باره ي نه وه نايه تانه وه كروه.

۲- فريشته كان هه لگري عه رشي خوان:

وهك خوا ﷺ له سوږه تي (غافر) دا، ده فه رموي: ﴿ الَّذِيْنَ يَجْعَلُوْنَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهٗٓ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا رِيسًا وَسِعَتْ كُلُّ شَيْءٍ وَرَحْمَةً وَعِلْمًا فَاَعْرِضْ لِلَّذِيْنَ تَابُوْا وَاتَّبَعُوْا سَبِيْلَكَ وَفِيْهِمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٧﴾ ۞ به دنيا يسي

لیره‌دا مه‌به‌ست له هه‌لگرانی عه‌رشی خوا، که ستایش بۆ خوا ده‌رده‌بیرن و، به‌پاکی ده‌گرن و، بر‌وای پی‌ دینن و، داوای لی‌بوردن بۆ بر‌واداران ده‌کن، هه‌ر فریشته‌کانن، هه‌روه‌ها له سووره‌تی (الحاقه)، نایه‌ته‌کانی: (۱۶ و ۱۷) دا، خوا ﷻ ده‌فرمووی: ﴿وَأَنْشَقَّتِ السَّمَاءُ فِي يَوْمِئِذٍ وَهِيَ سَاجِدَةٌ لِلَّهِ غَايِبَةٌ وَتُكْفَرُ عَنْ أَزْوَاجِهَا وَتَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمِئِذٍ ثَمَنِيَّةٌ ﴿۱۷﴾، واته: ناسمان له‌و رۆژه‌دا شه‌ق و په‌ق و بی‌هیز بوو، له‌و رۆژه‌دا باره‌گای په‌روه‌ردگار ت هه‌شت هه‌لیده‌گرن له‌سه‌رووی خویانه‌وه.

خوا ﷻ باسی نه‌کردوه نه‌و هه‌شته‌چین و کین، به‌لام وا پنده‌چی وه‌ک له نایه‌تی ژماره (۷) ی سووره‌تی (غافر) ی‌شدا هاتوه، ئەمه‌ش هه‌ر مه‌به‌ست پی‌ی هه‌شت فریشته‌بن.

۳- گیانی مروّفه‌کان ده‌کیتشن:

وه‌ک خوا ﷻ له سووره‌تی (الأعراف)، نایه‌تی ژماره: (۳۷) دا، ده‌فرمووی: ﴿حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُمْ مُسَلُّنًا يَتَوَقَّوهُمْ ﴿۳۷﴾، واته: هه‌تا کاتیک په‌وانه‌ کر‌وانی ئیمه‌ چوونه لایان، گیانیان ده‌کیتشان، هه‌روه‌ها له سووره‌تی (الأنعام)، نایه‌تی ژماره: (۶۱) دا، ده‌فرمووی: ﴿وَهُوَ الْغَايِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدِكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ مُسَلُّنًا وَهُمْ لَا يُعْرَفُونَ ﴿۶۱﴾، واته: خوا ﷻ نه‌و زاته‌یه‌ که‌ بالاده‌سته به‌سه‌ر به‌نده‌کانیه‌وه‌و، پارێزه‌رانیکتان ده‌نیرێته‌ سه‌ر، هه‌تا کاتیک به‌کیتتان مردنی بۆ هات، په‌وانه‌کراوه‌کامان گیانه‌که‌ی وه‌رده‌گرن، بی‌نه‌وه‌ی که‌ که‌مه‌تره‌می بی‌بکه‌ن.

۴- تۆمارکردن و پاراستنی کرده‌وه‌کانی مروّف:

له سووره‌تی (الإنفطار) دا، خوا ﷻ ده‌فرمووی: ﴿وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿۱۰﴾ كِرَامًا كَبِيرِينَ ﴿۱۱﴾ يَتْلُونَ مَا تُعَلَّمُونَ ﴿۱۲﴾، واته: ئیوه‌ چهند پارێزه‌ریکتان به‌سه‌روه‌ن، زۆر به‌پێزن و، نووسه‌رن (تۆمارکه‌رن)، ده‌زانن ئیوه‌ چی‌ نه‌نجام ده‌ده‌ن، (چ‌به‌دلتان و، چ‌زمانتان و، چ‌به‌ئهن‌دامه‌کانتان).

5- هیتانی وه حیی و په یامی خوا بۆ پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ):

ئه ویش کاری فریشته کانه، وه ک له سوورته تی (النحل) دا، خوا ﷺ ده فه رموی: ﴿يُنزِلُ الْمَلَكُ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَٰنٍ مِّنْ يَّسَاءَ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أُنذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ﴾ (١٢)، واته: فریشته کان به رووحتیک له لایه ن خۆیه وه (که مه به ست پیسی وه حییه) داده به زینتته سه ر هه ر به کیک له به نده کانی، {پێیان ده فه رموی:} خه لک بترستین و هۆشیاریان بکه نه وه، که جگه له من هیچ په رستراوتیک نیه، ده جا پارێز له من بکه ن.

6- پاراستنی مرووف له به لآو پشها ته کان:

وه ک له سوورته تی (الرعد)، ئایه تی ژماره: (١١) دا، خوا ﷺ ده فه رموی: ﴿لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾، واته: چه ند فریشته به کی نۆره که ری هه ن {نۆره له گه ل یه کدی ده که ن، یان جینگۆرکی به یه کدی ده که ن} له پششیه وه وه له دوایه وه ده یپارێزن به فه رمانی خوا، واته: مرووف ده پارێزن، وه ک له ته فسیری سوورته تی (الرعد) دا، به درژیسی باس مان کردوه.

7- یاریده دانی برواداران و تیکشکاندنی بیبرویان:

ئه مه ش به کیکه له نه رکه کانی فریشته کان، وه ک له سوورته تی (الأنفال) دا، خوا ﷺ ده فه رموی: ﴿إِذْ يُوحَىٰ رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبَّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأَلْتَنِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَرَأَيْتَ أَفْضَرُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَأَصْرَبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ﴾ (١٢)، واته: یاد بکه وه کاتیک په روه ردگارت سه روشی کرد بۆ فریشته کان، که من له گه ل تانم، تیه وه برواداران چه سپا و بکه ن، به دلنیایی ترس و له رز ده خه مه دلنی نه وانه وه که بیبروان، تیه وه له وه بدن که له سه رووی ملیانه وه به، {له سه ریان بدن و}، له هه ر سه ره په نجه به کیان بدن، {واته: له نووکی په نجه یانه وه تا کو ته پلنی سه ریان لێیان بدن}.

که‌واته: فریشته‌کان هم له سه‌رخستنی پرواداران و، هم له تیکشکاندنی بیروایاندا، له کاتی پووبه‌پوو بوونه‌وه‌باندا، پوولیان هه‌یه‌و نه‌وه‌ش نه‌رکیکی دیکه‌ی نه‌و پاک و چاکانه‌ه.

۸- به‌پرتوه‌بردنی کاروباره‌کانی گه‌ردوون به‌گشتیی:

وه‌ک له سه‌ره‌تای سووره‌تی (النازعات) دا، خوا ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿وَالنَّزْعَاتِ غَرَابًا ۝۱۱ وَالنَّاسِطَاتِ نَسْطًا ۝۱۲ وَالسَّيِّحَاتِ سَيْحًا ۝۱۳ فَالْمُدْرِكَاتِ اَمْرًا ۝۱۴﴾. واته: سووند به‌و فریشته‌نای که به‌تونیدی گیانه‌کان وهرده‌گرن و، به‌وانه‌ی که به‌سووکیی وهریان ده‌گرن، (به‌تونیدی گیانی تاوانباران ده‌کیشن و، به‌نهمیی گیانی ئیمانداران ده‌کیشن) هه‌روه‌ها نه‌وانه‌ی پتشیبرکێ ده‌که‌ن له نه‌نجامدانی کاره‌کاندا، مه‌له ده‌که‌ن و به‌فه‌زادا ده‌پوون، پتشیبرکێ ده‌که‌ن و، کاروباره‌کان به‌پرتوه‌ده‌بن.

۹- هه‌ر کامیک له فریشته‌کان پایه‌و پله‌به‌کی تایبه‌تی هه‌یه‌و، هه‌میشه سه‌رگه‌رمی به‌پاکگرتنی خوان:

وه‌ک له سووره‌تی (الصفات) دا، له‌سه‌ر زمانی فریشته‌کان خوا ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا يَتَّخِذُ لِمَنْ مَعْلُومٌ ۝۱۱۱ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ ۝۱۱۲ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُنِجُونَ ۝۱۱۳﴾. واته: (فریشته‌کان ده‌لین): هه‌ر کام له ئیمه‌ پتکه‌به‌کی تایبه‌ت و زانراوی هه‌یه، ئیمه‌ین که پیز ده‌بین بو‌به‌ندایه‌تی بو‌خواو، هه‌ر ئیمه‌ین که چاک به‌پاکگرتن بو‌خوا ﷻ.

۱۰- به‌رده‌وام سه‌رگه‌رم بوونی فریشتان به‌خوا به‌پاکگرتن و ستایشکردن و، دلاوی لیبوردن کردن بو‌پروادارانی سه‌ر زه‌وی:

وه‌ک له سووره‌تی (الشوری) دا، خوا ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿كَذَٰلِكَ اَلَسَّمَّوَاتُ يَتَقَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ ۝۱۱۱ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْاَرْضِ ۝۱۱۲ اِنَّ اِلٰهَ هُوَ

الْعَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٠﴾، واته: تاسمانه کان خهریکه له لای سه ره وه یانه وه شه ق بیهن و، فریشته کان به ستایشکردنه وه په روه ردگاریان به پاک ده گرن و داوای لیبوردن ده که ن بۆ خه لکی سه ره زهوی، (بۆ مروّفه کان و بۆ جیننی برواداریش)، ناگادارین که خوا ﴿٥١﴾ زۆر لیبوردهی به به زه ییه.

هه لبه ته نه و ده (١٠) نه رکه ی فریشته کا همان وه ک هه وونه هیتاونه وه و، نه و دی له قورئاندا به روونیی ده رده که ووی له باره ی فریشته کا نه وه، نه وه یه که خوای زانا و توانا سه رجه م کاره کانی دنیا و دوا رۆژی به فریشتان سپاردوون.

برگه ی چواره م : نه و فریشتانه ی ناویان له قورئان دا هاتوه و:

سه رجه م نه و فریشتانه ی ناویان له قورئاندا هاتوه، شه شن:

١- (جبریل)، که به (الروح) و به (روح القدس) و به (الروح الامین) یش ناوی هاتوه:

أ- به (جبریل) له سوورته ی (البقرة) دا: ﴿مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ﴾ ﴿٥٨﴾.

ب- به (الروح) له سوورته ی (القدر) دا: ﴿نَزَّلَ الْمَلَكُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ﴾ ﴿١٦١﴾.

ج- به (روح القدس) له سوورته ی (النحل) دا: ﴿قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ﴾ ﴿١٠٢﴾.

د- به (الروح الامین) له سوورته ی (الشعراء) دا: ﴿نَزَّلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ﴾ ﴿١٧٢﴾.

٢- (میکال)، ته نیا به (میکال) ناوی هاتوه، دباره (میکائیل) یشی پهن ده گوتری، له سوورته ی (البقرة) دا، ناوی هاتوه: ﴿مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ﴾ ﴿٥٨﴾.

۳- (مَالِك). واته: دۆزه خهوان، ئهو فریشته بهی سهرپه رشتیی دۆزه خ دهکات، له سووره تی (الزخرف) دا، خوا ﷻ دهفه رموی: ﴿وَأَنذَرْتُكَ لِيَقُضَ عَيْتَا رَبِّكَ قَالَ إِنَّكُم مِّنْ كَذِبَاتٍ﴾ (۷۷) واته: گوئیان ئهی مالیک! با پهروه ردگارت کۆتاییمان پین بیتی و بهامرینن، گوئی: بیگومان تیوه ده میننهوه.

۴- (ملك الموت)، که له ههندیك کتیباندا (عزرائیل) ی پین ده تین، به لام له قورپاندا به (ملك الموت) هاتوه، له سووره تی (السجدة)، له نایه تی ژماره: (۱۱) دا، خوا ﷻ دهفه رموی: ﴿قُلْ بَنُوؤنَّكُم مَّلَکُ الْمَوْتِ الَّذِي وَّكَّلَ بِکُمْ﴾، واته: بلن فریشته ی مه رگ که پیتان سپێردراوه، گیانه کانتان ده کیشن.

۵- (هاروت) و (ماروت)، که له سووره تی (البقرة)، له نایه تی ژماره: (۱۰۲) دا، نوابان هاتوه: ﴿وَأَتَّبِعُوا مَا نَزَّلْنَا السَّيِّطِينَ عَلَىٰ مُلْكٍ سَلِيمٍ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَنُ وَلَكِنَّ السَّيِّطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هُنُوتَ وَمُرُوتَ﴾.

برگهی پینجه م : زۆری ژماره ی فریشتان:

ژماره ی فریشته کان به کجار زۆره، ته نیا خوا ﷻ ژماره که بیان ده زانن، وه ک له سووره تی (المدثر) دا، له نایه تی ژماره: (۳۱) دا، خوا ﷻ دهفه رموی: ﴿وَمَا يَسْأَلُ جُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا يَإِلَّا ذِكْرًا لِلنَّاسِ﴾، واته: ته نیا پهروه ردگارت ژماره ی سهر بازه کانی ده زانن.

ههروه ها ئه وه ش که خوا ﷻ له سووره تی (المدثر) دا خسته و به ته روو، له وه باره وه که دۆزه خ نۆزده فریشته به سه ری راده گهن و سهرپه رشتیی ده که ن، ئه وه ته نیا بیر خسته وه وه که بو مروؤقان^(۱).

(۱) شایان باسه له (الکتاب الرابع) ی مه وسووعه ی: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله)، له چاپی دووم، سالی: (۲۰۱۸) ی زایینی دا، زۆر به درێژی له باره ی فریشته وه دووین، ئه وه کتیبی چواره مه مان ته رخان کردوه به نیمان به فریشته کان، ههروه ها له کتیبی پینجه می مه وسووعه ی: (نیمان و عه قیده ی نیلامی) یشدا دیسان له وه باره وه دووین.

مهسه لهی دووهم:

بانگکردنی خوا بۆ مروفا به تیی که چاکه کانی خوا به سه ر خۆپانه وه یاد بکه نه وه، بزانی که جگه له خوا هیچ به دیهینه ریک نیه، له ناسمانه کان و زهویه وه بژیویان بدات، بۆیه پتویسته جگه له ویش نه په رستن:

خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَلْقٍ غَيْرِ اللَّهِ بَرَزَقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنْتُمْ تُؤْفَكُونَ﴾ (٢)

شیکردنه وهی ئەم ئایه ته، له پینج برگه دا:

(١) - ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ﴾، ئەهی خه لکینه! یادی چاکه ی خوا بکه نه وه به سه ر خۆتانه وه.

لیرده دا چاکه ی خوا: ﴿نِعْمَتَ اللَّهِ﴾، به تاک هاتوه، به مه به ستی هه موو چاکه کانی خوا، ننجا چاکه کان چ مه عنه ویی بن، وه ک وه حیی و په یامی خواو، نه وه هه موو به خششانه ی دیکه ی خوا، چ ماددی بن، چ له ناسمانه وه بینه خوار، یان له زهوی بینه ده ر.

(٢) - ﴿هَلْ مِنْ خَلْقٍ غَيْرِ اللَّهِ﴾، واته: نایا هیچ به دیهینه ریک هه به جگه له خوا، وشه ی (هَلْ) له ﴿هَلْ مِنْ خَلْقٍ﴾ دا، بۆ پرسیار کردنه، به لأم پرسیار نکوولیی لیکردنه و مانای لابردن (نهی) ده گه به نئی، که ده فه رموی: ﴿هَلْ مِنْ خَلْقٍ غَيْرِ اللَّهِ﴾، مانایه که ی ناوایه: (مَا مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ)، چونکه پرسیار لیکردنی نکوولیی لیکه رانه پتویستی به وه لأم نیه، وه لأمه که ی له نیو خۆیدایه، (يَتَّضَمْنَ جَوَابَهُ فِي طَيَّاتِهِ)، نه گه ر تۆ به که سیک بلئی: نه دی نه مه ده فته ر نیه؟! که ده فته ریشه و له به ر چاویه تی، واته: نه وه ده فته ره، بۆیه چاوه درئی وه لأم ناکه ی، بۆیه خوا ﷻ ده فه رموی: نایا جگه له خوا به دیهینه ریکی دیکه هه به، له ناسمان و زهویه وه بژیوتان بدات؟! به دلنیا یی نه خیر!

۳- ﴿يَرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾، كە لە ئاسمان و زەویيەوہ بڑیوتان بدات؟! بە دنیایی نەختیر! بیجگە لە خوا ﷻ هیچ کەس لە ئاسمان و زەویيەوہ بڑیوی مرۆفەکان نادات، پێشتریش باسماں کردوہ: بڑیوی ئاسمان، جگە لە باران و بەفرو تەرزە، ئەو ناوہ موبارەکە ی دیتە خواری، جگە لەوہش، ھەموو جوړەکانی تیشکیش کە لە خۆرو ئەستیرەو، ھکەشانەکانەوہ دین، دەگریتەوہ، ھەر وہا بەرگە ھەواش بە ھەموو توخم و پێکھاتەکانیەوہ، کە بەرەو زەوی دین و، ژیا نی مرۆف پتویستی پێیانە، ئەوہ وەک لایەنە ماددیە کە ی و، وەک لایەنە مەعنەویە کەش: ئەو وەحیی و پەيامی خوا، صەلآت و پارانەوہی فریشتەکان و، ئیلھامی فریشتان و ... ھتد ھەموویان دەگریتەوہ.

بڑیوی زەویش، بریتیە لەو ھەموو ئەو دانەوێلەو تەپەرکارو میوہجات و، ھەموو ئەو شتانە ی زەوی دەیانرۆینتی و، ھەموو ئەو ژیا ندارانە ی لەسەر زەوی دەژین، چ لە نیو ئاوداو، چ لە ھەواداو، چ لەسەر زەوی، ھەر وہا ھەموو ئەو ماددەو کانزایانە ی کە خوا ﷻ بۆ خستووینە نیو زەویيەوہ، کە ژیا نی بەشەر پتویستی پێیانە، وەک نەوت و گازو زێرو زیوو ئەلماس و ... ھتد ھەموو ئەوانە دەگریتەوہ.

۴- ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾، جگە لەو ھیچ پەرستراویک نیە، ئەمە دەرەنجامیکە راستەوخۆ وەردەگیری لەوہی پێش: مادام بەس خوا خاوەن چاکە بێ بەسەر مرۆفەوہو، تەنیا خوا بەدییەتەر بێ و، ھەر خوا بڑیودەر بێ لە ئاسمانەکان و زەویيەوہ، کەواتە: جیتی خۆیەتی بەس ئەویش پەرسترتی و جگە لەو ھیچ پەرستراو نین.

۵- ﴿فَأَنفِثُوا نُوْفُكُوکُمْ﴾، بۆ کوئی لا دەدرین؟! لێرەدا: (فَأَنفِثِ) ناوہ بۆ پرسیار کردن (اسم للإستفهام)، ئەوہی کە لە دوا یەوہ دتی، پرسیار کردنە لە بارە ی حالەوہ، یان لە بارە ی کاتەوہ، یان لە بارە ی شوینەوہ، کەواتە: (فَأَنفِثِ) یان بە مانای (چۆن)، یان بە مانای (لە کوئی)، یان بە مانای (کە ی) دتی، بەلآم یەکیک لە واتیەکان، سیاقە کە دیاریی دەکات، کە لێرەدا دەفەر موی: ﴿فَأَنفِثُوا نُوْفُكُوکُمْ﴾، یانی: بۆچی لادەدرین؟! یانی:

چۆن لادەدرین؟! دەشگونجی بلیین: بەرەو کوئی لادەدرین، لە خواپەرستی؟! وشەى: (تُوْفِكُونَ) (أَفَكُهُ: أَي صَرَفَهُ مِنَ الْأَفْكَ)، (أَفْكَ)، یانی: (صَرَف) واتە: لادان، (أَفْكَ) بە مانای (قَلْب) یش دئی، واتە: هەلگیرانەوه، یاخود لە (إِفْكَ) هوه هاتوه، (إِفْكَ) درۆ، یانی: بۆ کوئی بە درۆ لادەدرین؟! که دەفەرموئ: ﴿فَأَنْتَ تُوْفِكُونَ﴾، بەرەو کوئی لادەدرین؟! یان چۆن لادەدرین؟! بە بکەر نادیار (مَجْهُولُ الْفَاعِلِ) هاتوه، یانی: ئەوانە ویست و ئیرادەى ئازادى خۆیان لە دەست داوهو، بەرەو ئەو شوینە دەبردین که بۆیان دەویستری، ئەك خۆیان دەیانەوی.

مەسەلەى سىتەم:

دلدانەۋەى پىنغەمبەرى خوا ﷺ، كە پىنغەمبەرانى پىشۋوش ھەروا بە درۆ دانراون و، كاروبارەكانىش تەنبا دەگىپدرىنەۋە بۆ لاي خوا، ھەروەھا خوا ﷺ لىپرسىنەۋەو سزاو پاداشت بۆ مروۋفەكان دىننئە گۆرۈى:

خوا ﷺ دەفەرمى: ﴿وَإِنْ يَكْذِبُوا فَعَدَاكَ رَبُّكَ فَذَرْهُمْ وَلِىَّ اللَّهُ تَرْجَعُ الْأُمُورُ﴾

شىكىردنەۋەى ئەم ئايەتە، لە سىى برگەدا:

(۱) - ﴿وَإِنْ يَكْذِبُوا﴾، واتە: ئەگەر تۆ بە درۆ دابىنن، واتە: ئەگەر بىپروايەكانى پۆزگارى خۆت، يان دواى پۆزگارى تۆ، تۆ بە درۆ دابىنن، بە ھۆى بە درۆدانانى ئەوانەۋە، دلئەنگ و نارەھەت مەبە، بۆچى؟

(۲) - ﴿فَعَدَاكَ رَبُّكَ﴾، پىنغەمبەرانىكى دىكەش لە پىش تۆدا بە درۆ دانراون، وشەى (رۇسل) كە بە ئەناسراو (تكررة) ھاتوۋە:

أ- مەبەست پىى مەزنىى پىگەو پايەى ئەو پىنغەمبەرانەبە، واتە: پىنغەمبەرانىكى زۆر پايە بەرز.

ب- ياخود: مەبەست پىى زۆرىيانە، واتە: پىنغەمبەرانىكى زۆر بە درۆ دانراون لە پىش تۆدا، تۆ بەكەم پىنغەمبەرنى گەلە كافرەكەى خۆت و خەلكەكەت بە درۆت دابىنن.

(۳) - ﴿وَلِىَّ اللَّهُ تَرْجَعُ الْأُمُورُ﴾، كاروبارەكانىش تەنبا بۆ لاي خوا ﷺ دەگىپدرىنەۋە، (الأُمُور: جَمْعُ أَمْرٍ، وَهُوَ الشَّأْنُ وَالْحَالُ)، كارو بارەكان، حال و بالەكان ھەمووى بۆ لاي خوا دەگىپدرىنەۋە، ئەم رستەبە دلدانەۋەبە بۆ پىنغەمبەر ﷺ ھاوكات ھەپدەشەو ترساندن و وريا كرنەۋەدەشە بۆ بىپروايان، مادام كاروبارەكان بۆ لاي خوا بچنەۋە، دەبى وردبەنەۋە: بە چ چاۋ پروىكەۋەو چۆن دەچنەۋە بۆ خزمەت خوا!!

مهسه له ی چواره م:

بانگکردنی خوا بو خه لک، که دنیاین له راستیی به لئینی خوا، هاتنی پوژی دوایی و، وریا بوون له فریو خواردن به ژیانی دنیا و دنهدانی شهیتان، چونکه شهیتان دوژمنتیکی سه رسه ختیانه و، بانگی شوینکه وتووایی دهکات به ره و دوژه خ و، سه ره نجامیش بیبزواییان سزای توندو، بروادارایش لیبوردن و پاداشتی گه وره چاوه پئیانه:

خو ﷻ ده فه رموی: ﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرُّكُمُ الْخَيْرَةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرُّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ ۝ إِنَّا الشَّاطِرُونَ لَكُمُ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ۝ الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ۝﴾

شیگردنوهی ئەم سئ ئایهته، له نو برگه دا:

(۱) - ﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾، نه ی خه لکینه! به دنیایی به لئینی خوا ﷻ راسته، به لئینی خوا به هاتنی پوژی دوایی، راست و چه سپاوه، (الْوَعْدُ: مَصْدَرٌ وَهُوَ الْإِخْبَارُ عَنْ فِعْلِ الْمُخْبِرِ شَيْئًا فِي الْمُسْتَقْبَلِ)، وشه ی (وَعْد): چاوگو و بریتیه له هه و آلدان به بابای هه و آل پیدراو، که له دها تودا شتی ک روودهدات، به لئینی خوا ﷻ راسته، واته: که فه رموویه تی پوژی دوایی دی، سزاو پاداشت هه به، نه وه راسته و چه سپاوه.

(۲) - ﴿فَلَا تَغُرُّكُمُ الْخَيْرَةُ الدُّنْيَا﴾، با ژیانی دنیا فریوتان نه دات، ژیانی دنیا، واته: پابواردن و خۆشیه ناشه رعییه کانی ژیانی دنیا فریوتان نه دات و بن ئاگاتان نه کات، هه لئانه خه له تینی.

(۳) - ﴿وَلَا يَغُرُّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ﴾، هه روه ها با به رانبه ر به خوا، فریودهر فریوتان نه دات، فریودهر به پله ی به یکه م شهیتانه، تنجا هه ر شتیکی دیکه به، مروف فریو بدات، (الْغَرُورُ: الشَّدِيدُ التَّغْيِيرِ)، نه و شته ی یان نه و که سه ی زور خه لک فریو دهدات و هه لده خه له تینی،

که مهبست پتی شهیتانه به پلهی یه کهم، به لام ههر شتیکی دیکهش خه لک زور پتی هه لَبِخَه لَه تَتی، و دک پاره و سامان، دهسه لات، خویشی و له زه تی ناره وای ماددی، نه وانه هه موویان ده گریته وه.

ده لَن: (الغُرورُ: إِيْهَامُ النَّفْعِ وَالصَّلَاحِ فِيمَا هُوَ ضَرٌّ وَفَسَادٌ)، (غُرور): بریتیه له وهی شتیکی که مایه ی زیان و تیکدانه، و ا بهیتریه پیش چاو، که مایه ی سوودو به رزه و هندیه.

که ده فهرموی: ﴿وَلَا يَغُرُّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ﴾، هه روه ها با فریودهر له باره ی خواوه فریوتان نه دات، لیتره دا: (بِاللَّهِ أَيُّ: بِشَأْنِ اللَّهِ)، له باره ی خواوه، له باره ی حال و کاری خواوه، با هه لتان نه خه له تینتی، بُو وینه: خوتخوته تان بُو بکات و بَلتی: خوا به زه یی و لیبور دنی زوره، خوا چاو پویشی زوره، خوا دهسه لاتی زوره، خوا پایه ی زور به رزه و پتویستی به سزادانی تیوه نیه، به و قسانه به رانه بر به خوا، با هه لتان نه خه له تینتی، مادام خوا زور به رزه، زور مه زنه، زور گهره یه وه، زور به زه یی و چاکه کاره، نه و جار ده بی هیچ کهس له قسه ی دهرنه چی و، چوَن بُو نه و شایسته به ناوا به رستری، نه که به پیچه وانه وه وه!

۴- ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ﴾، به دلنیایی شهیتان بُو تیوه دوژمنه.

۵- ﴿فَاتَّخِذُوا عَدُوًّا﴾، ده جا تیوهش به دوژمنی بگرن، واته: به دوژمنی بزائن و، دوژمنایه تیی بگهن، دوژمنایه تیی شهیتان بُو مروف، وک نه و سیفته ی دپندایه تیه یه، که له گورگ و سه گ و دپنده کاندانانراوه، که به سروشت دپندن، شهیتانیش ههر به سروشت له نه جامی بیرو بُو چوونه هه له که ی خو ی و، له نه جامی هه لوئست و کرده وه خرابه کانیدا، سروشته که ی وای لتهاتوه، که ههر به سروشت دژی مروفه، وک چوَن دوو پشکه و مار ههر بو یان بگونجی پیوه ده دهن، نه ویش به هه مان شیوه یه.

۶- ﴿إِنَّمَا يَدْعُوا حَرِبَهُ، لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾، به دلنیایی نه و (شهیتان) کومه له که ی خو ی بانگ ده کات، تاکو بیانکاته هاوه لی کلپه (ی دوزه خ) واته: ههر که سیکی شوپتی

بکہوی و پیرو حیزیی ئەو بن، دەیکاتە هاوہلی دۆزەخ، کہواتە: وریا بن! نەبنە هاوہل و شوینکەوتەو کۆمەلی شەیتان.

(۷) - وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٧﴾، ئەوانە یبیروان، سزایەکی توندو سەختیان ھەبە، واتە: شوینکەوتووانی شەیتان، سزایەکی سەختیان ھەبە، لە زۆر ئایەتی دیکەدا خوا ﷻ باسی ئەو سزا سەختە ی دۆزەخ دەکات، بەلام لێرەدا ھەر بە کورتیی دەیفەرمووی و درێژەکە ی لە شوینانی دیکە داہە.

(۸) - وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ﴿٨﴾، ئەوانەش کہ برۆایان ھێناوہو، کردەوہ باشەکانیان ئەنجام داون، برۆایان ھێناوہ بە ھەموو ئەو شانە ی پتویستە برۆایان پت بہتیری و، کردەوہ باشەکانیان ئەنجام داون، چ کردەوہ ی دل بن و، یان دەربیری زمان بن و، یان جموجۆلی ئەندامەکان بن، چ لە زاتی خویناندا، یان چوارچێوہ ی خێزان، یان لە چوارچێوہ ی کۆمەلگادا.

(۹) - لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٩﴾، ئەوانە لیبوردنێکی ناوازەو مەزن و، پاداشتێکی گەورەیان ھەبە.

مه‌سه‌له‌ی پینجه‌م و کو‌تایی:

که‌سیک که کرده‌وی خرابی خو‌ی بۆ پاز‌ترو‌ه‌ته‌وه، وه‌ک که‌سیک نیه که چاک و خراب وه‌ک خو‌یان ده‌بینی و، گومرا کردن و راسته رتی کردنیش به ده‌ست خون، بۆیه نابنی پتغه‌مبه‌ر ﷻ له خه‌فه‌تی بپروا نه‌هینانی کافران، خو‌ی بفه‌وتینی به مه‌راق و دلته‌نگی و ناره‌حه‌تییه‌وه:

خو‌ا ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿أَمَّنَ زَيْنٌ لَّهُ سُوءٌ عَمَلِهِ. فَرَّاهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَتٌ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ (۱)

شی‌ک‌ردنه‌وی ئه‌م، ئایه‌ته، له چوار برگه‌دا:

(۱) ﴿أَمَّنَ زَيْنٌ لَّهُ سُوءٌ عَمَلِهِ. فَرَّاهُ حَسَنًا﴾، ئایا که‌سیک که کرده‌وه خرابه‌که‌ی خو‌ی بۆ جوان کراوه، بۆی پاز‌ترو‌ه‌ته‌وه، به چاک‌ی بینیه، (وه‌ک که‌سیکه که چاک و خراب وه‌ک خو‌تان ده‌بینی؟). کئ کرده‌وه خرابه‌که‌ی بۆ پاز‌اندۆته‌وه؟ به دلنایبی شه‌یتان، به‌لام لیره‌دا به بکه‌ر نادیار هیناویه‌تی، چونکه له شو‌ینانی دیکه‌دا دیاره، وه‌ک له سووره‌تی (الأنفال) دا، خو‌ا ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿وَإِذْ زَيْنٌ لَّهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَلَهُمْ﴾، شه‌یتان کرده‌وه خرابه‌کانی بۆ پاز‌اندوونه‌وه، وشه‌ی (تزین)، یانی: شتیک جوان نه‌بیته، به‌لام جوان بغریته به‌رچاو.

﴿فَرَّاهُ حَسَنًا﴾، ئه‌و که‌سه به جوانی بینیه، به‌لام به‌رانبه‌ره‌که‌ی باسنه‌کردوه، یانی: ئایا که‌سیک که کرده‌وه خرابه‌که‌ی خو‌ی بۆ جوان کراوه و بۆی پاز‌ترو‌ه‌ته‌وه، به جوانی هاتۆته به‌رچاو، له حالیکدا که له زاتی خو‌یدا ناشیرین و خرابه، وه‌ک که‌سیک وایه که چاک به چاک و خراب به خراب ده‌بینی؟! بۆیه خو‌ا ﷻ باسی به‌رانبه‌ره‌که‌ی نه‌کردوه، چونکه هه‌ر دیاره هه‌ر شتیک به سیاق و سه‌لیقه برانری، خو‌ا ﷻ کتیبی خو‌ی پی‌ قه‌ره‌بالغ نه‌کردوه.

(۲) ﴿فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾، به دنیایی خوا يُضِلُّ هەر که سیکمی بیهویی گومرای ده کات و، هەر که سیکشی بوی راسته پئی ده کات.

لیره دا (هدایه) به مانای پینمایی کردن نیه، چونکه خوا يُضِلُّ هه موو که سی پینمایی کردوه، به لکو هیدایهت لیره دا به مانای راسته پئی کردن و خستنه سه ر پئی راسته.

(۳) ﴿فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَتٍ﴾، با نه فست به هوی خه فست لی خوار دنیانه وه، له به بین نه چن، خویندراویشه ته وه: ﴿فَلَا تَذْهَبْ﴾ واته: نه فسی خوت مه فه وتینه له خه فه تانیا، ته گهر به و شیوه به بخوینزیته وه: ﴿فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَتٍ﴾، ته مه وه ک ته و ته عبیره وابه که ده لی: ﴿فَلَا أُرِيكَ هَهُنَا﴾ واته: با لیره نه تبینم، یانی: با نه فست نه فه وتی به هوی خه فست لی خوار دنی ته و بیبروایانه وه که برپا ناهیتن.

(۴) ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾، به دنیایی خوا زانایه به وهی ته وان به کارامهیی و لیزانی و ورده کاری ده یکن، واته: مادام خوا زانایه و شاره زایه ده زانی چی ده کهن و، چۆن ده کهن، پیویست ناکات زور خه فه تیان لی بخوی، ته و خواهی که پیمان زانایه، ده شرانی چۆن مامه له یان له گه ل دا ده کات له رۆژی دوایداو، چۆن سزایان ده دات!

چار کورته سهرنج له باره ی ئه م نایه ته وه

۱- که خوا عَلَيْهِ ده فهرموئ: که سیک که کرده وه خرابه که ی خوی بو پارێزراوه ته وه و جوانی بینوه، ئه مه ئه وه ده گه یه نێ که به شه ر ده توانی خوی ئیقناع بکات، به شتی ناماقوول و نالۆژیکیی و، شتی خراپ به چاک ببینی و، شتی ناشیرین به جوان ببینی و، شتی ناخۆش به خۆش ببینی، بابایه کی جگه ره کیش و، بابایه کی مه ی خۆزو، بابایه کی قومارچی و، بابایه کی داوین پیس و، بابایه کی پیاو کوژو، بابایه کی رینگرو دز، هه ر کامیان کرده وه که ی خوی جوان ده بینێ، نه فسی به شه ر، خوا عَلَيْهِ ئه و توانایه ی داوه تێ، که بتوانی چاک به خراپ ببینی، خراپ به چاک، جوان به ناشیرین، ناشیرین به جوان ببینی، بو ئه وه ی که بگونجێ تا قییکرێته وه.

۲- له رووی پزیشکییه وه، شتیکی چه سپاوه که هه ندێک جوړی مردن، له نه نجامی هه لچوونی ده روونی رووده دات، یان حاله تیک که به سه ر نه فسدا دێ و، مروف له توانایدا نیه، له نه نجامی ئه وه دا مروف ده مرێ، وه ک زور جار گوتراوه: فلانکه س دئی راوه ستا، یان: فلانکه س دئی تۆقی، یان: فلانکه س زراوی چوو، یان: فلانکه س له خه فه تان مرد، ئه وه له رووی پزیشکییه وه شتیکی راست و چه سپاوه، که ئه م نایه ته موباره که ناماژه ی پێ ده کات، ده فهرموئ: ﴿فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَتٍ﴾، هه روه ک خویندراویشه ته وه: (فَلَا تَذْهَبْ)، واته: نه فسی خۆت مه فه وتینه به هوی ئه وانه وه له خه فه تانیان، ئاوا مانا کراوه: (فَلَا تُهْلِكْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ مِنْ جِرَائِ الْحَسْرَةِ وَالْغَمِّ)، واته: خۆت مه فه وتینه له نه نجامی زور خه فه ت لێ خواردن و زور په ژاره دار بوون دا، بویان، ئه مه له سوورده ی (الکهف) یشدا هاته وه، خوا عَلَيْهِ به پیغه مه ر عَلَيْهِ ده فهرموئ: ﴿فَلَمَّا كَفَرَ بِرَبِّهِمْ فَسَمِعْنَا لَهُمْ جَهَنَّمَ تَصَوُّرًا فِي سَوَادٍ كَالْحَصْبِ الْمَكَّةِ﴾، واته: په دنگه خۆت بغه وتینی به دوا یانه وه، له نه نجامی ئه وه دا که بڕوا ناھیتن (به وه فه رمایشتانه ی خوا).

۳- که خوا سوره تن ده فرموی: **إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ** (۸)، واته: به دنیایی خوا ده زانی نهوانه چی ده کهن، (صُنْع: إِجَادَةُ الْفِعْلِ)، (صنع) نهوویه شتیک به لیزانی و ورده کاری و کارامیی بکری، واته: هرچه ننده کاره کیهان زور به شه تینیی و به لیزانی و به ورده کاری بکهن، به لام خوا پی زانیه، ده گونجی نهوان مرؤفان هه لئه له تین له دنیا، به لام به دنیایی خوی پهروه ردگار به هیچکس هه لئاخه له تی.

۴- که خوا سوره تن ده فرموی: خوت مه فو تینه به هو خه فته لی خوار دنیانه وه، نه مه وه کیشتریش باسما ن کرد، سیفه تیکی گه وری پیغه مبری خواجه سوره تن و، مه دح و ستایشیکی گه وری پیغه مبری تیدایه، هرچه ننده خوا سوره تن ناموزگاری پیغه مبر ده کات، که زیاد له توانای خو خه فته و په زاره له دلی خویدا کونه کاته وه، وه ک په روشی و به تنگه وه بوون بو کافره کان، هرچه ننده نه وه جوریکه له ناموزگاری کردنی خوا سوره تن و جوریکه له ری لیکرتنی و له لومه کردنی، به لام هاوکات مه دح و ستایشیکی گه وری تیدایه بو پیغه مبر سوره تن که زور به تنگ خه لکه وه بووه، زور بویان به په روش بووه بویان دل ناره حته بووه، له گه لیان به به زهی بووه.

خوا به لوتف وکهره می خو، تیمه ش و لی بکات که له گه ل خه لکی ده وروبه ری خوماندا وایین، به ته نگیانه وه بین و، په روشیا نمان بی و، له گه لیان به په رحم بین و، خه فته یان بو بخوین، له راستیدا نه وه سیفه تیکی گه وریه له هر که سیکدا بی، به لام گرنگ نه وریه نینسان له شته کاند تینه په پرنسی و، وریای زیده روپی و سنور به زنی بی بی.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

❖ درسی دووم ❖

پیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان شه‌ش نایه‌ت ده‌گرتنه خوئی، نایه‌ته‌کانی: (۹ - ۱۴)، که تیاندا خوای به‌رزو مه‌زن له میانی خستنه رووی پینج له نیشانه‌کانیدا، که هاوکات نیعمت و چاکه‌ی گهوره‌و گرنگی خواشن ﷻ له ژبانی به‌شهردا، باسی تاك و ته‌نیایی خوئی له په‌روه‌دگار تیبی و مشوور خوړتی داو، باسی پووچی و بی بنه‌مایی په‌رستراوه ساخته‌کان ده‌کات.

هه‌روه‌ها پابده‌گه‌یه‌نی که ته‌نیا خوا همه‌کاره‌ی گه‌ردوون و ژبان و مرؤفه‌و، نه‌و شتانه‌ی له جیاتی خوا ده‌په‌رسترتین و، به‌ندایه‌تییان بو ده‌کرتی، بو‌ش و پووچن و، له رۆژی دوایی دا نه‌وانه‌یان که خاوه‌نی تیراده‌و هه‌ست و شعور بوون، حاشا له په‌رستراوه‌کانیان ده‌کهن و، نه‌وانیش هیچ دادیکیان ناده‌ن و، هیچ سوودیکیان پی ناگه‌یه‌نن و، په‌نج به‌خه‌سار ده‌بن، واته: په‌رسته‌ره‌کانیان په‌نج به‌خه‌سار ده‌بن، که شتانتیکیان په‌رستوه، له رۆژی دواییدا هیچ سوودیکیان پی ناگه‌یه‌نن.

﴿ وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَتُبْرِئُ سَحَابًا فَأَسْقِيَهُ إِلَىٰ بَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ الْفُشُورُ ﴿٩﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدِ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلْبُ الطَّيِّبُ وَالْمَعْمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَٰئِكَ هُوَ يُورَثُ ﴿١٠﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ، وَمَا يُعْمَرُ مِنْ مُعَمَّرٍ إِلَّا يُنْقِصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذَبَ فِرَاتٍ سَابِغٌ شَرَابِهِ، وَهَذَا يَلْحُ أَجَاجٌ وَمِنْ كُلِّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حَبْلَةً

تَبَسُّوْنَهَا وَرَى الْفَلَكَ فِيْهِ مَوَاجِرَ لِيَتَّبِعُوْا مِنْ قَضِيْهِ. وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿١١﴾ بُولِجِ الْاَيْلِ
 فِي الْهَمَارِ وَبُولِجِ النَّهَارِ فِي الْاَيْلِ وَسَحَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلَّ يَجْرِي لِاَجْلِ مَسْمِيٍّ
 دَلِيْكُمْ اللهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهِ مَا يَمْلِكُوْنَ مِنْ قَضِيْرِ ﴿١٢﴾
 اِنْ تَدْعُوْهُمْ لَا يَسْمَعُوْا دَعْوَاكُمْ وَلَا يَسْمَعُوْا مَا اسْتَجَابُوْا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُوْنَ بِشِرْكِكُمْ
 وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيْرِ ﴿١٣﴾

مانای ده قافو ده قی نایه تکان

{هروهها خوا نهو که سه به که بایه کان ده تیری، هه وران (له هه لمی سه
 ده ریا په پيدا ده که ن و) ده جوو لیتن و بلاو ده که نه وه، نجا به ره و ولت و شویتیکی
 مردوو لئی ده خویرین و، زهوییه (وشکه) که ی دواى مردنى پی ده ژیهینه وه،
 زیندوو کرانه وه (ی مروقان) یش هه ره به و جوړیه ﴿١١﴾ هه ره که س عزیزه تی ده وی
 (با له لای خوا بیخواری، چونکه)، به دلنیایی عزیزه ت هه مووی هی خوایه، (پتی
 وه ده سه تیتانی عزیزه تیش به مجوره یه:) وشه په سه ندو چاکه کان بو لای (خوا)
 به رز ده بنه وه، کرده وه ی چاکیش بلندی ده کات، نه وان هه که پیلانه خرابه کان
 ده گیرن، نازارکی توندیان هه یه له (پوژی دوا پیدا) و، نه وه هه ر فیل و پیلانی
 نه وان ه، که پوو چهل ده بیته وه ﴿١٢﴾ ههروهها خوا تیوه ی (له سه ره تاوه) له گل
 دروست کرده، دواپی له توو یک، نجا تیوه ی گیراوه به جووت (تاکو زاوژی
 بکه ن) و، هیچ مینه به کیش تولدار نابی و داینانی، مه گه ره زانیاری وی و،
 هیچ ته مه ندریک ته مه ن ناکات و، له ته مه نی که م ناکری، مه گه ره له نووسیتیک
 دایه و، نه وه ش له سه ره خوا ستیایه ﴿١٣﴾ دوو ده ریا به کانیش په کسان نین، نه مه یان
 شیرین و سازگارو (به تاسانی) چوو ه خوار (له گه روو) و، نه مه شیان سوژیرو تال
 و تفت و، له هه ره کامیکیشیان گوشتی ته رو تازه ده خوون و، خشلیک ده رده هیتن،

که دەپوۆشن (بۆ خو پاراندنەوه)، که شتییه کانیشی تیدا دەبینی قلیشینه رن (بۆ ئاوه کهی)، (بۆیه ئەوهی بۆ په خساندوون) تا کو له به خشی خوا بخوازن (به هۆی سه فه رو هات و چۆی باز رگانییه وه)، به لکو سوپاسگوزاری بۆ (خوا) بکه ن (١٢) (خوا) شه وگار ده خاته تيو پۆزگارده وه، پۆزگاریش ده خاته تيو شه وگارده وه، خۆرو مانگیشی رام و دهسته مۆ کردوون، هه ر کامیکیان به ره و کاتیکى ديارىیکراو ده روات، نا نه و خوايه په روه ر دگار تانه، مۆلک و حوکمرانى تهنیا هی ویه و، ئەوانه ی جیا له و لێیان ده پارینه وه، (هینده ی) توپژى ته نکى سه ر نيوکه خورماشيان به ده ست نيه (١٣) نه گه ر لێیان وه پارین، بانگکردنه که تان نایست و، نه گه ر (گریمان) بیستبایشان، وه لأمیان نه ده دانه وه، هیچ که سیش وه ک (خوای) شاره زا (له و باره وه) هه وائت پى نادات (١٤).

شیکردنه وه ی هه ندىک له وشه کان

(فَتِيرٌ): (نَارَ الْعُبَارِ وَالسَّحَابِ وَنَحْوَهُمَا يَتَوَرَّأُ لُورًا وَتَوَرَّأْنَا: اِنْتَشَرَ سَاطِعًا)، تۆزو خۆل، هه روه ها هه ور و وینه ی وانیش، کاتیک بڵاوده بیته وه، په يدا ده بى و بڵاوده بیته وه و ده دره وشیته وه، بریقه دار ده بى.

که ده فه رموی: (فَتِيرٌ سَخَابًا)، واته: نه و بايانه که دین، هه لمى ناو له سه ر پوو ی ده ریا په يدا ده که ن، هه لمه که خۆی هه یه، به لام هه لمه که له گه ل خویان دین و، سه ره نجام به شه بچووکه کانی هه لمه که، کۆده بنه وه و هه ور یان لى دروست ده بى.

(النُّشْرُ): (النُّشْرُ: نَشَرَ الثُّوبَ، وَالصُّحَيْفَةَ، وَالسَّحَابَ، وَالنُّعْمَةَ، وَالْحَدِيثَ: بَسَطَهَا: وَالنُّشْرُ: نَشَرَ الثُّوبَ، أَيْ: الْمَلَانِكَةُ الَّتِي تَنْشُرُ الرِّيحَ، أَوْ الرِّيحَ الَّتِي تَنْشُرُ السَّحَابَ)، (نُشْرُ): واته: بڵاوبوونه وه، هه م بۆ پۆشاکه، هه م بۆ لاپه ره، هه م بۆ

ههور، ههم بؤ چاکه، ههم بؤ قسه، وشه‌ی (نَشْر) به‌کاردی، (نَشْرُ الثُّوبِ)، پۆشاکه‌کی بِلَوکرد، لیک‌ی کرده‌وه، (نَشْرُ الصَّحِيفَةِ)، لاپه‌ره‌کانی لیک‌کردنه‌وه، ناوه‌لا کردن، (نَشْرُ السَّحَابِ)، هه‌وره‌کی بِلَوکرده‌وه، (نَشْرُ النُّعْمَةِ)، چاکه‌کی بِلَوکرده‌وه، (نَشْرُ الْحَدِيثِ)، قسه‌کی بِلَوکرده‌وه، (نَشْرُ، أَي: بَسَطَهَا)، واته: پانیکرد، یان: بِلَوی کرده‌وه، ﴿وَأَنْشِرْتَنَّا﴾ (۲) المرسلات، بِلَوکه‌روه‌کان به بِلَوکردنه‌وه، که ده‌گونجی مه‌به‌ست پی‌ی فریشته‌کان بی، که بایه‌کان ده‌نیرن و بِلَوده‌که‌نه‌وه، ده‌شگونجی مه‌به‌ست پی‌ی بایه‌کان بی، که هه‌وره‌کان بِلَوده‌که‌نه‌وه.

(الْعِزَّةُ): (الْعِزَّةُ: حَالَةٌ مَانِعَةٌ لِلْإِنْسَانِ مِنْ أَنْ يُغْلَبَ)، (عِزَّةٌ): حَالَةٌ تِيكَه‌ که رینگری ده‌کات له‌وه‌ی مرؤف تیبشکن، بویه نه‌گه‌ر بگوتری: بِاللَّادِهِسْتِي، زالیی، به‌هیزو پیزی، نه‌وه به‌شیک له‌ واتاکه‌ی ده‌گه‌به‌نی، منیش نه‌و وشانهم هه‌موویان له‌ مانای دا به‌کاره‌یناون، ده‌گوتری: (أَرْضٌ عَزَّازٌ: أَي صُلْبَةٌ)، زه‌ویه‌کی پته‌و که به‌ ناسانی هه‌له‌قه‌نری، پاچی تینه‌چی، که‌واته: (عِزَّةٌ)، حَالَةٌ تِيكَه‌ هیزو پیزو تواناو برشت بؤ نینسان ده‌ره‌خسینتی و، مرؤف وای لیده‌کات، له‌ ناست که‌سینکا که‌ چاوی له‌وه‌بی سته‌می لیبکات، حَالَةٌ تِيكِي وای بؤ ده‌ره‌خسینتی که‌ که‌س به‌سه‌ریدا زال نه‌بی و، به‌ سه‌ره‌ریزی و به‌ بِاللَّادِهِسْتِي بيمينته‌وه.

(الْكَلِمُ الطَّيِّبُ): (الْكَلِمُ: اسْمٌ جِنْسٍ لِأَنَّهُ يُدُلُّ عَلَى الْمَاهِيَةِ، قِيلَ: الْكَلِمُ جَمْعُ الْكَلِمَةِ، وَالْكَلِمَاتُ: الْمُعْجِزَاتُ وَالآيَاتُ وَالْأَحْكَامُ وَالْحُجُجُ)، (الْكَلِمُ الطَّيِّبُ)، ده‌گونجی ناوی جینس بی، واته: وشه‌ی پاک و چاک، هه‌ندیکیش گوتوویانه: وشه‌ی (كَلِمُ)، کوی (كَلِمَةٌ يه، وه‌ك چۆن (كَلِمَاتُ)، وشه‌ی (كَلِمَةٌ يه، هه‌روه‌ها (كَلِمَاتُ)، ده‌گونجی به‌ مانای معجزان و نشانان و یاسایان و به‌لکان، به‌کار بی، وه‌ك: ﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا﴾ (۱۱۳) الأنعام، به‌لام لیره‌دا: ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ﴾، (الکلم) واته: وشه‌ی پاک و چاک، که زۆر له‌ تویره‌روه‌وان به‌ شایه‌تمانیان لیک داوه‌ته‌وه، یان به‌ وشه‌ی خوابه‌یه‌گرتن: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، بئجکه له‌ خوا هیچ په‌رستراویک نیه، به‌لام وا باشته‌ره، به‌ کوی وشه‌ پاک و چاکه‌کان لیک بدریته‌وه، واته: چ وشه‌ی

ته وحید، چ وشه ی دان به پیغه مبه رایه تیی موحه ممه د ﷺ دا هینان، که ته و او که ری وشه ی ته وحیده، چ شایه مان، چ وشه پاک و چاکه کانی دیکه، که به پاکگرنتی خوا، ستایشکردنی خوا، به گه و ره گرتنی خوا، به مه زنگرتنی خوا، داوای لیبوردن کردن له خویان تیدا بهرجهسته ده بن.

(وَمَكْرُ): (المَكْرُ: صَرْفُ الْغَيْرِ عَمَّا يَقْضِيهِ بِحِيلَةٍ)، (مَكْرُ): بریتیه له وه که تو غهیری خو ت به فِتْلِكَ له وه لایده ی که مه به ستیه تی، به کوردیی وشه ی (مَكْرُ)، به فِتْلُ، پیلان، لیک ده دهنه وه، وه که له نامیلکه ی نه حمه دیشدا هاتوه: (جه بین و جه بهه ته و تله مه کرو که ی دو حیله فِتْلَه)، به کوردیی فِتْلَى بو به کاردینن، ده شگونجن پیلانیشی بو به کار به پندری، نه گه ر بو خراپه بن، نه گه ر بو چاکه بن، پلانه، وشه ی پیلان و پلانیش هه ردووکیان وشه ی ئینگلیزین، به لام له کوردیدا بو خراپه (ی) کی بو زیده ده که ن: پیلان، نه وی دیکه ش بو چاکه: (پلان) پلان و نه خشه ی دانا، که نه وه هه ر کورد ده ستکاریان کردوه، نه گه ر نا له نه صلدا هه ردووکیان له پلان (plan) ی ئینگلیزیه وه ن.

(بُورُ): (البُورُ: فَرْطُ الْكَسَادِ، وَالْهَلَاكِ)، (بُورُ): بریتیه له وه ی که سیک له سه و داو مامه له دا، زور زهره ر بکات، هه روه ها بو فه وتان (هَلَاكِ) یش بو به کارده هینری، ده گو ترئ: (بَارَ يَبُورُ بُورًا وَبُورًا، أَي: هَلَكَ)، واته: فه وتا، له به ین چوو، (بُورُ الْأَرْضِ: تَرَكَّهَا أَوْ صَبَّرَهَا بَابْرَةً)، نه گه ر بگو ترئ: (بُورُ الْأَرْضِ)، زه و بیه که ی واز لیته نا، داینه چاند، نه یکتیلا، نه یکرده کشتوکال، به کوردیش هه ر ده گو ترئ: نه و زه و بیه به یاره، واته: دانه چیندراره، کشتوکالی لئ نه کراوه، به سوورو سه فه تالی و پرووتیی ماوه ته وه، به لام لیته دا که ده فه رموی: ﴿وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ بُورٌ﴾، یانی: پیلانی نه وانه یه که پووچه ل ده بیته وه وه بن به ره هم ده بیت، وه که چون زه و بیه که هیچی لئ دانه چیندرئ، هیچ حاسه لات و به ره می نابن.

(عَذْبٌ): (مَاءٌ عَذْبٌ: طَيِّبٌ بَارِدٌ)، (مَاءٌ عَذْبٌ): به کوردی ده‌لین: ناویکی شیرین، یا خود جاری وابه وشه‌ی سازگاریشی بو به کارده‌هیندری، به لأم لیره‌دا (مَاءٌ عَذْبٌ: طَيِّبٌ بَارِدٌ)، ناویکی پاک و خوش و سارد.

(فُرَاتٌ): (الْفُرَاتُ: الْمَاءُ الْعَذْبُ)، دیسان وشه‌ی (فُرَات) یش هه‌ر به ناوی شیرین و سازگار لیکدراوه‌ته‌وهو، وشه‌ی (فُرَات) بو تاک و بو کوش به‌کاردی.

(سَائِغٌ): (سَاعَ الشَّرَابِ فِي الْخَلْقِ: سَهْلٌ انْحِدَاؤُهُ)، (سَائِغٌ) ناوی بکه‌ر (اسم فاعل) ه، واته: به ناسانی به گه‌روویدا چوووه خوار، له گه‌رووی ناگیرتی، چونکه ناویش هه‌یه تال و تفتهو له گه‌رووی ده‌گیرتی، که‌واته: (سَاعَ الشَّرَابِ)، خوارده‌وده‌که چوووه خوار به گه‌روودا.

(لَحْمًا طَرِيًّا): گوشتیکی ته‌رو تازه، (أَي: غَضًّا جَدِيدًا، مِنَ الطَّرَائِ وَالطَّرَاوَةِ، وَالْإِطْرَاءِ: مَذْحٌ وَقَمِيدٌ لَشْخِصٍ مِنْ شَخْصٍ)، واته: تازه‌یهو کۆن نه‌بووه، له وشه‌ی (طَرَاءٌ وَطَّرَاوَةٌ)، هاتوه، (إِطْرَاءٌ) یش به ستایشکردنی که‌سینک ده‌گوتری بو که‌سینک، که به چاکه‌و شکۆمه‌ندی باسی بکات و ناوی بینتی.

(حِلْيَةً): (الْحِلْيَةُ: جَمْعُ الْحَلِيِّ، نَحْوُ نَدِيٍّ وَنَدِيٍّ، وَقَيْلٌ: الْحَلِيُّ جَمْعُ حِلْيَةٍ)، (حَلِيٍّ) کۆی (حَلِيٍّ) یه، (حَلِيٍّ)، یانی: خشل، (حَلِيٍّ)، یانی: خشله‌کان، وک: (نَدِيٍّ) مه‌مک، (نَدِيٍّ)، مه‌مکه‌کان، هه‌ندیکیش گوتوو یانه، (حَلِيٍّ)، کۆی (حِلْيَةٍ) یه، که‌واته: که خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَتَتَخَرَّجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا﴾، (حِلْيَةٍ) به (حَلِيٍّ)، کۆده‌کریته‌وه، ده‌گونجی (حَلِيٍّ) کۆی (حَلِيٍّ) بی و، ده‌شگونجی (حَلِيٍّ) تاکه‌که‌ی هه‌م (حَلِيٍّ) بی، هه‌م (حِلْيَةٍ)، هه‌ردووکیان یانی: خشل. بو حالته‌ی تاک (حِلْيَةٍ)، یان (حَلِيٍّ)، بو حالته‌ی کۆ (حَلِيٍّ).

(فِيهِ مَوَاحِرٌ): (جَمْعُ مَا خِرَ، مَخَرَتِ السَّفِينَةُ الْبَحْرَ مَخْرًا، إِذَا سَقَّتِ الْمَاءَ بِجَوْجُوها)، که‌شتی نووکه‌که‌ی، لووته‌که‌ی پنی ده‌گوتری: (جَوْجُو)، نجا ده‌گوتری: (مَخَرَتِ السَّفِينَةُ الْبَحْرَ)، که‌شتیه‌که‌ ناوه‌که‌ی شه‌فکرد به نووک و لووته‌که‌ی. (مَوَاحِرٌ) کۆی

(مَآخِرَةَ) یه، که من به: قلیشتنه ره کانم لیکداوه ته وه، (مَوَآخِرِ)، واته: قلیشتنه رن، ناوه که ده قلیشتینن، شه قی ده که ن.

(قَطْمِيرٍ): (الْقَطْمِيرِ: الْأَكْرُ فِي ظَهْرِ النَّوَاةِ، وَذَلِكَ مَثَلٌ لِلشَّيْءِ الَّذِي الطَّفِيفُ، أَوْ لِقَافَةِ النَّوَاةِ وَهِيَ الْقِسْرَةُ الرَّقِيقَةُ الْمُتَّقَةُ حَوْلَهَا، وَقِيلَ هِيَ التُّكْنَةُ فِي ظَهْرِهَا)، (قَطْمِيرٍ): به دوو واتا هاتوه:

أ- به و خاله بچوو که ی، به و کونه بچوو که ی له سهر نئیوکی خورمایه، نه و شوینکه کچکه ی له سه ریته تی، که نه وه به وینه ده هیترته وه بو شتی که م بایه خ و بچوو ک.

ب- هه روه ها به و توئزآله ته نکه (لِقَافَةِ)، واته: توئزآل} به و توئزآله سبیه که به نئیوکی خورماوه نالآوه، له نیوکه که ی نالآوه، توئزآلیکی ته نکی سبیه و مه یله و بوره، بیی ده گوتری: (قَطْمِيرٍ)، که واته: (قَطْمِيرٍ)، یان نه و شوینکه بچوو که یه که له سهر نیوکه خورمایه، یا خود به و توئزآله سبیه ته نکه ده گوتری، که له نیوکه که ی نالآوه، وه ک کیفیتک.

مانای گشتیبی نایه‌ته‌کان

وهك پتشر گومان: له‌م شه‌ش نایه‌ته‌دا، خوا **فِطْلَةَ** پتتج له چاکه‌و نبعمه‌ته گوره‌و گرنگه‌کانی خۆی، که هاوکات نیشانه‌و به‌لگه‌ی بئ‌چهندو چوونیش، له‌سه‌ر یه‌کتایی و، بئ‌هاوتایی خوا، له به‌دیهینه‌رایه‌تیی و په‌روه‌ردگار‌تیی و، خاوه‌ندار‌تیی و مشوور‌خۆریدا، ده‌خاته‌پوو، تنجا مادام خوا **فِطْلَةَ** ته‌نیا به‌دیهینه‌رو په‌روه‌ردگارو خاوه‌ن و مشوور‌خۆر بیت، عه‌قل و مه‌نتیق و ویژدانیش وا ده‌خوازن، که ته‌نیا نه‌ویش به‌ندایه‌تیی بۆ بکرتی و، به‌سه‌رتی، په‌سه‌رت و به‌ندایه‌تیبش واته: نه‌وپه‌ری ملکه‌چی، وی‌رای نه‌وپه‌ری خۆشویست و، نه‌وپه‌ری سام و هه‌بیه‌ت به‌رانبه‌ر هه‌بوون و، نه‌وپه‌ری پشت پت به‌ست و، نه‌وپه‌ری به‌به‌رزو گوره‌و مه‌زنکرتن، نه‌وه ته‌نیا ده‌بیت بۆ خوا **فِطْلَةَ** بیت.

خوا **فِطْلَةَ** ده‌فه‌رموی: ﴿وَاللّٰهُ الَّذِيۡ اَرْسَلَ الرِّيۡحَ فَتُثِرُۙ مَحَابِلَۙ﴾، خوا **فِطْلَةَ** نه‌و که‌سه‌یه که بایه‌کانی ناروون، بایه‌کانی په‌وان کردوون، ﴿فَتُثِرُۙ مَحَابِلَۙ﴾، ته‌وانیش هه‌وران په‌یدا ده‌که‌ن له رووی ده‌ریا، هه‌لمی ده‌ریا کۆده‌که‌نه‌وه‌و، په‌پتچه‌کی ده‌ده‌ن، هه‌روه‌ها به‌شه‌ لی‌کبلا‌وه‌کانی هه‌لمه‌که، که پتشی به‌چاو نابیرین، بایه‌کان لی‌کیان نزیک ده‌که‌نه‌وه‌و، سه‌ره‌نجام زیاتر خه‌ست و خۆل ده‌بیت و ده‌بیته هه‌ور، ﴿فَتَقْتَهُۥٓ اِلٰٓىۙ بَلَدٍۙ مِّمَّنۙ﴾، دوایی ته‌و هه‌وره‌مان لی‌خوری و بردمان، به‌ره‌و ولایتکی مردوو، به‌ره‌و سه‌ر زه‌مینکی مردوو، واته: نیشانه‌ی ژبانی لی‌نیه، رووه‌کی لی‌نیه، ﴿فَاٰحْبَبْنَاۙ بِهٖۙ الْاَرْضَۙ بَعْدَۙ مَوْتِهَاۙ﴾، دوایی زه‌وییه‌که‌مان پت زیندوو کرده‌وه، زه‌وییه‌که‌ی پت ده‌ژیننه‌وه، دوی نه‌وه‌ی رووته‌ن بووه‌و، رووه‌کی پتیه نه‌ماوه‌و، وشک هه‌لگه‌پاوه، که نه‌و هه‌ورانه ده‌نیرین و، ته‌وانیش ناویان لی‌دبته خوار، به‌شپۆه‌ی باران و به‌فرو ته‌رزه، نه‌و سه‌ر زه‌مینه‌و وشکه‌ مردوه، جار‌یکی دیکه ده‌ژیتته‌وه‌و، زیندوو ده‌بیتته‌وه‌و پر ده‌بیت له رووه‌ک و شینایی، ﴿كَذٰلِكَۙ اَلۡشُّرُۙ﴾، تنجا بلا‌بوونه‌وه‌و زیندوو کرانه‌وه‌ی تپوده‌ش، هه‌ر به‌و شپۆه‌یه!

یانی: پیتان شتیکی قورس و به زه‌حمهت نه‌بیت، وه‌ک چۆن خوا ﷻ زه‌وییه‌کی وشک و برینگ و مردوو زیندوو ده‌کاته‌وه، به‌هۆی نه‌و ناوه‌وه که له‌هه‌وره‌کان دیته‌ خوار، له‌شیه‌وی باران و به‌فر و تهرزه‌دا، به‌هه‌مان شیوه‌ش، هه‌ر کاتیک خوا ویستی، تیوه‌ش دوا‌ی نه‌وه‌ی جه‌سته‌کانتان تیکه‌ل به‌زه‌وی ده‌بنه‌وه، به‌لام پرووه‌کانتان له‌شوینیکی دیکه‌ن، دوا‌ی نه‌وه‌ خوا ﷻ جه‌سته‌کانی نیوه‌ش، زیندوو ده‌کاته‌وه‌و، پرووه‌کانیان به‌به‌ردا ده‌کاته‌وه‌و، به‌پیکهاته‌و چۆنه‌تییه‌کی گونجاو له‌گه‌ل نه‌و قو‌ناغه‌دا، دروستان ده‌کاته‌وه.

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾، هه‌ر که‌سێک عیززه‌تی ده‌وی، عیززه‌ت هه‌مووی تیکرا هی‌ خوایه، پتشریش باس‌مان کرد، که‌ عیززه‌ت: بالاده‌ستی و زال‌بوون و، به‌هیزو پیز بوون و، پته‌ویی و قایمی و دامه‌زرایی، ده‌گه‌یه‌نی، (الْعِزَّةُ: حَالَةٌ مَانِعَةٌ لِلنَّاسِ مِنْ أَنْ يُغْلَبَ)، عیززه‌ت بریتیه له‌ حاله‌تیک که‌ ری ده‌گری له‌وه‌ی مرو‌ف تیک بشکی، که‌واته: هه‌ر که‌سێک هیزو پیزو بالاده‌ستی و به‌ده‌ماری ده‌وی، عیززه‌ت و بالاده‌ستی هه‌مووی هی‌ خوایه، با له‌ لای وی داوا‌ی بکات و په‌یدای بکات.

ئنجا ریی په‌یدا کردنی عیززه‌تمان پشان ده‌دات و ده‌فه‌رموی: ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ﴾، وشه‌ پاک و چاکه‌کان به‌ره‌و لای خوا به‌رز ده‌بنه‌وه، به‌لام تایا وشه‌ پاک و چاکه‌کان هه‌ر بو‌ خویان به‌رز ده‌بنه‌وه؟ بیگومان نه‌خیر، ﴿وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾، کرده‌وه‌ی باشیش، وشه‌ پاک و چاکه‌کان بلن‌د ده‌کهن، که‌واته: بلن‌دکه‌ر (رافعة)ی وشه‌ پاک و چاکه‌کان به‌ره‌و لای خوا، بریتیه له‌ کرده‌وه‌ی چاک، که‌ ده‌لیتی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) جگه‌ له‌ خوا هیچ په‌ستراویک نیه، نه‌گه‌ر به‌ کرده‌وه‌ نه‌وه‌ به‌رجه‌سته‌ نه‌که‌ی له‌ خوت‌دا، نه‌و وشه‌یه‌ خوا ﷻ وه‌ری ناگری، بۆیه پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموی: ﴿أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ خَالِصًا مِنْ قَبْلِ نَفْسِهِ﴾ (أخرجه البخاري: ۹۹)، واته: به‌خته‌وه‌ترین که‌س به‌ تکای من له‌ رۆژی دوا‌یی دا، نه‌و که‌سه‌یه به‌ دلسۆزی و خو‌ساغ کردنه‌وه‌وه، بلن: هیچ په‌ستراویک نیه جگه‌ له‌ خوا.

که‌واته: ده‌بی به کرده‌وه، وشه چاک و پاکه‌کان به‌رجه‌سته بکه‌ی و، کاریان بی بکه‌ی، نجا خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ نه‌و ته‌عبیرو وشه پاک و چاکانه‌و، نه‌و شایه‌نمانه‌ت لی قبول ده‌کات، نا نه‌وه ری به‌ده‌ست هینانی عزیزه‌ته، ری‌که به‌ریتیه له وشه پاک و چاکه‌کان، به‌تایبه‌ت خوا به‌یه‌گرتن (توحید الله) نه‌ویش ده‌بی به کرده‌وی چاک و، به پراکتیک و کرداری به‌رجه‌سته بکرئ، نجا نه‌وه ده‌بیته هوئ نه‌وه که به‌رزی بکاته‌وه بو لای خوا.

هه‌ندیکیش گوتوو‌یانه: که ده‌فه‌رموئ: ﴿وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾، واته: کرده‌وه‌ی چاک، خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ بو لای خوئ به‌رزی ده‌کاته‌وه، وشه پاک و چاکه‌کانیش خو‌یان به‌ره‌و لای خوا هه‌لده‌کشین، به‌لام مانای به‌که‌میان له‌گه‌ل پ‌واله‌تی نایه‌ته‌که‌و سیاقه‌که‌شیی دا گونجاوتره، دو‌اییش له مه‌سه‌له گرنکه‌کاندا زیاتر شیی ده‌که‌ینه‌وه.

﴿وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ النَّيَاتِ﴾، به‌لام نه‌وانه‌ی پیلانه خراپه‌کان ده‌گیرن، واته: ﴿يَمْكُرُونَ الْمَكْرَاتِ السَّيِّئَاتِ﴾، چونکه ده‌لن: (السَّيِّئَاتِ: صفة لموصوف محذوف)، واته: پیلانه خراپه‌کان ده‌گیرن، له به‌رانبه‌ر نایین و به‌رنامه‌ی خواو، له به‌رانبه‌ر پیغه‌مبه‌ری خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ و، له به‌رانبه‌ر کتیبی خواو، ﴿لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾، نه‌وانه سزایه‌کی سه‌خت و توندیان هه‌یه، له پ‌وژئ دو‌اییدا، ﴿وَمَكَرُوا لِيَكُ هُوبُورٌ﴾، هه‌ر پیلانی نه‌وانیشه، بی به‌ره‌م ده‌بیت و پ‌ووجه‌ل ده‌بیت و، خاوه‌نه‌که‌یان په‌نج به‌خه‌سار ده‌بی، ﴿بَارًا يَمُورًا، بَورًا﴾، واته: زه‌ویبه‌ک که بی به‌ره‌م ده‌بیت، یان بازگانیه‌ک که خاوه‌نه‌که‌ی لی ده‌چیته زه‌ره‌ری، یان زه‌ویبه‌ک که ناچیتری و، پ‌وهه‌کی لی نامینن، پتی ده‌گوترئ: ﴿بَائِرًا يَان بَيَّارًا﴾.

نجا خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ دو‌ای نه‌وه‌ی له نایه‌تی به‌که‌مدا باسی ناردنی بایه‌کانی کرد، که هه‌وره‌کان په‌یدا ده‌که‌ن و، ناو داده‌به‌زیننه سه‌ر زه‌وی و، سه‌ر زه‌وی وشک و دیمه‌کار زیندوو ده‌که‌نه‌وه، باسی چاکه‌و نیعمه‌تیک‌ی دیکه‌ی خوئ ده‌کات و

دەفەرموی: ﴿وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ﴾، خوا **تَلَّحَّ** ئیوهی لە گل (خاک) هیناوتە دی، واتە: ئیوه لەسەرەتاوہ لە گل دروست بوون، ننجاً ئەمە دوو واتایان ھەڵدەگرێ:

۱- باب و دایکی مروّقان، ئادەم و ھوووا، راستەوخۆ لە گل دروست بوون، وەک لە تەفسیری سەرھتای سوورەتی (الأعراف) دا بە درزێی باسی دروستکردنی ئادەم و ھووولمان کردو، ھەرودھا لە سەرھتای تەفسیری سوورەتی (المؤمنون) دا.

۲- ئەو کەرەستەیی نوتفەیی لئ دروست دەبێت و، دوایی دەبێتە عەلەقەو، موضغەو ...ھتد، ئەو کەرەستەییە یاخود ئەو ماددە خاوە، ئەویش سەرھتا لە گلەوہ دێ، ننجاً ئەگەر پووہکە، یان گۆشتی نازەلە، ھەرچی ھەبە لە گلەوہ دێ، مەبەست پێی ئەوہیە.

خوا **تَلَّحَّ** ئیوهی لە گل هیناوتە دی، ﴿ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ﴾، دوایی لە نوتفە، واتە: لە تۆیلکەبەک، ﴿ثُمَّ جَعَلْكُمْ أَزْوَاجًا﴾، دوایی ئیوہمان کردوہ بە جووت، دوایی لە نوتفەیی ئەو جووتانەوہ، وەچەیی ئیوہ بەردەوام دەبێت، ﴿وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِي﴾، ھیچ مینبەک تۆلدار نابێت و ئاوس نابێت^(۱)، ھەرودھا تۆلەکەیی دانانیت، ھیچ مینبەکە کۆرپەلەیی ناچیتە ئیو سەکەوہ، کۆرپەلەکەیی دانانیت، مەگەر بە زانیاریی خوا ئەوہ روو دەدات، ننجاً چ مینبەیی مروّف بێت کە نافرەتە، یان مینبەیی نازەلەن بێت، ھی ھەموو ئەوانە، کە تۆلدارو ئاوس دەبن و، بەچکە لە سکی خۆیاندا ھەڵدەگرن، چونکە ھەندیک لە نازەلەن لە پێی ھیلکە دانانەوہ، بەچکەیان دەبن و، لە سکی خۆیاندا ھەلیناگرن، بەلەم بەشیکیان لە سکی خۆیاندا کۆرپەلە ھەڵدەگرن، ننجاً خوا **تَلَّحَّ** دەفەرموی: ھیچ مینبەبەک کۆرپەلەکە ھەلناگرێ لە سکیداو، داینانی کاتی کە پتۆستە تۆلەکەیی دابنێ، مەگەر بە زانیاریی خوا.

﴿وَمَا يَمُرُّ مِنْ عُمُرٍ إِلَّا يَنْقُصُ مِنْ عُمُرِهِ﴾، ھەرودھا تەمەن ناکات ھیچ تەمەنداریک و، لە تەمەنیشی کەم نابیتەوہ، ھەر لە تەمەنی ئەو، یاخود لە

(۱) تۆلدار بۆ مروّف و، ئاوس بۆ زیاندارانی دیکە، تۆل: ھەمل.

تمه‌نی په‌کټکی دیکه، ﴿إِلَّا فِي كِنْفٍ﴾، مه‌گه‌ر هه‌مووی له نووسینیک دا هه‌یه، واته: له لای خوا تو‌مار کراوه‌و، له زانیاری خوادا هه‌یه، ﴿إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾، ته‌وه‌ش له لای خوا ناسانه، بو‌ خوا ناسانه، که هه‌م زانیاری به هه‌موو شته‌کان هه‌بی‌ت، به‌وه‌ی که له سکی مټینه‌کان دا هه‌یه‌و، به‌وه‌ی که دایده‌نټین، هه‌روه‌ها ته‌مه‌نی ته‌مه‌ندان و، ته‌مه‌نی که‌م ته‌مه‌نان و، لی‌ که‌مبوونه‌وه‌ی ته‌مه‌نیان، هه‌مووی له زانیاری خوادا پارټیزراوه.

دوایی دټنه سه‌ر باسی چاکه‌و نیعمه‌تټکی دیکه‌ی خو‌ی و، ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿وَمَا يَتَوَى الْبِحْرَانِ﴾، دوو ده‌ریابه‌کانیش په‌کسان نین، ﴿هَذَا عَذَبٌ مُّزِينٌ﴾، نه‌مه‌یان ناوه‌که‌ی شیرین و زولآله‌و، به‌ ناسانی له گه‌روو ده‌چټه‌ خوار، ﴿وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ﴾، نه‌مه‌شیان سوټرو تفت و تآله‌و، له گه‌روو ده‌گیرټی و، ته‌گه‌ر له گه‌رووش به‌چټه‌ خوارټی، مرو‌فی لټی تووشی زیان ده‌بی‌ت، وه‌ک پیره‌مټرد ده‌لی: (ته‌ماع وه‌ک ناوی سوټری ده‌ریابه‌ هه‌ر ده‌یغوټه‌وه‌و ته‌سه‌للات نایه)، دیاره شتی سوټر تاکو بیخو‌ی، زیاتر تینووت ده‌کات، دوا‌ی نه‌وه‌ی خوا ﴿لَا يَسْمَعُ سَهْرَجِي﴾، دیاره بو‌ نه‌وه‌ پاکټشاین، که ناوی شیرین و زولآل و سازگار، که به‌ ناسانی له گه‌روو ده‌چټه‌ خوارو، مرو‌فی پټی تټر ناو ده‌بی‌ت، په‌کسان نیه، له‌گه‌ل ناوی سوټرو تآل و تفت دا، که نه‌ له گه‌روو چاک ده‌چټه‌ خوارو، نه مرو‌فیشی پټی تټر ناو ده‌بی‌ت، که ده‌گونجټی نه‌مه‌ هه‌ر مه‌به‌ست پټی مانا پواله‌تټیه‌که‌ی بی‌ت، که ته‌ماشاش بکه‌ن! خوا ﴿لَا يَسْمَعُ﴾ له‌و ناوه سوټرو تآله، نه‌و ناوه شیرین و زولآله‌تان بو‌ به‌ره‌م دټنټیت، ده‌شگونجټی له پشت نه‌وه‌وه‌ مه‌به‌ست پټی نه‌وه بی‌ت، که ئینسانی بروادار وه‌ک ناوی شیرین و زولآل و سازگار وایه و، ئینسانی بی‌پرواش وه‌ک ناوی تآل و تفت وایه.

ننجا دوا‌ی نه‌وه‌ خوا‌ی میهره‌بان، باسی چهند چاکه‌و نیعمه‌تټکی دیکه‌ی خو‌ی، هه‌ر په‌یوه‌ست به‌ ده‌ریاوه‌ ده‌کات:

﴿وَمِنْ كُلِّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا﴾. لە ھەر كام لە دەريای ناوی شیرین و، لە دەريای ناوی سوپرو تال و تفت، گۆشتىكى تەپرو تازە دەخۆن، خوا ﴿تَاكُلُونَ مِمَّا فِى الْبُقْعَاتِ﴾ ماسى و ژياندارەكانى ناوی وا خولقاندوون، كە ھەم لە ناوی شیرین دا بتوانن بژین و، ھەم لە ناوی سوپردا، (لَحْمًا)، واتە: گۆشت، (طَرِيًّا)، واتە: تەپرو تازە، ﴿وَكَسَّخِرِحُونَ جِلِيَّةً تَلْبَسُونَهَا﴾. ھەروھەا خشلەكيان لى دەردىنن، كە دواى دەپۆشن و، خۆتانى پى دەرازىننەو، ﴿وَوَرَى الْفَلَكِ فِيهِ مَوَاجِرٌ﴾. كە شتىبەكانىش دەپىنى لە دەريادا كە قلىشىنەن، واتە: بە لووتەكەيان ناوی دەريا دەقلىشىنن، تاكو بتوانن بپۆن، ﴿لَتَبْنَعُنَّ مِنْ فَضْلِهِ﴾. تاكو بەھۆى ئەو كە شتىبەكانەو كە بارو سواريان پى دەكەن، لە بەخشى خوا ﴿تَنْزِيلًا﴾ داوا بكەن، واتە: سەفەر و ھاتوچۆو بازگانى بكەن و، لە بەخشى خوا داوا بكەن، بەخشى خواش ئەو مال و سامانەبە لە پى كاسىبەوھە پەيدا دەبى، ﴿وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾. ھەروھەا ھەموو ئەوانەى بۆرە خساندوون، بەلكو سوپاسگوزارى بۆ خوا ئەنجام بەن.

ئىچا دىتە سەر باسى چاكەو نىعمەتتىكى دىكەى خۆى، كە نىعمەتى چوارەمە لىرەدا باس كرابى، دەفەرەوى: ﴿يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ﴾. شەوگار دەخاتە نىو رۆزگارەو، رۆزگارەش دەخاتە نىو شەوگارەو، وشەى (ئىلاج) بىرتىبە لەوھى شتىك بەخىبە نىو شتىك، بەلام بە نەرمىى و بە ئەسپاى، بەبى ئەوھى زۆر ھەستى پى بىرى، يان دەنگى بى، كە لىرەدا مەبەست پى ئەوھى شەوگار دىتە جى پى رۆزگار، رۆزگار لادەچى و شەوگار دىتە جى، دواى ئەوھى خۆرناوا دەبى و، وردە وردە شەو بە ئەسپاى دى، ئەك كىوپر بى و، رۆزگارەش دەچىتە شوپى شەوگار، دواى ئەوھى شەوگار لادەچى و، سپىندەى بەيانى شەبەق دەدات، ئەویش دىسان ھىدى ھىدى دى، تەعبىرى (يُولِجُ) پى بە پىستى ئەو ھالەتەبە، يانى: كىوپر دىنا تارىك دانابەت و، كىوپر دىنا رىوناك دانابەت، ئەگەرنا ھالەتتىكى ناخۆش دەبوو بۆ مەرۆف، بەلكو بە شىنەبى، شەو جى پى رۆزى دەگرىتەو، رۆز جى شەو دى گرىتەو، بە دواى بەكدا دىن.

ننجا ننعمه تی پئنجهم: ﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلَّ يَجْرِ لِأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾
 ههروهه خۆرو مانگیشی دهسته مۆو ملکه چ و رامکردوون، ههه کامیکیان بۆ
 ژوانگه و شوئیتیکی دیارییکراو، یان بۆ کاتیکی دیارییکراو دهرۆن، نهو کاته
 دیارییکراوه، مه بهست پیتی جووله یانه، جووله ی خۆر له شهوو پۆژاندا، یان
 جووله ی خۆر، له ماوه ی ساندا، ههروهه جووله ی مانگه له شهوه کاندا، یاخود
 جووله ی مانگ، له میانه ی مانگیکدا، یان له میانه ی سالتیکدا، یاخود جووله ی
 خۆرو مانگه تاکو کۆتایی تهمه نیان، تاکو نهوکات و شوئنه ی خۆر دهوه ستی و،
 مانگ کۆتایی پی دئی، هه موویان ده گرتیه وه، چونکه: ﴿بِحَجْرٍ لِأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾،
 دهرۆا بۆ کاتیک که ناوبراوه دیارییکراوه، نه مهش چه مک و واتابه که ی فراوان
 و گشتگیره. ﴿ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ﴾، نا نهو تان که باسکرا، که نهو نه کرده وه و
 سیفه ته کانی، نهو خوایه پهروه ردگار تانه و خاوه نتانه و مشوور خۆرتانه، ﴿لَهُ
 الْمُلْكُ﴾، ده سه لات و حوکمرانیسی هه مووی هی نه وه، ﴿وَالَّذِينَ نَدْعُونَ مِنْ
 دُونِهِ﴾، نه وانه ه که جیا له و لئیان ده پارینه وه، له جیاتی نهو لئیان ده پارینه وه،
 جگه له و لئیان ده پارینه وه، ﴿مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ﴾، هیچیان به ده ست نیه،
 ته نانه ت تویرالی ته نک ی سه ر تیکه خورماشیان به ده ست نیه، یان: نهو شوئنکه
 بچووه ی له سه ر ده نکه خورمایه، ته نانه ت نه وه نده شیان به ده ست نیه!

﴿إِنْ نَدْعُهُمْ لَأَسْمِعُوا دُعَاءَكُمْ﴾، نه گه ر لئیان پپارینه وه، پارانه وه که تان نابییست،
 ﴿وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ﴾، نه گه ر گریمان بشییست، وه لامتان ناده نه وه و
 به ده ننگتانه وه نایه، که ده فه رموئ: نه گه ر لئیان پپارینه وه، پارانه وه کانتان
 نابییست، مه بهست پیتی مانگ و خۆر و په یکه رو دارو به ردوو... هته ده، چونکه
 تیتستاش نه وانه ده په رسترین، نه گه ر نا نه گه ر که سیک مرۆفیکسی په رستی،
 یان شه ی تانی په رستی، پارانه وه که ی ده بیست، بۆیه ده فه رموئ: ﴿وَلَوْ سَمِعُوا مَا
 اسْتَجَابُوا لَكُمْ﴾، نه وانه شیان که ده شیست، گریمان بشییست، وه لامتان ناده نه وه،
 نه وه ی ده تانه وئ، بۆیان جیبه جی ناکرئ، واته: نه گه ر که سیک بلئ: شیقام بدن،

يان بزيوم بو زور بكن، يان سهرم بخهن، يان هر داوايه كى ديكه، وه لام
 ناده نه وه بو شيان جيهه جى ناكري.

﴿ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِئْسَ كُفْرًا ﴾، له روژى هه لسانه وه شدا بيپروا ده بن به و
 هاوبه ش دانانه ي ئيوه، واته: يه خه تان له بهر داده رن و، حاشاتان لى ده كهن و،
 ده لىن: هه له تان كردوه كه ئيمه تان په رستوه و، ئيمه تان كردو ته هاوبه شى خوا.

﴿ وَلَا يُبَدِّلُ مِثْلَ حَبِيرٍ ﴾، ههروه ها هيچ كه سيش وهك شاره زا (مه به ست پتى
 خوايه) هه و آلت پنى نادات، شاره زاي په هاو بى سنور، شاره زا به هه موو شتىك
 و، به هه موو كه س، ته نيا خوايه ﴿﴾، واته: هيچ كه س وهك خوا ﴿﴾ له و باره وه
 هه و آلت پنى نادات.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

ناردنی خوا بو بایه کان و ورووژاندنی هه لمی سه ر ده ریاکان و، سه ره نجام بوونی به هه ورو، لیخو پینی خوا بو هه وره کان به ره و سه ر زه مینکی وشک و، پی زیندوو کرانه وهی، هه وره ها به راورد کردنی ئه و زیندوو کرانه وهی زه وی، له گه ل زیندوو کرانه وهی مرو شه کان له روژی دوایداو، پیچو ترانی:

خوا ﷺ ده فهرموئ: ﴿ وَاللّٰهُ الَّذِيۡۤ اَرْسَلَ الرِّيۡحَ فَتُثِرُّۤ اَسْحَابًاۙ فَمُقْتَنُهُۥۙ اِلٰىۤ اٰنۡ بَلَدٍۙ مَّيۡتٍۙ فَاٰحْيٰنَاۤ بِهٖۙ اَلۡاَرْضَۙۤ اَبَدًاۙۤ مَّوۡتَهَاۙۤ كَذٰلِكَۙ اَلۡنُّوۡرُۙۤ﴾

شیکردنه وهی ئه م، ئایه ته، له پینج برگه دا:

۱- ﴿ وَاللّٰهُ الَّذِيۡۤ اَرْسَلَ الرِّيۡحَ ﴾، خوا ﷺ نه و زاته یه که بایه کانی ناردوون، وشه ی (ریاح) وهک خویندر اویشه ته وه: (الرّیح)، (أرسل الرّیح) واته: بایه که ی ناردوه، به لام (أرسل الرّیح) واته: بایه کانی ناردوون، که بشفه رموئ: (الرّیح) که ئه لیف و لامی ناساندنی له سه ره، واته: جینسی بای ناردوه.

۲- ﴿ فَتُثِرُّۤ اَسْحَابًا ﴾، هه ور په بیدا ده کات و، هه ور ده ورووژینت، دیاره که ده فهرموئ: ﴿ وَاللّٰهُ الَّذِيۡۤ اَرْسَلَ الرِّيۡحَ فَتُثِرُّۤ اَسْحَابًا ﴾، پیشتی خوا ﷺ باسی خوئ ده کات، دواپی به شیوه ی نادیار باسی بایه کان ده کات، که چوون هه ور په بیدا ده کن و به رژگه ی به رده وام و ئیستا (مضارع) ده دیهینت، به که میان رابردوو (ماضی) یه: ﴿ وَاللّٰهُ الَّذِيۡۤ اَرْسَلَ الرِّيۡحَ ﴾، هی دووه میان بو (مضارع) ه: ﴿ فَتُثِرُّۤ اَسْحَابًا ﴾، که ئه مه ئاوردانه وه یه له رابردوو وه بو ئیستا.

۳- ﴿ فَمُقْتَنُهُۥۙ اِلٰىۤ اٰنۡ بَلَدٍۙ مَّيۡتٍۙ ﴾، نجا لیمانخوری به ره و سه رزه مینکی مردوو، ئه مه ش دیسان جارینکی دیکه ئاوردانه وه یه کی دیکه ی تیدایه، که خوا ﷺ ده یکات به حاله تی

قسه کهر، ﴿فَسَقَنَهُ﴾، واته: لیمان خویری به رهو سهر زهمینیکی مردوو، وشهی (البَلْدُ: يُذَكِّرُ وَيُؤَنِّثُ، وَالْبَلْدُ وَالْبَلْدَةُ تَطْلُقُ عَلَى كُلِّ مَوْضِعٍ مِنَ الْأَرْضِ عَامِراً كَانَ أَوْ خَلَاءً، وشهی (بَلْدٌ)، همم به (مذکر) دئی (هذا بلد)، همم به (مؤنث) دئی، (هذه بلد)، وشهی (بلد) و (بَلْدَةٌ) که وشهی (بَلْدَةٌ) ههر به (مؤنث) ناماژهی بۆ دئی، ئنجا وشهی (بلد) و (بَلْدَةٌ) به ههر شویتیکه له زهوی دهگوتری، چ ئاوه دان بن، چ چوئل بن، ﴿فَسَقَنَهُ إِلَى بَلَدٍ مَّيِّتٍ﴾، واته: لیمان خویری به رهو سهر زهمینیکی مردوو، مه به ست له سهر زهمینی مردووش، شویتیکه هیچ رووهک و شینایی لَن نه مایَن.

(۴) - ﴿فَأَعْيَبْنَا بِهِنَّ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهِنَّ﴾، ئنجا سهر زهمینه که مان پَن زیندوو کرده وه، دواى مردنی، واته: دواى وشک بوونی و، نه مانى رووهک و شیناورد له سهری و، رووته ن بوونی، جارێکی دیکه ئاوه دانى ده که یه وه وه، پر ده بن له جوړه کانی رووهک و دارو درهخت و دانه ویللو، هه موو ته وه ی که مروّف بۆ خو ی ده ی چینی و، خزمه تی ده کات و، په ی دای ده کات، له سهر رووی زه وی.

(۵) - ﴿كَذَلِكَ أَلْتَمُرُ﴾، واته: بِلأوبوونه وه و زیندوو بوونه وه وه هه لسانده وه ی تپوه ش، ههر به وه شپوه یه، (أَي: كَمَثَلِ أَحْيَاءِ الْمَوَاتِ، تُشْرُ الْأَحْيَاءِ)، زیندوو کردنه وه ی زه وی مردوو چونه، بِلأوکرنه وه ی زیندوو انیش ههر به وه شپوه یه، له روژی دوا ییدا.

ده گونجی دوو نامانج لیره دا هه بن:

أ- له رووی توانینه وه: واته: خوا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ وهك چوَن نه وه ی توانیوه، نه وه ش ده توانی، وهك چوَن توانی زه وی دیمه کار به هو ی بارانه وه زیندوو بکاته وه، به هو ی ئاویکه وه که دا یده به زینتی، له شپوه ی باران و به فرو ته رزه دا، به هه مان شپوه که نه وه ی توانی، نه وه ش ده توانی: تپوه ش زیندوو بکاته وه.

ب- له رووی چوَنیه تپیه وه: واته: چوَن نه وه زه ویه قاقرو وشک و برینگه، زیندوو بووه، به هو ی داباراندنی ئاوه وه بۆ سهری، به هه مان شپوه، تپوه ش ههر به وه جوړه زیندوو ده کرینه وه، هه لده ستیترینه وه.

با له و باره وه نه و فهرموده به بینین: (عَنْ أَبِي رَزِينِ الْعُقَيْلِيِّ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ يُخَيِّي اللَّهُ الْمَوْتَى؟ وَمَا آيَةُ ذَلِكَ فِي خَلْقِهِ؟ قَالَ: «أَمَّا مَرَرْتُ بِوَادٍ لَكَ مُمَجَّلًا، ثُمَّ مَرَرْتُ بِهِ يَهْتَرُ خَضِرًا؟ قَالَ قُلْتُ: بَلَى. قَالَ: «فَكَذَلِكَ يُخَيِّي اللَّهُ الْمَوْتَى، وَذَلِكَ آيَتُهُ فِي خَلْقِهِ» (أخرجه أحمد، والطيالسي: ۱۸۰۲، وابن أبي شيبة في مُصَنَّفِهِ، وقريب منه في صحيح مسلم عن ابن مسعود).

واته: ئەبی رەزینی عوقەیلی، دەلتی: گوتم: ئەی پێغه مبه‌ری خوا! ﷺ خوا ﷻ چۆن مردوووان زیندوو دەکاته‌وه؟ نیشانه‌و به‌لگه‌ی ئەوه له دروستکراوه‌کانیدا چیه؟ فه‌رمووی: ئایا به‌ لای شیوو دۆلتیک دا نه‌رۆیشتووپی {که خه‌لک و خزمه‌کانت بارگه‌و بنه‌یان لی هه‌لداوه؟! ئەوان ئەو کاته‌ ناژه‌لدار بوون} له‌ حالیکدا پرووته‌ن و وشک بووه، دواپی جارێکی دیکه‌ به‌لایدا نه‌رۆیشتووپی که سه‌وز هه‌لکه‌پاوه؟ دەلتی گوتم: با {ئەی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ} فه‌رمووی: هه‌ر به‌و شیوه‌یه‌ش خوا ﷻ مردوووان زیندوو دەکاته‌وه‌و، ئەوه‌ش نیشانه‌و به‌لگه‌که‌یه‌تی له‌ نێو دروستکراوه‌کانیدا.

مه‌سه‌له‌ی دووهم:

سه‌بره‌رزی و پاریزراوی له زه‌بوونی، هه‌مووی هی خواجه، هه‌ر که‌س
عه‌ودآیه‌تی با له‌لای وی بیخوازی و، به‌هوی ئیمانی راست و ساغ و کرده‌وه‌ی
باشه‌وه، که‌خوا وه‌ریان ده‌گری، بیلانگیرانیش له‌قیامه‌تدا، سزای سه‌ختیان
هه‌یه‌و په‌نجه‌رؤ ده‌بن:

خَوَا ۞ دَه‌فَه‌رَمَوِی: ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا ۖ اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ
وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ ۗ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ اُولٰٓئِكَ هُوَ يَبُورُ
﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئەم ئایه‌ته، له‌حه‌وت برگه‌دا:

(۱) ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾، هه‌ر که‌سێک عیززه‌تی ده‌وی، عیززه‌ت هه‌مووی
هی خواجه، وشه‌ی عیززه‌ت ئەلیف و لامی له‌سه‌ره:

أ- ئەو عیززه‌ته‌ی ده‌وی که‌پیشتر باسکراوه، (ال) بۆ ناساندن (عه‌د)ه، یانی: ئەو عیززه‌ته‌ی
که‌زانراوه.

ب- یاخود (ال) بۆ هه‌مه‌گیری (إِسْتِعْرَاق)ه، واته: هه‌ر که‌سێک هه‌رچی عیززه‌ت و
سه‌بره‌رزی و بالاده‌ستی و هیزو پیزو پته‌ویه، ده‌یه‌وی.

﴿فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾، واته: با له‌لای خوا‌ی داوا بکات، چونکه‌هه‌رچی عیززه‌ته،
تیکر‌ای هی خواجه، عیززه‌ت پیشتریش قسه‌مان لێ کردو، هه‌ندیک ناوایان
لیکداوه‌ته‌وه: (العِزَّةُ: الشَّرْفُ وَالْحِصَانَةُ مِنْ أَنْ يُنَالَ بِشَوْءٍ)، بریتیه له‌شه‌ر‌ه‌ف و به‌رزی
و پاریزراوی، له‌وه‌ی هه‌چ خراپه‌یه‌ک ڕوو له‌و که‌سه‌ بکات، یان هه‌چ تیکشکانیک ڕوی
تێ بکات، له‌سوور‌ه‌تی (النساء)دا، خوا ۞ دَه‌فَه‌رَمَوِی: ﴿فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۝۱۳﴾،
به‌لام لێره‌دا ده‌فه‌رموی: ﴿فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾، له‌وه‌ی دنیای ده‌کاته‌وه، له‌به‌ر ئەوه‌ی

باسی مونافیقانه، بویه پیوستی به ته نکید کردن و جه ختکردنه وه بووه، ده فهرموئ: ﴿أَيَنْعُورُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ﴾، نایا عزیزه تیان لی ده خوازان؟! ﴿فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾ (۱۳۱) هه، به دنیایی عزیزه ت هه مووی تیکرا هی خواجه، له سوږه تی (یونس)، نایه تی ژماره (70) دا، خوا ﷺ ده فهرموئ: ﴿وَلَا يَحْزُنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾، با قسه ی وان تو دلته نگ نه کات، به دنیایی عزیزه ت تیکرای هی خواجه ﷺ، پیویسته بزانی که لیره دا: ﴿وَلَا يَحْزُنُكَ قَوْلُهُمْ﴾، پیویسته بابای قورئان خوین بوه ستی، نه گه رنا مانابه که ی هه له ده رده چی، چونکه: ﴿وَلَا يَحْزُنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾، نه گه ر نه وه ستی واتا که ی ده بیته: با قسه ی نه وان که ده لین: عزیزه ت هه مووی هی خواجه، تو دلته نگ نه کات، که له راستیدا مه به ست نه وه نیه! ﴿وَلَا يَحْزُنُكَ قَوْلُهُمْ﴾، یان: قسه ی نه وان که باسی شیرکه و باسی کوفره، یان باسی هه ر شتیکه، با تو دلته نگ نه کات، چونکه: ﴿إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾.

پیغهمبر ﷺ له و باره وه که عزیزه ت هه مووی هی خواجه و، به به ندابه تی و فهرانبه ری بو خوا، نه و عزیزه ته ده سته به ر ده بی، ده فهرموئ: ﴿مَا تَوَاضَعُ لِحَيْهِ أَحَدٌ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ﴾ (آخرجه مسلم: ۲۵۸۸، والترمذی: ۲۰۲۹).

واته: هه ر که سیک بو خوا خو ی به که مبرئی، خوا به رزی ده کاته وه.

نجا خوا ﷺ چۆنیه تی و ده ده سته تانی عزیزه ت و بالاده ستی و زالیی و هیزو پیزمان، پیشان ده دات.

(۲) - ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ﴾، وشه ی پاک و چاک به ره و لای وی به رز ده بیته وه، ده شگونجن (الکلم) کوی (کلمة) بن، به لیم له به ر نه وه ی نه گه ر کۆ (جمع بن)، ده بیته مینه ی مه جازی (المؤثن المجازی)، نه ویش هه ردووک لای تیدا دروستی، که راناوی نیر یان مینه ی بو به کار به یتری، بویه راناوی نیرینه ی بو به کار به ی تراوه، نجا وشه ی پاک و چاک، خوا به به ککرتن (لا إله إلا الله) ه، یان هه ر کام له وشه پاک و چاکه کانی دیکه ن و، بو لای خوا به رز ده بته وه.

۳- ﴿وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾، کرده‌وی باشیش به‌ری ده‌کاته‌وه، نه‌م رسته‌یه سی واتی هه‌ن:

۱- (العمل الصالح يرفع الكلم الطيب)، واته: کرده‌وی باش، وشه پاک و چاکه‌که به‌ری ده‌کاته‌وه بو لای خوا.

۲- (وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُ الْمُسْلِمَ)، واته: کرده‌وی باش نینسانی مسولمان به‌ری ده‌کاته‌وه.

۳- (وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ اللَّهُ)، واته: خوا کرده‌وی باش به‌رهو لای خوئی به‌ری ده‌کاته‌وه، هه‌موو مانایه‌کانی تیدا ره‌وان له‌ پرووی زمانی عه‌ره‌بیه‌وه، به‌لام زیاتر وا پیده‌چن مه‌به‌ست نه‌وه بن، که کرده‌وی باش، وشه‌ی پاک و چاک به‌ره‌وه لای خوا به‌ری ده‌کاته‌وه، بوئی ده‌بیته به‌ری‌زکه‌ر (رافعة).

هه‌لبه‌ته (صعود) بریتیه له‌ رویشتن به‌رهو شوئیتیکی بلنند، هه‌روه‌کو (رفع) یش بریتیه له‌وه که شتیک له‌ شوئیتیکه‌وه بو شوئیتیکی بلندتر بگوازیه‌وه.

۴- ﴿وَالَّذِينَ يَسْكُرُونَ السُّيُوفَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾، نه‌وانه‌ش که پیلانه خراپه‌کان ده‌گیرن، سزایه‌کی سه‌ختیان هه‌یه، (يَمْكُرُونَ الْمَكَرَاتِ السُّيُوفَاتِ)، واته: پیلانه خراپه‌کان ده‌گیرن، یاخود: (صُمَّنَ يَمْكُرُونَ، مَعْنَى يَكْسِبُونَ)، وشه‌ی (يَمْكُرُونَ)، مانای (يَكْسِبُونَ) خراوه‌ته نئو، که‌واته: ﴿وَالَّذِينَ يَسْكُرُونَ السُّيُوفَاتِ﴾، یانی: (يَكْسِبُونَ السُّيُوفَاتِ)، نه‌و کاته: (السُّيُوفَاتِ) ده‌بیته به‌رکار (مفعول به)، چونکه (مَكْرٌ) (متعدی) نیه، (لازم) هه‌و، پئوستیی به‌رکار (مفعول به) نیه، به‌لام نه‌گه‌ر مانای (يَكْسِبُونَ) خراپه‌ نئو، نه‌و کاته (تعدی) ده‌کات و (السُّيُوفَاتِ) ده‌بیته به‌رکار (مفعول به)، واته: پیلانه خراپه‌کان وه ده‌ست دئین، پیلانه خراپه‌کانیش هه‌موو جوړه‌کانی خراپه ده‌گریته‌وه، وه‌ک دژایه‌تیی قورئان و، دژایه‌تیی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، و، شيرک به‌رانبه‌ر به‌ خواو، کوفرو، ... هتد.

۵- ﴿وَمَكْرُؤُكُمُ هُوبٌ﴾، هه‌ر پیلانی نه‌وانیشه، که پووچه‌ل و بن به‌ره‌هم ده‌بن، وه‌ک چوئن زه‌وییه‌ک که هه‌چی لی ناروئی، پیلانی نه‌وانیش هه‌چی لی سه‌وز ناب،

چونكى وشەى (بوار) لە ئەسلىدا برىتية لهوه كه بازرگانىيهك زهرەر بكات و، خاوهنهكهى لىي بچىته زهرەرى و، دەسمایهكهشى بفهوتى، ههروهها كهل و پهلىك كه دهپهوى بيفرۆشنى، بوى نهفرۆشرى، بهلام لىرهدا وشەى: (بىبور) خوازراوهتهوه بو كارىكى بن بهرهم، پىلانىك كه خاوهنهكهى تىيدا رهنج به خەسار بن.

وشەى (مكر)يش به كورتىسى برىتية له تهگىير كردن بو شهوى زىان به كهسىك بگهيهنى به پهنهانىي، بو شهوى ههست به خوئى نهكات، كه تهگەر به پهنهانىي بن، ههست به خوئى ناكات و خافلگىر دهبىت.

کورتہ باسینک

جوار پوونکردنہوہ له بارہی نهم نایہ تہوہ

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ ۚ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يَبُورُ﴾^(۱)، هر چه نده له
 حهوت بر گه دا، نهم نایه تهمان شیکردده، به لام زانایان له بارهی نهم نایه تهمه
 زور قسه بیان کردده، به پیوستم زانی جوار تیشکیکی دیکه ش، بخمه سه
 نهم نایه تهمه موباره که:

۱- قسه یه کی (ابن العربی) دینین که (القرطبی) له تفسیره که ی خوی دا،^(۱) لئی
 خواستوته، ده لئ: «قَالَ ابْنُ الْعَرَبِيِّ:» إِنَّ كَلَامَ الْمَرْءِ يَذْكُرُ اللَّهَ، إِنْ لَمْ يَقْرَنْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ،
 لَمْ يَنْفَعِ، لِأَنَّ مَنْ خَالَفَ قَوْلَهُ فِعْلُهُ، فَهُوَ وَبَالَ عَلَيْهِ، وَتَحْقِيقِي هَذَا: أَنَّ الْعَمَلَ إِذَا وَقَعَ شَرْطًا فِي
 قَبُولِ الْقَوْلِ أَوْ مُرْتَبَطًا، فَإِنَّهُ لَا قَبُولَ لَهُ إِلَّا بِهِ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ شَرْطًا فِيهِ، فَإِنَّ كَلِمَةَ الطَّيِّبِ يُكْتَبُ
 لَهُ، وَعَمَلُهُ السَّيِّئِ يُكْتَبُ عَلَيْهِ، وَتَقَعُ الْمَوَازِنَةُ بَيْنَهُمَا، ثُمَّ يُحْكَمُ اللَّهُ بِالْفَوْزِ وَالرَّيْحِ وَالْخُسْرَانِ». **قُلْتُ: مَا قَالَ ابْنُ الْعَرَبِيِّ تَحْقِيقًا، وَالظَّاهِرُ أَنَّ الْعَمَلَ الصَّالِحَ شَرْطٌ فِي قَبُولِ الْقَوْلِ الطَّيِّبِ.**

واته: ده لئ: (ابن العربی) گوئویه تی: قسه ی مروئی به یادی خوا (که ده لئ:
 لا إله إلا الله)، یان: (سبحان الله)، یان هر وشه یه کی دیکه که یادی خوا
 ده کات| ته گهر کرده وه ی باشی له گه لدا نه بی، سوودی نیه، چونکه هر که سیک
 قسه که ی پنجه وانهی کرده وه که ی بی، له جیاتی ته وه ی له قسه که ی به هر ده مند
 بی، لئی زهره مند ده بی، (مانای وایه درویه کی کرده)، ساگر دهنه وه ی نه وه ش
 بهو شیوه یه: کرده وه ته گهر به مهرج گیرا بی بو وهر گرتنی قسه، یاخود پیته وه
 په یوه ست بی، نه وه نه وه قسه یه به بی نه وه کرده وه یه، وهر ناگیرئی، به لام نه گهر

کرده‌وه که مهرج نه‌بتی له قسه که داو، پیته‌وه په یوه‌ست نه‌بتی، نه‌وه قسه باش و چاکه که ی بۆ ده‌نووسری، به‌لام نه‌گه‌ر کرده‌وه‌ی خراپیشی هه‌بتی نه‌ویشی له‌سه‌ر ده‌نووسری، دوا‌یی پتک هه‌لده‌سه‌نگیترین، خواش ﷺ دادوه‌ریی ده‌کات، له نیوان سوودو زیان دا.

نجنا (القرطبي) ده‌تسی: نه‌وه‌ی (ابن العری) گوتوو‌یه‌تسی: ساغکردنه‌وه‌یه‌کی باشه بۆ نه‌و بابه‌ته.

واته: مهرج نیه هه‌موو قسه‌یه‌ک په‌کی له‌سه‌ر کرده‌وه‌ی چاک که وتبتی، نجنا به‌رز بیته‌وه، به‌لام نه‌گه‌ر کرده‌وه‌ی چاک به مهرج گیرابوو له‌وه قسه‌یه‌دا، یاخود پیته‌وه په یوه‌ست بوو، دیاره به‌بتی نه‌وه وه‌رناگیرتی، نه‌گه‌ر که سیکیش قسه‌ی چاک و کرده‌وه‌ی خراپیشی هه‌بتی، نه‌و کاته دیاره پتک هه‌لده‌سه‌نگیترین.

۲- (الطبري) له ته‌فسیره‌که‌ی خویدا^(۱) له عه‌بدو‌للا‌ی کوری عه‌بباسه‌وه (خوا له خۆ‌ی و بابی رازی بێ)، له باره‌ی نه‌و فه‌رمایشته‌ی خواوه ﷺ که ده‌فه‌رموی: ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾، نه‌م قسه‌یه دینتی، که عه‌بدو‌للا‌ی کوری عه‌بباس گوتوو‌یه‌تسی:

(الْكَلَامُ الطَّيِّبُ: ذِكْرُ اللَّهِ، وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ: آدَاءُ فَرَائِضِهِ؛ فَمَنْ ذَكَرَ اللَّهَ سُبْحَانَهُ فِي آدَاءِ فَرَائِضِهِ، حَمَلَ عَلَيْهِ ذِكْرُ اللَّهِ، فَصَعِدَ بِهِ إِلَى اللَّهِ، وَمَنْ ذَكَرَ اللَّهَ، وَلَمْ يُؤَدِّ فَرَائِضَهُ، رَدَّ كَلَامَهُ عَلَى عَمَلِهِ، فَكَانَ أَوْلَىٰ بِهِ).

واته: وشه‌ی پاک و چاک، بریتیه له یادی خوا، کرده‌وه‌ی باشیش جیبه‌جی‌کردنی نه‌رکه‌کانه، (نه‌و نه‌رکه‌نه‌ی خوا پتوو‌ستی کردوون)، نجنا هه‌ر که سیک خوا‌ی پاک یاد بکات، له کاتی جیبه‌جی‌کردنی نه‌رکه‌کانیدا، (واته: نه‌رکه‌کان جیبه‌جی بکات و خوا‌ی له یاد بێ)، نه‌وه یادی خوا کردنه‌که، ده‌خریته‌سه‌ر کرده‌وه چاکه‌که‌وه، به‌ره‌و لای خوا به‌رزی ده‌کاته‌وه، به‌لام هه‌ر که سیک یادی خوا بکات و نه‌رکه‌کانی

که خوا واجبی کردوون، جتییه جییان نه‌کات، نه‌وه قسه‌که‌ی ده‌گنپدرتته‌وه بو لای کرده‌وه‌که‌ی، (فَكَانَ أُولَىٰ بِهِ)، نه‌و کرده‌وه خراپه شایسته‌تره به‌و قسه چاکه.

یان: نه‌و قسه چاکه بو لای خوا به‌رز نا بیتته‌وه، که کرده‌وه‌ی باشی له‌گه‌لدا نیه .

نه‌م قسه‌به‌ی عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌بباس زور وردو به‌جتییه، نه‌و مانایه‌ش زیاتر به‌هتیز ده‌کات که گوتمان، که ده‌فه‌رموی: ﴿وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾، واته: کرده‌وه‌ی باش، نه‌و وشه چاک و پاکانه به‌ره‌و لای خوا به‌رز ده‌کاته‌وه.

۳- ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾، نه‌مه نه‌وه ده‌گه‌یه‌نتی که وشه‌ی پاک و چاک بو خو‌ی به‌ره‌و لای خوا هه‌لده‌کشی و، به‌رزده‌بیتته‌وه، به‌لام: کرده‌وه‌ی باش به‌رز ده‌کاته‌وه، ننجا وپرای نه‌وه که ده‌گونجی مه‌به‌ست پیتی نه‌وه بی، کرده‌وه‌ی باش وشه‌ی پاک و چاک به‌ره‌و لای خوا به‌رز ده‌کاته‌وه، ده‌شگونجی مه‌به‌ست نه‌وه بی، که وشه‌ی پاک و چاک بو خو‌ی بو لای خوا هه‌لده‌کشی، به‌لام کرده‌وه‌ی چاک خوا بو لای خو‌ی به‌رز ده‌کاته‌وه، نه‌و واتایه‌ش ده‌گه‌یه‌نتی به‌پیتی پیزمانی عه‌په‌بی، به‌لام جاری وا هه‌یه به‌پیتی پیزمانی عه‌په‌بی واتایه‌ک وهرده‌گیری له‌رسته‌یه‌ک، به‌لام ده‌بی تهماشای سیاقه‌که بکه‌ی: نایا نه‌و واتایه‌که له‌رووی پیزمانیه‌وه ده‌گونجی، له‌رووی قورنایشه‌وه، نه‌ود مه‌به‌سته، یاخود واتایه‌کی دیکه مه‌به‌سته؟ ده‌بی ورده‌کاری له‌وه‌دا بکری، مهرج نیه هه‌رچی له‌رووی زمانی عه‌په‌بیه‌وه گونجا، له‌گه‌ل نایه‌تیکدا، قورنای نه‌وه‌ی مه‌به‌ست بووبی، که به‌داخه‌وه هه‌ندیک له‌توژره‌وه‌وانی قورنای، جاری وا هه‌یه نایه‌تیک شه‌ش واتایان هه‌لده‌گری، یان چوار پینج واتایان هه‌لده‌گری، له‌رووی زمانی عه‌په‌بیه‌وه، هه‌موو واتایه‌کان دینن، به‌لام سه‌رنج نادن، نایا کام له‌م واتایانه له‌گه‌ل رووحی قورنای و، له‌گه‌ل سیاقه‌که‌داو، له‌گه‌ل نه‌و ته‌ودره‌ی که نایه‌ته‌کانی له‌باره‌وه هاتوون، کامیان گونجاوه؟! به‌لکو ده‌لین: تاخر له‌رووی پیزمانی عه‌په‌بیه‌وه نه‌و واتایه‌ش ده‌گونجی و، واتایه‌کانی دیکه‌ش ده‌گونجین! بو‌یه زورچار نه‌و که‌سه‌ی بیه‌وی

حالی بی له نایه ته که، ثایا خوا ﷺ مه بهستی پښ چی بووه؟ شته که ی لی بلاوو نالوو ده بی.

۴- به راوردی نیوان خوا یارانای عزیزه تی لای خوا ﷺ و، خوا یارانای عزیزه تی له لای جگه له خوا، خوا ﷺ به نسبت نه وانه وه که عزیزه تی له لای خوا داوا ده که نن، ده فهرموی: ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدِ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾، واته: ههر که سیک عزیزه تی ده وی، نه وه عزیزه تی همووی له لای خوا به، واته: با له لای خوا ﷺ بیخوازی، ننجا له باره ی رتی وه ده ست هینانی عزیزه ته وه، خوا ﷺ به کسر دوا به دوا ی نه وه ده فهرموی: ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ﴾، یانی: له پتی وشه ی پاک و چاکه وه، عزیزه تی وه ده ست دی، که ده گونجی بگوتری: وشه ی پاک و چاک واته: بووناسی پیک و راست و، نیمانیکی پته وو مه حکمه، نه وه بو لای خوا به رز ده بیته وه، خوا ﷺ نه وه ورده گری، ننجا: ﴿وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْعَاهُ﴾، نیمانی پته وو مه حکمه و، عه قیده ی راست و ساغ، پتویستی به کرده وه ی باش هه به، بو نه وه ی بو لای خوا به رزی بکاته وه، ده بی موری کرده وه ی پتوه بیته.

ته مه به نسبت نه وانه وه، که عزیزه تی له لای خوا ﷺ ده خوازن، ده بی له پتی بیرو بروای پیک و راست و دروست و، کرده وه ی باش و په سنده وه، عزیزه تی لای خوا وه ده ست بیتن، نه وه عزیزه ته ی که ته نیا له لای خوا به، ته نیا له لای به خواوه ده به خشری.

ننجا با ته ماشای نه وانه بکه ین که عزیزه تی له لای غیری خوا ده خوازن، با ته ماشای شو تیکه و تووانی فیرعه ون بکه ین، هه روه که له سوورته ی (الشعراء) دا، جادوو گه ره کان به رله وه ی نیمان بیتن، چیسان گوت: ﴿وَقَالُوا بِعِزَّتِ بَعْرَةَ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْعَاقِلُونَ﴾، گوتیان به دلنیا یی تیمه به هو ی عزیزه تی فیرعه ونه وه زال بووین، یا خود واته: سویند به عزیزه تی فیرعه ون، تیمه زال بووین، نه وان به عزیزه تی فیرعه ونیان خوړی و، خوی په روه ردگاریش په کسر دوا به دوا ی نه وه ی باسی پیکای وه ده ست هینانی عزیزه تی لای خوا ده کات، که بریتیه له وشه ی

پاک و چاک و، کرده‌ودی چاک و په‌سند، په‌کسه‌ر ده‌فهرمووی: ﴿وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ
 السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يُبْزَرُ﴾ (۱۱)، نه‌وانه‌ی پیلانه خرابه‌کان
 ده‌گیرن، سزای سه‌ختیان هه‌یه‌و، پیلانی نه‌وان ره‌نج به‌خه‌ساره‌و به‌تاله‌و بوش
 و پووچه، که‌واته: نه‌وانه‌ی که‌ عیززه‌ت له‌لای غه‌یری خوا ده‌خوازن، له‌ ری‌ی
 پیلانگیریه‌وه‌و، له‌ ری‌ی فیرعه‌ون په‌رسته‌یه‌وه، له‌ ری‌ی کویلابه‌تیی کردن بو
 حوکمرانه‌ خو‌سه‌پین و به‌ زه‌برو زوره‌کانه‌وه، له‌و ری‌یه‌وه ده‌یانه‌وی عیززه‌ت
 وه‌ده‌ست به‌ینن، بيمرادو ره‌نج به‌خه‌سارن، هه‌ر بو‌یه‌ خوا ﴿لَهُ﴾ له‌ سووره‌تی
 (النساء) دا، ده‌فهرمووی: ﴿يَسِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾ (۱۲) ﴿الَّذِينَ يَتَخَدَّوْنَ
 الْكُفْرَيْنَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَيْنَعُوتُ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةُ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾ (۱۳)، واته:
 موژده‌ بده‌ به‌ مونافقه‌کان، که‌ نازاریکی به‌ تیشیان هه‌یه، نه‌وانه‌ی بی‌پروایان
 له‌ جیاتی بروداران به‌ دۆست و پشتیوانی خو‌یان ده‌گرن، نایا عیززه‌تیان له‌لا
 ده‌خوازن؟! به‌ دلنیا‌یی عیززه‌ت تیک‌پرای هی‌ خواجه، واته: عیززه‌ت له‌لای غه‌یری
 خوا نیه.

که‌ به‌داخه‌وه له‌م رۆژگاره‌ی تیس‌تاماندا، خه‌لکیکی زۆر که‌ له‌سه‌ر تیس‌لام
 حیسابه‌و، به‌ رواله‌ت مسولمانن، نه‌مه‌یان به‌سه‌ردا ده‌چه‌سه‌پن، که‌ چاویان
 له‌وه‌یه‌ به‌هۆی حیزبیککی کافره‌وه‌و، به‌هۆی پڑمیککی سته‌مکارو لادره‌وه‌و،
 یان به‌هۆی زله‌یزانیککی خوا نه‌ناس و نامسولمان و، به‌لکو دژ به‌ نیسلامه‌وه‌و،
 عیززه‌ت و بالاده‌ستیان بو‌ په‌یدابن، زۆر ده‌وله‌تۆکه‌ی مسولمانانیش ده‌بینن، له‌
 ده‌وله‌تانی عه‌ره‌بیبی و، له‌ ده‌وله‌تانی غه‌یره‌ عه‌ره‌بیبی، که‌ تامه‌زۆو عه‌ودال و
 چاوه‌پتی مه‌رحه‌بایه‌کی زله‌یزانی، وه‌ک رووسیاو نه‌میریکاو چین و ولاتانی دیکه‌ی
 رۆژه‌لات و پۆژتاوان، له‌ جیاتی نه‌وه‌ی عیززه‌ت و بالاده‌ستی و سه‌ره‌به‌رزیی
 دنیاو دوارۆژ، به‌ هۆی پابه‌ندیی به‌ شه‌ریعه‌ته‌وه‌و، به‌ هۆی وشه‌ی پاک و چاک
 و نیمان و عه‌قیده‌ی راست و دروست، به‌ هۆی کرده‌وه‌ی باش و، پابه‌ندیی
 باش به‌ شه‌ریعه‌ته‌وه‌ بخوازن، ده‌یانه‌وی به‌ هۆی که‌ین و به‌ین له‌گه‌ل زله‌یزان

دا، لەسەر ئاستی دنیا، یاخود کەین و بەین لەگەڵ ئەو حیزب و پزیمانەدا، کە حوکم بە شەریعەت ناکەن، بەلکو دژی شەریعەتی خوان، دەیانەوی بە هۆی ئەوەوە، پارووە نانیکیان دەست بکەوی و، مەرحەبایەکیان لێ بکری، پزیزو حورمەتیکیان دەستبکەوی، کە خوا ﷻ دەفەرموی: ﴿وَمَكَرُوا لَكَ هُبُورًا﴾، واتە: پیلانی ئەوانە پووچ و بۆشە، ئەگەر لە دنیا شادا بۆیان دەرنەکەوی، لە دواپۆژدا بۆیان دەردەکەوی، هەرچەندە لە دنیا شادا زۆرجار دیتوو مانە، چۆن ئەو پزیمانە ی پشت بە زلەتیزەکان دەبەست، یان ئەو کەسانە ی پشت دەبەستن بە حیزبیکە عەمانیی و لاری و دژ بە ئیسلام، یان پزیمیکە خۆسەپین، دەبینن چۆن دوا ئەوەی ئەو پزیمە یان ئەو حیزبە گۆلە ی دەکەوتە لێژی، چۆن ئەوانیش دەکەونە گۆرئ و، ئارەقە ی شەرمەزاری و خەجالەتیان لێ دەچۆرئ!

مهسه لهی سیه‌م:

دروستکردنی خوا **فَطَلَّ** بۆ مروّقان له خاک و، دوایی له تو و گپریانان به جووت و، زانیاری هه‌بوونی خوا به هه‌ر کۆرپه‌له‌یه‌ک که هه‌ر مینه‌یه‌ک له سکیدا هه‌لیده‌گرێ و دایده‌نێ و، هه‌ر که‌سێک چه‌ند له ته‌مه‌نی زیاد ده‌کات، یاخود که‌م ده‌کات، بۆ خوا **فَطَلَّ** هه‌مووی زانراوه:

خوا **فَطَلَّ** ده‌فه‌رموی: **وَإِنَّ اللَّهَ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا يَعْلَمُهُ. وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقِضُ مِنْ عُمْرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١١﴾**

شیکردنه‌وی ئه‌م ئایه‌ته، له هه‌شت برگه‌دا:

١- **وَإِنَّ اللَّهَ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ**، هه‌روه‌ها خوا ئیوه‌ی له گۆل هیناوه‌ته دی.

ئه‌مه دوو واتای هه‌ن:

أ- ده‌گونجێ مه‌به‌ست پیتی ئاده‌م **الطَّلَا** و هه‌وای هاوسه‌ری، بێ واته: دایک و بابی مروّقا به‌تیی، که راسته‌وخۆ له گۆل دروستکراون.

ب- ده‌شگونجێ مه‌به‌ست پیتی ئه‌و که‌ره‌سته خاوه‌ بێ، که دوایی ده‌بیته توو (نُطْفَة)، که له خوێن دروست ده‌بیت و، خوێنیش له خوێراکی هه‌رسکراوو، ئه‌ویش بریتیه له هه‌موو ئه‌و شانه‌ی له زه‌وی په‌یدا ده‌بن، که بریتین له: ئاو و روودک و دانه‌وتله‌و میوه‌و گۆشتی ئازهل و په‌له‌وه‌رو ... هتد، هه‌رچی هه‌یه ده‌گه‌ریته‌وه بۆ زه‌وی.

٢- **ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ**، دوایی خوا **فَطَلَّ** ئیوه‌ی له توو (نُطْفَة) هیناوه‌ته دی، واته: به‌رده‌وامی وه‌چه‌ی ئیوه‌ له پیتی توو (نُطْفَة) وه‌یه، (نُطْفَة) ش به‌ توو (مینی) ی پیاوو ئافره‌ت ده‌گوتری، دوای ئه‌وه‌ی په‌که‌دگرن، که له‌ئێه‌ر دلۆپه‌یه‌ک له ئاوی پیاودا، ملیۆنان زینده‌وه‌ری بچووک هه‌ن، پێیان ده‌گوتری: **(الْحَمِيُّونَ الْمَنُوتِي)** کورته‌که‌ی: (حیمن) ژياندارێ تووی، هه‌روه‌ها له نێو

ناوی ئافرەتیشدا هیلکۆلە هەبە (تُوَيْضَةُ) کە ئەویش زیندەوهرێکی بچووکه، ئنجا بەکێک لە زیندەوهرە بچووکه کانی نَبُو ناوی پیاو، لەگەڵ ئەو زیندەوهرە بچووکهی نَبُو ناوی ئافرەت دا، کە هیلکۆلە ی پت دەگوتری، بەکدهگرن تَوُو (نُطْقَة) پێک دێن.

ئیمە لە سەرەتای تەفسیری سوورەتی (المؤمنون) دا، بە درێژیی باسی چۆنیەتی دروستکردنی مَرُوْفَمَان کرد لەلایەن خوای پەرورەدگاروهر، چ ئادەم الطَّيِّبُ، چ وەچەکە ی، باسی حەوت قوناغەکانی: خولاسە ی قور (سَلَالَة مِنْ طِين) و (نُطْقَة) و، (عَلَقَة) و، (مُضْغَة) و، تیسقان و، گۆشت و، رووح بە بەرداگرامان کرد.

٣- ﴿ثُمَّ جَعَلْنَا أَزْوَاجًا﴾، دوا ی گێرامانن بە جووت، (ثُمَّ: لِلرَّزِيْبِ الرَّئِيْبِ)، (ثُمَّ) بۆ ریزبەندی پلەییە، لەو پروووە کە مَرُوْفەکان بوونە جووت، بۆیان گرنگترە لەو هی کاتیکی لە (نُطْقَة) دروست بوون، کە لە راستیییدا بەبێ جووتیەتی (نُطْقَة) ش نەدەبوو بە مَرُوْف، چونکە (نُطْقَة) لە ناوی هەردووکیان (باب و دایک) پێک دێ، ئەگەرنا (نُطْقَة) ش دروست نەدەبوو، بۆیە دەفەر موی: دوا ی ئیو هی گێرا بە جووت.

٤- ﴿وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ﴾، هیچ مێینە یە ک تۆلدار نابێ و تۆلەکە ی دانانی، مەگەر بە زانیاری ی.

ئنجا ﴿أُنْثَىٰ﴾، ئەگەر مێینە ی مَرُوْفە، کە ئافرەتە، تۆلدار دەبێ و، ئەگەر مێینە ی ژیا ندارانی دیکە یە، ئاوس دەبێ، چ هی ئازە لانی وە ک هەر چوار جۆرە کە: حوشترو رەشە و لآخ و مەر و بزنی، یاخود هی درێندەکان، یا ن هی ئازە لانی دیکە، وە ک: فیل و هەموو ئازە لانی دیکە، هەموو ئەوانە ی ئاوس دەبن و بە چکە هەلده گرن، خوا عَلِيمٌ دەزانێ کە هەموو مێینە کان چ بە چکە یە کیان هە لگرتووە، هەر وە ها کە بە چکە کە ش دادە نین، هەمووی بە زانیاری ی خوا یە. هیچ مێینە یە ک هیچ بە چکە یە ک لە سکیدا هە لئاگر ی و، داینانی، مەگەر بە زانیاری ی خوا، لێرە دا (إِلَّا بِعِلْمِهِ: الْإِسْتِثْنَاءُ مُفْرَغٌ مِنْ غُمُومِ الْأَحْوَالِ، يَعْني: لَا تَضَعُ فِي حَالٍ مِنَ الْأَحْوَالِ إِلَّا بِعِلْمِهِ)، هە لوار دن خالی کراو تە وە لە سەر جە م حالە کان، واتە: ئەو مێینە لە هیچ حالیکی دا ئەو بە چکە یە هە لئاگر ی و، داینانی، مەگەر بە زانیاری ی خوا.

۵- ﴿وَمَا يُعْمَرُ مِنْ مُعَمَّرٍ﴾، ههروهها هیچ ته‌مه‌نداریک ته‌مه‌ن ناکات، (عَمْرُهُ أَي: جَعَلَهُ بَاقِيًا مُدَّةً زَائِدَةً عَلَى الْمُدَّةِ الْمُتَعَارَفَةِ فِي أَغْمَارِ الْأَحْيَالِ)، (عَمْرُهُ) ته‌مه‌نی پنداو وای لیکرد می‌بینتته‌وه، زیاد لهو ماوه‌یه‌ی که باوه له ته‌مه‌نی (وه‌چه‌کان).

که ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا يُعْمَرُ مِنْ مُعَمَّرٍ﴾، له نه‌سلدا ناوایه: (وَمَا يُعْمَرُ مُعَمَّرٌ)، به‌لام نهو (من)ه، بو تو‌خکردنه‌وهو، به‌هیژکردنی واتابه‌که‌یه‌تی، یانی: هه‌ر ته‌مه‌ندارکراویک به‌بن هه‌لاواردن. (التَّعْمِيرُ: جَعَلَ الْإِنْسَانَ عَامِرًا أَي: بَاقِيًا فِي الْحَيَاةِ، إِذِ الْعُمُرُ مُدَّةُ الْحَيَاةِ)، (تَعْمِيرُ): بریتیه له‌وه که مرؤف ته‌مه‌ندار بکری، چونکه (عُمر) بریتیه له ماوه‌ی ژیان.

۶- ﴿وَلَا يُنْقَضُ مِنْ عُمْرِهِ﴾، هه‌روهها له ته‌مه‌نی که‌م نا‌کریته‌وه، یانی: هیچ که‌سیک ته‌مه‌نی بو زیاد نا‌کری و، ته‌مه‌ندار نا‌کری و، هیچ که‌سیکی دیکه‌ش له به‌رانبه‌ردا ته‌مه‌نی که‌م نا‌کریته‌وه.

که ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا يُعْمَرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَضُ مِنْ عُمْرِهِ﴾، نا‌گونجی که‌سیک ته‌مه‌نداریش بن و، له ته‌مه‌نیسی که‌م بکریته‌وه^(۱)، که‌واته: یانی: هیچ که‌سیک ته‌مه‌ندار نا‌کری و، هیچ که‌سیکی دیکه‌ش له به‌رانبه‌ردا له ته‌مه‌نی که‌م نا‌کریته‌وه، مه‌گه‌ر نه‌وه هه‌مووی له نووسراویک دا هه‌یهو نه‌وه‌ش له لای خوا ناسانه.

که ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَا يُنْقَضُ مِنْ عُمْرِهِ﴾، وه‌ک نه‌وه‌یه بگوتری: (عِنْدِي دِرْهَمٌ وَنِصْفُهُ)، واته: دره‌می‌کم لایه‌و نیوه‌که‌یشی، دپاره نیوه‌که ه‌ی خودی نه‌و دره‌مه‌ نیه، لیره‌شدا: ﴿وَمَا يُعْمَرُ مِنْ مُعَمَّرٍ﴾، واته: هیچ ته‌مه‌نداریک ته‌مه‌ندار نا‌کری، ﴿وَلَا يُنْقَضُ مِنْ عُمْرِهِ﴾، له ته‌مه‌نی ته‌مه‌نداریکی دیکه‌ش که‌م نا‌کریته‌وه، وه‌ک: (عِنْدِي دِرْهَمٌ) واته: دره‌می‌کم له لایه، (وَ نِصْفُهُ) نیوه‌ی دره‌میکی دیکه‌ش، نه‌ک نیوه‌ی خودی نه‌و دره‌مه‌ که به‌ته‌واوی له‌لایه‌تی.

(۱) به‌لام نه‌که‌ر به‌ دوو نیعتیاری جیاو له دوو رووه‌وه بن، ده‌گونجی: له روویکه‌وه ته‌مه‌ندارکراوه له روویکی دیکه‌شه‌وه له ته‌مه‌نی که‌م کراوه‌ته‌وه و (عومر کورت) کراوه!

(۷) - ﴿إِلَّا فِي كِتَابٍ﴾، مه گهر له نو سوراو ټکدا هه به، که کینایه به له زانیاری خوا ﴿تَنْزِيلٍ﴾ که هیچ شتیکی لی پنهان ناب، وه ک چوڼ شتی که بنووسړی، دواپی کهم و زیادپی تیدا ناکړی، زانیاری خواش کهم و زیادپی تیدا ناکړی، شته کان وه ک خوږان ده زان.

(۸) - ﴿إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾، به دلنیاپی ته وه له لای خوا ﴿تَنْزِيلٍ﴾ ناسانه.

پتغه مبه ر ﴿تَنْزِيلٍ﴾ له فره مابشیتکدا ده فره موئ: ﴿مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَيُنْتَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ، فَلْيَصِلْ رَحْمَتَهُ﴾ (أخرجه البخاري: ۵۶۴۰)، واته: هه ر که سیک ده یه وئ بزوی بو فراوان بکړی و، ته مهنی بو دوا بخری، با په یوه ندی خزمایه تپی بگه یه نن.

په نکه په کیک بلئ: باشه مادام خوا ﴿تَنْزِيلٍ﴾ ته مهنه که ی دیاری کردوه، چوڼ دواپی زیاد ده کړی به هو ی چاکه له گه ل خزماندا؟!

وه لمه که ی ناوایه: خوا ﴿تَنْزِيلٍ﴾ له نه زه لدا ته مهنی نه و مرو فقه ی دیاری بکړدوه و به هو ی نه وه وه که په یوه ندی خزمایه تپی ده گه یه نن، هه ر له نه زه لدا نه اندازه یه ک ته مهنی بو زیاد کردوه، یان له به رنه وه ی فلان کاره چاکه ده کات، نه اندازه یه ک ته مهنی بو زیاد کردوه، واته: زیاد کردنه که هه ر له نه زه لدا زانراوه، به هو ی نه و هو کاروه که نه و مرو فقه په نای پی دهبات و ده سته به ری ده کات.

پتشریش ناما زه مان پتدا که تیمه له سه ره تای سووره تی (الأعراف) دا، له کاتی تفسیر کردنی نایه ته کانی: (۱۰ - ۲۵) دا، با سیک تیرو ته سه لمان له باره ی دروست کرانی ناده مه وه ﴿التَّائِبِينَ﴾ کردوه، له وئ با سمان کرد، که له نایه ته کانی قور تاندا، بو دروست کردنی نادم ﴿التَّائِبِينَ﴾ با سی پتتج قوناغان کراره، که بریتین له: (۱) - تُرَابٍ، ۲- طين، ۳- حَمَلٌ مَسْنُونٌ، ۴- صَلْصَالٌ، ۵- صَلْصَالٌ كَالْفُخَّارِ، که نه وانه هه موویان نه و قوناغانه، نه و که ره سته به ی جه سته ی ناده میان ﴿التَّائِبِينَ﴾ لی دروست کراره، نه و قوناغانه ی بریون، نه ک نایه ته کان تیک بگیری، نه گهر که سیک سه رکیل و ساده ته ماشا بکات، ده لئ: نه وه چیه! خوا ﴿تَنْزِيلٍ﴾ له شویتیک ده فره موئ: له قور پی

دروستمان كردوهو، له شوينتيك ده فهرموئ: له گل و، له شوينتيك ده فهرموئ: ﴿مِنْ حَاكِمَاتٍ مَّتَّوْنٍ﴾، له قورپكى په شهه لگه پراوى بۆگهن و، له شوينتيك ده فهرموئ: ﴿صَلِّ عَلَىٰ سَلِّ﴾، قورپكى وشك هه لگه پراو، كه نه كهر په نجهى لى بدهى، دهنگى بى و، له شوينتيك ده فهرموئ: ﴿صَلِّ عَلَىٰ كَالْفَخَّارِ﴾، واته: قورپكى په ق هه لگه پراوى وهك خه زه ف؟! به لام بيگومان نه وانسه هه موويان قوناغه كانى دروستبوونى جهستهى ئاده من.

ههروهها ئيمه له سه ره تاي ته فسيري سوورپه تى (المؤمنون)، له ئايه ته كانى: (۱۳ - ۱۴) دا، باسيكى تيرو ته سه لمان له باره ي دروستكرانى مروقه وه كردوه، چ ئاده م و حه وا (عليهما السلام)، چ وه چه كه يان، بويه ليره هه روا به و نامازه كورته لىي ده گه پيىن.

مهسه له ی چواره م و کۆتایی:

خستنه پرووی ژماره یه کی دیکه له چاکه و نعیمه ته کانی خوا **فَطْلَانِ** له ژبانی مروّفدا، که هاو کات به لنگه و نیشانه ی بهروه دگار یتیشینی، وه ک ههردوو ده ربای شیرین و سوێرو، بههره مهنه بوون له گۆشتی تهرو تازهی نیو ناوی شیرین و سوێر، ههروه ها له و خشلهی که له تیواندا هه به، هه موشوی که شتیان، ههروه ها خستنه نیو به کدی شهو و پۆژان به شینه یی و، رامکرانی خۆرو مانگان و، هیچ له دهست نه هاتوویی په رستراوه ساخته کان له دنیاو قیامه تدا، بو ئه و که سانه ی په رستوو یانن:

خو **فَطْلَانِ** ده فه رموی: ﴿وَمَا يَتَوَى الْبَحْرَانَ هَذَا عَذْبَ فُرَاتٍ سَائِعٍ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أَحْمَرٌ وَمِنْ كُلِّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَرَى الْفَلَكَ فِيهِ مَوَازِرٌ يَتَّبِعُونَ مِنْ فَضْلِهِ. وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾ إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دَعَاءَكُمْ وَكَذَّبُوا بِدَعْوَتِكُمْ وَأَسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾﴾

شیکردنه وه ی ئه م، ئایه تانه، له بیست بر گه دا:

(١) - ﴿وَمَا يَتَوَى الْبَحْرَانَ﴾، دوو ده ربایه کان به کسان نین، وشه ی (بحر) (إِسْمٌ لِلْمَاءِ الْكَثِيرِ الْقَازِ فِي سَعَةِ، فَالْفُرَاتُ وَالذُّجْلَةُ بَحْرَانِ عَذْبَانِ، وَبَحْرُ خَلِيجِ الْعَجَمِ مِلْحٌ)، (بحر) ناوه بو ناویکی زور که له شونییکی فراواندا نیشته جییه، به هه ر کام له فورات و دیجله ده گو تر ی (بحر)، (ههروه ها له قور ئاندا (بحر) بو نیل به کارهاتوه) تنجا فورات و دیجله دوو ده ربای شیرین، به لأم ناوی که نداوی عه جه م، ناویکی سوێرد.

دوای نه‌وهی خوا سوره ده‌فهرموئ: دوو ده‌ریاکان به‌کسان نین، ئنجا وردی ده‌کاته‌وهو ده‌فهرموئ:

(۲) ﴿ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٍ سَائِعٌ شَرَابُهُ ﴾، ئەمه‌یان شیرین و سازگارو به ناسانی له گه‌رووی ده‌چیته‌ خوار، واته: چوو ده‌خواره له گه‌روو، به ناسانی، ده‌گوتری: (سَائِعُ الشَّرَابِ فِي الْخَلْقِ، أَي: سَهْلٌ انْجِدَارُهُ)، واته: به ناسانی له گه‌روو چوو ده‌خوار.

(عَذْبٌ) به مانای شیرین دئی، شیرینییه‌ک که به‌سند بئی، (فُرَات) به مانای سازگار دئی، (سَائِعٌ) به مانای چوو ده‌خوار له گه‌روو دئی، ئەمه‌ جوړتیک له ده‌ریا. (۳) ﴿ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ ﴾، ئەمه‌شیان سویری تاله، (أُجَاج: الشَّدِيدُ الْمُلُوحَةُ)، زۆر سویر، ده‌شگونجی بلئی: تال و تفت، ئنجا وشه‌ی: (مِلْح) به شتی‌ک ده‌گوتری که له زاتی خویدا سویر بیئ، ﴿ وَهَذَا مِلْحٌ ﴾، ئەمه‌ سویره وه‌ک خودی خوئی، به‌لام (مَالِح) نه‌وه‌یه که له ئەسلدا سویر نه‌بی، و، سویر کرابی و خوئی تیکرابی.

دوای نه‌وهی خوا سوره هه‌ردوو ده‌ریایه‌که باس ده‌کات: ئەویان سازگارو شیرین و چوو ده‌خوار له گه‌روویه به ناسانی و، ئەویشیان تال و تفت، ئنجا ده‌فهرموئ: (۴) ﴿ وَمِنْ كُلِّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا ﴾، له هه‌رکامیکیان گوشتی ته‌رو تازه‌ش ده‌خوون، (طَرِيٌّ أَي: طَازِجٌ)، واته: ته‌رو تازه.

ئەمه‌ نامازه‌یه به‌وه که ده‌بی به‌و جوړه له گوشتی ده‌ریا به‌هره وه‌ربگیری، به ته‌رو تازه‌یی بخوری، کۆن نه‌بی و نه‌میئیته‌وه، چونکه ئەو کاته‌ گۆرانی به‌سه‌ردا دئی.

(۵) ﴿ وَتَسْتَخْرِجُونَ حَلِيَّةً تَلْبَسُونَهَا ﴾، خشلکیشی لی ده‌ردینن، که ده‌بیوشن، واته: خوئانی پی ده‌پازیننه‌وه، (حَلِيَّةٌ) وه‌ک پیشتەر گوئمان به: (حَلِيٌّ) کۆده‌کریته‌وه، وه‌ک (لَبِي) به (لَبِيٌّ) کۆده‌کریته‌وه، خشل: خشله‌کان، مەمک: مەمکە‌کان.

(۶) ﴿ وَرَىٰ الْفَلَکَ فِیہِ مَوَآخِرَ ۙ ﴾، که شتیبه کانیش ده بینی له ده ریادا قلیشینه رن، (مَاخِرَةً أی: شَاقَّةً لِمَاءِ الْبَحْرِ بِجُؤْجُؤِهَا)، واته: به نووکه که یان قلیشینه رن بو ناوی ده ریا، نووکی که شتیبه کان تیژ دروست ده کری، بو نه وهی ناوه که شهق بکات و بیقلیشینه.

(۷) ﴿ اِلْتَبَعُوا مِن فَضْلِہِ ۙ ﴾، تاکو [به هوئی سواریی نه و که شتیبانه وه] له به خششی خوا داوا بکهن، واته: نامانج له ده سته مو کرانی ده ریاو، که ده ریا وا هه لخواوه که شتی و به له مه کان تیدا بین و بچن و، ناوه که ش و ابن که شتی بتوانن بیقلیشینه و شهقی بکات، نامانج نه وه به که له به خششی خوا داوا بکهن و، بتوانن هاموشوی تیدا بکهن، بو په پیدا کردنی بژیوتیک که خوا ﴿ تَعَلَّوْا ﴾ ناوی لی ناوه: به خششی خوا.

(۸) ﴿ وَلَعَلَّکُمْ تَشْكُرُونَ ۙ ﴾، [نه وه ش نامانجی هه ره به رزه و خوا ﴿ تَعَلَّوْا ﴾ نه و هه موو نیعمه تانه ی بو ره خساندوون] به لکو سوپاسگوزاریی بکهن (بو خوا ﴿ تَعَلَّوْا ﴾).

بهراوردیک له نیوان نایه تی ژماره (۱۲) ی سووره تی (فاطر) و.

نایه تی ژماره (۱۴) ی سووره تی (النحل) دا

با سه رنج بدینه جیاوازیه کانیا، دوایش حکمهت و نهی تی جیاوازیه کان:

له سووره تی (النحل) دا، خوا ﷻ ده فهرموی: ﴿ وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاجِرَ فِيهِ وَرَلْتَقْتُوا مِنْ فَضْلِهِ. وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۱۱﴾، واته: نهو (خوا) نهو که سه به که ده ریای بو ده سته مؤ کردوون، تا کو گوشتی تهرو تازه ی لی بخون و، خشکی لی ده ریتن که ده بیوشن، ههروهه که شتیبه کان ده بینی قلیشینهرن له ناوی ده ریادا، بو نهوهی له به خششی خوا داوا بکن و سوپاسگوزاری بکن.

با بزاین جیاوازیه کافی نیوان نه دوو نایه ته، چین؟

ا- له سووره تی (فاطر) دا، خوا ﷻ ده فهرموی: ﴿ وَمِنْ كُلِّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا ۖ﴾، به لام له سووره تی (النحل) دا ده فهرموی: ﴿ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا ۖ﴾.

ب- له سووره تی (النحل) دا ده فهرموی: ﴿ وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاجِرَ فِيهِ ۖ﴾، به لام له سووره تی (فاطر) دا ده فهرموی: ﴿ وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاجِرَ ۖ﴾.

ج- له سووره تی (النحل) دا ده فهرموی: ﴿ وَرَلْتَقْتُوا مِنْ فَضْلِهِ ۖ﴾، به لام له سووره تی (فاطر) دا ده فهرموی: ﴿ لِتَلْبَقُوا مِنْ فَضْلِهِ ۖ﴾.

د- ههروهه برکه ی: ﴿ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۖ﴾، یش ههروهه خو یه تی.

حیکمهت و نهی تی جیاوازیه که ش نهوه یه، که نهوه ی له سووره تی (النحل)

دا به نامانج گیراوه، بیرخستنهوه ی چاکه کانی خوا یه ﷻ، که سووره تی (النحل)

پانتاییه کی زوری بریتیه له خسته رووی چاکه کانی خواو، نیعمه ته کانی خوا له ژبانی مروّفا، به لام له سوپرتی (فاطر) دا نه وهی به نامانج گیراوه، بریتیه له: به لگه هینانه وه له سه ر به دیهینه رایه تیی و پهروه ردگار تیبی و خواوه ندرایتیی خوا **﴿﴾**، به هوئی دروستکراوه کانی وه.

(۱) - نجا که له سوپرتی (النحل) دا، خوا **﴿﴾** ده فهرموئی: **﴿﴾ وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ ﴿﴾**، خوا **﴿﴾** نهو که سه یه که ده ریای بو ده ستمو کردوون، نهوه چاکه و نیعمه تی خوایه، چونکه نهوهی به نامانج گیراوه له سوپرتی (النحل) دا خسته رووی چاکه و نیعمه ته کانی خوایه.

به لام که له سوپرتی (فاطر) دا ده فهرموئی: **﴿﴾ وَمَا يَتَوَدَّى الْبَحْرَانِ هَذَا عَذَبٌ فُرَاتٍ سَائِغٍ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ ﴿﴾**، نه مه مه به ست پتی به لگه هینانه وه یه له سه ر پهروه ردگار تیبی و به دیهینه رایه تیی و سیفت و کرده وه به رزو ناوازه کانی خوا.

(۲) - له سوپرتی (النحل) دا، ده فهرموئی: **﴿﴾ لِنَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا ﴿﴾**، واته: تاکو له ناوی ده ریا گوشتیکی ته رو تازه بخون به گشتیی.

به لام له سوپرتی (فاطر) دا، ده فهرموئی: **﴿﴾ وَمِنْ كُلِّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا ﴿﴾**، واته: له هر کامیکیان، هم له ناوی سوپرو، هم له ناوی شیرین، چونکه له سوپرتی (فاطر) دا وه که به لگه هینانه وه باس ده کات، خوا هم ناوه سوپره که، هم ناوه شیرینه که ی وا دروست کردوون، بتوانن گوشتی ته رو تازه یان لن بخون.

(۳) - له سوپرتی (النحل) دا، ده فهرموئی: **﴿﴾ وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ﴿﴾**، خشلیک ده ردینن له ناوی ده ریا، که ده یپوشن، به لام له سوپرتی (فاطر) دا، ده فهرموئی: **﴿﴾ وَتَسْتَخْرِجُوا حِلْيَةً ﴿﴾**، خشلیک ده ردینن، وشه ی له ویدا (منه) ی تیدانیه.

(۴) - له سوپرتی (النحل) دا ده فهرموئی: **﴿﴾ وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاجِرَ فِيهِ ﴿﴾**، که شتیبه کان ده بینی قلیشینهرن تیدا | قلیشینهرن بو ناو له ده ریا که دا، به لام له سوپرتی (فاطر) دا،

ده‌فهرموی: ﴿وَرَزَىٰ الْفُلْكَ فِيهِ مَوَآخِرَ﴾، له نئو ده‌ریا که دا که شتییه کان ده‌بینی قلیشینه‌رن بۆ ناوه‌که، چونکه سهر ناو که وتتی که شتییه کان له ده‌ریادا، له رووی به‌لگه هینانه‌وه‌وه، گرنکتره له قلیشان‌دیان بۆ ناوه‌که، بۆیه له سووره‌تی (النحل) دا که مه‌قامی خسته‌نه رووی چاکه و نیعمه‌ته‌کانه‌وه، قلیشان‌دی که شتیانیش بۆ ناوی ده‌ریا، له‌وه‌وه‌وه له سهر ناوکه‌وتنیان له پئشتره، بۆیه قلیشان‌دنه‌که پئش سهر‌ناو که‌وته‌که خراوه: ﴿وَتَرَكَ الْفُلْكَ مَوَآخِرَ فِيهِ﴾، که شتییه کان ده‌بینی قلیشینه‌رن له ده‌ریادا، به‌لام له سووره‌تی (فاطر) دا، سهر ناو بوونی که شتییه کان پئش خراوه به‌سهر قلیشان‌دی ناوه‌که دا: ﴿وَرَزَىٰ الْفُلْكَ فِيهِ مَوَآخِرَ﴾، که شتییه کان ده‌بینی له ده‌ریادا قلیشینه‌رن، نه‌مه‌ش له‌بهر نه‌وه‌ی که سهر ناو که وتتی که شتییه کان له ده‌ریادا، وه‌ک: به‌لگه هینانه‌وه له سهر کاربه‌جیی و کارزانیی خوا، گرنکتره له‌وه‌که که شتییه کان وان، ناوه‌که بقلیشین، قلیشان‌دنه‌که خراوه‌ته‌وه‌ی، چونکه نه‌وه‌ی له سووره‌تی (فاطر) دا به‌تامانج گیراوه به‌لگه هینانه‌وه‌یه.

5- ﴿وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾، له سووره‌تی (النحل) دا هه‌ردووکیان (و) یان هه‌یه، ﴿وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ﴾، بۆ نه‌وه‌ی له به‌خششی خواش داوا بکه‌ن، ﴿وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾، هه‌روه‌ها بۆ نه‌وه‌ی سوپاس‌گوزارین، چونکه مه‌قام مه‌قامی خسته‌نه رووی نیعمه‌ت و چاکه‌کانی خوا به‌له‌ژیانی به‌ش‌ه‌ردا، که خوازباری سوپاس‌گوزاریین بۆ خوا، به‌لام له سووره‌تی (فاطر) دا، ده‌فهرموی: ﴿وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾، هه‌موو نه‌وانه‌ی کردون، تاکو له به‌خششی خوا داوا بکه‌ن، واته: کارو کاسبیی بکه‌ن له ده‌ریادا به‌هۆی که شتییه‌کانه‌وه‌وه، سه‌ره‌نجامیش سوپاس‌گوزاریی بۆ خوا بکه‌ن.

ورده‌کاریه‌کانی قورن‌ان و نه‌هینییه‌کانی قورن‌ان کۆتاییان نیه، هه‌ر که‌سیک زۆر له قورن‌ان ورد بئته‌وه، باشر ده‌زانن نه‌م قورنانه له زانیاریی و حیکمه‌تی بئ سنووری خواوه‌سه‌رچاوه‌ی گرتوه‌وه، له راستیییدا مروّف هه‌رچه‌نده پئیدا قوول بئته‌وه، ناگاته بنی، هه‌رچه‌نده زانیاریی زۆری هه‌بئ و، زۆر ورد بئته‌وه، به‌شیی خۆی لئ ده‌ستگیر ده‌کات، به‌لام مه‌حاله هه‌یچ که‌سئ بتوانن بئئ: هه‌رچی ماناوه

چەمك و مەبەست ھەيە لەم ئايەتەدا، ھەموويم دەرھىناوھو، ھەرچى نەيتىيە ھەموويم دەستگىر بوو، تەنيا خوا **يُولُجُ** بە ھەموو نەيتىيەكانى كىتتى خۇى ناگادارە.

۹- ﴿يُولُجُ أَيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولُجُ النَّهَارَ فِي أَيْلٍ﴾ (بەلگەيەكى دىكە بۇ بەدەيتىنەرايەتىي و پەرستراويتىي خوا ئەوھەيە كە) بە ئەسپايى شوگار دەخاتە نىو رۆزگارو، بەشېنەيى رۆزگار دەخاتە نىو شوگار، (يُولُجُ)، واتە: بە شېنەيى و بە ئەسپايى، بە جۆرىك كە ھەستى پى ناكرى.

شوگار خستەنە نىو رۆزگارو رۆزگار خستەنە نىو شوگاريش، دوو واتايان لە خۇى دەگرى:

أ- دەگونجى مەبەست ئەوھە بى، كە شوگار دىئىتە شوئى رۆزى و، رۆزگار دىئىتە شوئى شوئى.

ب- دەشگونجى مەبەست پى ئەوھە بى، كە لە شوئى دەخاتە سەر رۆزى، لە شوئى كورت دەبى و، لە رۆزى درىژ دەبى، ھەرودھا لە رۆزىش دەخاتە سەر شوئى، رۆز كورت دەبى و، شوو درىژ دەبى، بۇ وئىنە: شەوانى پايز درىژن، بەلام رۆزانى بەھار درىژن، بۇيە كوردەوارىي خۇمان دەئىن: (يا خوا بەخىر بىي ئەي دۇستى نازىز، بە رۆزى بەھار بە شوئى پايز)، يانى: شەوانى پايزان درىژن و، رۆزەكانى كورتن، بە پىچەوانەوھە رۆزانى بەھار درىژن و، شەوھەكانى كورتن، ديارە زستان و ھاوينىش، ئەوانىش ھەندىكى بە دەم پايزەوھە دەچى و، ھەندىكى بە دەم بەھارەوھە دەچى و، ھەندىكىشى ئىوھە راستە.

۱۰- ﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ﴾ ھەرودھا (خوا) خۆرو مانگىشى دەستەمۆو ملگەچ كرددون، ئىمە كاتى خۇى لە تەفسىرى سوورەتى (يونس) دا، باسكى سەربەخۇمان لە بارەي گەردوونەوھە كردوھ، ھەرودھا باسكى دەربارەي خۆرو، باسكى دەربارەي زەوى و، باسكى دەربارەي مانگ، بۇيە ئىرەدا دووبارەي ناكەينەوھە، خويئەرى بەرېز ھەوالەي ئەوئى دەكەين، چونگە لەوئى بە تىرو تەسەلىي باسمان كردوھ، ھەرودھا دواتر لە كاتى

تهفسیرکردنی سوورهقی (فصلت) و سوورهقی (الرحمن) و سوورهقی (الشمس) یش دا، کهم و زور لهوبارهوه قسهو باسمان کردوه.

۱۱- ﴿كُلُّ بَجْرٍ لَّجَلٍ مُّسَمًّى﴾، ههر کام (له خورو مانگ که دهسته مؤ کراون) بهرهو کاتیکی دیارییکراو دهرؤن، له سوورهقی (لقمان) دا گوتراوه: ﴿إِنَّ لَّجَلٍ مُّسَمًّى﴾، واته: بهرهو لای کاتیکی دیارییکراو، بهلام لیره دا دهفهرموی: ﴿لَّجَلٍ مُّسَمًّى﴾، واته: بو کاتیکی دیارییکراو، که دهگونجی لیره دا مهبهست پیی کۆتایی هاتنی ههر کامیکیان بی، واته: ههر کامیک له مانگ و خور، کاتیکیان بو دیارییکراوه، کۆتاییان پی دی، یاخود مهبهست پیی کاتی دیارییکراوی سالانه یانه، یاخود کاتی دیارییکراوی مانگانه یانه، یاخود کاتی دیارییکراوی شهوانه و رۆژانه یانه، نهوانه ههمویان دهگریتهوه.

(الزمخشری) لهو بارهوه که بۆچی له سوورهقی (لقمان) دا دهفهرموی: ﴿إِنَّ لَّجَلٍ مُّسَمًّى﴾، بهلام لیره دا دهفهرموی: ﴿لَّجَلٍ مُّسَمًّى﴾، له وهلامی نهوانه دا که کوتوو یانه: (إلی) و (ل) ههر بهیهک واتان، به توندیی رهخنه ی گرتوهو دهلی: نهخیر! بهلکو (إلی) للإنتهاء، ولام: للإختصاص، واته: (إلی) بو کۆتایی هاتنه، بهلام (ل) بو تاییهجه ندبوونه، واته: که دهفهرموی: ﴿إِنَّ لَّجَلٍ مُّسَمًّى﴾، واته: ههر کام له خورو مانگ دهرؤن، بهرهو لای کاتیکی دیارییکراو، بهلام لیره دا که دهفهرموی: ﴿كُلُّ بَجْرٍ لَّجَلٍ مُّسَمًّى﴾، واته: ههر کامیک له خورو مانگ دهرؤن، بو کاتیکی دیارییکراو، واته: بۆیه دهرؤن تاکو نهو کاته دیارییکراوه بیته دی.

۱۲- ﴿ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ﴾، نا نهو خوابه تان پهروه ردگار تانه، واته: نهوهی که نهو سیفه تانه ی له بارهوه باسکران و، نهو ههوالانه ی له بارهوه دران، نا نهوه تان پهروه ردگار و خاوه نتانه، نهک نهو شتانه ی دیکه که دهپه رسترین.

۱۳- ﴿لَهُ الْمُلْكُ﴾، حوکمرانیی و بالادهستی بهس هی ویه، که (العجاز والمجرو) پیش خراوه، واته: ههرچی حوکمرانیی و مولکه ههمووی هی خوابه، یانی: ﴿كُلُّ الْمُلْكِ لَهُ حَضْرًا﴾، واته: ههرچی مولک و ددهسه لات و حوکمرانییه ههمووی هی خوابه.

۱۴- ﴿وَالَّذِينَ نَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ﴾، نه‌وا‌نه‌ش که له جیاتی خوا، یان جگه له خوا لیان ده‌پارینه‌وه، نه‌نانه‌ت تو‌ی‌زالی ته‌نکی سه‌ر نیوکه خورماشیان به‌ده‌ست نه‌ه. ﴿مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ﴾، لی‌ره‌دا: (من) بو‌هه‌ندی‌ک (تب‌عیض)ه، (قِطْمِير: القِشْرَةُ الَّتِي فِي شَقِّ النَّوَاتِ)، (قِطْمِير) نه‌و تو‌ی‌زآله ته‌نکه‌یه که به‌سه‌ر نیوکه خورماوه‌یه، هه‌ندی‌کیش گوتوو‌یانه: به‌و شو‌ینکه بچووکه ده‌گوتری، که له‌سه‌ر پشتی نیوکه خورمایه، قلی‌شینیکی بچووکه.

۱۵- ﴿إِنْ نَدَعُوهُمْ لَا نَسْمَعُوا دَعَاءَكُمْ﴾، نه‌گه‌ر لیان بپارینه‌وه، تیستا، یاخود له‌پو‌زی دو‌ایدا، گو‌ییستی پارانه‌وه‌که تان نابن.

۱۶- ﴿وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ﴾، نه‌گه‌ر بشیستی، وه‌لامتان ناده‌نه‌وه.

لی‌ره‌دا خوا ﷻ به‌پیتی عه‌قلی هاوبه‌ش بو‌خوا دانه‌ره‌کان دو‌اوه، بو‌یه ده‌فه‌رموی: ﴿إِنْ نَدَعُوهُمْ﴾، راناوی کو‌ی عاقلان (ضمیر جمع العقلاء)ی بو‌به کاره‌یتان، ﴿لَا نَسْمَعُوا دَعَاءَكُمْ﴾، دیسان راناوی کو، که بو‌عاقلان به‌کاردی، ﴿وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ﴾، لی‌ره‌دا چوار راناوی بو‌به‌کاره‌یتان، هه‌موویان بو‌عاقلان به‌کاردین، چونکه به‌پیتی عه‌قل و ئاستی بیرکردنه‌وه‌یان دو‌اندوونی و، ره‌نگه‌ نه‌گه‌ر به‌جو‌ریکی دیکه باسیکردبانا‌یه، به‌سووکایه‌تیان دانابایه بو‌په‌رستراوه‌کانیان!

۱۷- ﴿وَبِمَ الْفَيْسَمَةِ يَكْفُرُونَ بَشْرِكِكُمْ﴾، له‌پو‌زی دو‌ایشدا بی‌پروا ددبن به‌هاوبه‌ش دانانی تیوه، نه‌وه پینج جار راناوی کو‌ی عاقلان به‌کارهاتوه، به‌لکو له‌پیشیانه‌وه‌ش که ده‌فه‌رموی: ﴿وَالَّذِينَ نَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ﴾، (وَالَّذِينَ) دیسان له‌ویش هه‌ر راناوی کو‌ی عاقلانی به‌کاره‌یتانوه، پوونکه‌ره‌وانی قورئان گوتوو‌یانه: (تَنْزِيلٌ لِأَصْنَامٍ مَنزِلَةٌ الْعُقَلَاءِ، مُجَارَاةٌ لِعُقُولِ الْمُشْرِكِينَ)، بت و صه‌نمه‌ په‌رستراوه‌کانی له‌شو‌تی عاقلان داناون، وه‌ک له‌گه‌لدا‌پو‌یشتنی عه‌قلی هاوبه‌ش بو‌خوا دانه‌ره‌کان و، به‌پیتی عه‌قلی نه‌وان خوا ﷻ فه‌رمایشتی کردوه، که تیوه په‌رستراوه‌کانی خو‌تان به‌خاوه‌ن ئیراده‌و عه‌قل و شعور

تیده گهن، به لأم نهو هتا لئیان دده پارتنه وه، که چی هیچیان به دده ست نیه، ته نانهت به قده در توئزالی ته نکى سهر نیوکه خورما، پاشان نه گهر لیشیان بپارتنه وه چ له دنیاو، چ له دوا رۆژدا، گوئیستی پاران وه که تان نابن و، نه گهر بشیست وه لامتان ناده نه وه!!

مه به ست له: (استجابة)، وه لآمدانه وه ی قسه یه، یان: وه لأمی داوا کردنی شتیکه یانی: وه لأمی قسه تان ناده نه وه و قسه ناکهن، یان: وه لأمی پی به خشینتان ناده نه وه، نه وه ی داوا ی ده کهن، پیتان ناده ن.

﴿وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بَشْرِكِكُمْ﴾، له رۆژی هه لسانه وه شدا نه وه په ستروانه بیروا ده بن به هاوبه ش دانانی ئیوه، یانی: (بَشْرِكِكُمْ يَا هُمْ فِي الْإِلَهِيَّةِ)، که تیوه نه وانتان هاوبه ش و به شدار کرده له په ستراویتی خوادا، نه وان پیتان بیروا ده بن، ده لئین هه له تان کرده و، حاشاتان لی ده کهن.

(۱۸) - ﴿وَلَا يَمُنُّكَ مِثْلُ خَيْرٍ﴾، وهك شارده زاش هیچ كهس هه وائلت پی نادات، (المثل: المُساوي إما في القدر فهو ضعف، أو المُساوي في الصفة أي: شبيهة)، وشه ی (مثل) به مانای یه کسان دئی له نه ندازه دا، که له نه ندازه دا پی ده گوئری: (ضعف) دوو هینده، یا خود له سیفه تدا، وهك وی له سیفه تیکدا، واته: وهك که که سئکی شاره زا هه وائلت پی دده دا، هیچ كهس وا هه وائلت پی نادات، (أی: لا يُمُنُّكَ بِهَذَا الْخَيْرِ، مِثْلِي لِأَنِّي خَيْرُهُ، أَوْ لَا يُمُنُّكَ بِهَذَا الْخَيْرِ أَحَدٌ مِمَّا تِلْ الْخَيْرِ الَّذِي أَنْتَ بَه)، واته: هیچ كهس نه وه هه وائلت پی نادات وهك من، چونکه من شاره زام، (خوای) وا ده فه رموی] یا خود هیچ كهس هه والی نه م شتهت پی نادات، که من پیتم داوی، وهك نه وه شاره زایه ی که هه والی پینداوی که خوا به ﴿﴾.

وشه ی: (خبر: صِفَةٌ مُشَبَّهَةٌ بِالْفِعْلِ، مُشْتَقَّةٌ مِنْ: خَبَرَ فَلَانَ الْأَمْرَ، إِذَا عَلِمَهُ عُلْمًا لَا شَكَّ فِيهِ)، واته: وشه ی (خبر) سیفه تی جوئراوه به کرداره وه، له (خبر) هوه هاتوه، بو نمونه: نه گهر بلئی: فلان كهس شاره زای شته که بوو، واته: به شیوه یه كه زانی که هیچ دوو دئیی تیدا نه بی.

له کۆتایی نهم دهرسه ماندا، ئاماژه به پێناسهی چوار وشه دهکهین، که هه موویان په یوه نندیان ههیه به خورماوه، که (اعراب القرآن)ی (محي الدين درويش)^(۱) هیناوی:

۱- (فَتِيل): که ده فه رموی: ﴿وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا﴾ (فَتِيل) بریتیه لهو ده زوو ه باریکه ی که له نیو درزی نیوکی ده نکه خورمادایه، خورما نیوکه که ی قلیشکی تیدایه، ننجاشتیکی باریکی تیدایه، پتی ده گوتری: (فَتِيل)، وه ک ده زوو یه کی سپی وایه.

۲- (قَطْمِير): بریتیه لهو توێژاله ته نکه ی سه ر نیوکه خورما، که له نیوکه خورماوه پێچراوه، بو نه وه ی گوشتی خورمایه که له گه ل نیوکه که ی دا زور پێکه وه نه نووسین، زورچار که نیشان خورما ده خوات، به ئاسانی نیوکه که ی دهردی، له بهر نهو توێژاله ته نکه که پتی ده گوتری: (قَطْمِير).

۳- (نَقِير): نه ویش هه ر له فورئاندا هاتوه: ﴿وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا﴾، نه ویش بریتیه لهو درزو شوێنکه یه ی که له سه ر پشتی نیوکه خورمایه.

۴- (تُفْرُوق) یش وشه یه کی دیکه یه، به لأم له فورئاندا به کارنه هیتراوه و ئاوا پێناسه کراوه: (تُفْرُوق: هُوَ مَا يَبْنُ الْقَمْعِ وَالنَّوَاةِ)، (قَمْع) سه ره وانه ی ده نکه خورمایه، ته نک و بچووکه، په قه و ناخوری، (تُفْرُوق) ده که وێته نیوان نهو و نیوکه خورمایه که^(۲).

له خوای په روه ردگار ده پارێنه وه یارمه تیمان بدات که به چاوی عه قل و دل نیشانه کانی خوا ﷻ ببینین، هه روه ها به چاوی عه قل و دل نیعمه ته کانی خوا ﷻ ببینین و، لهو که سانه بین که سوپاسگوزارو شوکرانه بژیر ده بن بو نیعمه ت و چاکه کانی خوا ﷻ، به شیوه یه ک ته ماشای هه ر شتی ک بکه ن به زه یی و ده سه لات و سیفه ته کانی دیکه ی خوای تیدا ببینن، وه ک کاتی خو ی له شیعرێ کدا گو توومه:

(۱) ج ۸، ص ۱۲۴.

(۲) لسان العرب، ج ۲، ص ۱۰۷، هه ندیکیش گو توویانه: (تُفْرُوق) خودی (قَمْع) ه، که به (اقماع) کۆ ده کرێته وه یان: سه ره وانه ی ده نکه خورما.

سروشت ناوینهی ته جه لای خواجه باش سه رنجی بده بزانه چی تیابه!
له ریی کره وه کردگار ده ناسرئی سروشت کریکه و کردگاری خواجه

داواکارین خوا به لوتف و که پهمی خوئی، عه قَلّ و دَلّمان به شیوازیکی وا
زیندوو پرابگری، که ههر شتیکمان بینی، سیفه ته کانی خوی پهره وردگاری به
دره وشاوهیی تیدا ببینین.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

❖ **دهرسي سٲيهم** ❖

پیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان دوازده (۱۲) نایه‌ت ده‌گریته خوئی، نایه‌ته‌کانی: (۱۵ - ۲۶)، که سه‌ره‌تا له سنی نایه‌تی: (۱۵ - ۱۷) دا، خوا ﷻ بانگی مروّ‌فایه‌تی ده‌کات، که بزانی نه‌وان ناتاجی خوان، هه‌ژارن بو لای خواو، خوا بی نیازی ستایش‌کراوه، نه‌گه‌ر بیه‌وی نه‌وان لاده‌بات و، خه‌لکیکی تازه دینتی.

پاشان له نایه‌تی (۱۸) دا، باسی حال و بالی مروّ‌فه‌کان ده‌کات، له قیامه‌تاو، باسی هۆکاره‌گرنگه‌کانی دهر‌بازبوون و سه‌رفرازی ده‌کات.

دوایش له پینج نایه‌ته‌کانی: (۱۹ - ۲۳) دا، به‌راوردیکی نیوان به‌روادارو بیروایان ده‌کات و پینکیان هه‌لده‌سه‌نگینتی، که به‌روادارو بیروا وه‌ک بینه‌رو کویر، یان وه‌ک روونکیی و تاریکییه‌کان، یاخود وه‌ک سینه‌رو هه‌تاو، یان وه‌ک زیندوو مردوو.

له کووتایشدا له نایه‌ته‌کانی: (۲۴ - ۲۶) دا، خوای کارزان و میهره‌بان، پینجه‌مبه‌ری خاتم موحه‌مه‌د ﷺ ده‌دوینتی و، نه‌و راستیه‌گه‌وره‌و گرنگه‌ دووپات ده‌کاته‌وه، که هیچ کۆمه‌لگایه‌ک نه‌بووه هۆشیارکه‌ره‌وه‌و ترسینه‌رنکی تیدا نه‌نیردری، هه‌روه‌ها دلی پینجه‌مبه‌ریش ﷺ ده‌داته‌وه، که به‌ درۆ دانان، عاده‌تی له میژینه‌ی که‌له بیروایه‌کان بووه، با به‌ هۆی نه‌وه‌وه که خه‌لکه‌ بیروایه‌که‌ی کۆمه‌لگای خویشی، نه‌و به‌ درۆ داده‌دین، دلی سه‌غله‌ت نه‌بی و، خوئی شلووی نه‌کات.

﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ أَنْتَرُ الْفُقَرَاءَ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جِئْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَمِن تَرَكِّي فَاتَمَّا بَرَكِّي لِنَفْسِيءَ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ

﴿١٧﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿١٨﴾ وَلَا الظُّلُّ وَلَا الظُّرُورُ ﴿١٩﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَاءُ وَلَا الْأُمْرَأُ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ ﴿٢٠﴾ إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢١﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٢﴾ وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٣﴾ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٤﴾

مانای ده قواو ده قی نایه ته کان

ئەهی خەلکینه! تێوه ناتاجی چاکه و به خششی خوان و، خواش هەر بۆ خۆی بێ نیازی ستایش کراوه ﴿١٧﴾ نه گەر (خوا) بیهوی (لاتانبه‌ری)، ناتانیه‌یی و، خه‌لکیکی تازه دینتی ﴿١٨﴾ نه‌وه‌ش له‌سه‌ر خوا زه‌حمه‌ت و قورس نیه ﴿١٩﴾ هه‌روه‌ها (له‌ پۆژی دوا‌بیدا) هه‌چ گونا‌ه‌کارێک گونا‌هی یه‌کی دیکه هه‌لنا‌گه‌ری و، نه‌گه‌ر بابایه‌کی بار‌گه‌ران (به‌ هۆی گونا‌هانه‌وه) داوا بکات کۆله‌که‌ی لی هه‌لبه‌گیرێ، هه‌چ شتی‌ک له‌ کۆله‌که‌ی هه‌لنا‌گه‌ری، هه‌رچه‌نده (بابای داوا لێ‌کراو) خزم و نیزی‌کی‌ش بێ، (ئه‌هی مو‌حه‌مه‌د!) بێ‌گومان تۆ ته‌نیا که‌سانێک هۆ‌شیا‌ر ده‌که‌به‌وه‌و ده‌ترسینی (له‌ حالێ‌که‌دا له‌ کاره‌که‌ی تۆ به‌هه‌رمه‌ندبن)، که‌ به‌ مه‌زن‌گه‌رتنه‌وه (به‌ په‌نامه‌کی) له‌ په‌روه‌ردگاریان ده‌ترسن و، نوێژ به‌رپا ده‌که‌ن، هه‌ر که‌ستی‌کی‌ش خۆی پاک و چاک بکات، به‌س به‌ سوودی خۆی پاک و چاک ده‌کات و، سه‌ره‌نجامی‌ش ته‌نیا بۆ لای خوا‌یه ﴿٢٠﴾ کو‌ی‌رو بینه‌ری‌ش یه‌کسان نین ﴿٢١﴾ هه‌روه‌ها تاری‌کی‌یه‌کان و پوونا‌کی‌یه‌کانی‌ش (یه‌کسان نین) ﴿٢٢﴾ دی‌سان سی‌یه‌رو گه‌ر با (وه‌ک یه‌ک نین) ﴿٢٣﴾ هه‌روه‌ها زین‌دووان و مر‌دووان، یه‌کسان نین، تۆ‌ش (ئه‌هی مو‌حه‌مه‌د!) پێ‌ بی‌سته‌ری که‌سانێک نی، که‌ له‌ نێو گۆ‌پ‌راندان ﴿٢٤﴾ تۆ ته‌نیا وریا‌که‌ره‌وه‌ی (زین‌دووانی) ﴿٢٥﴾ ئی‌مه‌ تۆ‌مان به‌هه‌قه‌وه‌ نار‌دوه‌،

موژده دەرو ترسینەری و، هیچ کۆمه لیکیش نه بووه، مه گەر پیغه مبه ریکی وریاکه ره وه، ترسینەری تیدا (نیردراوه و)، گوزەری کردوه ﴿۱۱﴾ ته گەر به درۆشت دابین، بیگومان نه وانەه پیش وانیش (به یامیک که خوا نارد بووی) به درۆیان دانا، پیغه مبه رانیان به به لگه رۆشنه کان و به نامۆزگاریه کان و به کتییی روونکه ره وه وه هاتنه لایان ﴿۱۲﴾ دوایی نه وانەم گرت (سزادا)، که بیپروا بوون، نجا نایا نکوولیی لیکردن (و سزادانم بۆیان) چۆن بوو؟! (زۆر بیپرهزا بوو) ﴿۱۳﴾.

ئشیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(مُثَقَلَةٌ): (ذَاتُ ثِقَلٍ مِنَ الذُّنُوبِ، الَّتِي أُثِقِلْتُ)، (مُثَقَلَةٌ) واته: بارکران به هۆی گونا هانه وه، بوو پیته خاوه ن کۆلکی کران، (مُثَقَلَةٌ: أَي: الَّتِي أُثِقِلْتُ)، قورسکراو، یان: کۆلی گونا هانی زۆر چۆته سه ر شان.

(حَمِلَهَا): (الْحَمْلُ بِالظَّهْرِ، وَالْحَمْلُ بِالْبَطْنِ، وَالْحَمْلُ لِلنَّخْلَةِ)، سن وشه هه ن: (حَمْلٌ) و (حَمَلٌ) و (حَمَلٌ)، (حَمَلٌ): کۆلکی به پشت هه لده گیری، (حَمَلٌ): تۆلی ئافره ته، ئافره ت کۆریه ی ده که ویته سک و به سک هه لده گیری، (حَمَلٌ) یش، به بهری دارخورما ده کوتری.

(وَأَزْرَةً): (أَي: أَمَةً)، (وَزْرٌ)، واته: (ثِقْلٌ)، (وَأَزْرَةٌ) واته: (أَثِمَةٌ)، (مُذْنِبَةٌ)، گونا هاکار، چونکه که سیك گونا هو تاوان ده کات، کۆلی خۆی قورس ده کات.

(الْحَرُورُ): (بِمَثَلَةِ السَّمُومِ)، وه ک گره بایه، به لام گره با (سَمُومٌ)، نه وه یه که به شه وی هه لده کات و (حَرُورٌ)، به رۆژی، به کوردیی گره بای پیده لاین، به هه ردووک جووری شه وو رۆژی.

(وَبِالزُّبُرِ): (زَبْرَتُ الْكِتَابَةِ: كَتَبْتُ كِتَابَةَ عَلِيْنَةَ، وَالزُّبُرُ جَمْعُ زُبُورٍ، الزُّبُورُ اسْمٌ لِلْكِتَابِ الْمُقْصُورِ عَلَى الْحِكْمِ الْعَقْلِيَّةِ دُونَ الْأَحْكَامِ الشَّرْعِيَّةِ)، وشه ی (زَبْرَتُ الْكِتَابَةِ)

واته: نووسینه کم نووسی به خه تی درشت و پیتی درشت، (زُبُر)، کؤی (زُبوره)، هه م ناوه بؤ نهو کتیهی که که به داود دراوه: ﴿وَأَتَيْنَا دَاوُدَ زُبُرًا﴾ (الإسراء)، هه م بهو جوړه کتیهه ده گوتړی، که حکمه ته عه قلبیه کانی تیدان، په ندو ناموژگاریی، به لام یاسا شه رعیه کانی نه گرتوونه خوئی.

مانای گشتیئی نایه ته کان

خو ﴿طیّٰ﴾ دواى ئه و نایه تانه ی سهره تاي سووپه ته که، که ژماره به ک له نیشانه کانی په روه ردگار تییی و، خاوه نندار تییی خوئی، خستنه پوو، که هاوکات نیعمه تی گه و ره و گرنکیشن، له ژبانی مروّفه دا، دواى ئه وه ی ئه وانیه خستنه پوو، وه ک: ناردنی بایه کان، که دواىی هه و ره کان له سهر پووی ده ریا ده و رووژینن (په پیدایان ده که ن)، - چونکه هه لمی ئاوه دواىی ده بیته هه و - هه روه ها دواتر دروستکرانی مروّفه کان له گل، نجا له نوظفه و، دواىی کردنیان به جووت، پاشان باسی دوو ده ریا به کان، ده ریای سوپرو شیرین، که چه ندان جوړه سوود و که لکیان لی و ده ده گیرین، پاشان خستنه تیو به کدی شه وو پوژان و، جیگورکئی پینکردنیان، هه روه ها رامکرانی خوړو مانگ، که هه ر کامیان بؤ کاتیکى دیار ییکراو ده پرات.

دواى ئه وه ی خو ﴿طیّٰ﴾ ده فهرموئ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ﴾، ئه ی خه لکینه! لیره دا مه به ست پتی هه موو مروّفه کانن، به مسولمان و نامسولمانه وه، به ره ش و سپیه وه، به عه رهب و غه یره عه ربه وه، به نپرو می وه، هه موویان ده گرتنه وه، ﴿أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾، تیوه ناتاجن بؤ لای خوا، تیوه هه ژارن، واته: تیوه پیوستیتان به و چاکه و به خششه هه یه، که له لای خوا وه یه، ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾، بهس خواش ﴿طیّٰ﴾ خوئی بی نیازی ستایشکراوه، پیوستی به کهس نیه، هه روه ها ستایشکراویشه، نه گه ر خه لک بیهرستن یان نه په رستن، ستایشی

بکات یان نه کات، له خودی خویدا خوا ﷺ ستایشکراوه، خاوه‌نی هه‌موو سیفه‌تیکی به‌رزو په‌سنده.

﴿إِنْ يَأْتِ بِدُحُرٍ مِّمَّا كَفَرْتُمْ بِهِمْ﴾، نهم نایه‌ته دوو واتابان له خوئی ده‌گری:

یه‌که‌میان: نه‌گهر خوا ﷺ بیهوئی لاتانه‌ری (نه‌تانه‌یلن)، لاتانده‌بات و، خه‌لکیکی تازه دینن.

دووهمیان: نه‌گهر خوا ﷺ بیهوئی جینسی مروقان لاده‌بات و، جوړه دروستکراوئکی دیکه دینن.

﴿وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ﴾، نه‌وه‌ش له‌سه‌ر خوا ﷺ قورس نیهو، بو خوا گران و به زه‌حمه‌ت نیه، چونکه ده‌سه‌لاتی خواو، ویستی خواو، زانیاری خواو، سیفه‌ته‌کانی خوا به‌گشتی، سنووریان نیهو په‌هان.

لیره‌دا خوا ﷺ ده‌بیهوئی له هه‌موو مروقه‌کان حالیی بکات که پیغه‌مبه‌رانی ناردوه، بانگیان ده‌که‌ن بو په‌کتابه‌رستی و، به‌ندایه‌تی بو خوا، له‌به‌ر نه‌وه نیه که خوا پیو‌یستی پتیانه، له‌به‌ر نه‌وه نیه که خوا ﷺ په‌کی له‌سه‌ر خواپه‌رستی نه‌وان که‌وتوه! چونکه نه‌گهر خوا ﷺ بیهوئی، نه‌وان لاده‌بات و، خه‌لکیکی دیکه دینن.

هه‌روه‌ها خوا ﷺ له زاتی خویدا بن‌نیازه‌و، ستایشکراوه، که‌واته: که بانگیان ده‌کات له ری پیغه‌مبه‌رانه‌وه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) به‌ندایه‌تی بو بکه‌ن و، بوئی ملکه‌چ بن، له‌به‌ر نه‌وه‌یه که نه‌وان پیو‌یستیان به‌و به‌ندایه‌تی کردنه هه‌یه بو خوا ﷺ، چونکه مرووف نه‌گهر به‌نده‌ی خوا نه‌بن، کوئله‌ی جکه له خوا ده‌بن، کاتیک کوئله‌ی جکه له خواش ده‌بن، نه‌وه پیچه‌وانه‌ی ره‌وتی گه‌ردوونه‌و، پیچه‌وانه‌ی خواړسک و زگماکی خوئیه‌تی، هه‌روه‌ها پیچه‌وانه‌ی هه‌قل و مه‌نتیقشه، چونکه خوا په‌بداکه‌رو ژینه‌رو مرینه‌رو سه‌ره‌رشتیارو،

همه کاره‌ی تویه، بهس نهو شایسته‌ی نه‌ویه به‌ندایه‌تیی بؤ بکه‌ی، ته‌نیا نه‌و خاوه‌نی نه‌و که‌ون و کائیناته‌یه‌و، جگه له‌و به‌رسترئ، شتیکی نالوژیکیه‌و، پیچه‌وانه‌ی ره‌وتی گشتیی گه‌ردوون و، پیچه‌وانه‌ی خوارسک و زگماکیکیشه که خوا عَلَّمَهُ مرؤفه‌کانی له‌سهر خولقاندوون، ویرای پیچه‌وانه‌ی عه‌قل و مه‌نتیقوونی.

دوایی خوا عَلَّمَهُ ده‌فه‌رموئ: ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ هِيَ جُنَّاهُكَ رِيحًا وَلَا تَنزِيلًا لِّمَنْ هِيَ ۗ وَسِعَتْ كُلًّا وَهِيَ عِلْمٌ يَوْمَئِذٍ لَا يَاسِرُ ۗ وَمَنْ يَصْرِفْ يُسْرِفْ ۗ﴾^(۱) هیج گوناهاکریک گوناھی به‌کیکی دیکه هه‌لناگری، نه‌وش بؤ نه‌ویه که گومان نه‌بن: نه‌گه‌ر بیت و به‌دهم بانگی خوا و پیغه‌مبه‌ری خواوه نه‌بن، به که‌مته‌رخه‌میی بؤ پیغه‌مبه‌ری خوا عَلَّمَهُ له‌ قه‌له‌م ده‌درئ! نه‌خیر، ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ هِيَ جُنَّاهُكَ رِيحًا وَلَا تَنزِيلًا لِّمَنْ هِيَ ۗ وَسِعَتْ كُلًّا وَهِيَ عِلْمٌ يَوْمَئِذٍ لَا يَاسِرُ ۗ وَمَنْ يَصْرِفْ يُسْرِفْ ۗ﴾^(۱) هیج گوناهاکریک گوناھی به‌کیکی دیکه هه‌لناگری، ﴿وَازِرَةٌ ۗ هِيَ جُنَّاهُكَ رِيحًا وَلَا تَنزِيلًا لِّمَنْ هِيَ ۗ وَسِعَتْ كُلًّا وَهِيَ عِلْمٌ يَوْمَئِذٍ لَا يَاسِرُ ۗ وَمَنْ يَصْرِفْ يُسْرِفْ ۗ﴾^(۱) هیج نه‌فسیکی گوناهاکریک که کؤلی گوناهاه قورسه‌کانی به کؤلتی داداوه، گوناھی نه‌فسیکی دیکه هه‌لناگری، ﴿وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جِوَارِهِمْ لِهُمْ غَمٌّ ۗ لَئِنِ دَعَا تَفِيفَةٌ إِلَىٰ جِوَارِهِمْ لِهُمْ غَمٌّ ۗ لَئِنِ دَعَا تَفِيفَةٌ إِلَىٰ جِوَارِهِمْ لِهُمْ غَمٌّ ۗ﴾^(۱) نه‌گه‌ر نه‌فسیکی بارگران که کؤلتیکی قورسی له کؤلتیه، کؤلی گوناهانای قورسکراوه^(۱)، نه‌گه‌ر بارگرانیک داوا بکات بؤ نه‌وه‌ی کؤله‌که‌ی لی هه‌لبگیری، ﴿جَمَلٌ ۗ وَاتَهُ ۗ كَوْلٌ ۗ كَوْلٌ ۗ كِه ۗ بِه ۗ پِشْت ۗ هه‌لده‌گیری، ﴿لَا يَحْمِلُ مِنْهُ شَيْءٌ ۗ هِيَ جُنَّاهُكَ رِيحًا وَلَا تَنزِيلًا لِّمَنْ هِيَ ۗ وَسِعَتْ كُلًّا وَهِيَ عِلْمٌ يَوْمَئِذٍ لَا يَاسِرُ ۗ وَمَنْ يَصْرِفْ يُسْرِفْ ۗ﴾^(۱) هیج هاوکاری ناکری، ﴿وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۗ﴾^(۱) با بانگکراوه‌که‌ش خزم و نیزیکش بی، واته: که‌س ده‌فریای که‌س نایه‌ت له رؤزی دواید، وه‌ک له شیکردنه‌وه‌ی وشه‌کانیشدا گومان: ﴿جَمَلٌ ۗ وَاتَهُ ۗ كَوْلٌ ۗ كِه ۗ بِه ۗ پِشْت ۗ هه‌لده‌گیری، به‌لام ﴿حَمَلٌ ۗ﴾ شتیکه به‌سک هه‌لده‌گیری، ته‌نیا بؤ نافرته‌ت به‌کاردئ، هه‌روه‌ها ﴿حَمَلٌ ۗ﴾ یش به‌ری دارخورمایه، نه‌و هیشوووه قورسه‌ی که خورمای پیوه‌ن، پیی ده‌گوترئ: ﴿حَمَلٌ ۗ﴾.

دوایی خوا عَلَّمَهُ ده‌فه‌رموئ: ﴿إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يُحْشَرُونَ ۗ رَبُّهُمْ بِالْغَيْبِ ۗ﴾^(۱) انه‌ی موحه‌ممه‌د عَلَّمَهُ! بیگومان تۆ ته‌نیا نه‌وانه ده‌ترسینی و وریا ده‌که‌یه‌وه، که له

(۱) (مُثْقَلَةٌ: يَغْنِي اللَّيْتِي أَثْقَلْتُ)، که بیگومان هه‌ر بؤ خوی قورسی کردوه، به‌لام خوی موته‌عال به‌و ته‌عبیره هیناویه‌تی، وه‌ک له‌کاتی گوناهاکردنی دا، ویستی نازلای خوی له‌ده‌ست دابی، و، به‌ناچاری گوناھی پی‌کرا‌بی!

پهروهردگاریان ده ترسین به په نامه کیی، واته: له کاتیکدا که خوا نابین و، ترس و سام و پرتزو هه بیه تیان به رانبه ری هه یه.

یاخود: له کاتیکدا که خوایان له نیو خه لک دا نین و نادیارن (له شوینتیکي په نامه کیین)، له پهروهردگاریان ده ترسین.

یاخود: له سزای پهروهردگاریان ده ترسین له کاتیکدا نه و سزایه ی خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ نابین، که دوزه خه، ﴿وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ﴾، نوژی شیان به رپا کرده، تو ته نیا نه وانه وریا ده که بیه وه، واته: وریا کرده وه و ترساندنتیک، که لئی به هرده مندین، ته نیا نه وانه، که ترس و سام و هه بیه تی خوایان له دلدا هه یه، پرتزو مه زنی و گه وریدی خوا له دل و دهر ووناندا هه یه و، نوژ به رپا ده کن، تو هر نه وانه ده ترسینی و وریایان ده که بیه وه، وریا کرده وه و ترساندنتیک که بیته مایه ی به هرده لئ وهرگرتیان، نه گه رنا پیغه مبه ر بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ به گشتی خه لکی وریا و هوشیار کردوته وه، به لام کت به هرده مند ده بی؟ ته نیا نه وانه ی نه و دوو سیفه ته سه ره کییه یان تیدان:

یه که م: ترس و سام و هه بیه تیان به رانبه ر به خوا هه یه، له حالیکدا که خوا په نهانه، یان: له حالیکدا که خوایان له نیو خه لکدا نین، به په نامه کیی، یان: له حالیکدا که سزاو دوزه خی خوا پهروهردگار بو نه وان په نامه کییه و نابین، ترسیان به رانبه ری هه یه.

دووه م: نوژی ش به رپا ده کن، واته: په یوه ندیان له گه ل خوا دا، بهس نه وه نیه هه ست و نه ستیکي دهر وونیی پرووت بی، به لکو کرده وه شی له گه لدا یه، کرده وه ش په لکیش ده کات.

له راستیشدا هر کاتیک دل و دهر وونی مرؤف پرتزو سام و هه بیه تی خوا پهروهردگارو، به مه زنگرتن و به گه وره گرتنی خوی پهروهردگاری تیدا سه قامگیر بوو، نه و دل و دهر وونه جهسته هه لده سوورپتی به و ناراسته یه دا که خوا فه رمانی پیکردوه، بویه نه و که سه ی ده لئ: دل م پر له ئیمان، به لام نوژ ناکات و، پوژوو ناگری و، خوی له گوناهان نا پار تیزی، به دلنایی درویه کی شاخدار ده کات،

چونکه نه گهر دلّه که ی پر بئ له نیمان و، له خوښه ویستی خواو، له ترس و سام و هه بیته به رانبهر به خواو، به مه زنگرتی خوا ﷻ، نهو دلّه پر له نیمانه، نهو دلّه پر له ترس و خوښه ویستی خوایه، جهسته که ی هه لده سوور پرتن بهو ناراسته یه دا که خوا ﷻ پیڅوښه، هه رودها نهو جهسته یه ده گپرتوه لهو شتانه ی خوا ﷻ پی ناخوښن.

﴿وَمَنْ تَرَكَ فَإِنَّمَا يَتَرَكَ لِنَفْسِهِ﴾، هه ر که سیکیش خو ی پاک و چاک کرد، به دلنیابی خو پاک و چاک کردنه که ی ته نیا بو خو یه تی، واته: خو ی له وه به هره مه نده، با وا نه زانئ سوودنک به پیغه مبه ری خوا ﷻ ده گات، یا خود پی پی و ابئ خوا ﷻ به هره مه نند ده بئ، لهو خو پاک و چاک کردنه ی، به لکو سووده که ی ته نیا بو خو یه تی، ﴿وَالِلَّهِ الْمَصِيرُ﴾، سه ره نه جامه کانیش هه موویان بو لای خوان.

که واته: نه ی مروښه کان! با هه ر کام له نیوه باش سه رنج بدات، به چ نه فسیکه وه ده چپته وه خزمهت خوا؟ به نه فسیکی پاک و چاکه وهو، به دل و دهر وونیک ی پر له نیمان و خوا به یه کگرتنه وهو، به ره وشتیک ی به رزو په سنده وهو، به کولیک کرده ی باشه وه، یا خود به کولئ گرانی گونا هو تاوانه کانه وهو، به دل و دهر وونیک ی پیس و، موخه نه ته وهو، به ره وشت و نا کارکی دزیو و قیزه ونه وه، ده چپته وه خزمهت خوا!

دوایی خوا ﷻ به چند سیفه تیک به راورد ده کات له نیوانی هه ق و ناهه ق و، خوا به یه کگرتن و شیرک به تابهت و، نیمان و کوفردا به گشتی، هه رو ده ها نیمانداران و بیروایان دا، ده فهرموی: ﴿وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ﴾، کوپرو بینه ر یه کسان نین، که به ته نکید لیره دا مه به ست له کوپر، نهو که سه یه که عه قل و دلئ نابینئ، کوپری دهر وون، مه به ست له بینه ریش نهو که سه یه که به چاوی عه قل و دل راستیه کان ده بینئ، واته: که سیک که له به رانبهر هه قدا کوپره و،

که سیک که ههق دهبینی، وهک یهک نین. ﴿وَلَا أَظْلَمْتُ وَلَا أُنْثُرُ﴾، تاریکایه کان و پرووناکیش یه کسان نین، وهک یهک نین، هه میشه خوا ﴿تَنْتُرُ﴾ که باسی ناههق و باتیل دهکات، به تاریکایه کان (الظلمات) ده بهینتی، به لام که باسی ههق دهکات، به (النور) پرووناکی ده بهینتی، له بهر نه وهی ههق یه که، به لام ناههق زورو جوراو جوره، بۆ وینه: (۲+۲)، نه نجامه راسته کهی ته نیا چوار (۴)ه، به لام نه گهر بلئی: سئی، یان پینج، یان سهوت، ههر ژماره یه که بلئی، هه مووی ههر هه له یه، بویه هه میشه ناههق زوره و جوراو جوره، به لام ههق به تابهت له بواری بووناسیی و نیمان و عه قیده دا، یه که، ته وحید هه قه و، شیرک ناهه قه، نیمان هه قه و، کوفر ناهه قه، به ندایه تی بۆ خوا هه قه و، کویلا یه تی بۆ غهیری خوا ناهه قه، ههروه ها له بواری بووناسییدا نه م گهردوونه خاونه کهی خواجه، هه قه و، پیچه وانه کهی که بی سه ره رشتیاره و بی خاونه، ناهه قه.

﴿وَلَا أَيْظَلُّ وَلَا أَلْحَرُّرُ﴾، ههروه ها سیبه رو گره باش یه کسان نین، سیبه ر که خه لک تیدا پشو و ده دات، مروفت له سیبه ران پشو و ده دهن و، نیسراحت ده کهن، به لام گره با کاتیک رو به پرووی مروفت دی، جه جیمینی نامینتی، هه ندیک له زانایان ههر وشه ی (سموم) بۆ گره بای شه وو پوزان به کاردینن، هه ندیکیش ده لئین: (سموم) نه و بایه یه که به شه وی هه ل ده کات، به لام (حَرور) نه و گره بایه یه که به پوزی دی، گرنک نه وه یه سیبه رو بای گهرم، وهک یهک نین.

﴿وَمَا يَتَرَى الْأَخْيَارُ وَلَا الْأَمْوَاتُ﴾، ههروه ها زیندووان و مردووان، وهک یهک نین و یه کسان نین، زیندووان نه وانه ن که به نیمانه وه دل و دهر وونیان زیندوویه و ناوه دانه، ههروه ک رواله تیان به پابه ندیی به شه ره وه جوانه، دهر وونیشیان به پرووناکی نیمان ناوه دانه، مردووانیش نه وانه ن که دل و دهر وونیکسی تاریکیان هه یه، له بهر نه وهی کوفر، یان شیرک، یان نیفاقی تیدایه، ههروه ها له بهر نه وهی خوشویستی گوناهان له دل و دهر وونیا نده هه یه، نه وانه ش دل و دهر وونیان تاریک و ویرانه و، رواله تیشیان ناشیرینه و، پر له گونا هو تاوانه، زیندووان و مردووانیش وهک یهک نین.

هەلبەتە لێرەدا مەبەست لەو هەشت (۸) سیفەتە، بەراورد پێکردنی ئەهلی ئیمان و ئەهلی کوفەر:

۱- لەڕووی هەق بینین و ئەبیننەوه، وەك كۆترو بینەر، وان.

۲- لە ڕووی ئەوهوه كه کامیان لەسەر هەقهو، کامیان لەسەر ناهەقه؟ هەقه‌كه وەك ڕووناکی وایه‌و، ناهەقیش وەك تاریکیه‌كان وایه.

۳- لە ڕووی ژبانی دڵ و دەروون و، پر له هێمنی یان دڵه‌راوكه‌وه، بابای ئیماندار وەك ئەوه‌ وایه، له سێبه‌رو نیستییه‌ك بێ، به‌لام بابای بێ‌پروا وەك ئەوه‌ وایه، گرەبا لێ بدات.

۴- هه‌روه‌ها له ڕووی ئەوهوه كه چۆن دینه‌ به‌رچاو، بابای ڕوادار وەك زیندوو وایه، هێزی عەقل و دڵ و هه‌سته‌وه‌ره‌كاني زۆر باش كاردەكەن و، ئەركی خۆیان ئەنجام دەدەن، به‌لام بابای بێ‌پروا وەك مردوو وایه، له‌بەر ئەوه‌ی هه‌سته‌وه‌ره‌كاني خۆی له كارخستوون و، ئەو ئەركه‌ی پێوسته‌ پێیان ئەنجام بدات، پێیان ئەنجام نادات، نه‌ به‌ عەقلی حەقیقه‌ت دەرك دەكات، نه‌ به‌ چاوی هەق دەبینێ، نه‌ به‌ گوێی هەق دەبیستێ، نه‌ به‌ زمان هەق دەلێ.

﴿إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ﴾، به‌ دلتیایی خوا به‌ هەر كه‌سێك بیه‌وێ ده‌بیستێتی، (سَمِعَ) واته‌: بیستی، به‌لام (أَسْمَعَ) واته‌: پێی بیستاند، به‌ دلتیایی خوا هەر كه‌سێکی بیه‌وێ پێی ده‌بیستێتی و، وای لێ ده‌كات بیستی.

﴿وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ﴾، به‌لام تۆ ناتوانی به‌وانه‌ی كه‌ له‌ گۆراندان (خراونه‌ نیو گۆرانه‌وه) پێیان بیستێتی، لێرەدا خوا ﷻ بێ‌پروایان ده‌چوێتی به‌ كه‌سانێکی مردوووه‌وه، كه‌ خراونه‌ نیو گۆرانه‌وه، كه‌سێك كه‌ به‌خێرته‌ نیو گۆر، به‌ دلتیایی ناتوانی ئەوه‌ بیستی كه‌ له‌گه‌لیدا باس ده‌كړی.

لێرەدا هه‌ندێك له‌ توێژه‌ره‌وانی قورئان زۆر قسه‌یان له‌و باره‌وه‌ كرده‌وه: نایا چۆن پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ باسی ئەوه‌ی كرده‌وه كه‌ وه‌ختێك سلاو ده‌كه‌ین له‌ گۆرستان، ده‌بیستی، یان باسی كۆزراوه‌كاني كافران كه‌ خراونه‌ نیو قه‌لیبی

بەدرەھ^(۱)، ئىمە كاتى خۇى لە تەفسىرى سوورەتى (النمل)دا لەو بارەھە
 ھەندى شتمان باسكرد، گىنگ نەوھىە لىرەدا خوا ﷻ بە پىغەمبەرى خاتەم ﷺ
 دەفەرەمۆى: كەسىك خرابىتە نىو گۆرەھە، تۆ ناتوانى پىتى بىسىتىنى، بەلام خوا
 ﷻ نەگەر بىھەوى، بە ھەر كەسىك ئەو پەيامەى كە ناردووبەتى، دەتوانى پىتى
 بىسىتىنى.

لىرەدا خوا ﷻ دەپەھوى دلى پىغەمبەرى خاتەم ﷻ بداتەھە، كە ئەوانە
 ھەندىكىان وەك مردووى نىو گۆر وان، كە لە تۆ نابىستن، و لىت وەرناگىرن
 و، ئەھەش لە تواناى تۆدا نىە پىيان بىسىتىنى، كەواتە: مادام تۆ نەركدار
 نەكرەوى بەھەو، لە تواناى تۆدا نىە، تۆ ھىچ سەغەتت ناكەوئتە سەر،
 ﴿إِن أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ﴾، تۆ نەنیا ھۆشياركەرەھە، (إِنذَار: إِعْلَامٌ مَعَ تَهْوِيفٍ)، (إِنذَار)
 ناگاداركرندەھەھە لەگەل ترساندن دا، ھەندىك جاران (نذير)م بە ترسىنەر مانا
 كىردەھە، ھەندىك جار بە وركەرەھەھە، ھەندىك جار بە وشيار كەرەھەھە،
 ھەندىك جار بە ترسىنەر وركەرەھەھە مانا كىردەھە، ھەلبەتە زمانى كوردىى
 و زمانەكانى دىكەش، بەلكو ھەر خودى زمانى ەپرەبىيش، لە بەرانبەر وشەو
 تەعبىرەكانى قورئاندا، ھەزارو ناتاجن، جارى وا ھەبە تۆ دەبىن چەند وشەبەك
 بىتى، ئنجا ماناى وشەبەكى قورئانت بو دەرەدى، مەرچىش نىە بە تەواوىى بن!
 ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ﴾، بە دلئىابى ئىمە تۆمان ناردەھە بە ھەقەھە، واتە:
 تۆ ھەقت پىشە، بان ناردنى تۆ بە شىوھەكى ھەق بوو، ياخود تۆ ھەقى
 كە ناردوومانى، ﴿بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾، دلخۆشكەرى و ترسىنەرى، ياخود موژدەھەرى
 و ھۆشياركەرەھەھە، ﴿وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾، ھىچ كۆمەلگابەك نەبوو،
 مەگەر وركەرەھەھە ترسىنەرىكى تىدا گوزەراو (ژىاھە).

(۱) قەلىب چالئكە كە ھەر چال بن و بو بىر لىنرەبن، بەلام بىراز نەكرابن، دىوارى بو
 نەكرابن، و رىك نەخرابن.

﴿ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ ﴾، نه گهر کۆمه لگایه کهت تۆش به درۆ دابنئین، ﴿ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ﴾، نه وانهی پیش وائیش په یامی خویان به درۆ داناو، پیغهمبه رانیان به درۆ دانا، ﴿ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴾، که پیغهمبه رانیان هاتبوونه لایان، به به لگه رۆشنه کانه وهو، به لاپه ره کانه وه که نامۆزگاری و، په ندیان تیدا بوون، ههروه ها به کتیسی رۆشنکه ره وه شه وه.

﴿ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا ﴾، دواپی نه وانهی که بیپروا بوون، گرمن، سزامدان، ﴿ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴾، ئنجا نکو و ئیلین کردنی من که بووه هۆی نه وهی، سزایان بدهم چۆن بوو؟! واته: زۆر سامناک بوو، که واته: با بیپروایانی کۆمه لگاکه ی تۆش، په ندو عیبه رت له و پیشینانه وه ربگرن، که به هۆی به درۆ دانانی پیغهمبه ران و په یامه کانی خواوه، تووشی سزاو جه زه به ی خوا تَعَذَّرُوا بوون.

مهسه له گرنهگان

مهسه له ی به که م:

بانگکردنی خوا بو خه لك كه نه وان ناتاچی چاکه و به خششی لای خوا و، خوا ﴿۱۵﴾ بی نیازو ستایشکراوه و، نه گهر بیه وی، نایانه تلی و، خه لکیکی دیکه دینن، یان دروستکراواتیکی دیکه دینتته شوپیان، له قیامه تیش که س گوناهی که س هه لناگری و، هوشیارکردنه وهی پیغهمبه ریش ﴿۱۶﴾ ته نیا که ساتیک لیبی به هره مهنده بن، که به په نامه کیسی، سام و هه بیه تیان به رانه بر به خوا هه به و، نویژ به ربا ده که ن و، خو بیان پاک و چاک ده که ن:

خوا ﴿۱۷﴾ ده فرموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿۱۵﴾ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿۱۶﴾ وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿۱۷﴾ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جِمْلِيهَا لَا يَحْمِلُ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ إِنْ مَّا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۗ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿۱۸﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له چوارده برگه دا:

(۱) - ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾، نه ی خه لکینه! ئیوه ن ناتاچ بو لای خوا.

ئیره دا نه ی خه لکینه! یانی: به مسوومان و نامسوولمانه وه، هه موو نه وانیه که له ئاده م و هه وواوه هاتوون و، هه موو نه وانیه به مرووف ده ناسرین، ﴿أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾، ئیوه ن ناتاچ بو لای خوا، ئیوه ناتاچ و هه ژارن و، پیوستیتان به به خشش و چاکه به که هه به، که له لایهن خواوه به.

که ده فہرموی: ﴿أَنْتَ الْفُقْرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾، تمہ کو رتھہ لیتان دہ گہ بہ نی، (قَضْرُ صِفَةُ الْفُقْرِ عَلَى النَّاسِ)، کورٹھہ لیتانی سیفہ تی ہہ ژاری لہ سہر خہ لک. ﴿أَنْتَ الْفُقْرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾، واتہ: ہہر تئوہ ہہ ژارو ناتاجن بؤ لای خوا.

ہہ ندیک لہ توژدہ رہ وانی فورٹان گوتوویانہ: لیرہ دا مہ بہ ست لہ: ﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ﴾، ہاوبہ ش بؤ خوا دانہ رہ کانن، بہ لکو ہہ ندیکیان گوتوویانہ: ہاوبہ ش بؤ خوا دانہ رہ کانی مہ ککہ! کہ بہ پروای من تہوہ تہ سکردنہ وہو، بچو ککردنہ وہی چہ مک و واتای نایہ تہ کانی فورٹانہ، نہ گہ رنا خوا ﴿يَا أَيُّهَا الْمَشْرُكُونَ﴾، نہی ہاوبہ شدانہ رانی مہ ککہ! یان بفہرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَشْرُكُونَ﴾، نہی ہاوبہ شدانہ رینہ! بہ لآم کاتیک دہ فہرموی: ﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ﴾، مہ بہ ست پئی ہہ موو مروّفہ کانہ.

نجا: نایا تہ نیا ہاوبہ شدانہ رہ کانی مہ ککہ، یان: ہاوبہ ش بؤ خوا دانہ ران، پئوہستییان بہ خوا ہہ یہو ہہر تہوان ناتاجی خوان؟! بئگومان نہ خیر! ہہ موو مروّفہ کان ناتاج و ہہ ژارو نہ دارن و، پئوہستییان بہو چاکہو بہ خششانہ ہہ یہ، کہ لہ خزمہت خوا دا ہہن.

(۲) - ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾، خوا ﴿يَا أَيُّهَا الْمَشْرُكُونَ﴾ بہس خوی دہ ولہ مہ ندی ستایشکراوہ، واتہ: خوا بئ نیازہ لہ خوا بہ رستی تئوہو، نہ گہر تئوہ ش ستایشی نہ کهن، ستایشکراوہ لہ زاتی خویدا، خوا ﴿يَا أَيُّهَا الْمَشْرُكُونَ﴾ پکی نہ کہ و تہو، و ہک لہ سوورہ تی (الزمر) دا، خوا ﴿يَا أَيُّهَا الْمَشْرُكُونَ﴾ دہ فہرموی: ﴿إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ...﴾ ﴿٧﴾، واتہ: نہ گہر تئوہ بئ پروابن، یان نہ گہر تئوہ ناسوپاس بن^(۱)، بہ دلنیای خوا بئ نیازہ لہ تئوہ، بہ لآم خوا رازی نیہ بؤ بہ ندہ کانی کہ بئ پروابن، یا خود ناسوپاس و سپلہ بن، بہ لآم نہ گہر پروادار بن یان: سوپاسگوزاری بکهن، خوا بؤ تئوہی پئ پهنسدہو پئ چاکہ.

(۱) (وشہی (تَكْفُرُوا) بہ پئی سیاق، لہو نایہ تہی سوورہ تی: (الزمر) دا، وا پئدہ چئ مہ بہ ست پئی سپلہ یی و بئ تہ کیی و ناسوپاسی بن).

(۳) - (إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ) ، نه گهر بیهوی لاتانده بات، یانی: (إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ يُذْهِبْكُمْ)، نه گهر خوا ﷻ بیهوی لاتانده ری، لاتانده بات، واته: له به بیتان ده بات و ناتانیه تی.

(۴) - (وَأَنْتَ خَلَقْتَ جَدِيدًا) ، دروستکراویکی دیکه دینتی، یاخود: خه لکیکی دیکه دینتی، چونکه (خَلَقَ) ده گونجی مه به ست پی خه لکیکی دیکه بن، که خوا ﷻ دروستیان ده کات، یاخود: (خَلَقْتَ جَدِيدًا) ، مه به ست پی دروستکراویکی دیکه بن، له جیی مرو فان، خوا ﷻ بیانیه تی، که به ته نکید هه ردووکیان بو خوی په روه ردگار ناسان، چ خه لکیکی دیکه بیتنی و، نهو مرو فانه ی تیتسا له سه ر زه وین، هه مووان لابه ری و خه لکیکی دیکه له نوی دروست بکات، یاخود خه لکی کافر لابه ری و، خه لکی دیکه بیتنه شو تیان، یاخود هه ر نه سلهن جینسی مرو ف له سه ر زه وی لابه ری و، که سه سکیکیان لن بدات و، جو ره دروستکراویکی دیکه بیتنی، هه مووی بو خوی په روه ردگار ناسانه.

(۵) - (وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ) ، نه وهش له سه ر خوا ﷻ قورس نیه، (العَزِيزُ الْمُتَعَبِّعُ الغَالِبُ)، یانی: پی نه ویراوی زالی، (عزیز) یانی: شتیک که نه گونجی بکری، واته: نهو شته بو خوا نه لواو و نه گونجاو نیهو، قورس و به زه حمه ت نیه، به لکو ناسانه.

(۶) - (وَلَا تَرَوْا وَزْرًا وَلَا خَرَضًا) ، هیچ گوناهاکارتک گوناھی یه کیککی دیکه هه لنگری، نه مه هو شداریدانه به بیبروا به کان، که نه گهر تیوه به ده م بانگی پیغه مبه ری خواوه ﷻ نه چن و، ملکه چ نه که ن بو په یامی خواو، روو له خوا به یه ککرتن نه که ن، واز له بته رستی و هاو به ش بو خوا دانان نه هیتن، هیچ کهس له به رانه ر تیوه دا به رپسیار نابیت، به تابه ت پیغه مبه ر ﷻ به رپسیار نابی، چونکه هیچ گوناهاکارتک گوناھی یه کیککی دیکه هه لنگری^(۱).

(۱) (الْوَزْرُ: الْوَقْرُ بِوَزْنِهِ وَمَعْنَاهُ، وَهُوَ الْعِفْلُ، وَوَزْرٌ أَيُّ: حَمَلٌ، الْوَاوِزَةُ النَّفْسُ الْإِثْمَةُ)، وشه ی (وزر) له که ل (وقر)، هه م له کیش داو، هه م له مانادا وه ک یه کن، (وقر) و (وزر) هه ردووکیان به واتای قورسای دینتی، (وَاوِزَةُ) واته: (مُثْقَلَةٌ)، نه فسکی گوناهاکار، له به رنه وه ی کو تیکی قورسی له کو لنی ناوه.

كە دەفەرمۇي: ﴿ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ ﴾، واتە: (وَلَا تَحْمِلُ حَامِلَةٌ حِمْلًا أُخْرَىٰ)، ھىچ كۆل ھەلگىرىك كۆلى قورسى يەككىكى دىكە لە كۆلى نانى، ھەر كەسە گوناھى خۇى لەسەر خۇيەتى.

(۷) - ﴿ وَإِنْ نَدَعُ ثِقْلَةَ ٱلْإِنِّ جَمِهَا ۗ ﴾، ئەگەر نەفسىكى بار گرانكراوېش، بانگ بكات بۇ ھەلگىرتى كۆلەكەى، واتە: (وَإِنْ نَدَعُو نَفْسَ ثِقْلَةَ ٱلْإِنِّم أَي مَدْعُو)، واتە: ئەگەر نەفسىكى شان قورسكراو و بار قورسكراو، كە كۆلىكى قورسى خراوۋتە سەر شان، ھەر كەسەك بانگ بكات بۇ كۆلەكەى، كە لىي ھەلگىرن.

(۸) - ﴿ لَا يَحْمِلُ مِنْهُ شَيْءٌ ۗ ﴾، ھىچى لى ھەلگىرى، واتە: ھىچ ھاوكارى ناكرى.

(۹) - ﴿ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۗ ﴾، ھەرچەندە ئەو كەسە كە بانگىشى دەكات، يان بانگىش دەكرى، خاودن نىزىكايەتى و، خزمایەتېش بى.

ئىرەدا خواى مۈتەعال دەيەوى ئەو خەلگە حاىلى بكات، كە كاروبارى رۆزى دواى قىاس مەكەنە سەر كاروبارى دنيا، لەم دنياو رۆزگارەدا، ئەگەر كەسەك ھاوار لە كەسەك بېستى و، داواى ھاوكارى لى بكات، ناچومىرېيە وەلامى نەداتەو، ئنجا وا مەزانن لە قىامەتېش وايە، بە تايەتى كاتى خۇى لە نىو ەپرەباندا وا باو بوو، بەلكو ئىستاش لە نىو زۆر لە ەشېرەت و تېرەو ھۆزەكاندا، وا باو، كە ئەگەر كەسەك ھاوارى لە كەسەك بېست، دەبى بەدەنگېو ە بېت، يان كەسەك پەناى بۇ كەسەك ھىنا، دەبى پەناى بدات، بەلام وا مەزانن لە قىامەتېش وايە! بىگومان لە قىامەتى وا نىە، ئەو ەورف و عادەتېكى نىو خۇتانه لە دنياداو پىيەو ەراھاتوون، كە زۆر لەو ەورف و عادەتانه رەنگە شتى جوان و چاكېش بن، ئەگەر لە جىي غۇيدا بەكاربىن، بەلام نەخىر! خۇتان بەو ەلمەخەلەتېن و، پىتان وابى لە قىامەتېش دەگونجى، بابايەك كە كۆلى گوناھانى قورسە، داوا لە يەككىكى دىكە بكات، بتوانى ھاوكارى بكات، نەخىر! بەلكو ھىچى لى ھەلگىرى، ھەرچەندە نىزىك و خاودن پەيوەندى

خزمايه تيش بى، ياخود هەر جوړه نيزيکيه کى له گه ليدا هه بيت، له بهر نه وهى باباى خزم له گه ل خزم به زه يى و شه فقه تى زياتره، هه روه ها نزيک، - چ به هوکمی دراوستيه تى، چ به هوکمی ره فاقه ت و هاو دلايه تى - له گه ل نزيکه کى خویدا، به زه يى و شه فقه تى زياتره.

۱۰- ﴿إِنَّمَا نُذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ﴾، ننجا روو ده کاته وه پتغه مبه ر ﷻ: (تهى موحه ممه د!) به دلنبايى تو ته نيا نه وانه ده ترستينى و وريا ده که يه وه، که به په نامه کى له په روه ردگاربان ده ترستين، وشه ي (خَشِيَّةٌ) جياوازيه که ي له گه ل (خَوْفِ) دا نه وه يه: (خَوْفِ) يانى: شتيک مه ترسييت به رانبه رى هه بى و، لى بترسى، به لام (خَشِيَّةٌ) نه وه يه که به به مه زنگرته وه ترس و سام و هه يه ت به رانبه رى هه بيت، بو به هه ر له م سووره ته دا هاتوه، خوا ﷻ ده فرموى: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾، به دلنبايى ته نيا به نده زانايه کان به به مه زنگرته وه، سام و هه يه تى خوايان له دلدا هه يه.

که ده فرموى: ﴿إِنَّمَا نُذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ﴾، به دلنبايى تو ته نيا نه وانه ي به په نامه کى له په روه ردگاربان ده ترستين، به به مه زنگرته وه، ته نيا نه وانه وريا ده که يه وه و ده ترستينى، واته: ته نيا نه وانه به هره مهنه دهن له هو شيار کرده وه و ترساندنى تو، (أَطْلِقِ الْإِنذَارُ هُنَا عَلَى حُضُولِ الْأَثَرِ وَهُوَ الْإِنْكَافُ، أَوْ التَّصْدِيقُ بِهِ، وَلَيْسَ الْمُرَادُ حَقِيقَةُ الْإِنْذَارِ)، ليره دا وشه ي (إِنْذَارِ) ترساندن، وريا کرده وه، به کاره يتزلوه بو په يدا بوونى شوته واره که ي، که بريته له گه رانه وه له گوناهو تاوان و کوفرو خراپه، ياخود مه به ست له (إِنْذَارِ) په يدا بوونى بروا پته ينان و به راست دانانى تهو شتانه يه، که باباى ناگادار کراو و هو شداريى پندراو ده بى بروايان پى بينى، نه که مه به ست پى خودى ترساندن و وريا کرده وه که بى

له بهر نه وهى پتغه مبه ر ﷻ به دلنبايى هه موو لايه کى ناگادار کرده ته وه و ترساندوه، هو شيار کرده ته وه، به تايه تيش ليره دا که نامرزي (إِنَّمَا) ي چوته

سەر، تۆ تەنيا ئەوانە دەترسىنى، كە بە پەنامەكىي لە پەروەردگارىان دەترسىن و، نوپۇز بەرپا دەكەن، واتە: تۆ تەنيا ئەوانە ھۆشيار دەكەبەوھو دەترسىنى، لە ھالىكىدا كە لە ھۆشيار كىردنەوھو ترساندەنەكەي تۆ بەھرەمەند دەبن، كە بە پەنامەكىي ترس و ساميان بەرانبەر بە پەروەردگارىان ھەيەو، نوپۇزىش بەرپا دەكەن.

كە دەفەرەمۆي: ﴿يَحْشَوْنَ رَهْمَ بِالْغَيْبِ﴾، ئەمە:

۱- دەگونچە مەبەست پىي ئەو دەبىي كە لە پەروەردگارىان دەترسىن، ياخود سام و ھەيەتيان بەرانبەر بە پەروەردگارىان ھەيە بە بە مەزنگرتنەوھ، لە ھالىكىدا كە پەروەردگارىان ناديارد.

۲- ياخود: لە ھالىكىدا كە خۇيان لە نىو خەلك دا نىن و، لە شوپىتىكى چۆلن.

۳- ياخود: مەبەست ئەو دەيە كە ترس و ساميان بەرانبەر بە پەروەردگارىان ھەيە، لە ھالىكىدا كە سزاي پەروەردگارىان نابىن، كە ئاگرى دۆزەخە.

(۱۱) - ﴿وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ﴾، نوپۇزىشيان بەرپا كىردوھ، تىمە لە سوۋرەتى (العنكبوت) دا كە دەفەرەمۆي: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾، لەو ئىدا باسكى تىرو تەسەلمان كىرد لە بارەي نوپۇز بەرپا كىردنەوھ، كىردوھ.

(۱۲) - ﴿وَمَنْ تَزَكَّى﴾^(۱)، ھەر كە سىكىش خۇي پاك و چاك كىرد.

(۱۳) - ﴿فَأَتَمَّ بَرَّتْ رِغَّتْ لِقَيْهِ﴾، ئەوھ بۇ خۇي خۇي پاك و چاك كىردوھ: يانى: سوۋدەكەي بۇ خۇيەتى.

(۱۴) - ﴿وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ﴾، سەرەنجامىش تەنيا بۇ لاي خوايە.

كەواتە: ئەم نايەتە لىي وەر دەگىرىي كە: ترس و سام و ھەيەت ھەبوون بەرانبەر بە خوا ﷻ و، نوپۇز بەرپا كىردن، دەبىتە ھۆي پاك و چاك بوون و

(۱) لە تەفسىرىي سوۋرەتى (الشمس) دا باسكى سەر بەخۇمان لە بارەي تەزكىيەي نەفسەوھ كىردوھ.

تەزكىەى نەفس، لە راستىدا نەفس بەوە چاك دەبىن، كە يەكەمجار لە دەروونەو بەرانبەر بە خوا، سام و ھەيەت و رېزو حورمەت و بەمەزنگرتى ھەبىن، پاشان بە پۋالەتېش بەندايەتسى و ملكەچىسى بۆ خوا ھەبىن، ئنجا گەورەترىن شتىك كە بە باشترىن شىوہ ملكەچىسى و، بەندايەتسى بۆ خوا تىدا بەرجەستە دەبىن، نوپۆرە، بۆيە خوا ﷻ لە دواى ترس و سام و ھەيەت بەرانبەر بە خوا، نوپۆرە بەرپا كردن، دەفەرموى: ﴿ وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۗ وَاتَّهَبَ لِهُ نَجَامِي ۖ وَهُوَ كَاوَدُوۡنَادَا، (ئەو دوو كارە سەرەككە، ئەگەرنا تەنبا بەس ئەو دووانە نا)، نەفسى مرووف پاك و چاك دەبىن، ھەر كەستىكىش خۆى پاك و چاك بكات، ئەو بە قازانجى خۆى و، بە سوودى خۆى پاك و چاك دەكات و، سوودەكەى بۆ خۆيەتسى، سەرەنجامىش بۆ لای خوايە.

وشەى: (مَصِيْر)، كە (أَل)ى ناساندنى جىنسى لەسەرە، يانى: ھەموو سەرەنجامىك بۆ لای خوايە، كە (الجازَ والمجرور)يش ييش خراون، ﴿ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيْرُ ۗ ﴾، ئەمە ئەو دەگەيەننى كە تەنبا سەرەنجامەكان بۆ لای خوا دەچنەو، كەواتە: ئەى مرووفەكان! ئىوہ سەرەنجام بەس دەچنەو بۆ لای خوا ﷻ، بۆيە بزائن چۆن دەچنەو بۆ خزمەتى؟! بە نەفسىكى تەزكىە كراوو، بە دلئىكى پەر لە رېزو سام و ھەيەت بەرانبەر بە خوا، بە نوپۆرە تاعەت و چاكەو، ياخود بە كوۆل و بارئىكى قورسى گوناھو تاوانەو، بزائن چۆن دەچنەو خزمەت خوا؟ خۆتان ئامادە بكەن بۆ دىدارى خوا ﷻ!

مەسە لەى دووھم:

راگە ياندنى ئەو راستىيە گە كۆيرو بينەرە، تاريكايى و پروناكايى و، سيبەرە گرەباو، زيندووان و مردووان، يەكسان نين، پىغەمبەرىش ﷺ تەنيا ھۆشيارگەرەو ھەو ترسىنەرە، ناتوانى پەيامى خوا بە مردووان بىستينى:

خووا ﷻ دەفەرموى: ﴿ وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۝۱۱ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ۝۱۲ وَلَا الظُّلُمُ وَلَا الْحُرُورُ ۝۱۳ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ ۝۱۴ إِنَّ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ ۝۱۵ ﴾

شيگردنەھەى ئەم، پىنچ ئايەتە لە ھەوت بەرگەدا:

(۱) - ﴿ وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴾، كۆيرو بينەرىش يەكسان نين، پىشترىش گوتمان: مەبەست لە كۆير باباي بېيروايە، يان ھاوېەش بو خوا دانەرە، يان باباي مولھيدو دان بە ھىچ شتېك دانەھىنەرە، ھەر ھەھەا (بصير) واتە: بينەر، مەبەست پتى مرۆڤى پروادارە، لەبەرئەھەى ھەر بەراستىيى ئەھەى گە خوا دەيفەرموى، ھىچ زىندەپوڤى تىدا نە، تيمەى مرۆڤ ئەگەر قسە بگەين، جارى ھاھەيە بەشېك لە عاتىفەو سوڤى خوڤمانى دەخەبنە سەر، بەلام ھەك خوا ﷻ لە سوورەتى (الكھف) دا فەرمووويەتى: ﴿ وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَبِّكَ ۝۹۱ ﴾، بلن ھەق لە پەروەردگار تانەوھەيە، ئەھەى خوا دەيفەرموى، ھىچ عاتىفەو سوڤو ھەئچوون و ئەوانەى تىدا نە، ئەھەى خوا دەيفەرموى، رېڤك وايە، كۆيرو بينەر ھەك يەك نين، باباي بېيروا ھەك كۆير وايە، كۆير نازانئ لەبەردەميدا چى ھەيە، نازانئ لە لاي راست و لە لاي چەپى و، لەلای پشتموھە لە پىشەھەى، چى ھەيە، باباي بېيرواش نازانئ لە كوڤى ھاتوھە، بو كوڤى دەچن و، بوچى ھاتوھە، سەر بەرەو ئاسمان بەرز ناکاتوھە، بو لاي خوا، بزانتى خەبەر چىيە؟ لە تاريكاياندايەو، كۆيرو كوتەرە، بەلام ئينسانى پروادار دەزانئ كىيە؟ ئەم گەردوونە چىيە؟ لە كوڤوھە ھاتوھە بو كوڤى دەچن؟

۲- ﴿وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ﴾. تارىكايىه كان و پووناكىش وه يك نين، مەبەست لە تارىكايىه كان كوفره، لەبەرئەوهى كوفر ھەر يك جۆر نيه، رىيازەكانى كوفر وهك سۆسياليزم و، كۆمۇنىزم و، لىبراليزم و، كاپىتاليزم و، سىكۇلاريزم و، ھەموو ئەو شتە ئىزمادارانەى كە ئىستا لەو پۇژگارەى خۇماندا ھەن، ئەگەر تەماشای مېژوووى مرۇقاىەتیی بەكەين، كوفرى يۇنانىيە كان جۆرىك بووه، ھەر لە ئىو خۇشياندا چەند جۆرە كوفرىك بووه، كوفرى مىصرىيە كان، كوفرى ئەوانەى پۇژھەلاتى ناسيا، لە تىران، لە مېزوپۇتاميا، لە پۇژئاوا، لە پۇژھەلات، كوفر جۆرى زۇرن، بەلام ھەمىشە ئەو ھەقەى كە پىغەمبەران ھىناويانە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، كە لە خوا بەيەكگرتن و تەنيا خوا بەرستندا، بەرجەستە بووه، لەبەرئەوهى تەنيا خوا بەدپەيتنەرو پەرورەدگارو خاوەنە، دەبى بەس ئەویش بەندايەتیی بۇ بىكرى و، بەرنامەى لى وەر بىگىرى و، دەبى ھەر ئەویش دروشمەكانى پىشكەش بىكرىن، دروشمەكانى دىندارى دەبى تەنيا پىشكەشى خوا بىكرىن و، بەرنامەكانىش تەنيا لە خوا وەر بىگىرىن، تەنيا خوا ﷺ وهك تاكە بەدپەيتنەرو تاكە پەرورەدگارو خاوەن، مامەلەى لەگەلدا بىكرى، ئەویش بەو كە تەنيا بەندايەتیی بۇ وى بىكرى، لە ھەردوو ك بوارى سەرەكەى شەعائىرو شەرائىعدا، نا ئەو ھەمووى، پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، لە ھىلە گشتىيەكانىدا، يەك دەنگ و يەك قەسە بوون، بەلام لە پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، بەولا بەكەو، جەنگەل و چىخوردىكە، نە كەس بەرپەى كەس دەپىتوى، نە كەس لە مەپرى كەس دەخىتوى، نە كەس دان بە شتى كەس دادىتى، وهك خوا ﷺ دەفەرموى، لە قىامەتتى: ﴿كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَمَنَّا أَخْبَاءٌ﴾ (الأعراف، ۲۸)، لە دنياشدا كەس شتى كەسى پى راست نيه، بۇچى؟ چونكە ھەر كەسە رىيازەكەى لە ھەواو ئارەزوو و بۇچوونى خۆپەو ھاتود، ئەوپەرى لەو عەقلەو، لەو توانا كەم و بچووكەو ھاتود، كە خوا بە مرۇقى داو، تاكو پەيامى خواى پى دەر ك بكات و، ژيانى ماددىى خۆى پى رىك بخت، بەلام ئەو عەقلە ھى ئەو نيه، نەپتىيەكانى بوونى پى بزانتى، كە: من چىم و كىم؟ دەبى چى بەكەم؟ خوا كىيە ﷺ؟ چۆن پەرسىتى؟ پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) كىن؟ ژيانى دنياو پۇژى دواى چىن؟ ئەو نەپتىى و بابەتە مەزنانە، تەنيا لە پى

وھىيە دەرك دەكرىن و، دەزانرىن، بۆيە ھەركات مرقۇف لە پەيام و وھىيە خوا لايدابن، كەوتۆتە تىو جەنگەل و چخوردى پىچكەو بىردۆزەكانەوھو سەرگەردان بوو، بۆيە ھەمىشە خوا بىپروايى و ناھەق، بە: (ظلمات) تاريكايەكان، ناودەبا، ھەروھەھا ھەق بە: (نور) پووناكىي، چونكە پووناكىي وەك ھەق، يەكە، بەلام تاريكايەكان وەك ناھەق، زۆرو جوړاو جوړن.

۳- ﴿وَلَا الظُّلُّ وَلَا الخُرُورُ﴾، ھەروھەھا سىبەرو گرەباش يەكسان نين، (الخُرور أي: خُر الشمس) (حرور) گرەمايى خۆرە، سىبەرو گرەمايى خۆر، يان سىبەرو خۆرەتاو، يان سىبەرو گرەبا، وەك يەك نين، ھەندىكىش گوتتويانە: (سُموم) ئەو گرەبايەكە بە شەو ھەلدەكا، بەلام (خُرور) ئەو گرەبايەكە بە رۆژ دى، گرنگ ئەوھەيە سىبەرو گرەما، وەك يەك نين.

۴- ﴿وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْواتُ﴾، ھەروھەھا زىندووان و مردووانىش يەكسان نين، واتە: ئەھلى ئيمان كە بەھۆي ئيمانەوھ زىندوون، ئەھلى كوفرىش كە بەھۆي كوفرەوھ بە مردوو لە قەلەم دەدرىن، يەكسان نين.

۵- ﴿إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ﴾، بە دلىيائى خوا ھەر كەستىك بىھوي، يىئى دەبىستىن. ئەمە وەلامى پرسىارىكە كە لىرەدا سەرھەلدەدا:

باشە مادام بىروادار وەك بىنەرو، بىپىروا وەك كوئىر وايەو، ھەق وەك پووناكىي و، ناھەق وەك تاريكايەكان وايە، پاشان دىندارىي و خواپەرستىي، وەك زىيانى بەر سىبەرو، بىپروايى وەك زىيانى بەر خۆرەتاو، ياخود بەر گرەباو، بىرواداران وەك زىندووان و، بىپروايان وەك مردووان وان، ئەدى بوچى پەيامى خوا كە بە پىغەمبەرى خاتەم موھەمد دا ﷺ ناردوويەتى بە تايەت و، بە گشتىي ھەموو پەيامەكانى خوا كە بە پىغەمبەراندا ناردوونى، بوچى نە لە پىغەمبەرى خاتەم ﷺ وەك پىويست پەيامى خوا وەرگىراوھو، نە لە پىغەمبەرانى دىكەش وەك پىويست ئەو پەيامانەي خوا وەرگىراون؟ خوا لە وەلامى ئەو پرسىيارە

گرمانه یه‌دا ده‌فهرموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ﴾، به دنیایی خواهر که سیتیکی بیه‌وی، ینی ده‌بیستیکی.

(۶) ﴿وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ﴾، به‌لام تو ناتوانی به که‌سانیک که له گۆره‌کاندان، بیستیکی، واته: ناتوانی به مردووانیک بیستیکی، که خراونه نیو گۆره‌کانه‌وه، که‌سانیک که له گۆره‌کاندا نیژراون (به خاک سپردراون) زور دوورن له‌وهی گوئیان له قسه‌بن، بیروایانیکیش که گونا‌هو تاوانه‌کانی خوئیان، وه‌ک چون کرمی ناوریشم به لیکی خوئی قوزاخه‌به‌ک به ده‌وری خویدا دروست ده‌کاو، دواپی له نیویدا ده‌مری، بیروایه‌کانیش به نیراده‌و ویستی نازادانه‌ی که خوا بییداون، ته‌ونیک‌ی چرو پری گونا‌هانیان به ده‌وری خوئیاندا چینه‌وه، خوئیان تییدا قه‌تیس کردوه‌و، بوته‌په‌رده‌به‌ک که په‌یامی خوا نه‌گاته‌گویی و چاوی عه‌قل و دلّیان، بو‌یه ناتوانی پییان بیستیکی، وه‌ک چون ناتوانی به که‌سانیک بیستیکی، که له گۆره‌کاندا نیژراون.

(۷) ﴿إِنَّ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ﴾، تو ته‌نیا ترسینه‌رو و شیارکه‌ره‌وه‌ی، (النذیر: المنبئ عن تَوَقُّعِ حَدُوثِ مَكْرُوهٍ أَوْ مُؤَلِّمٍ)، (نذیر) بریتیه له هه‌والده‌ر به شتیک که ده‌گونجی روویدا، که بریتیه له شتیک‌ی ناپه‌سند، یان شتیک‌ی خراب، یاخود شتیک‌ی به نازار.

ئه‌گه‌ر ته‌ماشای ئه‌و نایه‌تانه‌بکه‌ین، ده‌بینین خوا ^{تَعَلَّمُوا} هه‌شت سیفه‌تی پیکه‌وه به‌راورد کردوون:

۲۰۱- کویری و بینهری.

۴۰۳- تاریکایی و رووناکیی.

۶۰۵- سیبه‌رو گره‌با.

۸۰۷- مردووان و زیندووان.

چواریان که بریتین له: ۱- کویری و، ۲- تاریکایی و، ۳- گره‌با، ۴- مردووان، ئه‌وانه سیفه‌تی بیروایانن، چواریشیان که بریتین له: ۱- بینهری و، ۲- رووناکیی

و، ۳- سیبہرو، ۴- زیندووان، ئەوانەش سیفەتی بڕوادارانن، ھەر کەسێک بە نینسافەوہ تەماشای نینسانی بڕوادار وەک تاک و، کۆمەڵی بڕوادار وەک کۆ بکا، ھەرەھا تەماشای مڕۆفی بییروا، کۆمەڵی بییروایان بکا، زۆر بە درەوشاوەیی و بە جوانیی ئەو چوار جووت سیفەتە دژ بەیەکە، واتە: ئەو ھەشت سیفەتە، چوار لەواندا، چوار لەواندا، دەبینی، ھەر بە راستیی بابای بییروا وەک کوێر وایە، نازانی لە کوئی ھاتو، بوچی ھاتو، نازانی لای راستی چییە، لای چەپی چییە، پێشەوہی چییە، دواوہی چییە! ھەرەھا بابای بییروا لە تاریکیادیە، داھاتوو و پابردوو و ئیستاو، سەرەوہو خوارەوہی خۆی نازانی! ژانیشی بریتە لە ژانیککی پڕ لە مەینەتیی و ناپرەھەتیی لە دەروونی خۆیدا، با لە ڕووی ماددی شەوہ خۆشگوزەران بێ، وەک کەسێک کە لەبەر گڕبە دادەنیشن، لە ئەنجامی ئەوہدا کە دەروونی خۆی ژەنگاوی کردوہو، ھەستەوہرەکانی خۆی ئەگەر عەقلە ئەگەر پینج ھەستەکانن، ئەرکی سروشتیی خۆیانیان پێ ئەنجام نادات، بۆیە لە ئەنجامدا وەک مردوو وایە.

بە پێچەوانەوہش لە بەرانبەریندا نینسانی بڕوادار، وەک کەسێکی بەرچا و ڕوونە کە دەبینی، ئیمان لە وەک ڕووناکیی و ڕۆشناییە کە مڕۆف دەوربەری خۆی و، ئیستای خۆی و، داھاتووی خۆی پێ دەزانی، ژانی ئیماندارانە وەک ژانی بەر سیبەرو نیستی وایە، کە نینسان تیندا پشوو دەدا، دل نارامە، ھێمنە، بەرچا و ڕوونە، پشت بە خوا بەستووہی، سەرەنجام بابای ئیماندارو کۆمەڵی ئیمانداران، وەک زیندووان وان، لەبەرئەوہی لە ناخەوہ زیندوون، لە ناخەوہ پاک و چاکن.

شایانی باسە لە تەفسیرەکاندا ئەم فەرماشتە ھێزاوہ، بە بۆنە ئەوہوہ کە خوا ﷻ دەفرموی: **وَلَا الظُّلُّ وَلَا الظُّلُّ وَلَا الظُّرُّ**، چونکە ھەندیکیان وایان تەفسیر کردوہ، ئەو سیبەرەدی خوا وەک پاداشت بو بڕواداران داناوہ لە بەھەشتدا، لەگەڵ ئەو دووکەڵ و گڕبەو ناپرەھەتیە، کە بو بییروایانی داناوہ وەک سزا، بەکسان نین، چونکە خوا ﷻ کە لە سوورەتی (الواقعة) دا، باسی (أصحاب

الیمین) و (أصحاب الشمال) دهکات، ناوا باسی پاداشتی نهوانه دهکات، که به دهستی راست، نامه‌ی کرده‌وه کانیاں و هدرده‌گرنه‌وه، ده‌فهرموی: ﴿وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ﴿۲۷﴾ فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ﴿۲۸﴾ وَطَلْحٍ مَّنْضُورٍ ﴿۲۹﴾ وَظَلِّ مَمْدُودٍ ﴿۳۰﴾ وَمَا مَسَّكُورٍ ﴿۳۱﴾ وَفِكَهَمْ كَثِيرٍ ﴿۳۲﴾ لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿۳۳﴾ وَفُرُشٍ مَّرْمُوعَةٍ ﴿۳۴﴾ هاوه‌لانی راسته، هاوه‌لانی راسته چین؟ له نیتو دره‌ختی (سیدر) دان، که درکه‌که‌ی شکتیندراوه (بتی) درکه‌وه، سیتیه‌ریک که دوورو دریزه‌وه، ناویک که هه‌لده‌رژئی (به شیوه‌ی تافکه‌وه)، میوه‌ی زور، نه‌براوو نه‌فه‌ده‌غه‌کراوه و، ته‌خت و نشینگه به‌رز کراوه‌کان.

به‌لام که باسی (أصحاب الشمال) دهکات، به پیچه‌وانه‌ی نیماندارانه‌وه، که ده‌فهرموی: ﴿وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ ﴿۱۱﴾ فِي سُورٍ وَجِيمٍ ﴿۱۲﴾ وَظَلِّ مِّنْ مَّجْمُورٍ ﴿۱۳﴾ لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ﴿۱۴﴾، واته: هاوه‌لانی چه‌به، هاوه‌لانی لای چه‌پ چونن؟ له نیتو گره‌باو ناوی کولآودان، سیتیه‌ریک که دووکه‌له، نه سارده‌وه، نه ریزو حورمه‌تیشی تیدایه.

نجا به‌و بونه‌وه، هه‌ندیک له تویزه‌ره‌وان نه‌م فه‌رمایشته‌یان هیناوه، به‌لام من وام ته‌فسیر کرد که سیتیه‌ر (ظلل) و گره‌با (حُرُور) هه‌ر له دنیادان، ژیانی نینسانی برودار وه‌ک هی که‌سیتکه له ژیر سیتیه‌ریک (نیستییه‌ک) دانیشتی و، پشوویدا‌بتی، به‌لام ژیانی بیپروایی وه‌ک حالی که‌سیتکه وایه له‌به‌ر گره‌با بیت، به‌لام ده‌شگونجی مه‌به‌ست پیتی نه‌وه‌بتی، که نه‌و سیتیه‌ره له رژی دوایدا پاداشتی نیماندارانه، که لیره‌دا خوا پاداشتی نیماندارانی له سیتیه‌ردا خولاصه کردوته‌وه، هه‌روه‌ک سزای کافرانیسی له گره‌بادا خولاصه کردوته‌وه.

فهرموده‌ده‌ش به‌م شیوه‌یه: (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی الله عنه، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: قَالَتِ النَّارُ: رَبِّ أَكَلْتُ بَعْضًا بَعْضًا فَأَذَّنَ لِي أَنْتَفُسٌ، فَأَذَّنَ لَهَا بِنَفْسَيْنِ، نَفْسٌ فِي الشَّيْءِ وَنَفْسٌ فِي الصُّيْفِ، فَمَا وَعَدْتُمْ مِنْ بَرْدٍ أَوْ زَمْهَرِيرٍ، فَمِنْ نَفْسٍ جَهَنَّمَ، وَمَا وَعَدْتُمْ مِنْ عَرَاؤِ حُرُورٍ، فَمِنْ نَفْسٍ جَهَنَّمَ) (أخرجه مسلم: ۱۴۳۴).

واته: نه‌بوو هوپه‌یرِه ۱۰۰، ده‌گیرِته‌وه که پیغهمبه‌ری خوا ۱۰۰ ناگری دۆزه‌خ
 کوتی: په‌روه‌ردگارم! هینده‌ ناگره‌که‌م به‌ تینه‌ هه‌ندی‌کم هه‌ندی‌کی خوارد،
 مۆله‌تم بده‌ دوو هه‌ناسه‌ بده‌م، خوا مۆله‌تیدا که‌ دوو هه‌ناسان بده‌، په‌کیکیان
 له‌ زستانداو، په‌کیکیان له‌ هاویندا، ئنجا هه‌ر سه‌رماو سۆله‌یه‌کتان بینی، نه‌وه
 له‌ هه‌ناسه‌دانی دۆزه‌خه‌ (له‌ زستانداو)، هه‌ر گه‌رماو گه‌رماو په‌بایه‌کیشان بینی، نه‌وه
 دیسان له‌ هه‌ناسه‌دانی دۆزه‌خه‌ (له‌ هاوین دا).

واته: گه‌بای هاوین ده‌شوبه‌تته‌ هه‌ندی‌ک له‌ گه‌رمای دۆزه‌خ، هه‌روه‌ک سه‌رماو
 سۆله‌و زوقمی زستان ده‌شوبه‌تته‌ هه‌ندی‌ک له‌ زه‌مه‌ریرو ساردیی دۆزه‌خ، نه‌م
 فه‌رمایشته‌ لئی وه‌رده‌گیری که‌ دۆزه‌خ ته‌نیا گه‌رماو گه‌رمیی نیه‌، به‌لکو سه‌رماو
 زوقمیشی تیدا هه‌یه‌.

مەسەلەى سىيەم و كۆتايى:

راگە ياندنى ئەو راستىيە كە خوا موخەممەدى ﷺ بە ھەق ھەو، بەمژدە دەرو ترستىنەر ناردو، چونكە ھىچ كۆمەنگايەكى مەزن نەبوو، ورياكەرەو ھەو بەھۆى بەدرۆ دانراني، تيدا نەتيردرى، ھەرەھا دلدانەو ھى يتغەمبەر ﷺ كە بەھۆى بەدرۆ دانراني، دل نازەھەت نەين، چونكە ھەموو يتغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، لەگەل عادت و نەرتى خراپى بەدرۆ دانانى گەلانى پيشوودا پروبە پروو بوونەو، خواش بەردەوام بە درۆ دانراني يتغەمبەراني و پەيامەكانى خۆى سزاداو، چ لە دنبادا، چ بۆى ھەلگرتين بۆ رۆزى دوايى:

خوا ﷺ دەفەرموى: ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ۝ وَإِنْ يَكْفُرُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ۝ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَتْ نَكِيرٍ ۝﴾

شىكردەو ھى ئەم سى ئايەتە، لە نۆ برگەدا:

۱- ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ﴾، خوا ﷺ يتغەمبەرى خاتم دەدويتى ﷺ، دەفەرموى: بە دلنيايى تيمە تۆمان بە ھەق ناردو، كە دەفەرموى: تيمە تۆمان بەھەق ناردو (بالحق)، ئەمە سى واتاي لى وەردەگيرين:

أ- يان حالە لە پاناوى قسەكەر لە: ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ﴾، واتە: تيمە كە تۆمان ناردو، بە ھەق تۆمان ناردو و ناردنەكەى تۆ ھەق بوو لە لاين تيمەو.

ب- يان حالە لە (ك)ى دواندن (كاف الخطاب) لە وشەى (أَرْسَلْنَاكَ) دا، واتە: تۆمان كە ناردو، ھەقى و راستى و، ھەك نەيارەكانت دەئين: درۆنى.

ج- يان سيفەتە بۆ چاوگىكى قرتتيراو (أَي: إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ إِسْرَافًا مُلَابَسًا بِالْحَقِّ، لَا يُشْبِهُ شَيْئًا مِنَ الْبَاطِلِ)، واتە: تيمە تۆمان ناردو بە ناردنكى ناويتە لەگەل ھەق دا، كە ھىچ جوړە ناھەقيەكى تيدانيە.

كەواتە: (بِالْحَقِّ) كە لە چەندان ئايەت دووبارە بۆتەو، يانى:

۱- كاتىك ئىمە تۆمان ناردو، ھەق بووى و، لە كات و شوئىنى خۇيدا بە شىۋەي خۇي كە رېك و راستە، تۆمان ناردو.

۲- ياخود: كە تۆمان ناردو، تۆ ھەقى و ھەقت پىئە.

۳- ياخود: ناردنەكەي تۆ، ناردنىكى ئاۋىتە بوو، لەگەل ھەقدا.

۲- ﴿بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾، تۆ موژدەدەرو ترسىنەرى، يان: دلخۇشكەر و ھۇشياركەر ھو، ديارە پىئەمبەر ﷺ موژدەدەرو دلخۇشكەر بوو، بۆ ئەوانەي فەرمانبەرىي خوا دەكەن و، بە دەم بانگەوازي خواو، دىن، موژدەدە بۇشارە تيان پىئەداو، دلخۇشيان دەكات، بەو، كە ھەم لە دىيادا سەرفرازو سەركەوتو دەبن، ھەم لە دواپوژىشدا روو سوورو براو، دەبن.

لەبەرانبەرىش دا ترساندن و ھۇشياركەرنەو، كەشى بۆ سەرىپچىكارانە، كە ھەم لە دىيادا تووشى روژ رەشىي و پەشىمانىي دىن، ھەم لە دواپوژىشدا تووشى زىبانبارىي و مالىۋىرانىي دەبن.

۳- ﴿وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾، ھىچ كۆمەلگايە كىش نەبوو، مەگەر ترسىنەرو وشياركەر ھو، يەكى تىدا گوزەراو، يەكىك لە توژەرەوان دەل: ئۆممەت ئەوانەن كە دەچنەو، سەر يەك باپىرە، ھەك ئۆممەتە كانى: فارس و، پۆم و، ھىندو، كوردو، عەرەب و تورك و ... ھتد، بەلام من پىئەمبەر ئۆممەت برىتىن لە خەللىك كە لەسەر رىبانزىك و لەسەر شتىك كۆدەبنەو، بۆيە لە راستىدا ھەركام لە كوردو، عەرەب، و تورك، و، فارس و، ئەفغان و، ئىنگىلىزو ... ھتد... ئۆممەت تيان پىئە ناگوترى، بۆيەش قسەكەي ئەو زانايمە ھىنا، تاكو بزانرى ئەو رايەش ھەيە، ئەگەرنا ئۆممەت دەگونجى بگوترى ئۆممەتى ئىسلامىي، دەگونجى بگوترى ئۆممەتى لىبرالىستەكان، ئۆممەتى ماركىسىستەكان، ئۆممەتى ئەمريكىي، واتە: ئەوانەي لەسەر شىۋەيەك لە ژيان و بەرنامە كۆدەبنەو، ئەوانە پىئان دەگوترى: ئۆممەت، ئۆممەتى ئىسلام لەبەرئەو، لەسەر ئىسلام كۆبۈنەو، ئۆممەتى

كوفر لەسەر كوفر كۆدەبنەو، ئۆممەتى شىرك لەسەر شىرك كۆدەبنەو، بەلەم ئەوئى دىكە پىيان دەگوتى گەل (قوم) و نەتەو (شعب)، گرنگ ئەوئە خوا دەفەرموى: ﴿وَأَنْ مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾.

هەلبەتە ئۆممەت لىردەدا يانى: كۆمەلە خەلكىكى زۆر، نەك ھەر تىرەو ھۆزىك لە ھەر شوئىتك بووبى، پىغەمبەرىكى تىدا رەوانە كرابى، ئۆممەت واتە: خەلكىكى زۆر لەھەر شوئىتك بووبى، ترستىرەو وشىاركەرەوئە پەيگان تىدا رەوان كراو، كە مەبەست پىغەمبەرانە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ھەرچەندە وشەى (نَذِيرٌ): بەزۆرى لى قورئاندا بۇ پىغەمبەران بەكارھىتراو، كە ئەوان بە پەلى يەكەم بەناوى خواو ھەلكىيان ھوشىار كىردۆتەو، ھۆشدارىيان بە خەلك داو بە ناوى خواو، وەك پەيامبەرى خوا، بەلەم دەشگونجى مەبەست پىتى غەبرى پىغەمبەرانىش بى (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ).

۴- ﴿وَأَنْ يُكذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾، ئەگەر بەدرۆشت دابىتىن (كافىرەكانى رۆزگارى خۆت) بەدلىباي ئەوانەى پىش وانىش بەدرۆيان داناو، چىيان بەدرۆ داناو؟ پەيامەكانى خوا، پىغەمبەرانى خوايان بەدرۆ داناون.

كە دەفەرموى: ﴿وَأَنْ يُكذِّبُوكَ﴾، بىگومان وەلامى ﴿يُكذِّبُوكَ﴾، قىرتىندراو، چونكە دوايى كە دەفەرموى: ﴿فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾، ئەمە دەلالەت لەسەر ئەو وەلامە دەكات، كە بەو شىوئەبەى لىدى: ﴿وَأَنْ يُكذِّبُوكَ فَلَا تَحْزَنَ، وَلَا تَحْسَبُهُمْ مُفْلِتِينَ مِنَ الْعِقَابِ عَلَى ذَلِكَ، فَقَدْ كَذَّبَ الْأَقْوَامُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ، الْأَنْبِيَاءَ، وَوَعُوقِبُوا عَلَى ذَلِكَ﴾، واتە: ئەگەر تۆ بەدرۆ دابىتىن، دلەنگ مەبەو، پىت وانەبى لە سزاو تۆلەى خوا دەربازىان دەبى، لەسەر ئەو بەدرۆ دانانە، چونكە گەلە پىشووئەكانى پىش وان، كە پىغەمبەرانىيان بەدرۆ دانا و، لەسەر ئەوئە سزادان، كەواتە: ئەو گەل و كۆمەلگابەى تۆش لەسەر ئەوئە سزا دەدرىن، يان لە دىيادا، يان لە دوارۆژدا، يان لە ھەردووكياندا.

۵- ﴿جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ﴾، پیغمبرانیان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، موعجزیه و به لکه روشنه کانیان بؤ هیتان، که نیسپاتی پیغمبرایه تیان بکن.

۶- ﴿وَبِالزُّبُرِ﴾، ههروهها په ندو ناموژگاریان هیتان، (زُبُر) کوی (زُبُور)ه، (زُبُور) ده گونجن بهو په رانه بگوتری که شتیان تیدا نووسراوه، که پیغمبران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، هه ندیکیان مه رج نیه کتیبی ته اوایان پیدرابن، به لام زه بووریان پیدراوه، وهك خوا ده فهرموئی: ﴿وَمَا تَبَا دَاوُدَ زُبُورًا﴾، یانی: چند په ریهك، به لام زورنك گوتووایانه: (زُبُور) واته: نهو کتیبهی که ناموژگاریی و په ندو قسهی نهسته فی تیدایه، له لایه ن خویای په روه ردگاروه، نهك حوکه شه رعیه کان.

۷- ﴿وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ﴾، ههروهها پیغمبران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، کتیبی روشنکه ره و هیشان هیتا.

۸- ﴿ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾، دواپی نهوانهی بیپروا بوون، گرمن (سزادان).

۹- ﴿فَكَيْفَ كَانَتْ نَكِيرٍ﴾، نجا نایا نکوولیبلیکردنی من چون بوو؟! واته: نکوولیبلیکردنی من زور بیره زاو سه خت بوو، نه گهر خوا ره خنه ی گرت و، نکوولیبیکرد له که سیک، مانای وایه شته که ی به هه له ده زانی و، له سر نه وهش سزای ددا، که واته ﴿فَكَيْفَ كَانَتْ نَكِيرٍ﴾، نکوولیبلیکردنی من، که سزاو جه زره به ی منی به دواپی خویدا هیتا، چون بوو؟! یانی: هیتده سه خت و بیره زا بوو، وه سف ناگری.

بیگومان نه مه هه مووی دلدانه وه به بؤ پیغمبر ﷺ: تُو دلی خوت سه غلته و ناره حهت مه که، که تُو به درؤ داده نین، تُو یه که مین پیغمبریک نی به درؤ دانرابی، ههروهها کافره کانی روژگاری توش یه که مین کافرانیک نین، که پیغمبران و په یامه که ی خویان به درؤ دانابن، به لکو نه وه عادهت و نه ریتی له میزینه ی کافرانی رابردوویه، پیغمبرانیش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، هه موویان له گه ل نه وه ددا رووبه روو بوونه وه.

لیره دا خوا ^{عَلَيْهِمُ} که ده فه رموی: ﴿جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ﴾، خواستی باس کردوون، بو پیغمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ):

۱- ﴿بِالْبَيِّنَاتِ﴾، هیچ گومانی تیدانیه مه به ست بیان نهو به لکه رو شنانهن، که پیغمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، بیان بوون، بو سه لماندنی پیغمبه رایه تیی خو یان، نجا چ موعجیزه بووین، موعجیزه یه کی دیارو به رهه ست، چ به لکه یه کی دیکه ی روشن بووین، بایی نهو هیان کردبن، که نیسپاتی پیغمبه رایه تیی خو یانی پیکن، به لکه شمان نهو دیه که له فورئاندا خوی پهروه ردگار وشه ی (الْبَيِّنَاتِ) ی زور به کار هتناوه، بو به لکه و موعجیزه کانی پیغمبه ران، بو وینه: له سووره تی (الحدید) نایه تی (۲۵) دا ده فه رموی: ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ﴾، پیغمبه رانمان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، به به لکه رو شنه کانه وه ناردن، هیچ پیغمبه ریک نه بووه، مه گهر به لکه یه کی به ده ست وه بووه، نیسپاتی پیغمبه رایه تیی خو ی پنبکات، وه ک پیغمبه ر (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له فه رمایشتیکدا ده فه رموی: ﴿أَمَّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ نَبِيِّ إِنْ أَلْقَدُ أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ أَمِنْ عَلَيْهِ الْبَشَرِ﴾ (أخرجه البخاري: ۶۸۶۶، ومسلم: ۴۰۲).

واته: هیچ پیغمبه ریک له پیغمبه ران نه بووه، مه گهر خوا نیشانه و به لکه یه کی وای پنداوه، که له سه ر نهوه مرو فه کان بر وای بنین، واته: بایی قه ناعه ت پنه تانی مرو فه کان بکات، که بزانه نهو که سه ی داوای پیغمبه رایه تیی ده کا، پیغمبه ر ی خوایه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، چونکه جیاوازی نیوان راست و درو، بریتیه له به لکه.

۲- ﴿وَبِالزُّبُرِ﴾، گومان: (زُبُر) کوی (زُبُور) وه، زوریک له زانایان ده لتین: (زُبُور) مه به ست پتی نهو قسه نه ستق و په ندو ناموژگاریانه ن، که خوا ^{عَلَيْهِمُ} به پیغمبه رانی داون، یان پیغمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له به ر رو شنایی وه حییه ک دا که خوا بو ی ناردوون، نهو قسه نه ستقه هیان کردوون، وه ک فه رمایشته کانی پیغمبه ر ی خو مان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، هه ندیکیش گوتوویانه: (زُبُور) کتیبیک بووه که خوا به پیغمبه رانی (عَلَيْهِمُ

الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) داوه، به لَام کتیبیکی وهک تهورات و قورنات و نینجیل ته‌او نه‌بووه، به‌و و اتایه‌ی کتیبیک بیت گشتگیر بیت، به لکو چند باب‌ه‌تیک بووه، له چند لاپه‌ره‌یه‌کدا نووسراون، چونکه هه‌ندیک گوتووایانه: (زُبُر: زَبْرَهُ، أَي: كَتَبَهُ وَخَطَّهُ). هه‌ندیکی دیکه گوتووایانه: (زُبُور) واته: نووسراوتیک که به‌خه‌تی درشت نووسرابن، به لَام رای یه‌که‌م که هی زُور‌به‌یه، وِیچووتره.

۳- ﴿وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ﴾ هه‌روه‌ها کتیبیکی رُوشنکه‌ره‌وه‌ش، وهک تهورات و نینجیل و قورنات و، هه‌ر کتیبیکی دیکه، خوا به پیغهمبه‌رانی دابن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، که بُو تِیمه باس نه‌کراوه.

که ده‌فه‌رموئ: ﴿فُرُأَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ (الأخذ: مُسْتَعَارٌ لِلإِسْتِصَالِ وَالإِفْتَاءِ، شُبُهَةٌ إِهْلَاكُهُمْ بِإِتْلَافِ الْمُغِيرِينَ عَلَى عَدُوِّهِمْ يَقْتُلُونَهُمْ وَيُعْنِمُونَ أَمْوَالَهُمْ)، خ‌وای په‌روه‌ردگار له چند شویتیکدا وشه‌ی (أَخَذَ) به‌کار دیتن: ﴿وَأُخِذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ﴾ (۱۱) یان: (فَأَخَذْنَاهُمْ)، ننجا (أَخَذَ) له نه‌سلدا بریتیه له‌وه که شتیک به‌ده‌ست بگری، به لَام خ‌وازراوه‌ته‌وه بُو له به‌ینبردن و بنبرکردن و، فه‌وتیرانی کافره‌کان به سزای خوا، چویندراوه به له به‌ینبردنی که‌سانتیک که شه‌به‌یخوون ده‌که‌نه سه‌ر دوژمنیان، ده‌یانکوژن و مال و سامانه‌که‌شیان به غه‌نیمه‌ت ده‌گرن (به‌دیلیان ده‌گرن، نه‌وی ده‌یکوژن ده‌یکوژن، نه‌وانی دیکه به دیل ده‌گرن).

که ده‌فه‌رموئ: ﴿فَكَيْفَ كَانَتْ تَكْوِينَهُ﴾، نه‌م ته‌عبیره‌ش هه‌م لی‌ره‌دا هاتوه، هه‌م له چند شویتیکی دیکه‌ی قورناتدا هاتوه، (فَكَيْفَ)، چوون؟ نه‌مه پرسیار کردنه، (إِسْتِفْهَامٌ مُسْتَعْمَلٌ فِي التَّعْجِيبِ مِنَ خَالِهِمْ)، واته: پرسیار کردنه بُو سه‌رسورماندن له حالیان، واته: حالیان زُور خراب بوو، که من نکوولیم لیکردن، (تَكْوِينٌ: إِسْمٌ لِشِدَّةِ الإِنكَارِ، وَهُوَ هُنَا كِنَايَةٌ عَنِ شِدَّةِ الْعِقَابِ لِأَنَّ الإِنكَارَ يَسْتَلْزِمُ الْعِقَابَ عَلَى الْفِعْلِ الْمُنْكَرِ)، واته: (تَكْوِينٌ) ناوه بُو نکوولیلیکردن و، ره‌خنه لیکرتتیکسی فورس

و سەخت، (ئیکیر) یانی: (ئیکیری)، (ی) ه که، به که سره قەره بوو کراوه تەوه، واتە: نکوولییلیکردن و پەخنە لیگرتنی من چۆن بوو؟! لیڕەدا ئەم تەعبیرە کینایە یە لەوه، که خوا زۆر بە سەختی ئەوانە ی سزاداوه، چونکە ئەگەر خوا پەخنە لە شتیک یان کەسائیک بگری و، نکوولییان لی بکا، مانای وایە ئەو پەخنە لیگرتن و نکوولیی لیکردنە، سزا پەلکیش دەکا، لەسەر ئەو خراپە یە ی خوا پەخنە ی لی کرتوه، چونکە خوا پەخنە لە شتی خراپ دەگری، که پەخنە شی لی کرت، مانای وایە ئەو بابایە ی ئەو خراپە یە ی هەیه، سزای دەدا.

کورتی باسئک سئ سهرنجی گرنک

سهرنجی یه که م: یه کئیک بۆی هه یه پرسیار بکات: بۆچی له قورئاندا ته نیا ناوی نهو پیغه مبه رانه هاتوه، که له نئو کۆمه لگایه کانی نیشه جئیی ولاتانی رووباره کانی نیل و دیجله و فوراتدا هه بوون، ههر له نووحه وه بگره، هه تا موحه ممه د؟!

١- نووح (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، که که شتییه که ی له سه ر چیا ی جوودی نیشتوته وه، که دیاره چیا ی جوودی سه رچاوه کانی دیجله و فوراتی لئین و له وئوه دئین، چیا ی جوودییش تئستا ده که وئته کوردستانی باکوور، که لکئندراوه به ده وئله تی تورکیا وه.

٢- ئیبرا هیم (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، که له ئووری کلدانییه کان بووه، دوا یی چوو ه بۆ شام و، دوا یی چوو ه بۆ میسر و، به شئیک له مال و مندالی له حیجاز دانا وه، که عبه ی له وئ بنیاتنا وه، که واته: ئیبرا هیمیش ههر له و ناوچه یه بووه^(١).

٣- مووسا (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له میسر بووه، دوا یی هاتوه بۆ شام و، دوا یی به نوو ئیسرا ئیلی ده رباز کردوه و، له ده شتی سینا بوون.

٤- عیسا (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، دیسان له فه له ستین بووه، سه فه ریکیان کردوه له گه ل دا یکی بۆ میسر به پئتی هه ندئک له ریوا یه ته کان، دوا یی ههر له فه له ستین و له و ناوچانه زیا وه، تا کو خوا به رزی کردوته وه بۆ ناسمان.

٥- موحه ممه د (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، که نه ویش ههر له حیجاز بووه.

ئنجا لئره دا نهو پرسیاره ده کرى: بۆچی خوا **تَنبِيْهُنَّ** ته نیا ناوی نهو پیغه مبه رانه ی هئنا وه؟! که له و ده فه ره دا بوون؟ به تاییه ت نه وانه، که به رای زۆربه ی زانا یان،

(١) برونه: مفصل العرب واليهود في التاريخ، أحمد سوسة، ص ٥٠٦، ٥٠٧ إبراهيم الخليل: مولده وسيرته.

پنج پیغمبره هره گوره کانن ، که خوا ﷺ هم له سوپرتی (شوری) دا ناوی هر پنجانی هیناوه، که ده فرموی: ﴿ شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ﴾ (۱۳)، هه روه ها له سوپرتی (الأحزاب) يشدا ده فرموی: ﴿ وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴾ (۷)، بویه زانایان ده تین: خوا که ناوی نه و پنجانه له دوو شوتنی قورئاندا پیکه وه دینتی، واته: نه و پنجه، له وانی دی پایه بهر زتر و مه زتر بوون (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام).

به لئی، ناوی پیغمبرانی دیکه ش هاتوه، به لأم نه وانی دیکه ش کم و زور، نه گه ر ته ماشا بکه ین هر له و شوتنه بوون، جاری پیغمبرانی به نوو نیسرا ئیل هه موویان هر له ناوچه ی شام و میسرو نه وانه بوون، هه روه ها پیغمبره کانی دیکه ش: یونس له موسل بووه، له (نهینهوا)، شوعه یب له مه دیه ن بووه، هوود که پیغمبره گلی عاد بووه، له حیجاز بووه، هه روه ها صالح که پیغمبره گلی سه موود بووه، له حیجر و نه و ناوچانه بووه، نشینگی هه مووان ده که ویته شام و حیجاز و میسرو عیراق و کوردستان، لووطیش که برزای ئیبراهیم بووه، دیاره که له شام بووه!؟

وه لأمی نه و پرسیاره، دووانن:

أ- نه و شوتانه نشینگی سه ره کیی مرؤفابه تیی بوون، شوتنی نیشته جیبوونی مرؤفابه تیی به پله ی یه کم نه و شوتانه بوون، واته: ده و روبه ری پروباره کانی دیجله و فورات و نیل، ناوچه کانی: کوردستان و عیراق و شام و میسرو حیجاز و ده و روبه ریان، نه وه وه لأمیک.

ب- وه لأمیکی دیکه: خوا ﷺ زور به رۆشنیی نه وه ی فه رمووه که مه رج نیه ناوی هه موو پیغمبران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، له قورئاندا هاتبی و، مه رجیش نیه خوا ﷺ هر پیغمبره ریکی ناردوه، ناوی هینابی و، به سه ره اته که ی بؤ پیغمبره ری خوا ﷺ

كۆپايىتەنە، كەواتە: بۇيە تەنيا ئەو پىغەمبەرانە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ناويان ھاتو، لەبەر ئەوھى كە:

يەكەم: مەرقۇبايەتتى زياتر لەو شۇئانە نىشتەجى بوون.

دووم: ئەوانە پىغەمبەرانى بەرجەستەو بەرچاوى خوا بوون بۇ مەرقۇبايەتتى، بە تايەتتى ئەو پىنجەي باسماي كەردن: نووح و ئىبراھىم و عىساو مووسا و موھەممەد (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ئەگەرنا پىغەمبەرانى دىكەش لە شۇئاننى دىكە ھەبوون.

ئەگەر تەماشاش بکەين: ھەموو ئەوانەي خۇيان بە شۇئىنكەوتووي تايىنكى ئاسمانى دەزانن، شۇئىنكەوتووي ئەو پىنجەن: (صابىئە) كە خۇيان بە شۇئىنكەوتووي نووح دەزانن، ھەرۇھە خۇيان بە شۇئىنكەوتووي بەحيا دەزانن، ديارە ئۆممەتتى نىسلام شۇئىنكەوتووي ھەموو پىغەمبەرانە، بەلام پىغەمبەرى خاتەم موھەممەد ﷺ ئەو پىغەمبەرىيە كە سەرمەشقىانە، ھەرۇھە جوولەكە شۇئىنكەوتووي مووسان و، نەصرانىيەكان شۇئىنكەوتووي عىسان، ھەرۇھە ھەركام لە مسۇلمانان و جوولەكەو نەصرانىي و صابىئەش، ھەموويان پىزو حورمەتتى زۇريان بۇ ئىبراھىم ھەيە (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)و، ئەو خالى ھاوبەشى بەينى ھەموويانە.

ھەندىك لە توپۇرەھوان لە وەلامى ئەو پىسارەي سەرەودە دەلئىن: لەبەرئەوھى غەرەب تەنيا ناوي ئەوانەيان بىستەو، بۇيە قورئان تەنيا باسى وانى كەردو! بەلام من ئەو وەلامەم پى بېھىزە، ھەرچەندە (محمد الطاهر بن عاشور) يش لە تەفسىرەكەي خۇيدا ھىناويەتتى، ئەو وەلامەم پى بېھىزە، چونكە خوا ﷻ ئەم قورئانەو، پىغەمبەرى خاتەمى ﷺ تەنيا بۇ گەلى غەرەب نەناردود، تاكو تەنيا پەچاوى ئاستى رۇشنىيرى ئەوان بىكات، بەلكو بابەتەكە ئەوھىيە كە پىغەمبەر مەزنەكان، ئەو پىنجەيان بە تايەت و، ئەوانى دىكەش، بەزۇرىي لەو شۇئانە بوون، كە لانكەي مەرقۇبايەتتى بوون، مەرقۇبايەتتى زياتر لەو شۇئانە نىشتەجى بوو.

سەرنجی دووہم: **خوَا** ﷻ کہ دەفەرموی: ﴿وَرَانَ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا حَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾، واتە: هیچ کۆمەڵگایەک نە مەگەر وشیارکەرەوہ بەکی تێدا گوزەر اوہو پڕۆیشتوہ، ئەمە پرساریک دەروست دەکات: کوان پیغەمبەرائی گەلانی هیندو، چین و، ئەمریکاو، ئەفریقاو، ... هتد؟!

ئەم پرسیارە دەگونجی دوو وەلامی بدریتەوہ:

یەكەم: ۱- **خوَا** ﷻ لە سوورەتی (غافر) نایەتی (۷۸) دا دەفەرموی: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ﴾، واتە: لە پیش تۆدا پیغەمبەرائیکمان ناروون، هەیانە بەسەرھاتیان بەسەر تۆدا خویندۆتەوہ، هەشیانە بەسەرھاتیان بەسەر تۆدا نەخویندۆتەوہ، واتە: باس و خواسی نە لە قورئاندا.

۲- لە سوورەتی (النساء) نایەتی (۱۶۴) دا، **خوَا** ﷻ دواى ئەوہی باسی ژماردەیک لە پیغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دەکات و دوازدە (۱۲) لە پیغەمبەران ناودیتى، دواى دەفەرموی: ﴿وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ﴾، واتە: پیغەمبەرائیکى دیکەش که پیشتر بەسەرھاتیانمان بەسەر تۆدا خویندۆتەوہ، پیغەمبەرائیکیش که بەسەرھاتیانمان بەسەر تۆدا نەخویندۆتەوہ.

کەواتە: مەرج نە هەموو پیغەمبەرائی خوَا، سەلآت و سەلامی خویان لەسەر بێ، ناویان لە قورئاندا هاتبێ.

دووہم: پاشان وەک لە سەرنجی یەكەمیشدا باسمان کرد: **خوَا** ﷻ ئەو پیغەمبەرائی زیاتر ناوھیناوە که لەو شوێنەدا بوون، که مەروفا بەتیی زیاتر لەوێ نیشته جێ بوو، واتە: دەوری رۆوبارەکانی دیجلەو فورات و نیل.

سەرئى سىئەم: بىگومان هىچ پىغەمبەرتك نەھاتوھە كە بەئگەبەكى پىن نەبىت، ئىسپاتى پىغەمبەرايەتسى خۇي پى بىكات، ئنجا مەرج نىھ ئەو بەئگەبە تەنيا موعجىزەبەكى بەرھەست بووبىن، ئەوھى خوا لە قورئاندا بوؤ تىمەى باسكردوھ:

۱- حوشرەكەى صالحە (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، كە لە چىابەك ھاتۆتە دەر.

۲- گۇچان و دەستى مووسابە (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، وىراى كۇمەئىك موعجىزەى دىكە، كە سەرجهمىان نۆ بوون، خوا لە سوورەتى (الإسراء) دا دەفەرموى: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ﴾.

۳- پاشان موعجىزەكانى (عيسا)ن (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، كە خوا دەفەرموى: مردووى زىندو دەكردوھ، نەخۆشەكانى بەئەك و، كوئىرى زگماك و، لائى زگماكى چاك دەكردنەوھو، لە قور بالئەھى دروست دەكردو فووى پىدا دەكردو دەفەرى و، چەند موعجىزەى دىكەش، خوا ﷺ تەنيا ئەوانەى بوؤ تىمە باسكردوون، ئەدى پىغەمبەرانى دىكە؟
لە وھ لأمدا دەئىين:

يەك: پىغەمبەرانى دىكەش دەگونجى لەو شىوھ موعجىزانەيان بووبىن.

دوو: بىگومان: ﴿آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ﴾، ھەر ئەوھ نىھ كە موعجىزەى بەرھەست بىن، بەئكو ھەركام لەو پىغەمبەرانە بە جورتك خوا ﷺ پشتگىرىي كردوھ، كە خەئگەكەى بزەن پىغەمبەرى خوابە، ئنجا ئەگەر بەھۆى رەوشتى بەرزو جوانىھوھ بووبىن، كە ھەموو پىغەمبەران و ابوون، ئەگەر بە ھۆى زانىارىي و قسەزانى و لىزانىيەكەوھ بووبىن، ئەگەر بەھۆى حالەتتىكى دىكەى تايەتسى لە جەستەياندا، بووبىن، مووسا (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) دەستى راستى خستۆتە بن ھەنگلى و دەرى ھىناوھ، وھ كۆلۆپ نایساوھ، دەگونجى ئەو پىغەمبەرانەش تايەتسى ندىيەكى وا لە جەستەياندا بووبىن، ياخود بە شىوھبەك لە شىوھكان بووبىتيان و، مەرج نىھ ھى ھەمووان ھەر ئەو موعجىزانە بووبىن، چونكە خوا

موعجزیه‌ی هر کام له پیغهمبه‌رانی به شیوه‌یک ناردوه، که له گهل ناستی فیکرو
 فه‌په‌نگ و رۆشنیبری نهو خه‌ک و گهل و نه‌ته‌وه‌یه‌دا بگونجی، که بۆیان تیراوه، هر
 بویه موعجزیه‌ی پیغهمبه‌ری خاتهم موحه‌مه‌د ﷺ، نه‌م قورئانه‌یه، وه‌ک خوا له سوورته‌ی
 (العنکبوت) دا ده‌فرموی: ﴿ وَقَالُوا لَوْلَا اُنزِلَ عَلَيْنَا مَائِدَةٌ مِّنْ رَبِّهِ ۗ قُلْ اِنَّمَا الْاٰیٰتُ عِنْدَ
 اللّٰهِ وَاِنَّمَا اَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۵۰﴾ اَوْلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّا اُنزَلْنَا عَلَیْكَ الْكِتٰبَ یَسِّنُّ عَلَیْهِمْ اِنْ
 فِیْ ذٰلِكَ لَرَحْمَةٌ وَّذِكْرٌ لِّقَوْمٍ یُّؤْمِنُوْنَ ﴿۵۱﴾، موحه‌مه‌د ﷺ، ته‌نیا نه‌م قورئانه‌ی
 هیناوه، وه‌ک به‌لکه بۆ سه‌لماندن پیغهمبه‌رایه‌تیی خۆی، که زۆر له مسولمانان نه‌وه
 نازانن، وا ده‌زانن که ناو له‌تیو په‌نجه‌کانی هاتۆته‌ ده‌ری، و، خواردنی که‌می به‌ پارانه‌وه
 بۆ زۆر بووه، ده‌نکه چه‌و (به‌رد) له ده‌ستیدا ته‌سیب‌اتی کردوه، بنکه خورمایه‌که
 نالاندوویه‌تی و، گه‌لیک شتی دیکه، که پیغهمبه‌ری خوا که بوونی، گه‌لیک له مسولمانان
 وا ده‌زانن، نه‌وانه‌ش هه‌موویان موعجزیه‌ی نیسپاتی پیغهمبه‌رایه‌تیی موحه‌مه‌دن ﷺ!!
 به‌لام نا، نه‌وانه هه‌موویان به‌پله‌ی یه‌که‌م ریز لیکرتنی خوا بوون بۆ پیغهمبه‌ر ﷺ و به
 پله‌ی دووه‌م بۆ هاوه‌لانی، که له هه‌ندی‌ک ته‌نگانه‌و ناره‌حه‌تیی ده‌ربازیان بگا، هه‌روه‌ها
 مسولمانانیش زیاتر نیمانیان پیتی دا‌هه‌زری، نه‌گه‌ر نا تا‌که شتی‌ک که پیغهمبه‌ر ﷺ وه‌ک
 به‌لکه بۆ نیسپاتی پیغهمبه‌رایه‌تیی خۆی، به‌کاری هینان، نه‌م قورئانه‌ بووه، که خوا
 له سوورته‌ی (العنکبوت) دا ده‌فرموی: ﴿ وَقَالُوا لَوْلَا اُنزِلَ عَلَيْنَا مَائِدَةٌ مِّنْ رَبِّهِ ۗ قُلْ
 اِنَّمَا الْاٰیٰتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاِنَّمَا اَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۵۰﴾ اَوْلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّا اُنزَلْنَا عَلَیْكَ الْكِتٰبَ
 یَسِّنُّ عَلَیْهِمْ اِنْ فِیْ ذٰلِكَ لَرَحْمَةٌ وَّذِكْرٌ لِّقَوْمٍ یُّؤْمِنُوْنَ ﴿۵۱﴾، واته: گو‌تیان:
 بۆچی نیشانه‌ی له په‌رود‌ر‌د‌گاریه‌وه‌ دا‌نابه‌زنه‌ سه‌ری؟ ((آیات) کۆی (آیه)‌ه، نه‌م نایه‌ته
 مه‌به‌ست پیتی رسته‌کانی قورئان نیه، به‌لکو مه‌به‌ست پیتی موعجزیه‌ به‌ر‌ه‌سه‌سته‌کانه، وه‌ک
 هی پیغهمبه‌رانی پیتشو (نه‌ی موحه‌مه‌د ﷺ) بلن: موعجزیه‌کان و نیشانه‌کان ته‌نیا له
 لای خواوه‌ن، من ته‌نیا وشیارکه‌ره‌وه‌یه‌کی روون و ناشکرام، (ئنجا موعجزیه‌وه‌ به‌لکه‌یان
 بۆچییه؟! نایا بۆ نه‌وان به‌س نیه که تیمه‌ کتیبیکمان بۆ تۆ دا‌به‌زان‌دوه، به‌سه‌ریان‌دا
 ده‌خویند‌رتیه‌وه (ئه‌وه موعجزیه‌ی تۆیه) له‌وه‌دا (له‌ دا‌به‌زاندنی قورئان و له‌ کتیبه‌دا)
 بیر‌خسته‌وه‌وه، به‌زه‌یی هه‌یه (له‌ لایه‌ن خواوه) بۆ که‌سانیک بروا بێنن.

بۇ كەسانىك بىر ئايت، ئەم قورئانە موعجىزە ۋە بەلگەي پىغەمبەرى خاتەمە ﷺ.

ئىنجا حىكمەتى ئەۋەش:

بەكەم: ئەم قورئانە ۋىراي ئەۋەي بەلگەي ئىسپاتى پىغەمبەرايەتىسى موحەممەدە ﷺ، خۇدى بەرنامە كەشپەتە.

دوۋەم: ئەم قورئانە ۋىراي ئەۋەي بەلگە بوۋە بەدەستى پىغەمبەرەۋە ﷺ، بەلگەشە بەدەستى ئۆممە تىشپەۋە، بەلام پىغەمبەرانى پىشوو، چونكە بۇ كۆمەلگايەكى دىارىيىكراۋو، بۇ كاتىكى دىارىيىكراۋو، بۇ قۇئاغنىكى دىارىيىكراۋو، ھاتوون، موعجىزە كەشپان پەيوەست بوۋە بە خۇيانەۋە، بە كات و شوئىنى خۇيانەۋە، كاتى خۇيان ۋە فاتيان كىردو، موعجىزە كەش نەماۋە، بەلام چونكە پىغەمبەرى خاتەم موحەممەد ﷺ بۇ ھەموو مەۋقايەتىسى ئىردراۋە، بە درىزايى زەمان و بە پانايى زەمىن، ھەرەك چۆن بەرنامە كەي بەردەۋامەۋ، پارىزراۋە، خوا پاراستووۋەتە، بەلگە كەشى لەتىۋ بەرنامە كەدا پارىزراۋە، ئىستا ئەۋ بەلگە يەي كە موحەممەد ﷺ پىتى بوۋە، بۇ ئىسپاتى پىغەمبەرايەتىسى خۇي، ئىمەش پىمانە، كە قورئانە.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

❖ **دهرسی چوارهم** ❖

پىناسەي ئەم دەرسە

ئەم دەرسە يازدە (۱۱) ئايەت دەگىرتتە خۇي، ئايەتەكانى: (۲۷ - ۲۷)، لەم يازدە ئايەتەدا، خۇاي بىن وئىنە باسى دياردەي جياوازىي رەنگەكانى ميوى درەختان و، چىكاكان و، مەرۇف و، ژياندارو ئازەلانى كردود، بەو بۆنەيەشەو مەدح و ستايشى زانايانى كردود، كە تەنھا ئەوان وەك پىويست سام و ھەببەتى خۇايان لە دلدايەو، بە مەزنگرتنەو لىتى دەترسىن، واتە: ئەو زانايانەي كە بە دروستكراودەكانى خۇا زانان، ھەرودەھا بە وەحىي و پەيامى خۇا زانان.

دوايى ستايشى كۆمەلىك كراو، كە خۇيئەرى كىتتىي خۇاو، بەرپاكەرى نوئىزن و، سامانى خۇشيان دەبەخشن لە پىناوئى خۇادا.

دوايى باسى كىتتىي ھەقى خۇا كراود، كە بۆ موھەممەد ﷺ سروسكراود، واتە: قورئان، ئەو كىتتە ھەقە بەراست دانەرى كىتتەكانى پىش خۇيەتى، ھەرودەھا پەيامەكانى پىش خۇي كە بۆ پىغەمبەرانى دىكە ئىردراون ﷺ، بەو بۆنەيەشەو، خۇا ستايشى ئەو بەندانەي خۇي كردود، كە ھەلىبىزاردوون و، كىتتىي خۇي پىداون و، لە كىتتىي خۇيدا شارەزاي كردوون، دواي پۆلىن كرانشيان بۆ سى كۆمەل، ستايشى ئەوانەيان كراو بە تايەت كە لە چاكاندا پىشەدەكەونەو، باسى پاداشتى بەرزو ئاوازەيان كراود، لە رۆژى دوايىدا، كە بەھەشتە پىر نازو نىعمەتەكانى خۇان.

لە كۆتايى دا، باسى سزاي بىرەزاي خۇاي دادگەر كراو بۆ بىپروايان، كە ناگرى بىن ئامانى دۆزەخە، ھەرودەھا باسى پەشمانىي و بىن دەرەتانىي دۆزەخىيەكان كراو، ھەرودەھا سەرزەنشتى خۇا ﷻ بۇيان، كە ئايا بايى ئەوئەندە نەمانژياندن، كە ئەگەر ھەر كەسنىك ويستباي بىرى بگەوتتەو، بىرى دەكەوتتەو؟ واتە: ئەو

راستیانهی بیر ده که وتنه وه، که له پئی وه حییه وه خوا به پیغمه راندا **ﷺ** ناروونی.

﴿الرَّزَقَ أَنْزَلَ اللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَمْرَثَ مُخْلِفاً أَوْلَاهُا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ
 بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَوْلَاهُا وَعَرِيبٌ سُودٌ ﴿٧﴾ وَمِنَ النَّبَاتِ وَالذَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ
 مُخْتَلِفٌ أَوْلَاهُا كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّكَ اللَّهُ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٨﴾
 إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً
 يَرْجُونَ بَخِيلًا لَّنْ كَبُورَ ﴿٩﴾ لِيُؤْتِيَهُمُ أَجْرَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّهُ
 غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿١٠﴾ وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَّ
 اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿١١﴾ ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ
 لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ إِذِنَ اللَّهُ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ
 ﴿١٢﴾ جَنَّتٍ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ
 ﴿١٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿١٤﴾ الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ
 الْمَقَامَةِ مِن فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿١٥﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ
 جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفَ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَاْفِرٍ
 ﴿١٦﴾ وَهُمْ يَصْطَرِّفُونَ فِيهَا رَسْمًا آخَرِحْنَا نَعْمَلْ صَلِيمًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا
 يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿١٧﴾﴾

مانای ده قافو ده قی نایه تهکان

انایا (به چاوی سه، یان به چاوی عقل و دَل) نه تدیوه، که خوا له ناسمانهوه ناویکی دابه زاندهوه؟! نجا (دره ختی) میوه رهنک جیاوازه کامان پی (له زهوی) دهرهینان، ههروه ها له چیاکانیشدا رتگا و هیله رهنک سپی و سووره رهنک جیایه کان و، رهنک رده شه توخه کان هه (۲۷) دیسان هه ر بهو شیوه یه له خه لک و زیانداران و ناژه لانیشتا، رهنکه جیاوازه کان هه، به دلنیا ییش له تیو بهنده کانی (خوادا) ته نها زانایان (به شیوه یه کی شایسته) لیترسان و به مه زنگرتیان بو خوا هه یه، بیگومان خوا زالی لیبوردیه (۲۸) به راستی نه وانیه کتیبی خوا ده خویننه وه، شوینی ده که ون و، نوژیان به رپا کرده وه، له وهی پیمان داون به په نهانی و به ناشکرا ده به خشن، به هیوای سه وداو بازگانیه کن (له گه ل خوادا) که هه رگیز زیان ناکات (۲۹) (نه و کاره چا کانه ده که ن) تاکو (خوا) به ته وایی پاداشته کانیان بداته وه، له به خششی خویشی بویان زیاد بکات، بیگومان نه و لیبوردیه سوپاسگوزاره (۳۰) نه وهی له کتیبیش بولای تۆمان سروشکرده (نه ی موحه ممه د!)، هه ر نه وه هه ق و راسته، به راستدانه ری نه و (کتیب) انه ی پیش خو یه تی، به دلنیا یی خوا شاره زاو بینه ری بهنده کانیه تی (۳۱) دوا یی کتیبه که ی خۆمانان کرده میراتی نه وانیه له بهنده کامان هه لمان بژاردن، نجا هه یانه سته مکاری خو یه تی و، هه یانه میانجییه و، هه یانه به مؤله تی خوا، (له نه نجامدان) ی چا که کاند، پیش که وتوو یه، نا نه وه شه به خششی که وره (له لایه ن خواوه) (۳۲) ده چنه تیو به هه شتانیکی هه میسه بیه وه، به باز نه ی زپو که وه هر ده راز تندرته وه، پو شاکیشیان له وقی نا وریشمه (۳۳) (پاش نیشته جیبو ونیشان) له به هه شتدا گو تیان: ستایش بو نه و خوا یه ی که خه م و په ژاره ی نه هیش تین، بیگومان په روره دگارمان لیبوردیه سوپاسگوزاره (۳۴) نه و که سه ی له به خششی خو یه وه، له مه نزلگای هه میسه تیدا مانه وه دا، نیشته جتی کردین، هیچ جو ره

ماندووہ تیی و شہ کہ تیمان تیدا تووش نابی ﴿۳۵﴾ ئەوانەش کہ بیروا بوون (بەوہی کہ پتویست بوو برۆای پتی بهینن)، ناگری دۆزەخیان هەیه نە بریاری مردنیان بەسەردا دەدری، کہ هەرن، نە نازارە کہشیان لەسەر سووک دەکری، بەو شیۆه یە سزای هەر ناسوپاس و سەلەهەک دەدەین ﴿۳۶﴾ لە حالیکدا کہ ئەوان هاوارو رۆی تیدا دەکەن (دەئین): پەرورەدگارمان! دەرمان بیتە، کردووی باش دەکەین جیاواز لەوہی پیتەر دەمانکرد، (خوا دەفەرموی): ئایا هیندەمان نەژاندن کہ ئەوہی بیەوی (راستیەکانی) بیر بکەوتەوہ، بیری دەکەوتەوہو، وریاکەرەوہو ترسینەریشان بۆ نەهات (کہ چی هیچ گویتان پتی نەدا)؟!، دەجا (سزای دۆزەخ) بچیزن، مسۆگەر ستەمکاران هیچ پشتیوانیەکیان نیە ﴿۳۷﴾.

ئیکردنەوہی هەندیک لە وئەکان

(جُدُّ): (جَمَعُ جُدَّةَ أَي: طَرِيقَةَ ظَاهِرَةَ، طَرِيقُ مَجْدُود: مَسْلُوكٌ مَقْطُوعٌ، وَجَادَةٌ الطَّرِيقُ مَا يَمُشِي عَلَيْهَا النَّاسُ)، وشەى (جُدَّة)، کہ دەفەرموی: ﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدُّ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُا وَعَرَابٌ سُودٌ﴾، کۆی (جُدَّة) یە، (جُدَّة)، (أَي: طَرِيقَةَ ظَاهِرَةَ)، یانی: ریتەکی دیار، (وَطَرِيقُ مَجْدُود: مَسْلُوكٌ مَقْطُوعٌ)، ریتەک بگیریتە بەرو بیری، (وَجَادَةُ الطَّرِيقِ)، یانی: نێوەراستی ریتکا، ریتکایەک کہ خەلک پیتدا بروات، هەلبەتە لێرەدا کہ دەفەرموی: ﴿جُدُّ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُا وَعَرَابٌ سُودٌ﴾، مەبەست پتی هیتل و خەتەکانی چیاہەکانە، کہ هەندیکیان سوور باون، هەندیکیان سپیی باون، هەندیکیشان رەشی تۆخن.

(وَعَرَابٌ سُودٌ): (جَمَعُ عَرَابٍ، وَهُوَ الْمُشْبَهُ لِلْعَرَابِ فِي السَّوَادِ)، (عَرَابٍ)، کۆی (عَرَابٍ) یە، (عَرَابٍ)، ئەوہیە کہ لە رەشیدادا هەق لە رەشە وابتی، زۆر زۆر رەش بێ، کہواتە: (أَسْوَدٌ عَرَابٍ)، وەک (أَبْيَضٌ نَاصِعٌ) و (أَصْفَرٌ قَاطِعٌ)، سەببەیکى زۆر سپیی و، زەردیکى زۆر تۆخ و، رەشیکى زۆر رەش.

(لَنْ كَبُورَ): واته: زیان ناکات، (الْبَوَارُ: فَرَطُ الْكَسَادِ)، که سَتِک له سهوداو مامه له کهیدا زور زهره ر بکات، ده لَین: (بَارَ، یُورَ)، یان (بَارَتْ تَجَارَتْهَ)، واته: بازرگانیه که هی زوری زهره ر کرد، (وَعَبْرَ عَنِ الْهَلَاكِ بِالْبَوَارِ، بَارَ الشَّيْءِ بَوَارًا وَبَوْرًا)، وشه ی (بَوَارَ): به کاره ی تراوه بو له بهین چوونی شتیک، ده گوتری: (بَارَ الشَّيْءِ بَوَارًا وَبَوْرًا)، واته: نهو شته له بهین چوو، به له بهین چوون، (بَوَارًا وَبَوْرًا)، هه ردووکیان چاوگن، که ده فهرموی: ﴿بِحَزْنٍ لَّنْ كَبُورٍ﴾، بازرگانیه که زیان نه کات.

(جَنَّتٌ عَدْنٍ): باخانی که هه میسه بین، (عَدْنٌ بِالْمَكَانِ: اسْتَقْرُ الْمَعْدِنُ: مُسْتَقَرُّ الْجَوَاهِرِ)، (عَدْنٌ بِالْمَكَانِ) واته: نیشته جیی شوینه که بوو، (مَعْدِنٌ) نشینگه و کانی کانزایان، له بهر نه وهی شوینه که ی چه سپاوه.

(مُحَلَّلُونَ): ده پازیندرنه وه، (حَلِي يَحْلِي)، پزایه وه، ده پزانتنه وه، (حُلُوا)، پزانترا نه وه. (أَسَاوِرَ): (جَمْعُ سَوَارٍ)، هه ندیکیش گوتوو یانه: (جَمْعُ أَسْوَرَةٍ) و (أَسْوَرَةٌ جَمْعُ سَوَارٍ)، که واته: (أَسَاوِرَ)، کوی کوی به، (جَمْعُ الْجَمْعِ)، (سَوَارٍ) یش واته: بازن. (الْمُقَامَةِ): (أَي: الإِقَامَةِ)، شوینی نیشته جن بوون و تیدا مانه وه.

(نَصَبٌ): (النُّصْبُ وَالنَّصَبُ: التَّعْبُ)، واته: ماندویتی.

(لُغُوبٌ): (اللُّغُوبُ، التَّعْبُ وَالنَّصَبُ، أَنَا سَاغِبٌ لِأَيْ، أَي: جَانِبًا تَعِبًا)، ﴿لَا يَسْتَأْنِفَهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَهَا فِيهَا لُغُوبٌ﴾، (لُغُوبٌ)، ماندویتی و شه که تیی، ده گوتری: (أَنَا سَاغِبٌ لِأَيْ، أَي: جَانِبًا تَعِبًا)، فلانکه س هات بو لمان به برستی و ماندویتی، به لأم (لُغُوبٌ)، ینم وابه له کوردیدا ده بیته وه به شه که تیی، چونکه (لُغُوبٌ)، له دوای ماندوویتی، دوای ته وهی نینسان ماندوو ده بی، دوایی که له ماندوویتی یان برستی لی ده بری، ده گوتری: شه که ت بووه و فرزهی لی براوه.

(صَطْرِحُونَ): (الْإِصْطِرَاحُ: الْفِتْعَالُ مِنَ الصَّرَاحِ، وَهُوَ الصَّبَاحُ بِشِدَّةٍ وَجَهْدٍ، وَالْإِصْطِرَاحُ مَبَالِغَةٌ فِيهِ)، (اصْطِرَاحٌ)، له سه ر کیشی (الْمِتْعَالُ) له (صَرَاحٌ) دوه هاتوه، که بریتیه

له هاوارکردنی زۆر توندو، به خو ماندووکردنهوه، چونکه (اضطراخ)، زێده‌پوژی کردنه له هاوارکردن و هاوارو برۆ.

مانای گشتیی نایه‌ته‌کان

خووا **وَطَّرَا** له‌م یازده نایه‌ته‌موباره‌که‌دا، سه‌رنجمان پادده‌کیشی بو چاکه‌و نیمه‌ته‌کانی خووی، که له نێویاندا جیاوازی و په‌نگاو په‌نگیی دروستکراوه‌کانی خواجه، چ له میوه‌کاندا، چ له چیا‌یه‌کاندا، چ له مروّفان و ژيانداراندا، به گشتیی و نازه‌لان دا به تابه‌ت، دوایی خووا **وَطَّرَا** باسی زانایانی له خوا ترس ده‌کات، که سام و هه‌یبه‌تیان هه‌یه به‌رابه‌ر به‌خوا، که به‌راستی هه‌ر زانایان به‌ته‌واویی نه‌و هه‌سته‌یان هه‌یه، ئنجا باسی هه‌سه‌له‌ته‌سه‌ره‌کیه‌کانی پروادارانسی سه‌رفراز ده‌کات، ئنجا باسی پۆلێنکردنی مسوڵمانانی هه‌لگری قورئان و، سه‌ره‌نجامی خێریان، ده‌کات، دوایی باسی سه‌ره‌نجامی شووم و ناره‌حه‌تی بی‌پروایانیک ده‌کات که له ته‌مهنی خویمان به‌هره‌مه‌ند نه‌بوون، نه‌و ماوه‌یه‌ی که خووا **وَطَّرَا** ژياندوونی، وه‌ک ده‌رفه‌تیکێ زێرین و هه‌لیک نه‌یانقووستۆته‌وه، که خویان بیر بکه‌وێته‌وه‌و، بزائن بوچی لێره‌ن و، بوچی هاتوون و، بو کوی ده‌چن؟!

خووا **وَطَّرَا** ده‌فه‌رموی: **الَّذِينَ آمَنُوا أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً** نایا نابینی که خووا له ئاسمانه‌وه‌ ناوی دابه‌زاندوه؟! نایا نابینی، زانایان ده‌لێن: لێره‌دا ده‌گونجی مه‌به‌ست له بینین، دیتنی چاو بی، چونکه به‌چاو ده‌بیرزی، کاتیک ئاو که له‌ئاسمان دێته‌ خوار، هه‌روه‌ها که میوه‌کانی پی‌ده‌پوژین، هه‌روه‌ها چیا‌یه‌کانیش که په‌نگیان جو‌راو جو‌ره‌و، خه‌لک و ژيانداران و نازه‌لانیش.

ده‌شگونجی مه‌به‌ست پیتی له دیتنی عه‌قل و دل بی، چونکه هه‌موو نه‌و شتانه، مه‌رچ نیه‌ پاسته‌وخو به‌چاو ببیرزی، هه‌ردووکیشیان ده‌گرێته‌وه، هه‌م

چاوی سهر، هم چاوی عقل و دل، ﴿أَلَمْ تَرَ﴾، نایا نه تدی؟! که لیره دا نه و
 پرسیا کر دونه پرسیا کر دنی چه سپاندن (استفهام تقریری) ه، چونکه شتیکی ناشکرابه و،
 شتیکی نیه که نکو لویی لب بکری، نایا نه تبینی که خوا له ناسمانه وه، له سهره وه
 ناوی دابه زاننده؟! وهک زور جار گوتوو مانه: خوا نافه رموی: باران، یان به فر، یان
 تهرزه، که دد فهرموی: ناویکی دابه زاننده، واته: به ههر سنی حاله تی باران و
 به فرو تهرزه، ﴿فَأُخْرِجْنَا بِهِ، ثُمَّ نَزَرْنَا مُخْلِفًا أَلْوَنًا﴾، پیشر به شیوه ی نادیار (غائب)
 دد فهرموی، دواتر خوا ﴿بِهِ﴾ به کسهر ده بکاته حاله تی دواندن و فهرمایشتکردن
 (خطاب) دد فهرموی: به و ناوه که دامانه زاننده، بیگومان له زوی، پیمان
 دهرهینا، ﴿ثُمَّ نَزَرْنَا مُخْلِفًا أَلْوَنًا﴾، چند میوه به که رهنگه کانیاں جیا جیاں،
 هه لیه ته رهنگه جیاوازه کان ههر له به که میوهش دا ههن، بو نمونه: سئی
 سوور هه یه، سهوز هه یه، زرد هه یه، یان تری سپی هه یه، رش هه یه، یان
 تری بولد و درشت هه یه، هی بولد و ورد هه یه، تری بن نیوک هه یه و ... هتد،
 نجا بچو بو جو ره کانی دیکه میوه کان، له به که جو ری میوهش رهنگی جیاواز
 ههن، چ جای میوه کانی دیکه نه گهر پیکه وه دابزین به چند رهنگیکی جیاواز،
 چند دیمه نیکی سه رنجرا کیشیاں هه یه؟! ﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ
 أَلْوَانًا﴾، هه روها له چیا به کانش هیله سپی و سووره رهنگ جیاوازه کان،
 (جُدَد) کوی (جُدَّة) به، به مانای رنگه دیت، هه روها به مانای هیل و دهمار
 دتی، (بَيْض) کوی (أَبْيَض) ه واته: هیله سپی به کان ههن، (حُمْر) کوی (أَحْمَر) ه،
 هه روها هیله سووره کانش ههن، ﴿مُخْتَلِفٌ أَلْوَانًا﴾، نجا له وانیش سووری
 توخ و کال هه یه، سپی ساف و، سپی مه یله و زرد هه یه و، سپی تیکه ل له
 رهنگی دیکه هه یه، ﴿وَعَرَابِيبٌ سُودٌ﴾ (۷) ره شه زور توخه کان، (سُود) یش کوی
 (أَسْوَد) ه، (عَرَابِيبٌ) یش کوی (غَرِيبٌ) ه، (أَسْوَد) غریب) واته: ره شیکی زور توخ.
 نجا وه نه بتی ههر له دهمارو هیللی شاخه کان و چیا به کان رهنگی سوورو
 سپی و ره شی توخ هه بتی و، رهنگه جیاوازه کان هه بن، ﴿وَمِنَ النَّاسِ

وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ ۖ ههروهها له خه لک و له ژيانداران، (دَوَابِّ) کوی (دَابَّة) به، (كُلُّ مَا يَدْبُ عَلَى الْأَرْضِ)، هه ر شتیک که له سه ر زوی برؤا، چ له سه ر سک بخشن، وه ک خشوکه کان، چ به دوو پتیا ن برؤا، چ به چواران برؤا، چ به زیاتران برؤا.

(والأنعام) ههروهها ناژه ل، ناژه ل به و چواره ده گوتری: به که م: حوشر، دووهم: ره شه و لآخ (که هه م گاو مانگاو، هه م که ل و گامیش ده گرتنه وه)، سینه م و چواره م: مه رو بز، مه پیش نیرومی و: به ران و مه ر، ههروهها بز: نیری و بز، هه موو جووته کان ده گرتنه وه، نجا له وانیش ﴿مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ، كَذَلِكَ﴾، به هه مان شیوه رهنکیان جیا جیا به و جوړاو جوړه، ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾، به دلنیا بی ته نیا نه و به ندانه ی خوا، ترس و سامیان به ران به ری هه به، که زانان، واته: ته نیا به نده زانیا هه کان له خوا ده ترسین، به به مه زنگرتنه وه، سام و هه به تیان به ران به ری هه به، زور به ناشکرا دیاره، که لیره دا مه به ست له به نده زانیا هه کان، نه وان هه ن که به دروستکراوه کانی خوا زانان، چونکه باسی جیاوازیی رهنکی دروستکراوه کان کراوه، هه ر له میوه کانه وه بگره، تا کو چیا به کان و، مروّف و ژيانداران و ناژه لان.

که واته: که ده فرموی: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾، به راستی ته نها به نده زانیا هه کان، وه ک پتویست سام و هه به تیان به ران به ر به خوا هه به، واته: نه و به ندانه ی که زانان به دروستکراوه کانی خوا، به لآم هاوکات نه وه ریکریش نیه له وه که مه به ست له زانیا ن نه وان هه ش بن، که له کتیبی خوا شاره زان و، له په یامی خوا ناگادارن، به لآم بیگومان مروّف تا کو به دروستکراوه کانی خوا زانان تر بی و، لیتان شاره زان تر بی و، بزانی خوا به چ سیستمیکی ریک و پیک و نه و په ری پر ورده کاری، هه موو شته کانی نه م گه ر دوونه ی هیتاونه دی، نه و مروّفه باشر ده زانی خوا چی دروستکرده، بویه مه لای گه وری کوّیه ده لئی: (عیلمی کیمیات گه ر نه خویندوه نازانی خوا چی دروستکرده!)، بان ده لئی:

(علیمی ته بیعت علیمی خودایه قاله و فه و له گشتی هه بایه).

هه لبه ته من وانائیم، به لام ده لیم: بیگومان شاره زا بوون له زانسته کانی دیکه، که یاسایه کانی خوا له دروستکراوه کانی داو، سیستمی پر ورده کاریی خوامان له گه ردوون دا پی ده ناسیتن، کاریگه ریی زوری هه یه له وه دا که مرؤف هه تا زیاتر شاره زای دروستکراوی خوا بیت، زیاتر به به دیهینه رو په یدا که ری نه و دروستکراوه ش ناشنا ده بیت.

﴿إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ﴾، بیگومان خوا زالی لیبوره یه، زاله و بالاده سته به رانبه ر به که ساتیک که قه دری چاکه و نیعمه ته کانی نازانن، لیبوره شه بو ساتیک که نه گه ر پیشتریش قه دریان نه زانیین، دوایی ده گه رینه وه.

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ﴾، به دنیایی نه وانیه کتیبی خوا ده خویننه وه، ﴿يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ﴾، وه ک دواتر باسی ده که یین: واته: ده یخویننه وه و شوینی ده که ون، ﴿وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ﴾، نوژییش به ریا ده که ن، واته: به و شتوه یه ی خوا فه رموویه تی: نوژی نه نجام ده دن، ﴿وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً﴾، به په نهان و به ناشکرش له وهی پیمان داون ده به خشن، له وهی پیمان داون و کردوومانه به بژیوی نه وان، چ شتی مه عنه ویی بیت، چ ماددیی بیت، له هه موو نه و نیعمه تانه ی پیمان داون، ده ور به ریان به هر مه مند ده که ن، نا نه وانیه: ﴿يَرْجُونَ يُخْرَجُونَ لَنْ يَكُورَ﴾، به نو میدی بازرگانییه کن، به نو میدی سه و دایه کن، له گه ل خوا دا، که هه رگیز زانی تیدانیه، مامه له کردن له گه ل خوا دا هه رگیز زانی تیدا نیه و، هه میشه خوی میهره بان و به خشه ر مامه له له گه ل که رانی به هر مه مند و سوودمه ند ده کات.

﴿لِيُؤْتِيَهُمُ أَجْرَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ﴾، بویه ش نه و کارانه نه نجام ده دن: تا کو خوا به ته وایی پاداشته کانیان بداته وه و، له به خششی خویشی بویان زیاد بکات، نه م (ل) یان (ل) ی (علة) یه، واته: بویه و ده که ن، تا کو خوا

به و شیوه به پاداشته کانیان به ته و اوایی بداته وهو، له به خششی خۆی بۆیان زیاد بکا، یا خود (ل) ی (عاقبة) به، یانی: نهو کرده وانه ده کهن، که سه ره نجامه که ی ناوایه، خوا به تیرو ته و اوایی پاداشته کانیان ده داته وهو، له به خششی خۆی بۆیان زیاد ده کات، ﴿إِنَّهُ عَفُورٌ شَكُورٌ﴾، بیگومان خوا لیبوردی سوپاسگوزاره، واته: که سیتک هه له و په له ی هه بن لیتی ده بووری و، که سیتک شتیک بکات چاک بیت، خوا ﴿سَوَاسِیْ﴾ ده کات.

﴿وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ﴾، نه وهش که له کتیب بو تۆمان سروش کردوه، به س نه وه هه قه، ته نیا نه وه هه قی ره هاو بی سنووره، به ته و اوایی هه قی گرتوته خۆی، که قورنانه، ﴿مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ﴾، به راستدانه ری نه و دیه که له پیش دوو دهسته کانیه وه به تی، واته: هه رچی کتیبیک که له پیش ویدا دابه زیوهو، هه رچی په یامیک و په یامبه ریک، تیرراوه، ثم قورنانه هه موویان به پاست ده زانی، وه که نه سه له که یان، ﴿إِنَّ اللَّهَ بَعِيدٌ عَنِ الْبَصِيرِ﴾، به دلنیا یی خوا شاره زای بینه ره بو به نده کانی، شاره زایانه چی ده کهن و چون ده کهن و، بینه ری حال و کرده وه کانیانه.

﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا﴾، دوایی کتیبی خۆمان کرده میراتی نه و به ندانه مان که هه لمان بزار دوون، نجا خوا ﴿ثُمَّ﴾ نه وانیش بۆلین ده کات، بو سنی کۆمه ل و سنی پله، چونکه هه موویان به ک جور نین: ﴿فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ﴾، نجا هه یانه سه تمکاره به رانه ر به خۆی، ﴿وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ﴾، هه شیانه میانجییه، نه خراپه و نه زوریش چاکه ﴿وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ﴾، هه شیانه له چاکه کاندای پیشکه وتوته وه، ﴿يَاذِنِ اللَّهُ﴾، به مۆله تی خوا، ﴿ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ﴾، به دلنیا یی نه وه ی که له چاکه کاندای پیش ده که ویتته وه، نه وه ی له پیشبرکتی چاکه کاریدا له پیش خه لکی ده بی، نه وه به خششی که وریه که خوا ﴿ثُمَّ﴾ به به نده کانی ده به خشتی، به لام نه که له گۆتره، به لکو خوا ﴿ثُمَّ﴾ هه موو شتیک ی له جیی خۆیدا به، که سانی که شایسته ی نه وه بن و،

هه‌ولیان دابیت و خویمان وایکردبیت که شایسته‌بن، خوا نه‌و به‌خششه‌یان پی ده‌دات.

ننجا خوا لَا تَلْمِزُوا باسی نه‌و به‌خششه‌گوره‌یهی خوئی ده‌کات و، شی ده‌کاته‌وهو ده‌فه‌رموی: ﴿جَنَّتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا﴾، چه‌ند باخیکی هه‌میشه‌یین، ده‌چنه نیویان، ﴿يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ﴾، ده‌پازیتیرینه‌وه له‌و باخانه‌دا به‌ بازنه زیره‌کان، ﴿وَلَوْلُؤَا﴾، هه‌روه‌ها به‌گه‌وه‌ریش ده‌پازیتیرینه‌وه، ننجا نایا گه‌وه‌ره‌کانیش هه‌ر بویان ده‌کرینه‌ بازن، یان به‌ شیوهی دیکه، ده‌بن؟ نایا گه‌وه‌ره‌کان چون پتییان ده‌پازیتیرینه‌وه؟ نه‌وه پوون نه‌کراوه‌ته‌وه، ﴿وَلِبَاسُكُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾، پووشاکیشیان له‌ویندا ناوریشمه.

مرؤف له‌ کانزایه‌کان، له‌ زیر چاکترو، هه‌روه‌ها دوی زیریش زیو، پاشان نه‌وانه‌ی که له‌ ده‌ریا ده‌رده‌هیتیرین، له‌ گه‌وه‌ر جوانترو، له‌ جوئی قوماشیش، له‌ ناوریشم باشتی، پی شک‌نایه‌ت، بویه خوا لَا تَلْمِزُوا باشتیرین شتانیک که تیمه پیمان شک‌دین، ده‌فه‌رموی: نه‌هلی به‌هه‌شت به‌وانه ده‌پازیتیرینه‌وه، نه‌گه‌رنا وه‌که عه‌بدوللای کوری عه‌بباس (خوا له‌ خوئی و بابی پازی بی) قسه‌یه‌کی جوانی هه‌یه ده‌لی: (نه‌وانه‌ی خوا باسیان ده‌کات له‌ نازو نیعمه‌تی به‌هه‌شت، ته‌نیا له‌ناودا له‌گه‌ل شته‌کانی دنیادا تیک ده‌که‌نه‌وه، نه‌گه‌رنا له‌پرووی نیوه‌پوکه‌وه زور به‌رترن).

که بیگومان وایه‌و، نیعمه‌ته‌کانی دنیا له‌ قه‌ده‌ر ژبانی دنیان و، نیعمه‌تی به‌هه‌شتیش له‌ قه‌ده‌ر به‌هه‌شته، نیعمه‌ته‌کانی دنیا له‌ قه‌ده‌ر خه‌لکی دنیان، که کافرو مسولمانیان تیدان، به‌لام هی به‌هه‌شت، له‌قه‌ده‌ر خه‌لکی به‌هه‌شتن، که ته‌نیا دۆستانی خوان، نه‌وانیش دیاره هه‌ر که‌سه، به‌ پله‌ی خوئی.

﴿وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ﴾، گوئیان: ستایش بو نه‌و خوایه‌ی که دلته‌نکیی و خه‌م و په‌ژاره‌ی لی لابر دووین، ﴿إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ﴾، به‌ دلنایی په‌روه‌ردگارمان زور لیبوره‌یه زوریش سوپاسگوزاره.

﴿الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمَقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ﴾، نهو که سهی که نیشته جینی کردووین له شوینی نیشته جیووندا، له به خششی خوئی، ﴿لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَبَسٌ وَلَا إِبْتَسَاءٌ فِيهَا لُغُوبٌ﴾، نه ماندویتییمان لهویدا تووش ده بی، نه شه که تییمان لهویدا به سه ردی، ته نیا شوینی پشوودان و نیسراحه تهو، بهس شوینی تیدا به خته وهر بوون و سه رفرازیه.

ئجنا دواي نه وهی خوا باسی نه وانهی کرد، که له به خششی گه وهری خوئی پییان ددهات، ئجنا باسی سه ره نجامی شوومی نه وانه ش ده کات، که نابین و به رنامه و په یامی خویان ره تکر دوته وه، ده فهرموئی: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ﴾، نه وانهی بیروان (واته: بیروبوون بهو شتانهی پتیویست بوو بروایان پی بهیتری) نه وانه ناگری دوزه خیان هه یه، ﴿لَا يَقْنَنُ عَلَيْهِمْ فِيمَنَّا﴾، بریاریان به سه ردا نادری، که بمرن، واته: بریاری مهرگیان به سه ردا نادری و له دوزه خدا مردن نیه، وهک ده فهرموئی: ﴿لَنْ لَّا يُرْتَفَىٰ فِيهَا وَلَا يُجْتَنَىٰ﴾، دوايي لهویدا نه ده ژوی و نه ده مرئی، واته: نه نه وهیبه که کو تایی پی بی، نه نه وه شه ژیانیک بژی که پیی بگو تری: ژیان.

﴿وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا﴾، هه روه ها نه سزاو نازاری دوزه خیشیان له سه ر سووک ده کری، ﴿كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ﴾، هه ر بهو شیویه سزای هه ر که سیتی زور سپله، که پیته زانن به رانه ر چاکه کانی خوا، ددهینه وه، ﴿كَفُورٍ﴾ لیره دا واته: سپله، له بهر نه وهی له گه ل (شکور) دا به راوردی پیکراوه، که چهنه جاریک له م سووره ته دا هاتوه، ﴿كَفُورٍ﴾ لیره دا مه به ست پیی: (کثیر الکفران) ه، واته: زور ناسوپاس و پیته زان، ته گه رنا ﴿كَفُورٍ﴾، ده شگونجی مه به ست پیی زور بیروا بی، به لام سیاقه که مانایه که ی دیکه ده خوازی، ﴿وَهُمْ يَصْطَرِحُونَ فِيهَا﴾، نه وان لهویدا هاوارو برۆ ده کن، (يَصْطَرِحُونَ، اضْطَرَّاحٌ: اِنْفِئَالٌ مِنَ الصُّرَاخِ)، (صُرَاخ) واته: هاوارکردن به ده نکی به رز، له کوردیدا پیی ده لئین: هاوارو برۆ دادو فیغان، ﴿وَهُمْ يَصْطَرِحُونَ فِيهَا﴾، نه وان

لەوئىدا لە ئايو دۆزەخدا ھاوار دەكەن، ھاوارو بېرۆ دەكەن، دەتین چى؟ ﴿رَبَّنَا
 أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ﴾، پەرۋەردگارمان! دەرمانىتە كردهۋى
 باش دەكەين جىا لەۋى دەمانكرد، واتە: جۆرىكى دىكە كردهۋە دەكەين كە
 جىگای پەزىمەندى تۆبىن، بەلام ئايا ۋەلامى ئەو داۋايەيان دەدرتتەۋە؟ ﴿أُولَئِكَ
 نُمِرُّكُمْ مَّا تَذَكَّرْتُمْ فِيهِ مِنْ تَذَكُّرٍ﴾، خوا فرىشتەكان پادەسپىرى پىيان بلىن: ئايا
 بايى ئەۋەندە تەمەغان پىن نەدابوون، ئەگەر كەسىك ويستباي بىرى بگەۋىتتەۋە،
 بىرى دەكەۋتتەۋە؟! ﴿وَجَاءَكُمْ النَّذِيرُ﴾، ورياكەرەۋە ۋە ھۆشياركەرەۋەشتان بۆ
 ھات، بىگومان ھۆشياركەرەۋە پىغەمبەرەنن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، بەلام وىراي
 پىغەمبەرەن، ھۆشياركەرەۋى دىكەش زۆرن، ۋەك: نەخۆشىي و ناخۆشىي، كەۋتتە
 تەمەن، نازو نىعمەتەكانى خوا، ئىجا كەسىك كە ئەو نىعمەتەتە پىدەدا،
 دەبى سوپاسى بگەي، ھەرۋەھا لە بەرانبەريان دا بەلاۋ نارەھەتتەكان، ھەن
 كە زللەي مېھربانىيىن، بۆ ئەۋى مەرۋف ھۆشيار بىتتەۋە، ﴿فَذُرُّوا﴾، بەلام
 تىۋە ھەر ھۆشيار نەبوونەۋە، كەۋاتە: سزاي دۆزەخ بچىژن، ﴿فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ
 نَصِيرٍ﴾، بىگومان ستەمكاران ھىچ پشتىوان و يارمەتتەيدەريان نىە، كەس نىە لە
 فرىبايان بىت و، خۆشيان خويان پىن دەرباز ناكىرى، خوا پەنامان بدات.

مەسەلە گىرەكەن

مەسەلەى يەكەم:

سەرنەجراكىشانى مروشان بو نىعمەتى دابەزاندنى ئاۋ لەسەرىئو، پروترانى درەختانى ميوە پەنگ جوراۋ جور، ھەروھە چىايە پى و ھىلە سىپى و سوورو پەشە توخ و جوراۋ جورەكان، ھەروھە مروف و ژياندارو ئازەنە پەنگ جوراۋ جورەكان و، جەختکردنەو لەسەر سام و ھەيەت ھەبوونى بەندە زانايەكان بەرانبەر بە خوا ﷻ ۋەك بو خوا شايستەيە:

خوا ﷻ دەفەرموى: ﴿الَّذِي تَرَىٰ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَعَرَبِيٌّ سُودٌ ۝۳۱ وَمِنَ النَّارِ وَالذَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ، كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ۝۳۲﴾

شېكردنەوھى ئەم دوو ئايەتە لە ھەوت بېرگەدا:

۱- ﴿الَّذِي تَرَىٰ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً﴾، ئايا نايىنى كە خوا لە سەرىئو، لە ئاسمانەو، ئاۋى دابەزاندوھ؟! ۋەك پىشتەر گوھان: لېرەدا مەبەست لە بىنين: ﴿الَّذِي تَرَىٰ﴾، ھەردووك پرووھەى تېدا دروستن: دەگونجى بگوترى: دىتنى چاۋى مەبەستە، يان: دىتنى عەقلى مەبەستە، لەبەر ئەوھى دابەزاندنى ئاۋ لەسەرىئو، بە شىۋەى باران و بەفرو تەرزە، ھەم بە چاۋى سەر دەبىترى، ھەم بە عەقلى و ھۆشيش دەرك دەكرى، دەشگونجى لەيەك كاتدا ھەردووكيان مەبەست بن: ئايا بە چاۋى سەر نەتاندىوھ، بە چاۋى عەقلى و دلىش سەرنەجتان نەداوھ، كە خوا ﷻ لەسەرىئو ئاۋى دابەزاندوھ؟!

(۲) - ﴿ فَأَخْرَجْنَا بِمَاءٍ نَّارَاتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا ﴾، ننجنا پیمان دهرهینا بهو ناوه، (بیتگومان له زهوی) چند میوه‌یه که په‌نکه‌کانیان جوراوجورن، که ده‌فهرموی: ﴿ فَأَخْرَجْنَا بِمَاءٍ نَّارَاتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا ﴾، له‌بهر نه‌وهی (ألوان) بو خوی بکه‌ر (فاعل) ه‌که‌یهو، له‌بهر نه‌وه‌ش که کویه بو شتاتیک که خاوه‌نی عه‌قل و هوش نین، بویه قرتیرانی (ت) ی مینه لئی درسته، یانی خوا ﷻ ده‌فهرموی: ﴿ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا ﴾، نه‌یفه‌رموه: (مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا)، له‌بهر نه‌وهی له‌ریزمانی عه‌ره‌بیدا، کوی نه‌و شتانه‌ی خاوه‌نی عه‌قل و شعور نین، ده‌گونجی که (تاء التانیث) ی پیوه نه‌بی و، ده‌شگونجی پیوه‌ه بیت.

که ده‌فهرموی: ﴿ فَأَخْرَجْنَا بِمَاءٍ ﴾، بیتگومان نه‌مه ناوردانه‌وه (إلتفات) ه، پیتشی له‌شیوه‌ی دوانندی نادیار بو قسه‌کردن، چونکه پیتشی ده‌فهرموی: ﴿ أَلَّتْ رَأْسَ أَنْ أَلَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ﴾، به‌شیوه‌یه‌کی نادیار، پاشان ده‌فهرموی: ﴿ فَأَخْرَجْنَا بِمَاءٍ ﴾، نه‌مه ناوردانه‌ویه له‌شیوه‌ قسه‌کردنی نادیاره‌وه بو شیوه قسه‌کردنی دوانندی رووبه‌روو، چونکه چاکه‌ی خوا ﷻ له‌وه‌دا که میوه جوراوجوره‌کانی دهرهیناوان له‌زه‌وی، نه‌و چاکه‌یه‌گه‌وره‌ترو گرنکتره له‌دابه‌زاندنی ناوه‌که.

(۳) - ﴿ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا ﴾، له‌چیا‌یه‌کانیش هیله‌سپیه‌کان و سووره‌ره‌نگ جوراوجوره‌کان هه‌ن، (جُدَد) کوی (جُدَّة) یه، واته: هیله و خه‌ت، یان ریگاو دهمار، هیله‌سپی و سووره‌کان هه‌ن، په‌نگیان جوراوجوره‌ه.

(۴) - ﴿ وَعَرَابٍ سُوِّدٌ ﴾، هه‌روه‌ها ره‌شه توخه‌کانیش هه‌ن، (عَرَابِیْب) کوی (عَرَبِیْب) ه، که به‌واتای زور توخ دی، که ده‌گوتری: (أَسْوَدٌ عَرَبِیْب) واته: په‌شیکی زور توخ، هه‌روه‌که ده‌گوتری: (أَصْفَرٌ فَاقِعٌ، وَأَبْيَضٌ نَّاصِعٌ، وَأَحْمَرٌ قَانٍ)، واته: زهردیکی زور توخ، سپیه‌کی زور سپیی، سووریکی زور توخ.

(جُدَدٌ جَمْعُ جُدَّةٍ، الْخَطُّ وَالطَّرِيقَةُ فِي شَيْءٍ تَكُونُ وَاضِحَةً فِيهِ)، واته: ریته‌که و ده‌ماریک له‌شتیکدا که به‌ناشکرا تیبدا دیار بی.

5- ﴿ وَمِنَ النَّاسِ وَالْذَوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُتَخَلِّفٌ أَلْوَنُهُ، كَذَلِكَ ﴾، ههروههها له خه لهك و له ژيانداران و له نازه لانیس، دیسان هه ر بهو شیوه په رنگی جیاواز ههیه، مروّف و ههندی له ژيانداران، په رنگی جیاوازیان ههیه، سپیان ههیه، په دشیان ههیه، سووریان ههیه، زهردیان ههیه، مورو بووریان ههیه، خاکیان ههیه.

که ده فهرموئ: ﴿ كَذَلِكَ ﴾، ئەمە دەگونجئ په یوه ندیی به فهرماشتی پێشهوه ههبن، واته: ئەوانیش به هه مان شیوه په رنگیان جیا جیا به، ده شگونجئ ئەم ﴿ كَذَلِكَ ﴾، مه به ست پئی ده ستی کردنی قسه به ک بئ، وهك چوّن ده ئیئ: نه وه بهم شیوهیه، یان: نه وه با له وئ بئ، ئنجا دوایی ده ست به قسه ی دیکه ده که ی، ئنجا نه گه ر وابئ نه وکاته: ﴿ وَمِنَ النَّاسِ وَالْذَوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُتَخَلِّفٌ أَلْوَنُهُ، ده خوئترئ ئنجا دوایی: ﴿ كَذَلِكَ ﴾، به جیا ده خوئترتیه وه.

6- ﴿ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ﴾، بئگومان له بهنده کانی خوا ته نها زانایان سام و هه بیه تیان لئی ههیه، وشه ی (خَشِيَةً) بریتیه له لیترسان به مه زنگرتنه وه، بوئه من وشه ی سام و هه بیه ت زیاتر به کار دئتم، چونکه به راستیی وهك زور جار ان گو تو ومانه: نهك هه ر زمانی کوردیی، به لکو هه موو زمانه کان له به رانه ر زمانی عه په بیداو، زمانی عه په بیس له به رانه ر وشه و ته عبیره کانی قور تاندا، هه ژارن.

مه به ست له بهنده زانایه کان ئەوانه ن که زانان به دروستکراوه کانی خوا، چونکه خوا ﷻ سه ره تا باسی ناردنه خواری ئاو له ئاسمانه وه ده کات، ئنجا پئ روانندی میوه په نگ جوّراو جوّره کان و، دوایی په رنگی چیا به کان و، دوایی باسی په نگاو په رنگی مروّفان و ژيانداران و نازه لان ده کات، سه ره نجامیش ده فهرموئ: ﴿ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ﴾، که واته: ئەو زانایانه ی به دروستکراوه کانی خوا زانان، سام و هه بیه تیان به رانه ر به خوا ههیه.

7- ﴿ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴾، به دلنیایی خوا زالی لیبوردیه، واته: خوا زاله و بئ نیازه له ئیمانی خه لهك، به لام لیبوردیه شه بو که سانتیک بکه رتته وه، دوای ئەوه ی ماوه یه ک سه ره رۆ بوون و به ملاولادا ترازاون و رۆیشوون.

چۆنەتتیی پەيوەست بوونى ئەم دوو ئايەتەش بە ئايەتەكانى پېشەو، ئەو دەپە
 كە خوا ﷻ ھەر لەسەر باسکردنى چاكەكانى خواو بەلگەكانى خواناسىي
 بەردەوامەو، ئەمە باسى جۆراو جۆر بوونى دروستكراوكانى خواو جۆراو جۆر
 بوونى رەنگەكانىانە، پاشان زەمىنەسازىيە بۆ خستەنەرۈوى پېگەى زانايان بە
 ھەردوو كىتیبى گەردوون و قورنن، بەھەردوو كىتیبەكەى خوا: كىتیبى خوتراو
 خواو، كىتیبى بىنراوى خوا، (كِتَابُ اللّٰهِ الْمَقْرُوءِ ، وَكِتَابُ اللّٰهِ الْمَنْظُورِ)، رۈونكەرەوانى
 قۇرئانىش لە بارەى (زانايان)و، لەم ئايەتەدا چەند رايەكيان ھەن، ھەندېكيان
 رايان وايە: زاناياتى شەرەزانن و، ھەندېكىش گوتوويانە: مەبەست زاناياتى
 گەردوونناسە.

بەلام دەلیم: مەبەست لە (الْعُلَمَاء) لېرەدا زاناياتىكە كە شارەزان بە
 دروستكراوكانى خواو، بە ياساكانى خوا، ھەم بەو دەى خوا دروستىكردو، ھەم
 بەو دەى كە خوا فەرمانى پېكردو: (عُلَمَاءَ بِخَلْقِ اللّٰهِ وَأَمْرِهِ)، ھەلبەتە بەبى
 شارەزايىش بە كىتیبى خواو، شارەزابوون بە دروستكراوانى خوا، ئەو ھەست و
 ھۆشە بە مروّف نادات كە دەستى خواو، سىفەتەكانى خوا لە دروستكراوكانىدا
 بىننى و، دياردە سرووشتیبەكان وەك نىشانەكانى خوا ﷻ بىننى، كەواتە: بەبى
 شارەزايى لە كىتیبى خواو، لە وەحىي و پەيامى خوا، بەبى خواناسىي راست
 و دروست، كە بەھۆى كىتیب و وەحىي و پەيامى خواو بۆ مروّف دەستەبەر
 دەبى، مروّف با شارەزاش بى بە دروستكراوكانى خوا، بەلام بەو چاوە نايان بىننى
 كە سىفەتەكانى خواى پەرۋەردگارىان تىدا بىننى.

ئەمەش ئەو دەى لى وەردەگىرى كە كەسك ترس و سامى بەرانبەر بە خوا نەبى
 و، بە بەرزو مەزنى نەگىرى، زانا نىھو بە زانا لە قەلەم نادى، چونكە تۆ ئەگەر
 دروستكراوكان ھەموويان بناسى، بەلام دروستكەرەكەيان نەناسى، ھەموو رېك و
 پىكىيەكە بىننى، بەلام رېكخەرەكەى نەبىنى، ھەموو سىستم و ياسايەكان بىننى،
 بەلام سىستم دانەر و ياسا دانەرەكە نەبىنى، ئەو چ زانيارىيەكە؟! ھەرۋەھا

که سیکیش که شاره زای کتیب و په پیام و وه حیی خوا نه بی و، نه زانی خوا چی له مرؤقه کان و له بهنده کانی ویستوه؟ بیگومان به زانا له قه لهم نادری، چونکه که سیک نه زانی له کوئی هاتوهو، بو کوئی ده رواو، بوچی هاتوهو، کن هیناویه تی و ده بی چی بکات و چو بکات؟ که سیک وه لآمی نه و پرسیاره وجودیانه نه زانی و، نه زانی بو خوئی چییه؟ نه م گهردونه چییه؟ کن خاوه نیه تی؟ له کوئی هاتوه؟ بو کوئی ده چی؟ له راستیدا به زانا له قه لهم نادری.

ده توانین بلین: زانیاری ده بیته وه به سی جوړی سه ره کی:

به که م: زانیاری به خوا (الْعِلْمُ بِاللَّهِ).

دووم: زانیاری به بهرنامه و په یامی خوا (الْعِلْمُ بِأَمْرِ اللَّهِ).

سیه م: زانیاری به دروستکراوی خوا (الْعِلْمُ بِخَلْقِ اللَّهِ).

زانا (عَالِم) که سیکه نه و سی زانیاریه ی تیدا کو بوونه وه، هم خوا بناسی و، پی زانا بی به سیفه ته کانی و به ناوه کانی، به وه که خوا (عَالِمٌ) چی زاتیکه، پاشان دروستکراوه کانی بوچی هیناونه دی و حکمهت چییه له زانی مرؤفدا، خوا بناسی و، بهرنامه و په یامی خوا بزانی و، به دروستکراوه کانی خواش له قه ده خوئی ناشنا و شاره زابی.

پینج کورته سهرنج له باره یه رهنگه‌کانهوه

سهرنجی یه کهم: هۆی دهرکه‌وتنی رهنگه‌کان، نه‌ویه که ته‌نه‌کان (أَجْسَام) هه‌موو تیشکه‌کانی دیکه دهمژن، جگه له‌و ره‌نگانه‌ی که دهرکه‌وتوون، بۆ وینه: ناسمان هه‌موو ره‌نگه‌کان دهمژن، جگه له‌و ره‌نگی شین، ناو هه‌موو ره‌نگه‌کان دهمژن، جگه له‌و ره‌نگی سه‌وزی شین باو، دارو دره‌خت هه‌موو ره‌نگه‌کان دهمژن، جگه له‌و ره‌نگی سه‌وزو نه‌و دهرده‌که‌وئ، گوئی‌ک که سووره، هه‌موو ره‌نگه‌کان دهمژن، جگه له‌و ره‌نگی سوور، ره‌نگه‌ سووره‌که دهرده‌که‌وئ، له‌پرووی زانستییه‌وه ناوایه.

سهرنجی دووهم: ره‌نگه‌کان چه‌ند رۆلێک ده‌گیرن، بۆ وینه:

(۱) - ناسینه‌وه‌ی شته‌کان، زۆر‌جار به‌ هۆی ره‌نگیانه‌وه شته‌کان ده‌ناسرێنه‌وه.

(۲) - جوانیی و په‌وه‌نق ده‌ده‌ن به‌ شته‌کان.

(۳) - زانیینی گه‌یشتن و نه‌گه‌یشتن بۆ میوه‌و سه‌وزه‌و ته‌په‌کارو دانه‌وێله، چۆن ده‌زانین نه‌و میوه‌یه گه‌یشتوه؟ به‌ ره‌نگه‌که‌ی ده‌زانین، نه‌و ته‌په‌کاره‌ نه‌و دانه‌وێله‌یه، دانه‌وێله‌ وه‌ک (گه‌نم و جۆو نیسک و نوک و برنج و هه‌رز و هتد).

(۴) - ئاره‌زوو جوولان‌دن (فَتَحَ الشُّهْمَةَ)، جاری وایه‌ مرووف به‌هۆی ره‌نگی جوانی میوه‌یه‌که‌وه، دلێ بۆی ده‌چێ، یان به‌هۆی ره‌نگی جوانی خواردنی‌که‌وه، دلێ بۆی ده‌چێ، بۆیه‌ خوا له‌ سووره‌تی (عبس) دا ده‌فه‌رموئ: ﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَىٰ طَعَامِهِ﴾ (۹۹) واته: با مرووف سهرنجی خواردنه‌که‌ی بدا، هه‌روه‌ها له‌ باره‌ی میوه‌کانه‌وه له‌ نایه‌ق (۹۹) ی سووره‌تی (الانعام) دا ده‌فه‌رموئ: ﴿أَنْظُرُوا إِلَىٰ شَرِيحِ إِذًا أَنْتُمْ رِيحٌ﴾، واته: ته‌ماشای میوه‌که‌ی بکه‌ن که به‌ر دهرده‌کات و، ته‌ماشای پیگه‌یشتنی بکه‌ن.

سهرنجی ستيه م: رهنکی چيايه كان بۆ پټزانينه وهی رينگه وبان و شوټنه كان و، بۆ رټده رکردنی رټيواران سوودی ههيه، زۆر جار رټيواران به هۆی رهنکی چيايه كه وه، بان رهنکی گردو ده شتيكه وه، نه گهر رينگايان لى تيكچوو، به رينگه ده زاننه وه، ههروه ها بۆ جوانی و رهنه ق، كه جوانی توخمیكى پټويست و رهاو كراوه له دروستكراوه كانى خوا دا.

سهرنجی چواره م: رهنکی مروڤه كان جوړاو جوړه، له سه ر ناستی گه لان و هۆزو تيره كان و كه سه كان، هه نديكيان سوورو سپين، هه نديكيان رهن، هه نديكيان گه نم رهنكن، هه نديكيان مهيله و زهر دن، نه وه له سه ر ناستی توخمه كان و گه لان و نه ته وه كان، نجا هه ر كاميك له مروڤه كانيش رهنك و سيما و بيچميكي تايهت به خووی ههيه، كه پټی ده ناسر ټنه وه.

سهرنجی پټنجه م: رهنکی ناژه له كان و په له وره كان، بۆ ناسينه ويان و بۆ جوانيان، وه ك خوا له سوور هتې (النحل) دا ده فه رموى: ﴿وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ﴾ ٦١. واته: بۆ ټيوه جوانی ههيه له ناژه لاند، كاتيک ټيواران ده يانه ټينه وه، كاتيک به يانيان ده ريان ده كه ن، (تريخون) له (إِرَاحَة) وه هاتوه، واته: دواى نه وهی ده يانله وه رټنن، ده يانه ټينه وه، بۆچی هټانه وه (إِرَاحَة) ی پټشخستوه؟ چونكه ناژه له كان كه ټيواران ده گه رټنه وه به تير و ته سه ليی و، به زهوق و خو شحالیی و به گوانی پر له شيره وه، ديمه نه كه يان زۆر جوانتره له ديمه نی ده رکردنيان له به يانيان دا به ره له وه رگا، به په ژمورده بی و به برسيه تي، كه نه و ديمه نه جوانه ی ټيواران يان نيه، بۆيه ش خوا نه و ديمه نه جوانه ی ټيواران پټشخستوه، ﴿وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ﴾ ٦١. واته: بۆ ټيوه له ناژه له كاندا جوانی ههيه، جوانيه يان كه ی زياتر ده رده كه وي؟ ﴿حِينَ تَرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ﴾ ٦١. واته: كاتيک ده يانه ټينه وه، كاتيک ده ريان ده كه ن بۆ له وه رگا، كه له رووی ريزه نديی كانيه وه، ده رکردنيان بۆ له وه رگا له پټشه وهيه، به لأم خواى په روه رگا ر هټانه وه يان له له وه رينی پټشخستوه، چونكه جوانيه كه يان زياتر له وه حاله دا به رجه سه ته بووه.

مه سه له ی دووه م:

پیتاسه کردنی زانیانی بو خوا صولحوا، به سنی خه سه له تی بنه په تییان و،
سه ره نجامی خیریان و، پیتاسه ی قورنآن:

خوَا ۱۰۰ دَه فَرَمَوۡی: ﴿۱۰﴾ اِنَّ الَّذِیۡنَ یَتْلُوۡنَ کِتٰبَ اللّٰهِ وَاَقٰمُوۡا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوۡا
مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَعَلٰنِیَةً یَّرۡجُوۡنَ نِجۡمَةً لَّنۡ نَّکُوۡرَ ﴿۱۱﴾ لَیُوفِیۡهُنَّ اُجُوۡرَهُنَّ
وَبِیۡزِیۡدَهُنَّ مِّنۡ فَضْلِهِۦۗ اِنَّهُۥ غَفُوۡرٌ شَکُوۡرٌ ﴿۱۲﴾ وَالَّذِیۡ اٰوْحٰیۡنَا اِلَیۡکَ مِنْ اَلۡکِتٰبِ هُوَ
الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَیۡنَ یَدَیۡهِۗ اِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهِۦ لَخَبِیۡرٌ بَصِیۡرٌ ﴿۱۳﴾

شیکردنه وهی ئه م، سنی ئایه ته، له ده (۱۰) برکه دا:

﴿۱۰﴾ اِنَّ الَّذِیۡنَ یَتْلُوۡنَ کِتٰبَ اللّٰهِ ۱۰، واته: به دنیایی نه وانه ی کتیبی خوا ده خویننه وهو،
شوینی ده که ون.

ئهمه پیتاسه ی زانایانیک ی دل پر له سام و هه بیه ته به رانه بر به خوا، (الطبری)
له ته فسیره ناوداره که ی خو ی (جامع البیان) دا،^(۱) ئهم شوینه واره ی هیناوه: (عَن
قَتَادَةَ، قَالَ: كَانَ مُطْرَفٌ إِذَا مَرَّ بِهَذِهِ الْآیَةِ: ﴿۱۰﴾ اِنَّ الَّذِیۡنَ یَتْلُوۡنَ کِتٰبَ اللّٰهِ ۱۰، (فاطر:
۲۹) یقول: «هَذِهِ آیَةُ الْقُرْآنِ».)

واته: قه تاده گوتوو یه ق: موته برریف (که یه کیکه له زانایان)، کاتیک به لای
ئهم ئایه ته دا تیده په ری (له کاتی قورنآن خویندندا) که ده فه رموی: ﴿۱۰﴾ اِنَّ الَّذِیۡنَ
یَتْلُوۡنَ کِتٰبَ اللّٰهِ ۱۰ وَاَقٰمُوۡا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوۡا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَعَلٰنِیَةً یَّرۡجُوۡنَ
نِجۡمَةً لَّنۡ نَّکُوۡرَ ﴿۱۱﴾ ۱۱، ده یگوت: ئهمه ئایه تی زانایانه، کاتی خو ی وشه ی (قرآه)
به زانایان ده گوترا، نه وانه ی شاره زای قورنآن بوون، نه وانه زانا بوون.

کهواته: نهم نایه‌ته موباره‌که پیناسه‌ی زانایانیک‌ی له خواترس ده‌کات، که له نایه‌تی پتشیوودا خوا باسیکردن و فهرمووی: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾، نه‌وانه کتین؟ دوا به دوا‌ی نه‌وه ده‌فهرمووی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ﴾، کهواته: نه‌مانه سیف‌هت و خه‌سه‌له‌ته بنه‌ره‌تییه‌کانی نه‌و زانایانه‌ن، که سام و هه‌بیه‌تیان هه‌بیه به‌رانبه‌ر به خوا ﴿﴾.

وشه‌ی (تِلَاوَةٌ) یش جیاوازه له وشه‌ی (قِرَاءَةٌ)، چونکه خوا ﴿﴾ هه‌ردووکیان به‌کاره‌تیان، له سوپه‌رتی (الک‌هف) ده‌فهرمووی: ﴿وَأْتَلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ﴾، هه‌روه‌ها له سوپه‌رتی (الأنفال) ده‌فهرمووی: ﴿وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾، به هه‌مان شیوه وشه‌ی (قِرَاءَةٌ) ش هاتوه، خوا ﴿﴾ ده‌فهرمووی: ﴿أَفَرَأَىٰ بِأَسْمَارِكَ الَّذِي خَلَقَ﴾، به لأم لی‌رده‌دا با بزاین جیاوازی نیوان (تِلَاوَةٌ) و (قِرَاءَةٌ) چیه‌ه؟

له و باره‌وه راغیبی نه‌صفه‌هانیی له موفه‌داته ناوداره‌که‌ی خویدا^(۱) ده‌لتی: (التِّلَاوَةُ تَخْتَصُّ بِاتِّبَاعِ كُتُبِ اللَّهِ الْمُنَزَّلَةِ تَارَةً بِالْقِرَاءَةِ، وَتَارَةً بِالِاتِّسَامِ لِمَا فِيهِ مِنْ أَمْرٍ وَنَهْيٍ وَتَرْغِيبٍ وَتَرْهِيْبٍ، وَهِيَ أَحْصَىٰ مِنَ الْقِرَاءَةِ، فَكُلُّ تِلَاوَةٍ قِرَاءَةٌ، وَلَيْسَتْ كُلُّ قِرَاءَةٍ تِلَاوَةً)، واته: (تِلَاوَةٌ) نایه‌ته به شوینکه‌وتنی کتیه‌ه دابه‌ز تراوه‌کانی خوا، هه‌ندی‌ک جار به خویندنه‌وه‌یان و، هه‌ندی‌ک جار به جیه‌جیکردن و، پابه‌ندیی به‌و فه‌رمان و فه‌ده‌غانه‌و به‌و هاندان و ترساندانه‌ی گرتوو‌یاننه‌ خو‌یان، (تِلَاوَةٌ) نایه‌ته‌تره له (قِرَاءَةٌ)، هه‌موو (تِلَاوَةٌ) ینک (قِرَاءَةٌ) ه، به‌لأم هه‌موو (قِرَاءَةٌ) ینک (تِلَاوَةٌ) نه‌.

چونکه (تِلَاوَةٌ) واته: هه‌م خویندنه‌وه‌و، هه‌م کارپیکردن و شوینکه‌وتنی کتیه‌ی خوا.

هه‌روه‌ها هه‌ر راغیبی نه‌صفه‌هانیی ده‌لتی: (وَأَمَّا قَوْلُهُ تَعَالَى: لَمْ يَخْلُقْهُ حَقٌّ تِلَاوَةً ﴿١٧٣﴾ الْبَقْرَةَ، وَالْمُرَادُ بِهِ الْإِتِّبَاعُ لَهُ بِالْعِلْمِ وَالْعَمَلِ)، واته: که ده‌فهرمووی:

نهوانه‌ی وهك پیوست (تلاوة) ی کتیبی خوا ده‌که‌ن، نه‌وه شوئنه‌که‌وتنی کتیبی
خواه به زانیاری و کارپیکردنه‌وه.

شایانی باسه: که خوا ﴿لَا تُدْعَىٰ﴾ ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ﴾ به
شیوه‌ی رانه‌بردوو (مضارع) هیناویه‌تی.

(۲) ﴿وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ﴾، نوئزیان به‌ریا کرده، به شیوه‌ی رابردوو هیناویه‌تی.

(۳) ﴿وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً﴾، له‌وه‌ی پیمان داون به پنهانی و، به
ناشکرا ده‌به‌خشن، دیسان به شیوه‌ی رابردوو هیناویه‌تی، دوابی ده‌فه‌رموی: ﴿يَرْجُونَ
مِغْرَةً لَّنْ كَسْبًا﴾، نومئده‌واری بازگانیه‌کن که زیان نا‌کا، نه‌مه‌ش دیسان به (مضارع)
هیناویه‌تی، واته بوئیتتاو بو داهاتوو، نه‌مه زیاتر هونه‌ری دهرپین به‌کارهینان (تَفْتَنُ
فِي الْعِبَارَةِ) و جوراو جورکردنی دهرپینه‌کانه، بوئوه‌ی بابای گوئیست، یان که‌سیک
که قورنان ده‌خوئین، ماندوو نه‌بن و، له‌سه‌ر یه‌ک شیوه‌و ریتم نه‌رواو جوراو جور بن.

هه‌ندیکیش له‌وباره‌وه گوتوو یانه: (مَجِيءُ الصَّلَاةِ وَالْإِنْفَاقِ بِصِغَةِ الْمُضِيِّ لِأَنَّ
فُرْضَهُمَا قَدْ تَقَرَّرَ سَابِقًا)، بویه بوئوئزو به‌خشین، به رابردوو هیناوانی، چونکه
پیشتر پیوستکراون، به‌لام من پیم وایه که نه‌وه‌ی دیکه ری‌کتره، به‌لن نه‌وه‌شی
تیدایه، به‌لام نه‌وه‌ی دیکه گشتگیرترو ری‌کتره، چونکه نه‌وه په‌نگه هه‌موو جاری
راست دهرنه‌چئ و، خوئندنه‌وه‌ی کتیبی خواش هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه بووهو ناشکرایه:
یه‌که‌مین وشه، له یه‌که‌مین نابه‌ت، له یه‌که‌مین سووره‌ت، که دابه‌زیوه، به
بخوئنه ده‌ستی پیکردوه: ﴿أَقْرَأَ بِأَسْمَائِكَ أَلْفِي خَلْقٍ﴾ ﴿العلق﴾.

هه‌ل‌به‌ته که ده‌فه‌رموی: ﴿سِرًّا وَعَلَانِيَةً﴾، ده‌لن: (یعنی: إِنْفَاقَ السَّرِّ، وَإِنْفَاقَ
الْعَلَانِيَةِ)، واته: به به‌خشین پنهان و، به‌خشین ناشکرا، له‌وه‌ی که پیمانداون،
ده‌به‌خشن، چونکه: جاری وایه و باشه به پنهانی به‌خشرئ، له‌به‌ر ره‌چاوکردنی
حاله‌تی بابای خیرپیکراوو هاوکاریکراو، جاری واش هه‌یه و باشه به ناشکرا به‌خشرئ،
بوئوه‌ی خه‌ل‌کینکی دیکه‌ش ته‌ماشا بکات و، هاوکاری زیاتر بو بابای هاوکاریکراو،

بنی، نجا یتیمه باسیتیکی خهست و خوّلمان له وبارهوه کردهه له سووره تی (البقره) دا، له تفسیری لهو نایه تها که باسی نهوه دهکات نهوانه ی به ناشکراو به په نهان و، به شه و و به روژ دهبه خشن: ﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِالْإِثْمِ وَالْكَفَّارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ (۴)

(۴) - ﴿يَرْجُونَ تَحْرُجَ لَنْ كَبُورٍ﴾، نهوانه به نومندی بازرگانییه کن، زیان ناکات، (التجارة): مُسْتَعَارَةً لِلْأَعْمَالِ الَّتِي يُزاولونها، وشه ی (التجارة): خوازراوه تهوه بو نهو کردهوانه ی، دهیانکنه، وهک بازرگانیی وان، چوّن که سیک که بازرگانیی و مامه له یهک دهکات، پتی نومیده هواره که زیان نهکات، نهو بازرگانییه ی نهوانیش هه رگیز زیان ناکات.

(۵) - ﴿لِيُوفِيَهُمْ أَجْرَهُمْ﴾، تاکو (خوا) پاداشته کانیان به تهواوی بداتهوه.

(التوفية): جعل الشيء وافيًا أي: تَامًا لَا نَقْصَ فِيهِ وَلَا غُبْنَةَ، واته: (توفية) بریتیه لهوه ی شتیک تهواو بکری و ریک بنی، هیچ نوقسانیی و زهره ری تیدا نه بنی.

که دهفه رموی: ﴿لِيُوفِيَهُمْ أَجْرَهُمْ﴾، لیره دا (أجور) کوی (أجره)، واته: پاداشت و کرتی، بو نهوه ی کرئیه که یان به تهواوی بداتهوه.

نهم (ل) هی (لِيُوفِيَهُمْ)، زانایان به دوو شیوه لیکیان داوه تهوه:

أ- هه نندیکیان گوتوو یانه: (لَامٌ عَلِيَّةٌ)، لامی هوکار، بو یه نهو کردهوانه دهکهن، هوکارو هانددریان نهوه یه که خوا ﷻ به تهواوی پاداشته کانیان بداتهوه.

ب- هه نندیکی دیکهش گوتوو یانه: (لَامٌ عَاقِبِيَّةٌ)، لامی ناکام و سه ره نجامه، واته: نهو کردهوانه دهکهن، که سه ره نجام خوا به تهواوی پاداشتی کردهوه کانیان ده داتهوه.

(۶) - ﴿وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ﴾، ههروه ها له به خششی خویشی بو یان زیاد دهکات، واته: هه نهوه نیه پر به پیستی کردهوه کانیان پاداشتیان بداتهوه، به لکو له به خششی خویشی بو یان زیاد دهکات، چونکه: وهک له فه رمایشی پیغه مبه ردا هاتوه ﷻ به هه شتی خواو پاداشتی خوا، بارته قای کردهوه کانی یتیمه ومانان نیه و زور لهوه زیاتره!

نه گهر تیمه له ماوه به کی که می ته مه مان دا، کرده وه کامان نه نجامداون، به لأم خوا به هه شتیکی نه براره و بی کوتاییمان ده داتی، نجا ژیا تیکی بی کوتایی و پری نازو نیعمه تی خوابی، بارته قای نه و نده کرده وانه نیه که تیمه نه نجامان داون.

(۷) - ﴿إِنَّهُ عَفْرٌ شَكُورٌ﴾، به دلنایی خوا زور لیبوردیه، زوریش سوپاسگوزاره، واته: له کهم و کوپیی ده بووری و، که سیکیش چاکه ی هه بی، خوا سوپاسگوزاره و چاکه که ی نادیده ناگری.

(۸) - ﴿وَالَّذِي أُوحِيَٰ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ﴾، (دوایی خوا ﴿تَنْزِيلٌ﴾ باسی کتیبی خوی ده کات و پیناسه ی ده کات، ده فهرموئ: ﴿نه وه ی که بو لای تۆمان سروشکردوه له کتیب، بهس نه وه هه قه و راسته، پسپۆرانی زمان لیژده دا له باره ی (أل) ی (الکتاب) وه گو توویانه:

(التعريف في الكتاب للعهد)، واته: نه وه ی بو تۆمان سروشکردوه له کتیبه که، هه ره نه وه راسته، که ده فهرموئ: ﴿مِنَ الْكِتَابِ﴾، ئەم (من) ه بو روونکردنه وه یه، چونکه پتشر که ده فهرموئ: ﴿وَالَّذِي أُوحِيَٰ إِلَيْكَ﴾، نه وه ی بو لای تۆمان سروشکردوه، جوړیک له نادیا ریی (بهام) ی پیوه دیا ره، بو یه خوا ﴿تَنْزِيلٌ﴾ (من) ی خستۆته سه ر (الکتاب)، ﴿مِنَ الْكِتَابِ﴾، نه وه ی بو تۆمان سروشکردوه له کتیبه که.

که ده فهرموئ: ﴿هُوَ الْحَقُّ﴾، (هو) راناوی لیک جیا کردنه وه (صَمِيرُ الْفَصْلِ) یه، که لیژده دا کورت هه لێنان ده گه به نئ، واته: بهس نه وه هه قه، وشه ی (الحق) یش که (أل) ی ناساندنی له سه ره، ناساندنه که بو جینسه، یانی: ته واوی هه ق و، هه موو تاکه کانی هه ق، له و کتیبه دا کو بوونه وه.

(۹) - ﴿مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ﴾، به راستانه ره بو نه وه ی له پیش ده ستیه وه یه تی، واته: له کتیبه کانی خوا، نه وه ی که سه لیژاره وه چه سپاوه کتیبی خوان، وه ک نه سله که یان، به راستیان ده زانی، به لکو جکه له کتیبه کان، پیغه مبه رانیش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ده گریته وه، نه وانه ی که له پیش موحه ممه دو قورئانه وه بوون، سه رجه م نه و پیغه مبه رانه و، نه و کتیبانه ی خوا، هه موویان به راست ده زانی.

۱۰- ﴿إِنَّ اللَّهَ يَعْبُدُهُ لَخَيْرٌ بَصِيرٌ﴾، به دنیایی خوا به رانبر به بنده کانی زور
 شاره زای بنه ره، (الْخَيْرُ: الْعَالِمُ بِدَقَائِقِ الْأُمُورِ الْمَعْقُولَةِ وَالْمَحْسُوسَةِ وَالظَّاهِرَةِ وَالْخَفِيَّةِ)،
 واته: (خَيْر) که سیکه زانای به ورده کاریه کانی نیشه کان، چ به عقل دهرک بکرین، چ
 به رهست بن، چ ناشکرابن، چ په نهان بن، (الْبَصِيرُ: الْعَالِمُ بِالْأُمُورِ الْمُبْصَرَةِ)، واته: زانا به
 به کاره بیناوه کان.

به لام راست نه وه یه که بنین (بصیر) واته: بینه ری سه رجه م کرده وه کان و،
 هه موو شته کان و تیکرای مروقه کان و، پیویست به وه ناکات (بصیر) به (عالم)
 لیک بدرتته وه، هه ندیک له ته فسیره کان نه و ته عبیره یان هیناوه، منیش هه روا
 به نانقه ست هینام، نه گه رنا له راستیدا بینین سیفته ی خوایه و خوا ده بینین،
 به لام بینینی خوا سیفته تیکی خوایه و، وه ک زاتی خوایه، هه روه ک خوا ده بیستن،
 خوا فه رمایشت ده کات، سیفته ته کانی خوا به و شیوه یه ن که بو خوا شایسته ن،
 نه ک بشوبه تیرین به سیفته ی دروستکراوه کانه وه و، راستیش نیه بینین و بیستنی
 خوا، به زانینی خوا، ته نویل بکرین!

مه‌سه‌له‌ی سٚیهم:

پٚناسه‌و پۆلٚتٚکردنی‌ به‌نده‌ هه‌لبژارده‌کانی‌ شاره‌زای‌ کٚتیبی‌ خواو، خسته‌نه‌ پٚووی‌ به‌خششی‌ ناوازه‌ی‌ خوا بۆیان‌ له‌ پۆژی‌ دوایی‌ دا، که‌ له‌ به‌هه‌شته‌ رازاوو، پٚر‌ نازو نٚعمه‌ته‌کانیدا به‌رجه‌سته‌ ده‌بٚی:

خوا ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ. وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ يُؤْتِنَ اللَّهُ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾ جَنَّتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِيَّاسُمُّ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٤﴾ الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمَقَامِ مِن فَضْلِهِ. لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾﴾.

شٚیکردنه‌وه‌ی‌ ئه‌م‌ چوار‌ ئایه‌ته‌، له‌ چوارده‌ بٚرگه‌دا:

١- ﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا﴾، دوایی‌ کٚتیبی‌ خۆمان‌ کرده‌ میراتی‌ نه‌و به‌ندانه‌مان‌ که‌ هه‌لمانی‌ژاردوون.

لٚیره‌دا (ئٚم: لِلتَّرْتِيبِ الرَّبُّعِيِّ)، (ئٚم) بۆ رٚیزبه‌ندی‌ پله‌و پایه‌یه‌، چونکه‌ نه‌وه‌ که‌ خوا کٚتیبی‌ خۆی‌ بدات‌ به‌و به‌ندانه‌ی‌ هه‌لبژاردوون، پله‌که‌ی‌ به‌رزتره‌، له‌وه‌ که‌ به‌نده‌کانی‌ خۆی‌ به‌ گشتیی‌ له‌ کٚتیبی‌ خۆی‌ شاره‌زا بکات.

که‌ ده‌فه‌رموی: ﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ﴾، واته‌: شاره‌زایی‌ له‌ کٚتیبی‌ خۆمان‌ و، زانی‌نی‌ خوٚبٚندنه‌وه‌ی‌ کٚتیبی‌ خۆمان‌ و، کاری‌پٚکردنی‌ کٚتیبی‌ خۆمان، کرده‌ میراتی‌ به‌نده‌ هه‌لبژارده‌کامان.

که‌ ده‌فه‌رموی: (أَوْرَثْنَا)، واته‌: کردمان‌ به‌ میراتگر بۆ نه‌و کٚتیبه‌، که‌ وشه‌ی‌ میراتگرتن (وراثه) به‌مانای‌ وه‌ده‌سه‌ته‌یتان‌ دی، بٚی‌ نه‌وه‌ی‌ مرؤف‌ پٚییه‌وه‌ ماندوو بووبٚی‌ و، بٚی‌ نه‌وه‌ی‌ له‌ به‌رانبه‌ردا شٚتٚیک‌ بدات، چونکه‌ که‌سٚیک‌ که‌ میرات‌ ده‌گری‌

له میرات لیگیراویکی خزمی و ئەو میراتەیی بو دی، هیچ ناره قەهی پتووه نه کردووه، هیچیشی له به رانبه ردا نادات، خواش ﷻ کتیب و هیدایه تی خۆی ده به خشی به ئەو به ندانه ی که هه لیبژاردوون، که پتیه وه ماندوو نه بوون و، ناره قه یان پتیه وه نه کردووه، هیچیشی له به رنبه ردا نادهن، بۆیه وشه ی (أَوْزُنَا) ی به کارهیناوه.

که ده فه رموی: ﴿الَّذِينَ أَصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا﴾، به ته نکید مه به ست پتی برودارانن، وه ک خوا ﷻ له سووره تی (الحج) تابه ته کانی: (۷۷ و ۷۸) دا ده فه رموی: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَسْجُدُوا وَأَعْبَدُوا رَبَّكُمْ وَأَقَعْلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُمْلِحُونَ ﴿۷۷﴾ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۚ هُوَ اجْتَبَاكُمْ...﴾، واته: ئەه ی نه وانه ی برواتان هیناوه! رکووع به رن و سه جده به رن و به ندایه تیی بۆ پهروه ردگار تان بکه ن و، چاکه بکه ن، به لکو سه رفرازبن، ههروه ها وه ک بۆ خوا شایسته یه له پتیاوی خوا دا تیبکووشن، خوا تیهوی هه لیبژاردوه...

که واته: هه لیبژاردووه کان، به نده نیمانداره کانی، به ته نکید نه وه ی که برودار به بی، سیفه تی هه لیبژاردنی له لایه ن خوا ی پهروه ردگار وه بۆ به کارنا هیتری، دوا یی خوا ﷻ به نده هه لیبژارده کانی که کتیبی خۆی پیداون و، له کتیبی خۆی دا شاره زای کردوون و، یارمه تیداون که پابه ندبن به و کتیه وه، پۆلتیان ده کات بۆ سی کۆمه ل:

(۲) - ﴿فَمَنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ﴾، هه یانه سه مکاره به رانبه ر به خۆی.

(۳) - ﴿وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ﴾، هه شیانه میانجیه.

(۴) - ﴿وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ﴾، هه شیانه له چاکه کاندای پشکه وتوته وه.

(۵) - ﴿يَاذُنِ اللَّهِ﴾، به مۆله تی خوا.

که ده فه رموی: ﴿ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ﴾، مادام سه ته می له خۆی کردبێ، دیاره گوناوه که موکوپی و تاوانی هه یه.

که ده فہرموی: ﴿مُقْتَصِدٌ﴾، کہ وشہی (مُقْتَصِدٌ) (مفتعل) ہ لہ (قصد) ہو، (وَهُوَ الْوَسْطُ بَيْنَ الطَّرْفَيْنِ)، واتہ: نہ زور پیشکے وتوہ، نہ زوریش دواکے وتوہ، بہ لکو میانجیہ۔

کہ ده فہرموی: ﴿وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ﴾، دلن: (سابق: الْوَاصِلُ إِلَى الْغَايَةِ الْمُعْتَمَدَةِ قَبْلَ غَيْرِهِ)، (سابق) نہ وہیہ بگاہ نامانجیک پیش غیری خوی، واتہ: لہ پیشبرکیدا پیشکے وتوونہوہ، (خیرات: جَمْعُ خَيْرٍ عَلَى غَيْرِ قِيَاسٍ، الْخَيْرُ: النَّافِعُ)، واتہ: (خیر) ہرشتیکے سوودو کہ لکی ہبئی، کہ (خیر) بہ (خیرات) کودہ کرتے ہوہ، کہ واتہ ﴿سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ﴾، واتہ: لہ چاکہ کاندنا پیش کہ وتوتے ہوہ، بہ لام ﴿يَا ذِينَ اللَّهِ﴾، واتہ: بہ ناسانکاری خوا، (إِذْنٌ) لیرہدا بہ مانای فہرمان نیہ، بہ لکو بہ مانای ناسانکاری و ہاوکاری و یارمہ تیی خواہے ﴿فَلْيَسِّرْ﴾۔

۶۔ ﴿ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ﴾، نا نہوہ بہ خششی گہوردیہ، لیرہدا ہندی کہ زانایان گوتوویانہ: مہ بہ ست پئی ہرستیکیانہ، چ نہودی ستمی لہ خوی کردوہو، چ تہودی میانجیہو، چ تہودی پیشکے وتوتے ہوہ لہ چاکہ کاندنا۔

ہندیکیش گوتوویانہ: نہ خیر! مہ بہ ست پئی تہ نیا کومہ لئی سٹیہمہ، کہ ده فہرموی: ﴿وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ﴾، واش پندہ چئی لیرہدا: ﴿ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ﴾، نا نہوہ بہ خششی گہوردیہ، ہر تاقمی سٹیہمی مہ بہ ست بئی، چونکہ خوا نہو بہ خششہ گہوردیہی ہر بہوان داوہ، ہہ لبتہ تہوانی دیکہ ش کہم و زور بہ شیان لہ بہ خششی خوادا ہہیہ، مادام شارہ زان لہ کتیبی خواو، مادام بہ گشتی خوا ہہ لیباردوون، بو شوینکے وتنی کتیبی خوی و، تیدا شارہ زابوونی، بہ لام نہودی کہ بہوان دراوہ، پئی ناگوترتی بہ خششیکی گہوردہ، ہہ لبتہ دواپی زیاتر تیشک دہ خہینہ سہر چہمکی نہو نایہ تہ موبارہ کہ۔

کہ ده فہرموی: ﴿ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ﴾، (الفضل: زِيَادَةُ فِي الْخَيْرِ)، (فضل) بریتہ لہ زیدہی لہ چاکہدا، ہرروہا زانایان گوتوویانہ: (فضل) بریتہ

لهوه كه نهو كهسهی شتیک ده به خشی، لهسه ری پیویست نه بن بیبه خشی،
واته: به بن به رانه ر به خشی و، به بن نهوهی لهسه ری پیویست بن.

نجا خوا **فَطَلَا** نهو به خشسه گهوه ری خوئی شیده کاتهوه، که چونه؟ که له پوژی
دوایی دا بهر جهسته ده بن له پاداشتی خوادا، جا نهوه مان بو شیده کاتهوه، ده فهرموئی:

(۷) - **جَنَّتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا** ﴿﴾، (نهو به خشسه گهوره به ش) چه ند باختکی هه همیشه بین
ده چنه تیویان.

(۸) - **يُحَلَوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرٍ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا** ﴿﴾، لهویدا ده راز تیرنه وه به بازنه زیره کان
و به گهوه ر.

خویندراویشه تهوه: (وَلُؤْلُؤًا)، به بازنی زیر و به بازنی گهوه ر، ده راز تیرنه وه،
به لام خویندنه وهی: (وَلُؤْلُؤًا)، واته: ده شپاز تیرنه وه به گهوه ره ره کان، مه رج نیه
بویان بکرینه بازن، (يُحَلَوْنَ: أَي يُجَعَلُ عَلَيْهِمُ الْحُلَى)، واته: خشلیان ده در تیرنی،
خشلیان لهسه ره جهسته داده نری، پیشر گومان: (أَسَاوِرٍ) کوی (أَسْوِرَةٌ) به، (أَسْوِرَةٌ)
ش کوی (سَوَارٍ) ه، که واته (أَسَاوِرٍ) کوی کویه.

(۹) - **وَلِبَاسُهَا مِنْهَا حَرِيرٌ** ﴿﴾، پو شاکیشیان لهویدا، (لهو به هه هشت و باخانه دا) بریتیه
له تاو ریشم.

(۱۰) - **وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ** ﴿﴾، ههروه ها گوتیان: ستایش بو نهو
خوا بهی دلته نکیی و (خهم و په ژارهی) لن لابردین.

(۱۱) - **إِنَّكَ رَبَّنَا أَنْعَمْتَ عَلَيْنَا بَشَدِيدٍ** ﴿﴾، به دلنایی پهروه ر دگاران زور لیبوره دی سوپاسگوزاره،
لیبوره دی بو تاوان و سه ری پیچی و که م و کو پیبه کان و، سوپاسگوزاریشه بو چاکه و
فه رمانه بریان.

(۱۲) - **الَّذِي أَطْنَا دَارَ الْقَامَةِ مِنْ قَبْلِهِ** ﴿﴾، نهو کهسه ی تیمه ی له مه نزلگای مانه وه دا،
مه نزلگای ژبانی هه همیشه ییدا، نیشته چی کرد، له به خششی خو یه وه.

(المَقَامَةُ: مَصَدَرٌ مِمِّيٍّ مِنْ أَقَامَ بِالْمَكَانِ أَي: قَطَنَهُ، وَالْمُرَادُ دَارُ الْخُلُودِ)، وَاتَهُ: (مُقَامَةً) چاوگی میمیہ یانی: نیستہ جیبوون، ده گوتری: (أَقَامَ بِالْمَكَانِ أَي: قَطَنَهُ)، له شوئنه که دا نیسته جن بوو، که مه بهست پیئی مه نزلگای ژیا نی هه میسه بی و نه براوه به.

(۱۳) - ﴿لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ﴾، هیچ جوړه ماندوو به تیه کمان له ویدا تووش نابنی، (مَسَّهُ) واته: تووشی بوو، با به که مییش بن، توژی ماندوو تیشمان له ویدا تووش نابنی.

(۱۴) - ﴿وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ﴾، ههروه ها له ویدا هیچ جوړه شه که تیه کمان تووش نابنی، (النَّصَبُ: التُّعَبُ) ماندوو به تیی، به لام (اللُّغُوبُ: الإِعْيَاءُ مِنْ جَرَاءِ عَمَلٍ أَوْ جَرِي، أَوْ أَشَدُّ التُّعَبِ)، واته: (لُّغُوبٌ) بریتیه له شه که تیی له نه نجامی کارنک، یان له نه نجامی راکردندا، که ئینسان شه که ت ده بن و فرزهی لی ده بری، هه ندیکیش کوتوو یانه: (لُّغُوبٌ) یانی: نه و په ری ماندوو تیی، به لام تيمه له کوردییدا به (تعَب) ده ئین: ماندوو تیی، بو (لُّغُوبٌ) یش شه که تیی و برست لیبران، به کارده هیتری.

پینچ کورته سهرنج له باره‌ی پۆلینکردنی به‌نده هه‌لبژاردنه‌کانی خواوه:

سه‌رنجی یه‌که‌م: هه‌ندیک قسه‌ی (القرطبی) ه، خواوه‌نی (الجامع لأحكام القرآن)^(۱)، چه‌ند قسه‌یه‌ک دینتی، به‌چاکم زانی ده‌قی قسه‌کانی بینم، به‌توزیک روونکردنه‌وه‌وه‌ده‌لتی:

هَذِهِ آيَةُ مُشْكِلَةٌ، لِأَنَّهُ قَالَ جَلَّ وَعَزَّ: اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا «ثُمَّ قَالَ: «فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَقَدْ تَكَلَّمَ الْعُلَمَاءُ فِيهَا مِنَ الصَّاحِبَةِ وَالطَّابِعِينَ وَمَنْ بَعْدَهُمْ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ» قَالَ: الْكَافِرُ، وَقَالَ الْحَسَنُ: أَيُّ قَاسِقٍ. وَيَكُونُ الضَّمِيرُ الَّذِي فِي يَدْخُلُونَهَا» يَعُودُ عَلَى الْمُقْتَصِدِ وَالسَّابِقِ لَا عَلَى الظَّالِمِ. قَالُوا: وَهَذِهِ آيَةُ نَظِيرُ قَوْلِهِ تَعَالَى فِي سُورَةِ الْوَاقِعَةِ «وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً» [الواقعة: ٧] آيَةَ. قَالُوا وَيَبْعِدُ أَنْ يَكُونَ مِنْ يُضْطَفَى، ظَالِمٌ. وَقِيلَ: الضَّمِيرُ فِي يَدْخُلُونَهَا» يَعُودُ عَلَى الثَّلَاثَةِ الْأَصْنَافِ، عَلَى أَلَّا يَكُونُ الظَّالِمُ هَا هُنَا كَافِرًا وَلَا قَاسِقًا، وَالتَّقْدِيرُ عَلَى هَذَا الْقَوْلِ: أَنْ يَكُونَ الظَّالِمُ لِنَفْسِهِ الَّذِي عَمِلَ الصَّغَائِرَ، وَقَوْلُ ثَالِثٍ- يَكُونُ الظَّالِمُ صَاحِبَ الْكِبَائِرِ، وَالمُقْتَصِدِ الَّذِي لَمْ يَسْتَحِقْ الْجَنَّةَ بِزِيَادَةِ حَسَنَاتِهِ عَلَى سَيِّئَاتِهِ، فَيَكُونُ: «جَنَاتٍ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا» لِلَّذِينَ سَبَقُوا بِالْخَيْرَاتِ لَا عَنَزَ، وَهَذَا قَوْلُ جَمَاعَةٍ مِنْ أَهْلِ النَّظَرِ، لِأَنَّ الضَّمِيرَ فِي حَقِيقَةِ النَّظَرِ لَمَّا يَلِيهِ أُولَى).

واته: نه‌م نابه‌ته‌گرفت په‌یدا‌که‌ره [به‌رواله‌ت] چونکه‌خوا **بیتش** فه‌رمووی: ﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا﴾، کتیبی خو‌مان کرده‌میراتی نه‌و به‌ندانه‌مان که‌هه‌لمان بژاردوون، دوایی فه‌رمووی: ﴿فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ﴾، هه‌یانه‌ستم له‌خۆ‌که‌ره [ئنجاکه‌ستم له‌خۆی کردبێ، خوا

چون هه لیبزاردوه؟! مه بهستی ئه وه یه) زانیان له و باره وه هه مه له هاوده لان و له تابعین و له نهوانه ی دوا ی نهوانیشه وه، له و باره وه قسه یان کردوه، (القرطبی)، سق رایان دینتی:

رای یه که م: له عه بدوللای کوری عه بیاسه وه (خوا له خو ی و بابی بازی بن) هاتوه، گو توویه تی: ﴿فَمَنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ﴾، مه بهست پیتی بابای کافره، هه سه نی به صرابی (ره همه تی خوا ی لی بن) گو توویه تی: مه بهست پیتی بابای لادهر (فاسق) ه، که واته: پاناوی ﴿يَدْخُلُونَهَا﴾، ده که ڕیته وه بو ﴿وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ﴾، ئه وه ی که میانجیه وه، ئه وه وش که له چاکه کاندای پیشکه وه توته وه، واته: ناگه ڕیته وه بو سته مکار، ﴿فَمَنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ﴾، چ کافر بن، چ فاسق بن، (حسابیکی دیکه یان هه یه).

نهم نایه ته وه ک قسه ی خوا ی به رزه ﴿لَهُ﴾ له سووره تی (الواقعة) دا که ده فه رموی: ﴿وَكُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلَاثَةً﴾، دوا یی که پو لیتیان ده کات، ده یانکات به: ﴿التَّيْمُونِ﴾، دوا یی ﴿وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ﴾، دواتریش ﴿وَأَصْحَابُ الْاِثْمَالِ﴾، که ده فه رموی: ﴿وَكُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلَاثَةً﴾، دواتر ته فصیله که ی باس ده کات له چه ند نایه تیکدا، هه روه ها گو توویانه: دووره بابای سته مکار لهوانه بن که خوا هه لیبزارتی.

رای دووه م: گو تراوه پاناوی: ﴿يَدْخُلُونَهَا﴾، ده که ڕیته وه بو هه رسیک کومه له که، به لام نه و کاته وشه ی ﴿ظَالِمٌ﴾، مه بهست پیتی کافر نه وه، مه بهست پیتی فاسق و لاده ریش نه، به لکو لیره دا نه و کاته وشه ی: ﴿ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ﴾، واته: که سیک که گونا هه ی گچکه ی کردوون.

رای سینی ه: ده لین: ﴿فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ﴾، بابای سته مکار که سینی که که گونا هه گه وره کانی کردوون، ﴿مُقْتَصِدٌ﴾، یش نه و که سه یه، به هو ی نه وه وه که چاکه کانی له خرا په کانی زیاتر نین، به شیوه یه ک نه تا کو شایسته ی چوونه

به هشت بتی، که واته: ﴿جَنَّتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا﴾، ته نیا بو: ﴿سَابِقُ بِالْخَيْرَاتِ﴾، نهوانه‌ی له چاکه کاندای پیشکه وتوونه‌وه، بو جگه له‌وان نیه.

(القرطبی) ده‌لتی: ئەمە قسە‌ی کۆمه‌لیکه له ئەوانه‌ی که تیفکریون له زانایان، چونکه راناو بگه‌رته‌وه بو نیزیکت‌ر باشتره، که نیزیکت‌ترین له راناوه‌که‌ش بریتیه له: ﴿وَمِنْهُمْ سَابِقُ بِالْخَيْرَاتِ يَا ذَنبَ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ﴾ (۳۲) جَنَّتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا.

که‌واته نه‌وه‌ی که له دوایه هاتوه، راناوه‌که بو ئەو بچته‌وه باشتره، که بریتین له‌وانه‌ی که له پیشبرکتی چاکه کاندای پیشکه وتوونه‌وه.

سه‌رنجی دووهم: هۆی پیشخرانی ﴿ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ﴾، و ﴿مُقْتَصِدٌ﴾، له‌سه‌ر ﴿سَابِقُ بِالْخَيْرَاتِ﴾، چیه، که له پووی ریزبه‌ندی لۆژیکیه‌وه، ده‌بتی نه‌وه‌ی چاکتره پیش بخری، ئنجا نه‌وه‌ی دوا‌ی وی، ئنجا نه‌وه‌ی دوا‌ی وی؟!

له باره‌ی هۆکاره‌که‌یه‌وه زه‌مه‌خشه‌ری له ته‌فسیره‌که‌ی خۆی (الکشاف) دا ده‌لتی: له‌به‌ر نه‌وه‌ی ژماره‌ی هی یه‌که‌م، پاشان هی دووهم، له هی سێهه‌م زیاترن، واته: له‌به‌ر زۆری پیشخراون، زۆرینه‌ی ئەوانه‌ی که خوا کتیبی خۆی پێداون له به‌نده‌کانی، ستم له خۆیان ده‌که‌ن، دوا‌ی ئەوان به ژماره‌یه‌کی که‌متر له‌وان، میانجیین، ئنجا دوا‌یی به ژماره‌یه‌کی که‌متر له هه‌ردوو ژماره‌کان، ئەوانه‌ن که له چاکه کاندای پێشده‌که‌ونه‌وه، ئنجا له پووی زۆری ژماره‌وه: ﴿ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ﴾، پیشخراره، دوا‌یی: ﴿وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ﴾، دوا‌یی نۆزه که‌یشتوته سه‌ر ئەوانه‌ی که له پیشبرکتی چاکه کاربیدا پیشکه وتوونه‌وه ﴿سَابِقُ بِالْخَيْرَاتِ﴾، ئەوانه که‌مینه‌ن.

خاوه‌نی ته‌فسیری (الغازن) که هه‌ر به ناوی خۆیه‌وه‌یه‌تی، به جو‌ریکی دیکه وه‌لامی ئەو پرسیاره ده‌داته‌وه: (قَالَ الْغَازِنُ: فَإِنْ قُلْتَ: لِمَ قَدَّمَ الظَّالِمَ لِمُ الْمُقْتَصِدِ لِمَ السَّابِقُ؟ قِيلَ: رَتَّبَهُمْ هَذَا التَّرْتِيبَ عَلَى مَقَامَاتِ النَّاسِ، لِأَنَّ أَعْوَالَ النَّاسِ ثَلَاثَةٌ: مَعْصِيَةٌ وَعَقْلٌ وَتَوْبَةٌ، فَإِذَا عَصَى الرَّجُلُ دَخَلَ فِي حَيْزِ الظَّالِمِينَ، فَإِذَا

تَابَ دَخَلَ فِي جُمْلَةِ الْمُقْتَصِدِينَ، فَإِذَا صَحَّتْ تَوْبَتُهُ وَكَثُرَتْ عِبَادَتُهُ وَمَجَاهَدَتُهُ، دَخَلَ فِي عِدَادِ السَّائِقِينَ^(۱).

ده لئی: نه گهر گوتت بوچی سته مکار پیشخراوه، دواپی میانجیسی، دواپی پیشکته و توو؟ ده لئیم: گوتراوه: بهم ریزبه ندیبه ریزکراون، به پی پیگه کانی خه لک، چونکه حالی خه لک سی جوره: گونا هکردنه، بی ناگایه، په شیمانیه، نجا کاتیک پیاو سه ریچی ده کات، ده چپته نیو بازنه ی سته مکارانه وه، که گه رایه وه ده چپته نیو ریزی میانجیبه کانه وه، نه گهر ته دبه که ی راست بوو، خوا په رستیبه که ی زور بوو و زور تیکوشا، ده چپته ریزی پیشکته و تووانه وه.

له راستییدا هم وه لئه که ی (زمخشری)، هم وه لئه که ی (خازن)، هه ردو وکیان جوانن.

سه رنجی سته م: هه ر کام له برواداران و بیروایان به گوتره ی هه لویستیان له به رانبه ر قورئاندا، پیگه و حالیان ده گوری، واته: نه وه ی پیوه ره رازوویه، بو دیار یکردنی پیگه و پله و پایه ی شوئیکه و تووانی قورئان و هه لکرانی قورئان، بریتیه له چوئیه تی مامه له یان له گه ل قورئاندا:

أ- چ به تیگه یشتن و کار پیکردن و خوئندنه وه وه.

ب- چ هه ر به خوئندنه وه ی، به بی کار پیکردن و بروا پیته یانان.

ج- چ به نه خوئندنه وه و بروا پیته هیئانی، که ده بن به چوار جوره که س، وه ک له و فه رما یشته ی پیغه مبه ردا ﷺ نه وه خراوه ته روو،

پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموی: (مَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِي يَقْرَأَ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الْأَنْزَجَةِ؛ وَيَحْطَا طَيْبٌ وَطَعْمُهَا طَيْبٌ، وَمَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ؛ كَمَثَلِ الثَّمَرَةِ لَا رِيحَ لَهَا وَطَعْمُهَا حُلْوٌ، وَمَثَلُ الْفَافِقِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ، مَثَلُ الرِّيحَانَةِ؛ رِيحُهَا طَيْبٌ وَطَعْمُهَا

(۱) (محيي الدين درويش) خاوه نی (إعراب القرآن وبيانه) له به رکی (۸) لاپه ره (۱۵۷) هه م قسه که ی زه مه خشه ری و، هه م قسه که ی خازینیشی هیئاوه.

مُرٌّ، وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ، كَمَثَلِ الْخَنْزَلَةِ نَيْسَ لَهَا رِيحٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ (أخرجه البخاري: ٥٠٢٠، ومسلم: ٧٩٧، وأبو داود: ٤٨٢٠، والترمذي: ٢٨٦٥، والنسائي ج ٨، ص ١٢٤، وابن ماجه: ٢١٤).

واته: وینهی نهو برواداردی که قورنآن ده خوینتی، وهك بهستی وایه، همم بونی خوْشه، همم تامیشی خوْشه، ههروهها وینهی نهو برواداردی که قورنآن ناخوینتی، وهك خورما وایه، تامی خوْشه به لآم بونی نیه، وینهی نهو مونافیکهش که قورنآن ده خوینتی، وهك ریحانه وایه، بونی خوْشه به لآم تامه کهی تآله، وینهی نهو مونافیکهش که قورنآن ناخوینتی، وهك گوژآلك (قه له فسه) وایه تامه کهی تآلهو، بونیسی تآله.

سه رنجی چواره م: رای بنده له بارهی نه م نایه ته وه: وای تیده گم که مه به ست له: ﴿الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا﴾، نهوانهی که هه لمان بزاردوون له به بنده کاهمان، سه رجه م که سانیکه که نه هلی قورنآن، هه موو نهوانهی که نه هلی قورنآن و، پروایان به قورنآن هه یه، که م و زور تیتدا شاره زان، که م و زور پیته وه پابه نندن، خوا هه لیبزاردوون بو شاره زایی له قورنآن و، پیته وه پابه نندبوونی، به لآم نهوانیش وهك سه رجه م مسولمانان، دابهش ده بنه وه بو سنی جور: که مته رخه م، میانجیی، نهوپه ری باش، به لآم نه وه راست نیه که هه موویان وهك یهك و، له یهك پله و پایه دابن، نه م ده قهش که له پیغه مبه ری خواوه ﴿هَاتُوهُ﴾ هاتوه و ده فرموی: (عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ، وَقَالَ: كُلُّهُمْ فِي الْجَنَّةِ) (أخرجه أبو داود الطيالسي: ٢٢٣٦، والبيهقي: ٢٩٨، والسيوطي في الدر المنثور ج ٧، ص ٢٤).

واته: نوسامهی کوری زهید ﷺ، ده گپرتنه وه: که پیغه مبه ر ﷺ نه م نایه ته ی خوینده وه و فرموویه تی: هه موویان له به هه شتن.

نه م ده قه پیویسته هه ر به و جورهی گوتمان: مانا بکری، که نهوانه به گشتی به هه شتیین، به لآم هه رکه سه پله یه کی تایهت به خوئی هه یه، مه رجیش نیه

که ده‌لین: هه‌موویان به‌هه‌شتین، هه‌موویان یه‌کسه‌رو یرتک بو به‌هه‌شتی بچن، به‌لکو نه‌وه‌ی سته‌می له خو‌ی کردوه، له‌وانه‌یه بای‌ی سته‌مه‌که‌ی سزا بدری، نه‌گه‌ر به‌ سزای گو‌رو، عالمی به‌ره‌خ و، ناره‌حه‌تییه‌کانی قیامه‌ت و، زیندوو‌بوونه‌وه‌و هه‌لسانه‌وه، پاک نه‌بیته‌وه، ده‌سووتیری و سزا ده‌دری، به‌لام دوا‌ی نه‌وه‌ی پاک ده‌کرنته‌وه، هه‌ر ده‌چته به‌هه‌شت.

ئه‌م ده‌قه‌ش که پیم وانیه سه‌نه‌دی‌کی زور راستی هه‌بن، ده‌یه‌تین، چونکه مانایه‌که‌ی راست و دروسته:

﴿قَرَأَ عَمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ عَلَيْهِ هَذِهِ آيَةَ ثُمَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: سَابِقًا سَابِقًا، وَمُقْتَصِدًا نَاجٍ، وَظَالِمًا مَغْفُورًا لَهُ﴾ (رواه العقبلي في «الضعفاء» (٣٥١)، والديلمي (٢/ ٢١٠)، وضعفه الألباني في «الضعيفة»: (٣٦٧٨).

له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا له‌ پرووی سه‌نه‌ده‌وه بیته‌زه، به‌لام پیم وایه مانایه‌کی راست و دروستی هه‌یه‌و، تیشکیشمان بو ده‌خاته سه‌ر چه‌مک و واتای ئایه‌ته‌که.

واته: عومهری کوری خه‌تتاب ﷺ ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوتنده‌وه، دوا‌یی گو‌تی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: پیشکه‌وتوو‌ده‌که‌مان پیشکه‌وتوو‌یه‌و، میانجیبه‌که‌مان ده‌ربازوو‌یه‌و، سته‌مکاره‌که‌شمان لی‌ی ده‌بوردری.

که ده‌فه‌رموی: لی‌ی ده‌بوردری، دیار نیه پیش سزادانه، یان دوا‌ی سزادانه؟ گرنگ نه‌وه‌یه نه‌ویش سه‌ره‌نجامه‌که‌ی هه‌ر ده‌چته به‌هه‌شت.

سه‌رنجی پینجه‌م: شه‌ش قسه‌ی زانا‌یان دینین له‌و باره‌وه:

یه‌که‌م: سه‌هلی کوری عه‌بدوللای توستوری ده‌لن: (السابق: العالم، والمقتصد: المتعلم، والظالم: الجاهل)، واته: (سابق) پیشکه‌وتوو، بریتیه له‌ زانا، (مقتصد) میانجی، بریتیه له‌وه‌ی که ده‌یه‌وی فی‌رتن، به‌لام سته‌مکار (ظالم) بریتیه له‌و که‌سه‌ی که مسولمانه، به‌لام نه‌زانه و بی‌ناگابه.

دووه م: (ذو النون المصري) نهویش به کتیکه له عاریفه گهوره کان، ده لَن: (الظالم: يَذْكُرُ اللّٰهَ بِلسَانِهِ فَقَطَّ، وَالْمُقْتَصِدُ الذَّاكِرُ بِالْقَلْبِ، وَالسَّابِقُ: الَّذِي لَا يَنْسَاهُ)، واته: سته مکار که سیکه که تنیا به زمان یادی خوا ده کات، میانجی که سیکه، که تنیا به دل یادی خوا ده کات، به لَام پيشکه وتوو، که سیکه که هه رگیز خوی له بیرناچیت. [به دل و زمان یادی خوا ده کات].

سیتیم: (الأنطاي) ده لَن: (الظالم: صَاحِبُ الْأَقْوَالِ، وَالْمُقْتَصِدُ: صَاحِبُ الْأَفْعَالِ، وَالسَّابِقُ: صَاحِبُ الْأَحْوَالِ)، واته: سته مکار بریتیه له خاوه نی قسان، میانجی بریتیه له خاوه نی کرده وان و، پيشکه وتوو بریتیه له خاوه نی حالان، (واته: هه ر قسه نهو، به س کرده ووش نه، به لکو قسه و کرده و که ی تیدا بوته حال و چه سپاوه، مه به ست قسه و کرده و ی چاکه).

چوارهم: (ابن عطاء الله الأسکندري) خاوه نی (الحکم) ده لَن: (الظالم: الَّذِي يُحِبُّ اللّٰهَ مِنْ أَجْلِ الدُّنْيَا، وَالْمُقْتَصِدُ الَّذِي يُحِبُّهُ مِنْ أَجْلِ الْعُقْبَى، وَالسَّابِقُ: الَّذِي أَسْقَطَ مُرَادَةَ مُرَادِ الْحَقِّ)، تهو عاریفانه ی له بواری ته زکیه ی نه فس و ته سه ووف و عیرفاندا کاربان کرده، به راستی فکریان بو زور عیبارته نی رم و ناسک و جوان له پرووی رۆحانییه ته وه چوو، که زانایانی دیکه که متر وایه بیربان بو تهو شتانه چوو بی، (أحمد بن عطاء الله) ده لَن: سته مکار بریتیه له و که سه ی خوی خو شده و ی له بهر دنیا، میانجی که سیکه خوی خو شده و ی له بهر قیامت (به هه شت)، به لَام پيشکه وتوو که سیکه، مه به ستی خوی له بهر مه به ستی خوا نادیده گرتوه، واته: ته ماشا ده کات، خوا په زامه ندیی له چی دایه و، خوا چی ده و ی، چی پَن خو شه، نهویش نه وه ی ده و ی.

پیتجه م: هه ر له و بارده له هه ندیک له زانایانه وه هاتوه: (الظالم: الَّذِي يَعْْبُدُ اللّٰهَ خَوْفًا مِنَ النَّارِ، وَالْمُقْتَصِدُ: الَّذِي يَعْْبُدُ اللّٰهَ طَمَعًا فِي الْجَنَّةِ، وَالسَّابِقُ: الَّذِي يَعْْبُدُ اللّٰهَ لَوَجْهِهِ لَا لِتَسْبِيٍّ)، واته: سته مکار که سیکه خوا ده په رستن له ترسی ناگری دۆزه خ، میانجی که سیکه خوا ده په رستن به ته معای چوونه به هه شت، به لَام پيشکه وتوو که سیکه خوا ده په رستن، تنیا له بهر خوا، نه ک له بهر هو کاریک، (واته: نه له ترسی سزایه که ی، نه له خو شی نیعمه ته که ی، به لکو له بهر نه وه ی خوا شایسته ی په رسترانه).

شه‌شهم: قسه‌یه کی دیکه‌ش هر له‌وباره‌وه هاتوه: (الطَّالِمُ: الَّذِي يَغْبُدُ اللَّهَ عَلَى الْغَفْلَةِ وَالْعَادَةِ، وَالْمُقْتَصِدُ: الَّذِي يَغْبُدُهُ عَلَى الرُّغْبَةِ وَالرُّهْبَةِ، وَالسَّابِقُ: الَّذِي يَغْبُدُ اللَّهَ عَلَى الْهَيْبَةِ)، واته: سته‌مکار که سیکه خوا ده‌په‌رستن، به‌لام به بیتاگایی و به عاده‌ته‌وه، وه‌ک نه‌ریتیک، میانجیی که سیکه خوا ده‌په‌رستن، له‌بهر نه‌وهی به ته‌مای پاداشتیته‌ی و، ترسی له سزایه‌که‌ی هه‌یه، به‌لام پیشکه‌وتوو که سیکه خوا ده‌په‌رستن، له‌بهر نه‌وهی سام و هه‌بیته {و ریزو مه‌زنی و خوشه‌ویستی} ای خوای له دلدا هه‌یه.

هه‌لبه‌ته زۆر قسه‌ی دیکه‌ش له‌وباره‌وه کراون، که هه‌موویان تیشکی زیاتر ده‌خه‌نه سه‌ر چه‌مک و واتای نه‌و ئایه‌ته موباره‌که.

مهسه لهی چواره م و کۆتایی:

سزای سهخت و دژواری بیروایان و هاوارو رۆکردنیان و، ناو میدکردن و سهزهنشت کرانیان، که بۆچی له دهرفهتی لهمه نیان بههرمه مند نه بوون، بۆ بیرکه وتنه وهی راستیه کان و په ند وهرگرتنیان و، پرسی راستگرتنیان؟:

خوَا ۱۳۱ دِه فِه رَمَوِي: ﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَافِرٍ ﴿۱۳۲﴾ وَهُمْ يَصْطَرِّخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أُولَٰئِكَ نُعَذِّبُكُمْ مَا يُدَكِّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرُ وَجَاءَكُمْ مِنَ النَّذِيرِ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿۱۳۳﴾

شیکردنه وهی ئەم، دوو ئایه ته، له یازده برگه دا:

- ۱- ﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا ﴾، نه وانهی بیپروا بوون، هه میسه بهرکار (مفعول به) وشه ی (کفروا) قرتیازو (محذوف)د، واته: ببیروابوون به خواو، به پیغه مبه ری خواو ﴿﴾، به کتییی خواو، به هه موو ته و شتانه ی که کتییی خواو پیغه مبه ری خوا هه وایان پیداون.
- ۲- ﴿ لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ﴾، ناگری دۆزه خیان هه به، (لَهُمْ) نه م (ل)ه (لَا)مُ الْإِسْتِحْقَاقِ وَلَا الْمُتَمَلِّكِ، واته: ناگری دۆزه خ، هی وانه و تابه ته به وانه وه، هه چی دیکه یان نه.
- ۳- ﴿ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا ﴾، بریاریان به سهردا نادرۆ که بهرن، چونکه (قضاء) به مانای بریاردان دۆ، هه رو هه به مانای ته و اوکردن و مراندنیش دۆ، له سوورده تی (القصص) دا خوَا ﴿﴾ دِه فِه رَمَوِي: ﴿ فَوَكَّرَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ ﴾، واته: مووسا کۆله مستیکی لیداو ته و اووی کرد (کۆتایی پیه ئتا).

که واته: (قضاء) به مانای بریاردان دۆ، وه ک ده لئ: (قَضَىٰ عَلَيْهِ: حَكَمَ عَلَيْهِ) هه رو هه به مانای ته و اوکردنیش دۆ، (قَضَىٰ عَلَيْهِ: أَعَدَّمَهُ)، که لیتره ده گونجی

مه‌به‌ست پیتی نه‌وه‌بی ته‌واو نا‌کرتین، ٻمرن، یانی: کۆتایان پی ناهیترتی، ٻمرن، یاخود بپاریان بۆ نادرۆ و به‌سه‌ردا نادرۆ، به‌ بپاری مراندن، تا‌کو ٻمرن.

٤- ﴿وَلَا يُخَفِّفْ عَنْهُمْ مِّنْ عَذَابِهَا﴾، له نازاره‌که‌شی له‌سه‌ریان سووک نا‌کرتی، که‌ه‌م به‌ نا‌گر سزا ده‌درتین، ه‌م به‌سه‌رمای زۆر، که‌ (زه‌مهریر) ی پنده‌گوترتی و سه‌رمای زۆریش، وه‌ک نا‌گر ده‌سووتیتنی.

٥- ﴿كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ﴾، ه‌هر تا‌وا سزای ه‌هر سپله‌یه‌ک ده‌ده‌ینه‌وه، (آی): نَجْزِيهِمْ جَزَاءً كَذَلِكَ الْجَزَاءِ، واته: سزایان ده‌ده‌ین وه‌ک نه‌و سزایه.

٦- ﴿وَهُمْ يَصْطَرِّحُونَ فِيهَا﴾، (ئنجا خوا باسی حال و با‌لیان ده‌کات له‌ دۆزه‌خداو، ده‌فه‌رموی: له‌ویدا هاوارو برۆ ده‌که‌ن، دادو فیغان ده‌که‌ن، (الإِصْطِرَاحُ: إِفْتِعَالٌ مِنَ الصُّرَاخِ، وَهُوَ الصِّيَاحُ بِشِدَّةٍ وَجَهْدٍ)، واته: (إِصْطِرَاحُ) هاوارکردن‌تیک‌ی به‌توندی و به‌خۆماندوو‌کردنه‌وه‌یه، پیتی ده‌گوترتی: (صُرَاخُ) و (إِصْطِرَاحُ) یَش (إِفْتِعَالٌ) ه‌ له‌ (صُرَاخُ) واته: زۆر به‌توندی هاوارده‌که‌ن، ده‌لین چی؟

٧- ﴿رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ﴾، واته: په‌روه‌ردگارمان! ده‌رمان بینه (واته: له‌ دۆزه‌خ) کرده‌وه‌ی باش ده‌که‌ین، جگه له‌وه‌ی که‌ ده‌مانکرد، ئنجا له‌به‌رته‌وه‌ی مه‌به‌ستیان نه‌وه بووه زۆر به‌ جه‌خت‌کردنه‌وه به‌لین بدن، بۆیه‌ گوتوو‌بانه: ﴿أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ﴾، (الإِزَادَةُ الْوَعْدِ، جَزْمٌ نَعْمَلُ صَالِحًا فِي جَوَابِ الدُّعَاءِ)، کرده‌وه‌یه‌ک ده‌که‌ین جیا له‌و کرده‌وه‌یه‌ی که‌ پیتشر ده‌مانکرد، که‌ ده‌فه‌رموی: ﴿نَعْمَلْ صَالِحًا﴾، کرده‌وه‌یه‌ک ده‌که‌ین چاک، جیا له‌وه‌ی که‌ پیتشر ده‌مانکرد، نه‌مه بۆ ته‌نکید کرده‌وه‌یه.

٨- ﴿أَوَلَمْ نُنَمِرْكُمْ مَا يَنْذَكُرُ فِيهِ مِن تَذَكُّرٍ﴾، (واته: پیتیان ده‌گوترتی (يُقَالُ لَهُمْ)، یان پیتیان ده‌لن (يَقُولُ لَهُمْ)) نایا بای نه‌وه‌نده نه‌مانزایاندن که‌ نه‌وه‌ی ویستبای بیرى بکه‌وته‌وه، بیرى ده‌که‌وته‌وه؟ به‌ ته‌نکید لیره‌دا ه‌مه‌زه‌ی پرسیارکردن ﴿أَوَلَمْ﴾، (الإِسْتِفْهَامُ: تَفْرِيعٌ لِلتَّوْبِيخِ)، بۆ سه‌رزه‌نشترکردنه، (و) یَش باده‌روه‌ی کرداری گوتیتکی

قربتزاوه، یانی: پئیان ده گوتری: ﴿أُولَئِكَ نَعْمَ لَكُمْ مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرُ﴾ (تعمیر) ته مه ندریزکردن یا خود پیدانی ته من، چونکه مه رج نیه ته نیا نه وهی ته مه نی دریز بِن، خوا ئاوا سه رزه نشتی بکات، (تعمیر) ته مه ن پیدان، ئایا نه مانژایندن و ته مه غان پینه دان؟!

که ده فه رموی: ﴿مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرُ﴾، ئەم (ما) یه (ما المصدریه) یه و بو مانای (ظرف) ه، واته: ئەندازه یه ک، یا خود چا و گه، به مانای ماوه یه ک له کات، یانی: ماوه یه ک له ته مه نکرده مان پینه دان؟! ﴿يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرُ﴾، واته: ئەمه سیفه ته بو (ما)، واته: بیری ده که وته وه ئەو که سه ی بیری ده که وته وه، واته: که ستیک و بستبای، راستیه کانی بیربکه و پته وه، له و ماوه یه دا، بیری ده که وته وه، ته گهر و بستبای و ئیراده ی هه بو وایه.

۹- ﴿وَجَاءَكُمْ النَّذِيرُ﴾، ترستیته رو هوشیار که ره وه شتان بو هات، به لام ئیوه گوئیان پینه دا.

۱۰- ﴿فَذُوقُوا﴾، بویه بیچیژن، ئەمه لیره دا به کاره پتیراوه بو به رده وام بوون، واته: به رده وام بچیژن.

۱۱) ﴿فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ﴾، به دنیایی سته مکاران هیچ یارمه تیسده رو هاوکار یکیان نیه.

دوو سه رنجی پیو بیست

سه رنجی یه که م: که ده فهرموی: ﴿أُولَئِكَ نَعْمَ لَكُمْ مَأْتِدًا كَفْرًا فِيهِ مَن تَدَكَّرَ﴾
 ئەم نایه ته لیتره دا سی راستیان ده که یه نی:

یه که م: که واته ئەم ژایانه دنیایه، بابی ئەوه نده یه مروّف خوی تیدا بیته وه یادو، ئەو راستیانە ی له پێی وه حییه وه نه بێ نازانرین، بیانزانن، ئەو ژایانه دنیایه هەر به شی ئەوه نده ده کات، بۆ ئەوه به مروّف دراوه که خوی بناسن و، خوی بناسن و، سه رهنجای خوی بزانی، ههروه ها رابردوی خوی و، تییستای خوی و، داهاتوی خوی، که نه ویش له پێی وه حییه وه نه بێ، نازانری.

دووهم: پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رموویه تی: ﴿أَعْدَرَ اللَّهُ إِلَىٰ أَمْرِي آخِرَ أَجَلِهِ، حَتَّىٰ بَلَغَهُ سِتْنِ سَنَةٍ﴾ (أخرجه البخاري: ٦٠٥٦، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه).

واته: خوا مروّفیک که کاته که ی دواخستوه، تاکو که یشتۆته شه ست (٦٠) سأل بیانووی بۆ نه هیشتۆته وه، هیچ پاساوو بیانووی به ده سه ته وه نه هیشتوون.

مه رجیش نیه هه ر شه ست سأل بێ، له سووره تی (الأحقاف) دا خوا ﷺ ده فهرموی: ﴿حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ...﴾ (١٥)، به لām دياره تاکو ته مه نه که زیاتر بێ، مروّف بێ بیانووترو بێ پاساو تر ده بێ، نه که رنا خوا ده فهرموی: هه تا که یشته نه و په ری توانای خوی و، که یشته چل سأل، کوتی: په روه ردگارم! یارمه تییم بده، سوپاسی نه و چاکه یه ت بکه م که له گه لت دا کردووم.

سێهه م: تنجا ئەوه ش پێژهبیه و، مه رج نیه مروّف هه تا نه گاته چل یان شه ست سأل، به لگه ی له سه ر ته واه نه کری، به لām بیگومان هه تا ته مه نه که ی زیاتر بێ، مروّف بێ قسه ترو بێ بیانووتر ده بێ.

سەرنجى دووھەم: كە دەفەرموئى: ﴿وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ﴾، ترسىنەرىستان بۆ ھات،
ورىياكەرەوھەشتان بۆ ھات، ئەمە دەگونجى:

۱- مەبەست پىي پىغەمبەر بى ﷺ، پىغەمبەرى خوا ھۆشياركەرەوھە، ھە موو پىغەمبەرانىش
وابوون.

۲- ھەروھە بە لا و موصبەت كە بەسەر مروؤف دى، ورياكەرەوھە.

۳- ديسان نازو نىعمەتتەك كە خوا پىت دەدات، ورياكەرەوھە.

۴- ھەروھە كەوتتە تەمەن و پەيدا بوونى مووى سىبى، ورياكەرەوھە.

۵- مردنى خزمان ورياكەرەوھە ترسىنەرە، مردنى دراوسىيان ورياكەرەوھە.

۶- گەيشتنە تەمەنى چل سالىي، جوؤرئە لە ورياكرنەوھە.

۷- ھەروھە زانايان ھەركامىكيان بەئەندازەى خوئى، ورياكەرەوھە ھۆشياركەرەوھە.

۸- ھەروھە مېزووبەك كە پرە لە رووداوى جوؤراو جوؤر، ورياكەرەوھە.

۹- گوؤرانكارىيە كانىش ھەموويان ھۆشياركەرەوھە، كە دەفەرموئى: ﴿وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ﴾،
ترسىنەرە ورياكەرەوھەتان بۆ ھات، تەنيا پىغەمبەر ناگرىتەوھە ﷺ، ھە موو ئەو شانەى
دىكە كە دەبى مروؤف پەندىان لى وەربگرى و، بە ھۆيانەوھە ھۆشيارو وريا بىتەوھە،
ھەموويان دەگرىتەوھە.

خوا بە لوتف و كەرەمى خوئى، تىمە لەو كەسانە بگىرئى كە ھەمىشە ھۆشيارو
ورىاو بىدار دەبن، ھەمىشە ئەو راستىيەيان لەبەرچاۋە، كە خوا بۆ تاقىكرنەوھە
لەسەر ئەم زەويىيە داناون و، بەبەرچاۋ پوونانە دەژىن و، دەزانن لە كوئىرا
ھاتوون، بوچى ھاتوون، بۆ كوئى دەچن؟ خوا سەرەنجاممان خىر بكات، بەو
شيوھە بەنزيەنى كە لە روؤزى دوايىدا، بەسەرى بەرزو رووى سوورەوھە بچىنەوھە
خزمەتى خواو ﷺ پىغەمبەرى خوا ﷺ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

❖ **دهرسی پینجهم** ❖

پىناسەھى ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان ئايەتەكانى: (۳۸ - ۴۵)، واتە: ھەشت ئايەتى كۆتايى سوورەتى (فاطر) دەگرېتە خۇى، لەو ھەشت ئايەتەھى كۆتايى سوورەتى (فاطر)دا، خواى بەرزو مەزن، ھەوت راستىي گەورەو گرنكى خستوونە روو:

يەكەم: زانىارىي خوا بە نھىنىي ئىو ئاسمانەكان و زەوى و، ئىو دَل و سىنەھى مرؤفەكان. دووھم: كىرانى خوا بۇ مرؤفەكان، بە جىنشىنى خۇى لەسەر زەوى.

سىيەم: ھىچ لە دەست نەھاتى پەرستراوانى ساختە، بۇ ئەوانەھى كە دەيانپەرستى، لە جىياتى خواو جگە لە خوا، لە دنياو دوارؤژدا.

چوارەم: راگرتنى خوا بۇ ئاسمانەكان و زەوى، كە نەگەر خوا ﷻ راياننەگرى، لە بەين دەچن، ياخود لەسەر ئەو ھىل و سىستەمى خوا دايناون، لا دەچن.

پىنجەم: سوئند خواردن بە خوا لە لايەن ھاوبەش دانەرەكانەو، كە نەگەر ھۇشياركەرەوھەيان بۇ بىت، واتە: پىغەمبەرىك كە ھۇشياريان بكانتەو، ئاگاداريان بكانتەوھو بيان ترسىنىت، پروا دەھىتن، چ كۆمەنگايەك لە ھەمووان پروادارتەر، لەوان زياتر پروا دىنن، كە چى سەمىنەوھو خۇ بە زلكرىيان و، پىلانكىپريان، دواى ئەوھى خوا ﷻ ھۇشياركەرەوھى بۇ ناردن، كە پىغەمبەرى كۆتايى موھەممەد ﷺ.

شەشەم: جەختكردئەود لەسەر ئەوھ كە ياسا گەردوونىيەكانى خوا ئاگوپىن و، ھىچ شتىكىش خوا دەستەوسان ئاكات، نە لە ئاسمانەكان و نە لە زەويدا، واتە: لە ژىر دەستى قوتار نابن.

ھەوتەم: پە لە نەكردنى خوا، لە سزادانى خراپەكارانداو، دواختىنيان بۇ قىامەت.

﴿ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ غَيْبِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾ هُوَ الَّذِي
 جَعَلَ لَكُمُ خَلْقَافٍ فِي الْأَرْضِ مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ، وَلَا يُزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرَهُمْ إِلَّا مَقْتًا
 وَلَا يُزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرَهُمْ إِلَّا خُسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِينَ نَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي
 مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ أَمْ آتَيْنَهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْهُ بَلْ إِنَّمَا
 الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ إِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾ ﴿٤١﴾ إِنَّ اللَّهَ يَمْلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ
 زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ عِبَادِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٢﴾ وَأَنصَبُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْدِيهِمْ لِيَب
 جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لِيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٣﴾ أَنصَبُوا
 فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّعْيِ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّعْيِ إِلَّا بِأَهْلِهِ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَنْ
 تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٤﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ
 عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي
 الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٥﴾ وَلَوْ يُوَاقِدُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ
 عَلَىٰ ظَهْرِهِمَا مِنْ ذَاتِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ
 كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٦﴾ ﴿٤٧﴾

مانای ده قواو ده قی نابه ته کان

(به دنیایی خوا زانای په نهانی ناسمانه کان و زهویسهو، بیگومان به نهیسی
 سینه کانیش زانابه ﴿۲۸﴾ نهو (خوا) که سیکه گیراوی به جینشینانی له زهویدا، نجا
 هه که س بیروایی، بیرواییه که ی به زانی خویته ی و، بیروایی بیروایی نیش
 بیگومان به رده وام خه شم و تووره بیان له لای خوای په روه دگاریان بو زیده
 ده کات، هه روه ها بیروایی کافران هه زانبارییان بو زیاد ده کات ﴿۲۹﴾ (به
 هاوبه شنده ره کان) بلئی: (هه و آلم پی بدن)، نایا نهو هاوبه شانه تان که جکه
 له خوا لیان ده پارتنه وه، پشانم بدن: چیان له زهوییدا دروست کرده؟ یان
 نایا له (دروست کردنی) ناسماناندا هاوبه شیان هه یه؟! یان نایا کتیکمان پیداون،
 که له سه ر به لکه یه کی روشن تیدا، (له باره ی راستی بته رستیه که یانه وه)؟
 به لکو سته مکاران ته نیا به لیئی فریوده رانه به یه کدی دده دن ﴿۳۰﴾ بیگومان خوا
 ناسمانه کان و زهوی ده گری، که (له ری خویان و لهو سیستمی بو یان دانراوه)
 لابده ن، نه گه ر (گریمان) لاشبدن، هیچ که سیکه دوی وی، نایانگری (نایانپاریزی
 له لادان)، بیگومان نهو (خوا) هییدی لیورده یه ﴿۳۱﴾ هه روه ها نهوان (کافره کانی
 روژگاری پیغه مبه ری کو تایی) به و په ری توانابه نه وه (به جه ختکر دنه وه وه)
 سو تندیان به خوا خوارد، که نه گه ر (پیغه مبه ری و) وریا که ره وه یه کیان بو بی،
 مسو گه ر له هه ر کو مئه لیک ری راستگرتو تر ده بن، که چی کاتیک (پیغه مبه رو)
 وشیار که ره وه یه کیان بو هات، ته نیا سله مینه وه، دوور که وتنه وه ی تیدا زیاتر
 کردن ﴿۳۲﴾ (نه وه ش هه مووی) به مه به سستی خوبه زلگرتن و، پیلانگری خراب
 له زهویدا، فیلی خرابیش ته نیا ده وری خاوه نه که ی دده دات (و سه ری خاوه نه که ی
 ده خوات)، نایا نهو (کافر) انه جکه (له چه سپانی) یاسای پتسووه کان
 (به سه ریاندا) چاوه ری چی دیکه ده که ن! که هه رگیزیش گو رانکاری بو یاسای

خوا (له ژبانی به شهردا) نابینی و، هه‌رگیزیش لادان بو یاسای خوا نابینی ﴿١٣﴾ نایا (ئه‌وانه) به زه‌ویدا نه‌پویشتوون، ئنجا سه‌رنج بدهن، داخو سه‌ره‌نجامی ئه‌وانه‌ی پیش وان چوون بووه؟! له حالیکدا که ئه‌وان هیز و توانایان له‌وان (کافرانی پوژگاری تو ئه‌ی موحه‌ممه‌د!) توندتر بوو، خواش هیچ شتیک نه له ناسمانه‌کان و نه له زه‌ویدا ده‌سته‌وسانی ناکات، چونکه بئگومان ئه‌و زانای توانایه ﴿١٤﴾ ئه‌گه‌ر خواش، خه‌لکی به هۆی ئه‌وه‌وه که (له کاری خراپ) ده‌یکه‌ن گرتایه‌و، سزای دابان، ژبانداریکی له‌سه‌ر پشتی (زه‌وی) نه‌ده‌هیشت (و هه‌موویانی فیه‌رپه‌ ده‌کرد)، به‌لام بو کاتیکي ناوبراو (و دیاریکراو) دوایان ده‌خات و، وه‌ختیکش کاتی خویمان هات، به‌دنیایی خوا بینه‌ری (کردارو حال و بالی) به‌نده‌کانیه‌تی (و سزای پر به پستیان ده‌دات) ﴿١٥﴾.

ئشیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان

(خَلِيفَ): (خَلِيفَ): جَمْعُ خَلِيفَةٍ وَخُلَفَاءُ جَمْعُ خَلِيفٍ، وَالْخِلَافَةُ النُّيَابَةُ عَنِ الْغَيْبِ، إِمَّا لِعَجْزِهِ وَإِمَّا لِتَشْرِيفِ الْمُسْتَخْلَفِ)، (خَلِيفَ): كَوَى خَلِيفَةً يَه، جَيْنِيشِن، (خُلَفَاءَ) يَش كَوَى (خَلِيفَ) ه، ئه‌ویش هه‌ر به مانای جئنیشینه، (خِلَافَةَ): بریتیه له جیگرتنه‌وه‌ی به‌کیکی دی و نوینه‌رایه‌تیی کردنی، یان به هۆی ئه‌وه‌وه که ئه‌و به‌که‌ی دیکه ناتوانی، یان بو‌رێزگرتن له‌و که‌سه‌ی که کراوه به جیگه‌رو جئنیشین.

(مَقْتًا): (المَقْتُ: البُغْضُ الشَّدِيدُ، لِمَنْ تَرَاهُ تَعَاطَى الْقَيْحِ)، (مَقْتًا): بریتیه له رق لیبوونه‌وه‌ی زۆر، بو‌که‌سێک ببینی شتی ناقو‌لا ده‌کات، (مَقْتًا): به کوردیی بریتیه له: خه‌شم و قین، رق لیبوونه‌وه‌ی زۆر.

(تَرُوْلًا): (لَابِدَدَن، يَخُود نَهْمِيْنَن، زَالَ الشَّيْءُ، يَزُوْلُ زَوَالًا: فَارَقَ طَرِيقَهُ جَانِحًا عَنَّهُ، أَوْ فُقِدَ وَعَدِمَ)، (زَالَ الشَّيْءُ يَزُوْلُ زَوَالًا)، شته‌که لاجوو، لاده‌چیت، لاجوون،

ئەو رېئەيى كە لەسەر رەتە لىتى لادە چىت، واتايە كى دىكەي: (رَأَى الشَّيْءَ؛ فَقَدْ أَوْ عُدِمَ). ئەو شتە ئەما، لە بەين چوو.

(مُورًا): (الْمُورُ: الْإِنْزِعَاجُ مِنَ الشَّيْءِ وَإِلَى الشَّيْءِ)، (نُفُور): بىرىتە لە بىزارى لە شتىك، يان بۆ لاي شتىك، سەلمىنەو لە شتىك و، چوون بە ھەلە داوان بۆ لاي شتىك، ھەك پىشىنان دەلتىن: (لە كۆلك سەلمىەو بەسەر بەرازدا كەوت).

(وَلَا يَحِيْتُ): (أَي: وَلَا يَنْزِلُ وَلَا يُصِيبُ، وَلَا يُحِيطُ)، (حَاقَ يَحِيقُ) يانى: دابەزى دادەبەزى (نَزَلَ يَنْزِلُ) و تووشىوو تووشى دەبى (أَصَابَ يُصِيبُ) و دەورى دا دەورى دەدا (أَحَاطَ يُحِيطُ)، (وَلَا يَحِيْتُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ. ۞، فَيَلِي خِرَابَ بَسِ دادەبەزىتە سەر خاوەنەكەي، (سزايەكەي) ياخود: دەرەنجامە خرابەكەي، تووشى خاوەنەكەي دەبى و، تەنيا دەورى خاوەنەكەي دەدات.

(سُنَّتَ): (سُنَّةٌ: طَرِيقَةٌ، جَمْعُهَا سُنَنٌ، وَالسُّنَّةُ: الْعَادَةُ)، (سُنَّتَ) بە ماناي رېياز دى، بە ماناي نەرىت دى و بە (سُنَن)، كۆدە كرىتەو، مەبەست پىياز ياساكانى خوايە ﷻ لە گەردوون و لە ژيانى مروۇقد.

(تَحَوَّلًا): (التَّحَوُّلُ: نَقْلُ الشَّيْءِ مِنْ مَكَانٍ إِلَى غَيْرِهِ)، (تَحَوَّلَ): ئەو ەيە كە شتىك بگوازيەو لە شوئىنكى بۆ شوئىنكى دىكە، (تَبَدَّلَ): ئەو ەيە كە شتىك لاپەرى و شتىكى دىكەي لە شوئىن دابىتى، خوا ﷻ دەفەرموى: نە (تَحَوَّلَ)، لە ياساي خوا ەيە، واتە: لايدەي لە شوئىنكەو بۆ شوئىنكى دى، نە (تَبَدَّلَ) يش، واتە: بىگۆزى، ئەو ياسايە لايدەي و ياسايەكە دىكەي لە جىيى دابىتى.

مانای گشتییی نایه‌ته‌کان

وهك له پیناسه‌ی نهم دهرسه‌دا گوتمان، نهم هه‌شت (A) نایه‌ته، جهوت (V) راستیی گه‌وره‌و گرنگیان گرتوونه خویمان، که تیمه له پیناسه‌ی نهم دهرسه‌دا ناماژه‌مان پینانداو، تیتاستا له میانی مانای گشتییی دا، جاریکیی دیکه تیشکیکی فراوانترین ده‌خه‌ینه سهر:

خوا **فَطَلَا** وهك یه‌که‌مین راستیی گه‌وره‌و گرنگ، که له‌م هه‌شت نایه‌ته‌دا خراونه روو، ده‌فه‌رمووی: ﴿إِنَّكَ اللَّهُ عَزِيزٌ غَيْبِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾، یه‌کیتک له جهوت راستیی گه‌وره‌و گرنگه‌کان، که هه‌م سیفه‌تییکی زور به‌رزو مه‌زنی خویابه‌و، هه‌م زوریش په‌یوه‌سته به‌گه‌ردوون و، به‌ژبانی مرؤفه‌وه، خوا ده‌یخاته روو و ده‌فه‌رمووی: به‌دلناییی خوا زانای نه‌ئینیی ناسمانه‌کان و زه‌ویییه، هه‌رچی نه‌ئینیی و په‌نهان له ناسمانه‌کان و زه‌ویدا هه‌یه، زانیارییه راسته‌قینه‌که‌ی ته‌نیا له لای خویابه **فَطَلَا**، به‌شهر په‌نگه‌گوشه‌یه‌ک، یان چه‌مکیتک و شتیکی لی بزنان، به‌لام زانیاریی ته‌واو، له باره‌ی په‌نهانه‌کانی زه‌وی و ناسمانه‌کانه‌وه، ته‌نیا له‌لای خویابه، ﴿إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾، تنجا به‌شیتک له نیو‌ته‌و په‌نهان و نادیاره‌ی که له ناسمانه‌کان و زه‌ویدا هه‌یه، بریتیه له‌وه‌ی له سینه‌ی مرؤفه‌کاندا هه‌یه: به‌دلناییی نه‌و (خوا) زانایه، ﴿بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾، به‌هاوه‌ل یان خاوه‌نی سینه‌کان، (ذو) یانی: هاوه‌ل یان خاوه‌ن، (ذات) باری میتینه‌که‌یه‌تی، هه‌ر به‌مانای (صاحب) دئی (صَاحِبٍ وَصَاحِبَةٍ)، (الصدور) کوی (صدر)ه، سینه، تنجا نایا مه‌به‌ست له هاوه‌ل یان خاوه‌نی سینه‌کان چییه؟ هه‌موو زانایان له‌سهر ته‌وه یه‌کده‌نکن، که مه‌به‌ست پیتی نه‌و نه‌ئینیان، نه‌و نیازو مه‌به‌ستانه‌ن، نه‌و خویاو ناواتانه‌ن، که له عه‌قل و سینه‌و دلی مرؤفه‌کاندا په‌نهان‌کراون، هاوه‌له‌کانیان، خاوه‌نه‌کانیان په‌نهانیان ده‌که‌ن، به‌لام خوا **فَطَلَا** به‌و

نهتیبیانه زانایه، بۆیهش ده‌فرموی: ﴿بَدَأْتُ الصُّدُورِ﴾، چونکه ئەو نهتیبیانه هێنده شیردراوه و په‌نهان له سینه‌کاندا، وەك بووبن به‌هاوێل و خاوه‌نی ئەو سینانه، چونکه هەر له‌وێدان و لیبیان ناچنه‌ده‌ر.

هۆکارێکی دیکه‌ی ئەو ناوێرانه، ئەوه‌یه‌که ئەو نیازو مه‌به‌ست و خولیاو ئاواتانه، ئەوه‌نده‌ کارێگه‌رییان له‌سه‌ر دڵ و ده‌روونه‌کان هه‌یه^(۱)، و هێنده‌ کارێگه‌رن له‌سه‌ر خاوه‌نی سینه‌کان که به‌ملاولادا بیانجوو‌لێتن، وەك بووبنه‌هاوێل و خاوه‌نیان! ئنجا خوای په‌روه‌ردگار بۆ زانیی نهتیبی ناسمانه‌کان و زه‌وی، وشه‌ی (عَالِم)ی به‌کارهێناوه، به‌لام بۆ ناگاداریی به‌ نهتیبی سینه‌و دڵ و ده‌روونه‌کان (عَلِيم)ی به‌کارهێناوه، که دياره (عَلِيم) رێژگه‌ی زێده‌پۆیی (صِغَة المبالغة)یه بۆ (عَالِم)، له‌به‌رئه‌وه‌ی نهتیبی نێو دڵ و سینه‌کان به‌نسبه‌ت تیمه‌ی مرۆڤه‌وه، زۆر کارێگه‌رن و زۆریش گرنگن که په‌بیان پێ ببردری، خواش ﷻ به‌ر له‌وه‌ی سزادان و پاداشت دا نه‌وه‌و لێرسینه‌وه‌ له‌گه‌ڵ به‌نده‌کانی دا بکات له‌سه‌ر کرده‌وه‌ پڕا‌له‌تیه‌کانیان، له‌سه‌ر حا‌له‌ته‌ په‌نه‌انه‌کانیان نه‌وه‌یان له‌گه‌ڵدا ده‌کات، چونکه له‌پاستیدا کرده‌وه‌ پڕا‌له‌تیه‌کانیشان، هه‌ر له‌وه‌رچاوه‌ی عه‌قل و دڵ و ده‌روون و، نیازو مه‌به‌ست و خولیاو ئاواتانه‌وه‌ هه‌لده‌قۆلن.

راستیه‌کی دیکه‌ی دوهم نه‌وه‌یه، که خوا تیمه‌ی کردۆته‌ جێنشین خۆی له‌سه‌ر زه‌وی، که ده‌فرموی: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَكَ خَلِيفَ فِي الْاَرْضِ﴾، خوا ئەو زاته‌یه‌که تێوه‌ی کردۆته‌ جێنشین له‌سه‌ر زه‌وی، (خَلَايْف) کۆی (خَلِيفَة)یه، و (خَلَفَاء) کۆی (خَلِيفَة)ه، هه‌ردووکیان به‌مانای جێنشین دین، جێنشینبوونی تیمه‌ بۆ خوا له‌سه‌ر زه‌وی دوو واتای هه‌ن:

یه‌که‌م: خوا تیمه‌ی هێناوه‌ته‌ شوێنی که‌سانیک، که پێش تیمه‌ له‌سه‌ر زه‌وی بوون، واته‌: جیل له‌ دوا‌ی جیل، شوێنی یه‌کدی ده‌گرنه‌وه‌.

(۱) ئەوه‌م نه‌دیوه‌ پڕونکه‌ره‌وانی قورئان باسیان کردبێ، ره‌نگه‌ هه‌شی و من نه‌مدیبین.

دووه‌م: واتابه‌کی دیکه‌ی، که من ئه‌مه‌ی دووه‌میانم پێ راستره، ئه‌وه‌یه که خوا ئیمه‌ی کردۆته جینشینی خۆی له‌سه‌ر زه‌وی، یانی: خوا ﷻ ده‌ستی مروّفانی ئاوه‌لا کردۆته‌وه بۆ ته‌سه‌ر روپ کردن له زه‌ویدا، چاکه ده‌که‌ن یان خراپه ده‌که‌ن! گرنگ ئه‌وه‌یه که ده‌ستی ئاوه‌لا کردوون و ده‌ستی کردوونه‌وه، که‌واته: به‌کرده‌وه مروّف جینشینی خواجه له‌سه‌ر زه‌وی، نجا یان جینشینیکی سه‌ر راست و چاک ده‌بێ و، سه‌ره‌نجام سه‌ره‌رزو روو سوور ده‌رده‌چێ، یان جینشینیکی خراپ ده‌بێ و، چه‌پله‌ک و نارێک ده‌بێ و، سه‌ره‌نجام تووشی سزاو جه‌زه‌به‌ی خوا دێ، له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که باش جینشینایه‌تی خۆی نه‌کرده‌وه، باش ته‌سه‌ر روپی نه‌کرده‌وه له زه‌ویدا.

پێشتریش باسی نه‌و بابه‌ته‌مان کردوه، که هه‌ندیک له زانایان پێیان وایه ناگونجی به مروّف بگوتری: جینشینی خوا (خليفة الله) به‌کێک له‌وانه ئیبنو ته‌یمیه‌یه (ره‌حه‌مه‌تی خۆی لێ بێ)، هه‌روه‌ها به‌کی دیکه له زانایان (حسن حبنکه المهداني) (ره‌حه‌مه‌تی خۆی لێ بێ)، که ئه‌ویش زانابه‌کی گه‌وره‌ی هاوچه‌رخ‌ی سووریا بوو، هه‌روه‌ها هه‌ندیک زانای دیکه‌ش هه‌ن، به‌لام له راستیدا نه‌گه‌ر ئینسان باشی لێ ورد بێته‌وه: به‌کرده‌وه مروّف جینشینی خواجه له‌سه‌ر زه‌وی، نجا ئه‌وه که مروّف جینشینی خواجه له‌سه‌ر زه‌وی، به‌مانای ئه‌وه نیه که نه‌وه له خۆدی خۆیدا، بێ ئه‌وه‌ی ته‌ماشای ئیوه‌رۆک و چۆنیه‌تییه‌که‌ی بکری، شتیکی گه‌وره‌و چاک (فضيلة) بێ، به‌لکو به‌ پێی ئیوه‌رۆک و چۆنیه‌تییه‌که‌ی، حوکمه‌که‌ی دیاری دیاره‌ی ده‌کری، هه‌یه جینشینیکی باشه، وه‌ک پیغه‌مه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) که خوا ده‌فه‌رموی: ﴿بَدَاؤُدُنَا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ﴾ ص- ۲۶، ه‌ی واشه جینشینیکی خراپه‌و، خراپ جینشینایه‌تی ده‌کات، هه‌روه‌ک چۆن که سێک که‌ستیکی دیکه ده‌کات به‌ جێگه‌ره‌وه‌و جینشین و وه‌کیلی خۆی، به‌لام به‌ شێوه‌یه‌کی خراپ ده‌یکات و، تووشی سزاو لێپرسینه‌وه دێ، ﴿فَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ﴾.

نجا هه‌ر که‌سێک بێیروا بێت، زانی بێیروایه‌که‌ی بۆ خۆیه‌تی، ﴿وَلَا يَزِيدُ الْكٰفِرِيْنَ كُفْرَهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلَّا مَقْتًا﴾، بێیروای بێیروایانیش له لای په‌روه‌ردگاریان

هەر خه‌شم و قین و تووره‌بیان بۆ زیاد ده‌کات، ﴿وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا﴾، هه‌روه‌ها بی‌پروایان بی‌پروایه‌که‌بان به‌س زیانباریان بۆ زیاد ده‌کات.

راستییه‌کی دیکه‌ی سئیم نه‌وه‌یه، که فه‌رموی: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾، خوا ﴿يَدْعُونَ﴾ به‌ پیغه‌مبه‌ری خاته‌م ﴿يَدْعُونَ﴾ ده‌فه‌رموی، روو له‌ هاوبه‌ش بۆ خوا دانه‌ره‌کان بکات و به‌فه‌رموی: نایا نه‌و هاوبه‌شانه‌تانتان دیون که له‌ جیاتی خوا، یان جگه له‌ خوا لئیان ده‌پارینه‌وه! ﴿أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ﴾، پێشانم بدن: چیمان له‌زه‌وی دروست‌کرده‌و! وشه‌ی: ﴿أَرَأَيْتُمْ﴾، هه‌ندی له‌ زانایان هه‌ر به‌ مانا پو‌الله‌تیه‌که‌ی خو‌ی لیک‌ی ده‌ده‌نه‌وه، که دیتنه‌ واته: نه‌و هاوبه‌شانه‌تانتان بینیون و سه‌رنجتان داون به‌ چاوی عقل و دل، یاخود به‌ چاوی سه‌ر ته‌ماشاتان کردوون؟ هه‌ندی‌کیشیان وایان لیک‌داوه‌ته‌وه که: ﴿أَرَأَيْتُمْ﴾، یانی: هه‌والم پێ بدن (اخبرونی) هه‌والم پێ بدن، ده‌باره‌ی نه‌و هاوبه‌شانه‌تان که له‌ جیاتی خواو جگه له‌ خوا لئیان ده‌پارینه‌وه، هه‌والم پێ بدن له‌باره‌یانه‌وه، ﴿أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ﴾، پێشانم بدن چیمان له‌زه‌وی دروست‌کرده‌وه، ﴿أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَ فِي السَّمَوَاتِ﴾، یاخود هاوبه‌شیمان هه‌یه له‌ ناسمانه‌کاندا، واته: نه‌گه‌ر شتیک یان به‌شیکیان له‌زه‌وییدا دروست‌کرده‌وه، پێشانم بدن، یاخود نه‌گه‌ر له‌زه‌وییدا هه‌یچیان دروست‌نه‌کرده‌وه، نایا هاوبه‌شیه‌تیان هه‌یه له‌ دروست‌کردنی ناسمانه‌کاندا؟ ﴿أَمْ أَدَّبْنَاهُمْ بِكُتُبٍ فَهُمْ عَلَىٰ نَسِيٍّ مِنْتَهُ﴾، یاخود نه‌گه‌ر ناتوانن شتیکم پێشان بدن که له‌زه‌وییدا دروستیان کردوه، یان نیسپاتی بکه‌ن که له‌ دروست‌کردنی ناسمانه‌کاندا هاوبه‌شیه‌تیان هه‌یه، نایا کتیبیکمان پێداون به‌وان، به‌و هاوبه‌ش بۆ خوا دانه‌رانه، که نه‌وان له‌سه‌ر رو‌شنایی بن له‌و کتیه‌وه؟! واته: نایا به‌لگه‌یه‌کیان هه‌یه له‌و کتیه‌وه که تیمه‌ پیمان داون له‌باره‌ی راستیی به‌ته‌رستی و هاوبه‌ش بۆ خوا دانانه‌وه؟! ﴿بَلْ إِنْ بَعِدُ الْعَالَمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُوبًا﴾، به‌لکو راستیی‌که‌ی نه‌وه‌یه که سه‌مه‌کاران ته‌نیا به‌لئینی فریوده‌رو هه‌لخه‌له‌تینه‌ر به‌یه‌کدی ده‌دن، واته: سه‌رانی نه‌هلی کوفرو شیرک، به‌لئین و گفتی فریوده‌رانه

به شوینکه وتوو دهکانیان ددهدن، که نهو بت و سه نه مانه، یا خود نهو په رستراوانه، یان هر شتیکی هه، شه فاعه تان بۆ ده که ن و، له خواتان نزیك ده خه نه وهو، نه وانه ش زیان و قازانجیان به دهسته، نه خو شیی و شیفا یان به دهسته و سه رکه وتن و ژیرکه وتن و ... هتد، که نه وه هه مووی به لینی فریوده رانه و درؤ بووه، له لایه ن ده مراهسته کانه وه، به شوینکه وتوو لاسایا که ره وه کان دراوه.

راستییه کی دیکه ی چوارم: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُمِيتُ الْمَوْتَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا﴾، به دنیایی خوا ناسمانه کان و زهوی ده گری که لابدهن، واته: ده یان گری بۆ نه وهی لانه دهن، هه ندیک له زانایان وایان لیکداوه ته وه، ﴿أَنْ تَزُولَا﴾، واته: (أَنْ لَا تَزُولَا) واته: بۆ نه وهی لانه دهن، هه ندیکیش وایان لیکداوه ته وه: ﴿أَنْ تَزُولَا﴾، واته: (كَرَاهَةً أَنْ تَزُولَا)، واته: نه بادا لابدهن، یا خود: نه بادا له بهین بچن، چونکه وشه ی (تَزُولَا) هه م به مانای لادان دی، به مانای لادانی ناسمانه کان و زهوی لهو سیستمه ی خوا بۆی داناون، هه م به مانای لاجوون و له بهین چوونیش دی، ﴿وَلَكِنْ زَالَتَا﴾، نه گه ر لاشبه دن، یان له نیویش بچن، ﴿إِنْ أَمْسَكْتُمَا مِنْ لَمَدٍ مِنْ بَعْدِهِ﴾: (مَا أَمْسَكْتُمَا)، هیچ که سیک له دوا ی وی (له دوا ی خوا) ناتوانی بیانپاریزی و، بیانگری و نه هیلی لابدهن لهو سیستمه ی خوا بۆی داناون، یا خود نه هیلی له بهین بچن و نه میتن، ﴿إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَمُورًا﴾، به دنیایی نهو زور هیدی، زوریش لیبوره ده، (حلیم) واته: هیدی و مهند، پتجه وانه ی (سریع الغضب) ه، که سیک که زوو تووره ده بن، خوا ﴿تَزُولَا﴾ زور هیدی و مهنده زوو تووره نابن، زوریش لیبوره ده، زور چاوپوشی ده کات له هه له و که م و کوری بهنده کانی.

راستییه کی دیکه ی پتجه م بریتیه له وهی کافره کانی رۆزگاری موحه ممه د ﴿﴾ به رله وهی پیغه مبه ری کوتایی بیت و، خوا ره وانه ی بکات و بانگیان بکات بۆ لای خواو، په یامی خوابان پت بگه یه نن: زور به جه ختکردنه وه سوتندیان به خوا ده خوارد، که نه گه ر بیت و نه وانه هوشیار که ره وه وریا که ره وه په کیان بۆ بن، له

ھەموو كەس سەر راسترو چاكتر دەبن، ﴿وَأَسْمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْسِيهِمْ﴾، سوتىنديان بە خوا خوارد بەوپەرى سوتىند خوارد نەو، واتە: بەوپەرى جەختكرد نەو، بەوپەرى توانايانەو، سوتىنديان بە خوا خوارد، ﴿لَئِن جَاءَهُمْ نَذِيرٌ﴾، تەگەر ھۇشياركەرەو، ترستىنەرىكىان بۆ بى، واتە: پىغەمبەرىك كە بيانترستىن و، وريايان بكتاھەو، ﴿لَيَكُونَنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ﴾، بە دلتىايى و بە جەختكرد نەو، ھەو ھەموان رىي راسترتوتور دەبن لە ھەر كام لە كۆمەلگايەكان، واتە: چ كۆمەلگايەك لە ھەموان رىي راسترتوتور، ھەوان لەوئىش رىي راسترتوتور دەبن، ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ﴾، بەلەم كاتىك ورياكەرەو ھۇشيار كەرەو، ھەو ھەو، كە (محمد) ھە، ﴿مَا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا﴾، ھاتنى ھەو، تەنھا سەلمىنەو، دووركەوتنەو، ھەو تىدا زىدە كردن.

بە چ ھاندەرىك؟ ﴿أَسْتَجَابَرَا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ﴾، بە مەبەستى خۇ بەزلىكرتن لە زەوئىداو، بە مەبەستى پىلانى خراب، ئەوانە تەماشايان كردو، ھەو، چۆن تىستاش رۇئمە عەلمانىيەكان و، حىزبە عەلمانىيەكان و، ھەموو ئەوانەى كە دژايەتتىي رىوناكىي ھىدايەتى خوا دەكەن، لە ژىر ھەر ناوئىكدا بىت، تەماشاش دەكەن ئەگەر بىت و ئايىن و پەيامى خوا بچەسپى، ئەوان ھەو بەزم و بازارى پىكىانەو، ناو، لە كاتى ئەزانىي و تارىكايى كۆمەلگادا، لە كاتى نەبوونى رىوناكىي خۇرى نىسلام و شەرىعەتدا، ھەو بازارىيان لى تىكدەچى، ئەگەر نىسلام دەسەلاتى ھەبى، چۆن لى دەگەرئى، مالتىك، يان بنەمالەيكە، يان عەشىرەتلىك، يان حىزبىك دەست بەسەر موقەددەراتى و لاتىكدا بگرئى، عىبادو بىلاد بە ھى خۇى بزانئى، مروفەكان بە كۆيلەى خۇى بزانئى و، كەل و پەلەكان و ئىمكانىيەتەكەش بە مولكى خۇى بزانئى، ئەگەر دىنى خوا ﷻ دەسەلاتى ھەبى رى بەو نادا، كە بە داخەو تىستا زۆربەى و لاتانى مسولماننشىن بەو شىوئەيەن، يان ھوكمىكى ھەسكەرتارىيە، يان حىزبىك خۇى سەپاندو، يان بنەمالەيكە خۇى سەپاندو، ھەو ھوكمىكى مىراتىيە، ئەو ھەموو پىچەوانەى ئەوئەبە كە خوا ﷻ فەرمانى

کردوه کۆمه لگاکانی به شه‌ری پی ئیداره بدرین، هه‌روه‌ها پیچه‌وانه‌ی عه‌قل و مه‌نتیقه‌و، پیچه‌وانه‌ی به‌رژه‌وه‌ندی خه‌لکه‌و، پیچه‌وانه‌ی دادگه‌ری خوابه **عَلَيْهِ**، که نیعمه‌ته‌کانی بۆ هه‌مووان خولقاندوون، بۆیه ده‌فه‌رموی: کاتیک که کافره‌کانی رۆژگاری پیغه‌مبه‌ر **عَلَيْهِ** وشیارکه‌ره‌وه‌یه‌کیان بۆ هات، هه‌ر سه‌لمینه‌وه‌و دوورکه‌وته‌وه‌ی تیدا زیاد کردن، به‌مه‌به‌ستی نه‌وه‌ی له‌زه‌ویدا خو به‌زل بگرن و، پیلانی خراب بگین، **عَلَيْهِ** وَلَا يَحِيْقُ الْمَكْرُ الْاَسِيُّ اِلَّا بِاَهْلِهِ **عَلَيْهِ**، فیتلی خراپیش ته‌نیا سه‌ری خاوه‌نه‌که‌ی ده‌گریته‌وه‌و، ته‌نیا ده‌وری ئه‌و ده‌د.

راستییه‌کی دیکه‌ی شه‌شه‌م، نه‌وه‌یه که خوا **عَلَيْهِ** ده‌فه‌رموی: **عَلَيْهِ** فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلِينَ فَلَنْ نَجْدِلَنَّتْ اِلَّهَ تَبْدِيْلًا وَلَنْ نَجِدَلَنَّتْ اِلَّهَ تَحْوِيْلًا **عَلَيْهِ**، نایا جگه له هاتنی یاسای پێشینان، چاوه‌رپی چی دیکه ده‌که‌ن؟! واته: یاسای خوا که له میلله‌ته پێشووه‌کاندا چه‌سپاوه‌و، به‌سه‌ریاندا جیبه‌جی بووه، که به‌دلتیایی گۆرین بۆ یاسای خوا نابینی و، لادانیش بۆ یاسای خوا نابینی. هه‌رگیز! (لن) بۆ (تایید) بۆ لابردنه‌و بۆ (تاکید)ه، هه‌رگیز نابینی یاسای خوا بگۆپدری، هه‌روه‌ها هه‌رگیز نابینی یاسای خوا لابدری، چونکه شتیک که بویستری نه‌هیلری، دوو حاله‌تی بۆ هه‌ن:

أ- یان لایده‌به‌ی و، شتیکی دیکه‌ی له شوین داده‌تی.

ب- یاخود لای نابه‌ی، به‌لام لایده‌ده‌ی، به‌لام نه‌ لابردن هه‌یه بۆ یاسای خوا، نه‌ لادانیش هه‌یه.

ئنجا خوا **عَلَيْهِ** ئه‌و راستییه‌ پتر ده‌خاته‌ روو و ده‌فه‌رموی: ئه‌گه‌ر مروّفه‌کان سه‌رنجی میژوو بده‌ن، په‌ندیان لێ وه‌رده‌گرن، په‌ند له‌ رووداوه‌کانی میژوو وه‌رده‌گرن، خوا **عَلَيْهِ** ده‌فه‌رموی: **عَلَيْهِ** اَوْلٰی یَبْرُوْا فِی الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَنِمَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ **عَلَيْهِ**، نایا به‌زه‌وییدا نه‌رۆیشتوون سه‌رنج بده‌ن سه‌ره‌نجامی ئه‌وانه‌ی پێش وان چۆن بوو؟! به‌زه‌وییدا رۆیشتن، دوو واتای هه‌ن، وه‌ک زانایان ده‌لین: رۆیشتنی کرده‌یی هه‌یه‌و، رۆیشتنی فیکری هه‌یه.

ا- رُویشتنی کرده‌یی نه‌ویه که به کرده‌وه مرؤف برواو، ته‌ماشای هه‌رده‌مکانی میسر بکات، ته‌ماشای شویتی گه‌لی عادو گه‌لی سه‌موود و گه‌لی لووط بکات، له رۆژمه‌لاتی ناسیا، له تیران، له میزۆپۆتامیا... هتد، ته‌ماشای شویتنه‌واره‌کان بکات، نه‌وه رُویشتنی کرده‌ییه.

ب- رُویشتنی فیکری نه‌ویه که میژوو بخویتیته‌وه، به چاوی عه‌قل و دل ته‌ماشای رووداوه‌کان بکاو، لییان وردبیتته‌وه، ﴿وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً﴾، نه‌وانه‌ی پش وان له‌وان به‌هیزتربوون، واته: بیروایانی پیشوو، له کافرده‌کانی رۆژگاری پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌هیزتربوون، توانادارتر بوون، به‌لام کاتیک لایاندا، خوا سزای دان و نه‌وه به‌هیزیه‌یان نه‌بووه هۆی نه‌وه‌ی چه‌پاله بدرین و، ده‌ربازو قوتاربن، ﴿وَمَا كَانَتْ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾، ناشگونجی هیچ شتیك نه له ناسمانه‌کان و نه له زه‌ویدا، خوا ده‌سته‌وسان بکات، (عجاز) واته: ده‌سته‌وسانکردن، ده‌سته‌پاچه‌کردن، (جَعَلَ الْمَقَابِلَ عَاجِزًا)، هیچ کهس خوی پێ ده‌سته‌وسان ناکری، (عاجز) نه‌ک به مانا کوردیه‌که‌ی، به‌کیک ده‌ئێ: لیت عاجز بووم، واته: لیت تووره‌بووم! نه‌خیر، (عَجَزَ) یانی: بێ توانایی، (عاجز) که‌سیکه بێ توانایی، (مُعْجِز) که‌سیکه به‌رانبه‌ره‌که‌ی خۆی بێ توانا بکا، هیچ که‌سیك و هیچ شتیك له ناسمانه‌کان و زه‌ویدا خوا ده‌سته‌پاچه‌وه بێ توانا ناکات و، له ده‌سته‌لاتی خوا ده‌رباز نابن، ﴿إِنَّهُ كَانَتْ عَلِيمًا قَدِيرًا﴾، به‌دلنایی خوا به‌رده‌وام زانا توانا بووه.

نجا له کۆتایی دا خوی په‌روه‌ردگار نه‌وه راستیه‌ی هه‌وتم ده‌خاته روو، که خوا هیدی و مه‌نده‌وه، په‌له ناکات له سزادانی به‌نده‌کان دا، نه‌گه‌رنا نه‌گه‌ر په‌له‌ی بگردایه، که‌سیکی له‌سه‌ر زه‌وی ده‌دا، نه‌ک هه‌ر مرؤف بگره ژیاندارو زینده‌وه‌ری له‌سه‌ر زه‌وی نه‌ده‌هیشت، ﴿وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا﴾، نه‌گه‌ر خوا خه‌لکی گرتبایه به هۆی نه‌وه‌وه که کردوویانه، واته: خرابه‌وه تاوانه‌کانیان، ﴿مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرٍهَا مِنْ دَابَّةٍ﴾، هیچ شتیکی له‌سه‌ر پشتی نه‌ده‌هیشته‌وه، لیته‌دا باسی زه‌وی نه‌کراوه، به‌لام (ظَهْرُهَا) راناوی

(ها) پاناوی مّیه نه یه، بۆ زهوی ده چّته وهو، به سیاق ده زانرّی که مه به ست زهوییه، چونکه مرّفته کان و ژیانداره کان له سه ر زهوی ده ژین، نه گهر خوا خه لکی کرتبایه، به هوّی نه وه وه که کردوو یانه، له تاواز و خراپه، نه گهر سزای دایان، ژیاندارتک و پترویه کی له سه ر پشتی زهوی نه ده هیتشت، ﴿وَلَعَنَ الْيُحْرُثُمْ اِنَّ اَجَلَ مُسَمًّى﴾، به لام دوايان ده خات بۆ کاتیکى ناوبراوو دیارییکراو، که رۆژی قیامه ته، ﴿فَاِذَا جَاءَ اَجَلُهُمْ﴾، ئنجا هه ر کاتیک کاتی دیارییکراوی خوْیان هات، واته: کاتی دیارییکراوی خوْیان بۆ له به یین چوون، ﴿فَاِنَّكَ اَللّٰهُ كَانَ يَبْعَاوْهُ. بَصِيْرًا﴾، به دلنیا یی خوا بینه ره بۆ به نده کانی، هه موو شتیکیان ده بینتی و، هه موو شتیکیانى ناگا لیه، ئنجا نه وانیه خراپه یان کرده، سزای پر به پتستیان ده دا، نه ک ته نیا هی نه و خراپانه یان که خه لک پتیان زانیون، به لکو هی نه و خراپانه ش که به په نامه کیی کردوو یانن، هه روه ها نه و نیازو مه به ست و پیلان و فیل و ته له که به ی، که له عه قل و دلشياندا چه سپاندوو یانه، چ دوا یی بوْیان جینه جی کرابتی، یان جینه جی نه کرابتی.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

خوای عَلَمٌ خوئی وه سف ده کات به زانای په نهانی گه ردوون و، زور زانا به نه نیهه کانی دهروونی مروغان و، گیره ری مروغان به جینشینانی زهوی و، خستنه پرووی نه و راستیه که کوفری بی پروایان، مایه ی خه شم و تووره یی خواو، زیاتر زینباریی خوایه:

خوای عَلَمٌ ده فه رموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ غَيْبِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ (۳۸) هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ خَلْقًا فِي الْأَرْضِ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ، وَلَا يَرِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرَهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَرِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرَهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿۳۹﴾.

شیکردنه وهی ئه م، دوو ئایه ته، له شهش برگه دا:

۱- ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ غَيْبِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، به دنیایی خوا زانای په نهانی ناسمانه کان و زهوی به. واته: ههر په نهان و نادیاریه ک له ناسمانه کان و زهویدا هه به، خوای عَلَمٌ ده زانان، له ههر گوشه به کی زهوی و له ههر گوشه به کی ناسمان، له ههر کام له که هکه شانه کان، له ههر شوئینیک، نادیارک و په نهانیک هه بئ، هیچ شتیک له خوا په نهان و نادیار نیه.

۲- ﴿إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾، به دنیایی نهو زور زانابه به هاوه ل و خاوه نی سینه کان.

(عَالِمٌ) ناوی بکه ر (إِسْمٌ فَاعِلٌ) ه، به لام (عَلِيمٌ) پزژگه ی زیند پرویی (صِيغَةُ الْمُبَالَغَةِ) ی (عَالِمٌ) ه.

وهك پيشتر گوتمان: له بهر نه وهی نهیښی ښو دل و دهروون و سینهی مروّقه کان، به نسبت مروّقه کانه وه زانینی نهو نهیښیانه گه وره ترو گرنګتره، له بهر نه وه خوا وشه ی (علیم) ی بو به کاره ښناوه، واته: زور زانایه بهو نهیښیانه ی که بوونه هاوډل و خاوهنی سینه کان، نهیښیه کانی سینه کان، وهك بووبن به هاوډل و خاوهن بو سینه کان، وا له ویدا نیشته جیوون، یان هینده کاریګرن له سره خاوهنی نهو سینه دل و دهروونانه، بوّیه خوا ﷻ به (ذات) ناوی بردوون، واته: (صاحبه) هاوډل، خاوهن.

ننجا دواى نه وهی خوا ﷻ نهو راستیه مه زنه ده خاته روو، که هیچ شتیک له خوا په نهان نیه له ناسمانه کان و زه ویداو، هیچ شتیک نیه که خوا ﷻ نهیزانن، ههروه ها هیچ شتیک نیه له دهروون و سینهی به ننده کاندا، که خوا ﷻ پیښی ناګاډار نه بښ، ننجا ده فهرموئ:

۳- ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَكَ خَلِيفَ فِي الْأَرْضِ﴾، (نهو خوا زانایه به په نهان کانی ناسمان و زهوی و، به نهیښی سینه کان) ښووهی گپراوه به جینشینی (خوی) له زه ویدا.

(خَلِيفَ) کوّی (خَلِيفَة) بهو (خَلَفَاءَ) کوّی (خَلِيف) ه، که ههردووکیان به مانای جینشین دین، (الْخَلِيفَة: هُوَ الَّذِي يَخْلَفُ غَيْرَهُ فِي أَمْرِ كَانٍ لِذَلِكَ الْغَيْرِ)، (خَلِيفَة): خه لیفه که سیکه ده پښته جینشین و جیګره وهی که سیک، له شتیک دا که هی نهو که سه بووه، که بوته جینشینی.

هه نډیک له زانایان گوتوویانه: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَكَ خَلِيفَ فِي الْأَرْضِ﴾، (أَي: تَخْلُفُونَ الْأُمَّمَ السَّابِقَةَ) واته: ده بڼه جینشینی گهلانی پيشوو، هه لېته نه م رسته قورناییه نهو واتی به لده گری، به لأم نه گهر مه به ست لهو مانایه نه وه بښ، که ناګونجی بلین: مروّقه جینشینی خوایه، نهوه راست نیه، چونکه خوا ﷻ له سوره تی (الأعراف) دا، زور به روونسی ده فهرموئ: ﴿وَيَسْتَخْلِفُكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرْ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾، واته: (خوا) ښووه کات به جینشین له زه ویدا،

دوایی سه رنج بدات چی ده کهن و، چۆن ده کهن؟ چۆن جینشینایه تیی خوا ده کهن له سه ر زه ویدا؟ که واته: نه و مانایه ش: (تَخْلُقُونَ اللَّاهَ فِي الصَّرْفِ فِي الْأَرْضِ). ده بنه جینشینی خوا له مامه له کردن له زه ویدا؛ نه و مانایه ش هه لده گری، که من نه م مانایه م له که له نه م سیاقه دا پی گونجاوتره.

ههروه ها خوا ﴿قن﴾ له سوورده تی (العدید) دا، دیسان زۆر به روونی نه وه ده خاته روو، که تیمه جینشینی نه وین له زه ویدا، ده فهرموئ: ﴿وَأَنْفَعُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُتَخَلِّفِينَ فِيهِ﴾، له و مال و سامانه به خشن که تیوه ی تیدا کردوته جینشین، یانی: خوا نه و مال و سامانه ی خستوته دهستی تیوه و، کردوونی به جینشینی خۆی، که چۆن له و مال سامان و نیعمه تانه ی خوی پهروه ردگاردا، ته سه پرروف ده کهن و، چۆن مامه له یان پی ده کهن!

۴. ﴿فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ﴾، نجا هه ر که سیک بیپروا بوو، زانی بیپروایه که ی بو خۆیه تی، که واته: ده گونجی هه ندیک له جینشینانی خوا بیپروا بن و به خراپی جینشینایه تیی خوا ده کهن، چونکه دوا ی نه وه ی ده فهرموئ: تیوه ی کردوه به جینشین له سه ر زه و، په کسه ر باسی بیپروای ده کا، ده فهرموئ: ﴿فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ﴾، یانی: هه ر که سیک له و جینشینانه ی خوا کردوونی به جینشین و جیکری خۆی، دهستی ناوه لا کردوونه وه له زه ویدا، هه ر که سیک بیپروا بوو، نه و زانی کوفره که ی بو خۆیه تی.

۵. ﴿وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا﴾، بیپروای بیپروایانیش له لای پهروه ردگاریان، هه ر خه شم و قینان زیاتر بو ده سه به ر ده کات و، بو یان زیاد ده کات.

که ده فهرموئ: ﴿إِلَّا مَقْتًا﴾ (المقت: البغض الشديد)، تووره یی زۆر، به کوردیی ده بیته خه شم و قین، ههروه ها (مقت) ناواش لی کدراوه ته وه: (البغض مع خزي وصغار) رق لی هه لسان و سپرای سه رشوژی و بچووک بوونه وده زه بوونیی، واته: به هۆی کوفره وه بیپروایان خه شم و تووره یی پهروه ردگاریان بو خۆیان زیاد ده کهن، ههروه ها تووره یی و زه بوون کردن و شه رمه زار کردن، له لایه ن پهروه ردگاریانه وه بو خۆیان زیاد ده کهن.

۶- ﴿وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا﴾، بیبروایان بیبروایه که یان هر زیانیان بۆ زیاد ده کات.

که دهفه رموی: ﴿إِلَّا خَسَارًا﴾، ده لئ: (الْخَسَارُ: مَصْدَرٌ خَسِيرٌ، مِثْلُ: الْخَسَارَةِ، وَهُوَ نَقْصَانُ التَّجَارَةِ، وَاسْتَعِيرَ لِعَيْبَةِ الْعَمَلِ، شُبِّهَ عَمَلُهُمْ فِي الْكُفْرِ، بِعَمَلِ التَّاجِرِ وَالْخَاسِرِ، أَي: الَّذِي بَارَثَ سِلْعَتَهُ قَبَاعَ بِأَقْلٍ مِمَّا اشْتَرَاهَا بِهِ فَأَصَابَهُ الْخَسَارُ، فَكُلَّمَا زَادَ بَيْعًا، زَادَتْ خَسَارَتُهُ حَتَّى تُفْخِي بِهِ إِلَى الْإِفْلَاسِ). ئەمه شیکردنه وه به کی جوانی وشه ی (خَسَار) ه.

واته: (خَسَار) چاوگی (خَسِرَ) یه، وهك (خَسَارَةٌ)، (خَسَار) و (خَسَارَةٌ) ههردووکیان چاوگن، (خَسَارَةٌ) و (خَسَار) یش له زمانی عه ره بیدا بریتیه له که مکردنی بازرگانیی و، زیانکردنی بازرگانیی و سهوداو مامه له، به لام لیسه دا نه و وشه یه خوازراوه ته وه بۆ کرده وه به که په شیمانیی و بئ به رهه میی به دوا ی خۆیدا بینئ، کرده وه ی بیبروایه کان له کوفر دا، چوئراوه به کاری بازرگانئکی زیان لیکه وتوو، که که لوه په له که ی بئ په و اج ده بئ و، به که متر له و نرخه ی که پیئ کړیوه، ده یفرۆشئ (واته: مایه که ی خۆیشی بۆ تیهه لناهینئ ته وه، وهك ده لئین: بنه تووی خۆیشی بۆ ناکاته وه) نئجا تا کو نه و زیاتر له و که لوه له ی خۆی بفرۆشئ، زیانه که ی زیاتر ده بئ و ده ستمایه که ی زیاتر له ده ست ده چئ، تا کو سه ره نجام تووشی مایه پوو چیی و قه لو ش بوونی ده کات.

که واته: کافرانیش تا کو کوفره که یان خه ستر بئ، زیاتر تووشی زیانباریی دئین و تووشی مالوئرانیی و، مایه پوو چیی دئین.

مهسه لهی دووه م:

نه و په رستراوانه ی هاوبه شدانه ران به خه یالی خو بیان، به هاوبه شی خو بیان داده نین، هیچ پشک و به شتیکیان له دروستکردنی گهردووندا نیه و، هیچ به لگه یه کیشیان له کتیبکی خوایی له سهر رهوایی شیرک له بهر ده ستدا نیه و، ته نیا به کدی فریو دده دن، ده مړاست و په پیره ویسی لیکراوه کان، شوینکه وتوووه لاساییکه ره وه گانی خو بیان فریو دده دن:

خو ﴿قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِيْنَ نَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اُرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقُوْا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ اَمْ اَتَيْنَهُمْ كِتٰبًا فَهُمْ عَلٰى بَيِّنٰتٍ مِنْتِهٖۤ اِنْ يَّعِدُ الظّٰلِمُوْنَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُوْرًا ﴿۲۱﴾﴾

شیکردنه وهی ئه م، ثابته، له شهش برکه دا:

۱- ﴿قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ﴾، بلن: نایا هاوبه شه کانتانان دیون! واته: نه وانه ی که ئیوه پیتان وایه هاوبه شی خوان له په رستراویتی دا، بویه گوتراوه: ﴿شُرَكَاءَكُمُ﴾، هاوبه شه کان پالدرانه لای وان، واته: له نه سلدا هاوبه شی خو نین و، بوونیان نیه وه ک هاوبه شی خوا.

که ده فهرموی: ﴿اَرَاَيْتُمْ﴾، واته: هه والم پښ بدن، یاخود نایا بینوتانن؟

۲- ﴿الَّذِيْنَ نَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ﴾، که له جیاتی خوا، یان جگه له خوا لیتان ده پارینه وه، ﴿مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ﴾، یانی: (من غیر الله) جگه له خوا لیتان ده پارینه وه.

۳- ﴿اُرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقُوْا مِنَ الْاَرْضِ﴾، پیشانم بدن چیمان له زهوی دروستکردوه؟! چ شتیکیان له شته گانی زهوی دروستکردوه؟! یان چ شتیکیان له زهویدا دروستکردوه؟!

لیرده دا که ده فهرموی: ﴿اُرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقُوْا مِنَ الْاَرْضِ﴾، (هَذَا اَمْرٌ لِلتَّعْجِيْزِ وَهُوَ فِي قُوَّةِ النَّفْيِ)، نه م فرمانکردنه (اُرُوْنِي) پیشانم بدن، بو دهسته پاچه کردنه و

مهبهست پیتی نه کردنه، واته: هیچ شتیکیان له زهویدا دروست نه کردوه، تا کو بتوانن پیتامی بدن.

وشه‌ی (مَاذَا)، (كَلِمَةً مُرْجَبَةً مِنْ (مَا) الْإِسْتِفْهَامِيَّةِ وَ(ذَا) الَّتِي بِمَعْنَى (الَّذِي))، واته: وشه‌ی (مَاذَا) وشه‌یه‌کی لیکدراوه، له (مَا)‌ی پرسیار کردن و (ذَا) که به مانای (الَّذِي) ه، (مَاذَا) واته: چیه نهو شته‌ی؟ ﴿مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ﴾، چ شتیکه نه‌وه‌ی که نه‌وان له زهویدا دروستیانکردوه.

(مَنْ) ی ﴿مِنَ الْأَرْضِ﴾، (مَنْ: الْإِبْتِدَائِيَّةُ) (له‌ی ده‌ستپیکردنه، واته: چ شتی که له زهوییه‌وه دیت، پیتانم بدن، یاخود: (مَنْ: التَّعْيِضِيَّةُ) بۆ هه‌ندیکه، واته: چ شتی که به‌شیکه له زهوی پیتانم بدن، که نهو هاوبه‌شانه دروستیان کردبێ؟!

٤- ﴿أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي الْأَنْعَامِ﴾، یاخود نایا هاوبه‌شیان هه‌یه له ناسمانه‌کاندا، یان شتیکیان دروست کردبێ له ناسمانه‌کان، نه‌وه هیچ ناسمانه‌کانیان هه‌مووی دروست نه‌کردوه، به‌لام نایا پشک و به‌شیکیان تیان دا هه‌یه؟!

که ده‌فه‌رموی: ﴿أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ﴾، (شِرْك) (إِسْمٌ لِلتَّصْيِبِ الْمُشْتَرِكِ بِهِ فِي مَلِكِ شَيْءٍ)، واته: شیرک ناوه بۆ پشکیکی هاوبه‌ش که که سیک هه‌بێ له شتیکیدا، ده‌گوتری: (لِي شِرْكٌ فِي هَذَا الْبَيْتِ)، واته: پشکم هه‌یه، به‌شم هه‌یه لهو مال‌ه‌دا.

٥- ﴿أَمْ آتَيْنَهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَاتٍ مِنْهُ﴾، {نه‌وه که نه‌تانتوانی شتیکم پشان بدن که له زهویدا دروستیان کردبێ و، نه‌شان توانی بۆم ئیسپاتکه‌ن که پشک و به‌شیکیان له دروستکردنی ناسمانه‌کاندا هه‌بێ} یان نایا نهو ئیددیعابه ده‌کن، که ئیمه کتیبیکمان پێداون، که نه‌وان (هاوبه‌ش بۆ خوا دانه‌ره‌کان) له‌سه‌ر به‌لگه‌یه‌کی روون لهو کتیبه‌دا که پیمانداون؟!

﴿فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَاتٍ مِنْهُ﴾، خویندراویشه‌ته‌وه: (عَلَىٰ بَيِّنَاتٍ مِنْهُ)، هه‌م به‌کوو هه‌م به‌تاک خویندراوه‌ته‌وه، نایا به‌لگه‌یه‌کی روونیان به‌ده‌سته‌وه هه‌یه، له کتیبیک که ئیمه پیمانداون و پشتراستی نه‌وه‌هاوبه‌ش بۆ خوا دانا‌نه‌یان بکاته‌وه؟!

(۶) ﴿بَلْ إِنْ يَدُ الظَّالِمِوتَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا﴾، (بل) بؤ گواستنه وهیه | به لکو نه وانه هیچان نین، به لکو سته مکاران ته نیا گفتی فریودان به به کدی دده دن، یانی: نه هیچان له زهوی دروست کردوهو، نه ک پشک و به شیان هه یه له تاسمانداو، نه به لکه به کی پرونی شیان به دده سته وهیه له کتیبیک که تیمه پیمانداون، ﴿إِنْ يَدُ الظَّالِمِوتَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا﴾، (إن) یانی: (ما النافية) (های لابردن، به لکو سته مکاره کان ته نیا به لئینی فریودر به به کدی دده دن.

وشه ی (غُرور) چاوگه، واته: فریودان، ته نیا به لئینی فریودان به به کدی دده دن، نجا نیا کامانه به لئین به کامانه دده دن؟ به ته نکید نه وانه ی که ده مراست و بریار به دده ستن، به لئین به شوئنگه وتووه کانیان دده دن، نجا نه وه چ له رۆژگاری پیغهمبه ردا ﷺ، و چ تیستاش هه ر به هه مان شیوهیه، هه موو نه وانه ی که جگه له خوا ده په رستن، رژیتمیکی کافر، یان حزبتیک، یان شه خستیک، که سیک که به رپی غهیری پیغهمبه ردا ﷺ ده روا، خه لک به چاوی کوپله و مه رو بزن ته ماشا ده کات، هه موو نه وه ده مراست و سه رکردانه، به لئینی فریودر به شوئنگه وتووانیان دده دن، به لئینیک که ته نیا کلاویان له سه ر ده تین و هه لیان ده خه له تین.

که ده فه رموی: ﴿بَلْ إِنْ يَدُ الظَّالِمِوتَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا﴾، واته: (مَا يَعِدُ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا وَعَدًّا إِلَّا وَعَدًّا غُرُورًا)، واته: سته مکاران هه ندیکیان ته نیا به لئینی فریودر به هه ندیکیان دده دن، واته: نه وه ی که له گه ل به کدیدا باسی ده که ن، ته نها کلاو له سه رنان و هه لئه له تاندنه.

نه وه ی که له م نایه ته موباره کانه و درده گیری و، نامانجه که نه وه یه: به لکه له سه ر نه وانه دابرتی که په رستراوه کان، چ په یکه رو سه نه مه کان بن، چ هه موو په رستراوه کانی دیکه بن، چ شه خص بن، چ حیزب بن، یان رژیتم بن، یان پارو سامان بن، چ شتی مه عنه ویی، یان ماددی بن، نه وانه له راستیدا پشت نه ستووور نین به هیچ به لکه به ک، و، هیچ کام له نایه هه ندیه کانی په رستراوتیبیان تیدانیه،

هەروەها هیچ بە لگەیه کی نە قلیشیان لەسەر نیە، پەرستراویش یان دەبێ بە چاوی عەقل و دڵ بزانی و، تاییە ئەندیه کانی پەرستراویتی تیدا ببیندرین و، دەبێ بە لگەیه کی نە قلیی (سَمْعِي) لەسەر هەبێ، بە لأم پەرستراوه کانی وان نە بە لگەیه عەقلی لەسەریان هەیه، نە بە لگەیه نە قلیی، کهواته: هەروا له خۆرا دەیانپەرستن و، بەبێ ئهوهی پەرستنه کهیان و به پەرستراو دانانه کهیان بو ئهوان، پشت ئهستور بێ به به لگەیه کی عەقلی یان نە قلیی.

کورتە باسیک له باره‌ی

داگیرکردنی ناسمان (غزو الفضاء) هه‌وه

به‌ڕێـزان!

ته‌عبیرێك له‌م ڕۆژگاره‌دا به‌كارده‌هێنرێ: داگیرکردنی ناسمان (غزو الفضاء)، كه‌ نه‌مه‌ زاراو‌هه‌كه‌ی نه‌فسانه‌یه‌ی و نازانستییه‌، نه‌و زاراو‌هه‌ چه‌ند ده‌یه‌به‌كه‌ باوه‌، له‌ نیوه‌ی دووه‌می سه‌ده‌ی ڕابردوووه‌ (سه‌ده‌ی بیسته‌وه‌)، كه‌ بیگومان عه‌ره‌بیه‌ی زمانه‌كان، له‌ زمانه‌ بیانییه‌كانه‌وه‌ وه‌ریان گیراوه‌ و، نه‌و زاراو‌هه‌ په‌واجی په‌یداكردوه‌، نه‌ویش دوا‌ی نه‌وه‌ دی‌ كه‌ م‌رو‌ف‌ توانی به‌جێته‌ سه‌ر مانگ، هه‌رچه‌نده‌ تاكو ئیستاش نه‌و مه‌سه‌له‌یه‌ مشتوم‌ری له‌سه‌ره‌، هه‌رچه‌نده‌ به‌ ڕوا‌ی من م‌رو‌ف‌ به‌جێته‌ سه‌ر مانگ، یان به‌جێته‌ سه‌ر خ‌و‌ر‌و‌كه‌كانی دیکه‌ كه‌ دوورتریشن، مادام نام‌رازو ه‌و‌كاری ده‌سته‌به‌ر ك‌ر‌د‌ب‌ئ‌، شتیکی ناساییه‌، جاری له‌ ڕووی شه‌رعییه‌وه‌، نه‌ك هه‌ر ڕئی لئ نه‌گیراوه‌، به‌لكو ڕئیدراوه‌و بگه‌ر فەرمانی پێكراوه‌، خوا ﷻ له‌ چه‌ندان شوئندا ده‌فه‌رمو‌ئ: هه‌رچی له‌ ناسمانه‌كان و زه‌ویدا هه‌یه‌ بۆ ئیوه‌م ڕام و ده‌سته‌م‌وو مه‌یسه‌ر ك‌رد‌وه‌، بۆ ده‌رچوون له‌ مه‌ودای ناسمان و زه‌ویش، خوا ﷻ له‌ سووره‌تی (الرحمن) دا ده‌فه‌رمو‌ئ: ﴿بِمَعَشَرِ الْإِنِّسِ وَالْإِنِّسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ﴾ ۳۳. واته‌: نه‌ی كۆمه‌له‌ی جندو م‌رو‌ف‌! نه‌گه‌ر توانیتان له‌ سنووره‌كانی ناسمانه‌كان و زه‌وی ده‌رچن، ده‌رچن، ناشتوانن ده‌رچن مه‌گه‌ر به‌ ده‌سته‌لات، ده‌سته‌لات واته‌: نه‌و نام‌راز و ه‌و‌كارانه‌ی كه‌ له‌ نه‌جامی به‌ره‌و پێشچوونی زانست دا، م‌رو‌ف‌ پێیان ده‌گاو ده‌توانی دروستیان بكا.

ده‌گونجی ناوا ته‌فسیر ب‌ك‌ر‌ئ، به‌لام نه‌گه‌ر وا ته‌فسیر ب‌ك‌ر‌ئ: ده‌رچن له‌ ناسۆیه‌كانی گه‌ردوون، نه‌وه‌ بیگومان نه‌وكاته‌ بۆ ده‌سته‌وسان ك‌ردن (تعجیزه‌)

نه گهر بهو شتوه به ته فسیر بکری، چونکه نهو توانابه ههرگیز دهستی مروّف مرؤف ناکه وئی، ئیستا زانایان ده ئین: تیره ی گهر دوون، واته: له م سه ری بوّ نهو سه ری، به پازده ملیار سالی تیشکی مه زهنده ده کری، واته: نهو ماوه به ی که تیشک له پازده ملیار سالدا ده بیړی، که زور زوره! به ئی لهو کاته وه که مرؤف به حساب پیی نابه سه ر مانگ، زاروه ی داگیرکردنی فهزا داهینرا، به لام بیکومان نهو زاروا به بوّ نهو هه نگاوه بچووکه ی مرؤف، که بریتیه له چوونه سه ر مانگ، جگه له له خو بای بیوونکی بوّش، هیچی دیکه نیه، وئیرای نهوه ی زاروا به کی بوّش و هه لهو نازانستیشه، چونکه:

یه که م: گهر دوون له لایه ن خواوه بوّ مرؤف رام و دهسته مو کراوه، نه گهر مرؤف بتوانی به هره مه ند بیت له هه ر کام له خرۆکه کان، له نه ستیره کان، له که هکه شانه کان، گریمان ده ربجی له سنووری که هکه شانی خو مان، که نهوه مه حالی هه زار جار مه حاله، بهو توانابه ی که به مرؤف دراوه، وه ک دوایی ناماژی پی ده که ی، به لام نه گهر گریمان مرؤف بشتوانی نهوه بکات، نهوه هیچ شتیکی نه کردوه خوا پی ناخوش بن، شتیکی نه کردوه که خوا ﷻ پی لن گرتبن، بوچی؟ ته ماشای ته م نایه ته بکه ن له سووره تی (لقمان) دا خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّهُ سَحَرٌ لِّكُمْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَهْرَهُ وَيَاطِنَةُ﴾ واته: ئایا نابین که خوا هه رچی له ناسمانه کان و له زه ویدا هه به، بوّ تیوه ی دهسته موو ملکه چ کردوه، چاکه کانی خویشی به ناشکراو په نهان به سه ردا رشتوون به ته وایی؟!

ههروه ها له سووره تی (الجالیه) دا ده فه رموی: ﴿وَسَحَرْنَاكُمْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِمَّا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ واته: هه رچی له ناسمانه کان و زه ویدا هه به، خوا له لایه ن خو به وه بوّ تیوه ی دهسته موو ملکه چ و رام کردوه، له وه دا نیشه هه ن بوّ کو مه ئیک بیر بکه نه وه.

ههروه ها له چه ندان شوینی دیکه دا، خوا ﷻ باسی نهوه ی کردوه که هه ر دوونی بوّ ئیمه مه سه رو رام و دهسته موو کردوه، که ئی به هره مه ند بین.

کهواته: کاتیک ئیمه بههره وهرده گرین، له دروستکراویک له دروستکراوه کانی خوا، مانای وایه دەبێ وەك دۆست تەماشای ئەو دروستکراوی خوا بکەین، ئەك وەك دۆزمتیک که بهسەریدا زال بووین! خوا ﷻ گەردوویمان وا پێ دەناسیتێن که بۆ ئیمه دەستەمۆ کردوه، وەك چۆن که باسی وڵاخ دەکات، که بۆ بارو سواری به کاریان دینین، له سوورەتی (الزخرف) دا چەند تەعبیریکی جوانه خوا ﷻ دەپهیتێ، دەفەرموی: ﴿ وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفَالِكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرَكُونَ ۗ ﴾ (۱۷) لَسْتَوَا عَلَىٰ ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذَكَّرُوا نِعْمَةً رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحٰنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِبِينَ ﴿۱۷﴾، واته: خوا ئەو زاتەیه، که هه‌موو جووته‌کانی دروستکردوون و، له که‌شتیه‌کان و له ناژە‌لانی‌ش، وای بۆ په‌خساندوون که سواریان ببن، (سواری پشتیان ببن) بۆ ئەو‌ی بچنه سەر پشتیان (هی که‌شتیه‌کان و ناژە‌له‌کان) دوایی چاکه‌ی په‌روه‌ردگاران یاد بکە‌نه‌وه، کاتیک سه‌قامگیربوون له سه‌ریان و بلێن: پاکیی بۆ ئەو زاتە‌ی که ئەمە‌ی بۆ دە‌ستەمۆ کردین، که ئیمه توانامان به‌سەریدا نه‌ده‌شکا، ئیمه‌ش بۆ لای په‌روه‌ردگاران ده‌گه‌رێنه‌وه.

واته: به‌و سه‌فه‌ره‌ی ده‌یکه‌ن، کۆ‌ی سه‌فه‌ری ژبانی خۆشان بێته‌وه یاد.

کهواته: ئەو زاراوه‌یه زاراوه‌یه‌کی نازانستی‌هه‌و، زاراوه‌یه‌کی نالۆژیکیی‌شه‌، چونکه خوا ﷻ ئەم گەردوونه‌ی بۆ ئیمه دە‌ستەمۆ ملکه‌چ کردوه، که لێ‌ی به‌هره‌مه‌ندبین، کهواته شتیک که لێ‌ی به‌هره‌مه‌ند دە‌بین له گەردووندا، نابێ زاراوه‌ی به‌سه‌ردا زال‌بوون، به‌کاری‌بینین، چونکه ئە‌گەر هەر (با) له مروّف وە‌خۆ‌ی بکە‌وێ، دە‌مانفە‌تیتێ، وە‌ك خوا با‌ی کرده سه‌ربازێک له سه‌ربازە‌کانی خۆ‌ی، بۆ له‌به‌ین بردنی گە‌لی عاد، ناوی بۆ گە‌لی نووح و بۆ گە‌لی فیرعه‌ون نارد، زه‌وی بۆ گە‌لی لووط و بۆ قاروون، دانا که به‌زه‌ویدا بردنیه‌ خوا، هه‌روه‌ها هه‌وره‌ تریشقه‌ بۆ هه‌ندی‌ک له گه‌لان و، هارژن (صیحة) بۆ هه‌ندی‌کیان، بۆ‌یه هه‌موو ئەو نعیمه‌تانه‌ی که خوا بۆ‌ی په‌خساندووین، ئە‌گەر بێت و له سنووری خۆیان

دەربچن، خوا دەتوانی هەر بەوانە بمانفەوتینی، کە بەبێ ئەوانیش ژیاغان بەرپۆه ناچن.

دووهم: ئەو زاراوهیە پەبۆهندی بە بوونناسی پوژناوایی و، کتیبە دەستکاری کراوە کانیاونەهەهە، بە پێی بوونناسی پوژناوا، مرۆف لەگەڵ خوادا بەر بەره کاتیی هەیهو، لەگەڵ دروستکراوە کانی خوادا، دژایەتی و ناکۆکیی هەیه، ئەو لە پەیمانی کۆندا - وەك پێشتر باسمان کردووە بەبۆنەئە دیکەو - هاتو:

کە کاتیک ئادەم لە درەختە قەدەغە کراوە کەئە خواردو، بە پێی قسەئە پەیمانی کۆن، خوا ﷻ زۆر نارەحەت بوو، فەرمووئەتی: ئەگەر بێت و دەستیشی بگاتە کانیوای، ئاوی حەیات و لێئە بخواتو، ئەو بە کجاریی ژیاانی هەمیشەئە دەستدەکوئی! یانی: خوا هەسوودی بە مرۆف بردو، زۆریش پێئە ناخۆش بوو ئادەم قیری زانیاریی بئە و چاوی بکریئەو!! ئەمە بە پێئە پەیمانی کۆن، بەلام بە پێئە قورئان، خوا ﷻ لە سووئەتی (البقرة) دا، لە ئایەتە کانی (۳۰ - ۳۳) دا باسی بە جێئشین دانانی ئادەم دەکا لەسەر زەوی، شتیکیش کە وایکردو ئادەم بە کەلکی جێئشینایەتی خوا بئە لەسەر زەوی و، پێئوست بکات فریشتەکان ریزئە لێئگرن و سلأوی لئە بکەن، ئەو بوو کە ئاوی شتە کانی زانیون، خوا ﷻ ئادەمئە کردو بە ماموئست بۆ فریشتەکان، ئاوی شتە کانی فێرکردوون، ئنجا فەرمووئەتی: کړنووش بۆ ئادەم بەرن، کەواتە لە قورئاندو لە ئیسلامدا، زانا بوونی مرۆف، فەزێلەتە، زانا بوونی مرۆف هۆکاری ئەوئەئە کە جێئشینئە خوا بئە و، لە لایەن فریشتەکانو پێئ لێئگراو بئە، بەلام لە (پەیمانی کۆن) دا بە پێچەوانەو، زانا بوونی مرۆف موصیبهت و بەلایە کەو، خوا ناھێئئ ئەو دەست مرۆف بکەوئی!! کە زاراوئە داگیرکردنی ئاسمان، لە راستی دا لەو بوونناسیئە سەقەتەئە پوژناو، هاتو، کە هەم وەك خویان، گریك و پۆمان و یۆنان، هەمیشە لە ئەفسانە کانی ئەواندا کێشە هەئە لە ئێوان مرۆف و پەرسئەو کاند، هەم لە رەوئ کتیبە ئاینیئە کەشیانەو، (پەیمانی کۆن) دەستکاری کراو، لەوئەوش ئەو تێرواینئە سەقەتە، لەو بوونناسیئە لارو خواردو سەرچاوئە گرتو.

سېھم: گەردوون و فەزا زۆر لەوہ فراوانترو گەورەترە، کہ بە مروؤف و غەیری مروؤفیش داگیر بکری، - لېرەدا دەمووی ئەوہ بەسەلمېنم، کہ ئەو زاراوہیہ زاراوہیہ کی نازانستی و نالۆژیکیی و ئەفسانەییە - با تەماشای بگەین:

تیرە ی گەردوون، وەک پېتشریش گوتمان: بە پازدە ملیار سالی تیشکی مەزەندە دەکرئ، هەلبەتە هەندیکیان دەلین: سیزدە ملیارو هەشتەد ملیون سأل و هەندیک دەلین: چواردەو ئەوہەندە، بەلام گرنگ ئەوہیە ئەوپەرەکی هەندیکیان دەیکەییەنە پازدەو، هەندیکیان دەیکەییەنە بیست ملیار سالی تیشکی، هەرەها ژمارە ی که هەکەشانەکانی نیو گەردوون، ئەوہی هەتا تېستا دووربېنەکان (تەلیسکۆبەکان) بینویانە، بە یەک تریلیون (۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰) هەزار ملیار که هەکەشان مەزەندە دەکرئ، کہ یەکیک لە هەکەشانەکانی نیو گەردوون کہ بە نینگلیزی (Galaxy) پئ دەلین، یەکیک لە گالاکسیەکان (که هەکەشانەکان) پئ کاکیشانە، بە عەرەبی (مجرة درب التبان) و، بە فارسی (راهی شری) و، بە نینگلیزی (Milk way) پئ دەلین، کاتی خۆی هەندیک لە گەلان پئیان وابوو شیری لئ پزواو، هەندیک گوتوویانە: کای لئ پزواو، کہ لە راستیدا نە کایە و نە شیرە، بەلکو ئەستێردن لە دوورەو سپی دەچن، وەک هوریک، ئنجا یەکیک لەو یەک تریلیون که هەکەشانە ی که لە نیو گەردووندا دۆزارونەو، که هەکەشانەکی خۆمانە، که ژمارە ی ئەستێرەکانی بە یەک تریلیون دادەنرئ، هەندیکیش گوتوویانە: بە که مەتر و هەندیک دەلین زیاتر، کہ یەکیکیان - لە ئەستێرەکانی - خۆری تەمەییە، ئەویش نوو خرۆکە ی بە دەورەدا دەخولتینەو، بە هەموویان کۆمەلە ی خۆر پیکدینن.

ئنجا سالی تیشکی (السنة الضوئية)، ئەو ماوہیە که تیشک بە سالیک دەبیرئ که دەلین: تیرە ی گەردوون پازدە ملیار سالی تیشکییە، واتە: ئەو ماوہیە ی که تیشک لە پازدە ملیار سالدای دەبیرئ، تیشکی سئ سەد هەزار کیلۆمەتر لە چرکەبە کدا دەبیرئ، که واتە بۆ ئەوہی بزاین سالی تیشکی چەندە، دەبئ سئ سەد هەزار

(۲۰۰۰۰۰) كىلۇمەتر كە تىشك لە چركەيە كدا دەبىرېت، جارانى شەستى بگەين، بۇ ئەوھى دەقەيە كمان بۇ دەرگەوئ، دوايى دەرەنجامە كەي جارانى شەست بگەين، بۇ ئەوھى سەعاتىكمان بۇ دەرگەوئ، دوايى دەرەنجامە كەي جارانى بىست و چوارى بگەين، بۇ ئەوھى شەو و پۇژىكمان بۇ دەرگەوئ، بۇ ئەوھى بزانين تىشك لە ماوھى شەو و پۇژىك چەند دەبىرې، دوايىش ئەنجامە كەي جارانى سىسەد و شەست و پىنچ (۳۶۵) بگەين، بۇ ئەوھى سالتىكمان بۇ دەرگەوئ، جا ئەو دەرەنجامە كە زياتر لە نۇرلىيۇن كىلۇمەتر دەكات، ($۳۶۵ \times ۲۴ \times ۶۰ \times ۲۰۰۰۰۰$)، $۹,۴ =$ ئەوھى كە لە سالتىكدا تىشك دەبىرې، ئنجا پازدە مىليار سالى ناوا دەبى بەرئوھى، ئنجا ئەمسەرو ئەوسەرى گەردوون دەكات.

چوارەم و كۆتايى: بۇ چوونى مروؤف بۇ سەر مانگ، پىويستە سىسەدو شەست ھەزار، يان سىسەدو ھەفتا، يان سىسەدو ھەشتا ھەزار كىلۇمەتر بىردى، كە ئەوھى دوورى ئىوان مانگ و زەويىيە، چونكە مانگ ھەندىك جار نىزىكتەر دەكەوئتەوھى لە زەوى و، ھەندىك جارنىش دوورتر دەكەوئتەوھى، ئەويش ئەگەر پۇكئىتك كە چوار ھەزار كىلۇمەتر لە سەعاتىكدا بىرې، واتە: چوار ھىندەي تەيارە خىراترې، سىسەدو ھەشتا ھەزار دابەشى چوار ھەزار بگەين ($۳۸۰,۰۰۰ \div ۹۵ = ۹۵$)، واتە: لە سەعاتىكدا ئەو پۇكئىتە چوار ھەزار كىلۇمەتر بىرې، دەكاتە سى شەوو سى پۇژو بىست و سى سەعات، واتە: (۹۵) سەعات چوار شەوو پۇژ شىتك كەم، ئەوھى ھەمووى بۇ بىرېنى ئەو ماوھىيە كە دەكەوئتە ئىوان مانگ و زەويىيەوھى، كە تىشك لە مانگەوھى بۇ زەوى بە چركەيەك و يەك لەسەر چوارى چركەيەك دەكات، ماوھىيەك كە بىرېتېيە لە چركەيەك و يەك لەسەر چوارى چركەيەك، ئەگەر مروؤف پۇكئىتكى دىروست بكات، لە سەعاتىكدا چوار ھەزار كىلۇمەتر بىرې، ئنجا نىزىكى چوار شەو و پۇژى پى دەچى.

بەلام ئەگەر سەفەرەكەي بۇ لاي خور بى، كە سەدو پەنجا مىيۇن كىلۇمەتر لىمان دوورەو، تىشك بە ھەشت خولەك دەمانگاتى، يانى: ھەشت جارانى شەست واتە: چوار سەدو ھەشتا چركە، ئەوھى ماناي وايە زۇر زۇرى پىدەچى!

يان ئەگەر بۇ بېرىنى تىرەي كۆمەلەي خۆر بى، كە سىز دە سەعاتى تىشكىي دەۋى، سىز دە سەعاتى تىشكىي تىرەي كۆمەلەي خۆر لە زەۋىيەۋە دوورە، يان بۇ نىزىكترىن ئەستىرە بى لىمانەۋە، كە چۈار سالى تىشكىي دەۋى، بە چۈار سالى تىشكىي دەبى بېرۆي، ئەۋجار دەيگەيە، يان بۇ تىرەي كەھكەشان بى، كە سەدو پەنجا ھەزار سالى تىشكىي دەۋى، يان بۇ لاي رستەژنە (المرأة المُسَلِّسَة)، كە يەك مىيۇن سالى تىشكىي دەۋى، يان بۇ لاي ھەندىك لە كەھكەشانەكان، كە شازدە مىيۇن سالى تىشكىي دەۋى!

كەۋاتە: نەدەبۈۋە بە بېرىنى ماۋەي يەك چىرگەۋ چارەگىكى چىرگە، مېرۇف ھىندە لە خۆي بايى بى، بلى گەردوون (فەزا)م داگىر كىردو!!

ھەندى لەۋ زانىارىيانەم لە تەفسىرى (النابلسى) يەۋە ھىناۋن^(۱)، بەلام (د. محمد راتب النابلسى) خوا پاداشتى بداتەۋە، توۋشى ھەلەيەك بوۋە، دەلىق: ئەۋ پۇكىتەي ھەلىان داۋە بۇ سەر مانگ، لە سەعاتىكدا چىل ھەزار (۴۰۰۰۰) كىلۆمەترى بىرپو، كە ئەۋ كاتە نۆ سەعاتى پىچوۋە بۇ چوۋنە سەر مانگ، بەلام ئەۋ دەلىق نەۋد (۹۰) سەعاتى پىچوۋە، بەلام لە راستىدا ئەگەر پۇكىتەكە چىل ھەزار كىلۆمەترى لە سەعاتىكدا بېرىق، تەنھا نۆ سەعاتى پىدەچىن بۇ چوۋنە سەر مانگ، نەك نەۋد سەعات، كە نەۋد سەعاتەكە دەكاتە سى شەۋو پۇرۇ ھەژدە سەعات، بەلكو ئەگەر چۈار ھەزار كىلۆمەترى بېرىق لە سەعاتىكدا، نىجا دەكاتە سى شەۋ پۇرۇ ھەژدە سەعات، بە ھەرحال ئەۋ لىرەدا توۋشى ئەۋ ھەلەيە بوۋە.

مهسه لهی سیه م:

راگیرکردنی خوا بو ناسمانه کان و زهوی و، لانه چوون و لانه دانیان لهو
سیستمی بویان دانراوه:

خوا ﷻ دهفه رموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُمِصُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِن زَالَا إِنَّ
أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَمْرٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾ (۱۱)

شیکردنه وهی ئەم ئایه ته، له چوار برگه دا:

(۱) ﴿إِنَّ اللَّهَ يُمِصُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا﴾، واته: به دلتیایی خوا ناسمانه کان و
زهوی دهگری که لانه چن، یاخود نه فهوتین (له بهین نه چن)، (الإمساك: القبض باليد على
الشيء بحيث لا يتفك ولا يتفرق)، واته: (إمساك): بریتیه لهوه که نینسان به دست
شیتک بگری، بو نه وهی دهرنه چیت له دهستی و بلاو نه بیت و توند بیگری.

﴿أَنْ تَزُولَا﴾، واته: بو نه وهی لانه چن، یاخود له بهین نه چن، وشه ی (زَال)
دوو واتای همن، به که م: (زَال: أَي تَحْوُلُ مِنْ مَكَانٍ إِلَى مَكَانٍ آخَرَ)، واته: لاجوو له
شونیکه وه بو شوینیکی دی، مانای دووهم: (عُدِمَ وَفُتِيَ)، واته: نهو شته له بهین
چوو و فهوتا، نه گهر وشه ی (تَزُولَا) نه بووایه، وشه به کی دیکه بووایه، ههر به ک
واتای ده که یاند، به لام ئیستا هه ردوو واتایه که ده که به نئ.

که دهفه رموی: ﴿أَنْ تَزُولَا﴾، واته: (أَنْ لَا تَزُولَا)، تاکو لانه چن، یان (كَرَاهَةً أَنْ
تَزُولَا)، له بهر پینا خو شبوونی لاجوون، تئیدا (تقدیر) دهگری، عه رهب وا به کاری دینن.
(۲) ﴿وَلَئِن زَالَا﴾، نه گهر لاشچن (ل) (هُوَ طَنَّةٌ لِلْقَسَمِ وَالشَّرْطِ وَجَوَابُهُ مُقْسَمٌ عَلَيْهِ)،
لامه که زه مینه خو شکه ره بو سوئند.

ننجا ﴿وَلَئِن زَالَا﴾، (إن) و (زالتا) که ده بنه مه رج و وه لام، ده بنه سوئند
له سه ر خوراو.

۳- ﴿إِنْ أَسْكُتُمْ مِنْ بَعْدِهِ﴾، واته: هیچکس له دواى نه و نایانگری، (إِنْ) به مانای (ما) دئی، واته: (مَا أَسْكُتُمْ)، (مِنْ أَحَدٍ) نهم له (مِنْ) ه، زیاد کراوه بؤ جه ختکردنه وهی لابرده که، واته: هیچ کهس نایانگری.

که ده فہ رموی: ﴿مِنْ بَعْدِهِ﴾، (مِنْ) بؤ ده ستپیکردنه، (أَيُّ أَحَدٍ كَالَّذِينَ أَوْ نَاسٍ) مِنْ زَمَانٍ بَعْدَهُ، واته: نه و دوو (مِنْ) ه، به کیکیان بؤ جه ختکردنه وهی لابرده که به و نه وهی دیکه ش بؤ ده ستپیکردنه، واته: هیچ کهس نه و ناسمان و زهویه ناگری، نه گهر خوا نه یانگری، ﴿مِنْ بَعْدِهِ﴾، واته: له دواى خوا ﴿لَهُمْ﴾، نه گهر خوا نه یانگری، هیچ کهس نایانگری.

۴- ﴿إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَوْرًا﴾، واته: به دلنایى خوا هیدى لیبورده به، (حليم) واته: هیدى و مهند، پیچه وانهى (سريع الغضب) ه، واته: زو تووره بوو.

له سوورہتى (الرعد) دا خوا ده فہ رموی: ﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّوَابَ بَعْرِ عَمِدٍ تَرَوْنَهَا﴾، واته: خوا نه و زاته به ناسمانه کانى به رز کردوونه وه، به بئى کؤله کهى بیندراو، یا خود به کؤله کانتیک که نابیندرین، ههروهها له سوورہتى (لقمان) یشدا ده فہ رموی: ﴿خَلَقَ السَّوَابَ بَعْرِ عَمِدٍ تَرَوْنَهَا﴾، لهوئى ده فہ رموی: (رفع)، ههروهها لهوئى ده فہ رموی: (خلق)، هه ر به ک و اتایان هه به، واته: به رزى کردوونه وه، دروستى کردوون.

که ده فہ رموی: ﴿بَعْرِ عَمِدٍ تَرَوْنَهَا﴾، زانایان به دوو و اتا لیکیان داوه ته وه، وه که له ته فسیرى سوورہتى (الرعد) یشدا باسمان کردو، له ته فسیرى سوورہتى (لقمان) یشدا باسمان کردوه، که ده فہ رموی: ﴿بَعْرِ عَمِدٍ تَرَوْنَهَا﴾، یانى (بَعْرِ عَمِدٍ غَيْرِ مَرِيَّةٍ) واته: به کؤله که نه بیندراوه کان، یا خود به بئى کؤله که، تیوه ناسمانه کان ده بینن، که هیچ کؤله کهى له بهر نین.

مه به ست له کؤله کهى نه بیتراو، هیزی کیشکردن (فُؤة الجاذبية) ه، که خوا ﴿لَهُمْ﴾ به وه ته عبیری لیده کات، که خوا ده یانگریت، هه ندیک شت که له هه ندی

ته فسیراندا هاتوون، کاتی خووی له کتییی (مهولوودنامه) دا هه بوو، زهوی له سههه پشته گیاهه، گا له سههه پشته ماسییه، ماسی له سههه پشته ناوه ... هته، نهو شته نه فسانانه پیچه وانیه قورنانه، ئنجا با لهو باره وه تهه شوینه واره بکیرینه وه، که (الطیری) له تهفسیره کهی خووی (جامع البیان) دا^(۱) ده لئی:

(جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ هُوَ ابْنُ مَسْعُودٍ، فَقَالَ: مِنْ أَيْنَ جِئْتَ؟ قَالَ: مِنَ السَّمَاءِ، قَالَ: مَنْ لَقَيْتَ كَعْبًا، قَالَ: لَقَيْتُ كَعْبًا، قَالَ: مَا حَدَّثَكَ؟ قَالَ: حَدَّثَنِي أَنَّ السَّمَاءَ تَدُورُ عَلَى مَنكِبِ مَلِكٍ، قَالَ: أَقْصَدْتَهُ أَوْ كَذَبْتَهُ؟ قَالَ: مَا صَدَقْتَهُ وَلَا كَذَبْتَهُ، قَالَ: لَوَدِدْتُ أَنَّكَ إِفْتَدَيْتَ مِنِّي مِنْ رَحْلَتِكَ إِلَيْهِ بِرَاحِلَتِكَ وَرَحْلُهَا، وَكَذَبَ كَعْبٌ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُمِيطُ السُّمُورَ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَ﴾.)

واته: پیاویک هات بو لای عه بدوللای کوری مه سهوود ﷺ، نهویش لیتی پرسی: له کوپوه هاتوو؟ گوئی: له شامه وه، گوئی: کیت بینوه وه به کئی گه پشتهوو؟ گوئی به که عب گه پشتم، (که به کیتک بووه له زانایانی جووله که وه مسولمان بووه)، گوئی: که عب چی بو باس کردی؟ (دلئی هه والئی داوه، عه جانیب نیه که خوا ئیلهامی بو کردبئی، یا خود به پیتی شاره زایی و نه زموونی له گه ل که عب دا، که زور شتی باس کردوه، له بهر ته وهی خووی زور به شاره زانیوه له کتیه ناسمانیه کان، نه وهی هه ئه ئنجا وه) گوئی: نه وهی بو باس کردم که ناسمانه کان له سههه شانی فریشته به که ده سوورین، عه بدوللای ﷺ لیتی پرسی: نایا به راسته دانا، یان به دروت دانا؟ گوئی: نه به راستم دانا، نه به دروم دانا، عه بدوللای ﷺ گوئی: چه زم ده کرد له جیاتی تهو سههه رته بو لای که عب، و لاخه که ش و باری و لاخه که شت، یان کورتانی و لاخه که شت کرد بایه به خیر، به لام تهو سههه رته نه کرد بایه، که عب به هه له دا چوه، (مه به ستیان له (کذب)، (أخطأ) بووه، واته به هه له دا چوه) چونکه خوا دههه رموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُمِيطُ السُّمُورَ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَ﴾، واته: خوا ناسمانه کان و زهوی دههه رمی که لایچن، ناهه رموی: له سههه شانی

فريشته يەكن، يان لەسەر پشتى گاو، گا لەسەر پشتى ماسىيە، ئەمە ھەمووى ئەفسانە يە، بە ناوى دىنەوہ گوتراوہ، كە زۆر جار خەلکىكىش بە ھۆى ئەو ئەفسانەو شتە بىن بەنمايانەوہ، لەبەر ئەوہى بۆ خۆى ئەشارەزاو ئەزان بووہ، ئەو قسە ئەفسانانەى لەسەر دىن حساب کردوون و، لە دىن دوورکەوتۆتەوہ.

ئىنجا بۆ ئەوہى بزائىن، ئەو ھىزى راکىشانە كە خوا گەردوونى پتوہ بەستوہ، چەندە؟ يەك نامازەى كورت دەكەين بە ھىزى راکىشانى نىوان زەوى و خۆر، ئىنجا زەوى و مانگ، (د. محمد راتب النابلسى) تەفسىرە كەيدا^(۱) دەلن: (قُوَّةُ الْجَذِبِ بَيْنَ الشَّمْسِ وَالْأَرْضِ، ھىليون مىليون حبل مفتول فولاذي، قُطْرُ كُلِّ حَبْلٍ خَمْسَةَ أَمْتَارٍ وَطُولُ كُلِّ مِنْهَا مِائَةٌ وَسِتَّةٌ خَمْسٌ مِليون كيلومتر).

واتە: ھىزى راکىشانى نىوان خۆرو زەوى، برىتە لە يەك مىليون مىليون پەتى پۆلايى ھۆندراو، كە تىرەى ھەر كامىك لەو پەتانە پىنچ مەتر بىن، واتە: پىنچ جارانى ترىليون بکە: (۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰×۵= ۵۰۰۰۰۰۰۰۰ مەتر) چونكە مىليون مىليون دەكاتە ترىليونىك، يەك ترىليون حەبل، كە تىرەى ھەر كامىكيان پىنچ مەتر بىن، ماناى واہە ھىزى راکىشانى نىوان زەوى و خۆر بە ئەندازەى حەبلىكى پۆلايە، كە تىرەكەى پىنچ ترغليون مەتر بىن، واتە: پىنچ ھەزار مىليار مەتر ئەستور بىن، ئىنجا لە پۆلاش بىن، ھەر وھەا درژىيەكەشى برىتى بىن لە (۱۵۶) مىليون كىلومەتر، يان (۱۵۰) مىليون كىلومەتر، كە دوورى نىوان زەوى و خۆرە.

ھىزى راکىشانى نىوان زەوى و مانگ، بە ئەندازەى ئەوہى كە حەبلىكى پۆلايى ھەبىن، تىرەكەى پەنجا كىلومەتر بىن وو زەوى و مانگ پىكەوہ بەستتەوہ.

كە خوا دەفەر مووى: ﴿وَلَيْنَ زَالَتِ الْاِنَّ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَمْرٍ مِنْ بَعْدِهِ﴾، ئەگەر لاچىن، جگە لە خوا كەس نايانگىرى، تىستا زانستىيى فيزيا دەريخستوہ، كە بوونى ماددە پەيوەستە بە بوونى جوولەوہ، جوولەى ئەلىكترونەكان بە دەورى نىوكەكاندا،

که له پرۆتۆن و نیوترۆن پێکهاتوون، هەر کاتیک ئەلیکترۆن بە دەوری نێوکدا نەخولایهوه، مادده نامێنیت و لهبهین دهچن، ئنجا ئەوه به نسبت خودی ماددهوه.

به نسبت زهوییهوه که به دەوری خۆردا دهخولیتهوه، ئەگەر زهوی به دەوری خۆردا نەخولیتهوه، واته: پروویهکی بچهسپن بهرانبهه به خۆر، دیاره پروویهکیشی پشتی له خۆر دهبن، ئەو پرووهی که بهرانبهه به خۆر دهبن، پلهی گهریمی لهسهه زهوی دهبیته (۳۳۰) پلهی گهریمی، له (۱۰۰) پله دهکولن، (۳۳۰) پله واته: سن بهرانبهه پلهی کولان زیاتریش، دیوهکهی دیکهشی که پشتی له خۆره، هینده سارد دهبن، به ئەندازهی (۲۷۰) پلهی گهریمی له ژیر سفر، مانای وایه نه ئەو پرووهی که پرووی له خۆر دهبن ژيانی تیدا دهبن، نه ئەو پرووهی که پشتی له خۆره، دیویکی دهسووتن و دهبیته خۆلهمیش، دیویکیشی دهبیته بهستهلهک و هیچ خاوهن پرووح و زیندهوههرو ژيانداریکی لن نازی.

مەسەلەى چوارەم:

كافره كانى پۇزگارى پىغەمبەر ﷺ، بەوپەرى جەختكرنەو، سوئندىيان بە خوا دە خوارد، كە ئەگەر وريا كەرەو، بە كيان بۇ بى، لە هەر كۆمە لگايە كى دىكە رىى راسترتووتر دە بىن، كە چى پاش هاتنى ئەو ھۆشيار كەرەو، بە كە (مەمد) ھ ﷺ، بە ھۆى خۇبە زلگرىى و پلانگىر بىيەو، ھەر چى زياتر لىى سلە مینەو، ئەگەر لەسەر ئەو حالە شىيان بەردەوام بىن، ياساى خوا كە لە گەلانى پىشوو دا رابردو، بەسەر ئەوانىشدا دە چەسپى و لەبە بىن دە چىن:

خوا ﷺ دە فرموى: ﴿ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِمْدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿١٣﴾ اسْتَجَابُوا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ۚ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَن تَجِدُنَّ أُمَّةً تُدْعَىٰ إِلَى اللَّهِ تَبَدُّلًا ۚ وَلَن تَجِدُنَّ أُمَّةً تَحْمِلُهَا ﴿١٤﴾ ۝

شىكردنەو، ئەم دوو ئايەتە، لە دە برگە دا:

١- ﴿ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ ۝﴾ كافره كانى پۇزگارى پىغەمبەر ﷺ، بەوپەرى توانايانەو، سوئندىيان بە خوا خوارد، واتە: سوئندە كانيان نەوپەرى توانايان تىدا بە كارھىتان، دە لى: (جەھد اليمىن: اَبْلَغُهَا وَأَقْوَاهَا، وَأَمَلُهُ مِنَ الْجَهْدِ وَهُوَ التَّعَبُ، فَجَهْدُ الْإِيمَانِ هُنَا كِتَابَةٌ عَنِ تَوَكُّدِهَا، أَي: أَقْسَمُوا بِاللَّهِ قَسَمًا جَاهِدِينَ فِيهِ)، (جەھد اليمىن) واتە: سوئندىكى زۆر بە ھىز و مە حكەم، كە لە ئەصل دا لە (جەھد) دوو ھاتو، كە برىتتە لە ماندوو بون، كە واتە (جەھد اليمان)، لىرە دا كىنايە بە لە سوئندىكى زۆر مە حكەم، سوئندىك كە زۆر دا كوكى لەسەر بكرى، ئەو سوئندە بىان خوارد.

٢- ﴿ لَئِن جَاءَهُمْ نَذِيرٌ ۝﴾ ئەگەر ھۆشيار كەرەو، بە كيان بۇ بى، واتە: پىغەمبەر كە ھۆشيار بىان بكاتەو.

۳- ﴿لِيَكُونَنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ﴾، له هه ر گه ل و کۆمه لیکي تاک، ریی راستگرتووتر دهبن، ده لئ: ﴿إِخْذِي الْأُمَّةَ أَي: أَفْضَلُ الْأُمَّةِ، أَوْ إِخْذِي الْأُمَّةَ الْمُهْتَدِيَةَ﴾، واته: ریی راستگرتووتر دهبن، له چاکترین کۆمه له کان، که له میژوودا ریی راستیان گرتوه، له هه مووان باشر دهبن، یا خود له به کیک له کۆمه له ریی راستگرتووده کان، ریی راستگرتووتر و هیدایه تدر او تر دهبن، له وانه ی خاودن دین بوون. (أَي: أَشْهَدُوا اللَّهَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ إِذَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ يُكُونُونَ أَسْبَقَ مِنْ غَيْرِهِمْ اهْتِدَاءً)، واته: زۆر به جه ختکردنه ووه سوئندیان خواردو، خویان به شایه دگرت له سه ر خویان، که نه گه ر پیغه مبه ر یکیان بوئین، له غه یری خویان له پیشر دهبن بو ریی راستگرتن.

۴- ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ﴾، به لأم کاتیک که هوشیار که رده دیان بو هات [که موحه ممه ده ﴿﴾].

۵- ﴿مَا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا﴾، هاتنی وی بهس سله مینه ووه دوور خسته وه ی تیدا زیادکردن، (أَي: مَا أَقَادَهُمْ ضَلَاخًا إِلَّا نُفُورًا، فَالْإِسْتِنَاءُ فِي قَوْلِهِ: ﴿إِلَّا نُفُورًا﴾ تَأْكِيدٌ لِلشَّيْءِ بِمَا يُشْبِهُ ضِدَّهُ، لِأَنَّهُمْ لَمْ يَكُونُوا نَافِرِينَ مِنْ قَبْلِ،) که ده فهرموئ: ﴿مَا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا﴾، واته: چاکه ی تیدا زیاد نه کردن، جگه له سله مینه ووه، که واته هه لاواردنه که که ده فهرموئ: ﴿إِلَّا نُفُورًا﴾، نه مه جه ختکردنه وه ی شتیکه که ده شو به یتته دزه که ی، چونکه پیشر سله میوه ووه نه بوون له پیغه مبه ر ﴿﴾ و لئی دوور نه که و تیبوونه ووه، پیش نه وده ی پیغه مبه ر بن ﴿﴾.

۶- ﴿أَسْتَكْبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ﴾، [بوچی وایانکرد] به هانده ری خو به زلگرتن له زه ویداو، پیلانگیزی خراب، واته: بویه سله مینه ووه، تاکو خو به زلیگرن له زه ویداو، خویان بسه پین، وه ک پیشر گوتمان: نهو به زم و بازاره ی پیکیان وه ناووه، له نه جامی نه بوونی هیدایه تی خواو شه ریعتی خوادا، نهو به زم و بازاره یان لن تیکنه چن، هه رده ها بو پیلانگیزی، چونکه نه گه ر نه سله میبانه ووه له و هیدایه ت و په یامه ی پیغه مبه ر ﴿﴾ و گوتبایان: راسته، نهو کاته رده ش و رووته کان ده یانگوت: که واته: بو چی به چاوی

كۆپلەو خزمەتكار تەماشامان دەكەن؟! بۆچى ھەموو خىرو بىرى ولات دەست بەسەردا دەگرن؟! ئەو كاتە لىيان تىكدە چوو.

(۷) - ﴿وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ﴾، پىلانى خراپىش بەس سەرى خاوەنەكەى دەگرىتەو، تەنیا دەورى خاوەنەكەى دەدا، (المكْرُ السَّيِّئُ: مِنْ إِضَافَةِ الْمَوْصُوفِ إِلَى الصِّفَةِ، مِثْلُ: عِشَاءِ الْآخِرَةِ)، ئەمە لە پالدانى ۋەسفرکراوہ بۆ لای صیفت، (مکر): برىتیه لە پىلان، پىلانیک کە بە پەنھانىی بکرى.

کە دەفەرموى: ﴿وَلَا يَحِيقُ﴾، (حَاقٌ أَيْ: نَزَلَ، أَوْ أَحَاطَ)، واتە: شوئەنەوارى ئەو پىلان و فیتل و خراپەبە، بەس سەرى خۆيان دەگرىتەو، خۆيان زىاتر باجەكەى دەدەن، ديارە لە پوژى دوايى دا، لە دنياشدا پىتى عەبىدارو شەرەزار دەبن.

(۸) - ﴿فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأُولِينَ﴾، ئايا چاوەرئى چى دەكەن، جگە لە ياسای پىشوووان، کە بەسەر ئەوانىشدا بچەسپىت؟

(۹) - ﴿فَلَنْ نَجْدِلَنَّ اللَّهَ تَبْدِيلًا﴾، ھەرگىز تۆ گۆرىنت دەست ناکەوى بۆ ياسای خوا.

(۱۰) - ﴿وَلَنْ نَجْدِلَنَّ اللَّهَ تَحْوِيلًا﴾، ھەرۋەھا لادانىشت دەست ناکەوى بۆ ياسای خوا.

ۋشەى (يَنْظُرُونَ) يانى: (يَنْتَظِرُونَ)، ئايا چاوەرئى چى دەكەن؟ (سُنَّتَ اللّٰه) يش واتە: ياسای خوا، (الْعَادَةُ الْمُتَّبَعَةُ) نەرىتىك پەپرەوى لىكراستى، (الأوليين): (السابقين)، واتە گەلانى پىشوو.

ئەمە لە پەندى عەرەبىدا ھاتوہ: (مَنْ حَفَرَ لِأَخِيهِ جُبًّا، وَقَعَ فِيهِ مُنْكَبًا)، واتە: ھەر كەستىك بىرىك بۆ براپەكەى لىبدات، بۆ خۆى لە پەپروو دەكەوئە نىوى.

ھەرۋەھا پىغەمبەرىش ﷺ فەرموئەتى: (المكْرُ وَالْغَدِيْعَةُ فِي النَّارِ) (أُخْرِجَهُ الْبَيْهَقِيُّ: ٦٩٧٨، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ فِي «الصَّحِيْحَةِ»: ١٠٥٧)، واتە: فیتل و ھەلخەلە تاندن لە دۆزەخدايە، واتە: خاوەنەكەى لە دۆزەخدايە، يان سزايەكەى دۆزەخە.

که دەفەرموی: ﴿ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا مُنْتَأَلِينَ ﴾، واتە: جگە لەوێی کە
 بەسەر پێشووە کانیان هاتو، چاوەڕێی چی دیکە دەکەن؟ کە ئەگەر لەسەر ئەو
 حالەیان بەردەوام بن، هەر ئەوێش بەسەر وان دێ، کەواتە: ئەگەر دەیانەوی بە
 مەرەدی وان نەچن و، هەمان چارەنووسی خراپ یەخە ی ئەوانیش نەگرێ، با
 دەست هەلبگرن لە خۆبەزنگرتن و خۆسەپاندن لە زەویدا و پیلانگیریی خراپ
 لە زەویدا، لە بەرانبەر ئایین و پەیام بەرنامەیی خوادا ﷻ، کە لە بەرژەوێندی
 خۆشیان و بەرژەوێندی هەموو مەزھەبەکانەو، مایە سەر بەرزیی دنیاو دواڕۆژیانە.

مه سه له ی پتتجه م و کوتایی:

سه رنج پاکیشانی مروفته کان بو میژوو، که گهلانی پتشیوو له وان به هیزتر بوون، (واته: له کافرانی رۆژگاری پتتجه مبه ر ﷺ)، به لام خوا سزای داون، چونکه هیچ شتیک له گهردووندا خوا دهستهوسان ناکات، سزادانی خه لکیش به گشتیی، بو قیامت هه لده گرتی، نه گه رنا زینده وهه ری له سه ر پشتی زهوی نه ده هیتشت:

خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿أُولَئِكَ يَرَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُونَ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكُنُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿١١﴾ وَلَوْ يُوَاجِدُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهِمَا مِنْ ذَنْبِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَأَنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿١٢﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم دوو ئایه ته، له یازده برگه دا:

(١) ﴿أُولَئِكَ يَرَوْنَ فِي الْأَرْضِ﴾ واته: ئایا به زهوییدا نه رۆیشتوو؟! هه مزه (أ) بو پرسیارکردنی نکوو لیلێکردنه، یان هه ر بو پرسیارکردنی ئاساییه، چ رۆیشتنی جهسته یی، به پتیا ن برۆن و شوینه وارده کان ببینن، چ رۆیشتنی فیکریی، که میژوو بخویننه وهه و چاوی پتیا بگتین.

(٢) ﴿فَيَنْظُرُونَ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ [ئایا به زهوییدا نه رۆیشتوو، به کرده وه، یاخود به فیکرو عه قل! سه رنج بدن، سه ره نجامی ئەوانی پتیش وان چۆن بووه؟! واته: هه موو نه و گهلانه ی که له پتیش ئەواندا رابردوون، سه رنجیان لی بدن.

(٣) ﴿وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً﴾ که ئەوان له وان به هیزتر بوون، ئەم (و) ه بو حاله (واو) العالیه) به، له حاتیکیدا که ئەوان، مه به ست پتیی رابردوووه کانی پتشیوو، له کافره کانی

پوژگاری پیغمبر ﷺ به هیزتر بوون له هه موو روونکوه، له گه آل نهوه شدا سه ره نجامیان بریتی بوو له له بهین چوون، هه رچه نده زوریش به هیز بوون، که واته با نه وانه ش، کافرده کانی پوژگاری تو، نهی موحه مده ﷺ! به زه برو زوری خویمان نه نازن، هی له وان به هیزترو به توانتر له بهین چوو، له نه نجامی نهوه دا که دژایه تیی به یامی خوایان کردوه.

۴- ﴿ وَمَا كَا تَ اللهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ ﴾، ناشگونجن و هه رگیز نه بووه، که هیچ شتیک خوا دهسته و سان بکات، دهسته پاچه بکات.

۵- ﴿ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ﴾، نه له ناسمانه کان و نه له زه ووییدا.

(أَعْجَزُهُ: أي: جَعَلَهُ عَاجِزًا)، واته: دهسته پاچهی کرد، دهسته و سانی کرد، بیتوانای کرد، هیچ شتیک خوا بیتوانا ناکات، که ده فهرموی: (مِنْ شَيْءٍ) واته: (أي شَيْءٍ كَانِ)، هه ر شتیک له شتان، هیچ شتیک نیه، خوا دهسته و سان بکاو، دهسته پاچهی بکات، نه له ناسمانه کان و نه له زه ووییدا.

۶- ﴿ إِنَّهُ كَا تَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴾، واته: به دنیایی نهو، (خوا ﷻ) زور زانایه، زوریش توانایه.

نه مه هوکار هینانه وه (تعلیل) به بو نه وه که چوون هیچ شتیک خوا ﷻ دهسته و سان و دهسته پاچه ناکا، مادام نهو په ری زانیاری و توانای هه بن، که واته: هیچ شتیک لی په نهان نیهو، هیچ شتیکیشی لی عاسی نابنی که نه توانی بیکات.

له کوتایی دا خوا ﷻ ده فهرموی:

۷- ﴿ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا ﴾، نه گه ر خوا خه لکی گرتبایه، به هوئی نهوه وه که کردوو یانه، واته: کردوو یانه له کرده وه خرابه کان، نه مه بیرخستنه وه یانه، بو نهوه که با دواختنی گرتی خواو، دواختنی سزادانی خوا، بو یان، هه لیانه خه له تینی و فریویان نه دا، بییان و نه بن نهوه به هوئی نهوه وه یه، خوا توانای به سه ریاندای نیه، یا خود

به هوی نه وه وهیه، خوا پازویه لهو حاله ی که نه وان له سه رینی!! به لکو دوا خستنیان هوکاریکی دیکه ی ههیه، که دوا یی باسی ده کات، نه گه رنا نه گه ر خوا **فُطَّرَات** خه لکی کرتیابه، به هوی نه وه وه که له سه ر زهوی ده یکه ن:

۸- ﴿ مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ دَابْكٍ ﴾، له سه ر پشتی وی (زهوی) هیچ زینده وه ریکی نه ده هیشت، پاناوی (ها) بو زهوی ده چیتته وه، چونکه به پینی مه قام ده زانری، که مه به ست پینی زهوی و دانیشتوانی سه ر زهوییه، ناوه دانکه ره وه کانی زهوییه، به مرو فقه وه، به جیننه وه، به ناژه له وه، به دینده وه، به په ره وه وه، به هه موو ژیاندارانه وه.

۹- ﴿ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ﴾، به لام دوا یانده خات بو کاتیکی ناوبراو، بو کاتیکی دیاری بکراو.

۱۰- ﴿ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ ﴾، ئنجا هه ر کات نه و کاته دیاری بکراوه یان هات.

۱۱- ﴿ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴾، بنگومان خوا بینه ری به نده کانیه تی، ده زانن جییان کردوه و چۆنیان کردوه!؟

بہر اور دیکھی نیوان نایہ تی (۴۵) ی (فاطر) و نایہ تی (۶۱) ی (النحل)

شیوہی ئەم نایہ تہی (فاطر) - ۴۵-، لە سوورہتی (النحل) دا ہاتوہ، بە لَام بە جوړیکسی دیکہ، دەفہرموئ: ﴿ وَ لَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَفْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَنْفِذُونَ ﴿٦١﴾ ﴾، واتہ: ئەگەر خوا خەلکی گرتباہ، بە ھۆی ستەمیانەوہ، ھیچ زیندەوہ ریکسی لەسەر نەدەھیتشت، بە لَام دوايان دەخات بۆ کاتیکی دیار بیکراو، نجا ھەر کاتیکی کاتەکەیان ھات، نە سەعاتیک دواوہ خرین، نە پیتش دەخرین.

قورانی بە پێز ھەموو وشە بەک و ھەموو پیتکی بە حیسابہ: ﴿ وَ تَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا ﴾، بۆچی لە سوورہتی (النحل) دا دەفہرموئ: ﴿ وَ لَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ ﴾، بە لَام لێرەدا دەفہرموئ: ﴿ وَ لَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا ﴾، لەوئ بۆیە دەفہرموئ: (بِظُلْمِهِمْ)، چونکە لە نایہ تی پیتشتردا دەفہرموئ: ﴿ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَرَّى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيَسْكُرُ عَلَىٰ هُتُونٍ أَوْ يَبْدُءُ فِي الرُّءُوبِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ ﴾، لەوێدا باسی ئەوہ دەکات: کە کافرەکان کچان بۆ خوا بربار دەدەن، دەیانگوت: فریشتەکان کچانی خوان! بۆیە خوا دەفہرموئ: ﴿ وَ لَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ ﴾، کە بە کێک لە زولمە کەیان ئەوہ بوو، کە بە ناوی خواوہ دەیانگوت: فریشتەکان کچانی خوان و، شەیتانەکانیش کورانی خوان، بە لَام لێرەدا لە سوورہتی (فاطر) دا، باسی ئەوہ نەکراوہ، بۆیە ھەر دەفہرموئ: ﴿ بِمَا كَسَبُوا ﴾، لەسەر ئەوہی وە دەستیان ھیناوە.

ھەر و ھا لێرە دەفہرموئ: ﴿ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَاتُ اللَّهُ كَانَ يَعَادِبُهُ بِصِبْرًا ﴾ ﴿٦٠﴾، بە لَام لەوئ دەفہرموئ: ﴿ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَفْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا

يَسْتَفِيدُونَ ﴿١١﴾ هه ركات كاتيان هات نه سه عاتيك دوا ده خرين، نه سه عاتيك پيش ده خرين، واته: ريك له كاتي خویدا سزا ده درين.

که ده فهرموئ: ﴿فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَأَبْكَ اللَّهُ كَانَ بَعِيدًا ﴿١٢﴾ واته: خوا سزايان ده دا به وهی که کردوویانه، چونکه ده زانی چیمان کرده؟ که واته: با نه وه که خوا دویان ده خات بو کاتی دیاریکراو، هه لیانه خه له تینتی و، فریویان نه دا، پیمان و ابی خوا لییان رازیه، یان خوا ﴿لَا يَسْتَفِيدُونَ﴾ ده سه لاتی به سه ریاندا ناشکن، به لکو حکمه ته که ی نه وهیه که خوا بو پوژنکی دیکه و، بو کاتیکی دیکه و دوی خستون، نجا هه رسته له کاتی خویدا، دئ، خوا هه موو شتیکی به سیستم (نظام) داناوه، دنیا شوینی تاقیردنه وهیه و قوناغیکه ده بیت تبه ری، دوی نه و قوناغی به رزه خ دئ، دوی نه ویش قوناغی قیامت و لپیرسینه وه و سزاو پاداشت دئ.

که له سوهرتی (النحل) دا ده فهرموئ: ﴿لَا يَسْتَفِيدُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَفِيدُونَ ﴿١٣﴾ نمه هه ره شه کردنی خوا به وهی که زور به خیرایی ده یانگری، به هوئ نه و سه مه وه که کردوویانه، که پیشتر باسیکراوه، که برتیه له وهی فریشته کانیان به کچانی خوا داناو.

نه لقوشه بری قسه به کی جوان ده کات، لیره دا که خوا ﴿لَا يَسْتَفِيدُونَ﴾ ده فهرموئ: ﴿وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكُوا عَلَى ظُهُرِهِمْ مِنْ ذَاتِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَأَبْكَ اللَّهُ كَانَ بَعِيدًا ﴿١٤﴾

(قال الفسري: لو عجل لهم ما يستوجبونه من الثواب والعقاب، لم تفب أعمارهم القليلة، وما اتسعت أفعالهم القصيرة له، فأخر ذلك ليوم الحشر، فإنه طویل)، واته: نه گهر خوا نه وهی که شایسته یانه، له پاداشت و له سزا، په له ی کردباو بوئ هیتابانه پیش، ته مه نه که مه کانیان به شی نه و پاداشته ی نه ده کرد، یان

بهشی نهو سزایه‌ی نه‌ده‌کرد، هه‌روه‌ها عه‌قله کورته‌کانیشیان، به‌شی تیگه‌یشتنی نه‌وه‌ی نه‌ده‌کرد، به‌لام نه‌وه دواخراوه بو‌رۆژی حه‌شر، که رۆژکی زۆر دوورو درێژهو، کاتیکی بئ‌پرانه‌وهو بئ‌پسانه‌وه‌یهو، به‌شی هه‌موو شتیک ده‌کات.

خاوه‌نی (البحر المديد في تفسير القرآن المجيد)^(١)، واته ئینو عه‌جیبه له ته‌فسیره‌که‌یدا، قسه‌یه‌کی جوان ده‌کات، وه‌ک ئیشاره‌تیکی مه‌عنه‌ویی و روه‌ویی بو‌تیگه‌یشتن له‌و نایه‌ته:

ده‌لتی: (تَعَجِبُ الْعُقُوبَةُ فِي دَارِ الدُّنْيَا لِلْمُؤْمِنِ إِحْسَانَ، وَتَأْخِرُهَا لِدارِ الدَّوَامِ اسْتِدْرَاجَ وَغَدْلَانَ، فَكُلُّ مَنْ لَهُ عِنَايَةٌ سَابِقَةً، عَاتَبَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا بِمُصِيبَةٍ فِي بَدَنِهِ، أَوْ مَالِهِ أَوْ فِي أَهْلِهِ، وَمَنْ لَا عِنَايَةَ لَهُ، أُخْرَتْ عُقُوبَاتُهُ كُلُّهَا لِدارِ الجَزَاءِ).

واته: په‌له‌کردنی هه‌تانه پێشی سزا، له مه‌نزلگای دنیادا، بو‌ئینسانی برودار چاکه‌کارییه (واته: چاکه‌کاری خواجه بۆی) به‌لام دواخستنی بو‌مه‌نزلگای به‌رده‌وام، نه‌وه په‌لکێشکردن و پشت به‌ردانه‌تی، هه‌ر که‌سێک خوا ﷻ مشوورخۆری پێشووی بۆی هه‌بئ، لوتف و میهره‌بانیی پێشووی له‌گه‌لیدا هه‌بئ، له دنیادا به‌به‌لایه‌ک که له جه‌سته‌یدا، یان له مال و سامانیدا، یان له خزم و که‌سیدا به‌سه‌ری دئ، خوا سزای ده‌دا، به‌لام که‌سێک خوا لوتف و میهره‌بانیی له‌گه‌لیدا نه‌بئ، سزاکانی هه‌موویان دوا ده‌خرین، بو‌مه‌نزلگای سزاو پاداشت، بو‌قیامه‌ت.

خوا به‌لوتف و که‌ره‌می خۆی له‌و که‌سانه‌مان بکێرئ که لوتف و میهره‌بانیی له‌گه‌لماند هه‌بئ، و، نا‌ره‌حه‌تی و نازارو مه‌ینه‌تییه‌کانی ژانی دنیا‌مان بو‌بکێرئ به‌مایه‌ی پاکبوونه‌وه‌و، خاوتنبوونه‌وه‌و، ئیمان زیاتر مه‌حکه‌م بوون، و، زیاتر له‌خوا نزیك بوومان.

هه‌روه‌ها یاره‌تییمان بدات زیاترو قوولتر له‌نه‌ئینییه‌کانی کتیه‌که‌ی تینگه‌ین، و، پێی ناشان بین، هه‌روه‌ها زیاتر کارلێک بکه‌ین له‌گه‌ل نایه‌ته‌کانی ئەم قورئانه‌دا،

بیتگومان نه م قورئانه دوا نوسخه‌ی هیدایه‌تی خواجه علیه السلام، خوا دایبه‌زاندوه بَو
 نه‌وه مروّقه‌کان ریّی راستی پی بگرن، له دنیا‌دا به‌خته‌وه‌ر بن، له دواروژدا
 سه‌رفراز بن.

خوا له و که‌سانه‌مان بگتیری که باشرین به‌هره له کتینه‌که‌ی وه‌رده‌گرن، که
 بیتگومان ریّازی پیغه‌مبه‌ری خواش علیه السلام، جگه له جیه‌جیکردنی کتییی خواو،
 به‌رجه‌سته‌کردنی له‌سه‌ر نه‌رزی واقیع، شتیکی دیکه نه‌بووه، خوا یارمه‌تییمان
 بدات زیاتر له کتییی خوا شاره‌زا بین و، باشر به ریّازی پیغه‌مبه‌ری خوا علیه السلام
 ئاشنا بین.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

تہفسیری سوورہتی

یسر

دهستپیک

به رَنَـزَان!

خوا پشتیوان بن، ئەمڕۆ کە (٢٨) ی (ذی العجە) ی سالی (١٤٤٠) ی کۆچیە، به رانەر (٢٠١٩/٨/٢٩) ی زاینی، دەست دەکەین به تەفسیر کردنی سوورەتی (یس). سەرەتا وەک عادی قی خۆمان لەم تەفسیرە موبارە کەدا، تیشک دەخەینە سەر پێناسە و نێوە پۆکی ئەم سوورەتە، لە هەموو ئەو پرووانەووە کە پێویستە شارەزایی گشتیی وردمان لە بارە یانەووە هەبێ:

پێناسە ی سوورەتی (یس) و بابەتەکانی

پێناسە ی سوورەتی (یس) دەکەین، لە جەوت برکەدا:

بەکەم: ناوی:

ئەم سوورەتە ناوی (یس) ه، بەو دوو پیتە ی سەرەتای سوورەتە کە ناوێراو: (بسم الله الرحمن الرحيم) ﴿يَسَّ﴾، لە هەندیک دەقی سوننە تیشدا ئەو ناو هاتو، هەرچەندە فەرموودە ناسان لە رووی سەنە دەکە یانەووە مشتومریان هەیه، هەندیکیان سەنە دەکە یان بە راست، یان بە بەهیزیان داناون، هەندیکیان بە بیهیزیان داناون، بۆ وێنە:

١- ﴿أَفَرَأَوْا﴾ (یس) عَلَي مَوْتَاكُمُ﴾ (أخرجہ ابن حبان: ٣٠٠٢، والحاكم: ٢٠٧٤، وأبو داود: ٣١٢١، وابن ماجه: ١٤٤٨، والنسائي في عمل اليوم والليلة: ١٠٧٤، والطائسي: ٩٣١، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ، وَضَعَفَهُ كُلٌّ مِنَ الْأَلْبَانِيِّ وَشُعَيْبِ الْأَرْنَؤُوطِ: ٦٨٨).

واته: (یس) له سر مردووه کانتان بخوینن.

که به دلنیايي مه بهستی نه وه بووه نه وانه ی که به رهو مهرگ ده چن، نه ک دواي نه وه ی که مردوون، به لکو نه وانه ی که ده که ونه حال ی خو یان، نیشانه کانی مردن و مهرگیان لږ ده رده که ون.

ب- {مَا مِنْ مِّتٍّ يَمُوتُ، فَيَقْرَأُ عِنْدَهُ (يَس) إِلَّا هُوَ اللَّهُ عَلَيْهِ} (أخرجه الديلمي: ٦٠٩٩، عَنْ أَبِي الدُّرْدَاءِ رضي الله عنه، وحده، وعزاه الحافظ في التلخيص: (١٠٤/٢) للديلمي، وَضَعَفَهُ الألباني).

واته: هیچ مردوویه ک سووړه تی یاسینی له سر ناخویندری، مه گهر مردنی له سر سووک ده بی.

لیره ش دیسان مردوو مه بهستی پتی که سیکه، که ده که ویته حال ی خو ی و، ده که ویته گیانه لا و، به رهو مردن ده چن، سووړه تی (یس) له سر بخوینری، ده بیته هو ی نه وه ی مردنه که ی ناسانتر بی.

ج- {إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ قَلْبًا، وَقَلْبُ الْقُرْآنِ (يَس)، وَمَنْ قَرَأَ يَسَ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِقِرَاءَتِهَا قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ عَشْرَ مَرَّاتٍ} (أخرجه الدارمي: ٣٤١٦، والترمذي: ٢٨٨٧، وَضَعَفَهُ الألباني في الإرواء: ٦٨٨).

واته: هه موو شتیک دل ی هه یه، دل ی قورنایش (یس) ه (سووړه تی (یس) ه، ه هر که سیک سووړه تی (یس) بخوینتی، خوا به هو ی خویندن ی نه م سووړه ته وه، پاداشتی ده (١٠) جار خویندن ی هه موو قورنای بؤ ده نووسی. نه می ش ه هر هیتامان، نه که رنا پر که ی دووه می، و تپرای سه نه دی، له رووی نیوه پروک (متن) ی شه وه بیته زه.

دوهوم: شوین ی دابه زین ی:

به یه کده نگ ی زانایان، نه م سووړه ته مه که یه یه، نه و پرایه ش که ده لی: نه و نایه ته موباره که ی که ده فهرمو ی: ﴿وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَرَهُمْ﴾ (یس، له

مه دینه دابه زیوهو، له باره ی هۆزی (بنو سلمه) که له پشتیوانان بوون، کاتئ ویستیان ماله کانیان له دراوسیی مزگهوتی پیغه مبه ر ﷺ بگوازنه وه، بو نه وه دی دوور بکه ونه وه، تاکو ههنگاوان زیاتر هه لئین به ره و مزگهوت و پاداشتیان زیاتر بو بنووسری، هه ندیکیش گوتوو یانه: ماله کانیان دوور بوون، ویستوو یانه له مزگهوتی پیغه مبه ر ﷺ وه نیزی که هون، به هه رحال، له و باره وه هه ندیک گوتوو یانه: نه و نایه ته له مه دینه دابه زیوه.

به لام نه وه راست نیه که نه و نایه ته موباره که له مه دینه دابه زیبی، هه ره چهنده فه رموده که له و باره وه سه نه ده که ی راسته، که نه مه ده قی فه رموده که یه:

{عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: أَرَادَ بَنُو سَلْمَةَ أَنْ يَتَحَوَّلُوا إِلَى قُرْبِ الْمَسْجِدِ، قَالَ: وَالْبِقَاعِ خَالِيَةً، فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: «يَا بَنِي سَلْمَةَ! دِيَارَكُمْ تُكْتَبُ أَثَارُكُمْ»، فَقَالُوا مَا كَانَ يُسْرَتْنَا أَنَّا كُنَّا تَحَوَّلْنَا (أخرجه أحمد: ج ۳، ص ۳۰۲، ومسلم: ۶۶۵، وابن حبان: ۲۰۴۲، وابن خزيمة: ۴۵۱، وأبو يعلى: ۲۱۵۷، واللفظ لمسلم).

واته: جابیری کوپی عه بدوللا (خوا لئیان رازی بی) ده لئ: به نوو سه له مه ویستیان له شوئینکی دوور تره وه، نیزی که بکه ونه وه بو لای مزگهوتی پیغه مبه ر ﷺ، که نه و کاته بیقاع چۆل بوو، {گۆرستانی به قیغ نه و کاته چۆل بووه} نه وه به پیغه مبه ر ﷺ که یشت، نه ویش فه رمووی: نه ی به نو سه له مه! له ماله کانی خوئاندا بیتنه وه، شوئنه واره کانتان، شوئین پیته کانتان ده نووسری، ننجا به نوو سه له مه گوتیان: دلخوش نه ده بووین که ماله کانتان گواستایه وه، (دوای نه وه دی که پیغه مبه ر ﷺ نه وه دی پی فه رمووین).

که واته: ماله کانیان دوور بوون و ویستوو یانه بیته نیزی که مزگهوتی پیغه مبه ر ﷺ، پیغه مبه ری خواش ﷺ فه رموویه تی: ماله کانتان مه گوازنه وه، چونکه کاتیک که دین بو مزگهوت، هه هنگاوه کانتان ده نووسری، که واته: هه تا ماله که ت دوور تر بی، ههنگاوی زیاتر هه لدینی، مانای وایه پاداشتی زیاتر بو ده نووسری.

به لَامِ تَمِ ده قه که له رووی سه نه ده وه راسته، نایته به لَگه لهو باره وه، که نَمِ نایته له مه دینه دابه زیبی، چونکه پیغه مبهری خوا ﷺ نَمِ نایته موباره که به به لَگه ی فرمایسته که ی هیناوه ته وه، که مانای وانیه نایته که نه و کاته دابه زیوه، نایته که پیشتر هه بووه، به لَامِ پیغه مبهری ﷺ به به لَگه ی هیناوه ته وه، له حالتیکا که له مه ککه دابه زیوه، به لَامِ بۆ ریکرتنه که ی خوی، که به به نوو سه له مه ی فرمووه: ماله کانتان له شوینی دوروه مه گوازنه وه بۆ نیریک مزگهوت، نَمِ نایته موباره که به به لَگه ی هیناوه ته وه، هه رچه نده پیشتر دابه زیوه.

به داخوه نه مه زورچار دووباره بۆته وه، که پیغه مبهری ﷺ نایته تیک رسته یه کی فرمووه، یه کسه ره هندیک له زانایان، با ئه و نایته وه رسته یه پیشتر دابه زیبی، وایانزانیوه له و کاته دابه زیوه که فرموویته ی! که له راستیدا نه وه وانیه و پیغه مبهری ﷺ هه موو قورئانی که له بهرچاو بووه، بۆ هه ره لوتیستیک که هاتۆته پیش، رسته یه ک یان نایته تیکی هیناوه، یان چهند نایته تیکی هینان، مانای وانیه ئه و کاته دابه زیوه، به لَکو پیشتر هه بووه، به لَامِ پیغه مبهری ﷺ ئه و نایته ی هیناوه ته وه، به به لَگه ی ئه و فرمایسته، یان به به لَگه ی ئه و هه لوتیسته ی که ویستوویته ده ریبیری.

لیره ه به ته نکید که پیغه مبهری ﷺ ئه و رسته ی قورئانییه ی، یان ئه و نایته ی به به لَگه ی نه وه هیناوه ته وه که ماله کانتان، له دوروه مه گوازنه وه نیریک مزگهوت، مانای وانیه که نَمِ نایته به س ئه و چه مکه ده گه یه نی، ﴿وَنَكُتُ مَا قَدَّمُوا وَآخَرَهُمْ﴾ (۱۲) یس، چونکه چه مک و واتایه که ی زور فراوانه، نه وه ی پیش خویانی ده خه ن و، ئه و شوینه وارانیه به جتیان ده هیلن، هه مووی ده گرتیه وه، به لَامِ پیغه مبهری ﷺ له نیو ئه و شوینه وارانیه دا، شوین پیته کانی نه وان و هه نگاوه کانی نه وانیشی، ره چاو کردوون، نووسرانی هه نگاوه کانی نه وان و شوینه واره کانی نه وان، له کاتیکا به ره و مزگهوت دین، بۆ نوێژی به کۆمه ل،

یان بۆ نوێژی جومعه، که ئەویش هەر بەشیکە لەو شوێنەوارانهی خوای پەروەردگار فەرموویەتی: دەیانوو سین.

سییەم: ریزبەندیی لە موصحف و هاتنه خواردا:

نەم سوورەتە لە ریزبەندیی موصحف دا، ژمارە (٣٦)ه، لە ریزبەندیی دابەزیندا، ژمارە (٤٠)ه، یان (٤١)ه، لە دواى سوورەتی (الجن)و، پێش سوورەتی (الفرقان) دابەزیو.

چوارەم: ژمارەى ئایەتەکان:

نەم سوورەتە موبارەکە ژمارەى ئایەتەکانى (٨٣)یە، لە لای زۆریان، هەندیکیش گوتووایانە: (٨٢) ئایەتە، وەك زۆرجار گوتومانە: که زانیان راجیایان هەبوو لە کەمیی و زیادیی ژمارەى ئایەتەکاندا، ئەو دەگەرێتەو بۆ کورتیی و درێژیی رستهکان، زانیایەك رستهیەکی کردووە بە دوو کەرتەو، لە ئێوە قەدێ وەستاو، بۆتە دوو ئایەت، یەکی دیکە ئەو دوو رستهی پێکەووە گوتوون، بۆتە یەك ئایەت، لەو هەدا کەمیی و زیادیی ژمارەى ئایەتەکان روویداو.

پینجەم: نێوهرێکی:

لەم سوورەتەدا، هەرسێ بنەرەتە گەورەکەى ئیمان خراونه روو:

- ١- خواناسیی و خوا بەیەکگرتن.
- ٢- وەحیی و پێغەمبەرایی.
- ٣- پۆژی دواى و سزاو پاداشت.

بەلەم باسى قىيامەت و رۇژى دوايى لەم سوورەتەدا، پشكى شىرى پىپراو،
زىاتەر لە (۳/۱) يەك لەسەر سىي سوورەتى (يس) بۇ باسى رۇژى دوايى
تەرخانكراو.

شەشەم: تايبەتەندىيەكانى:

هەموو جارىيە كە سەرنجى ھەر سوورەتتەك دەدەم، كۆمەلىك تايبەتەندىيە
دېنە بەرچا، كە دەگونجى تايبەتەندىيە دىكەش ھەبىن، بەلەم تىمە ئەوانەمان
پىن زەقترو بەرچاوتەر، كە دەيانھىيىن، لەم سوورەتەش دا ھەوت تايبەتەندىيەمان
ھىناون:

تايبەتەندىيە يەكەم: تەنيا لەم سوورەتەدا، باسى كۆت و زنجىركردنە گەردنى
كافران لە دنيادا كراو، ھەرۈھا بەربەست لە بەردەم دوستكردن و، پەردە
بەسەر چاۋ ھەلگىشايان، تەنيا لەم سوورەتەدا باسكراو، لە تايبەتەكانى (۸ و ۹) دا.

تايبەتەندىيە دوووم: تەنيا لەم سوورەتەدا، باسى ئەو كراو كە خوا ﷻ،
پىشخراوى بەندەكان، واتە: ئەو شتانەي كە پىشيان خستوون و، شوئىنەوارەكانىشيان،
ئەوانەي كە بەجىيان ھىشتوون، ھەموويان تۆمار دەكات و دەنيووسى، ھەرۈك
لە تايبەتە (۱۲) دەفەرموئى: ﴿وَكُتُبٌ مَّا قَدَّمُوا وَآخَرُهُمْ﴾ (۱۲).

تايبەتەندىيە سىننەم: چەند وشەيەك لەم سوورەتە موبارەكەدا ھاتوون، كە
تەنيا لەم سوورەتەدا ھاتو، بۇ وئىنە:

۱- وشەي: (إمام مبین) كە مەبەست پىي: زانىارىي بىسنوورى خوايە، يان مەبەست (لوح
محفوظ) د.

۲- وشەي: (العرجون القديم) (عرجون) واتە: لقە دارخورماي وشكى كۆن.

۳- وشەي: (جبلًا، خەلكى زۆر.

۴- وشه ی: (المرقد)، گۆر.

۵- وشه ی: (شغل)، سه رقائی و رابواردن.

تایبه تمندیی چواره م: به سه رهاتی (أصحاب القرية) و، نیردرانی سنی رهوانه کراوی خوا بو لایان، ته نیا له م سووره ته دا هاتوه، واته: ته نیا له م سووره ته دا باسکراوه که خوا سنی له پیغهمبه رانی ناردین بو ناوه دانیه ک، بو بانگه وازکردنیا، هه لبه ته موسا و هاروون (عَلَيْهِمَا السَّلَام)، زور باس کراون، به لام نه وان دوو بوون و براش بوون، به لام سنی له پیغهمبه ران بنیردرین بو بانگه وازکردنی ناوه دانیه ک، ته نیا له م سووره ته دا هاتوه.

تایبه تمندیی پینجه م: ته نیا له م سووره ته دا، نهم رسته به هاتوه، له نایه تی (۵۸) دا: ﴿سَلِّمْ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَبِّهِ﴾، سه لامکردن فه رمایشته له په روه ردگارنکی میهره بانه وه.

تایبه تمندیی شه شه م: ته نیا له م سووره ته دا، نهم راستیه پاگه به ندراره که موحه ممه د ﴿خَوَّاهُ﴾ خوا شیعی فیرنه کردوه، ناشگونج و شایسته شی نیه، که فیری شیعر بین، نه ویش له نایه تی (۶۹) دا هاتوه، ﴿وَمَا عَلَّمْنَاهُ الْغَمْرَ وَمَا يُبْغِي لُهُ﴾.

تایبه تمندیی چه وته م: نهم رسته به ته نیا لیره دا هاتوه: ﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقَدُونَ﴾ (۸۰)، نه و خوا به ی که له دره ختی سهوز ناگری بو ره خساندوون.

نهمه نه و چه وت تایبه تمندییه زه ق و به رچاوه ن، که نهم سووره ته له سووره ته کانی دیکه جیا ده که نه وه.

حوتہم: دابہشکردنی ئەم سوورہتہ بۆ چەند دەرسێک:

ئەم سوورہتەمان بۆ پێنج دەرس دابەشکردووە، بەم شێوەیە ی خوارووە:

دەرسی یەگەم: ئایەتەکانی: (۱ - ۱۲)، واتە: (۱۲) ئایەت، ئەم دوازدە ئایەتە وەک پێشەکی و پوختە ی ھەرسێک بابەتەکی کە لەم سوورہتەدا باسکراون، وان.

دەرسی دووھم: ئایەتەکانی: (۱۳ - ۳۲) واتە: (۲۰) ئایەت، لەم بیست ئایەتەدا بەسەرھاتیک باسکراو، بە ناوی بەسەرھاتی ھاوہلانی ئاوەدانییە کە (أصحاب القرية) و، ھەرسێک بنەرەتە کە واتە: خواناسیی و خوا بەبە کگرتن، پێغەمبەرایی و ھەحیی، ھەروەھا رۆژی دوایی و سزاو پاداشت، لە دوو تۆنی ئەو (۲۰) ئایەتەدا خراونە روو.

دەرسی سێھم: ئایەتەکانی: (۳۳ - ۴۷) واتە: (۱۵) ئایەت، نیشانە و بەلگەکانی یەکتایی خواو، چاکە و نعیمەتەکانی خوا لە ژبانی مەژوفا، کە ژمارە یەکی باشیان لێ خراونە روو، ھەم لە زەویی و ھەم لە ئاسمان دا.

دەرسی چوارھم: ئایەتەکانی: (۴۸ - ۶۸) واتە: (۲۱) ئایەت، باسی رۆژی دوایی کراو بە گشتیی و، بە تاییەتی قیامەت و زیندوو بوونەو، ھەلسانەو ھە مەژوفاکان.

دەرسی پێنجھم: ئایەتەکانی: (۶۹ - ۸۳) واتە: (۱۵) ئایەت، باسی پێغەمبەرایی و بەلگەکانی خواناسیی، بە تاییەت باسی زیندووکرانەو ھەو قیامەت و سزاو پاداشت.

❖ **دهرسي يه كه م** ❖

پیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان دوازده (۱۲) نایه‌تی سه‌ره‌تای سوورته‌تی (یس) ده‌گریته خوی، نهم دوازده نایه‌ته وهک پیتسه‌کیی و، پوخته و گوشراوی کوی سوورته‌ته‌که‌و، بابه‌ته‌کانی سوورته‌تی (یس) وان، که له‌م دوازده نایه‌ته‌دا، خوا بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ باسی قورنای حه‌کیم ده‌کات.

دواتر باسی پیغه‌مبه‌رایه‌تی موحه‌مه‌د بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ پاشان نامانجی دابه‌زترانی قورنای و په‌وانه‌کرانی موحه‌مه‌د بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ باسده‌کات، دواتر هه‌لویتستی نه‌رینیانه‌و که‌لله‌ره‌قانه‌ی کافره‌کان له به‌رانبه‌ر قورنای و پیغه‌مبه‌ردا بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ده‌خاته‌پوو، وپرای هه‌لویتستی له خواتر‌ساوانی شوینکه‌وتوو قورنای و پیغه‌مبه‌ر بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ.

له‌کوتایی دا‌خوای زاناو‌توانا‌رایده‌گه‌یه‌نی، که‌مردووان‌زیندوو‌ده‌کاته‌وه‌و، نه‌وه‌ی‌پیش‌ده‌ستی‌خوینان‌خستوه‌له‌چاک‌و‌خراب، له‌کردارو‌په‌فتاری‌چاک‌و‌خراب، هه‌روه‌ها‌نه‌و‌شوینه‌وارانه‌ش‌که‌به‌جیان‌هیشتون، له‌دوای‌خوین‌تومار‌ده‌کرین‌و، به‌پیی‌نه‌وه‌که‌به‌پیش‌ده‌ستی‌خوین‌خستوه‌و، به‌پیی‌نه‌وه‌که‌له‌دوای‌خوین‌به‌جیان‌هیشتوه‌و، له‌چاک‌و‌خراب‌سزا، یاخود‌پاداشت‌ده‌درینه‌وه‌و.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

- ﴿ یَس ۱ ﴾ وَالْقُرْآنَ اَلْمَكْرِیْمِ ﴿ ۲ ﴾ اِنَّا كُنَّا لَمِنَ الْمُرْسَلِیْنَ ﴿ ۳ ﴾ عَلٰی صِرَطٍ مُّسْتَقِیْمٍ ﴿ ۴ ﴾ نَزِیْلَ الْعَرَبِیِّ الرَّحِیْمِ ﴿ ۵ ﴾ لِنُنذِرَ قَوْمًا مَّا اُنذِرَ اٰبَاؤُهُمْ فَهُمْ غٰفِلُوْنَ ﴿ ۶ ﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰی اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا یُؤْمِنُوْنَ ﴿ ۷ ﴾ اِنَّا جَعَلْنَا فِیْ اَعْیُنِهِمْ اَغْشٰكًا فَمَهٰی اِلَّا الْاَذْقَانُ فَهُمْ مُّقْمَحُوْنَ ﴿ ۸ ﴾ وَجَعَلْنَا مِنْ بَیْنِ اَیْدِهِمْ سَدًّا وَّمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَعْیٰنُهُمْ فَهُمْ لَا یُبْصِرُوْنَ ﴿ ۹ ﴾

وَمَوَاةٌ عَلَيْهِمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ إِنَّمَا نُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَوِّنُوا
الْحَرَمَ بِالْغَيْبِ فَنَشِرُهُ بِمَعْرِفِ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتِ وَنَكْتُبُ مَا
قَدَّمُوا وَآخَرْتَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾ ﴿١٢﴾

مانای ده قواو ده قی نابه ته کان

{به ناوی خوای به به زه یی به خشنده، یاسین ﴿١﴾ سوئند به قورئانی پر
حیکمهت ﴿٢﴾ به دلنایبی (نه ی موحه ممه!) تو له تیردراوانی (خوای) ﴿٣﴾
له سه ر پئی ه کی راست و پئی کی ﴿٤﴾ (نهم قورئانه) دابه زینزروی (خوای) زالی
به خشنده یه ﴿٥﴾ تا کو کومه لیک هوشیار بکه یه وه، بترستی که باب و باپیرانیان
وریا نه کرابوونه وه، بویه بیتاگان (له په پیام و به زنامه ی خوا) ﴿٦﴾ (بریارو) قسه
(ی خوا) که ده بی سزا بدرین، له سه ر زور به یان چه سپاوه، بویه پروانه یینن
﴿٧﴾ تیمه کؤته کاغمان کردوونه گه ردنیانه وه، هه تا چه نه گه کانیان هاتوون، بویه
سه ریان به ره و سه ری به رزبؤته وه ﴿٨﴾ له پیش ده ستیشیانه وه به ره به ستیکمان
داناوه، له پشتیشیانه وه به ره به ستیک، پرووشیاغمان داپوشیون، (په رده مان به سه ر
هه لکشاندوون)، بویه نابینن ﴿٩﴾ بؤ نه وانیش یه کسانه به ترساندنه وه
هوشیاریان بکه یه وه، یان هوشیاریان نه که یه وه، هه ر پروانه یینن ﴿١٠﴾ تو ته نیا
که سیک هوشیار ده که یه وه (که له هوشیار کرانه وه که به هره مه مند بی)، که شوین
(قورئانی) بیرخه ره وه بکه وی و، به په نامه کیی سام و ترسی هه بی له (خوای)
په روه ردگار و به به زه یی، نجا نه و که سه موزده ی لیبور دتیک (ی تایبهت) و
پاداشتیکی په سندنو نایابی پی بده ﴿١١﴾ بیگومان تیمه مردووان ده ژینینه وه و،
هه رچی پیشیان خستوه (له کرده وان) و شوته واره کانیشیان ده نووسین، هه موو
شتیکشمان له (تؤمارگه به کی) پیشه وای پروون دا سه ر ژمیر کردوه ﴿١٢﴾.}

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(أَعْتَلَا): (أَعْلَالُ جَمْعُ غُلٍّ، مُخْتَصٌّ بِمَا يُقَيَّدُ بِهِ فَتُجْعَلُ الْأَعْضَاءُ وَسَطَهُ، حَلَقَةٌ عَرِيضَةٌ مِنْ حَدِيدٍ، كَالْقَلَادَةِ تُحِيطُ بِالرَّقَبَةِ)، (أَعْلَالٌ) كَوَى (غُلٌّ) ه، (غُلٌّ) تَابِيه ته به وه وه که مروؤفی پی که له پچه ده کری، نجا نه ندنامه کان ده خرینه نئیوه وه، ده شوگونج بگوتری: نالقه به کی پانه له ناسن، وه ک ملوانکه وایه، یان وه ک ریشمه وایه، ده خرینه گه ردرنه وه، ده وری گه ردرن ده دا، به لام پانه، وا ده کات که چه ناگهی مروؤف هه لکش، نه توانی سه ری بینتته خوار.

(الْأَذْقَانِ): (الْأَذْقَانُ جَمْعُ الذَّقْنِ أَوْ الذَّقْنِ، مَجْتَمِعُ اللَّحْيَيْنِ مِنْ أَسْفَلِهِمَا)، (أَذْقَانٌ) كَوَى (ذَقْنٌ) یان (ذِقْنٌ)، که نه ویش بریتیه له باری خواره وهی شوینی کوبوونه وهی دوو شه ویلاگه کان، که چه ناگهی پی ده لین.

(مُقَمَّحُونَ): (الْقَمْحُ: رَفْعُ الرَّأْسِ لِسَفِّ الشَّيْءِ، أَقْمَحْتُ الْبَعِيرَ: شَدَدْتُ رَأْسَهُ إِلَى خَلْفِهِ)، (قَمَحٌ) بریتیه له وهی کاتیک مروؤف ده وهی شتیک به هه لمزینه وه بخوات، شتیک وردی وه ک تۆز، سه ری به رز ده کاته وه، ده گوتری: (أَقْمَحْتُ الْبَعِيرَ) سه ری حوشره که م راکتیشا، نه ویش به رزی بکاته وه، که واته: (مُقَمَّحُونَ)، واته: سه ره رز کراوه کان.

(سَدًّا): (السَّدُّ والسُّدُّ: المَانِعُ، الجِدَارُ: العَاجِزُ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ، وَالْجَمْعُ أَسْدَادٌ)، وشه ی (سَدٌّ) و (سُدٌّ) واته: رنکر، په رچ، دیوار، په رده له نیوان دوو شاندا، (سَدٌّ) یا خود (سُدٌّ) به (أَسْدَادٌ) کۆده کریتیه وه، هه ندیکیش گووتویانه: (سَدٌّ) نه وه یه مروؤف دروستیبکات و (سُدٌّ) یش نه وه یه خوا کرد بی.

(فَأَغَشَيْنَهُمْ): رپوویانمان داپوشیوه، که مه به ست پیسی چاون، چاوه کانیش له یتشه ودرن، له رپوودان، ده گوتری: (عَشِيَّتُهُ: سَتْرُهُ، وَالْغِشَاوَةُ مَا يُعْطَى بِهِ)، (عَشِيَّتُهُ).

واته: (سَرَّةً) واته: داپووشی، (غَشَاوَةٌ) شتیکه که دم و چاوو پرووی پی داده پووشری.

(إِمَامٌ مُّبِينٌ): (الإمام: الْمُؤْتَمُّ بِهِ إِنْسَانًا أَوْ كِتَابًا)، (إمام)، واته: په پره و بیلیکراو، هه شتیکه که مروفی شوینی بکهوئی، چ مروفی بن، چ نووسینیک بن، که مروفی پیوهی پابه ندبی.

مانای گشتیی نابه ته کان

خوای عَلَيْهِ السَّلَام لهه سووره ته موباره که دا ده فهرموئی: به ناوی خوای به به زهیی به خشنده، وهک زور جار گوتوو مانه، لیره دا پیویسته چوار واتا له عقل و دل دا ناماده بکریتن:

- ۱- به ناوی خوا، نه م قورئان خویندنه دست پیده که م.
 - ۲- به مبهستی ده ستختنی ره زامه ندیی خوا، نه م قورئان خویندنه نه نجام ده دم.
 - ۳- به پیی به زامه می خوا، نه وکاره نه نجام ده دم.
 - ۴- به ههول و توانای ره خستی زوایی خوا، نه نجامی ده دم، نه که به شان و شهوکه ق خوم.
- نجا ده فهرموئی: ﴿يَس﴾، نه مانه دوو پیتن، پیتی (یاء) و، پیتی (سین)، هه ندیک گوتوو یانه: نه وه ناوی پیغه مبه ره، یا خود ناوی شتیکی دیکه یه، به لام راستیه که ی نه مهش وهک (طه) وایه، نه (طه) ناوی پیغه مبه ره یووه عَلَيْهِ السَّلَام نه (یس) ناوی پیغه مبه ره یووه، به لکو هه م (طه): (طاه) (هه) دوو پیتن، هه م (یس)، نه وه له هه ندی شیعری کوردیی دا هاتوه: [ناوی موباره کی موحه مبه دو نه حمه دو تاها و یاسینه!] موحه مبه دو نه حمه د ته واوه، له قورئاندا هاتوون، به لام (طه) و (یس) هه کامیکیان دوو پیتن، له و پیتانه ی که زامی عه پره بییان لی پیک دی.

قِسْمِ يَهَكَ دَهْرَبَارَهَى بِيْتَه پَجْرَبَجْرَهَكَان

شایانی باسه: ئەم سوورپه ته موباره كەش به پیتە پَجْرَبَجْرَهَكَان دەست پیتدەكات، تيمه كاتی خۆی، له سهرهتای زۆر له سوورپهتهكان دا، باسی ئەم پیتە پَجْرَبَجْرَهَكَانمان كردوه، به ئەم لَيْكۆلَيْنَه وهی تیرو تهسه لتمان له سهرهتای سوورپهتی (یونس) هوه كردوهو، پانتاییه کی باشمان بۆ لَيْكۆلَيْنَه وه له بارهی ئەو پیتانه وه، كه له سهرهتای سوورپهتهكانه وه هاتوون، تهرخان كردوه، كه له سهرهتای (۲۹) سوورپهتدا ئەو پیتە پَجْرَبَجْرَهَكَان هاتوون و، بهم شتیهون:

۱- يهك پیت وهك: (ص) و (ق) و (ن).

۲- دوو پیت وهك: (طه) و (یس) و (طس) جهوت (حم) هكان، كه یه كیان (عسق) یشی زیاده.

۳- سَن پیت وهك: شهش (ألم) هكان و، پینج (ألم) هكان و، دوو (طسم) هكان.

۴- چوار پیت وهك: (المص)، (ألم).

۵- پینج پیتیش ههیه كه: (كهيعص) ه، لهوه زیاتر نین، واته: له یهك پیت كه ناگونجێن كه متر بێ و، له پینجیش زیاتر نین.

تيمه كاتی خۆی لهو باره وه لَيْكۆلَيْنَه وه یه کی باشمان كرد، به ئەم لیره دا به چاكم زانی شتیکی دیکه باس بکهین، ئەویش (فخرالدين الرازي) له تهفسیره كهی خۆی هیناویه تی، ههروهها (الشعراوي) ^(۱)یش، خولاصه یه کی هیناوه، منیش به شتیاوی خۆم، خولاصه و پوخته كهی (الشعراوي) كه باشی پوخت كردۆته وه، پوخته ی ئەو پوخته یه ی (الشعراوي) م هیناوهو، به چوار خال دهخهینه روو:

۱- پىتەكانى زىمانى غەپەبىيى بىست و ھەشت (۲۸) پىتن: (أ، ب، ت، ث، ج، ح، خ، د، ذ...،) چواردهيان له سەرەتاي (۲۹) سوورەتى قورئاندا ھاتوون، واتە: نيوہ نہو (۲۸) پىتە، له سەرەتاي (۲۹) سوورەتى قورئاندا ھاتوون، کہ پىئان دەگوترى: پىتە پچر پچرەکان، (الخُرُوف المَقْطَعَة) چونکہ ناگونجىن به سەرەبە کەوہ بخوئترنەوہ، بۇ وئنه: (ألم) بگوترى: نہلەم، بەلکو دەبن لئىک بچرتندرتين: ئەليف لام ميم.

۲- ئەو چوارده پىتە کہ ھاتوون، له سەرەتاي بىست ونۇ (۲۹) سوورەتدا، نيوہى (۲۸) پىتەكانى زىمانى غەپەبىيىن، ئنجا لەو (۲۸) پىتە، لە نۆى يەكەم، واتە: (أ، ب، ت، ث، ج، ح، خ، د، ذ) ئەم نۆ پىتە، تەنيا دوو پىتى ھەمزەو حا (أ) و (ح) وەرگىراون، ھەوتەكەى دىكەيان (ب، ت، ث، ج، خ، د، ذ)، وەرئەگىراون، بۇ ئەودى بخريئە نيو ئەو (۱۴) پىتە پچر پچرەى کہ لە سەرەتاي (۲۹) له سوورەتەكانى قورئاندا ھاتوون، کەواتە: لە نۆ پىتى يەكەم، تەنيا دووانيان وەرگىراون، (أ) لەگەل (ح) و ھەوتيان وەرئەگىراون.

۳- لە نۆ پىتى دووھەم و کۆتايى، کہ برىتين لە: (ف، ق، ك، ل، م، ن، ه، و، ي)، لەو نۆ پىتەى كۆتايى، تەنيا دوو پىتى (ف) لەگەل (و) وەرئەگىراون و، ھەوتيان وەرگىراون کہ برىتين لە: (ق، ك، ل، م، ن، ه، ي)، يانى: بە پىچەوانەى نۆ پىتى يەكەمەود، کہ ئەوان تەنيا دووانيان لئوہرگىراون و، ھەوتيان تەرك كراون، نۆ پىتى كۆتايى، ھەوتيان وەرگىراون و، تەنيا دووانيان تەرك كراون.

۴- لە دە (۱۰) پىتى نيوہراست، کہ برىتين لە: (ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ع، غ)، لەم دە پىتە، تەنيا پىنج پىتە بن نوقتەكان وەرگىراون، کہ برىتين لە: (ر، س، ص، ط، ع)، بەلام پىنج پىتە نوقتەدارەكان ھىچيان وەرئەگىراون، کہ برىتين لە: (ز، ش، ض، ظ، غ)، ئەمەش ئەوہ دەگەيەنئى کہ ئەو پىتە پچر پچرەنە، زۆر بە وردەكارىيى، ديارىيىكراون، ھەلبەتە لئوہدا بوار نىہ باسى بکەين، ئايا بۆچى لە دە (۱۰) پىتى نيوہراست، تەنيا پىتە بن خالەكان (بن نوقتەكان) وەرگىراون و خالدارەكان وەرئەگىراون و، لە نۆ پىتى يەكەم، بۆچى تەنيا دووانيان وەرگىراون و، ھەوتيان تەرككراون و، لە نۆ پىتى دووھەم، بۆچى تەنيا دووانيان تەرككراون و ھەوتيان وەرگىراون؟

بِگومانِ نَهْوِه نَهْنِی زَوْرِي لَه زُرْدَايِه، گرنک نهوويه دهبتي نه مه سه رنجه مان
 رابکيشتي، بُو نهو هه که نهو پيته پچر پچرانه، به گوتره دانه نراون، هه ره مه کيي نيه
 و نهنيي زور ورد هه ن، له هه موو فرهمايشتي خواداو، لهو پيته پچر پچرانه ش
 دا، که تاکو تيستاش به گشتيي مه ته ل و نهنيي خوان ﷻ له فرهمايشته که يدا.

ننجا خوا ده فره موئ: ﴿ وَالْقُرْآنَ الْحَكِيمَ ﴾، سوئند به قورناني هه کيم، (الْحَكِيمِ)
 وه سغه بُو زاتيکي خاوه ن ئيراده و خاوه ن هه ست، واته: خاوه ن حیکمه ت:

أ- ننجا ده گونجی ليره دا بگوتري: (الْحَكِيمِ) يان: (ذُو الْحِكْمَةِ)، خاوه ن حیکمه ت، يان پر
 حیکمه ت.

ب- ده گونجی بگوتري: هه ر قورناني کار به جتیه، قسه له جتیه، بريارو هه وائه کاني له
 جتن.

ج- ده گونجی (الْحَكِيمِ) به مانای (مُحْكَم) قايماکراو و پته وکراو و به ریکيي گوتراو،
 ته فسير بکري.

﴿ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴾، به دنيايي تو له ره وانه کراواني، پرووی دواندن له
 پيغهمبهری خاته مه ﷺ، ﴿ عَلَٰن صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴾، له سه ر پتیه کی راستی، پتیه
 راسته که بریتیه له کوئی نهو بوونناسییه ی که نیسلام ده بلیتی و، نهو نیمان و
 هه قیده یه، که نیسلام ده بلیتی و، نهو شه ریعیه ته که قورناني ده یفه رمویی و،
 پيغهمبهری خاته م ﷺ هیناویه تی به هه موو ره هه نده کانیه وه، نهو وه پتیه
 راسته که یه.

﴿ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴾، نه م قورنانه دابه ز تراوی (خوای) زالی میهره بانه،
 خوئتراوی شه ته وه: (تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ)، نه م قورنانه دابه ز تراوی خواهه کی
 بالاده ستي میهره بان و به به زه ییه، به خشنده یه، بُوچی هاتوه؟ ﴿ لِنُنزِلَهُمْ مَّا
 أَنْزَرْنَا أَبَاؤَهُمْ مِنْهُمُ غَفْلُونَ ﴾، تاکو کوومه لیک، خه لکینک، بترسینی و وریایان بکه یه وه و

هۆشیاریان بکه یهوه، که باب و باپیرانیان هۆشیار نه کراونهوه، بۆیه بیتاگان، دواپی له مهسه له گرنکه کان دا، تیشکی ده خهینه سه، که: یانی چی باب و باپیرانیان ناگادار نه کراونهوه، له حالتکدا که خوا ده فه رموی: ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾ فاطر، هیچ کومه لگایه که نه بووه، مه گه ترستینه رو هۆشیار که ره وه یه کی تیدا رابردوه؟! پوونی ده که یه وه لیتره مه به ست چیه؟ که ئەم راستیه به لای که مه وه، جگه لیتره، له دوو شوینی دیکه ی فورئانیشدا هاتوه، هه مه له سووره تی (القصص) دا هاتوه، هه مه له سووره تی (السجدة) شدا هاتوه.

﴿لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾، قسه له سه ر زۆربه یان پتویست بووه، بۆیه پروانه یین، مه به ست له قسه (الْقَوْلُ) فه رمایشتی خوا به ﴿وَإِنَّهُ﴾ واته: بریاری خوا که خۆی فه رموویه تی، له سه ر زۆربه یان پتویست بووه، له سه ر زۆربه یان چه سپاو بووه، بۆیه پروانه یین، فه رمایشتی خوا، کامه به که له سه ر یان چه سپاوه؟ زۆربه ی زانیان وایان لیکدا وه ته وه، واته: ئەو فه رمایشته ی که خوا ده فه رموی: ﴿لَا مَلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ هود، واته: به دلنایی ده بی دۆزه که له جند و مرووف تیکرایان پر بکه م، ئەم فه رمایشته ی خوا یان له سه ر چه سپیوه!

به لام ئەم فه رمایشته ی خوا به گۆتره ناچه سپی، خوا که فه رموویه تی: دۆزه که له مرووف و جند پر ده کم، واته: ئەو جند و مرووفه ی گوپی به هیدایه تی من ناده ن، پینمایی خوا فه رامۆش ده که ن و، نایگر نه به ر.

به لام ده شگونجی بلین^(۱): بریاریک که له سه ر زۆربه یان هاتۆته دی، ئەوه یه که هه ر که ستیک، به ره و خوا نه جوو لئ، به ره و خوا ودر نه چه رختی و واز له به رژه وه ندییه ناشه رعیه کانی نه هیتنی، واز له (هوی) نه هیتنی بو (هدی)، هه وا

(۱) ئەمه رای خۆمه و په نگه له هه ندیک ته فسیرانی ش دا هاتین.

تەرك نەكاو، نەكەوتتە شوئین (ھودا)، ئەوھ خوا بېریاری بۆ داوھ، كە دەبئی سزا بدری، ئەو بېریاری سزادارانەش، دەرەنجام و دەرھاویشتەھى ھەلۆتستی نەرتیئیانەھى كافرانە، بەرانبەر بە پەيام و ھیدایەتەى خواو بەرانبەر بە پىغەمبەرى خوا.

كەواتە: دەگونجى بلىئین: مەبەست لەو بېریارە ئەوھیە، كە خوا دەفەرموی: ھەر كەسێك بەدواى ھیدایەتەى من نەكەوی، سزا دەدری، ئەوھ ئەو بېریاردیە كە بەسەریان دا چەسپوھ، كە وەدوانەكەوتنى ھیدایەتەى خواش، بە ویستی خۆیانە، بەلام دواى بېریار بەسەردادانیان كە دەبئی سزا بدرین، ئەوھ بە تەئكید لە دەرەوھى ویست و خواستى خۆیانەو، بېریاری خواى پەروەردگار.

ئنجأ خوا ﷻ، حالەتەى ئەوامان بۆ وینا دەكات، كە چەندە كەللەرەق و داخراوو نەسەلمیئن، بەرانبەر بە ھیدایەتەى خوا، دەفەرموی: ﴿إِنَّا جَعَلْنَا فِيْ أَعْيُنِهِمْ أَغْشَاءً﴾، تىمە (أغشال) مان خستۆتە گەردنەكانیانەو، (أغشال) كۆى (غشال)ە، كە ئەو ئالقەو ئاسنەپانەبە، كە دەخریتە گەردنى ئىنسانەوھو ملی رېك پادەگرى و سەرى بەرز دەكاتەو، ئەوانە پىئوھندو كۆمان خستوونە گەردنەكانیانەو، ﴿فَهىٰ إِلَىٰ أَلْدَقَانِ فَهَمُّ مُقْمَحُونَ﴾، ئەو كۆت و پىئوھندانە ھەتا چەنەگەیان ھاتوون، بۆبە سەریان بەرز كراوھتەو، واتە: ئەوانە وەك كەسێك وان، كۆتیکى خرابیتە گەردنەوھو نەتوانى سەر دانوئى، یان نەتوانى مل بسوورینى بەملاولادا.

﴿وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهَمُّ لَا يَبْصُرُونَ﴾، ھەرۆھالە پىش دەستیانەو، بەربەستیکمان داناوھو، لە دوايانەوھ بەربەست و دیواریکمان داناوھو، پەردەشمان بەسەر دەم وچاو ھەلکیشاون، بۆبە ھىچ نابینن، واتە: ئەوانە وەك كەسێك وان، پىشەوھیان دیوارو بەربەست بى و، دواوھیان دیوارو بەربەست بى، ھەر چواردەوردیان دیوارو بەربەست بى، نەتوانن تەكان بخۆن، پاشان پەردەپۆشیش كرابن، شتیکیشیان بەسەرچاو ھەلکشابى، كە ھىچ نەبینن.

﴿ وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾، بۆ ئەوانیش بە کسانە، بیانترستی یان ئەیانترستی، ھۆشیاریان بکەبەو، یان ھۆشیاریان نەکەبەو، ھەر برواناھینن، چونکە ئەوانە بە لاسایکردنەوێ کۆترانە ی پشینیان و، بە دەست و پیتی خۆ بەستیان بە عادت و نەرتەکان و، بیروکە پووچ و دواکە و توووکان، عەقڵی خۆیان داخستو، وەک کەسێکن کە بەردە بەسەرچاوی ھەلکشابن و بواری نەبێ هیچ سەری بەملاولادا، بادا، واتە: ئەو لاسایکردنەوێ کۆترانە ی پشینیان و، ئەو دەست و پیتی خۆبەستی و، عەقڵی خۆداخستن، بەھۆی شوینکەوتنی کوفرو شیرک و بتەبەرستی و ئەفسانەو، ئەو عادت و نەرتە نەفامیانەو، کە بۆیان بەجێمان، وای لیکردوون وەک کەسێک بن، کە بەو شیوەیە بێ، ئەو ویناکردنی حالی ئەوانە لە بەرانبەر ھیدایەتی خوادا.

نەک خوا ﴿عَلَّمَهُمْ﴾ کۆتی خستیتە گەردنیان و، دیواری لە پێش دانابن و، دیواری لە دوا دانابن و، پەردەشی بەسەر چاوی ھەلکشابن، بەلکو ئەو تەعبیرانە بۆیە بەکارھێنراون، واتە: ئەوانە وەک کەسێک وان، کە بەو شیوەیە ی لیکرابن، وەک دواپی لە مەسەلە گرنگەکاندا زیاتر تیشکی دەخەینە سەر.

ئنجما خوا دەفەرموێ: بۆ ئەوان بە کسانە ھۆشیاریان بکەبەو، یان ھۆشیاریان نەکەبەو، برۆ ناھینن، وایان کردووە کە پتی ھیدایەت گرتیان، لە خۆیان گرتووە.

﴿ إِنَّمَا تُذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ ﴾، بە دنیاییەو، تۆ تەنیا ئەو کەسە ھۆشیار دەکەبەو کە شوین زبکر کەوتو، ﴿ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ الْغَيْبِ ﴾، ھەرۆھا سام و ھەبەتی بەرانبەر خۆی بە بەزەبی ھەبێ، بە پەنامەکیی، واتە: بەبێ ئەوێ کە خوا ببینن، یان لە حالیکدا کە خۆی نادیارو لە تێو خەلک نیە، یاخود لە حالیکدا کە سزای خوا نابینن، بەلام ئەو ترس و سام و ھەبەتی ھەبە، ئنجما کەسێک کە بەو شیوەیە: ﴿ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَتِهِ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴾، موژدە ی پێبە، بە لیووردنیکێ تابەت و بە پاداشتیکێ پر ریز و حورمەت، بیکومان کە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّمَا تُذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ ﴾، تۆ تەنیا کەسێک ھۆشیار دەکەبەو، کە تەنیا

شۈيۈن زىكر كەۋتو، مەبەست لە زىكر قورئانە، (ذكر) یش واتە: بىرخەرەو، چونكە قورئان بىرخەرەو، راستىيە كانە بۆ مروؤف، كە دەفەرەمۆي: تەنيا ئەو كەسە ھۆشيار دەكەيەو، واتە: تەنيا ئەو كەسە ھۆشيار دەكەيەو، ھۆشيار كىردنەو، يەك كە بەھرەمەند بى لە ھۆشيار كىردنەو، كەو، سوودى لى بىيىنى، كە ئەو دوو سىفەتە تىدابن:

۱- شۈيۈن فەرمايشتى خوا بىكەو، كە بىرخەرەو، يە، ھەرەو، ھا (ذكر) دەگونجى بلىين: قورئان مايە ناوبانگ و بەرزىيە، لە دنيا و دواروؤدا.

۲- ترس و سام و ھەببەتە بەرانبەر خۇا بە بەزەبى ھەب، بە پەنامەكەي، بى ئەو، خۇا بىيىنى، يان بى ئەو، خۇا تامادەي نىو خەلك بى، لە كاتىكدا كە كەسى لى نى، ترس و سام و ھەببەتە بەرانبەر بە خۇا ھەب، يان لە كاتىكدا كە پاداشت و سزاي خۇا نابىنى، تەماعى لە پاداشتە كەيدا ھەيەو، ترسى لە سزايە كەي ھەيە، نىجا كەسىكى ئاوا، دلى خۇشبەكو موژدەي پىدە، بە لىبوردنىكى تايەت و، بە پاداشتىكى پىر رىز و حورمەت.

لە كۇتايى دا دەفەرەمۆي: ﴿إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى﴾، بە دىنبايى نىمە خۇمان مردووان دەزىيىنەو، زىندوويان دەكەينەو، ﴿وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآخَّرَهُمْ﴾، ئەو، پىشيان خىستو، دەينووسىن، تۆمارى دەكەين و ھەلەيدەگرىن و دەپيارىزىن، ھەرەو، ھا شۈيۈنەوارە كانىشيان، مروؤف ھەتا لە ژيان دا، كىردەوان پىش دەخات، كىردەو، ھا چاك يان خراب، ھەرەو، ھا نىتە چاك يان خراب و قسەي چاك يان خراب، چونكە ئەو، كە مروؤف پىشىدەخات، دەگونجى نىتە و خولياو نىاز و مەبەستە كان بن و، دەگونجى قسەو تەعبىرەكانى بن و، دەشكوئىن كىردەو، ھەلوئىست و رەفتارەكانى بن، خۇا فەرەمۆيەت: ئەو، پىشىدەخەن، دەينووسىن و ئەو، ھەش كە بە جىشىدەھىلن لە شۈيۈنەوارە كانيان، دىسان ئەو، كە بە جىي دىلن، ئەو شتانەن كە مروؤف لە دواي خۇا لىي بە جى دەمىن، چ لە رووى فىكرىيەو، چ لە رووى كىردەيەو، لە رووى فىكرىيەو، ئەگەر قسەيەكى ھەقى كىردەو، خەلكىكى پەرەردە كىردەو، خەلكىكى قىرى راستىيەكانى نايىنى

به‌رنامه‌ی خوا کردوه، وه‌ک پیغهمبه‌ری خاتم ﷺ و سه‌رجه‌م پیغهمبه‌ران، یان کتیبکی نووسیوه، یان دهرس و وتاری هه‌بووهو، له نیو خه‌لکدا به‌هردی لی وه‌رده‌گیری، یاخود شتیکی کرده‌یی به‌جهت‌شستوه، مزگه‌وتی دروست‌کردوه، پینه‌کی چاک کردوه، خه‌سته‌خانه‌یه‌کی دروست کردوه، کاریکی خیری کردوه، نه‌و شوئنه‌وارانه‌ش ده‌نووسین، ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ﴾، ئیمه هه‌موو شتیکمان له پیشه‌وایه‌کی روشن و پوونکه‌ره‌وه‌دا سه‌رژمیر کردوه، (إِخْصَاء) واته: سه‌رژمیر، (عَدَّ) یانی: ژماردن، به‌لام (إِخْصَاء) یانی: سه‌رژمیر، بویه خوا ده‌فه‌رموی ﴿وَرَأَى النَّجْمَ إِذَا تَوَلَّى بَخِيلاً ذُقًا إِذَا خَلَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ﴾، ئیمه هه‌موو شتیکمان سه‌رژمیر ناکرین، ده‌توانن بیانژمیرن، به‌ک، دوو، سی، چوار... هه‌تا چه‌ند هه‌زار، چه‌ند ملیوئن بروات، به‌لام ناتوانن سه‌رژمیران بکه‌ن، بزانه‌ن کوی نیعمه‌ته‌کانی خوا چه‌ندن؟ به‌لام لیره‌دا ده‌فه‌رموی: ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ﴾، ئیمه هه‌موو شتیکمان سه‌رژمیر کردوه، له پیشه‌وایه‌کی پوونکه‌ره‌وه‌و پووندا، له لیستیکدا، له نووسراویک دا که زور پوونه‌و پوونکه‌ره‌وه‌شه، هه‌موو راستیه‌کانی تیدا تۆمار کراون، که نهمه ده‌گونجی جیسیمیک بی و مه‌خلوو قتیکی خوا بی، (إِمَامٍ مُّبِينٍ)، که به (کِتَابٍ مُّبِينٍ) یش ته‌عبیر کراوه، به (لُوحٍ مَّخْفُوظٍ) یش ته‌عبیر کراوه، ده‌گونجی ته‌خته‌یه‌ک نووسراویکی خوا بی، خوا هه‌موو زانیاریه‌کانی خوی و زانداوه‌کانی خوی، له‌ویدا تۆمار کردبن، ده‌شگونجی نهمه ته‌عبیرکی مه‌جازی بی، بو زانیاری بی سنووری خوا، نجا نایا بوچی خوا ﷺ (کِتَابٍ) و (إِمَامٍ) و (لُوحٍ) به‌کاره‌یتاون؟! له‌به‌ر نه‌وه‌ی ئیمه عاده‌تمان وایه، شتیک که نووسیمان له کتیبیکدا، له لیستیکدا، له له‌وحیکدا، لیمان تیک ناچی و، که‌م و زیادیش ناکات، چونکه ئیمه له‌وه‌ه‌ حالیی ده‌بین، خوی په‌روه‌دگار نه‌و ته‌عبیر ووشانه‌ی به‌کاره‌یتاون بو زانیاری خوی، واته: خواش زانیاری و زانداوه‌کانی که‌م و زیاد ناکه‌ن و، هیچ شتیکی لی تیکناچی، وه‌ک له شوتی دیکه ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾، مریم، واته: په‌روه‌دگارت له بیر‌چووی هیچ شتیک نه، هیچ شتیکی له بیرناچی.

مه‌سه‌له گزنگه‌کان

مه‌سه‌له‌ی یه‌که‌م:

پیتناسه‌ی قورپنان به‌پر حیکمه‌تی و، دنیا‌کردنه‌وه‌ی موحه‌مه‌د ﷺ که‌له ره‌وانه‌کراوانی‌خوایه‌و، له‌سه‌ر رتیه‌کی‌راسته‌و، نیردراوه‌تا‌کو کۆمه‌تیک هۆشیار بکاته‌وه‌و بترسیتی، که‌پتشی‌وو‌ه‌کانیان وریا‌نه‌کراونه‌وه‌و، بریاری‌سزاش‌له‌سه‌ر زۆربه‌یان‌چه‌سپاوه، چونکه‌بروانا‌هینن:

خو‌ا‌ده‌فه‌رموی: ﴿يَسَّ ۱﴾ وَالْقُرْآنَ الْعَکْبَرِ ۲﴾ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۳﴾ عَلَن صَرَطٍ مُسْتَقِيمٍ ۴﴾ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ۵﴾ لِنُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَآءَ آبَاؤَهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ۶﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَآ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۷﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئەم ئایه‌تانه، له ده (۱۰) برگه‌دا:

۱- ﴿يَسَّ﴾، (ی) و (س)، ئەمانه‌دوو‌پیتن، وه‌ک‌پتشریش‌گوتوو‌مانه‌و، له‌مانا‌گشتیه‌که‌شدا تیشکینکی‌تا‌کو‌رادده‌یه‌ک‌باشمان‌خسته‌سه‌ر‌ئهو‌پیته‌پچر‌پچرانه، که‌پیته‌کانی‌زمانی‌عه‌رهبیی‌که‌هه‌موویان‌بیست‌و‌هه‌شت‌(۲۸)ن، نیوه‌یان‌که‌جواردە‌(۱۴)ن، هاتوون، ئەو‌جواردە‌یه‌ش‌نیوه‌ی‌هه‌موو‌جوړه‌پیته‌کانیان‌تیدان، که‌له‌نۆ‌پیتی‌سه‌ردتای‌ئهو‌پیتانه، ته‌نیا‌دوو‌پیتیان‌وه‌رگیراون، که‌(أ) (ح)ن‌و، هه‌وتیان‌وه‌رنه‌گیراون، هه‌روه‌ها‌له‌نۆ‌پیتی‌کۆتایی، هه‌وتیان‌وه‌رگیراون‌و، ته‌نیا‌دوو‌انیا‌ن‌ته‌رک‌کراون‌و، له‌ده‌پیتی‌تیوه‌راست، که‌پینجیان‌خالدان‌نوخته‌یان‌هه‌یه‌و، پینجیان‌بن‌خالن، ته‌نیا‌بن‌خاله‌کان‌وه‌رگیراون، هه‌چ‌کام‌له‌خالداره‌کان‌وه‌رنه‌گیراون، ئەمه‌ش‌ئهو‌ده‌گه‌یه‌تی، که‌خو‌ا‌ﷺ وه‌ک‌شایسته‌ی‌خۆبه‌تی، نه‌وه‌ری‌ورده‌کاری‌و‌لیزانی، پر‌نه‌ینی، له‌فه‌رمایشتی‌خۆیدا‌به‌کاره‌یتاوه‌.

۲- ﴿وَالْقُرْآنَ الْكَبِيرَ﴾، سویند بہ قورنانی حکیم، (و)ی (وَالْقُرْآنَ) بؤ سویندہ، سویند بہ قورنانی حکیم، چونکہ (و)و (ت)و (ب)، (وَاللّٰهَ) (بِاللّٰهَ) (تَاللّٰهَ)، ہہرستیکیان پیتی سویند خواردنن، وشہ (الْحَکِیْمِ)یش کراوہ بہ ناوہ لئاو، (وصف) بؤ قورنان، مانای (حکیم) لیرہدا سئ نہ گہری ہہن:

۱- دہگونجئ مہ بہ ست لہ (الْحَکِیْمِ): (المُحْکَمَ) بئ، واتہ: قورنانه زؤر موحکہ مہ، (مُحْکَمَ) یش یانی: قایم و پتہوو بئ کہ لئین و درز.

۲- یاخود (الْحَکِیْمِ) یانی: (ذی الحکمة): خاوهن حکمہت، پر حکمہت.

۳- دہشگونجئ ہہر بہ مانای کارزان و، قسہ لہ جئ بئ، کہ لیرہدا قورنان وک کائیتیکی زیندووی خاوهن ہہست و ویست، تہ ماشا کراوہو حکیمیش کراوہ بہ ناوہ لئاوی.

قورنآن زانایان بہ زؤر شیوہ پئناسہ یان کردوہ، کہ نہ مہش یہ کتیکہ لہ پئناسہ کان، دہ لئن:

(الْقُرْآنُ عِلْمٌ بِالْغَيْبِ عَلَى الْكِتَابِ الَّذِي أَوْحَىٰ بِهِ إِلَىٰ مُحَمَّدٍ، مِنْ وَقْتِ بَعَثْتِهِ إِلَىٰ وَقَاتِهِ، لِلْإِعْجَازِ وَالْتَشْرِيعِ)^(۱).

نہم پئناسہ یہم زؤر پئ جوانہ..

قورنآن ناویکی عہ لہ مہ {ناویکی ناسئتنہرہ وک زآبوون بؤ نہو کتیبہی سروشکراوہ بؤ لای موحہ مہد، {قورنآن یانی: خویندراوہ (مقروہ) یان خویندہنوہ (قراءۃ) ﴿فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَاقْرَأْهُ قَرَأْتَهُ﴾ ﴿١٨﴾ الْقِيَامَةِ، کہ واتہ: قورنآن ہہم بہ مانای خویندراوہ دئ، ہہم بہ مانای خویندہنوہش دئ} لہ کاتی پہوانہ کرانیہوہ تاکو کاتی کوچی دواپی، بہ مہ بہستی نہوہ کہ ہہم موعجیزہو بہ لگہی دہستہوسانکہر بئ {بؤ نہ یارہ کانی موحہ مہد ﴿و﴾ و نہ یارہ کانی قورنآن} ہہم بہرنامہش بئ {بؤ نہو ٹوممہتہ، نہو کوئمہ لہی شوئن قورنآن دہ کہون و بروای پئ دئین}.

تنجا دواى ئه‌وهى خوا سوږىندى خوارد به قورئانى چه كيم، ده‌فه‌رموئى:

٣- ﴿إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ به دئىبايى تو له په‌وانه‌كراوانى، نه‌مه وه‌لامى سوږىنده‌كه‌يه، (جَوَابُ الْقَسَمِ)، ده‌شگونجى بگوتري: (مُقَسَّمٌ عَلَيْهِ)، سوږىند له‌سه‌ر خوراو، تنجا (إِنَّ) بو جه‌ختكرده‌وه‌يهو (ل)يش ديسان بو جه‌ختكرده‌وه‌يهو، ده‌توانين بئتين: له‌م رسته‌به‌دا سى جوړه جه‌ختكرده‌وه‌ه‌ن:

١- خوا سوږىندى خواردوه: ﴿وَالْقُرْآنَ الْكَبِيرَ﴾، سوږىند به قورئانى چه كيم.

٢- پىتى ته‌نكىد كه (إِنَّ) به.

٣- (ل)ى (لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ): ﴿إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾، كه ديسان بو جه‌ختكرده‌وه‌يه.

نه‌مانه هه‌رسىكيان جه‌ختكه‌ره‌وه‌و داكوكيه‌رن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ى، دى، كه برىتبه له‌وه‌ى موچه‌مه‌د ﷺ له په‌وانه‌كراوانى خوايه، نه‌مه بيگومان له‌به‌ر راهاويشته‌وه، به‌كناره قسه‌كردنه له‌گه‌ل هاوبه‌ش بو خوا دانه‌ره‌كان دا، كه په‌يامى پيغه‌مبه‌ريان ﷺ به ناراست داده‌ناو، جوړىكيشه له دل‌دانه‌وه‌ى پيغه‌مبه‌ر ﷺ، كه دئىبايه تو به‌و شيوه‌يه‌ى، چونكه مروّف مروّفه‌و، هه‌رچوږ بى، كه هينده هه‌ر خه‌لك به درويان داناو، بى پروا‌بوون و كه‌لله‌ره‌ق بوون، دوور نيه مروّف جوړىك له دوو دئى به‌رانبه‌ر به خوئى، يان نيگه‌رانى بو په‌يدا‌بى، نه‌وه بو دئىاكرده‌وه‌ى پيغه‌مبه‌ره ﷺ.

٤- ﴿عَلَّٰصِرَاتٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾، له‌سه‌ر رڼيه‌كى رڼك و راست، (عَلَىٰ لِلِاسْتِعْلَاءِ الْمَجَازِيِّ)، مه‌به‌ست پىي چه‌سپاويه، يانى: تو له‌سه‌ر نه‌و رڼيه راسته، له‌سه‌ر نه‌و راسته شه‌قامه، زور چه‌سپاوى و نه‌له‌خشاوى، رڼى راست، ﴿صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ بيش نه‌و رڼيه‌يه كه مروّف به نامانچ ده‌گه‌يه‌نى، چونكه ئينسان له رڼگاي راسته‌وه ده‌گاته نامانچ و، له رڼى لارو چه‌وت و پيچاو پيچه‌وه، له نامانچ دوور ده‌كه‌وتته‌وه‌د.

۵- ﴿تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ﴾، دابه زیتراوی خواجه کی زالی میهره بانه، به خشنده به، وشه ی: (تَنْزِيلَ) نه گهر به سر (فَتْحَة) بخوتزیتتهود: (تنزیل)، واته: له حالیکدا که نه م قورنانه دابه زیتراوی خواجه کی زالی میهره بانه، نه گهر به بۆر (ضمة) یش بخوتزیتتهود، که نهو خویندنه وه به ش هاتوه: (تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ) یانی: نه م قورنانه دابه زیتراوه له لایه ن خواجه کی زۆر زالی خاوه ن نه و په ری به زه بیه وده.

وشه ی (عُرَّة) بریتیه له حاله تیک که مروّف نه گهر هه ییوو، دوژمنه کانی، پیتی ناویرن، (رَحْمَة) یش بریتیه له به هرده مندکردنی خه لک له چاکه و به خشش، ئنجا بیگومان خوا له قه دهر خو ی و، مرو فیش له قه دهر خو ی.

نایا قورنانه بوچی دابه زیتراوه و، نامانج له دابه زیتراوی نه م قورنانه چیه؟

۶- ﴿لِنُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ﴾، بو نه وه ی کومه لیک وریاو هوشیار بکه یه وده، که باب و باپیرانیان هوشیار نه کراونه وده، (الْإِنذَارُ: إِعْلَامٌ مَعَ تَخْوِيفٍ) (إنذار) ناگادارکردنه وه به له گه ل ترساندن دا، که ده فهرمو ی: (لِنُنذِرَ) نه مه (ل) ی (تَغْلِيل) ده، یانی: هۆکاری دابه زینی قورنانه نه وده بووه، که تو کومه لیک، خه لکیک برستینی و هوشیار بکه یه وده، که باب و باپیرانیان هوشیار نه کراونه وده و نه ترستیراون.

نه م (ما) یه (ما أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ) وه ک گوتمان:

أ- ده گونجی (ما) ی لابه ره (نافیه) بی، یانی: باب و باپیرانیان ناگادار نه کراونه وده،

به لأم له رووی زمانی عه ره بیه وده، دوو مانای دیکه شی هه ن:

ب- ده شگونجی نه و (ما) یه (موصولة) ده بی، یانی: (قَوْمًا الَّذِينَ أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ)، کومه لیک که باب و باپیرانیان ناگادار کراونه وده.

ج- هه روه ها لیره دا (ما) ده گونجی (مصدرية) چاوگی بی، یانی: خه لک و شیار بکه یه وده، هه مان هوشیار کردنه وده، که باب و باپیرانیان پیتی و شیار کراونه وده.

به لأم له پرووی سیاق و گونجان له گه لَ تیره دا، ههر به که میان راسته، جاری دیکهش باسَم کردوه که به داخه وه هه ندیک له توژهرانی قورئان، تهماشایان کردوه، مادام چهند مانایه که له پرووی ریزمانی عه پهبیه وه راست بن، نه وه نه گه رانه یان هه موویان هیناوه، به لأم که سه رنج بدهیه نایه ته که، به کتیکیان ده گونجی، به لَ له پرووی ریزمانیه وه نه وانی دیکهش، گونجاون، به لأم له پرووی واتای قورئان و سیاقه که وه، ته نیا به که میان گونجاوه، بوچی؟

چونکه نه وه راستیه که باب و باپیران و پیشینانی کافرانی کومه نگایه که، که پتغهمبهری خاتم ﷺ له نیواندا ره وانه کراوه، له شوینی دیکهش له قورئاندا هاتوه، که نه ترستیندراون و هوشیار نه کراونه وه، ناگادار که ره وه وه وشیار که ره وه یان بو نه هاتوه، تنجا که لیرهش ده فهرموئ: ﴿فَهُمْ عَظْلُونَ﴾ بویه نه وان بی ناگان، چونکه باب و باپیرانیان هوشیار نه کراونه وه، ئەمه بیکومان به لگه ی راستی پای به که مه، که (ما): لابه ره (نافیه) یه: ﴿لِنُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤَهُمْ﴾ کومه نیک بترستی و هوشیار بکه یه وه، که باب و باپیرانیان هوشیار نه کراونه وه، بویه بی ناگان، ته گه رنا ته گه ر (ما) (موصولة) بی، نه وه خه لگه ی باب و باپیرانیان ناگادار کراونه وه، نه دی ﴿فَهُمْ عَظْلُونَ﴾ چی لنده که ی، ته گه ر ناگادار کراونه وه، بوچی بیتناگان؟ دیسان ته گه ر (ما) (مصدریه) یش بی، به هه مان شیوه.

که واته: ههر ته گه ر تینسان په له نه کات و، تهماشای سیاقه که هه مووی بکات، زورجار واتایه که ی زیاتر بو دهرده که وئ، ئیستا ئەم ﴿فَهُمْ عَظْلُونَ﴾ ده رخه ری نه وده یه که (ما) له رسته ی به که مدا، لابه ره (نافیه) یه، یانی باب و باپیرانیان نه ترستیراون و ناگادار نه کراونه وه، تنجا ئەمه له دوو شوینی دیکه ی قورئانیش دا هاتوه، که من ئیستا له یادم:

یه که میان: له سووره تی (السجدة) دا هاتوه، که ده فهرموئ: ﴿لِنُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَنْهَمُ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾، واته: تاکو کومه نیک، بترستی و هوشیار بکه یه وه، که له پیش تو دا، هیچ وشیار که ره وه و ترستینه ریان بو نه هاتوه، به لکو ری راست بگرن.

دوهه میان: له سووره تی (القصص) دا هه مان ته عبیر هاتوه، به تۆزیک جیاوازییه وه: ﴿لِيُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَتْهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ (القصص: ۴۶، تاكو كۆمه لیک بترسینی و وریا بکه به وه، که هیچ وریا که ره وه به کیان یتیش تۆ بۆ نه هاتوه، به لکو په ند وه ربگرن.

که واته: نه وه دی که له دوو سووره تی (السجدة) و (القصص) دا هاتوه، پشتراستی نه وه ده کاته وه، که لیره دا مه به ست له وه که ده فه رموی: ﴿مَّا أَنْذِرَ آبَاؤُهُمْ﴾، باب و باپیرانیان، یتشینانیان وریا نه کرانه وه وه نه ترسیتراون، نه وه تا له و دوو سووره ته دی که ش دا به هه مان شیوه ده فه رموی: ﴿مَّا أَتَتْهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾.

(۷) - ﴿لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾، به دلنایی قسه له سه ر زۆربه یان چه سپاوه، بۆیه بروا ناهیتن. (حَقٌّ: أي ثَبَتَ وَوَقَعَ، فَلَا يَقْبَلُ تَقْضًا). چه سپاوه و هاتۆته دی و، هه لوه شان وه هه لئاگرئ، له سه ر زۆربه یان قسه چه سپاوه، بۆیه بروا ناهیتن.

لیره دا وشه ی (الْقَوْلُ) چاوگه و مه به ست پیتی نه وه به که خوا ﴿يَتَذَكَّرُونَ﴾ و یستوو به تی، یانی: وه ک ده گوترئ: قسه ی ده روونیه، یاخود: نه وه به که خوا ﴿يَتَذَكَّرُونَ﴾ بۆ یتغه مبه رانی ﴿يَتَذَكَّرُونَ﴾ سروشکردوه، زۆربه ی زانایان هه ر وایان لیکداوه ته وه ده لئین: نه وه که خوا له سووره تی (هود) دا ده فه رموی: ﴿لَا مَلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾، هه ره وه ها له سووره تی (السجدة) - ۱۳ - شدا به هه مان شیوه هاتوه، مه به ست نه وه به: که خوا بریاری داوه دۆزه خ پر بکات له جند و مروف، بۆیه ده بی زۆربه یان بروانه هیتن تاكو دۆزه خ پر بی! به لأم به و لیکداوه نه وه به جوړتک له چه بر رووده دا، نایه ته که ش و ناهه رموی، به لکو یانی: نه وه فه رمایشته ی خوا که به سه ر نه واند ا چه سپاوه، نه وه به که هه رکه سیك بروانه هیتن، سزا ددرئ، هه ر که سیك هیدایه تی خوا ره فر بکات، سزا ددرئ، نه وه به نه و بریاره ی خوا و نه و بریاره یان به سه ردا چه سپیوه، که نه وانه بروا ناهیتن، بۆیه سزا ددرئین، نه ک خوا بریاری

داوه ئیمان نههتین، تاكو سزا بدرین، چونكه نهوه جهبره، نا، بریاره‌که‌ی خوا نهوه‌یه: هەر که‌سیک هیدایه‌تی خوا وه‌رنه‌گرتی و قبول نه‌کات، سزا دهری، نهوه بریاری خواجه، نهو بریاره‌یان به‌سه‌ردا چه‌سپوه، واته: سزا دهرین، نه‌ک بریاره‌که‌ی خوا نهوه بی، که دۆزه‌خ پر بکات، ئنجا بۆیه ده‌بی، نهوه‌نده‌ی دۆزه‌خ پر ده‌بی له جند و مروّف، بروا نههتین، تاكو فه‌رمایشتی خوا بیته دی، که ده‌بی دۆزه‌خ پر بی، نا، به‌لئی، خوا فه‌رموو‌یه‌تی: دۆزه‌خ پر ده‌کم، که نه‌مه‌ش هه‌ره‌شه‌یه له مروّف و جند، به‌لام نهو بریاره‌ی خوا که چه‌سپاوهو لیره‌دا هاتوهو له شوونی دیکه‌شدا هاتوه، نهوه‌یه که خوا ده‌فه‌رموی: هه‌رکه‌س بروا نههتین و هیدایه‌تی خوا ره‌فز بکات، سزای ده‌دهم، نهو بریاره‌یان به‌سه‌ردا چه‌سپوهو به ته‌نکید نه‌وانه سزا دهرین.

که‌واته: بریار به‌سه‌ر زۆربه‌یاندا چه‌سپوه، نهو بریاره‌ی خوا که: هه‌ر که‌سیک ئیمان نههتین، خوا سزای ده‌دات، نه‌وانه‌ش بروا نههتین، بۆیه نهو بریاره‌یان به‌سه‌ردا چه‌سپاوه، له سوورەتی (النحل) نایه‌تی (۱۰۴) دا خوا ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾، واته: به‌دلنیا‌یی نه‌وانه‌ی بروا به نایه‌ته‌کانی خوا نههتین، خوا رینمایان ناکات و نازاریکی به تیشیان هه‌یه.

یان: له‌به‌ر نه‌وه‌ی بروا نههتین، خوا دلیان وه‌رنا چه‌رخیتین، که‌واته: پشینی له‌وانه‌وه هه‌لو‌تستی نه‌رینیی هه‌یه‌و، نه‌وه‌ی خوا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِمْ﴾ له‌گه‌لیاندا ده‌کات، دهره‌هاویشته‌ی هه‌لو‌تست و کرداری خو‌یانه.

له‌و باره‌وه که نایا مه‌به‌ست له‌وانه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِمْ﴾ هاتوه تاكو وریان بکاتوه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی که باب و باپیرانیان وریا نه‌کراونه‌وه، کین؟ چه‌ند رایه‌ک هه‌ن، له ئیو تو‌یژه‌رانی قورئان دا:

أ / هه‌ندیکیان گو‌توو‌یانه: عه‌ره‌به عه‌دنا‌نیه‌کان، (العرب المستعزبة) ن.

ب/ هه‌ندیکیان گوتووایانه: هه‌موو عه‌ره‌به‌کانن، عه‌ره‌بی عه‌دنایی و قه‌حطایی.

ج/ هه‌ندیکیش گوتووایانه: نا‌مه‌به‌ست پیتی خه‌لکی مه‌ککه‌و ده‌وروبه‌ریه‌تی.

د/ به‌لام من پیم وایه، مه‌به‌ست پیتی تیکرای خه‌لکه، هه‌چه‌نده له تفسیره‌کاندا نه‌و رایه‌م نه‌بیتوه: ﴿لِنَذِرُقَوْمًا مَّا أَنْذِرَآءَابَاؤُهُمْ﴾ تاکو کۆمه‌لێک بترستی که باب و باپیرانیان وریانه‌کراونه‌وه، نه‌وه به‌س گه‌لی عه‌ره‌ب نه‌بوون، که پیش موحه‌ممه‌د ﷺ پیغه‌مبه‌ریان بۆ نه‌هاتوه، به‌لکو کوردیش و ابوو، فارسش و ابوو، تورکیش و ابوو، گهلانی دیکه‌ش و ابوو، قه‌ومیش واته: کۆمه‌له‌ خه‌لکێک، که‌واته: له راستییدا، نه‌وه‌ی که پیغه‌مبه‌ری خاتم ﷺ هاتوه، وشیاریان بکاته‌وه‌و، بیانترستی، به‌لێ سه‌رده‌تا خه‌لکی عه‌ره‌ب بوون، به‌لام دوابی سه‌رجه‌م خه‌لکه‌کانی دیکه‌ش بوون، چونکه نه‌گه‌ر مه‌سه‌له نه‌وه‌ بئ، که پیش موحه‌ممه‌د ﷺ ترستی‌نه‌ر و وریاره‌که‌ره‌وه‌یان بۆ نه‌هاتوه، نه‌وه به‌س بۆ عه‌ره‌ب وانه‌بووه، به‌لکو بۆ کوردیش و بۆ فارسش و بۆ تورک و نه‌فغان، گهلانی دیکه‌ش پیش موحه‌ممه‌د ﷺ به‌نیزیکیی، هه‌روابوو، نه‌گه‌رنا له رابردوودی دووردا، هه‌موویان پیغه‌مبه‌ریان بۆ هاتوون: ﴿وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾ فاطر، به‌لام له رابردووی نیزیکیاندا، پیش موحه‌ممه‌د ﷺ، پیغه‌مبه‌رێک بۆ هیچ کام له‌و گهلانه، نه‌هاتوه، چونکه زۆرتین ماوه له نێوان دوو پیغه‌مبه‌راندای بووبئ، نه‌و ماوه‌یه‌یه که ده‌که‌ویته نێوان موحه‌ممه‌د و عیساوه ﴿عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ﴾، که نه‌گه‌ر عیسا له (١) ی زاینیی له دایک بووبئ و، موحه‌ممه‌د ﷺ له (٥٧١) زاینیی له دایک بووه، واته: له نێوان له دایک بوونی عیساو له دایک بوونی موحه‌ممه‌د دا: (٥٧٠) سأل هه‌یه، که دباره پیغه‌مبه‌ر ﷺ دوابی (٤٠) سأل کراوه‌ته پیغه‌مبه‌ر، واته: له سالی (٦١٠) زاینیی دا، مانای وایه له نێوان له دایک بوونی عیساو، کرانه پیغه‌مبه‌ری موحه‌ممه‌د ﷺ (٦١٠) سأل هه‌یه، ماوه‌یه‌یه که زۆره، زۆرتین ماوه‌یه‌وه له‌و ماوه‌یه‌دا هیچ پیغه‌مبه‌رێک نه‌هاتوه، بۆ هیچ کام له‌و گهلان، به‌ پیتی نه‌وه که له میژوودا باسکراوه‌و، قورئانیش ئاماژه‌ی پئ ده‌کات.

مه سه لهی دووهم:

وتناکردنی نه وانهی بر و ناهینن، له شیوهی که ساینکدا که کۆتیان خراوته گهردنه وه، ههتا چه ناگهیان و، سهریان هه لبراهه و، بهر به ستیان له پشسه وه و له دواوه هه یه و، پرووشیان داپوشراوه، په رده به سه رده و، چاویان دادراوه، بۆیه توانای جوولئه و دیتیان نیه و، وریاگردنه وه شیان بی سووده، به لام که سیک شوین قورن بکه وئی و ترس و سامی خوای هه بی، له هوشیار کرانه وه به هره مه ند ده بی:

خوا ده فرموی: ﴿إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾ وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ إِنَّمَا نُذِرُكَ مِنَ اتِّبَاعِ الذِّكْرِ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ الْعَلِيمَ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾﴾

شیکردنه وهی ئه م، ئایه تانه، له ههشت بر گه دا:

١- ﴿إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَقِهِمْ أَغْلَالًا﴾، ئیمه کۆته کا همان خستوونه گهردنیا نه وه، (اغلال) کۆی (غُل)، واته: کۆت، پتوهند، که مرووف وای له دهکات نه توانی سه ربادات، یان سه ردانه ویتن، لیره دا که ده فرموی: ﴿إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَقِهِمْ أَغْلَالًا﴾، (الجعل) تکوین شیء) (جعل) پیکهیتانی شتیکه، (غُل) بریتیه له نالقه یه کی پان له ناسن، یان چه رم وه که گهردنه ندیک و ریشمه یه که ده خرپته مله وه و، ده وری گهردن ده دات و، وای له دهکات به رزو نزم و نه ملولا نه کات و ریک بوهستی.

٢- ﴿فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ﴾، ئنجا نه و کۆتانه که خراونه گهردنیا نه وه، ههتا چه ناگه کانه و نه وان سه رهه لبراون، (أذقان) کۆی (ذَقْن) یا خود (ذَقْن)، که به کوردیی ده لئین: چه ناگه.

﴿فَهُمْ مُقْمَحُونَ﴾، له نه جامی شهوه دا که نهو کۆتانه یان خراونه گهردنه وه، سه ریان بهرز کراوه ته وه، سه ریان هه لبر اوه، (مُقْمَحُونَ: جمع مقمح اسم مفعول ای: المَجْعُول قَامِعًا، أي: رَفَعًا رَأْسَهُ نَاطِرًا إِلَى فَوْقِ)، (قَمَح) یانی: (رَفَع رَأْسَهُ)، سه ری بهرز کرده وه، (مُقْمَحُونَ) یش کۆی (مُقْمَح) ه، که سه یکه سه ری بهرز کرابیته وه و نه توانی ته ماشای خواره وه بکات.

(۳) - ﴿وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا﴾، له پیش ده ستیانه وه بهر به ستیکمان داناوه.

(۴) - ﴿وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا﴾، له دوایشانه وه بهر به ستیکمان داناوه، وشه ی (سَد) خوێتراویشته وه: (سَد) ههردووکیان واته: دیوار، په رده، ئیوان، بهر به ست.

(۵) - ﴿فَاعْشَيْنَهُمْ فَهَيْمَ لَا يَبْصُرُونَ﴾، ئنجا په رده شمان به سه ر چاو هه لکیشاون، بۆیه نابین، نه وه ی پیشی فه رموی: کۆتیان له گه ردن کراون، تا کو چه ناگه کابنان هاتوون و سه ریان بهرز کراوه ته وه، ئنجا نه مهش تو خکر دنه وه ی وێچواندنی نه وانه، له قبوول نه کردنی هیدایه تی خوادا، به که سه یکه، که وێرای نه وه ی کۆتی له گه ردن کراوه، دیوار یکی له پیش داندراوه و دیوار یکی له دواوه، داندراوه، په رده به کیشی به سه ر چاو هه لکشاوه، که واته: نه ده توانی بجوولن، بچینه پیش و بچینه دوا، نه ده ستوانی ببینی.

(۶) - ﴿وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾، به کسانیشه بۆ نه وان، وریایان بکه یه وه، یان وریایان نه که یه وه، بیانترستی، یان نه یانترستی، هه ر پراوا ناهیتن، یانی: ناگادار کردنه وه و ترساندن و، ناگادار نه کردنه وه و نه ترساندن بۆ نه وان، وه که یه که.

که ده فه رموی: ﴿فَاعْشَيْنَهُمْ﴾، (الغشاء: وَهُوَ مَا يُغْطِي شَيْئًا، أي: أَغْشَيْنَا أَبْصَارَهُمْ)، پۆشه ریکه شتیک دابپوشی و به سه ر شتیک دا بدری، یانی: چاوه کابنایمان دابپوشیون.

که ده فه رموی: ﴿وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ﴾، ئەم شتیوه پرسیار کردنه، بۆ یه کسانکردنه، بیانترستی یان نه یان ترستی، وشیاریان بکه یه وه یان وشیاریان نه که یه وه، نه مه لیرده دا بۆ یه کسانکردنه نه که بۆ پرسیارکردن، یاخود بۆ

سهرسورماندن، یاخود بۆ نکو و نیلیکردن، که تیمه دواتر له خسته پرووی چهند سهرنجیک دا، زیاتر تیشک ده خهینه سهر چه مک و واتای نه و نایه تانه، به لام زانایان گوتوو یانه: بۆ لیکدانه وهی ئەم نایه تانه، دوو واتا هه ن:

١- حالی ئەو کافرانه، چۆن ترازه له پروا نه هیناندا، به حالی که سانیکه وه، که کۆتیا ن خراوته گهردن و ناتوانن مل بجووتین، پاشان دیوار یکیان له بهردهم دا داندرا وه دیوار تیک له پشتیان و، په رده شیان به سهر چاو هه لکشا وه، واته: له قبو ل نه کردنی هیدایه تی خوا دا، ئەوانه حالیا ن وه ک حالی که سیک ی تا وایه.

٢- مه بهست نه وه یه، ئەوانه له پوژی دوا ییدا وایان لێ ده کری، واته: له پوژی دوا ییدا کۆتیا ن ده خرته گهردن و، دیواریا ن له پیش ده بن و، دیواریا ن له دوا ده بن، په رده یان به سهر چاو هه لده کشتن، وه ک خوا ﷻ له سووره تی (غافر) دا ده فه رمو ی: ﴿مِ الْأَدْبَانِ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَمِمَّا أُرْسِلْنَا بِهِ. رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٧٠﴾ إِذِ الْأَعْمَالُ فِي آعْتِقِهِمْ وَاللَّغْوِ يُسْحَرُونَ ﴿٧١﴾ فِي الْعَمِيرِ تُرْفَى النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾﴾، واته: ئەوانه ی پروایان به کتیب نه هینا وه، (کو ی کتیبه کانی خوا)، به وهی که پتغه مبه را همان پت رهوانه کر دوون، له مه و دوا ده زانن، کاتیک که کو ته کان ده خرته گهردن یانه وه، ههروه ها زنجیره کان، {زنجیره کانیش ده خرته ده ست و پتیا نه وه}، به نپو ناوی داغ و کو لیودا راده کیشرو ی ن، دوا یی له نپو بلتسه ی ناگر دا، ناگر ده درین {ناگری بلتسه داریا ن ده درته به ری}.

که به ته نکید ئەمه مه بهست پتی پوژی دوا یه.

به لام ئەوهی سووره تی (یس)، هه ره چهنده ده گونجی مه بهست پتی پوژی دوا ییش بن، به لام به پتی سه ليقه و سیاق، نه گه ر له نایه ته کانه وه رامتین، ده زانین مه بهست پتی دنیا یه، نجا که مه بهستیش پتی دنیا یه، به مه جاز نه ته عبیره به کارهاتوه، یا ن: ئەوانه حالیا ن وه ک حالی که سیک وایه که بهو شیوه یه بیت، نه ک به کردار کۆتیا ن خرایته گهردن و، دیوارو به ره به ستیا ن له پیش و له بهردهم دا داندرا بی، په رده یان به سهر چاو هه لکشا بی.

﴿لَا يُؤْمِنُونَ﴾، ئەم رێستە بە روونکەرەوهی رێستە ی پێشینیە، کە دەفەر موی: ﴿وَسَاءَ عَلَيْهِمْ أَنْذَرْتَهُمْ أَنْ لَا يَأْتِيَهُمْ بَرْقٌ وَلَا يَنْزِيلٌ مِنْ سَمَواتِ رَبِّهِمْ﴾، بە کسانە بۆ ئەوان وریایان بکە یهوه، یان وریایان نە کە یهوه، ﴿لَا يُؤْمِنُونَ﴾ چونکە کە بروایان نە هینا، مانای وایە ناگادار کردنەوه و ناگادار نە کردنەوه یان وه کە یه کە، ترساندن و نە ترساندن یان هەر وه کە یه کە، ننجایا مادام هەردوو ک لایە کسان، بۆچی پێغه مبه ر ﷺ بە ئەرکی هۆشیارکردن و وریاکردنەوهی خەلک هەلده ستی؟

(۷) - ﴿إِنَّمَا تُذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ الْعَلِيمَ﴾، بە دنیایی تۆ تەنیا کە ستی وریا دە کە یه وه و دە ترستی (کە بە هره مەند بێ له و ترساندن و وریا کردنەوه یه) کە شوین زیکر بکەوی، [شوین قورئان بکەوی، کە بیرخه رەوه یه] و، بە پەنامە کیش له (خوای) خاوه ن بە زه یی بترس.

(۸) - ﴿فَنَشَرُهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ﴾، ننجایه و کە سه مۆژده ی پێده بە لیبوردنیکی تابه ت و، بە پاداشتیکی پر ریز و حورمه ت، کە واته: ئەگەر بۆ ئەوانی پێستی، وریا کردنەوه و ترساندن و وشیارکردنەوه ی پێغه مبه ر ﷺ سوودی نه بێ، بە لام بیکومان سوودی هه یه بۆ کە ساتیک، کە دوو مه رجیان تیدا هه بن:

۱- شوین قورئان بکەون.

۲- ترس و سام و هه یه تیان به رانه ر به خوای به به زه یی هه ییت.

بۆچی خوا ﷻ له نێو هه موو سیفه ته کانی خۆیدا، لێره دا خوێ به سیفه تی به به زه یی (الرُحْمَن) وه سف کرده؟ ده توانین بلێن: له به ر دوو هۆکار:

یه کەم: ئەمە ناما زه یه کە بۆ نه وه کە ره حمه ت و به زه یی خوا، خواز یاری نه وه نیه، ترس و سام و هه یه ته ت به رانه ری نه بێ و لئی بێ باک بی.

دووم: له به ر نه وه ی هاو به شه بۆ خوا دانە ره کان، هه ستیار بوون به رانه ر ناوی (الرَحْمَن)، وه ک له سوورته ی (الْفُرْقَان) تابه تی (۶۰) دا، ده فەر موی: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ امْجِدُوا لِلرَّحْمَنِ﴾

قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٤﴾، واته: نه گهر بیتان بگوتری: کرنووش بهرن بو (خوای) خاوهن به زهیی، ده نین: (الرَّحْمَن) کتیه؟ نایا کرنووش بهرین بو که سیک که تو فرمانمان پیده که ی؟! بهس سلهمینه وه شیان تیدا زیاد ده کات {نه و فرمان پیکردنه}.

مهسه لهی سټیه م و کوټایی:

راگه یاندرانی نه و راستیه که خوا ﷻ مردووان ده ژینټه وه، هه رچی ده شیکهن و پیش دهستی خوټایی ده خهن، شوټه واره کانیشیان توټار ده کات و، هه موو شتیکشی له نووسینکی بنه ره تیدا سه رزمیر کردوه:

خوا ده فهرموئ: ﴿ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآخِرَهُمْ وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴾ (۱۲)

شیکردنه وهی ئه م، ئایه ته، له سټی برگه دا:

(۱) - ﴿ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ ﴾، به دنیایی ئیمه خوټان مردووان زیندوو ده کهینه وه، واته: له قیامت و له کاتی هه ئسانه وه و زیندوو کرانه وه دا.

هه ندیک له زانایان له ته فسیری: ﴿ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ ﴾ دا گوټوو یانه: له دنیا دا ئیمه مرؤفه کان له مردنی مه عنه وهی ده رباز ده کهین، به هوټی هیدایه تی خواوه، که له قورټان و له پیغه مه ردا ﷻ به رجه سه ته به.

ده ئیم: له پرووی پزیمانی عه ره بییه وه، ئایه ته که نه و مانایه ش ده کهینه نی، به لام زیاتر واینده چټن مه به ست مردوو زیندوو کردنه وهی راسته قینه بن، نه که مردوو زیندوو کردنه وهی مه عنه وهی، نه ویش - مردوو زیندوو کردنه وهی راسته قینه - له قیامت دا ده بن، نه که رنا نه و مانایه ش ده کهینه نی و له قورټان دا هاتوه، خه لک زیندوو بکاته وه، وه که خوا ده فهرموئ: ﴿ أُوْمِنُ كَانَ مِيثًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذَلِكَ زُجِنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾ (۱۲۴) الأنعام، واته: ئایا که سټیک که مردوو بوو، زیندوو مان کرده وه و پروناکیه مان پیدا له تیو خه لک دا پیټی برؤا، وه که سټیکه که له تاریکایان دایه و لیټان ده رباز بوو نیه ... بیگومان زیندوو کردونه وه به هیدایه تی خوټی،

بهو فورئانه که ناوی لیتاوه روح، هه روهک له ئایه تی (۵۲) سوورده تی (الشوری) ده فهرمووی: ﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا﴾.

که واته: ده شگونجی وێرای مانا راسته قینه که ی، نهو مانا مه جازیه ش بگه به نێ و فورئان هاتوه مردووان زیندوو بکاتهوه، نهوانه ی به مردنی مه عنه ویی مردوون، زیندوو یان بکاتهوه، به لام به پتی سیاقه که، ناشکرایه که مه به ست پتی مردووانی راسته قینه یه، که به جهسته مردوون و مه به ست زیندوو کرانه وه ی قیامه ته.

(۲) - ﴿وَكَسَبُوا مَقْدَمًا وَءَانرَهُمْ﴾، نهوه ی که پیشیان خستوه، شوینه واره کانیشیان، ده نووسین، نهوه ی کاتی له ژياندا بوون، کردوو یانه و نه جامیان داوه و پیشیان خستوه، ده نووسین و، نهودش که له دوا ی به جیهیشتنی ژيانی دنیا، بوته شوینه واریان، شوینه واره کانیشیان ده نووسین.

(۳) - ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ﴾، هه موو شتیکیشمان سه ر ژمیر کردوه، له پیشه وایه کی روونکه ره وه و روژن دا، پیشه وایه هر که سیکه و هه ر شتیکه، که په پرده ویی لیبکری، چ مرؤف بن، چ نووسین بن.

که ده فهرمووی: ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ﴾، واته: (كُلُّ شَيْءٍ مِنْ أَعْمَالِ النَّاسِ)، هه ر شتیك له کرده وه کانی خه لک، یا خود هه موو شتیك له دروستکاره و کان و له کرده وه و هه لسوکه وه ته کان،

بینگومان (كُلُّ شَيْءٍ) هه موو شتیك، ده شگونجی و اتاو چه مکه که ی فراوان و گشتی بن، به لام به پتی رهوت (سیاق) وای پنده چی تایبهت بن، به خه لکه وه:

یانسی: (كُلُّ شَيْءٍ مِنْ أَعْمَالِ النَّاسِ وَتَضَرُّفَاتِهِمْ، وَأَخْوَالِهِمْ)، هه موو شتیك له کرده وه و هه لسوکه وت و حال و بالی خه لک هه مووی له پیشه وایه کی روون دایه، که مه به ست پتی (لَوْحٌ مَّحْفُوظٌ)، نجا ئایا (لَوْحٌ مَّحْفُوظٌ) و (إِمَامٌ مُّبِينٌ)

دروستکراویکی خوایه، که خوا زانیاری و زانراوه کانی خوئی تیدا تۆمار کردبئی، یاخود مه بهست پیی زانیاری خوایه؟ زانایان ههردوو رایه که بیان خستوونه پروو. منیش زیاتر وای تیده گه م مه بهست پیی زانیاری بن سنووری خوا بی، به لام بۆیه خوا ئه و ته عبیره ی به کارهتئاوه، چونکه ئیمه ئه گهر شتیک بنووسین، له له و حیکدا، له ته ختیکدا، له کتیییکدا، له تۆماریکدا بنووسین، دوا یی ئه و نووسینه مان لئ تیک ناچی و، که م و زیادیش ناکات، واته: خواش هه موو شتیک ده زانئ، زانیاری خوا، گۆرانی به سهردا نایه ت و که م و زیاد ناکات و، خوا هیچ شتیکیشی له بیر ناچی.

کورتہ باسیک: پینچ سہرنجی گرنگ له بارہی ثابہ تہ کانی سہرہ تہای (یس) هوه

۱- که خوا فہرموویہ تی: ﴿لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ﴾، پیشتیش باسماں کردو ئه و پایہی توئزہ رومان هیتا، که ده لئین: مه به ست له (الْقَوْلُ) لئیردها ئه و بریاری خواہی، که ده فہرموی: ﴿وَمَتَّ كَلِمَةُ رَبِّكَ لِأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ ۱۳۱ هود، واتہ: فہرما بشتی پەرودہ ردگارت تہ او بووہ که ده فہرموی: دۆزخ پر ده کهم له جند و مروؤف تیکرایان.

ههروه ها هه مان راستی له سوورہ تی (السُّجْدَة) ش دا هاتوه، که خوا ده فہرموی: ﴿وَلَكِنَّ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ ۱۳۲، واتہ: قسه (بریاری) له منه وه چه سپاوه، که دۆزخ پر ده کهم له جند مروؤف، تیکرایان، که واتہ: له دوو شوینی قورئان دا، ئه و راستیہ راگه به ندراره که خوا بریاری داوه، دۆزخ پر بکات، له مروؤف و جند.

زورئیک له توئزہ ره وانسی قورئان ده لئین: که خوا لئیرہ ده فہرموی: ﴿لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ﴾، قسه له سہر زوربه یان پیوست بووه، یانی: بریاری خوا ئه وهیہ که فہرموویہ تی: ده بی دۆزخ پر بکه م، نجا بو ئه وهی دۆزخ پر بی، نابی زوبه ی خه لک بروابینن!

به لام وه ک پیشتیش گوتم: ئه وه مانا لیکدانه وهیہ کی هه له یه و، سہرده کیشی بو زورئیکردن (جبر)، که خوا تازہ بریاری داوه و ده بی دۆزخ هه ر پر بی، نجا پریش نابی ئه گه ر زوربه ی خه لک کافر نه بن، بۆیه نابی بروابینن! به لام له راستییدا ئه م مانا لیکدانه وهیہ شایسته ی فہرما بشتی خوا نیه، به لکو مانای راستی ئه و دوو ثابہ تہ ئه وهیہ که: بریاری خوا وایه: هه ر که سیک پر وا

نه هیتن، سزا دهرقی، نه وانه ش برپوا ناهیتن، بویه دهبی سزا بدرتن، که واته: بریاری خویان له سهر چه سپوه، واته: دهبی سزا بدرتن، له بهر نه وهی برپوا ناهیتن، که لیره دا ده فهرموئ: ﴿لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰی اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾﴾، برپار له سهر زۆربه یان چه سپاوه، نه و برپاره ی که دهبی سزا بدرتن، له سهر یان چه سپاوه، له سهر چی؟ ﴿فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾، له بهر نه وهی برپوا ناهیتن، له بهر برپوا نه هیتنایان برپاریان له سهر چه سپاوه، نه که له بهر نه وهی دۆزه خ پر بئ، که تازه خوا بریاری داوه دۆزه خ پر بکات، ننجنا نه گهر مروؤف و جند زۆربه یان کافر نه بن، دۆزه خ پر نابئ!! به لکو مه به ست نه وهیه که بریاری خویان به سهر دا چه سپوه، که نه ویش ده گونجی به دوو واتایان لیکیدینه وه:

یه که: بریاری خویان به سهر دا چه سپوه، که ههر که سیک هیدایه تی خوا قبول نه کات، خوا هیدایه تی نادات.

دوو: یا خود بریاری خویان به سهر دا چه سپوه، که ههر که سیک هیدایه تی خوا قبول نه کات، خوا سزای ده دات.

نه و دوو مانایه راست و گونجاون، له گه ل نه و فرمایشته ی خوا دا که مروؤف و جند: {بریاری خویان به سهر دا چه سپاوه}، یانی:

یه که م: ههر که سیک پشه کییه کانی نیمان هیتانی له خویدا نه هیتانه دی و، ته ماشای هیدایه تی خوی نه کردو، تیوه پای نه ماو سهرنجی نه داو، ویستی خوی نازاد نه کرد، که نازادانه ته ماشای هیدایه تی خوا بکات، ناتوانی برپوا بهیتن، ننجنا که نه یوانی برپوا بهیتن، نه وه بریاری خوی به سهر دا ده چه سپن، که به کافرین ده میئته وه.

دوو هم: هم موو نه وانه ی له دنیا دا هیدایه تی خوا ره فز ده کن، به هوی نه وه وه خوا سزایان ده دا، نه وه ش ههر بریاری خویا به.

٢- که خوا فهرموویه تی: ﴿اِنَّا جَعَلْنَا فِيْ اَعْنَاقِهِمْ اَغْلًا لِّمَنۢ لَّا يَدْرِيۡ اِلَآ اِلٰهَ الْاَدْنٰى فِیۡ هُمۡ مُّشْمُوۡنَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنْۢ بَیۡنِ اَیۡدِیۡهِمْ سَدًّا وَّمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَعۡشَبٰنَهُمْ فَهُمْ لَا یُبۡصِرُوۡنَ ﴿٩﴾﴾، نه م

دوو نایه ته مانای پَرِک و راستیان نه‌وده‌یه که خوا حالی نه‌وان، له به‌ران‌بهر وهرنه‌گرتنی هیدایه‌تی خوادا، که‌لله‌ر‌ه‌قیی و عینادیان، ده‌شوبه‌یتی به حالی که‌سیکه‌وه که‌کۆتی خراوته‌ه‌گردن و، دیواری له پیش دانراوه‌و دیواری له دواوه دانراوه‌و، په‌رده‌ی به‌سه‌ر چاو هه‌لکشاهه، نیدی نه‌ده‌توانی بجووتی و، نه‌ده‌توانی ببینی و، نه‌ده‌توانی سه‌ر بسووړتی، که‌سیکیش وای لیکرابی، توانای هیچ شتیکی نیه، نه‌وانه‌ش له نه‌نجامی بیروایی خویناندا، خوین وده‌ک حالی نه‌و که‌سه‌لیک‌ر‌ده‌و.

(فخر الدین الرازی) له تفسیره‌که‌ی خویدا، قسه‌یه‌کی جوان ده‌کات ده‌تی:

(مَنْعُ الْإِيمَانِ: إِمَّا أَنْ يَكُونَ فِي النَّفْسِ، وَإِمَّا أَنْ يَكُونَ خَارِجًا عَنْهَا، فَالْعُدْلُ لَا يَسْمَعُ بِرُؤْيَا نَفْسٍ، وَالسُّدُ يُنْتَعَجُ مِنْ رُؤْيَا الْغَارِجِ) واته: پَرِک‌ر له نیمان، یان ده‌بی له خودی مروه‌که‌دا بی، یان له دهره‌وه‌ی بی، نه‌و کۆته‌که‌ ده‌خریته‌ه‌گردن‌یا‌نه‌وه‌و، ته‌عبیر ده‌کات له‌و حالته‌که‌ له‌ زاتی خویناندا پالنه‌ریان نیه‌ بو نیمان، چونکه‌ ری نادا خوینان ببینن، نه‌و دیواره‌ش که‌ له‌به‌رده‌میان داده‌نری، ته‌عبیر له‌وه‌ ده‌کات که‌ له‌ دهره‌وه‌یان پَرِک‌رو په‌رچ هه‌یه‌و ناتوانن دهره‌وه‌ ببینن.

ننجا خواش ﷻ له سووره‌تی (فصلت) نایه‌تی (٥٢) دا ده‌فرموئی: ﴿سَرَّيْهِمْ مَايُنْتَابِي فِي الْأَفْئَاتِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَبَيِّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾، واته: له‌مه‌ودوا نیشانه‌کانی خویمانان پنی نیشان ده‌ده‌ین، له‌ناسویه‌کاناندا و، له‌خوشیاناندا، تا‌کو بو‌یان دهرکه‌وئی هه‌قه، ننجا که‌سیک دیواری له‌به‌رده‌مدا دانرابی و، له‌پشته‌وه‌ه‌ داندرا‌بی، مانای وایه‌ ناتوانی ته‌ماشای سه‌ره‌وه‌ بکات، تا‌کو له‌ناسویه‌کاناندا نیشانه‌کانی خوا ببینتی و، که‌سیکیش کۆتی له‌ه‌گردن کرابی، ناتوانی سه‌رنجی خویشی بدات، تا‌کو له‌خویدا نایه‌ته‌کان ببینتی، که‌واته: به‌هیچ لایاندا دهره‌فته‌ی نیه! بیروایه‌کانیش حالیان چو‌ن‌راوه‌ به‌حالی که‌سیکه‌وه‌ که‌ناوای لیک‌راوه‌.

منیش ده‌لیم: بیروایان بیرو‌راو هه‌لو‌یست و نه‌ریت و خووخده‌نه‌فامی و خرابه‌کانیان، وه‌ک تۆقی ه‌گردن و زنجیرو که‌له‌پچه‌ی ده‌ست و پتی، کۆتی

كردوون، دەست و پىي بەستوون، سەرەنجام وەك بابايەكى گرفتارى نىوان دىواران و، چاۋ داپۇشراۋ بە پەردە، كۆتر و كوترو، دەست و پىي بەستراۋو هيچ لە دەست نەھاتوو دەبن، ئەوانەش بۇ خۇيان وايان لە خۇيان كردو، وەك چۇن كرمى ئاورىشم بە ليكى خۇي دەزوويەك دروست دەكات، ئەو دەزووہ لە خۇيەوہ دەپىچن، دوايى دەبىتە قۇزاخەيەك و ھەر لە تىو ئەو قۇزاخەيەدا دەمرى، ئەوانەش ھەر لە بيرو بۇچوونە ھەلەو پوۋچەكانى خۇيان، لە بيرو خوليا ھەلەكانى خۇيان، كە لە شيرك و كوفرو نىفاقددا بەرجەستە دەبى، وەك حالەتى عقىدەيى، ھەرۋەھا لە كردارو پەفتارەكانى خۇيان، كە لە تاوانەكاندا بەرجەستە دەبى و، لە جىبەجى نەكردنى ئەركە شەرعيەكان دا بەرجەستە دەبى، ئەوانە لەو بيرو بىروا خولياۋ فيكرد پوۋچانە، لەو كردوہوو پەدوشت و ئاكارە ھەرام و قەدەغانە، قۇزاخەيەكيان بۇ خۇيان دروستكردو، كە دەشوبەيتە حالى كەسكەوہ: كۆتى لە گەردن كرابى و، دىوارى لە بەردەم و لە پشت دانرابى و، پەردەي بەسەرچاۋ ھەلەكشا بى.

۳- كە خوا فەرموويەتى: ﴿ وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾، بۇ ئەوان يەكسانە، بيانترسىنى و وشياريان بگەيەوہ، ياخود نەيانترسىنى و وشياريان نەكەيەوہ، يەكسانە ھەر بىروا ناھىتن.

يەككىك بۇي ھەيە بلى: ئەدى بۇچى بيانترسىنن و ئاگاداريان بگەنەوہ؟ ئەم بىسيارە بە دوو جۇر وەلام دەدرىتەوہ:

يەك: بۇ ئەوہيە كە خوا بەلگەيان لەسەر تەواۋ بكات، ئەگەرنا خوا زانىارىي بە ھەموو شتىك ھەيە، بەلام بۇ ئەوہي بەلگەيان لەسەر تەواۋ بكات و، كەس لە پۇژى دوايىدا بوارى بيانوۋ گرتتى نەبى.

دو: ئەوانە بەلئ وەك كەسانىكن، كۆتيان لە گەردن كرابى و، دىواريان لە بەردەم و لە پشت دانرابى و، پەردەيان بەسەرچاۋ ھەلەكشا بى، بەلام دەتوانن كۆتەكە بشكىنن و،

دیواره کان لابه رن و، پهرده که له بهر چاوی خویان لابدهن، چونکه ههر خویان وایان له خویان کردوه، خۆشیان ده توانن لهو واقیعه که ده شو بهیته حالی که سیکه وه، ناوای لیکراوه، خویان دهر باز بگهن، بۆیهش خوا ﷻ پیغه مبه رانی نار دوون و، به کرده وه زوریش له وانه دهر باز بوون، نه وانه ی بوونه هاوه لانی پیغه مبه ر ﷻ کی بوون، ههر نه وانه بوون که له حالیکی ناوادا، که ده شو بهیته حالی که سیکی کۆتکراوی، دیوار له بهردهم و له پشت دانراوی، پهرده به سهر چاو هه لکشاو، به لام خوا ﷻ به هۆی ناگادار کردنه وه و ترساندن و وشیار کردنه وه ی پیغه مبه ری خواوه ﷻ، له رپی به گۆن دادانی قورئان و راستییه کانی قورئانه وه، نه وانه لهو واقیعه دژواره دهر باز کران، کۆته که وه زنجیره که ی دهست و پتشیان، پساندن و، دیواره کانی بهردهم و پشتیشیان پماندون، پهرده که شیان له سهر چاوی خویان لاداو، که وته حاله تی وشیاریی و دیتی و جموجۆل و نازاد بوون، لهو حاله تی کۆیلا یه تیی و دهست و پین به سترانه، خویان دهر باز کرد.

٤- که خوا فرموویه تی: ﴿إِنَّمَا نُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ الْعَلِيمَ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ﴾، به دنیایی تو که ستیک ده ترستی و هۆشیار ده که یه وه، یانی: که ستیک له هۆشیار کردنه وه و ترساندن تو به هره مه مند ده بی، که نهو دوو مهرجه ی تیدابن:

یه ک: شوین زیکر قورئانی بیرخه ره وه، بکه وی.

دوو: به په نامه کیی ترس و سامی به رانبه ر خوای به به زه بی هه بی.

یه کتیک بۆی هه یه به رسن: بیگومان ترسان و سام و هه یبه ت هه بوون، به رانبه ر خوای خاوه ن به زه بی، هۆکاری شوینکه و تتی قورئانه، نه دی بۆچی ترسان له خوای به به زه بی، خراوه ته دوا ی شوینکه و تتی زیکره وه؟

وه لئه که ی نه وه یه: نه وه ی به نه به ت نهو خه لکه وه گرن گته، نه وه خراوه ته پیش، نه گه رنا له رووی ریزه بندیی کاتییه وه ده بی، پیش ترس و سام و هه یبه تی به رانبه ر به خوا هه بی، به لکو خۆشه ویستی و ریز و حورمه تی هه بی

به رانبر به خوا، نجا شوین کتیه که ی ده که وی، به لام لیره دا کامه گرنکتره، نهوه پتسخراوه، نهوهک کامه بان هوکاره بو کامیان، کامیان پتسه کیه و کامیان دهره نجامه؟ به لکو کامیان گرنکتره، که به ته نکید شوینکه وتنی قورنان گرنکتره، نه گه رنا که سیک با ترس و سامیشی به رانبر به خوی خاوهن به زه یی هه بی و بیشناسن، به لام که نه یجوولاند بو شوینکه وتنی زیکرو په یام و به رنامه که ی، مانای وایه لیرسان و سام و هه یبه ته که ی، سوودی پی نه گه یانده.

۵- که خوا فه رموویه تی: ﴿إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتِ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآخِرَهُمْ وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ﴾. تیمه ش نه وه ی که پیشان خسته و، شوننه واره کانیشیان دهنوسین و، هه موو شتیکیشمان سه رزمیر کرده، له پتسه وایه کی روونکه ره وه و رووندا.

لهو باره وه نهو فه رمایشته ی پیغه مبه ر ﷺ دینین که ده فه رموی:

﴿مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً، فَلَهُ أَجْرُهَا، وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجْرِهِمْ شَيْءٌ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً، كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا، وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أُوزَارِهِمْ شَيْءٌ﴾ (أخرجہ الطیالسی: ۶۷۰، وأحمد: ۱۹۱۷۹، ومسلم: ۱۰۱۷، والترمذی: ۳۶۷۵، والنسائی: ۲۵۵۴، وابن ماجه: ۲۰۳، وابن حبان: ۳۳۰۸).

واته: هه ر که سیک له نیسلامدا رییه کی باش دابنن، (سوننه ت به مانای بنچینه دی، به مانای ریشکاندن دی، به مانای کاریکی باش دی)، له دوا ی خوی کاری پی بگری، نهوه پاداشتی هه موو نه وانه ی هه یه که کاریان پیگردوه (تاکو روژی قیامه ت) به بی نه وه ی له پاداشتی وان شتیک که م بگریته وه، هه روه ها که سیک له نیسلامدا شتیکی خراپ دابنن، (دابیکی خراپ، بنچینه به کی خراپ، عاده تیکی خراپ، شوینه واریکی خراپ جیهیلن) گوناھی خراپه که ی و گوناھی هه موو نه وانه شی له سه ره، که کاریان به و ریشکاننده خراپه، به و بنه ره ته خراپه کرده، بی نه وه ی له گوناھی نه وان که م بگریته وه، (هینده ی هه موویان

گوناهی ده گاتی، چونکه نه و هوکار بووه، که نه و خه لکه تووشی نه و خراپه بووه، به هوئی نه و رنشانندن و نه و رپیشاندانه ی نه ووهوه.

ئنجنا نه وه وه ک بنچینه به کی گشتی هاتوه: [الدُّالُّ عَلَى الْخَيْرِ كَمَاعِلِهِ] (أخرجه أحمد: ۲۳۰۷۷، تعليق شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح رجاله ثقات رجال الصحيح).

واته: که سیک بیته هوکاری چاکه به ک، وه ک بکری چاکه که، پاداشتی هه به.

بو چاکه وایه و، بو خراپه ش دیسان هه ر وایه، که سیک بیته هوئی نه وه ی خه لکیک له ری لایدری، به ری چه وتدا بر و، گونا هیک، تا وایتک بکات، نه وانه ی گونا هو تا وانه که ش ده که ن، گونا هی خو یان هه ر له نه ستویه، به لام نه و که سه ش که بوته هوئی نه وه ی نه وانه نه و گونا هو تا وانه بکه ن، نه ویش به قه ده ر هه مو و نه وانه گونا هی ده گاتی، بی نه وه ی له گونا هی نه وانی ش که م بیته وه.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

✱ دهرسی دوووم ✱

پنناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان که بیست (۲۰) نایه‌ت ده‌گریته خوئی، نایه‌ته‌کانی: (۱۳ - ۲۲).
 له‌م بیست نایه‌ته‌دا خوای به‌رزو مه‌زن، باسی به‌سه‌ره‌هاتی هاوه‌لانی ناوه‌دانیی
 (أَصْحَابُ الْقَرْيَةِ) مان بۆ ده‌گریته‌وه، که باس نه‌کراوه‌ نه‌و ناوه‌دانییه کوئی بووه‌و
 له کوئی بووه‌؟ له چ کاتی‌کدا بووه‌؟ چونکه وده‌ک زۆر‌جاری دیکه‌ گوتوومانه:
 خوا ﷺ که به‌سه‌ره‌هاته‌کانمان بۆ ده‌گریته‌وه، نه‌وه‌ی نامان‌جیکی پیوستی پیوه
 په‌یوه‌ست نه‌بن، باسی ناکات و، ناچیته‌ نیتو‌ نه‌و ورده‌کاریانه‌وه، که هیچ دهرس
 و په‌ندی‌کیان پیوه‌ په‌یوه‌ست نیه، به‌لام کورته‌و پوخته‌ی به‌سه‌ره‌هاتی هاوه‌لانی
 ناوه‌دانییه که (أَصْحَابُ الْقَرْيَةِ)، نه‌وه‌یه:

خوا ﷺ سه‌ره‌تا دووان له پیغه‌مبه‌رانی خوئیان (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بۆ ده‌نیری، به‌لام خه‌لکه‌که به‌ درۆیان داده‌نیتن و پیتان بییروا ده‌بن، بۆیه
 پیغه‌مبه‌ریکی دیکه‌ی سته‌میان ده‌که‌وئته‌ گه‌ل و، په‌یامی خوا زۆر به‌ روونی به
 خه‌لکی نه‌و ناوه‌دانیی و شاره‌ ده‌گه‌یه‌نن، هه‌رچه‌نده زۆر خه‌ریکی ئیقناعکردنی
 خه‌لکه‌که ده‌بن، که واز له په‌رستنی جگه‌ له خوا بیتن و ته‌نیا به‌ندایه‌تی
 بۆ خوا بکه‌ن، یانی: ملکه‌چییان ته‌نیا بۆ خوا بن و، نه‌وپه‌ری ریزلگرتن و،
 خوشویستن و، پشت بن به‌ستن و، سام و هه‌یه‌ت به‌رانبه‌ر نواندن و، به‌ گه‌وره
 گرتیان، ته‌نیا بۆ خوا بن، که نه‌وه‌ مانای په‌رستنه، به‌لام بن سوود بووه، دواتر
 پیاویکی دلسۆزی خه‌لکی شاره‌که له دووره‌وه، له‌وپه‌ری شاره‌وه دیت، پشتگیری
 نه‌و سئ پیغه‌مبه‌ره (عَلَيْهِم الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ده‌کات، خوا له‌و بروداره‌ش بازی
 بن، زۆر دلسۆزانه‌ نامۆزگاریی خه‌لکی شارو ناوه‌دانییه‌که‌ی خوئی ده‌کات، به‌لام
 وا پئنده‌چن که نه‌ک هه‌ر به‌ قسه‌یان نه‌کردوه، به‌لکو سه‌ره‌نجام کوشیشیان،
 نه‌ویش پاش چوونه به‌هه‌شتیش، له‌وئشه‌وه هه‌ر دلسۆزیی بۆ خه‌لکه‌که‌ی خوئی

دهنوتن، سهره نجامیش خوی دادگهر نهو گه له شی وهک سه رجه م گه لانی یاخیی
و سه رکهش و بیپروا، دوای نه وهی به لکه بیان له سهر ته واو کراوه، به هارژن و
چریکه به کی گه وره ده فیه وتینن و قره بریان ده کات و، له گه ل زه ویددا به کسان
ده بن.

﴿وَأَضْرِبْ لَمْ مَثَلًا لِّلَّذِينَ آمَنُوا إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾ إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ
فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِشَالِكٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ قَالُوا مَا أَنشَأَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَا
أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِن سَمَاءٍ إِنْ أَنشَأَ إِلَّا تَكْذُوبُونَ ﴿١٥﴾ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا
عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَّغُ الْمُبِينُ ﴿١٧﴾ قَالُوا إِنَّا نَطَّيَّرْنَا بِكُمْ لَئِن لَّمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَبِمَنَّا يَشْكُرُ
بِنَا عَدَابُ آلِهَةٍ ﴿١٨﴾ قَالُوا طَائِفُكُمْ مَعَكُمْ أَيْنَ ذُكِّرْتُمْ بَلْ أَنشَأَ قَوْمٌ مُّشْرِكُونَ ﴿١٩﴾
وَجَاءَ مِنَ أَمْعَاكٍ الْمُدِيِنَةُ رَجُلٌ يَسْتَعِي قَالَ يَا قَوْمِ أَتَيْعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٠﴾ أَتَيْعُوا مِن
لَّا يَسْتَلْزِمُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُّتَعَدُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا لِي لَّا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾
مَا أَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَّا تُفَعِّزُ عَنِّي شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا
يُنْفَعُونِي ﴿٢٣﴾ إِنْ إِذَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٤﴾ إِنْ أَتَيْتُمْ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾ قِيلَ
أَدْخُلِ الْبَلْعَنَةَ قَالِ بَلَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ يَمَا غَفَرْتُ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرِمِينَ ﴿٢٧﴾ وَمَا
أَنْزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِن بَعْدِهِ مِن جُنْدٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿٢٨﴾ إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً
فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ ﴿٢٩﴾ يَحْضَرَةُ عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٠﴾
الَّذِينَ كَفَرُوا أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَإِنْ كُلُّ لَمَّا جَمِيعٌ لَّدُنَا
مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾﴾

مانای ده قاو ده قی ئایه تەکان

ههروهها وینه به کیان بۆ بینهوه، هاوه لانی ئاوه دانیه (شاره)، کاتیک نێردراوه کان چوونه لای (خه لکه که ی) ﴿١٣﴾ کاتیک دوو امان (له نێردراوان) بۆ لا ناردن، که چی به درۆیان دانان، تیمهش به (نێردراوی) سیهم به هیز و پشت نهستورمان کردن ﴿١٤﴾ پیغه مبه ره کان گوتیان: تیمه نێردراوین بۆ لای ئیوه، (خه لکه که) گوتیان: ئیوه ته نیا مروفتیکی وه ک تیمه ن و (خوای) به به زه یی هیچ شتیکی دانه به زاندوه و ئیوه به س درۆ ده که ن ﴿١٥﴾ (سئ نێردراوه کان) گوتیان: پهروه ردگارمان (شایه ده و) ده زانی به دنیایی تیمه بۆ لای ئیوه نێردراوین ﴿١٦﴾ ته نیا پێراگه یاندنی روونیشمان له سه ره ﴿١٧﴾ خه لکه که گوتیان: تیمه به هۆی ئیوه وه نه گبه تی گرتووینی، نه گهر واز نه هینن، مسوگهر به رد باراننان ده که ی ن و، له تیمه وه نازارو (سزایه کی) به تیشتان تووش ده بی ﴿١٨﴾ (نێردراوه کان) گوتیان: نه گبه تیه که تان به خوتانه وه یه، ئایا به هۆی نه وه وه که (ناموژگاری کران و راستیه کان) بیرتان خرانه وه، (نه گبه تیه تان تووش بوو)؟ به لکو (هۆکاره که ی نه وه یه) که ئیوه کۆمه لکی زیده رۆیکارن ﴿١٩﴾ پیاوئیکیش به خیرایی له وه پری شاره وه هات، گوتی: نه ی خه لکه که م! شوین نێردراوان (ی خوا) بکه ون ﴿٢٠﴾ شوین که سیک بکه ون، هیچ کرئ و پاداشتیکتان لی داوا ناکات، نه وانیش پری راستگرتوون ﴿٢١﴾ چیشمه (چ به ره به ستیکم له پششه) نه و زاته نه په رستم که منی هیتاوه ته دی (داهیناوه و)، ته نیا بۆ لای نه ویش ده که پیمه وه؟ ﴿٢٢﴾ ئایا جگه له وی په رستراویکی دیکه په سند بکه م، که نه گهر (خوای) به به زه یی بیه وی زیانیکم پی بکه به نی، تکا کردنیان هیچ دادم نادات (هیچ سوودیکم پی ناگه به نی) و قوتارم ناکات؟ ﴿٢٣﴾ (نه گهر و ابکه م) که واته: من له گومراییه کی ناشکرا دام ﴿٢٤﴾ پیاوه که گوتی: (نه ی خه لکه که!) گویم بۆ بگرن من بروام به پهروه ردگار تان

هیناوه ﴿٢٥﴾ (دوای کوژرانی) پتی گوترا: بچۆ به هه شته وه، گوتی: ئە ی خوژگه خه لکه که م ده یانزانی ﴿٢٦﴾ په روه ردگارم لیم بوردوه و له پزلیگیراوانی گتیراوم ﴿٢٧﴾ تیمهش له دوای ئە و هیچ سه ربا زمان له تاسمانه وه دانه به زانندن، (هیچ فریشته مان بۆ سزادانیان نه ناردن) عاده تیشمان وانهبوو دابه زنه ر (ی فریشتان بین، (بۆ سزادانی کۆمه لگه یاخییه کان) ﴿٢٨﴾ (شپوهی سزادان و فهوتانندیان) ته نیا یه ک نه عرته وه هارژنی به هیز بوو، یه کسه ر نه وان خامۆش بوون ﴿٢٩﴾ نه ی داخ و خه فه ت له سه ر به نده کان، (پیشتریش) هیچ ره وانه کراویکیان بۆ نه هاتوه، مه گه ر گالته یان پتیکردوون ﴿٣٠﴾ نایا نه یاندیوه (به چاوی عه قل و دل)، پش نه وان چه ندان سه ده مان فهوتاندوون و، نه یاندیوه که ناشکه رینه وه بۆ لایان؟ ﴿٣١﴾ هیچ کامیکیشیان نیه، مه گه ر به تیکراییی له لامان ناماده کراو ده بن | له رۆژی دوایی دا ﴿٣٢﴾.

ئشیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان

(فَعَزَّزْنَا بِسَالِيٍّ): (أَي: قُوَيْنَا وَكُرْتْنَا) واته: به هیزمان کردن، زۆرمان کردن (تعزز اللحم: اشتد العزیز الذي يقهر ولا يقهر)، ده گوتری: (تعزز اللحم) واته: گۆشته که پته و بوو، (عزیز) نه و که سه به که مل به خه لک که چ ده کات و، که س به روه سستی نایه ت و پتی ناویری.

(تَطَيَّرْنَا بِكُمْ): واته: نه گبه تیی گرتووینی به هۆی تبه وه، ده گوتری: (تَطَيَّرْنَا بِكُمْ) وَالتَّطَيَّرُ أَضْلُهُ التَّفَاؤُلُ بِالطَّيْرِ، لَمْ يُسْتَعْمَلْ فِي كُلِّ مَا يُتَقَاتَلُ بِهِ وَيَتَشَامَمُ، وشه ی (تَطَيَّرُ) له بنه رته دا بریتیه له هه لفراندنی بآنده، پاشان نه وه بۆ گه شبینیی و ره شبینیی، به کاره ی تراوه، عه ربه کان عاده تیان وابوو، که ده یانویست کاریک بکه ن، ده چوون نه گه ر بآنده یه ک، کۆتریک، که ویک، چۆله که یه ک، له و بآندنه ی که له ناوچه ی خویان دا هه بوون، پشان شك هاتبا یه، له سه ر هیلانه که ی خۆی هه لپانده فراند.

ننجا نه گهر به لای راستدا رپوشتباهه، ده یانگوت: (تَيَامَنُوا)، نه وه خترو به ره که ته، نه و کاره ی به ته ماین بیکه یین، به لام نه گهر به لای چه پدا رپوشتباهه، ده یانگوت: (تَشَاهَتُوا) واته: نه وه نه گبه تی و بن ختربیه و نه و کاره مه که ن.

(مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ): له و په ری ناوه دانیه که، له دووری شاره وه، (الْقَمِي: الْبَعِيدُ، وَالْمَكَانَ الْأَقْصَى، وَالنَّاحِيَةَ الْقُضْوَى)، (قَصِي): به مانای دووری دی و شتیک که دوور بن، (الْمَكَانَ الْأَقْصَى) شویتیک که دوور تره، (النَّاحِيَةَ الْقُضْوَى) نه ویش بو حاله تی مینه یه، نه و لایه ی که دوور تره.

(نَعْنَى): (السَّغِي: الْمَشِي السَّرِيْعُ وَهُوَ دُونَ الْعَدُوِّ) (سَغِي): برتیه له رپوشتتیک ختیرا، به لام که متر له را کردن.

(صَيَحَةً): (الصَّيْحَةُ: رَفْعُ الصَّوْتِ)، (صَيْحَةً): به مانای دنگ به رز کردنه وه دی، به مانای چریکه و نه عه ته دی، به مانای هارژن دی، ده نکتیک زور فه به و گه وره.

(خَنِيْدُونَ): خاموش و خفه بوون، ته خت بوون، بن هه ست بوون، چونکه ده گوتری: (خَمَدَتِ النَّازُ خَمْدًا أَي: طَفِيَةً لَهَا وَيُسْتَعَارُ لِلْمَوْتِ)، ناگر که بکوژتته وه، ده گوتری (خَمَدَتِ النَّازُ) ناگره که بلتسه که ی نه ماو کوژاوده وه، نه و وشه یه ده خوازرتته وه بو مردنیش.

(يَحْتَرَّةُ): (الْحَسْرَةُ: الْغَمُّ عَلَى مَا فَاتَهُ، وَالنَّدَمُ عَلَيْهِ)، (حَسْرَةً): برتیه له خهم خواردن بو شتیک که له ده ست چوووه بو په شیمان بوونه وه ی، که خوا ده فه رموی: ﴿يَحْتَرَّةُ عَلَى الْبَكَارِ﴾، نه ی خهم و په ژاره له سر به نده کان! وه ره تیتستا کاتی هاتنه.

(مُحْتَرُونَ): واته: ناماده کراوان، په لکتیش کراون، (الإِحْضَارُ: لِلْحِسَابِ وَالْجَزَاءِ وَالْعِقَابِ)، (إِحْضَار) به مانای ناماده کردنه، به لام زیاتر بو ناماده کردنه که سائیک دی بو لپرسینه وه و سزادان و نازاردان.

مانای گشتیبی نایہ تہکان

تیمہ سہرہ تا بہ سہرہاتی سنی نوینہرہ کہی عیسا و، ئەو شارہی بۆی چوون، یان بہ سہرہاتی ئەو شارہ، دە کہین کہ سنی پەوانە کراوہ کہی خوا ﷺ، بۆی چوون، کورتە یەک لەو بارەوہ لە سنی تەوہردا باس دە کہین، دوایی دینە سەر مانا لیکدانەوہی نایە تە موبارە کہ کان، ئەویش بە مەبەستی ئەوہ، کہ پیش ئەوہی واتای نایە تە کان لیکبەدینەوہو شیان بکەینەوہ، بەرچاو روونیە کمان ھەبیت، کہ تایا زانیان و توێژەرەوانی قورئان لە بارە ی ھاوہ لانی ئەو ناوہ دانییەوہ، ئەو سنی نوینەرەو پەوانە کراوہی خواوہ، کہ بۆ لای ناردوون، چیان گوتوہ؟

ھەلسەنگاندنی: بە سہرہاتی

سنی نوینەرہ کہی عیسا و شارہ کہ

تەوہری یە کەم: سەرہتا دە لێین: زۆر بەی ھەرہ زۆری مانا لیکدەرەوانی قورئان (المفسرون)، کہ ئەو بیست نایە تە یان مانا کردوون، ئەو بە سہرہاتە یان بە سہرہاتی سنی نوینەری عیسا و، خە لکی شاری (انطاکیة) تە فسیر کردوون، گواہی کہ خوا دە فەر موی: ﴿ وَأَضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾ إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِدَالِكِ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ ﴾

ئەو خە لکە خە لکی شاری (انطاکیة) بوون و، عیسا ﷺ دوو لە ھاوہ لە تابە تیەکانی خوئی کہ (خوارین) یان پتی گوتراوہ، ناردوون بۆ لای خە لکی ئەو شارہ، بە لأم کہ بە درۆیان داناون، ئنجا یە کیککی دیکە ی سنیە میشی بە دوادا ناردوون، گواہی ناوی ئەو سنی نوینەرەش ئەوانە بوون: (شَفْعُونَ، يُوحَنَّا، بُولْس)،

هه‌ندیکیش گوتوویانه: ناویان: (صَادِق، مَضْدُوق، شَلُوم) بووه، هه‌ندیکیش گوتوویانه: (سَمْعَان، یَحْیٰی، بُولَس) بوون، هه‌ندیکیش گوتوویانه: دووه‌کان ناویان: (بِرْناَبَاو بُولَس) بووه، سه‌ره‌تا ته‌وان چوون، دوایی یه‌کیکی دیکه‌شیان خراوده‌ته گه‌ل، که یان (شَلُوم) بووه، یان (سَمْعَان) بووه، یاخود (شَمْعُون) بووه.

شاری (أَنْطَاكِيَّة) ش ئیستا له تورکیابه و سه‌ر به لیوای (أسکندرونه) یه، زۆر به‌ی هه‌ره زۆری ته‌فسیره‌کان، سَن که‌سه‌که‌ی نه‌و به‌سه‌ره‌هاته‌یان که خوا به (أَصْحَاب الْقَرْيَةِ)، هاوه‌لانی ناوه‌دانیه^(۱) گه‌وره‌که، شاره‌قه‌ره‌بالغه‌که، ناوی بردوون، زۆر به‌ی توژزه‌ره‌وانی قورئان، که سه‌رنجی ته‌فسیره‌کانیام داوه، که زیاتر له سی (۳۰) ته‌فسیرم له‌به‌ر ده‌سته، بۆ ئاماده‌کانی ده‌سه‌کان و به‌پیتی توانا سه‌رنجیان ده‌دهم، زۆر به‌ی هه‌ره زۆریان ته‌م ئایه‌تانه‌یان وا ته‌فسیر کردوون، که شاره‌که شاری (أَنْطَاكِيَّة) بووه‌و، نه‌و سته‌ش عیسا عَلَيْهِ السَّلَام ناردوونی، واته: له ره‌وژگاری عیسا‌دا نه‌و ره‌ووداوه ره‌ویداوه! سه‌ره‌تا ویستم رای زۆر به‌ی توژزه‌ره‌وانی قورئان بیتیم له‌باردی ته‌فسیری نه‌و ئایه‌تانه‌وه.

ته‌وه‌ری دووه‌م: به‌لام (إِبْن کَثِیر) له ته‌فسیره‌که‌ی خویدا، که هه‌ندیکی دیکه‌ش له مانا لیکه‌ره‌هوانی قورئان، پشتگیری رایه‌که‌ی نه‌ویان کردوه، له کاتی ته‌فسیرکردنی نه‌و ئایه‌تانه‌دا، سَن به‌لگه‌ له‌و باره‌وه ده‌هیتته‌وه، که نه‌و رایه‌ راست نیه، نه‌و سَن نوینه‌ره، نه‌و سَن ره‌وانه‌کراوه، سَن نوینه‌ری عیسا عَلَيْهِ السَّلَام بووبن و، ناردینی بۆ لای خه‌لکی (أَنْطَاكِيَّة)، ننجاً (مَعَايِنُ التَّوْبِيل) ی (جمال الدین القاسمی) یش پشتگیری رایه‌که‌ی (إِبْن کَثِیر) ده‌کات و، سَن به‌لگه‌کانی که (إِبْن کَثِیر) ده‌یان هیتته‌وه‌و (جمال الدین القاسمی) ش پشتگیری رایه‌که‌ی ده‌کات، ته‌مانه‌ن:

(۱) (القرية)، وه‌ک زۆر جار گوتوومانه: نه‌و چه‌مک و واتا باوه‌ی ئیستا که به‌گوند و لادئ، ده‌گوترئ، له قورئاندا به‌و واتایه به‌کارنه‌هاتوه، به‌لکو به‌ واتای شاری قه‌ره‌بالغ و ناوه‌دان و که‌وره به‌کاره‌هاتوه.

بهك: پرالتهی نایه‌ته‌کان نه‌وه ده‌گه‌به‌نی، که نه‌و سی که‌سه نیرداوی راسته‌وخوی خوا بووبن، نه‌ک هی عیسا علیه‌السلام، چونکه خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا أَحْسَبَ الْقُرْيَةَ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿۱۳﴾ إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ ﴿۱۴﴾، که‌واته: خوا راسته‌وخو نه‌و په‌وانه‌کراوانه‌ی نارداون، نه‌گه‌ر عیسا نارداوانی، ده‌یفه‌رموو: عیسا دواوی نارداون و، دواوی سی‌یه‌میشی به‌دوادا نارداون.

دوو: وه‌ک له (په‌یمانی نوی) دا‌هاتوه، خه‌لکی (أَنْطَاكِيَّة) پروایان به‌نوتنه‌رانی مه‌سیح هیناوه‌و، (أَنْطَاكِيَّة) به‌که‌مین شار بووه، بروای به‌مه‌سیح هیناوه‌و، به‌کیکه‌له‌چوار شاره‌گرنگه‌کانی که (بطاركة) یان لیبوون، (بطاركة) کوی (بطریک) ه، که‌پینگه‌به‌کی تایینی نه‌صرا‌نییه‌کانه، نه‌و چوار شاره‌ش نه‌مانه‌ن: (القدس، أنطاكية، الاسكندرية، الرومية) شایانی باسه: شاری (أَنْطَاكِيَّة) تیت‌تاش هه‌یه‌و، له (حلب) هوه‌دووری (۱۰۰م)، له (الاسكندرية) هوه‌دووری (۶۰م) دووره، نه‌وه‌ش به‌لگه‌ی دووه‌م، چونکه له‌میژووی نه‌صرا‌نییه‌ت دا‌هاتوه‌و، له‌کتیبه‌کانی‌اندا باسکراوه، که‌شاری (أنطاكية) به‌کیکه‌له‌چوار شاره‌به‌پیروز دانراوه‌کانیان و (بطریک) ی تیدا دانیشته‌و.

سی: به‌سه‌رهاتی (أَنْطَاكِيَّة) دواوی دابه‌زینی ته‌ورات بووه، که‌ژماره‌یه‌کی زور له‌زانا‌یان گوتوو‌یانه: به‌پیتی نه‌م نایه‌ته‌ی سووره‌ی (القصص) که‌خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿۱۳﴾، واته: به‌دلنایای دواوی تیمه‌کتییمان به‌مووسادا، دواوی نه‌وی پیتشینه‌کامان فه‌وتانندن، که‌مایه‌ی به‌رچا‌وروونی بوو بو‌خه‌لک و پرتنمای و به‌زه‌ی بوو، به‌لکو په‌ند وه‌ربرگن و بیریان بکه‌وو‌یته‌وه، به‌لن:

به‌پیتی نه‌م نایه‌ته، له‌دواوی دابه‌زینی ته‌ورات، هیچ‌کومه‌لگایه‌ک به‌سزایه‌کی گشتی نه‌فه‌وتیندراوه، چونکه خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ﴾ (القصص)، دواوی نه‌وه‌سه‌ده پتشیوه‌کامان فه‌وتانندن، کتییمان به‌مووسادا علیه‌السلام، که‌واته: ده‌گونجی نه‌م نایه‌ته‌بکریته‌به‌لگه‌ی نه‌وه

- وهك كاتی خۆی له تەفسیری سوورەتی (القصص) دا باسمان كردوه - كه له دواى هاتنى مووسا عليه السلام و دابه زاندى تهورات بوى، خوا ههچ ئاوه دانیه كى به گشتى نه فه وتاندوهو، به ته نكيد به سه رهاتى (انطاكية) ش له دواى دابه زىنى تهورات بووه!

كه واته: نه وه كه خوا ده فهرموى: هارژن و چريكه يه كى گه و ره مان بو ناردن و تهخت بوون، نه وه نابى له سه رده مى عيسادا عليه السلام بووبى، به لكو ده بى له پيش مووساش دا بووبى، (ابن كثير) له نه صلدا نه و خاوه نى نه و رايه يه، به لام (جمال الدين القاسمي) ش له تەفسیره كە ی خۆیدا، لێ خواستۆته وه^(۱).

ته وه رى ستيه م: كه واته: راستر وايه وهك چوون قورئان به بى ناوه تان و ديارى كردنى شاره كه و كاته كەى، به سه رهاته كەى هيناوه، واته: ديارى نه كردوه چ شارىك بووهو، كهى بووهو؟ فه رموشيه تى: نه و سى كه سه، سى له پيغه مبه رانى خوا بوون، خوا راسته و خو ناردوونى، راستر وايه ئيمه ش ئايه ته كان هه ر به و جوژه ته فسیر بکهين و، نه و به سه رهاتانه ی نه صرانيه كان له كتيبه كانى خوياندا، هيناويانن، كه عيسا هه نديك له حه واريه كانى ناردوون بو نه م شار و نه و شار، نه و ئايه تانه به پيى نه وه ته فسیر نه كهين و، نه و به سه رهاتانه به سه ر ئايه ته كاندا، نه چه سپينن، چونكه ئايه ته كان نابى به زور ميلان پي با بدرى و، پيويسته خويان ده لاله ت و گه يانده نه كه يان چونه، هه ر به و شيويه ته فسیر بکړين.

نیستاش تفسیری گشتیی ثابتهکان دهکین :

خوَا ۞۞۞ به پیغهمبهری خاتهم ۞۞۞ ده فہرموی: ﴿وَأَضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا آخَصَابَ الْقَرْيَةِ﴾، وینہہ کیان بۆ بینہوہ، بہ سہرہاتیکیان بۆ بکیرہوہ، وہک مومونہی نہوہ کہ نہ گہر خہ لک ملکہ چ نہ بی بۆ پھیامی خواو، گوئی نہ گری بۆ پیغهمبهرانی خواو، دل سوزیی پیغهمبهران (عَلَيْهِمُ السَّلَٰةُ وَالسَّلَامُ) بۆیان بہ ہند و ہرنہ گرن، لییان بہ ہرمہند نہ بن، دوایی تووشی سزا و جہزہ بہی خوا دین، لہ دنیا و لہ دواوژدا.

وشہی (أَصْحَابِ) کوی (صاحب) ہ، واتہ: ہاوہ ل، بہ مانای خواوہ نیش دی، کہ دیارہ لیردہا ہر دوو واتاہہ کان ہلہ گری، خواوہ نانی ناوہ دانیہ کہ، یا خود ہاوہ لانی ناوہ دانیہ کہ، خہ لکی ناوہ دانیہ کہ، وشہی (الْقَرْيَةِ) ش، بہ شاری قہرہ بالغ و ناوہ دانیی گہورہ دہ گوتری، وینہہ کیان بۆ بینہوہ کہ بریتیہ لہ ہاوہ لانی ناوہ دانیہ گہورہ کہ.

﴿إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ﴾، کاتیک کہ پھوانہ کراوہ کان، چوونہ لای ناوہ دانیہ کہ، واتہ: چوونہ لای خہ لکہ کہی، بۆچی چوون؟ بیگومان بۆ گہ یاندنی پھیامی خوا، ﴿إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ﴾، یاد بکہوہ! کاتیک دوو امان بۆ ناردن، دووان لہ پھوانہ کراو امان بۆ ناردن، ﴿فَكَذَّبُوهُمَا﴾، بہ لہم خہ لکہ کہ نہو دووہ یان بہ درؤ دانان، ﴿فَعَزَّزْنَا بِبَالِكٍ﴾، تیمہ ش نہو دووانہ مان بہ ہیز کردن بہ سیئہ میٹک، واتہ: پیغهمبهریکی دیکہی سیئہ میشمان نارد، کہ لہ ہہموو قورناندانہ نیا لیردہا ہاتوہ: سنی لہ پیغهمبهران بۆ یہک ناوہ دانیی و شار بچن، بہ لئی مووسا و ہاروون (عَلَيْهِمَا السَّلَٰةُ وَالسَّلَامُ) چوون بۆ لای خہ لکی میسر، بہ لہم سنی لہ پیغهمبهران بنیردرین، نہ نیا لہم بہ سہرہاتہ دا ہاتوہ.

﴿فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ﴾، سنی پیغهمبهرہ کہ گوتیان: تیمہ بۆ لای تیوہ پھوانہ کراوین، بۆ لای تیوہ نیردراوین، خوَا ۞۞۞ بہ کورتیی و پوختیی

به سه راهه تان ده گپرتنه وه، كه گوتوو يانه: تيمه بولاى تيوه په وانه كراوين، واته: خوا دواى نه وهى وه حىي بو ناردووين، بو لاي تيوه په وانه كردووين، نه وهش په يامه كه يه: هاتووين دلسوزيتان بو بنوتين و... هتد، نه و ورده كار يانه يان به ته نكيد له كه لدا باس كردوون، به لام خوا تى به كورتى و پوختى ده يگپرتنه وه.

﴿ قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا ﴾، خه لكه كه گوتيان: تيوه ته نيا مروفتكى وهك تيمه، ﴿ وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ سَمِي ﴾، (خواى) خواوهن به زه ييش هيچ شتىكى دانه به زانده، ﴿ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴾، تيوه به س درو ده كهن، نجا كه گوتوو يانه: ﴿ قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا ﴾، پيغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، هه رگيز نكووتيان له وه نه كردوه، كه مروفتى وهك خه لكن، به لكو هه ميشه نه وان جه ختيان له سه ر نه وه كردوته وه: وهك له سووره تى (ابراهيم) دا خوا له سه ر زمانى تى كراى پيغه مبه ران، روو به كه له كانيان ده فهرموى: ﴿ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُدْنِ عَنَّا مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ﴾، يان: كه مروفتين وهك تيوه، ماناي وانبه هه ر له ناستى تيوه داين و، هيچمان له تيوه زياد نيه، به لكو خوا په يامى بو ناردووين، به لام بپروايان له هه مبه نهى خو ياندا گوتيزيان ژماردوه و، هه ميشه نه يارانى پيغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له خو يانه وه ته ماشاي پيغه مبه ران كردوه، خو يانيان پى هيچ بووه، نجا گوتوو يانه: مروفت ناگونجى نوينه رى خوا بى و په يامى بو بنيرى، نجا وهك پيشينان گوتوو يانه: (دز پى وايه هه موو كه س دزه)، نينسانى خراب پى وايه هه موو كه س خرابه .

﴿ قَالُوا رَبَّنَا عَلَّمْنَا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا الْبَشَرُ الْأَلْبَانُ ﴾، پيغه مبه ره كان نه و سى پيغه مبه ره (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، وه ليمان دا به وه و گوتيان: په روه دگارمان ده زاننى، به دنيايى تيمه بولاى تيوه په وانه كراوين، په روه دگارمان ده زاننى، واته: په روه دگارمان شا به ده و چاوديره به سه رمانه وه، كه تيمه له خو وه، به ناوى په روه دگار وه قسه ناكه بين، ﴿ وَمَا عَلَّمْنَا إِلَّا الْبَشَرُ الْأَلْبَانُ ﴾، ته نيا كه ياندى روون و ناشكراشمان له سه ره، واته: دواى نه وهى په يامى خواتان پى راده كه يه نين، نجا خو تان نه ركدار

(مُكَلَّف) ن و، ئەرك دەكهوئته سەر شانی خوٲان، چاره نووسی خوٲان دەكهوئته دەست خوٲان، ئایا په یامی خوامان لی وه رده گرن و، له دنیا دا به خته وه رو له دواړوژدا سه رفراز ده بین؟ یا خود په یامی خوا ره فز ده کهن و، له دنیا دا تووشی به ده بختی و ژین تالیی و، له پوژی دوا ییشدا تووشی سزا و زه بری خوا دین؟!

﴿ قَالُوا إِنَّا نَطِيرُنَا بِكُمْ ﴾، (خه لکه که) گو تیان: (به پیغهمبه ره کانیان) تيمه به هوئی تيووه تووشی نه گبه تیی بووین، ﴿ لَئِنْ لَّمْ نَنْتَهَوْا لَأَرْجُمَنَّكُمْ وَكَيْسَبُكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾، نه گهر ده ست هه لئه گرن و واز نه هینن، له و قسانه ی ده یانکه ن، له و په یامه ی ده یگه به نن، به دنیایی تيمه به ردبارانتان ده کین و، له تيمه وه نازاریکی به نیشتان تووش دی، یانی: زور خراب جه زه ره تان ده دین.

(قَالُوا) سنی پیغهمبه ره کان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) گو تیان: ﴿ طَلَبْتُمْ مَعَكُمْ ﴾، نه گبه تیی خوٲان به خوٲانه وه یه، نه گهر نه گبه تیه کتان تووش بووین، نه وه هی خوٲانه، هی جوړی بیر کردنه وه و کردارو په فتاری خرابانه، ﴿ أَيْنَ دُكِّرْتُمْ ﴾، ئایا به هوئی نه وه وه تووشی نه گبه تیی بوون، که راستیه کانتان بیرتان خراونه وه و، هوشیار کراونه وه؟ ﴿ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّشْرِكُونَ ﴾، وانیه، به لکو تيوه کومه لیکي زیده پو ییکارن، تپه رنه رن، نه گهر نه گبه تیی و نه هاهمه تپتان به سه ره اتین، له نه جامی کرده وه ی زیده پو ییکاران ه و تپه رنه رانه ی خوٲانه.

ننجا نه وان له و مشتومره دابوون، سنی پیغهمبه ره کان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و خه لکی شاره که له و وتوو یژو مشتومرو شه ره قسه به دابوون، که شتیکی دیکه روویدا:

﴿ وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَمْعَى ﴾، له و په ری شاره وه، پیاو ٲک هات، به خیرایی ده پو یی، وشه ی (سعی) هه م به مانای به خیرایی پو یشت دئ، هه م به مانای نه وه دئ که سٲک به جیددی به ره و کار ٲک بچن، که ده ف رمو ٲ: له و په ری شاره وه، واته: نه و رییه دووره په رچ نه بوو له به رده میدا که نه یسری و، نه یه ت بو

پشتگیریکردنی پیغمبرهکان، رهنگه شهدهشی لئ وه ربگیری: بهزوری خه لکی دهوروبه ری شارهکان، نهک نیو جهرگه کهیان، شهوان رهنگه نامادهیی وهرگرتنی هیدایه تی خویان زیاتر بی، له بهر شهوهی زور نوقمی رابواردنی مادیدی و خوشکوزه رانی و نه بوو ون، دهوله مه ندیی و رابواردنی ناشه رعیی دهست و پیی نه بهستون، ﴿قَالَ يَقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ﴾، بیگومان پیایکی پروادار بووه^(۱)، گوتی: نهی خه لکه کهم! - خه لکی شاره که بووه خه لکی کومه لکا که ی خوی بووه - بکه ونه شوین رهوانه کراوه کان، ﴿اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْتَلْكُمْ أَجْرًا﴾، بکه ونه شوین که سیک که کری و پاداشتان لئ داوا ناکات و، هیچ نه رکیکتان ناخاته سه رشان، ﴿وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾، له حالیکدا که شهوان پیی راسترتووشن، ﴿وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي﴾، چیمه که نهو که سه نه په رستم، منی هیناوه ته دی، منی داهیناوه، ﴿وَالَّذِي تَرْجَعُونَ﴾، بهس بو لای ویش ده گه رینه وه؟

شم شیواز گوینه، هونه ر نواندنه له قسه کردندا (تَفَنَّنُ فِي الْكَلَامِ)، یانی: پیتشی به خوی ده لئ: چیمه، چ شتیک رنگرمه، شهو زاته نه په رستم که منی هیناوه ته دی، دوی پی روو ده کاته شهوان و ده لئ: بو لای شهویش ده گپرد رینه وه.

﴿أَتَأْخُذُ مِنْ دُونِهِ مَا لَهُمْ﴾، نایا جگه لهو په رستراوانیکی دیکه بگرم، په یدابکه م، هه لبریم! ﴿إِنْ يُرِيدِ الْإِنْسَانُ بِضَرْبٍ﴾، نه گهر (خوای) خاوه نی به زه یی، بیه وی زبانتیکم تووش بکات، ﴿لَا تُغْنِ عَنِّي شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا﴾، (نه که هه ر ناتوانن ریکر بن له به رده م زیانگه یانندن و سزادانی خوادا، به لکو): تکا کردنیشیان هیچ سوودیکم پی ناگه یه نن، ﴿وَلَا يُغْنُونِ﴾، منیشیان پی ده رباز و قوتار

(۱) که له ته فسیره کاند ده لئین: ناوی حبیب بووه (حبیب النجار)، وه ک گوتم: بینا له سه ر شهوهی شاره که شاری (انطاکیه) بووه، سی نوتنه ره کانی عیسا بوون (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، به لام قورنان باسی نه کردوهو: نیمه ش له بهر روشنایی شهو به سه رهاته دا، شهو نایه تانه ته فسیر نه که یین باشتره.

ناکرئ (له سزای خوا) ﴿إِنِّي إِذًا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، نه گهر و ابکه م، که واته: من له گومراییه کی ناشکراو روون دام.

له کۆتاییدا، نهو پیاوه بروداره رایده گه ینتی، ده لئ: ﴿إِنِّي إِذًا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، من بروام به پهروه ردگارتان هیناوه، گویم لیبگرن، واته: گویم بو بگرن، تئوهش چاوله و پروا پئی هینانه ی من، بکه ن، تئوهش پروا بیتن! له کۆتاییدا رایده گه یه نئ و جار ددها: من بروام بهو سئ پهوانه کراوه ی پهروه ردگارتان هیناوه.

﴿قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ﴾، بیگومان لیره دا چهند قسه به کی زور قرتینراون، واته: که نهو وایکوت و، بوو به ده مه قالتیان و بووبه دووبه ره کتیان و، نهوان پیلانیان لیکتیرا، دوایی کوشتیان، نجا خوا پئی فرموو: بچؤ به ههشت، به لام نهوه هه مووی قرتیندراوه، به کسه ر هاتۆته سهر نه صلی مه به ست، که نهو گوئی: من بروام به پهروه ردگارتان هیناوه و گویم بو بگرن، پئی گوئرا: بچؤ به ههشت، نه مه لئی وهرده گیرئ، که کوشتوو یانه و پئی گوئرا: بچؤ به ههشت، ﴿قَالَ بَلَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ﴾ (له وئیرا له به ههشته وه) گوئی: نه ی خۆزگه گه له که م زانیایان، ﴿يَمَّا غَفَرَ لِي رَبِّي﴾، بهوه که پهروه دگارم لئی بور دووم، چاوپۆشی لیکردووم، ﴿وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ﴾، له ریز لیکیرا و انیشی گنیراوم، لیره دا به سه رهاتی نهو سئ پیغه مبه ره و، نهو پیاوه که خه لکی شاره که بووه و، پشتگیری له سئ پیغه مبه ره که کردوه، له به رانه ر خه لکه که داو هاوکاریان بووه، لیره دا کۆتایی دئی.

نجا خوا دینه سهر باسی سه ره نجامی خه لکی نهو شاره، ده فره رموی: ﴿وَمَا أَرْزَأْنَا عَلَى قَوْمِهِ، مِنْ بَعْدِهِ، مِنْ جُنْدٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُزِيلِينَ﴾، تیمه له دوا ی خۆی، هیچ سه ر بازانی کمان له ناسمانه وه دانه به زانده سهر خه لکه که ی، وشه ی: (جُنْدٍ) که کۆی (جُنْدِی) ه، مه به ست پئی فریشته کانه، واته: هیچ فریشته به کمان دانه به زانده و، پیشتیش عاده همان نه بووه که فریشته دابه زئین، بو سزادانی نهو خه لک و

ناوه دانیانه که له خوا یاخیی ده بن، ﴿إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيَّعَةً وَجِدَةً﴾، سزادانی نهو
 خه لکه، ته نیا یه که هارژن بوو، ﴿فَإِذَا هُمْ خَكِيدُونَ﴾، به کسه ره هموویان خاموش
 و تهخت بوون، بی ههست و خوست و قیره بر بوون، تنجا نهوانیشمان بهو
 شیوه به سزادا، واته: هارژن و چریکه به کی گهوره گرتنی، ﴿يَنْحَسِرَةً عَلَى الْعِبَادِ﴾،
 نهی داخ و خهفت له سه ره بنده کان، هه ی خهفت و په ژاره بویان! ﴿مَا
 يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾، هیچ پیغه مبه ریکیان بو لا نه چوه، مه گه ره
 گالته بیان پیکردوه، ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنْهُمْ لَمْ يَعْلَمُوا﴾،
 نایا نه یانینیوه (به چاوی عه قل و دل) له پیش نهواندا چه ندان سه ده مان
 فهوتاندوون، که نهوان بو لایان ناگه رینه وه، تازه بوونه به ردی بن گوئی و
 رابردن، جاریکی دیکه نایه نه وه بو ژیانی دنیا، تازه تافیکردنه وه ی خویان دا
 و، کاتی تافیکردنه وه بیان به سه ره چوو، هه رکه سه ده ره چوو، هه رکه سیش
 کهوت، کهوت، ﴿وَلَنْ كُلُّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدُنَّا مُحْضَرُونَ﴾، هیچ کامیشیان نیه مه گه ره له
 لامان ناماده کراو ده بن. واته: که نایه نه وه بو دنیا، با دلنیا بن نه وه نیه تازه
 شوته ون و بزر بین و، جاریکی دیکه نه یه نه وه لامان، به لکو ﴿وَلَنْ كُلُّ لَمَّا﴾،
 (إن) به مانای (ما) لابه ره (نافیه) یه، یانی: هیچ کامیان نیه، مه گه ره تیکرایان
 له لای تیمه ناماده کراو ده بن، ﴿كُلُّ﴾ هه موویان، (جمیع) پیکه وه، ﴿لَدُنَّا مُحْضَرُونَ﴾،
 له لای تیمه ناماده کراو ده بن، که مه بهست پیتی ناماده کردنیانه بو سزای خوا
 له رۆژی دوایدا، واته: هه موویان په لکیشی دۆزه خ ده کرین و، به ره له چوونه
 تیو دۆزه خ، هه موویان په لکیش ده کرین بو گوژه پانی لیرسینه وه و سزاو پاداشت،
 پاشان هه موویان له دۆزه خدا ناماده ده کرین.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

وینه هینانه وه به خه لکی ناوه دانییه که، که خوا دوو پیغهمبه ری بو ناردوون، دواتر به یه کتکی دیکه ی سیه م، پشتگیری کردوون، خه لکه که ش بروایان پی نه هیناون و، به وه تو مه تباریان کردوون، که مایه ی نه گبه تبین بو یان و، هه ره شه ی به ردبارانکردن و سزادان و، نازاردانی به تیشیشیان لئ کردوون:

خوا ده فرموی: ﴿وَأَضْرِبْ لَمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾ إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٧﴾ قَالُوا إِنَّا نَطَّلِعُكُمْ بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَتَرْجَحُنَّكُمْ وَلْيَسَّرْ لَنَا عَذَابَ أَلِيمٍ ﴿١٨﴾ قَالُوا طَعْنُكُمْ مَعَكُمْ أَيْنَ ذُكِّرْتُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّشْرِكُونَ ﴿١٩﴾﴾

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له سازده برگه دا:

١- ﴿وَأَضْرِبْ لَمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ﴾، وینه به کیان بو بیننه وه، ئەو وینه به بریتیه له هاوه لانی ناوه دانییه که، یان خواوه نانی ناوه دانییه که، ئەمه مانایه که ی ناوایه: (اجْعَلْ أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ وَالْمُرْسَلِينَ إِلَيْهِمْ، شَبَّهًا لِأَهْلِ مَكَّةَ وَإِزْوَاجَ إِلَيْهِمْ)، واته: خه لکی ناوه دانییه پیغهمبه ره بو لا ره وانه کراوه کانی، بکه به وینه بو خه لکی مه که وه، ره وانه کرانی توش بو لایان، هه لبه ته نه وه بو به که م دویتراوانتیکه که فورئانیان پئ دویتراوه، نه گه رنا هه موو ئەو خه لک و ناوه دانییه نه ی دیکه ش له سه ر زهوی، به دریزایی زه مان و به پانایی زه مین،

با خویان به‌راورد بکن، له‌گه‌لّ خه‌لکی نه‌و ناوه‌دانی و شاره‌دا، که سّ له پیغهمبه‌رانی
خویان بؤلا چوون، ننجاً په‌ندیان لی وه‌برگرن و، نه‌و خه‌لکه وه‌ک نه‌وان نه‌کهن.

ننجا خوا ﷻ باس ده‌کات، به‌سه‌ره‌اته‌که‌یان چوون بووه؟

(۲) - ﴿إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ﴾، کاتیک که ره‌وانه‌کراوه‌کانیان بؤلا چوون، واته: سّ ره‌وانه‌کراوه‌کان،
سّ نیردراوه‌کان.

(۳) - ﴿إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ﴾، یادبکه‌وه! سه‌ره‌تا دوو‌انمان بؤلا ره‌وانه‌کردن.

(۴) - ﴿فَكَذَّبُوهُمَا فَعَبَّوْا بِسَالِحٍ﴾، به‌ دروویان دانان، تیمه‌ش نه‌و دوو‌انه‌مان به‌هیز کردن،
پشت نه‌ستوور کردن به‌ سّیه‌میک، (عَزَّزْنَا) خوتندراویشه‌ته‌وه: (عَزَّزْنَا)، به‌بن گیره (شَدَّة)،
(التَّعْزِيزُ: التَّقْوِيَةُ وَالنُّصْرُ وَالتَّكْوِينُ، فَالْمُشَدُّدُ وَالْمُخَفَّفُ مَعْنَى)، (عَزَّزْنَا) و (عَزَّزْنَا) هه‌ردووکیان
به‌مانای به‌هیز کردن و پشتگرتن و زور کردن، هه‌ردووکیان به‌ک واتایان هه‌یه، نه‌مه‌ش
زور به‌ روونی نه‌وه ده‌گه‌به‌نی، که خوا ﷻ راسته‌وخو نه‌و سّ پیغهمبه‌رانه‌ی ناردوون،
چونکه ده‌فه‌رموی: ﴿إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَبَّوْا بِسَالِحٍ﴾، ننجا نه‌گه‌ر عیسا
الکلیله ناردبانی، ده‌یفه‌رموو: (إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَسِيحَ اثْنَيْنِ، وَعَزَّزَّهُمَا بِقَالِحٍ)، به‌لام خوا
فه‌رموویه‌تی: تیمه دوو‌انمان بو ناردن، که به‌ دروویان دانان، به‌هیزمان کردن، پشتمان گرتن
به پیغهمبه‌رنکی دیکه‌ی سّیه‌م (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةَ وَالسَّلَامَ).

(۵) - ﴿فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ﴾، نه‌و سّ پیغهمبه‌ره (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةَ وَالسَّلَامَ) گوئیان:
به دلنایی تیمه بو لای تّیوه ره‌وانه‌کراوین.

که ده‌فه‌رموی: (إِنَّا إِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ) له‌جیاتی بفه‌رموی: (إِنَّا مُرْسَلُونَ إِلَيْكُمْ) (الجار
والمجرور)، که پیشخراوه، بو گرنکی پی‌دانه، واته: تیمه بو لای تّیوه ره‌وانه‌کراوین و،
دیاره خوا گرنکی و بایه‌خیی به‌ تّیوه داوه، بویه تیمه بو لای تّیوه ره‌وانه‌کراوین،
که‌واته: فه‌دری نیعمه‌تی خوا بزنان، هاتنی تیمه به‌هه‌ند بگرن و، په‌یامی خوامان
لی وه‌برگرن، چونکه خوا گرنکی و بایه‌خیی به‌ تّیوه داوه.

۶- ﴿قَالُوا مَا أَنتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا﴾، (خہ لکہ کہ) گوتیان: تئوہ تہ نیا مروؤتیکن وەک تئمہ، نەمە قسە ی تیکرای نە یاران ی پئغەمبەر ان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بووہ، نکوولیکەر ان لە پئغەمبەر ان، ھەمیشە ئەوہ یان بە پاساوو بیانوو ھیناوو تەوہ، کە تئوہش مروؤتیکن وەک تئمہ، پئغەمبەر انیش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ھەمیشە جەختیان لەوہ کردۆتەوہ، کە تئمەش مروؤفین وەک تئوہ، نە یانگوتوہ: تئمە شتیک ی دیکە ی، بە لآم ئەوان مەبەستیان ئەوہ بووہ، کە مروؤف شایستە ی ئەوہ نیە بکری تە پئغەمبەری خواو، وەحیی و پە یامی خو ی بو بئیری، ئنجا ئەوانە لە ھەمانە ی خو یان دا گو یز یان ژماردوہ، کە تە ماشا ی خو یان یان کردوہ: بئیروا، سەر لئیشوواو، سەر گەردان، لە پرووی کردارو پەفتارەوہ بئیراوو، دا پروو خواوو، لادەرو تاوانبار، گوتوو یانە: مروؤفانی کە وەک تئمە - نغرو بوون لە گوناهو تاوان و بئیروایی و خراپەدا - کە ی شایستە ی ئەوہن خوا بیانکاتە نو ئنەری خو ی؟ وایانزانوہ پئغەمبەر انیش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ھەر وان، ئنجا تئستاش ھەر وایە، تئستاش کە سانتیک کە بە راستی نو ئنەرایە تئ ی پئغەمبەر ان دە کەن، کە لە گەل خە لکئیکدا رووبەروو دە بنەوہ، بە تاییە تی چئنە سیاسیە کە، چئنە خو شوگوزەر انە کە، ئەوان کە بو خو یان سەرگەمی خیائەن ت و ھەر خەریکی حەر ام خو ر ی و زەبرو زۆرو خراپەن، وا دەزانن ئەوانیش ھەر وان، دە لئین: ئەوانە تەماحیان ھە یە لە مالی خە لکدا! ئەوانە دە یانە نو ی خو یان بە سەر خە لکدا فەرز بکەن، مەبەستیان کورسی ی و پارەو دە ستەلاتە، یانی: وەک خو یان یان تە ماشا دە کەن و پئوانە یان دە کەن، بە شەر بە زۆری وایە، ھەمیشە (قیاس النفس) دە کات و، خە لک پئوانە دە کاتە سەر خو ی.

۷- ﴿وَمَا أَنْزَلْنَا الرَّحْمَنُ مِن شَيْءٍ﴾، (خوا ی) خواو ن بە زەہی ھیچ شتیک ی دانە بە زاندوہ، دیارە نەمە مانا ی قسە ی بئیروایە کان بووہ، ئە گەر نا ئەوان بە عەرەبی قسە یان نە کردوہ، بە لآم بە ھەر زمانیک بووہ، ئەوہ واتایە کە یە تی، یانی: خوا ی خواو ن بە زەہی، ھیچ شتیک ی دانە بە زاندوہو ھیچ پە یامیک ی نە ناردوہ.

۸- ﴿إِن آتَيْنَا إِلَّا تَكْذِيبًا﴾، تئوہش تە نیا درۆ دە کەن، ئەمە پئ ی دە گوتری: ھە لاواردن خالیبیکراو (الإسْتِثْنَاءُ الْمُقَرَّبُ)، واتە: تئوہ ھیچ نالئین، جگە لە درۆ کردن.

بِتَغْمِيرِهِمْ عَلَيْهِمُ الصَّلَاةَ وَالسَّلَامَ) وه لأمیان دانهود:

۹- ﴿ قَالُوا رَبَّنَا عَلَّمْنَا إِيَّاكَ لَمْ نَسْأَلْكَ ﴾، گوئیان: په روه ردگارمان ده زانئ که ټیمه بو لای ټیوه په وانه کراوین، نه م قسه به به سوئند دادنه ری، چونکه به شایه د گرتی خوايه ﷻ له سهر راستی قسه که یان، زور له زانایان ده لټین: نه گهر بلټی: خوا ناگاداره و ده زانئ، نه م به سوئند له قه لم ددرئ، وه ک سوئنده کانی دیکه، نجا کاتیک که سیک نه و قسه به بکات و، به دروش بیکات، دواپی که فاره تی ده که وټته سهر، به لام نه گهر بشزانئ درو ده کات و بېشیلئ، نه وه (الیمین الزور) سوئندی به دروو ساخته یو، گوناھی گوره تریشه له وهی که سیک سوئندئک ده خوا له سهر شتیک، دواپی بوئ دهرده که وئ وانیه و، ده بن که فاره ته که ی بدات.

۱۰- ﴿ وَمَا عَلَّمْنَا إِلَّا الْبَلْعَ الْمَيْثُ ﴾، ټیمه ته نیا راگه یاندنی روون و ناشکرمان له سهره، وشه ی (بلاغ) ناوی چاوک (اسم مصدر) له (أبْلَغَ)، واته: گه یاندی، کاتیک هه و الیک ده گه یه ندرئ.

۱۱- ﴿ قَالُوا إِنَّا نَطِيرُنَا بِكُمْ ﴾، خه لکه که گوئیان: ټیمه به هوئ ټیوه وه نه گبه ټییمان توو شبو، (النطير): معرفه دلالة الطير على غير أو شر، ثم أطلق على كل حدث يتوهم منه أخذ أنه كان سبباً في لحاق شرٍ (نطير) له سهر کیشی (تفعل)، بو زانینی پيشاندانی بالنده به بو چاکه و خرابه، دواپی بو ههر رووداوتیک که که سیک پی و ابئ، هوکاری نه وده به که نارده ته تی و نه گبه ټیبه کی به سهر هاتوه، به کاره ټیراهه، که ده لټین: ﴿ إِنَّا نَطِيرُنَا بِكُمْ ﴾، واته: ټیمه به هوئ ټیوه وه به لآو نه گبه ټییمان به سهر هاتوه، یاخود مه به ستیان نه وه بووه، که به هوئ نه و بانگه واز و په یامه ی ټیوه وه، له نیوماندا گرفت و کیشهو دمه مه قان په یدا بووه، راجیایی و ناکوکی په یدا بووه، نه وده ش نه گبه تی ټیوه به.

نجا نه وان ههر له سهر قسه ی خویمان به رده وام دهن.

۱۲- ﴿ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَرَجْمَنَّكُمْ ﴾، نه گهر ده ست هه لنه گرن، به دلنیایی به رد بارانتان ده که ی.

۱۳- ﴿وَلَمَسَّكُمْ مِثَآءَ الَّذِي أَلَسُّ بِكُمْ﴾ له ٲٲمهوش نازاریکی به ٲٲشان ٲٲده گات! نجا نهو سٲ ٲٲغه مبه ره (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، وه لآم دهده نه وه.

۱۴- ﴿قَالُوا طَلَبْتُمْ مَعَكُمْ﴾، گوتیان: نه گبه ٲٲی خوتان به خوتانه وه ٲٲه، اته: هوی نه گبه ٲٲی و بن خیریه که تان خوتانن، نه گهر مه به ست ٲٲ ناکوکی و دووبه ره کیی بن، اته: خه تاو هه له ی خوتانه، له نٲو خوتاندا ناکوکی و دووبه ره کیستان لٲ به ٲٲدا بووه به هوی ٲه یامی ٲٲمه وه، شوٲن ٲه یامه که بکه ون و گوی لٲبگرن و وه ری بگرن، نهو کاته ٲه یامی خوا ده ٲٲته هوی ته بابی و به کٲزبی و توکمه یی و ٲٲک و ٲٲکیی نٲوانتان.

۱۵- ﴿أَيْنَ ذُكِّرْتُمْ﴾، نایا به هوی نه وه وه که (راستی) بٲرتان خراوه ته وه و ناموژگاری کراون، به هوی نه وه وه نه گبه ٲٲستان توو شووه؟ (أَيْنَ ذُكِّرْتُمْ) خوٲندراو ٲٲشه ته وه: (أَيْنَ ذُكِّرْتُمْ)، ههر به ک ماناشیان هه ٲه.

۱۶- ﴿بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّشْرِكُونَ﴾، راست ناکهن، به لکو ٲٲوه کو مه لٲکی زنده ٲوٲیکارن، کو مه لٲکی ٲٲٲه ٲٲنه رن، اته: زنده ٲوٲی وا ٲٲشه دار بووه له ٲٲو ٲٲوه دا، که بوته ٲاگری ٲٲوه، بوته سیمای ٲٲوه.

نجا نه وه که خٲرو شهر ٲ مرؤف به خوٲه وه ٲٲی، فه رما ٲٲشی ٲٲغه مبه ر ﷺ هه ٲه ده فه رموی، خوا له فه رما ٲٲٲکی دا ده فه رموی:

يَا عِبَادِي إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أَحْصَيْهَا لَكُمْ، وَأَوْفَيْكُمْ إِيَّاهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَمَنْ وَجَدَ خَيْرًا فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ، وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلِكَ، فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ (أخرجه مسلم: ۲۵۷۷، وابن حبان: ۶۱۹، والحاكم: ۷۱۰۶، وقال: صحيح على شرط الشيخين، عن أبي ذر).

اته: نه ی به ننده کانم! کرده وه کانی خوتانن ده یانزمٲرم، بوٲان سه رزمٲر ده که م، دوایی به رانه ره که تان ده ده مه وه (سزا بن یان ٲاداشت) نجا ههر که سٲک چاکه ی بینٲی، با ستایشی خوا بکات و، ههر که سٲ جگه له وه شی بینٲی، با جگه له خوٲی، سه رکونه ی که سی دٲکه نه کا، (ٲه خنه له که سی دٲکه ده گری).

مهسه له ی دووه م:

لهوپه یری شاره وه به خیریایی هاتنی پیاوئکی برودارو ناموژگاریسی کردنی دلسوزانه ی خه لکه که ی، که شوین سنی پیغه مبه ره کان بکه ون و، به لگه هینانه وه ی پوخت و به هیزی له سه ر راستی ته نیا خوا به رستی و پووچه لئی شیرک:

خوا دهه رموی: ﴿ وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾ اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْتَلْكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾ وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٣﴾ أَأَتُخَذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِي عَنْهُمْ شَيْئًا وَلَا يَقْدِرُونَ ﴿٢٤﴾ إِنْ إِذَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٥﴾ إِنْ أَمْسَأَتْ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ ۞

شیکردنه وه ی ئەم تايه تانه، له ده برگه دا:

١- ﴿ وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ ﴾، پیاوئک لهوپه یری شاره وه، له دووری شاره که وه، هات به خیریایی و گرنکی پیدانه وه ده رۆیشت، وشه ی (أَقْصَا)، واته: دور، یانی: نهوپه یری شاره که، (فَدِمَ أَقْصَى، وَعَبَّرَ بِيَسْعَى ثَنَاءً عَلَى الرَّجُلِ)، وشه ی (أَقْصَى): نهوپه یری، پيشخراوه وه (يسعى) به کاره يتراوه وه ک ستايشکردنی پياوه که، پياوئک لهوپه یری شاره که وه، له دووری شاره وه هات به خیریایی و، به گرنکی پیدانه وه ده رۆیشت.

بیگومان نهو پياوه، یان هه ره به گه یشتنی په یامی نهو پیغه مبه رانه (عَلَيْهِمْ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بروای هیناوه، یاخود پیشت برودار بووه، به هۆی شوئینکه وتنی په یامی پیغه مبه ریکی دیکه ی پیش نهوانه وه، که باس نه کراوه، بیگومان نه که برودار نه بووایه، نهو هه موو زانیاریانه ی نه ده بوون و، بهو شیوه هیش لیبراوانه و، دلسوزانه نه ده هات ناموژگاریسی خه لکه که بکات، وه ک پیشینان ده لئین: ملی خۆی بخاته به ره چه قو!

(۲) - ﴿قَالَ نَقَوِّرْ أَخْبِعُوا أَلْمُرْسِكِينَ﴾، گوئی: نهی خه لکه کهم! شوین پیغه مبه ران بکهون، شوین ره وانه کراوان بکهون، وشهی (أَلْمُرْسِكِينَ) (أل) ده کهی بو ناساندنه، به لآم لیره دا مه بهستی (عهد) ه، واته: شوین سن پیغه مبه ره که بکهون، سن پیغه مبه ره که که ده زانن کین، شوینیان بکهون، واته: په پره وییان لن بکهون و، نه وهی پئیانه لییان وه ربگرن.

(۳) - ﴿أَتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْتَلْكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾، شوین که سیک بکهون که کرتان لن داوا ناکات، پاداشتان لن داوا ناکات، بارگرانیتان ناخاته سه رشان و، نه وانیس رتی راستگرتوون، واته: له لایه که وه هیچ نه رک و بارگرانیتان ناخه نه سه رو، هیچ چاوه روانیه کیان لیتان نیه، پاشان خوشیان له سه ر رتی راست، رتی راستگرتوون، نه گهر تیوه شوینیان بکهون، تیوه ش ده خه نه سه ر ریگی راست، به بی نه وهی هیچ چاوه روانیه کیان لیتان ه بی.

گویه نه و پیاده ناوی (حَبِيبُ النَّجَارِ) بووه، هه ندیکیش گوتویانه: (حبيب بن مُرَّة)، به لآم له قورئاندا نه هاتوه و، له سوننه تی پیغه مبه ریشدا ﷺ ده قیکی وا که جیی ممانه بن، نیه، نه و به سه ره اته ش که زانایان بو ته فسیری نه و نایه تانه به کاریان هیناوه، زیاتر به سه رنجدانی کتییی خاوهن کتیه کان بووه، ویستووایانه نه و به سه ره اته بجه سپین به سه ر نه و نایه تانه دا، یا خود نه و نایه تانه بجه سپین به سه ر نه و به سه ره اته دا، به لآم نیمه به بی به لکه به کی دلنیا که ر، بو مان نیه هیچ نایه تیکی قورئان، یان هیچ کومه له نایه تیکی قورئان، به پتی به سه ره اته یکی میژووایی ته فسیر بکه ین و، نه و نایه ته قورئانیانه بجه سپین به سه ر نه و به سه ره اته میژووویه دا.

پیشتریش باسما ن کرد له مانا گشتیه که یدا، که ناشگونج نه وهی له باره ی شاری (أَنْطَاكِيَّة) وه هاتوه، که چواره مین شاری به پیروژگیراوو گرنگیی پیدراوی نه صرانییه کان بووه، چواره م شار بووه که سه رده می خوئی (بطریک) ی تیدا

دانیستوه، که پیگه به کی گه وری زانایان و مشور خورانی نه صرانیی بووه و هه به، ناگونجی به سهر نایه ته کاندایه جیبه جی بکری و، نایه ته کان به سهر نه و شاره داو خه لکی نه و شاره دا ناچه سپن، خه لکی نه و شاره سزا نه دراو و نه مانزانیوه له میژوودا، شتی وا بووین، به لکو نه و شاره شاریکی گرنگیی پیدراوو به پیروژگیراویی نه صرانییه کان بووه.

تنجا نه و پیاوه له سهر ناموژگاریی خوی بهرده وام ده بن:

٤- ﴿وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي﴾، نایا چیمه نه و که سه نه په رستم که منی هیناوه ته دی؟ (مَا لِي) (مَا) بو پرسیار کردنه (مَا) (استفهامیه)، (مَا لِي) یانی: (وَمَا يَكُونُ لِي فِي حَالٍ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي، أَي: أَي شَيْءٍ يَمْتَعِنِي مِنْ عِبَادَةِ الْعَالِقِ)، واته: چیمه و چ شتیکم بو ده بن له حالیکه دا نه و که سه نه په رستم که هیناومیه دی؟ یانی: چی رنکرمه که به دهبینه ری خوم به رستم؟

٥- ﴿وَالَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾، ته نیا بو لای ویش، ده گپرتنه وه، بهس بو لای نه و به دهبینه ره ش، ده گپرتنه وه، نه مه لیره دا هوشداری پیدانیکه، که تیوه سه ره نجام ده چنه وه بو لای وی، به لأم بو په رستن که به خوی ده لن، بوئه وهی روویان تینه کات، بلن: بوچی نه و پهروه ردگاره ناپه رستن و، نه و به دهبینه ره ناپه رستن که په یادی کردوون؟ به خوی ده لن: بوچی نه و پهروه ردگاره نه په رستم، چ شتی رنکرمه، چ شتیک وام لیده کات، نه و پهروه دگارو به دهبینه ره نه په رستم که په یادی کردووم؟ به لأم ناگادار بن بو لای ویش ده گپرتنه وه، نه مه و دک گوتراوه: (تَعْرِيفُ بِهِمْ) له بهر راهاویشته بو نه وان، به کناره پین گوتنیانه، که بزنان تیوه سه ره نجام بو لای وی ده چنه وه.

٦- ﴿أَتَأْتُونَ آلِهَةً مِنْ دُونِهِ إِلهَةً﴾، نایا جگه له و په ستروانیتیکی دیکه هه لبرترم! (الْإِتِّخَاذُ: الْفِعَالُ مِنْ أَخَذَ وَهُوَ التَّأَوَّلُ)، (إِتِّخَاذُ) له سهر کیشی (إِفْتِعَالُ) ه، له (أَخَذَ) هوه، گرتن، (إِتِّخَاذُ) بریتی له گرتنی شتی که به سه رنج دانه وه، به هه لبرداردنه وه، به لیخه فتانه وه، (أَخَذَ) به مانای (تَأَوَّلَ) و ده ست پیگه یاندنه، به لأم (إِتِّخَاذُ) نه وه به که نینسان به گرنگیی پیدانه وه شتی

بگری، واته: چ شتیک وام لیده کات جگه لهو، جگه له خوا، په راستراوانتیکی دیکه هه لَبْزِیْم! نهم (ءَاتَخِذُ) دوو هه مزه (أ)ی ههن، هه مزه ی یه که میان (هَمَزَةٌ الإِسْتِفْهَامُ الإنکاری) هه مزه یه بۆ پرسیارکردنی نکوولیلیکه رانه، پرسیارکردنی نکوولیلیکه رانه ش، وه لَآمَه که ی له نَبُو خَوْبِدایه، یانی: (لَا آتَخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً) جگه لهو په راستراوانی دیکه ناگرم، هه مزه ی دووه میشیان (آتَخِذُ) هی کردارده که یه و نه سلویه.

(۷) - ﴿إِنْ يُرِدِ الْرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَّا تُعْنِي عَنِّي شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا﴾، نه گهر (خوای) به به زه یی بیهووی زیانیتکم لئ بدات، تکا کرد کردنی وان (هی په راستراوه کان) هیچ شتیک سوووم پیناگه یه نن، بیگومان خوای به به زه یی به هووی هاوبه ش بۆ په پیداکردنی و نه په رستنی و تاوان و لادانه وه، زیان له مرووف ددهات، نه گهرنا خوای به به زه یی ﴿يَعْلَمُ﴾، ههر به زه یی و لوتف و که په می لئ چاوه پری ده کری، به لَآم وه ک پتیشینانی خو مان ده لئین: [فلانکه س بۆ خو ی داری داو هته ده ست فلانکه س]، واته: بۆ خو ی به رانه ره که ی ناچار کردوه لئی بدا و زبانی پئ بگه یه نن، نجا نه و پیاوه مسولمانه ش ده لئ: نه گهر خوای به به زه یی بیهووی زیانم لئ بدات، واته: به هووی بی پروایی و خرابه کاریمه وه.

﴿لَّا تُعْنِي عَنِّي شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا﴾، تکا کردنی نه و په راستراوانه، که له جیاتی خوا هه لیانده بزریم، هیچ سووودیکم پئ ناگه یه نن، یانی: تکا کردنی نه وان له لای خوا، سوووم پئ ناگه یه نن، گومانیشی تیدانیه له پرۆزی دوا یی دا هیچ که س بی مؤلَه قی خوا تکانا کات، به لَآم گرمان نه و په راستراوانه تکاش بکه ن، بی سوووده.

(۸) - ﴿وَلَا يُنْقِذُون﴾، هه رو هها ده ربازیشم ناگهن، پرزگاریشم ناگهن، واته: نه و په راستراوانه نه ک ههر هیچیان به ده ست نیه، به لکو ته نانه ت تکا کردنی شیان له لای خوا به ده ست نیه و، ناشتوانن ده ربازم بکه ن له سزای خوا.

(۹) - ﴿إِنِّي إِذًا لِيُصَلِّنَّ لِي﴾، {که واته: نه گهر جگه له خوا، په راستراوانتیکی دیکه هه لَبْزِیْم، بۆ به نده یه تیی بۆ کردن} بیگومان نه و کاته له گومراییه کی ناشکرا دام.

نهمه وه لَآم ی پرسیارکردنه نکوولیلیکه رانه که یه: (ءَاتَخِذُ مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً)!!

۱۰- ﴿إِنِّي آتَيْتُكُمْ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُون﴾، من بىروام بە پەرورەدگارتان ھىناو، ئىنجا گویم بۆ بگرن.

لېرەدا دووبارە سەرنجيان رادەكېشىتەو، بۆ ئەو ھە ئەو خۇايەى ئەو بىروای پېھىناو، ھەك چۆن پەرورەدگارى ئەو، پەرورەدگارى ئەوانىشە، ﴿إِنِّي آتَيْتُكُمْ بِرَبِّكُمْ﴾، من بىروام بە پەرورەدگارتان ھىناو، ئەيگوتو: (آمَنْتُ بِرَبِّي)، ھەرچەندە پەرورەدگارى خۆشەيتى، بەلام دەيەوئى وپژدانىان ھەخەبەرىتىنى و ھۆشيارىيان بکاتەو، كە خوا خاوەن و پەرورەدگارو مشوورخۆرى تېوھە.

﴿فَاسْمَعُون﴾، گویم بۆ بگرن، ئەمە راگەياندى ئىمان ھىنانەكەيەقى بە دەنگى بەرزو، داواى لىکردوون كە لىتى تىگەن و، پەيامەكەى ھەرىگرن، داواشى لىکردوون كە ئاگادار بن لە بىروا ھىنانى وى، نەك بە منجە منج و لە ژىر لىتوھە بىروا بىتىنى، بەلكو بە دەنگى بەرزو، بە دەنگى زولال ئىمان و بىروا ھىنان و مسولمانەتییەكەى خۆى راگەياندوھ.

كورتە باسنىك

ھەلۋىستى جوامىزانەي ئەو پىاۋە بىرۋادارە لە پازدە بىرگەدا

ئەگەر تەماشىا بىكەين ئەو پىاۋە بىرۋادارە، خوا ﷻ لەم چەند ئايەتە كورتەدا، پازدە (۱۵) ھەلۋىستى لى باس دەكات، كە ھەموويان زۆر جىيى سەرنجىن:

۱- ﴿ وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ ﴾، لەوپەرى شارەو ھاتو، واتە: لە دوورى شارەو ھاتو، كە پەنگە ئەو نامەژەش بى بۆ ئەو، كە سائىك كە لە قەراغ و كەنارى شارەكاندا دەژىن، لەبەر ئەوئى تۋانا و ئىمكانىيەتيان نى، لە ئىو جەرگەى شاردا بژىن، واتە: تۋاناي ماددىي و دەستپۇشستوويان كەمتر، بە زۆرىي وايە، ئەوانەي كە لە دامىن شارەكاندا دەژىن، خەلكى كەمدەست و تەنگدەست و نەدارن، ئەوانە كۆسپ و لەمپەر لەبەردەمیاندا بۆ بىرۋاھىتان بە پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، بۆ بەندايەتتى بۆ خوا، كەمترن يان ھەر نىن، بۆيە تاسانتر دەتۋانن دلى خۇيان بۆ ھىدايەتتى خوا بىكەنەو، ھەرۋەھا ئەوئى لى وەرەدەگىرى: لەبەر ئەوئى دوورە دەست بوو و لەوپەرى شار بوو، بە زەحمەتى نەزانىو بى بۆ پشتگىرىي كىردنى ئەو پىغەمبەرانە.

۲- ﴿ رَجُلٌ ﴾، پىاۋىك، كە ھەندىك لە زانابان گوتتويانە: (رَجُلٌ) بەلى بە ماناي پىاۋە، بەلام يانى: مەروۋىكى مەردو جوامىرو بوئر، مەسەلەكە بەس ئەو نەبوو نىر بى.

۳- ﴿ يَسْعَى ﴾، (سعى) بىرىتە لە بە خىرايى و گىنگىي پىدانەو پۇششت و بە خەم لىخۋاردنەو ھەپكەت كىردن بەرەو شتىك.

۴- ﴿ يَفْقَرُ ﴾، ئەي خەلكەكەم! مەروۋ كاتتى خەلك و كۆمەلگاي خۇي دەدوئىتى، پىۋىستە بەو شىۋەيە بىاندوئىتى كە دلىان و ھەستىان بىجوولتىن، تىيان بىكەنەنى كە منىش يەكىكم لە ئىو، منىش نەندامىكم لە خۇتان و، ئىوئى كۆمەلگاۋ خەلكى خۇمن، بۆيە زىانى ئىو زىانى منەو، قازانجى ئىوئى قازانجى منە.

۵- ﴿أَنْعِمُوا الْمُرْسَلِينَ﴾، شوین پهوانه کراوه کان بکهون، شوین نهو سی پیغه مبه رانه بکهون، که له لایه ن خواوه بۆلاتان پهوان کراون.

۶- ﴿أَنْعِمُوا مَنْ لَا بَسْئَلَكُمْ أَجْرًا﴾، شوین که سیک بکهون، که کریتان لی داوا ناکات، هیچ چاوه روانییه کی لیتان نیه، هیچ ته ماعتکی له مال و سامانی تپوهدا نیه.

۷- ﴿وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾، له حالیکیشدا که نهوان رنی راستگرتوون، واته: له سهر پتیه کی راست، نهوان تپوه بۆ کویره ری و پتچکه بهک و، هه له ت و هه لدریک بانگ ناکه ن، به لکو بۆ راسته شه قامتیک بانگتان ده کهن.

۸- ﴿وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي﴾، چیمه نهو زاته نه په رستم که منی هیناوه ته دی؟ له راستییدا ته نیا په پیداکه رو (فاطر) و دروستکه ر (خالق) و پهروه دگار (رب)، شایسته ی نهوه یه، مروف به ندایه تیی بۆ بکات، ته گهرنا نهوانی دیکه، یان وه ک خوئن، که مروفه کانن، یان له خوار خوته وهن، که شته کانن.

۹- ﴿وَالْيَوْمِ تُرْجَعُونَ﴾، ته نیا بۆ لای ویش ده گیرینه وه، لیره ده سهرنجیان راده کیشی، بۆ نهوه که بزنان که سهره نجام بزنان چۆن ده چنه وه و ده برینه وه بۆلای خوا؟!

۱۰- ﴿أَعْبُدْ مِنْ دُونِهِ ۗ إِلَهًا﴾، نایا جکه له و په رستراوانتکی دیکه هه لبریم؟!

یانی: شتیکی زور نالوژیکیی و بی مانایه، که جگه له خوی به دیهینه ری پهروه دگار به رستری!

۱۱- ﴿إِنْ يَرِدْ مِنَ الرَّحْمَنِ بَصِيرَةٌ ۖ لَا تَنْعَمَ عَلَيْ سَفَعْتَهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْفِقُونَ﴾، نه گهر خوی به به زهی بیهوی زیانکم لی بدات، تکا کردنی نهوان هیچ سوودیکم پن ناگه به نی و ناشتوانن دهر بازم بکه ن، که واته: نهو په رستراوانه هیچ کاره و بی که لکن.

۱۲- ﴿إِنِّي إِذًا لَأَبْلُغَنَّ مِثْرًا﴾، به دلنیایی نه گهر من وا بکه م، له گومرایه کی پروون و ناشکرا دام، که واته: تپوه تپستا له گومرایی دان و، منیش نه گهر وه ک تپوه بکه م، له

گومرایدا دهم، به لأم خوی ده پاریزی له وهی پیمان بلن: تیوه له گومرایی دان، ده لن: نه گهر من وابکهم له گومرایدا دهم، نهو پیاوه زور به سه ليقه بووه، خوی له ههر وشه و تهعبیریک پاراستوه، که دلّی نه وانهی پین برهنجی و ههستیان بریندار بکات، هه موو نهو شتانهی که مه زهندهی نه وه یان لیده کروی سه غله تیان بکاو، دلّیان بریندار بکات، بردوونیه سه ر خوی، نالن: (اتَّخِذُونَ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً)، ده لن: ﴿أَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً﴾، تیا جگه له خوا په رستراوانتیکی دیکه هه لبریزیم! دواپی نالن: (إِنْ يُدْرِكُمْ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ) ده لن: ﴿إِنْ يُرِدِنِ الرَّحْمَنُ﴾، نه گهر خوی به به زهپی بیه وی زیانیکم لن بدات، نالن: له تیوه، دواپی نالن: (لَا تُغْنِي عَنْكُمْ شَفَاعَتُكُمْ شَيْئًا)، ده لن: ﴿لَا تُغْنِي عَنْكُمْ شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُقِيدُونَ﴾، تکا کردنی نهو په رستراوانه، که جگه له خوا بیانپه رستم، هیچ سوودیکم پین ناگه به نن و دهر بازیشم ناکا، دواپی نالن: (إِنَّكُمْ إِذَا لَفِيَ ضَلَالٍ)، ده لن: ﴿إِنِّي إِذَا لَفِيَ ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾، نه گهر وابکهم، که واته: له گومراییه کی ناشکرادا دهم.

نجا که نه وانیس وایانکردوه، که واته: نه وانیس له گومراییدان، به لأم نهو قسه په ریک به دهم و چاویان دا نادات، به لکو هه موو نهو شتانهی که مه زهندهی نه وه یان لیده کروی، دلّیان نازاری پین بگا و، دلّیان پرووشینن، خوی ده کات به دویتراو.

۱۳- ﴿إِنِّي إِتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً﴾، به دلنیایی من بروام به په روه ردگارتان هیناوه، گوتم لیبکرن، بروام به په روه ردگارتان هیناوه، په روه ردگاره که هی نه ویشه، به لأم بوچی ده لن: په روه ردگارتان؟ واته: نهوه په روه ردگاری تیوه په، خاوهنی تیوه په، به خویو کوری تیوه په، ده تانزیننن، ده تاغریینن، بزویوتان ده دات، مشورتان لن ده خوا، که واته: وه ک چوئن من بروام پیته پناوه، تیوهش بروا بیتن، به خاوهن و په روه ردگاری خوتان.

۱۴- ﴿فَأَسْمَعُونَ﴾، گوتم لن بکرن، نه مهش راگه باندن و ناشکرکردنی نیمان هیناوه که به تی. ۱۵- وا پنده چن نهو پیاوه برواداره دواپی ناشکرکردنی نیمان هه کی، کوژرابن و خرابیته نیو

بههشتهوه، سیاقه که وا دهگهینى، ئنجا له بههشتهوهش دلسۆزى بۆ خه لکه کهى دهنوینى و ده لى: ﴿بَلَّيْتَ قَوْمِيَّ يَعْلَمُونَ﴾ ﴿٦٦﴾ بِمَا عَفَّرَ لِي رَبِّيَّ وَجَعَلَنِي مِنَ الْمَكْرُمِينَ ﴿٦٧﴾، ئهى خۆزگه! که له کهم، زانیبایان که پهروه ردگارم لیم بوردوهو، منیشی له ریزلیکیراوان کتپراوه.

لهویشهوه چاکه یان بۆ به ئاوات ده خوازی، ئینسانی برودار بهو شیوهیه، ئهوان کوشتوو یانهو سزایان داوهو، په یامی خویان لى وهرنه گرتوهو، ناره چه تیان کردوه، که چی ئه و له بههشتهوه خیریان بۆ به ئاوات ده خوازی!!

مهسه لهی سینه م:

فهرموولیکرانی نهو پیاوه دلسۆزو فیداکاره بو چوونه بهههشت و، خۆزگه خواستنی به پیزانیسی خه لکه کهی، به لیبوردان و ریزلیگیرانی له لایهن خوای بهروه دگاره وه:

خوَا دَه فِه رَمَوِي: ﴿قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ ۗ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ يٰمَا غَفَر لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿١٧﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم دوو ئایهته، له سنی برگه دا:

١- ﴿قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ﴾، گو ترا: بچۆ بهههشتن، دواى نه وهی گو تی: ﴿إِنِّي ءَأْمَنُتُ بِرَبِّكُمْ فَأَسْمَعُونَ﴾، من بروام به بهروه دگارتان هیناوه گو یم لیبگرن! به کسه ر خوا پیتی ده فه رموی: ﴿ادْخُلِ الْجَنَّةَ﴾، بچۆ بهههشت، ئنجا چۆن وا به کت و پیری؟ هه رچه نده رپی تیده چن بلین، نه وان بروایان نه هیناوه، هه ر که سه به رپی خۆیدا رۆشیت، دوا یی ته مه نی کرد و وه فاتی کردو کۆچی دوا یی کردو پیتی گو ترا: بچۆ بهههشت، ده گونجین ناوا لیک بدرته وه.

به لام زیاتر وا پنده چن هه ر که نه و گو توه ته تی: من بروام به بهروه دگارتان هیناوه، گو یتان لیم بن! به کسه ر نه وان کوشتیتیان، نه وان که هه رده شه له پیغه مبه ره کان بکه ن، به ردبارانیان بکه ن، بیکومان پیاویک له خۆیان به و شیوه یه زۆر به روونی و به راشکاو یی بلن: بروام به و سن پیغه مبه رانه هیناوه، ئنجا نه گه ر ده سه لاتیان به سه ر سن پیغه مبه ره که ش دا نه بووبن و، ده ستیان لن پاراستن، به دلنیایی ده سه لاتیان به سه ر نه و پیاوه هاوشاریه که ی خۆیاندا بووه، بو یه وا پنده چن کوشتیتیان، هه رچه نده له ئایه ته که دا باس نه کراوه و، به کسه ر دوا ی نه وه ی نه و برواهیتانی خۆی راگه یاند و گو تی: گو یتان لیم بن، پیتی گو تراوه: بچۆ بهههشت، به لام نه و رسته یه لئی وه رده گیرئی که کوشتیتیان

و به شه‌هیدیی دنیای به‌جی هیتستی، چونکه یه‌کسه‌ر دوی راگه‌یاندنه‌که‌ی پتی بگوتری: بچو به‌هشتی، نه‌مه لئی ودرده‌گیری که ده‌ستبه‌جی نه‌وانیش کوشتیبتیان و، یه‌کسه‌ر رووحه‌که‌ی، خوای په‌روه‌ردگار فرمانی پیکردود، یان له لایه‌ن فریشته‌کانه‌وه پتیگوتراوه: بچو به‌هشت.

(۲) ﴿قَالَ يَلَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي﴾، گوتی: نه‌ی خوزگه! خه‌لکه‌که‌م ده‌یانزانی به‌وه که په‌روه‌ردگارم لیم خوشبووه.

که ده‌فه‌رموی: ﴿يَلَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ﴾ (ضَمَّنَ يَعْلَمُونَ مَعْنَى يُخْبِرُونَ، بِسَبَبِ دُخُولِ بَاءٍ عَلَى مَفْعُولِ يَعْلَمُونَ، لِأَنَّهُ لَا مَطْمَعِ فِي أَنْ يَخْضَلَ لَهُمْ عِلْمٌ بِذَلِكَ)، وشه‌ی: (يَعْلَمُونَ)، مانای (يُخْبِرُونَ) هه‌والیان پت بدری | ی خراوه‌ته نیو، به‌هوی نه‌وه‌وه که (ب) چوته‌سه‌ر به‌رکاری (يَعْلَمُونَ)، چونکه ته‌مایان نه‌ زانیاریان له‌وباره‌وه بو په‌یدابتی.

﴿بِمَا غَفَرَ لِي﴾، به‌وه که په‌روه‌ردگارم لیم خوشبووه، ده‌لتی: (مَا مَضَرِيَّةٌ أَي: بِغُفْرَانِ رَبِّي، وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ)، آی: وَجَعَلَهُ إِنِّي مِنَ الْمُكْرَمِينَ، (ما) چاوگیه، یانی: خوزگه خه‌لکه‌که‌م به‌لیبورنی په‌روه‌ردگارم بوم و، گیرانی بوم له ریژ لیگیراوانیان ده‌زانسی و، هه‌والیان پتده‌درا.

(۳) ﴿وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ﴾ (خوزگه خه‌لکه‌که‌م ده‌یانزانی و هه‌والیان پتده‌درا، به‌وه‌ی که په‌روه‌ردگارم چاو پویشی لیکردووم) هه‌روه‌ها له ریژ لیگیراوانی گیراوم، بو‌یه‌ش نه‌وه به‌خوزگه ده‌خواری، چونکه هېچ ئومیدنکی نه‌ی، که زانیاریان له‌وباره‌وه پت بگا، مه‌گه‌ر په‌روه‌ردگاری نه‌وه‌واله‌بگه‌یه‌نیته‌وه به‌وان، یاخود به‌گهلانی دیکه‌ی دوی نه‌وان.

نه‌مه لئی ودرده‌گیری: که چوونه به‌هشت، نه‌وی بتی ناگا نه‌کردوه له حالی خه‌لکه‌که‌ی و، بو‌ی به‌ناوات خواستوون، که خه‌لکه‌که‌ی به‌حال و بالی نه‌وه برانن، تاگو نه‌وانیش وه‌ک وی بکه‌ن، له‌وئشه‌وه بو‌ی به‌خوزگه نه‌خواستوون، خوا له‌نیویان به‌ری، یان شانازیان به‌سه‌ردا بکات، بلتی: من چوومه به‌هشتی!

چونکہ ئىنسانى بىر ئادار ھەمىشە خىرخوازە بۆ خەلك، دىسۆزە بۆ خەلك، با خەلك قەدرى ويش نەگرن، ئەو دىسۆزىيەشى نەبىنن، بەلام ئەو لەبەر ئەوان دىسۆز نىيە، كە پاداشتى بدەنەو، بەلكو لەبەر خوا دىسۆزە بۆ خەلك، و، خواش پىتى دەزانن.

بەرىزان!

ئىچا ئەو زۆر گرنگە، كە ئىمە لە مامەلەمان لەگەل خەلكدا، ھەمىشە خوا بىبىنن، خەلك نەبىنن، بەو واتايە كە چاوەروانىيمان لە خەلك نەبىن، بە بەرانبەر شت بۆ خەلك نەكەين، ئەگەر بە بەرانبەر كار بۆ خەلك بکەين و، خەلكىش بىن وەفا و پىنەزان و سېلە بوو، ئىدى نابىن چاكەيان لەگەلدا بکەين! بەلام ئەگەر كارت بۆ خوا كرد، خوا ھەمىشە سوپاسگوزارەو، ھەمىشەش بە چاكەى مروفەكان دەزانن.

شىخ عبدالقادرى گەيلانىش زۆر جوانى گوتوھ:

(كونوا مع الحق بلا خلق، ومع الخلق بلا نفس) واتە: لەگەل خوادابن بەبى خەلك، و، لەگەل خەلكىش دابن بەبى نەفس.

يانى: لە مامەلەتان لە خزمەت خوادا، لە ژىر كاريگەرى خەلك دا مەبن، و، لە مامەلەشتان لەگەل خەلك لە ژىر كاريگەرى نەفس (و ئارەزوو ناشەرعىيەكانى) دا ھەبن.

مهسه لهی چواره م:

پاگه یاندنی نه و راستییه، که خوی بالادهست بۆ سزادانی نه و خه لکه یاخییه ی نه و شاره، هیچ سه ریاز (فریشته) ی له ناسمانه وه دانه به زاندوون، به لکو ته نیا به ک هارژن و نه عره ته ی به هیز بهس بووه، بۆ خاموش کردن و بنبر کردنیا:

خوا ده فه رموی: ﴿ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٢٨﴾ إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَنِيدُونَ ﴿٢٩﴾ 》

شیکردنه وی ئه م، دوو ئایه ته، له چوار برگه دا:

(١) - ﴿ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ 》، ئیمه له دوی خوی، دامانه به زانده سه ر خه لکه کی، هیچ سه ربازانیک له ناسمانه وه.

(٢) - ﴿ وَمَا كُنَّا مُرْسِلِينَ 》، ههروه ها عاده تیشمان نه بوو، دابه زنه ربین، که فریشتان دابه زینین بۆ سزادانی گه له یاخییه کان.

(٣) - ﴿ إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً 》، هوکاری سزادانی خه لکی نه و ناوه دانیه، نه و شاره، ته نیا به ک هارژن و چریکه بوو.

(٤) - ﴿ فَإِذَا هُمْ خَنِيدُونَ 》، به کسه ر هه موویان کتوپر خاموش و خه فه بوون، قه به پر بوون. نه گه ر سه رنج بده یین، لیره دا سق جارن وشه ی (من)، هاتوه: ﴿ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ 》،

أ- (من)، له (من بَعْدِهِ) دا، زیاد کراوه بۆ جه ختکردنه وه ی په یوه ستبوونی کات و کاری نیکوات (ظرف و مَظروف)، یانی: له ده ستنیکی دوی ویه وه، هیچ فریشته مان دانه به زاندن.

ب- (من) له (من جُنْدٍ) دا، بۆ به شیک (تَبْعِيض) ه، یانی: هیچ جوړه فریشته و سه ربازیکمان له ناسمانه وه دانه به زاند، نه که م نه زوړ.

ج- (مِنْ) سَيِّمٍ (مِنْ) السَّمَاءِ، له (مِنْ) ده ستیگردن (إِبْتَدَائِيَّة) به، یانی: که سه ره تابه که یان له ناسمانه وه بیته خوار.

وشه ی ﴿صَيِّمَةٌ﴾، وهك جاری دیکه ش گوتومانه، یانی: هارژنیک، چریکه به ک، که ده فهرموئ: ﴿صَيِّمَةٌ وَجَدَةٌ﴾، نه مه بؤ جه ختگردنه وهی نه وه به که ته نیا به ک هارژن بووه، (صَيِّمَةٌ) ش واته: ده نگینکی به هیز، نه عره ته، هارژن، ده نگینکی ناتاسایی، که بیته هوی له رزینه وه زهوی و بیته هوی مردن و کهر بوونی نه و خه لکه، که به دنیایی دهنگی زور قه به و گه وه، هه موو نه و ده رهاویشانه ی ده بن.

که پیشتر ده فهرموئ: ﴿وَمَا كُنَّا مُزْلِمِينَ﴾، نیمه دابه زینه ریش نه بووین، یانی: عاده همان نه بووه، فریستان له ناسمان دابه زنین، بؤ گه لانی رابردوو تا کو بیانفه و تین، نه م ته عبیره نه وه ده گه به نی، که له به بین بردنی گه له یاخیه کان، له وه که مترو بچوو کتره که خوا فریستان دابه زنین، به لکو به ک دهنگی گه وه و به ک هارژن چریکه ی گه وره یان بهس بووه، که تهخت بین، به لکو هه ندیک له گه له کان، خوا به با له به بینی بردوون و پیوستیان به چریکه ش نه بووه، یاخود زهویان له ژیردا رچوووه، یاخود به ئاو خنکاون، یاخود به بلتسه (صاعقة) به ک که له ناسمانه وه هاتوه، فه وتاوون.

﴿إِذَا هُمْ خَامِدُونَ﴾، (إِذَا)، (إِذَا) (فُجَائِيَّة) به، واته: به خیرایی کتوپر تهخت بوون، خاموش بوون، ﴿خَامِدُونَ﴾، (الخُمُودُ: انطفاء النار، استعير للموت بعد الحیاة الملیئة بالنشاط)، وشه ی (خُمُود) له نه سلدا ده گوتری: (خَمَدَتِ النَّارُ أَي: طَفِئَتْ) واته: تاگره که کوژا به وه، به لأم لیره دا وشه ی (خُمُود) خوازراوه ته وه بؤ مردن، وهك چؤن تاگر تا کو بلتسه ی به رز ده بیته وه، به کار ده هتیری بؤ سووتاندنی شت و بؤ برزاندن و ... هتد، به لأم دوا ی ته وه تاگره که خاموش ده بی، ته نیا خو له میشتیکی لی ده مینتته وه، نه وانیش به و شیوه به، دوا ی جموجؤل و چالایی

و هاتن و چوونتیکی زور، دوی ته وهی نه و هارژن و چریکه به گرتنی، خاموش بوون، وهک ناگریک که ده کوژتیه وه و بلیسهی نامینن، وهک له بیدی کوپری په بیعه لهوباره وه له شیعریکی دا ده لن:

(وَمَا الْمَرْءُ إِلَّا كَالشَّهَابِ وَضَوْؤُهُ ... يَخُورُ رَمَادًا بَعْدَ إِذْ هُوَ سَاطِعٌ).

واته: مرؤف ته نیا وهک بلیسه به ک و پروناکیه که به تی، ده بته خو له میش دوی ته وهی دره وشاوه بووه، به رز بوته وه و جمو جولی بووه.

(الرَّمْضَشْرِي) وهک (الْقُرْطَبِي) له ته فسیره که هی خو ی دا^(۱) لیس خواستوته وه، ده لن: خوا ﷺ بو خه لکی نه و شاره که پروایان به و س پیغه مبه رانه نه هیناوه، فه رموویه تی: پیوستی نه کرد سه ربازان دابه زینین و فریشتان بنیرین، به لام بو پیغه مبه ری خاتم ﷺ، له سووره تی (الأحزاب) نایه تی ژماره (۹) دا ده فه رموی: ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِم رِيحًا وَجُودًا لَمْ تَرَوْهَا﴾، بایه کی به هیز و سه ربازانیک که نه تانده بینین، دامان به زاننده سه ر دوژمنه کان، له سووره تی (آل عمران) یش نایه تی (۱۲۴) دا ده فه رموی: ﴿يُنزِلْنَآءَ الْغَيْبِ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُنۡزِلًا﴾، دیسان هه ر له سووره تی (آل عمران) له نایه تی (۱۲۵) دا، ده فه رموی: ﴿يَخۡمَسُوۡا الْغَيْبِ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُسۡوِمًا﴾، نجا نه مه وهک ریزلیگرتنه بو پیغه مبه ر ﷺ و بو نوممه تی پیغه مبه ر ﷺ، که له کاته ناسکه کاند و له قو ناغه دژواره کاند، فریشته کانی دابه زانددون، بو پشتگیری کردنی نیمانداران، بو جهنگکردن و ترس خسته نیو دلی دوژمن و ناحه زه کانیان.

مهسه لهی پئنجه م و کو تایی:

ئهو به ندانهی، ئهو مرو فانهی گالته یان به پیغه مبه رانیان کردوه، شایسته ی خه فه ت و په شیمانین، خوا گه لیک کومه لگه ی پئشووی فه وتان دوون، که ده بووایه په ندیان لی وه ر بگرن و، بئگومان سه رجه میان له قیامه تدا، له و شوینه ی خوا بو ی دیاری سی کردوون، کو ده کرینه وه و ناماده ده کرین که دوژه خه:

خوا ده فه رموی: ﴿يَحْسِرَةُ عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٠﴾
الْقُرُونِ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَإِنْ كُلُّ لَمَّا جَمِعَ لَدُنَّا
مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾

شیکردنه وهی ئه م ئایه تانه، له پینچ برگه دا:

۱- ﴿يَحْسِرَةُ عَلَى الْعِبَادِ﴾، نهی داخ و خه فه ت له سه ر به نده کان! (یا: حَرْفٌ نِدَاءٌ لِمُجْرَدِ الثَّنِيَةِ عَلَى خَطَرٍ مَا بَعْدَهُ)، (یا) پیتی بانگکردنه، به لام لیره دا ته نیا بو ناگادار کردنه وه یه، له مه ترسیی نه وه ی له دوایه وه دی، ﴿يَحْسِرَةُ عَلَى الْعِبَادِ﴾، وشه ی: (حَسْرَةٌ)، بریتیه له زور په شیمانیی تیکه ل له گه ل به ته نگه وه بوون، له سه ر نه وه که سوودیک له ده ست ده چن، به رژه و نندیبه ک ده فه وتن، نهی داخ و خه فه ت بو به نده کان! که نه و خیره و چاکه یان له ده ست خو یاندا، که شوین پیغه مبه ران بکه ون.

۲- ﴿مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ (ئهمه روونکردنه وه ی نه و شته یه که خه فه ت که ی لی ده خوری) هیچ پیغه مبه ریکیان بو نه هاتوه، مه گه ر گالته یان پئکردوه، نهی داخ و خه فه ت بو ئه وان، ئهو پیغه مبه رانه، ئهو په وانه کراوانه، خوا بو ی ناردوون، که چی له جیاتی نه وه ی په یامی خوا یان لی وه ر بگرن و، ریزان لی بگرن و ته قدیریان بکه ن، گالته یان پئکردوون، که ده فه رموی: ﴿يَحْسِرَةُ عَلَى الْعِبَادِ﴾، مه به ست له بانگکردن (نداه) لیره دا، ناماده بوونی بانگکراوه که یه، واته: نهی سه ر هت و داخ و خه فه ت، ئیستا

کاتته وهره، ئیستا کاتی ئهوهیه بئی بو ئه و مروفانهی ههر کات پیغه مبه ریکی خویمان بو هاتب، گالته یان پئکردوه، له جیاتی ئهوه ریزی لیبکرن و په یامی خوای لی وهر بگرن!
 (۳) - ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ﴾، نایا نه یانبیوه، له پیش وان دا چه ندان سه ده مان فه وتاندوون! نه یانبیوه به چاوی سهر، نه گهر به شوینه واره کانیا ن دا بگه رین، یاخود به چاوی عه قلی و دل، نه گهر میژوو ته ماشا بکه ن و موتالا بکه ن.

(کفر) لیره دا، (کفری) (خبریه) یه، بو ژوری به کاردی، یانی: له پیش ئه واندا زور سه ده مان فه وتاندوون، واته: له و خه لکانه ی له سه ده کاند ا ده ژیان، وشه ی (قُرُن) یانی: ماو دیه ک له کات (۷۰-۱۰۰) سال که ساله کان پیکه وه ن و، خه لکینک که له و سه دانه دا ژیاون، فه وتاندمان.

(۴) - ﴿أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ﴾، که ئه وان بو لایان ناگه رینه وه، بو لایان ناگه رینه وه، یانی: رویشتن و ئاوه و ئاو چوون، تاقیکردنه وه ی خو یاندا و رویشتن، به لام به داخوه که له تاقیکردنه وه که دا که وتن، جاریکی دیکه ش ناگه رینه وه بو لایان، ناگه رینه وه بو دنیا، که جاریکی دیکه شانسی خو یان تاقیکه نه وه، خوا یه کجار شانسی تاقیکردنه وه به مرو فان ده دات.

(۵) - ﴿وَإِنْ كُلُّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾، به دلنیا یی هه مووشیان ویکرا له لامان ناماده کراوه ده بن.

ئهم ئابه ته موباره که به دوو جوړ ماناده کری:

أ- (إِنْ) لابه ره (نافیه) بئ و، (لَمَّا) به مانای (إِلَّا) بئ، به مجوره: (وَإِنْ كُلُّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ): هیچ کامیان نیه، مه گهر ویکرا له لامان ناماده کراو ده بن.

ب- (إِنْ) (مخففة من المشقلة) بو جه ختکردنه وه، به به لگه ی هه بوونی (ل) ی سهر (لَمَّا) نه گهر به گیره داری (مُشَدَّد) ی نه خویندریته وه، که ئه و جوړه خویندنه وه یه شی هاتوه، یانی: بیگومان هه موویان ویکرا، له لامان ناماده کراو ده بن.

تِنْجَا كَه دَه فَرَمَوِي: ﴿وَإِنْ كُلُّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾، واته: به دنيايی هه موویان و یکرپا له لامان ناماده ده کرین، (كُلُّ) بۆ هه موویه، (جَمِيعٌ) یش بۆ و یکرپا، جاری وایه هه موویان ناماده ده کرین، به لام نهك پتکه وه، به لام كه ده فَرَمَوِي: (جَمِيعٌ)، واته: پتکه وهش، هه موویان و پتکه وهش و یکرپا، له لامان ناماده ده کرین، واته: له ناماده کردنه که یان له کاتی جیاوازو، له شوینی جیاوازدا نابن، به لکو و یکرپا ده بی و له یهك شوین دا ده بی، لهو شوینه دا که خوا ﴿يُنَادِي﴾ بۆ دیاری کردوون.

هه لبه ته لیره دا خوا ﴿يُنَادِي﴾ به گپرانه و دی نهو به سه رهاته، یاسایه کی گشتی خوی راده که به نی که نهو خه لکه ی، نهو ناوه دانیه ی نهو سی پتغه مبه ره ی بۆ چوون و پیمان بی پروا بوون و برویان پینه هینان، پیوستی نه کرد خوا فریشته یان بۆ دابه زنتی، به لکو به هاړژن و چریکه به ك هه موویانی ته ختکردن، هه روه ها که لانی دیکه ش به هه مان شیوه، دوايي ده فَرَمَوِي: ﴿يَنْحَسِرَ عَلَى الْإِمَامِ﴾، نه ی داخ و خه فته بۆ به نده کان، ﴿مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْرِئُونَ﴾، هیچ پتغه مبه رتکیان بۆ نه هاتوه، مه گه ر گالته یان پتکه دوه، ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ﴾، نایا نه بانینیوه له پیش نه وان دا چه ندان سه ده مان فهوتاندوون، چه ندان کومه لکه مان فهوتاندوون: ﴿أَنْتُمْ إِلَيْهِمْ لَآتِجُونَ﴾، که بۆلایان ناگه رتته وه هه موویان تیکراو و یکرپا، له لامان ناماده ده بن، که واته: بزنان هه مووتان رۆژنك دی له خزمته خوا، لهو شوینه دا که خوا ﴿يُنَادِي﴾ بۆ دیاری کردوون، کۆ ده کریتته وه، تِنْجَا بزنان به چ روویه که وه ده چنه وه خزمته خوا!

کۆتابی ته فسیری نه م نایه ته موبارده کانه، به م شبعره دینینه وه که ده لی:

وَلَوْ أَنَا إِذَا مَا مِتْنَا تَرَكْنَا ... لَكَانَ الْمَوْتُ رَاحَةً كُلِّ حَيٍّ

وَلَكِنَّا إِذَا مِتْنَا بَعِثْنَا ... وَنُسْأَلُ بَعْدَهَا عَنْ كُلِّ شَيْءٍ.

واته: ئەگەر تێمه که دەمردین، وازمان لێ هێندرابایه، ئەوکاتە مردن ئاسوودەیی دەبوو بۆ هەر زیندووێک، بەلام دواى ئەوهی دەمرین، زیندوو دەکرێنەوه، دواى ئەوهش له هه‌موو شتێک لی‌مان دەپێچرێته‌وه‌و دەپرسرێته‌وه.

به تايهت بۆ بابای بیروا و خراپه‌کار، مردن هه‌ر ئاواتیکه‌و ده‌بن بیخوازی، وه‌ك خوای په‌روه‌رگار له سووره‌تی (النُّبَا) نایه‌تی (٤٠) دا ده‌فه‌رموی: ﴿وَيَقُولُ الْكَافِرُ إِنِّي رَبِّي كُتُّ رَبًّا﴾، کافر له‌ رۆژی دوا‌ییدا ده‌لێ: خۆزگه‌ گۆ بوومایه، بیکومان که بۆته‌وه‌ خۆل، ئەگه‌ر زیندوو نه‌کرێته‌وه، زۆری قازانجه، هه‌لبه‌ته‌ بر‌واداران زه‌ره‌ریانه، به‌لام بیروایان و خراپه‌کاران زۆریان قازانجه، چونکه‌ تووشی سزا و جه‌زه به‌ نابن و تازه‌ ده‌رۆن، به‌لام بۆ ئەوان وانیه، به‌لکو زیندوو ده‌کرێنه‌وه‌و، لی‌یان ده‌پرسرێته‌وه‌و، تووشی سزاو جه‌زه‌به‌ی خواش ده‌بن.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ **دهرسي سيئهم** ❖

پیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه نایه‌ته‌کانی: (۳۲- ۴۷) ده‌گریته‌ خۆی، واته: پازده (۱۵) نایه‌ت، که تیدا خوا ژماره‌یه‌ک له نیشانه‌کانی په‌روه‌دگار‌تییی و بالآده‌ستی خۆی، وه‌ک به‌لگه‌ له‌سه‌ر په‌کتایی له په‌رستراویتی دا، هه‌روه‌ها به‌لگه‌ش له‌سه‌ر زیندووکرانه‌وه‌و، هه‌بوونی پاداشت و سزا، ده‌خاته‌پوو، که ده‌توانین ب‌تیین چوار نیشانه‌ی سه‌ره‌کین:

۱- زیندووکرانه‌وه‌ی زه‌مین، به‌ پروه‌ک و کشتوک‌آل و میوه‌جات و کانیی و سه‌رچاوه‌کان.

۲- به‌ دوا‌ی په‌کداهاتنی شه‌وگاری و ژوژگار، به‌ب‌ن ئه‌وه‌ی له‌و سیستمه‌ی خوا بو‌ی داناون، لابده‌ن.

۳- خو‌رو مانگ و، پاش و پ‌نش نه‌کردنیان له‌یه‌کدی و، سو‌وران‌وه‌ی خو‌رو مانگ و زه‌وی، هه‌ر کامیکیان له‌ خولگه‌ی خویدا.

۴- په‌خسیترا‌نی که‌شتی نوح عليه السلام، بو‌ ده‌ربازکردنی ئه‌و مرؤفانه‌ی که له‌ خزمه‌ت نووحدا ب‌روایان ه‌تبا‌وو، هه‌روه‌ها سه‌رجه‌م که‌شتی و پاپوره‌کانی دیکه، بو‌ بارو سو‌ارو گواستنه‌وه‌ی مرؤفه‌کان.

پاشان باسی هه‌لو‌یستی خراب و که‌لله‌په‌قانه‌ی ب‌ی‌بروایان کراوه، له‌ به‌ران‌به‌ر فسه‌ی خ‌یرداو، له‌ به‌ران‌به‌ر نیشانه‌کانی خواو نایه‌ته‌کانیداو، له‌ به‌ران‌به‌ر ناموژگاریبکریاناندا، به‌به‌خشین، له‌ پ‌تاوی خوا به‌خسه‌ردا.

﴿وَأَيُّهُمْ لَمْ يَأْكُلْ مِنَ الْأَرْضِ الْحَيْثُ أَهْبَتَتْهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٢﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَجِيلٍ وَأَعْنَبٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٣﴾ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ

أَيُّدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَآيَةٌ لَهُمْ آيَةُ اللَّيْلِ نَسْلَخُ مِنْهُ اللَّيْلَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ قَدَرْتَهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾ وَآيَةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفَلَكِ الْمَشْهُورِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيحَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنقَدُونَ ﴿٤٣﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٤٤﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾ وَمَا نَأْتِيهِمْ مِنْ مَائَةٍ مِنْ مَائِكِمْ رَيْبٍ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ أَلَمْ يَكُن لَكُمْ آيَاتٌ كُفِرْتُمْ بِاللَّذِينَ آمَنُوا أَتَعْظِمُونَ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُمْ إِنْ أُنشِئُوا إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٧﴾

مانای دهقاو دهقی نابهتهکان

{نیشانه‌به‌کی دیکه‌ش بو (به‌رچاوپروونی و دلنیا‌یی) وان، (له باره‌ی به‌کتابی خواو زیندوکرانه‌وه‌یه‌بانه‌وه)، زه‌وی مردوویه، زیندوومان کرده‌وهو، دانه‌وینله (ی جوراو جور) مان تپیدا رواندوه، که لیتی ده‌خون ﴿٣٧﴾ هه‌روه‌ها باخ و په‌زه (جوراو جوره‌کان) مان له دره‌خته‌کانی خورماو تری تپیدا (له زه‌ویدا) رواندوون، له کانیی و سه‌رچاوه‌کانیشمان ته‌قاندوونه‌وهو ده‌ره‌تیاون ﴿٣٨﴾ تا‌کو له به‌روه‌به‌مه‌که‌ی و له‌وه‌ش که به‌ده‌ستی خو‌یان ده‌یکه‌ن، (به‌ره‌مه‌ی دیتن و دروستیده‌که‌ن) بخون نایا هه‌ر سوپاس‌گوزاری (بو‌خوا) ناکه‌ن؟ ﴿٣٩﴾ ننج‌ا پاکیی بو‌ئه‌و که‌سه‌ی که هه‌موو جووته‌کانی دروستکردوون، له‌وه‌ی زه‌وی ده‌پروینتی و له خو‌یان، له‌وه‌ش که نایزانن ﴿٣٦﴾ هه‌روه‌ها نیشانه‌به‌کی دیکه‌ش بو‌ئه‌وان، شه‌وگاره، که پوژ‌گاری

لى دادەپرىن، بەكسەر دەكەونە تارىكايەوہ (۳۷) خۇرىش (لە نىشانەكانى خوايە)، بەرەو مەنزىلگا (و جىژوان)ى خۇي دەپوات، ئەوہ ئەندازەگىرىيى (خوایی) زالى زانايە (۳۸) چەند شوپتىك، (مەنزىلگايەك) یشمان، بە ئەندازە بۇ مانگ داناون، تاكو (لە كۆتايى دا) وەك لىقى (وشك و) چەماوہى ھىشووۋى خورماي كۆنى لىدى (وہك دەمە داسىك) (۳۹) نە خۇر بۇي دەلوۋى بگاتە مانگ و، نە شەوگارېش پىش پۇژگار دەكەوۋى، ھەر كامىكىان لە سوورگەيەكى (تايەت بە خۇيدا) مەلە دەكات (و ھاتوچۇ دەكات) (۴۰) نىشانەيەكى دىكەش بۇ وان (لەسەر پەروەردگارېتىيى خوا)، ئەوہيە كە (لە كاتى تۇفانى نووحدا)، وەچەكەيامان لە كەشتىيە پرەكەدا ھەلگرت (و دەربازمان كردن لە تۇفانەكە) (۴۱) ھەروہا ئامپازى دىكەي وىنەي ئەو (كەشتىيە)مان بۇ دروستكردوون، كە سواری بن (چ لە كەشتىيى و پاپۇرەكانى دەريا، چ لە ھۆكارەكانى دىكەي بارو سواری وشكانىيى) (۴۲) ئەگەر بىشانەوۋى نغرويان دەكەين، ئنجا ھىچ لە فرىا ھاتوونكىيان نابى، (كە نەھىلى نغرو بن و بکەونە پەلەقازە)و، قوتارىش ناکرىن (دوای كەوتنە مەترسىيى خنكانەوہ) (۴۳) مەگەر بەھوۋى بەزەيەكەوہ لە ئىمەوہو، بۇ بەھرەمەند كردن (لە ژيانى دنيا) تاكو كاتىكى كەم (۴۴) ئەگەر پىشيان بگوترى: (بە بېپروايان)، پارتىز لەوہ بکەن كە لە پىش دەستەكانتەنەوہيە و لەدواتانەوہيە، بەلكو بەزەيىتان لەگەل بنوئىرى (لە لاىەن خواوہ، گوۋى بەو قسەيە نادەن) (۴۵) ھىچ ئايەتتىكيشيان بۇ ئايەت لە ئايەتەكانى پەروەردگارىيان، مەگەر پىشتى تىدەكەن (۴۶) ئەگەر پىشيان بگوترى: لەوہى خوا بۇيوى داون، بىەخىش، ئەوانەي بېپروان بەوانەي بپروايان ھىتاوہ، دەلىن: ئايا خۇراك بەدەينەكەسىك، كە ئەگەر خوا ويستباي خۇراكى پىدەدا؟ ئىوہ تەنيا لە گومپايەكى ئاشكرا دان (۴۷).

ئىكردنە ھەندىك لە وشەكان

(حَبَابُ): (الْحَبُّ وَالْحَبَّةُ: يُقَالُ فِي الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَنَحْوِهِمَا مِنَ الْمَطْعُومَاتِ، وَالْحَبُّ وَالْحَبَّةُ فِي بُزُورِ الرِّيَاحِينِ)، وشەى (حَبَبٌ) كە ناۋى كۆيە، ناۋى (جىنس)ە، (حَبَّةٌ) يانى: دەنك بۇ تاكىكە، ئەمە بۇ گەنم و جۆۋ وئەنى ئەوان، (ئىسك، نۆك، ماش ھەرزى و بىرىج و ... ھتد) لە خواردەمەنىيەكان بەكاردەھىندى، وشەى (حَبَبٌ) ناۋى كۆيەو (حَبَّةٌ) ناۋى تاكىكە، ئەۋىش ھەر بە ماناى دەنك دى، بەلەم بۇ تۆۋى سەۋزەو گۈل و گىياكان، بەكاردەھىندى.

(سَلَخٌ): (السَّلْخُ: نَزْعُ جِلْدِ الْخَيْوَانِ، وَسَلَخَ الشَّهْرُ وَأَسْلَخَ)، (سَلَخٌ) بىرىتە لە كەۋلكردن، دارىنىنى پىستى ئاژەل، (جەستەى ئاژەل كە لە نىۋو كەۋلەكەى دەھىندىتە دەرى، پىنى دەگوتى: كەۋل كرا، كەۋلەكەى لىن دارىنرا ھەرۋەھا وشەى (سَلَخٌ)، بۇ تىپەپىنى مانگىش دەگوتى، دەگوتى (سَلَخَ الشَّهْرُ) مانگەكە تىپەپى، (وَأَسْلَخَ) ئەمىش (مطاوع)ى (سَلَخَ)يە، ۋەك (كَسْرَتْ الرُّجَاجَةَ فَأَنْكَسَتْ)، شوۋشەكەم شكاند، شوۋشەكەش قىۋولى شكاندى كىرد، شكا.

(مُظْلِمُونَ): (أَظْلَمَ فَلَانَ، حَصَلَ فِي ظُلْمَةٍ) فلانكەس چوۋە نىۋو تارىكىيى، كەۋاتە: (مُظْلِمُونَ)، دەچنە نىۋو تارىكىيى و تارىكىيتان بەسەردا دىت.

(المُسْتَقَرُّ لَهَا): بەرەو شوۋىنىك كە لىنى سەقامگىر دەبى، دەگوتى: (اسْتَقَرَّ فَلَانٌ، إِذَا تَحَرَّى الْقَرَارَ، وَالْمُسْتَقَرُّ: مَكَانُ الْقَرَارِ أَوْ زَمَانَةٌ)، (اسْتَقَرَّ فَلَانٌ)، كەسىك بخەفتى لە شوۋىنىك كە لىنى نىشتەجى بى، (مُسْتَقَرًّا)، ھەم بۇ شوۋىنى تىدا سەقامگىر بوون و، ھەم بۇ كاتى تىدا سەقامگىر بوون و راۋەستان، بەكاردەھىندى.

(مَنَازِلُ): (جَمْعُ مَنْزِلَةٍ وَمَنْزِلٌ، وَالْمَنْزِلَةُ: الرُّبُوبَةُ، وَالْمَنْزِلُ: الْمَسَارُ وَالْمَنْزِلُ لِلْقَمَرِ، (مَنَازِلٌ) كۆى (مَنْزِلَةٌ)يە يانى: پلەو پىگە، ھەرۋەھا كۆى (مَنْزِلٌ)يشە، كە

به کارده هیتړی بو ټهو قوناغانه ی مانگ پیناندا تیده په پری، له ماوه ی مانگیکدا،
واته: (قمر) له ماوه ی مانگ (شهر) ټک دا پیناندا تپه پ ده بی.

که واته: (مُزَلَّة) به مانای پنگه و پله دی و (مَنْزِل) یش به مانای ټهو سوړگه یه
دی، یان ټهو شوینانه دی مانگ له کاتی سووړانه وه ی خو ی به دهوری زه ویدا،
که به مانگیک ته وای ده کات، پیناندا رت ده بی.

(كَالْمُرْجُونِ): (وَالْمُرْجُونُ: الْعُودُ الَّذِي تُخْرِجُهُ النَّخْلَةُ فَيَكُونُ الثَّمَرُ فِي مُنْتَهَاهِ، وَهُوَ
الَّذِي يَبْقَى مُتَّصِلًا بِالنَّخْلَةِ بَعْدَ قَطْعِ الْكِبَاسَةِ مِنْهُ، وَهِيَ مُجْتَمَعُ أَعْوَادِ الثَّمَرِ)،
(عُرْجُونٌ) واته: لقه دارخورما، ټه وه ی که دارخورما دهری ده کات و هیشووه
خورمایه که له کو تاییه که یدا ده بی، دوا ی ټه وه ی (کِبَاسَة) ی لټ ده پردی، (کِبَاسَة)
ش ټهو بنک و شوینه یه که هیشووه خورمایه کانی پیوه په یوه ست و لټی کو ده بنه وه.
واته: (کِبَاسَة) بریتیه له و شوینه ی که دوا یی هیشووه کان لټی جیاده بنه وه و، ټهو
هر به دارخورمایه که وه ده مینتته وه.

(الْقَدِيرُ): (البالي)، کون، شتیک کاتی به سر دا تپه پ بی.

(مُدْرِكٌ): بیکات، پتی بکات، (الإدراك واللحاق: الوصول إلى البغية)، (إدراك ولحاق)
بریتیه له که یشت به و شته ی به نامانج گیراوه.

(فَالِكٌ): (الفلك: الدائرة المفروضة في الخلاء الجوّي لسيّر أحد الكواكب، سيرًا مُطردًا
لا يَعيدُ عَنهُ، وشه ی: (فلك) بریتیه له و بازنه یه ی که گرمانه کراوه (ټه که رنا له
فه زادا سوړگه کان شتیکی به رجه سته نین، به لکو به گرمانه داده نرین) له و بازنه
گرمانه یه ی له بو شایی هه وادا دانراوه و گرمانه کراوه، بو رویشنی یه کتیک له
خړو که کان به شیوه یه کی به رده وام که له و شوینه لانه دات.

واته: بو وینه که زه ی به دهوری خوړدا ده خو لیتته وه، رټو شوینتیک گرمانه
کراوه، هه روه ها مانگ که به دهوری زه ویدا ده خو لیتته وه، هه روه ها خوړ که
به دهوری دالی راوه ستا ودا، ده خو لیتته وه و هه تا کو تایی.

(سَبَّحُونَ): واته: مهله ده‌کهن، (سَبَّحَ فِي الْمَاءِ، وَالْهَوَاءِ: جرى) (سَبَّحَ) ههم بۆ نیتو هه‌وا، ههم بۆ نیتو ئاو، شتیک پیتدا بره‌وا، پیتی ده‌گوتری (سَبَّحَ)، واته: رویشت.

(ذُرِّيَّتَهُمْ): رووله‌کانیان، وه‌چه‌که‌یان، (الذُّرِّيَّةُ: النُّسْل) وه‌چه، توره‌مه.

یانی: نه‌وانه‌ی دوابی وه‌چه‌ی مروّفا‌یه‌تییان لێ په‌یدا‌بووه.

(الْمَلِكِ الْمَلْحُونِ): (السَّفِينَةَ الْمَمْلُوءَةَ، وَالْمَقْصُودُ بِهَا سَفِينَةُ نُوحٍ)، که‌شتیه‌ پره‌که، که‌مه‌به‌ست پیتی که‌شتیی نووحه.

(صَرِيحًا): (وَالصَّرِيحُ: الصَّارِخُ وَهُوَ الْمُسْتَعِجُّ الْمُسْتَعِجُّ، جَاءَهُمُ الصَّرِيحُ، أَيِ الْمُنْكَوْبُ الْمُسْتَعِجُّ)^(۱)، (صَارِخٌ) که‌ستیکه‌ هاوار ده‌کا، خه‌لک له‌ فریای بێ و داوای یارمه‌تیی ده‌کا، هه‌روه‌ها (صَرِيخٌ) یش به‌ هه‌مان شیوه، (فَعِيلٌ وَ فاعِلٌ)، هه‌ردووکیان یه‌ک واتایان هه‌یه، (الْمُنْكَوْبُ الْمُسْتَعِجُّ)، به‌لایدراویکی هاوارکه‌ر، که‌واته: ﴿فَلَا صَرِيحٌ لِّمَنْ﴾، که‌ستیک نیه‌ هاواریان بۆ بکا، بۆ نه‌وه‌ی که‌ستیک له‌ فریایان بێ.

(يُنْفَذُونَ): واته: رزگار ناکرین، ده‌رباز ناکرین، (وَالْإِنْتِزَالُ مِنَ الْمَاءِ)^(۲) لێرده‌دا مه‌به‌ست پیتی ده‌ره‌یتانه‌وه‌یه له‌ ئاو، بۆ نه‌وه‌ی ئه‌و که‌سه‌ نه‌خنکێ.

(۱) التحرير والتنوير: ج ۳، ص ۲۹.

(۲) هه‌مان سه‌رچاوه.

مانای گشتیی نایه تہکان

خوآن (۱۵) نایه تہی سوورہتی (یس) دا، نایه تہکانی (۲۳-۴۷)، له زۆرہیاندا چہند به لگه و نیشانہ به کی دیکه، که له هه مان کاتدا نیعمهت و چاکه ی خواشن له ژیان ی مرؤفدا، وهک به لگه له سه ر یه کتایی و له سه ر سیفہت به رزی و په روه ردگار تیی و مشوور خور تیی خو ی، له ژیان ی مرؤفدا، ده خاته ر وو.

سه ر هتا باسی نشینگه که مان (زهوی) دهکات و دهفه رموی:

﴿وَأَيُّكُمْ أَمْ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ﴾، نیشانہ به کی دیکه بو ئه وان، زهوی مردوو به، واته: زهوی به کی وشک، زهوی به کی بی ر وو هک، که هیچ شیناوردی له سه ر نه ماوه، ﴿أَحْيَيْنَهَا﴾، که تیمه ئه و زهوی به مردوو، ئه و زهوی به بی شینایی و سه وزایه مان زیندوو کرده وه، به ته نکید به وه که خوآن له ناسمانه وه ناوی دابه زانڈوته سه ری، له شیوه ی به فرو باران و ته زردها، ﴿وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ﴾، هه روه ها دانه و ئله به کمان تیدا ده ره ئناوه، که لی ده خو ن، وشه ی (حب) دانه و ئله، (حب) ناوی کو به، تاکه که ی (حبه) به، واته: دهنک، به کوردیی دانه و ئله ده گو تر ی، نجا گه غه، جو به، نیسکه، ماشه به هه ردوو جو ری سپی و ره شیه وه، برنجه، هه رزنه، هه مو و نه و شتانه ی دیکه به که مرؤف ده بانچین ی، دوا یی وهک زادو زه خیره لیان به هره مه ند ده بی، بو به ش ده فه رموی: ﴿فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ﴾، له و دانه و ئله به ده خو ن، ﴿وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَجِيلٍ وَأَعْنَابٍ﴾، هه روه ها له زه ویدا چهن دان باخ له دارخورماو تریمان تیدا گیرا و ن، ﴿وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ﴾، دیسان له چهن دان کانی و سه رچاوه مان تیدا ته قاندو ونه وه.

وشه ی (تفجیر) له فورئاندا که به کارها توه، که له سوورہتی (الإنسان) یشدا هاتوه، له نایه تی (۶) دا ده فه رموی: ﴿يُفَجِّرُنَا تَفْجِيرًا﴾، بریتیه له ده رقولینی ناو

به ته کان، که واته: ﴿وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعَمُونَ﴾ چه ندان کانی و سه چاره مان تیدا ده رفولاندوون له زه ویدا، بوچی؟

﴿لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ﴾، ته م (ل) ه ده گونجی لامی هوکار (لام العلة) بی، یانی: بویه و امان کردوه، تا کو له به رو میوه که ی بخوون و، له وه ی دهسته کانی شیان دروستی ده کن، له به ره می نه و دانه ویله و میوه جاتانه بخوون، ﴿أَفَلَا يَتَشْكُرُونَ﴾، نایا سو پاسگوزاری ناکه ن!

ده شگونجی ته م (ل) ه، (لام العاقبة) لامی سه ره نجام، بی، وه ک له سووره تی (القصص)، خوا ده فه رموی: ﴿فَالنَّقْطَةُ، أَلْ فَرْعُونَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا﴾، دارو دهسته ی فیرعه ون و شوینکه وتوووانی نه و تابووت و صدووقه ی مووسای کو پره له ی تیدابوو، هه لیان گرته وه، تا کو سه ره نجام بو یان بی بی به دوژمن و مایه ی خه م و خه فه ت، بویه ش ده گوتری: (ل) ی (لیکون لهم عدواً وحزناً) (لام العاقبة) یه، چونکه به ته نکید فیرعه ون و دارو دهسته که ی بو نه وه هه لیان نه گرته وه، وای لی بی، به لام سه ره نجامه که ی وای لیته ات.

ئنجأ لیره ش دیسان:

أ- ده گونجی بلین: خوی پهره ردگار بویه نه و شتانه ی له زه ویدا پواندن، تا کو خه لک لیان بخوون، راسته خو لیان بخوون و، نه وه ی ده ستیشیان ده ستکاری ده کات، له به ره می دانه ویله و میوه کان بخوون.

ب- یا خود که سه ره نجام وایان لی دی، سه ره نجام ده بنه شوینی لیخواردن و لی به هره مه مند بوونی مروقه کان، که ده فه رموی: ﴿مِنْ ثَمَرِهِ﴾، راناوی (ه) ی (ثمره) بو هه مووی ده گه رته وه، چونکه (ثمر) واته: به ره هه م و به رو بووم، هه م هی دانه ویله، هه م هی دره خته کانی میوه، هه ر له دارخورماوه بگره تا کو تری، دارخورما به رزترین دره ختی میوه داره، تریش (میویش) نزمترینه تی، بویه به زوری خوا ﴿بِأَنَّ﴾ باسی خورما و تری ده کات، یانی: هه ر له به رزترینه وه تا کو نزمترینی و، نه وه ش که له و نیوانه دایه، وه ک هه نارو خووخ و قه یسی و هه نجیرو ... هتد.

﴿وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ﴾، به دوو شیوه مانا کراوه:

۱- نه گهر (ما) (موصوله) بڼ، واته: نه ودهش که به ده ستیان دروستی ده کهن، له بهروبوومی دانه وټلهو میوه کان، که له بهروبوومی دانه وټله، چندان جوړه کیک و شیرینی دروست ده کری و، له بهروبوومی میوه کانیش، دوشاوه، سرکه به، باسووقه، سجووقه، میوژه، به زور شیوه مروقه کان ده ستکاری ده کهن و، بوخوشیان شتی لڼ به ره هم دیتن.

ب- نه گهر (ما) لابه ره (نافیه) بڼ، یانې: دهسته کانی خویشیان به ره میان نه هیتان.

﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ﴾، نایا سوپاسگوزاری ناکه ن؟ واته: نه و هم موو چاکه و نیعمه تانه ی خوا، خوازیاری نه ودهن که مروقه کان سوپاسگوزاری بکه ن بو خوا، نه ک سپله و پتی نه زان بن به رانه به نیعمه ته کانی، سوپاسگوزاریش بو چاکه کانی خوا، بریتیه له ستی شان:

۱- نه و په روه ردگار به رستن و، هاوبه شی بو دانه یتن.

۲- نه و نیعمه تانه و چاکانه له و بزنان.

۳- نه و چاکانه و نیعمه تانه له په زامه ندی خواداو له بهر ژه وده ندی مروقه کاند، به کار یتن په زامه ندی خواش له خزمه تکر دنی خه لک دایه، به لام به نیته ی رازی کردنی خواوه.

﴿سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا﴾، پاکیی و بیتی خه وشیی بو نه و زاته ی، هم موو جووته کانی دروست کردون، وشه ی (الْأَزْوَاجَ) کوی (زُوج) ه، به مانای جووت، (زُوج) یش هه ر شتی که له وینه ی خو ی به رانه ری کی هه بی، بویه به جووته پیلو یتکیش ده گوتری: (زُوج)، هه ر کامیان پتی ده گوتری: (زُوج)، به زن و پیاو به هه ر کامیکیان ده گوتری (زُوج)، هه روه ها ده شگونجن وشه ی (أَزْوَاج)، به مانای (أَصْصَاف) بڼ، که کوی (صُف) ه، یانې: جوړ، واته: پاکیی بو نه و زاته ی جوړه کانی دروست کردون، هم موو جوړه کان، ﴿مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ﴾، له وه ی زهوی ده پروینتی، واته: له جوړی دانه وټلهو، میوه و، سه وزه و، ته په کارو، هم موو

نهوانه‌ی که زهوی ده یانر ویتنی، ﴿وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾، ههروه‌ها له خویشیان، تیرو می‌یان هه‌یه، مروّقه‌کان، ﴿وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾، دیسان له‌وه‌ش که نایزانن، که وه‌ک دوایی له مه‌سه له گرنگه‌کان دا باسی ده‌که‌ین، ده‌گونجی ناماژه بتی بو ساردیی و گهرمی نیو که‌ردیله‌و، ده‌گونجی ناماژه بتی بو زور شتی دیکه، که له داهاتوودا مروّف که‌شفیان بکات، وه‌ک پیشتر نه‌شده‌زانرا، له نیو خشتی یه‌که‌می ماده‌ده‌دا، که گهردیله (Atom) یه، بارگه‌ی موجیب و سالیب، واته: گهرم و سارد هه‌یه، که بارگه گهرمه‌که بریتیه له پروتون (Proton)، له نیوکی گهردیله‌دا، هه‌لبه‌ته نیوترونیش (Neutron) هه‌ر له نیوکی گهردیله‌دایه‌و، به هه‌ردووکیان نیوک پیک دینن، به‌لام نیوترون بیبارگه (مخاید) یه، بارگه سالیب و سارده‌که‌ش بریتیه له نه‌لیکترون (Electron)، که به ده‌وری نیوکدا ده‌خولیتته‌وه، پیشتر نه‌وه نه‌ده‌زانرا، تیس‌تا له گهردیله‌ش دا جووت دوزراوده‌ته‌وه، به‌س خوا ده‌زانن له چه‌ند جوژه‌شتی دیکه‌ش دا چووت هه‌یه، که وه‌ک خوا فهرموویه‌تی، نه‌گه‌ر زانست به‌ره و پیشه‌وه‌ه‌بجی، شتی دیکه‌ش بدوزنه‌وه، که تیس‌تا مروّقه‌کان نایزانن، هه‌روه‌ها نه‌گه‌ر ته‌ماشای دروستکراوه‌کانی خواهش بکه‌ین، هه‌موویان جووتن: ساردو گهرم، تاریکی و پروناکی، سه‌رماو گهرما، ناسمان و زهوی، هاوین و زستان، چاک و خراپ، شه‌پو خیر، راست و درق، زیانبه‌خش و سوودبه‌خش، دنیاو دوارپوژ، به‌هه‌شت و دوزه‌خ، هه‌موو شته‌کان به‌رانبه‌ر یه‌کن و جووتن، ته‌نیا خوا ﴿تَنْوِيْنٌ﴾ تاکه و بتی هاوده‌ل و بتی وینه‌یه.

ننجا ده‌فهرمووی: ﴿وَأَيُّهُمْ آلِيلُ نَسَلَهُ مِنْهُ النَّهَارُ﴾، نیشانه‌یه‌کی دیکه بو نه‌وان، له‌سه‌ر په‌روه‌ردگار تیتی و مشورخورتیتی و یه‌کتایی خوا، بریتیه له شه‌وگار که پوژگاری لئ داده‌پنین، واته: شه‌وگار وه‌ک که‌وئیکه که پوژگاری لئ درده‌دینن، وه‌ک چون جه‌سته‌ی نازه‌لئیک له دوی سه‌رپرینی، له که‌وله‌که‌ی درده‌هینزی، ناوا تیمه‌ش پوژگار له شه‌وگار درده‌هینن، ﴿فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ﴾، شه‌وگار که پوژگاری لئ درده‌هینن، نه‌وان به‌کسه‌ر ده‌که‌ونه نیو تاریکی، نه‌مه‌ش ناماژه‌یه‌کی

زور زہقہ، بہوہ کہ زہوی خړو هیلکه بیہو، شہوو رۆژ بہدوای بہکدا دین لہسہر گۆی زہوی، شوینیک کہ رۆژی بیتنی، شہوی لئ لادہ چئ و، شوینیک کہ شہوگاری بیتنی، رۆژگاری لئ لادہ چئ، کہ لیرہدا مہ بہست لہوہیہ، رۆژگار لادہ بہین و شہوگار دئ و، دہکہونہ نئو تاریکیہوہ.

﴿وَاللَّيْلُ بَجَرٍ لُّمْتَقَرٍ لَهَا﴾، ہہرودہا نیشانہیہ کی دیکہ بؤ نہوان بریتہ لہ خور، کہ دہروا بؤ نشینگہیہ کی خوی، بؤ شوینیک کہ لئی سہ قامگیر دہبت، یان کاتیک لئی سہ قامگیر دہبت، یان بؤ سہ قامگیر بوون، یانی: وشہی (مُسْتَقَرٌّ)، دہگونجئ ناوی شوین، یان ناوی کات بت، دہشکونجئ چاوگ بت، ﴿ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾، نا نہوہ نەندازہ گیری کردنی (خوابہ کی) بالادہستی زانایہ.

﴿وَالْقَمَرَ قَدَرْتَهُ مَازِلٌ﴾، ہہرودہا مانگیش بہ کیکی دیکہ بہ لہ نیشانہ کانی خوا، کہ چہند قوناغمان بؤ نەندازہ گیری کردوون، ﴿حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْوَةِ الْقَدِيمِ﴾، تاکو لہ کۆتایی مانگدا، وک لقہ دارخورمای وشکی لیٹاوتوہ، کہ کاتی بہسہردا چووہ، یان وک دہ لئین: (وہک دہمہ داسیکی لئ دبتہوہ)، ﴿لَا اللَّيْلُ يَبْغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ﴾، نہ خور بؤی ہہ بہ بگاتہ مانگ، ﴿وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ﴾، نہ شہوگاریش بؤی ہہیہ، پئش رۆژگار بکہوئتہوہ، ﴿وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾، ہہر کامیان لہ سورگہیہ کی تابہتی خۆیدا مہلہ دہکات، دبت و دہ چئ، لیرہدا خوا ﴿بَعَثْنَا﴾ بہ کؤ ہیناویہتی، بہ لآم تہنیا باسی دووانی کردوہ: خورو مانگ، بہ لآم لہ میان دا (ضمناً) باسی زہوی کردوہ، چونکہ دہ فرموی: ﴿وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ﴾، چونکہ شہوگارو رۆژگار بہسہر زہویدا دین، نہ مہ نامازہ بہ کی پەنہانہ بؤ زہویش، کہ ہہر کام لہ خورو مانگ و زہوی، لہ سورگہی تابہتی خۆیاندا دہخولیتہوہو دین و دہ چن.

﴿وَمَا يَهُدِيهِمْ إِلَّا جَهَنَّمَ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾، نیشانہیہ کی دیکہ بؤ نہوان نہوہیہ، تیمہ کاتی خوی وہ چہی مروفاغمان ہہ لگرت، لہ کہشتیہ پرہ کہد، (ذریتم) وہ چہی مروقان، یانی: نہوانہی دوایی وہ چہی مروقیان دریزہ پیداو،

گه‌شهی مروّقیان لیکه‌وته‌وه، چونکه وهک پی‌شتر باس‌مان کردوه، توفانه‌که‌ی نووح، بان هه‌موو دنیای گرتوته‌وه، یاخود نه‌و شوینه‌ی که مروّقی لیبون، به‌س له‌و شوینه مروّقی، هه‌بوون، هه‌مووی گرتوته‌وه، چونکه خوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ له‌ سوورته‌ی (الصّافات) نایه‌تی (۷۷) دا ده‌فهرموئ: ﴿وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُرًا آيَاتٍ﴾، ته‌نیا وه‌چه‌که‌ی نووح‌مان هی‌شته‌وه، که دواپی له‌ تفسیری سوورته‌ی (الصّافات) دا پی‌ی ده‌گه‌ین، چه‌مک و واتای نهم نایه‌ته پوون ده‌که‌ینه‌وه، گرنک نه‌وه‌به ته‌نیا وه‌چه‌ی نووح ماوه‌ته‌وه، که‌واته: که ده‌فهرموئ: ﴿وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ﴾، واته: نه‌وانه‌ی که دواپی وه‌چه‌ی مروّقیان لی‌ وه‌پاش که‌وتوه، له‌ که‌شتیه پره‌کدا هه‌لم‌ان گرتن، که هه‌ر نه‌وانیش دواپی بوونه باب و باپیرانی نه‌و مروّقانه‌ی که تیستا له‌سه‌ر زه‌وین، چونکه خوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ به‌ توفانه‌که‌ی نووح، مروّقه بی‌پروایه‌کانی قره‌بر کردن و، ته‌نیا نه‌وانه ده‌رباز بوون، که له‌گه‌ل نووح‌دا سواری که‌شتیه‌که‌ی بوون، نه‌وانیش بر‌واداران بوون.

﴿وَجَعَلْنَا لَهُمْ مِنْ بَنِيهِمْ مَآرِكًا مَّوْنًا﴾، هه‌روه‌ها له‌ وینه‌ی نه‌ویش (نه‌و که‌شتیه‌ش) بو‌مان دروست‌کردوون شتی‌ک که سواری بن، چ له‌ وشکانی سواری بن، چ له‌ ده‌ریادا، چ له‌ هه‌وادا، هه‌موویان ده‌گرتنه‌وه، چونکه هه‌ندی‌ک له‌ زانایان گو‌توویانه: مه‌به‌ست پی‌ی حوش‌تره، به‌ حوش‌تر گو‌تراوه: (سَفِينَةُ الصُّحْرَاءِ)، که‌شتی بی‌بان، به‌لام خوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ده‌فهرموئ: ﴿وَجَعَلْنَا لَهُمْ مِنْ بَنِيهِمْ﴾، له‌ شتی‌وه‌ی نه‌و که‌شتیه‌دا، شتی دیکه‌ش‌مان بو‌ دروست‌کردوون، واته: نی‌لام‌مان کردوون و یارمه‌تی‌مان داون و که‌ره‌سته‌مان بو‌ ره‌خساندوون، شتانیک که سواریان بن، له‌ هه‌وادا سواریان بن، وه‌ک جو‌ره‌کانی فرۆ‌که‌کان، له‌ ده‌ریادا سواریان بن، وه‌ک جو‌ره‌کانی پاپۆ‌ره‌کان، پاپۆ‌ری ژیر ده‌ریایی، پاپۆ‌ری سه‌ر ده‌ریایی، به‌له‌مه‌کان، هی‌گچ‌که، هی‌گه‌وره، هه‌روه‌ها له‌سه‌ر زه‌وی و له‌ وشکانی سواریان بن، وه‌ک جو‌ره‌کانی سه‌یاره و شه‌منده‌فه‌رو، هه‌موو نه‌و نام‌را‌زانه‌ی که مروّقی لی‌ان به‌هره‌مند ده‌بی، و‌پرای نه‌و نا‌ژه‌لانه‌ش که هه‌ن، وه‌ک فیل و حوش‌تر و هی‌سترو که‌ر، هه‌موو نه‌وانه‌ی خه‌لک بارو سواریان پی‌ی ده‌کات.

﴿وَأَنْ تَشَأْ نُفْرِقَهُمْ فَلَا صَرِيحَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَنْقُذُونَ﴾، ههروهها نه‌گه‌ر همانه‌وی ده‌بانخنکینین، نغزوین ده‌که‌ین، ﴿فَلَا صَرِيحَ لَهُمْ﴾، ننجا که‌س نیه هاواریان بو بکا، که‌س نیه که داوای یارمه‌تییان بو بکات، ﴿وَلَا هُمْ يَنْقُذُونَ﴾، ده‌ربازیش نا‌کرین، واته: نه که‌س له فریایان دتی و، نه که‌س هاواریان بو ده‌کات و داوای یارمه‌تییان بو ده‌کات و، نه قوتاریش ده‌کرین، ﴿إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ﴾، مه‌گه‌ر به هوی به‌زهدیه‌که‌وه له تیمه‌وهو، به‌هرمه‌ند کردنیک تاکو کاتیکی دیاریکراو، که بریتیه له و ماوه‌یه‌ی له ژیانی دنیا‌دا ده‌یگوزهرینن، واته: مه‌گه‌ر به‌هوی به‌زه‌یی نیمه‌وه، بو نه‌وه‌ی ماوه‌ی ژیانی دنیا‌یان تیه‌پرینن، به‌کاره‌ساتی نیو ده‌ریا، ژیانان کو‌تایی پی نه‌یه‌ت.

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾، ههروهها نه‌گه‌ر پیان بگوتری: پاریز له‌وه بکه‌ن که له پیش ده‌سته‌کانتانه‌وه‌یه‌و، له دواتانه‌وه‌یه، به‌لکو به‌زه‌یتان له‌گه‌ل بنویندرئ.

له پیش ده‌سته‌کانتانه‌وه‌یه واته: نه‌وه‌ی که به‌ره‌و پرووی ده‌چن، که پوژی دوا‌یه‌و، نه‌وه‌ی که به‌جیتان هیتسه‌و، ژیانی دنیا‌یه، پاریزان بکه‌ن.

یاخود: به‌پنجه‌وانه‌وه، نه‌وه‌ی له دواتانه‌وه‌یه که پوژی دوا‌یه‌و، نه‌وه‌ی له پیش ده‌ستانه‌وه‌یه، که ژیانی دنیا‌یه و دیدنه‌ به‌ر، پاریزی تیدا بکه‌ن، همم بو پوژی دوا‌یی، خوتان ناماده بکه‌ن و پاریز بکه‌ن، همم بو ژیانی دنیا پاریز بکه‌ن و بزانی چو‌ن ده‌ژین، یاخود پاریز بکه‌ن له‌وه‌دا، که له پیش‌تانه‌و له پشت‌تانه‌وه، واته: له‌و ژیانه دنیا‌یه‌تان که ده‌وری گرتوون، به‌لام پیش و دوا‌ی باس‌کردوه، نه‌گه‌رنا ژیانی دنیا، مرو‌ف له نیوی دایه‌و هه‌رچوار ده‌وری مرو‌فی گرتوه، بو نه‌وه‌ی به‌زه‌یتان له‌گه‌ل دا بنویترئ، نه‌گه‌ر وایان پی بگوترئ، وه‌لامه‌که‌ی قرتیتره‌و، له‌به‌رئه‌وه‌ی به‌سیاق دیاره، بابای بییروا، کاتی وای پی بگوترئ، دیاره که‌مه‌تره‌می ده‌کات و گو‌ی ناداتی و ره‌نگه‌ گالته‌ش بکات.

﴿ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَاتٍ مِنْ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴾، ئەمە وەلامی پسته‌که‌ی
 یتشووشی تێدایه، ده‌قه‌رمۆی: هیچ نیشانه‌یه‌ک له نیشانه‌کانی په‌روه‌ردگاریان بۆ
 نایه‌ت، مه‌گه‌ر پشتی تێده‌که‌ن، پرووی لێ وهرده‌گیرن، ﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ
 اللَّهُ ﴾، هه‌روه‌ها نه‌گه‌ر پێیان بگوتری: له‌وه‌ی خوا وه‌ک بژیو به‌ تێوه‌ی داوه، به‌خشن،
 واته: به‌هه‌ژارو نه‌دارو خه‌لکی ناتاج، ﴿ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا ﴾، ئەوانه‌ی
 بێیروان، به‌وانه‌ ده‌لێن که بروایان هێناوه، چونکه ئەوانه‌ی پێیان ده‌لێن: له‌ رێی
 خوادا، له‌وه‌ی خوا پێشداون به‌خشن، دیاره‌ بروادارانن نامۆزگارییان ده‌که‌ن، ئەوانه‌ی
 بێیروان، به‌وانه‌ی بروادارن ده‌لێن: ﴿ أَنْظِمُمْ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطَعَهُ ﴾، نایا خواردن بده‌ین
 به‌ که‌ستیک، که نه‌گه‌ر خوا وێستبای، خواردنی پێده‌دا، ﴿ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴾،
 تێوه‌ ته‌نیا له‌ گومراییه‌کی ناشکرا دان، یانی: ئەوه‌ کاری خوایه، تێمه‌ی تیر کردوه‌و
 خه‌لکیکیشی برسی کردوه‌، تێمه‌ی پر کردوه‌، خه‌لکیکیشی فر کردوه‌!!

به‌لام به‌دنیایی ئەمه بوختانیکه‌ی گه‌وره‌یه‌ به‌ خوا ﷻ بکری، که به‌داخه‌وه،
 وه‌ک بیروبو‌چوونیکه‌ی نه‌فسانه‌یی، ئەو جو‌ره‌ بیرو‌کانه‌ له‌تێوه‌ خه‌لکدا هه‌ن، کاتیک
 بنه‌مانه‌یه‌ک، حیزبیک، خه‌لکیک خۆی ده‌سه‌پێتی، بگوتری: بلێین چی؟ ئەوه
 قه‌ده‌ری خوایه! یاخود: خوا به‌ردی گه‌وره‌و گچکه‌شی دروستکردوه‌! نایکێر نه‌وه
 بۆ هه‌له‌و په‌له‌ی مرۆفه‌کان، خوا ﷻ ده‌ستی مرۆفی له‌سه‌ر زه‌وی ناوه‌لا
 کردوه، ده‌ستی مرۆفی کردۆته‌وه، چاکه‌ ده‌کات، یان خراپه‌ ده‌کات، نایا چاکه‌و
 نێمه‌ته‌کانی خوا، مرۆفه‌کان به‌یه‌کسانی لێیان به‌هرمه‌مند ده‌بن، یاخود
 قۆرخکاری و گه‌نده‌لییان تێدا ده‌کری، خوا ﷻ به‌ ئیراده‌ی ته‌کوینی خۆی،
 ده‌ستی مرۆفی ناوه‌لا کردۆته‌وه، به‌لام ئیراده‌ ته‌شریعیه‌که‌ی خوا وایه، که
 ده‌بێ نێمه‌ته‌کانی خوا هه‌موو مرۆفه‌کان لێیان به‌هرمه‌مند بن و، قۆرخکاری
 و گه‌نده‌لییان تێدا نه‌کری، خۆسه‌پاندن نه‌کری، خوا به‌ شه‌ریعه‌تی خۆی ئەوه‌ی
 روونکردۆته‌وه، به‌لام کاتێ مرۆف گۆی ناداته‌ شه‌ریعه‌تی خوا، به‌پێی ته‌بیعه‌تی
 لاده‌رانه‌ی خۆی، به‌ پێی هه‌واو ناره‌زووی خۆی، به‌رێوه‌ده‌چی، نه‌ک به‌پێی
 هودا به‌رنامه‌ی خوا، ئەو حاڵه‌ته‌ نااساییه‌ له‌ کومه‌لگادا ده‌بن، که هه‌ندیک
 تیرو پرۆ، نه‌وانی دیکه‌ش برسی و فر ده‌بن.

مهسه له گرنه گان

مهسه له ی به که م:

به لگه و نیشانه بوونی زیندو و کرانه وهی زهوی وشک و پروتهن، به پرووه و درهخت و، تهقاندله وهی کانسی و سه رچاوه کان، که دانه ویله و میوه و به ره می جوړا و جوړیان لی به ره هم دئی، له سه ر په روه ردگار یتیبی و به کتایی خوا له به رسترانی دا:

خوا دهه رموی: ﴿وَأَيُّ مَلَأَ الْأَرْضَ الْمَيْتَةَ أَحْيَيْنَهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿۳۳﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَجِيلٍ وَأَعْنَبٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿۳۴﴾ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ. وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿۳۵﴾ سُبْحٰنَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۶﴾﴾.

شیکردنه وهی ئه م ئایه تانه، له سیزده برکه دا:

۱- ﴿وَأَيُّ مَلَأَ الْأَرْضَ الْمَيْتَةَ أَحْيَيْنَهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ﴾ هه روه ها نیشانه یه که بو وان (له سه ر په روه ردگار یتیبی و به کتایی خوا). ئه م (و)، واوی بادانه ووه و گیرانه ووه (عاطفة) به، نهو شتانه ی نیستاس باس ده کرین، ده یانگیزیته ووه و بایانده داته ووه، بو سه ر نهو به سه رهاته ی پیشتتر باسکرا، به سه رهاته ی ناوه داننیه که، ﴿وَأَضْرِبَ لَكُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ﴾، واته: وپرای نهو به سه رهاته، نیشانه یه کی دیکه ش بو نه وان هه یه، وه که چون دهسته لاتی خوا، له ناردنی نهو سی پیغهمبه ردها، بو نهو ناوه داننیه، به رجهسته بوو، که دوایی خوا ﴿خَلَقَ﴾ خه لکی نهو شارو ناوه داننیه ی سزادا، له سه ر نهو وهی به دهم بانگه وازی پیغهمبه رده کانیه ووه نه چوون، به هه مان شیوه نیشانه یه کی دیکه بو مرو فان، له سه ر نهو که دنیا شاری بی خاوهن نهو، خوا ﴿لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ په روه ردگارو مشورخوری زبانی مرو فقه، نیشانه یه کی دیکه بو نه وان، بریتیه له:

(۲) - ﴿الْأَرْضَ الَّتِي تَهُ﴾ زهوی مردوو.

وشهٰی (الَّتِي تَهُ) به گیره (شُدَّة) ش خویندراوه تهوه، که مه بهست له مردنی زهوی، وشک هه لاتنی زهوی و، پووتهن بوونیه تی، واته: پووتهن بوونیه تی له کشتوکال و بهروبوم، نایا خوا تهُ و زهوییه مردووہ چی لی ده کات؟

(۳) - ﴿أَحْيَيْنَهَا﴾، ژیاندمانهوه. مه بهست له زیندووکردنه وهی زهوی، دهرهینانی رووه ک و شینا وردو، دارو درهخت و میوه جات و، هه موو تهُ و شتانه یه که له زهوی دا دهروین، نایا خوی پهروه دگار زهوی به چی زیندوو کردوتهوه؟ له شوینی دیکه دا ده فرموی: ناومان له سه رتیه دابه زانده سه ری، له شیوهی باران و به فرو ته زردهاو، تهُ و زهوییه قاقری و دیمه کارو وشک و پووتهنه، دوی تهُ و ناو داباراندنه، ده بینیی سهوز هه لده گه ری و به پیی سروشتی تهُ و زهوییه، هه موو جوړه کانی سهوزو دانه ویتلوه میوه، له ویی دهروین.

(۴) - ﴿وَأَخْرَجْنَا نَبَاتًا حَبًّا فَمِنْهُ نَأْكُلُونَ﴾، ههروهه دانه ویتلوه کمان لی دهرهیناوه، که لی ده خوڼ، پیشریش گوتمان: (حَبِّ) ناوی کوپه و تاکه کی بریتیه له (حَبَّة)، که بو گهنم و جوو هاوویتنه کانیان به کاردی، یانی: دانه ویتلوه، وهک: نیسک و نوک و ماش و برنج و هه رزن و زورات، بو هه موو تهُ وانه به کاردی، به لأم تووی سهوزو گوپه کان و گیایه کان، (بذور الریحان) (حَبِّ) ی بو به کاردی بو ناوی کووی و بو تاکه که شی (حَبَّة).

﴿فَمِنْهُ نَأْكُلُونَ﴾، لیسره دا (مِنْهُ) که (الجار والمجرور) ه و، پیش (نَأْكُلُونَ) خراوه، له نه سل دا: (نَأْكُلُونَ مِنْهُ) یه، نه مه بو گرنکیی پیدانه، واته: مرؤفه کان له هه موو جوړه کانی دانه ویتلوه، ده خوڼ، زانایانی رووه کناس ده لیتن: ته نیا گهنم سیته زارو پینجسه د (۲۵۰۰) جوړی هه یه، ههروهه (د. محمد راتب النابلسی) له ته فسیره که ی خووی دا^(۱) ده لیتن:

من به چاوی خوڼم، دنکه توپه کم بینیه پراوهو، سی و پینج (۲۵) گوپه گهنمی دهرکردوه، له هه ر گوپه گهنمیکدا (۵۰) دنکی تیدا بووه، واته: له یه ک دنک گهنم (۱۷۵۰) دنک گهنم په یدا بووه.

(۱) تفسیر النابلسی، ج ۷، ص ۴۷۲.

(۵) ﴿ وَحَمَلْنَا فِيهَا جَنَّتٍ مِّنْ نَّجِيلٍ وَأَعْتَابٍ ﴾، ههروه‌ها له زهویدا چه‌ندان باخمان داناون، له دارخورمایه‌کان و تریه‌کان، (نَجِيل) کۆی (نَخْلَة) یه‌و (أَعْتَاب) کۆی (عَنْب)، به مانای تری دئی، به لأم به معنای دره‌خته‌که‌شی دئی، واته: میو، دارخورماو دارمیوه‌کانیشمان له زهویدا داناون، وه‌ک پِیشتَر گوتمان، واته: له به‌رزترین جوّری میوه، که دارخورمایه، تاکو نرمترین جوّری، که دارمیوه‌و له‌سه‌ر زهوی راده‌خرئی، رواندوومانه.

(۶) ﴿ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مَنَّ الْعِیُونَ ﴾، ههروه‌ها له زهویدا له کانیی و سه‌رچاوه‌کانیشمان ته‌قاندوونه‌وه، راناوی (ها) که له: (فِيهَا) دایه:

ا- ده‌گونجی بگه‌ریته‌وه بو (جَنَات)، واته: له‌نیو نه‌و باخی دارخورماو دار تریانه‌دا، کانیی و سه‌رچاوه‌کانیشمان ته‌قاندوونه‌وه.

ب- ده‌شگونجی بگه‌ریته‌وه بو زهوی (الأرض)، که نه‌وه‌ی دووه‌میان راستره، چونکه باس باسی زهویبه، له زهویدا کانیی و سه‌رچاوه‌کانیشمان ته‌قاندوونه‌وه.

(۷) ﴿ لِيَأْكُلُوا مِن ثَمَرِهِ ﴾، تاکو له میوه‌و به‌ره‌که‌ی بخۆن، پِیشتَریش گوتمان: (ل) ی (لِیَأْكُلُوا) یان بو هۆکاره، یان بو سه‌ره‌نجامه، واته:

ا- بۆیه واما‌نکرد تاکو، له به‌رو میوه‌که‌ی بخۆن.

ب- یاخود بۆیه نه‌وه‌مان په‌خساند، تاکو سه‌ره‌نجام مرؤفه‌کان له به‌رو میوه‌که‌ی بخۆن، واته: له به‌ره‌هم و به‌ری نه‌وه‌ی باس‌مان کرد، له به‌رو میوه‌ی نه‌وه‌ی پِیشتَر باس‌کراوه، بۆیه‌ش ده‌فه‌رموی: ﴿ ثَمَرِهِ ﴾، (أَي: مِنْ ثَمَرِ الْمَذْكُورِ سَابِقًا)، که ههم جوّره‌کانی دانه‌ویله، ههم جوّره‌کانی دره‌ختی میوه، به تاییه‌ت دارخورما و تری، ده‌گریته‌وه.

(۸) ﴿ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ ﴾، ههروه‌ها تاکو له به‌ره‌می نه‌وه‌ش بخۆن که ده‌سته‌کانیان کردوو‌یانه‌و، نه‌نجامیان داوه.

﴿ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ ﴾، خوتیراویشه‌ته‌وه: (وَمَا عَمِلَتْ أَيْدِيهِمْ)، واته: به‌بی راناوی (ه)، نه‌م په‌سته‌یه‌ش دوو واتای هه‌ن:

أ- وشه ی (مَا) لیردا (إِسْمُ الْمَوْصُولِ) ده، یانی: لهوه ی که دهستیشان کردوو به تی، تنجا له دانه ویلّه دروستی ده کا، وه ک جوره کانی کتیک و شیرینی، ههروه ها له میوه کان دروست ده کا، وه ک: دوشاوو سرکه و باسووق و سجووق و، هه موو نهو شانهای دیکه که دروست ده کرین، به تایبهت له خورماو تری.

ب- دهشگونجی (مَا) له: ﴿وَمَا عَمَلُهُمْ إِلَّا هَبًّا﴾، یانی: دهسته کانیان نهوه یان بو نههینابوونه دی و نهوه یان دروستنه کردوه، به لکو نهوه خوارسکه و خوا بو ی دروست کردوون، بو به ده فهرمو ی:

(۹) - ﴿أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾، نایا سوپاسگوزاری ناکهن.

هه مزه (أی سه ر): ﴿أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾، هه مزه ی پرسیارکردن (هَمْزَةُ الْإِسْتِفْهَامِ) ه، به لام پرسیارکردنی نکو ویلیتکه رانه به، واته: ده بووا به سوپاسگوزاری بکن، یانی: شتیکی بی جیه، که سوپاسگوزاری ناکهن، بو به ش (شَكْرُونَ) ی به (فِعْلُ الْمُضَارِعِ) هیناوه، چونکه ده لالهت له سه ر ئیستاو داهاتوو و له سه ر تازه بوونه وه ده کات، دیاره نیمه له تهفسیری سووڤه تی (النَّحْل) دا، به درژی له باره ی خورماو تری و زه یتوونه وه، قسه مان کردوه، بو به لیره هه روا به خیرایی به سه ریان دا ده پۆین، به لکو له سووڤه تی (النَّحْل) دا، له باره ی زور شته وه، دواوین، له باره ی به ره هم و به رو بوومی نازه له وه، له باره ی ههنگ و ههنگوین و بالنده کان و، هه موو نهو نازو نیعمه تانه وه که خوا بو مروّف په خساندوونی، دواوین که سووڤه تی (النَّحْل) سووڤه تی باسکردنی نیعمه ته کانی خوی به خشه ره، له ویدا قسه ی وردترو پوونترمان له و باره وه کردوه.

(۱۰) - ﴿شَبْحَنَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا﴾، پاکیی بو نهو زاته ی، هه موو جووته کانی دروستکردوون، یاخود هه موو جوره کانی دروستکردوون، (الْأَزْوَاجُ)، که کۆی (زوج) ه، ده گونجی به مانای جووت بی، دهشگونجی به مانای جور (صنف) بی، له قورئاندا به هه ردوو مانا به که هاتوه، به لام به پی سیاق دیاری ده کری و، لیره وای پیده چی به مانای جووت بی.

۱۱- ﴿وَمِمَّا تُمَيِّتُ الْأَرْضُ﴾، لهوی که زهوی دهیروتنی، لهو جووتانه که زهوی دهیانروتنی، نیتا زانست سهلماندوویهتی، وهک له سووردهتی (الرعد) دا باسماں کردوه، که ههموو پرووهکهکان جووتن، تنجا هه به نیرهو مئیه که ی لیک جیایه، وهک خوا دهفه رموی: ﴿وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ لَوْفِ﴾ الحجر، له نهنجامی بایهکان و، جموجوئی بالندان و ههنگ و، مئش و مهگهزو پهپووله کانهوه، تووی نیرهکه دهچن بوسه مئینهکه، هه شه دهبن مروف بوسه خووی تووی نیرهکه کی ببات بوسه مئینهکه، وهک دارخورما، بهلام زوربهی هه ره زوری پرووهکهکان، که ههموویان جووتیان تیدایه، زوربهی نیرهو مئیه که ی له نیرهو خویدایه، پیویست ناکات بووی بگوازریتهوه، بووه دهفه رموی: ﴿وَمِمَّا تُمَيِّتُ الْأَرْضُ﴾، لهوی زهوی سهوزی دهکات و دهیروتنی.

۱۲- ﴿وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾، ههروهه له خودی خویشیان (نیرهو مئیه که یان دپاره).

۱۳- ﴿وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾، ههروهه لهوهش که نایزان، که خوا ﴿لَا يَعْلَمُونَ﴾ له سووردهتی (الذاریات) نایهتی (۴۹) دا، دهفه رموی: ﴿وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلْقًا وَرَجْعًا لَعَلَّكُمْ تَتَذَكَّرُونَ﴾، له هه شتیك جووتمان دروستکردوه، یانی: دوو (زُوج) مان دروستکردوه، له زمانی کوردییدا نهگه رگوت: (زُوج) واته: دووان، بهلام له عه پهبییدا (زُوج) به مانای یه که، بهلام دهبن له شیوهی خووی یهکیکی دیکه ی ههبن، خوا دهفه رموی: واما نکرده که ههموو دروستکراوهکان دووانه بن، واته: هه ر کامیکیان هاوتایهکی دیکه ی ههبن، که نه مه - وهک پیشت باسماں کرد - گه ردیلهش دهگرتیهوه که له نیویدا بارگه ی سالیب هه به، که نه لیکرتیره کانه و به دهوری سوورگه که ییدا دهخولینهوه، بارگه ی موجب هه به، که نیوکی گه ردیلهیهو پرووتونهو، نیوتروتنیش هه ر له گه لیدایه، بهلام بن بارگه یه، دهگونجن نهویش بلئی جووتن، دهشگونجن زانست پتر بهرهو پیشهوه بچن و، چهندان جووره جووتی دیکه ش، دووانه ی دیکه ش له دروستکراوانی خوادا بدوزریتنهوه.

شایانی باسه: نئمه له سه ره تای سووردهتی (الشعراء) دا، به درژیسی قسه مان له باره ی جووره کانی پرووه که وه کرده، له زیاتر له سی (۳۰) پرگه دا، باسی پرووه کمان کرده، دارو درهخت و میوه و سهوزهو، دانه ویلهو هه تا کوئی.

مهسه لهی دووه م:

به لگه و نیشانه بوونی: شهوو پوژو، مانگ و زهوی و، پاش و پینش
نه کردنیان و، له سورگهی خوډا خولانه وهی هه ر کامیان، له سه ر به کتایی خواو
زیندوو کرانه وهی مردووان:

خو ده فهرموئ: ﴿وَأَيَّةٌ لَهُمْ أَلَيْلٌ نَّسَلَخَ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ
تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ قَدَّرْتَهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ
كَالْعُرْوِيِّ الْقَدِيرِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ
يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له نو برگه دا:

۱- ﴿وَأَيَّةٌ لَهُمْ أَلَيْلٌ نَّسَلَخَ مِنْهُ النَّهَارَ﴾، نیشانه به کی دیکه ش بو ئەوان، شهو گاره
پوژگاری لیداده پنین، واته: نیشانه بو لگه به کی دیکه ش بو وان، شهوه که پوژگاری
لیداده پنین و که ولی ده که یین و ده یگرووین.

(النَّخْلُ: نَزَعُ جِلْدِ الْخَيْوَانِ)، (سَلَخَ) بریتیه له دارینیی پیتست له
جههستی ناژه ل، (سَلَخَ) یش یانی: (مَسْلُوخ)، که و لکراو، واته: نیشانه به کی دیکه بو
نهوانه بریتیه له شهو گار، له حالیکدا که تیمه په رده ی رووناکیی له سه ر لاده به یین،
ده میتیتیه وه تاریکیه که، بیگومان پوژگار به سه ر زهویدا دئی، له نهجامی نه وه دا که
زهوی نهو رووهی ده که ویتیه به رانبه ری خو ره، رووناک دادئی، ئنجا رووه که ی دیکه ی
پیتوستیی به هیچ ناکات و، هه ر تیشکی رووناکیی نه گاتن، بو خو ی تاریکه، بو به
که رووناکیی له سه ر لاجوو، به شیوه به کی ناسایی، سه ر زهویی تاریکه.

۲- ﴿فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ﴾، ئەوان کتوپر ده که ونه نیو تاریکیه وه، (أَظْلَمَ مِثْلَ أَضْبَحَ: أَي
دَخَلَ فِي الصَّبَاحِ، وَدَخَلَ فِي الظَّلامِ)، (أَظْلَمَ)، واته: چوو ه نیو تاریکیه وه، وه ک (أَضْبَحَ) یانی:
که وه ت نیو به رده به یانه وه.

(۳) - ﴿وَالشَّمْسُ بَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا﴾، (نیشانه‌ی کی دیکه‌ش بو ئەوان، ئەوه‌یه که خورشید، دەروات بو نیشینگه‌یه که بو دیاریبکراوه (له پرووی کاته‌وه، یان له پرووی شوینە‌وه) یان: (مُسْتَقَرٌّ)، لێره‌دا چاوگه، واته: قه‌رارگرتنێک، سه‌قامگیربوونێک.

(۴) - ﴿ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾، نا ئەوه‌ش ئەندازه‌گیری کردنی خوای زالی زانا‌یه.

(۵) - ﴿وَالْقَمَرَ فَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ﴾، مانگیش چهند مه‌نزل و قوناغمان بو دیاریبکروون (مَنَازِل)، کۆی (مه‌نزه) و (مَنَازِل)ه، (مه‌نزه) یانی: پله‌و پیگه، (مه‌نزل)یش، یانی: قوناغ و یتسگه، مانگ (قمر) بیست و هه‌شت (۲۸) مه‌نزلێ هه‌ن، خۆر (شمس)یش دوازه (۱۲) بورجی هه‌ن، له هه‌رمانگه‌ی هه‌ر سالتیکدا، ده‌که‌وینته نێو که‌لوو (برج)ک له‌و دوازه که‌لووه‌وه، مانگیش (۲۸) مه‌نزلێ هه‌یه، له سوورانه‌وه‌ی به‌ ده‌وری زه‌ویدا، هه‌ر شه‌وه‌ی ده‌چینه‌یه‌کێک له‌و مه‌نزلانه‌وه‌وه، شه‌وێک، دوو شه‌ویش، په‌نهان ده‌بیت، دوا‌ی سه‌ره‌تای مانگ دووباره‌ ده‌رده‌که‌وی، وه‌ک ده‌مه‌ داسێک.

(۶) - ﴿حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْوَةِ الْقَدِيمِ﴾، تا‌کو وه‌ک لقه‌ دارخورمای کۆنی لێهاتۆته‌وه، لقه‌ دارخورمای کۆن، که‌ وشک و باریک و که‌وانه‌ ده‌بێ، وه‌ک ده‌مه‌ داسێک.

(۷) - ﴿لَا الشَّمْسُ بِنُفُوسٍ لَّمَّا أَنْ تَدْرِكَ الْقَمَرَ﴾، نه‌خۆر بو‌ی هه‌یه‌ بگاته‌وه‌ مانگ (له‌ رو‌یشتن‌دا).

(۸) - ﴿وَلَا أَلْبُلُّ سَابِقُ النَّهَارِ﴾، نه‌ شه‌وگاریش پێشکه‌وتوو‌یه‌ له‌ رو‌ژگار، شه‌ویش پێش رو‌ژگار ناکه‌وینته‌وه‌.

(۹) - ﴿وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾، هه‌رکامێکیان له‌ سو‌رگه‌یه‌کی تابه‌تی خۆیدا، مه‌له‌ ده‌کات و ده‌خولینته‌وه‌، پێشتر گوتمان: (الفَلَكُ: الدَّائِرَةُ الْمَفْرُوضَةُ فِي الْخَلَاءِ الْجَوِّيِّ لِسَيْرِ أَحَدِ الْكَوَاكِبِ سِرًّا مُطْبَعًا)، یاخود (الفَلَكُ: مَجْرَى الْكَوَاكِبِ)، (فَلَكٌ)، به‌و بازنه‌ گریمان‌یه‌یه‌ ده‌گوتری، که‌ له‌ بو‌شایی هه‌وادا دیاریی ده‌کری، بو‌ رو‌یشتنی خرو‌که‌وه‌ نه‌ستیره‌کان، که‌واته‌: (فَلَكٌ) شوینێ پێدا رو‌یشتنی خرو‌که‌کان و نه‌ستیره‌کانه‌.

شايانى باسە: لە تەفسىرىي سۈرەتى (يولۇس)دا، باسئىكى سەربەخۇمان لە بارەي گەردوونەوۋە كىردوۋە، ھەرۋەھا لە سۈرەتى (فصلت) ىش دا، ديسان لە بارەي ھەركام لە: (خۆر) و (زەوى) و (مانگ) ەوۋە، باسئىكى سەربەخۇو وردمان كىردوۋە، بۇيە لىرە ھەروا بە خىرايى بەسەرياندا پۇيشتىن، بەلام لىرەدا سەرنجتان بۇ چەند زانىباريىەك رادەكىشم:

۱- (زەوى):

أ- بە خىرايى (۳۰) كم لە خولەكىكدا بە دەورى خۇيدا دەسۈرپىتەوۋە.

ب- بە خىرايى (۳۰) كم لە چىركەبەكدا بە دەورى خۇردا دەخولتتەوۋە، واتە: (۶۰) ھىندەي خىرايى سۈورانەوۋە بە دەورى خۇيدا، بە دەورى خۇردا دەخولتتەوۋە.

۲- (خۆر):

أ- بە خىرايى (۲۲۰) كم لە چىركەبەكدا بە دەورى چەقى كەھكەشاندا دەخولتتەوۋە.

ب- بە دەورى خۇيدا بە (۲۵) پۇژ جارىك، بە دەورى خۇيدا دەخولتتەوۋە، بە خىرايى (۲۰۰) كم لە چىركەبەكدا.

۳- (كەھكەشان):

خۆرى تىمە بە ھەر نۇ خۇكەكەبەوۋە، ئەستىرەبەكە لە ئەستىرەكانى كەھكەشانى (كاكىشان)، كە بە مەزەندە بەك تىرلىيۇن، واتە: (۱۰۰۰) مىليار ئەستىرەي وەك خۆرى تىمە گەورەتر يان گچكەتر لە كەھكەشاندا ھەبە، كەھكەشانى كاكىشان، (مجرە درب التبان)، درىزىبەكەي (۱۵۰) ھەزار سالى تىشكىيە، كە چى تىشك بە سىزە (۱۳) سەعات نىجالە كەھكەشانەكەمانەوۋە دەگاتە تىمە، تىشكىش لە ھەر چىركەبەكدا (۳۰۰۰۰۰) كم دەبىرى.

۴- ئەستىرەبەك بە ناوى: (Vycanis Magoris)، پىنج ھەزار (۵۰۰۰) سالى تىشكىيە لە زەويىەوۋە دوورە، دوو ھەزارو سەد (۲۱۰۰) چار لە خۇر گەورەترە.

- ۵- خۆرىش به مهزنده ته مهنى پىنج مليار (۵۰۰۰۰۰۰۰۰) سآل و، هه ندى كيش ده ئىن:
- (۶) مليارو (۴۰۰) مليون سآلهو، ئىستا له نيوهى ته مه نى دابهو، به مهزنده بايى (۵) مليار سآلى دىكه، تىشكى پى ماوه، ئەكەر گریمان خوا بیهیتیتتهوه!

مهسه لهی سته م:

هروهها ده ربارگرانی وه چه ی ئاده میس له که شتییه پره که ی نووح داو، پره خستی زانی هوکاری دیکه ی بارو سواری بو مروقان، دیسان نیشانه ی دیکه ی گه وره و گرنگن، له سه ر یه کتایی خوا، پره ورده گاریتی و مشوور خوړتییی خوا، هروهها له سه ر توانادار بوونی خوا، بو زیندوو کردله وه و لپرسینه وه ی مروقه کان:

خوا ده فه رموی: ﴿وَأَيُّ لَمْ أَنَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِكَ الْمَسْحُونِ ﴿١١﴾ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيحَ لَكُمْ وَلَا هُمْ يُنقَدُونَ ﴿١٣﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿١٤﴾﴾

شیکردنه وه ی ئه م ئایه تانه، له هه شت برگه دا:

(١) - ﴿وَأَيُّ لَمْ أَنَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ﴾، نیشانه یه کی دیکه ش بو ئه وان.

یانی: بو مروقه کان، به مسولمان و نامسولمانیانه وه، مسولمان بو ئه وه ی بروایان زیاتر دامه زری، به ته نکید مسولمانان تا کو زیاتر له کتییی بیزاوی خوا، تیبگه ن و به نه یتیبه کانی ناشنا بن، خواهن و به ده یتینه رو دانهری نه و کتیبه، که خوا ی به رزی مه زنه، باشر ده ناسن، دیسان نامسولمانانیش، نه گه ر بیست و باش سه رنجی کتییی بیزاوی خوا بده ن، و پرای کتییی خو پزراوه ی، که قورنانه، به دلنایی له ری ئه وه دوو کتیبه وه (دروستکراوی خوا و فه رمایسته که ی) ناشنا به تیی زیاترو قوولترو چاکتر، به خوا ی خواوه نی خو یان په یدا ده که ن.

(٢) - ﴿أَنَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِكَ الْمَسْحُونِ﴾، (نیشانه و به لگه یه کی دیکه بو یان) ئه وه یه که ئیمه وه چه ی ئه وانمان، نه وه ی مروقانمان، له که شتییه پره که دا هه لگرت، وشه ی: ﴿ذُرِّيَّتَهُمْ﴾، خو پزندارو ی شه ته وه: (ذُرِّيَّتَهُمْ)، وه چه کانیا ن، ئنجا به مسوگه ریش -

به‌رای من - مبه‌ست له: ﴿الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾، که‌شتیه پره‌که، که‌شتیی نووحه النَّوْحِ
به‌به‌لگه‌ی نه‌وه:

ا- که له سووره‌تی (الشُّعْرَاء) نایه‌تی (۱۱۹) دا خوا ﴿وَإِذَا حُوتُوا بِهِ﴾ ده‌فهرموی: ﴿فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ
فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾، خوئی و نه‌وانه‌ی له‌گه‌لیببون، [نووح و نه‌وانه‌ی له‌گه‌لیببون] له
که‌شتیه پره‌که‌دا هه‌لمان گرتن.

ب- هه‌روه‌ها به‌به‌لگه‌ی نه‌وه‌ش که هه‌لگیرانی هه‌مووان به‌س له که‌شتیه‌که‌ی نووح
دابوو، نه‌گه‌رنا زۆر که‌س سواریی که‌شتیی هه‌رنه‌بووه، به‌تایه‌ت دو‌تیراوانی به‌که‌م - که
گه‌لی عه‌ره‌بن -.

وه‌ک سه‌رنجیک ده‌لیم: (محمد الطاهر بن عاشور) له ته‌فسیره‌که‌ی خوئی
(التحریر و التویر) دا ده‌لن: (وَلَمْ يُوصَفْ غَيْرَ فُلْكِ نُوْحٍ بِهَذَا الْوُصْفِ)، ته‌نیا
که‌شتیه‌که‌ی نووح به‌و شی‌ویه وه‌سف کراوه: ﴿الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾، به‌لام له‌وه‌دا
نه‌پیتکاوه، چونکه له سووره‌تی (الصَّافَات) دا، نه‌و که‌شتیه‌ش که (یونس) سواریی
بووه، هه‌ر به: ﴿الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾، هاتوه، وه‌ک خوا له نایه‌تی (۱۴۰) ی سووره‌تی
(الصَّافَات) دا ده‌فهرموی: ﴿إِذْ أُنزِلَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾، کاتیک که دوورکه‌وته‌وه له
خه‌لکه‌که‌ی و رایکرد بو تئو که‌شتیه پره‌که.

نجا که ده‌فهرموی: ﴿أَنَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾، نیشانه‌یه‌کی دیکه
بو نه‌وان، نه‌وه‌یه‌که وه‌چه‌کانی نه‌وانمان له که‌شتیه پره‌که‌دا هه‌لگرتوون.

(جمال الدین القاسمی) له ته‌فسیره‌که‌یدا^(۱) نه‌و رسته‌یه‌ی به دوو مانایان
لیکداوه‌ته‌وه:

به‌که‌م: (حَمَلْنَا أَوْلَادَهُمُ الَّذِينَ يُرْسَلُونَهُمْ فِي تَجَارَاتِهِمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ)، واته: رۆله‌کانیان
که ده‌یانترین بو بازرگانیی و سه‌وداو مامه‌له‌کانیان، له که‌شتیی پر‌دا، هه‌لمانگرتوون.

یانی: مه‌به‌ست له که‌شتیه پره‌که، که‌شتی نووح نیه، به‌لکو: ﴿الْفُلُکِ الشَّحْرِ﴾، که (أل)ی ناساندن (تعریف)ی له سه‌ره، ناساندنه که بۆ تیکرا (جنس) یه، یانی: هه‌موو نهو که‌شتیانه‌ی پر ده‌کرین له خه‌لک و که‌ل و په‌ل و بار. دووهم: ﴿حَمَلْنَا آبَاءَهُمُ الْأَقْدَمِينَ الَّذِينَ بِهَمَّ بَقَاءَ النَّوْعِ الْإِنْسَانِي فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾، واته: نهو باب و باپیرانه‌ی که به هۆی نه‌وانه‌وه، وه‌چه‌ی مرۆفان به‌رده‌وام بووه، له که‌شتیه پره‌که‌ی نووحدا هه‌لمان گرتوون.

ئنجا هه‌رچه‌نده مانای یه‌که‌میشیان تارا‌دده‌یه‌ک پرسی تیده‌چن، به‌لام له‌به‌ر نهو دوو به‌لگه‌یه‌ی پشتر هینامنه‌وه، مانای دووهم‌میانم به‌لاوه راست و په‌سند. (٣) - ﴿وَسَخَّلْنَا لَهُمْ مِنْ مَثَلِهِ مَا يَرْكَبُونَ﴾، هه‌روه‌ها له وینه‌ی نهو (که‌شتیه پر)ه‌دا، شتی وامان بۆ ره‌خساندوون که سواری بن، چ مه‌به‌ست پیتی که‌شتیه‌که‌ی نووح بن، که نهو مانایه‌مان پێ راسته، چ مه‌به‌ست نهو که‌شتیانه بن، که مرۆفه‌کان بارو سواریان پێده‌که‌ن به ده‌ریادا، له وینه‌ی نه‌وه‌ش، شتی وامان بۆ ره‌خساندوون، بۆ هیناونه‌دی، که سواری بین، زۆربه‌ی مانا لیکده‌ره‌وانی قورئان گوتوو‌یانه: مه‌به‌ست لیره‌دا حوشره‌کانن (الرَّوَّاحِلِ لِأَنَّهَا سَفَائِنُ الْبَرِّ)، وه‌ک چۆن که‌شتیه‌کان، هۆکارو نامرزی بارو سواریین له ده‌ریادا، وشتره‌کانیش، هۆکارو نامرزی بارو سواریین له‌سه‌ر وشکانیی، به‌لام بیگومان نه‌گه‌ر بۆ بابایه‌کی عه‌ره‌ب له بیابانیکدا، نهو شیوه‌ تیکه‌یشتنه هه‌بن، له‌به‌ر نه‌وه‌ی هه‌ر نه‌وه‌نده ده‌زانن، ده‌گونجن، به‌لام نابن چه‌مکی ئایه‌ته‌که، تیکه‌یشتنیکي جوگرافیا‌یه‌ی ته‌سکمان بۆی هه‌بن و، نابن تیکه‌یشتنیکي بیابانیا‌نه‌مان بۆی هه‌بن، چونکه خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَسَخَّلْنَا لَهُمْ مِنْ مَثَلِهِ﴾، له‌وینه‌ی نه‌وه‌ش [که‌شتیه‌که له ده‌ریادا بارو سواری پێده‌که‌ن] شتی وامان بۆ ره‌خساندوون که سواری بین، ئنجا له وینه‌ی نه‌وه، چ له هه‌وادا، که جوهره‌کانی فرۆکه‌و بالۆن و ... هتد ده‌گرێته‌وه، چ له ده‌ریادا، که جوهره‌کانی دیکه‌ی که‌شتی و پاپۆرو غه‌وا‌سه ده‌گرێته‌وه، چ له‌سه‌ر وشکانیی که ئۆتۆموبیل و شه‌مه‌نده‌فه‌رو، هه‌موو نهو هۆکارانه‌ی دیکه‌ی بارو سواریی ده‌گرێته‌وه.

۴- ﴿وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ﴾، نه گهر بشمانه وی غرؤیان ده کهین، ده یانخنکیتین له ده ریادا.

۵- ﴿فَلَا صَرِيحَ لِمُمْ﴾، هیچکس له فریایان نایهت، یا خود هیچکس هاواریان بو ناکات.

وشه ی (صَرِيحَ)، تویره ره وانی قوربان هه ندیکیان ده لَین: (فَعِيل) ی به مانای (فاعل) ه، یانی (الصَّارِحُ: وَهُوَ الْمُسْتَعِيثُ الْمُسْتَجِدُّ)، (صارخ) بریتیه له که سیک که هاوار ده کات و، داوای یارمه تیی و کومه ک له که سیک دیکه ده کات، به لام وشه ی (صَرِيحَ)، وه ک لیکۆله ره وان و قوولبووه وان له زمانی عه ره بییدا گوتوو یانه: سی واتیان هه لده گری:

۱- به مانای (مُعِيثٌ) دی، واته: که سیک که ده فریای که سیک دی، واته: فریاد پرهس، ده فریاکه وتوو.

۲- به مانای (مُسْتَعِيثٌ) یش دی، واته: داوای یارمه تیی کردوو، هاوار که ره له خه لک بو کومه کیی.

۳- به مانای خودی هاوار کردن و هاوار تیبه ستیش دی.

که واته: ﴿فَلَا صَرِيحَ لِمُمْ﴾، (ای: لَا مُعِيثَ لَهُمْ أَوْلَادٌ، وَلَا مُسْتَعِيثَ لَهُمْ، ثَانِيًا، وَلَا اِسْتِعَاثَةَ لَهُمْ ثَالِثًا) واته: نه هاوار که ریان هه یه وه، نه له فریاهاتوو یان هه یه وه، نه هاوار تیبه ستیشیان هه یه، چونکه وشه ی (صَرِيحَ)، وه ک چۆن به مانای (مُعِيثٌ) و (مُسْتَعِيثٌ) دی، به مانای (صُراخ) یش دی، که چاوگ (مصدر) ه، یانی: هاوار تیبه ستین.

۶- ﴿وَلَا هُمْ يُقَدَّرُونَ﴾، هه رده ها نه وان قوتاریش ناکرین. یانی: نه کهس له فریایان دی، نه کهس هاواریان بو ده کات، نه هاوار کردن و هاوار تیبه ستیان بو هه یه وه، ده ربازیش ناکرین.

۷- ﴿إِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا﴾، مه گهر به زه یه که له لایه نی تیمه وه، زانیان ده لَین: نه هه لاواردن (إِسْتِثْنَاءً) ه، له جووری دابراو (مَنْقَطِعٌ) ه، چونکه: (فَإِنَّ الرَّحْمَةَ لَيْسَ مِنَ الصَّرِيحِ، وَلَا مِنَ الْمُنْقِذِ، وَإِنَّمَا هِيَ إِسْعَافُ اللَّهِ تَعَالَى إِذَا هُمْ بِسُكُونِ الْبَحْرِ)، چونکه به زه یی خوا به شیک

نیہ له فریاهاتن و، به شیک نیہ له هاوار تیبہ ستن [یاخود دهرباز کردن] به لکو نه وه له فریاکه وتنی خوی به رزه بو نه وان، که دهربایه که پابگری و، توفانی دهربا بوه ستینی و دهرباز بین.

۸- ﴿وَمَتَّعًا إِلَىٰ حِينٍ﴾، ههروه ها به هره مه ند کردنیك تاكو کاتیکی دیاریبکراو، که مه به ست پیتی به هره مه ند کردنیانه له ژانی دنیا، تاكو نه وه ندۀ ژیانه ئاساییه ی ماویانه، له سه ر زه وی ده یگوزهرینن، نه ک له دهربادا بخنکینن، ﴿وَمَتَّعًا إِلَىٰ حِينٍ﴾، (ای: تَمَتُّعًا إِلَىٰ أَجَلٍ مَّعْلُومٍ)، به هره مه ند کردنیان تاكو کاتیکی دیاریبکراوو زانراو، که ته واوکردنی ته مه نی ئاساییانه.

که واته: ﴿إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَّعًا إِلَىٰ حِينٍ﴾، (ای: وَلَا هُمْ يُنْقَدُونَ، لَٰكِن رَّحِمْنَا هُمْ، وَمَتَّعْنَا هُمْ إِلَىٰ زَمَنٍ قَدَرٍ لَّهُمْ)، یانی: دهربازیش نا کرین، به لام ئیمه به زه یمان پتیاں دا دی و، تاكو کاتی که بو یان نه ندازه گیری کراوه، ژیانه دنیا ییه کان بگوزهرینن.

مهسه لهی چواره م و کۆتایی:

بیبایی بیبرویان له سزاو جه زه به کانی خواو، پشت هه لکردنیان له
 نایه ته کانی خواو، سه فهسه ته کردنیان له کاتی نامۆژگاری کرانیاندا، که هاوکاری
 ئاتا جان بکه ن:

خوا ده فه رموی: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٥﴾ وَمَا
 تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿١٦﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا رَزَقَكُمُ اللَّهُ
 قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْطِمْ مِنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَطَعَمَهُمْ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ
 ﴿١٧﴾﴾

شیکردنه وهی ئه م ئایه تانه، له شهش برگه دا:

١- ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾، ههروهها نه گهر
 بییان بگوتری: پاریز له وه بکه ن، که له پیش دهسته کانتانه وهیه و له دواتانه وهیه، به لکو
 به زه بیتان له گه ل دا بنویتری.

وه ئه مه که ی قرتیتره وه، واته: نه گهر وایان پی بگوتری، پشت هه ئده که ن و لاملی
 و سه ریچی ده که ن، یاخود گالته ده که ن به که سیک، که ئاویان پی بلن.

رسته ی: ﴿مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ﴾، زانایان چه ند وایه کیان بو لیکداونه وه:

یه که م: ﴿مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ﴾، نه و سزادانانی رابردوون بو کومه له به درۆ دانه ره کانی
 پیغه مبه ران ﴿وَمَا خَلْفَكُمْ﴾، نه وهی له پشتتانه وهیه و چاره ریتان ده کات، له
 سزای ناماده کراوی پۆژی دوا یی.

دووه م: ﴿مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ﴾، نه وهی له سزای دنیا له پیشتانه وهیه، ﴿وَمَا خَلْفَكُمْ﴾،
 نه وهی له سزای پۆژی دوا یی که له دواتانه وهیه، یاخود به پیچه وانه وه: ﴿مَا بَيْنَ

أَيُّدِكُمْ ﴿١﴾ نهوهی که له پښتانه‌وهیه له سزای رُوژی دواپی و به‌رهو پرووی ده‌چن، ﴿وَمَا خَلَقَكُمْ﴾ سزای دنیا که له پښتانه‌وهیه.

سَيِّمَهُم: ﴿مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ﴾، لهو گونا‌هانه‌تان که پښتانه‌خستوون، ﴿وَمَا خَلَقَكُمْ﴾ نهو گونا‌هانه‌تان که دواتانه‌خستوون، واته: سه‌رپیچی و گونا‌هه‌کانتان که پښتانه‌خستوون و، نهو نه‌رکه شه‌ریانه‌ی که دواتانه‌خستوون و نه‌نجامتان نه‌داون.

﴿لَعَلَّكُمْ تَرْجُونَ﴾، (تَسْتَحِقُّونَ الرَّحْمَةَ بِسَبَبِ التَّقْوَى)، که به‌زه‌بیتان له‌گه‌ل بنو‌تندری، واته: شایسته‌ی نه‌وه بن که خوا به‌زه‌بیتان له‌گه‌ل بنو‌نتی، به‌هوی پاریز‌کارویه‌وه، که وه‌لمه‌که‌ی قرتیزاوه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی ره‌وته‌که ده‌یکه‌یه‌نتی، زور‌جاران خوا ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَكُمْ قَسَدٌ﴾ ده‌قرتینتی، له‌به‌ر نه‌وه‌ی به‌سه‌لیقه‌و سیاق دياره، یان له‌به‌ر نه‌وه‌ی زه‌ین بو زور شت بچی و، ماناو چه‌مکه‌که‌ی فراوانتر بی.

(٢) - ﴿وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾، هیچ نیشانه‌یه‌ک له نیشانه‌کانی په‌روه‌دگاریشیان بو نایه‌ت، مه‌گه‌ر نه‌وان پستی تیده‌کن و، پرووی لی وهرده‌چه‌رخینن.

نهم رسته‌یه، وه‌لامی نه‌وه‌ی پیشیسی تیدایه، که‌واته: نه‌گه‌ر پیشیان بگوتری: پاریز‌بکن له‌وه‌ی له پیش ده‌ستان و له دواتانه‌وه‌یه، هر هر له‌توسته‌که‌یان بریتیه له پشته‌ل‌کردن و، پرووی له‌وه‌چرخاندن.

وشه‌ی: (آیة) که به (آیات) کو‌ده‌کریته‌وه، پیش‌تریش زور جاران گوتوو‌مانه: له قور‌ناندا به‌سی مانایان دی:

أ- به‌مانای رسته‌کانی قور‌نان، یان: رسته‌کانی فه‌رمایشته‌کانی خوا قور‌نان و کتبه‌کانی دیکه‌ش.

ب- به‌مانای نه‌و موعجیزه ده‌سته‌وسانکه‌رانه‌ی که به‌پنجه‌مبه‌ران دراون.

ج- به مانای دیمه‌ن و دیارده سروشتیه‌کان، به لّام لیّره وا پیّده‌چتی، مه‌به‌ست پیّی فه‌رمابستی خوا بی، رسته‌کانی قورنان.

﴿إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾، (الإِسْتِثْنَاءُ مِنْ أَحْوَالٍ مَّخْذُوقَةٍ، أَي: مَا تَأْتِيهِمْ آيَةٌ فِي حَالٍ مِنْ أَحْوَالِهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ)، هه‌لّواردنه‌که له حاله قرتیتراوه‌کانه، یانی: هیچ نیشان‌ه‌یه‌ک له نیشان‌ه‌کانی خوابان، له هیچ حالیک له حاله‌کانیاندا بۆ نایه‌ت، مه‌گهر رووی لی ودرده‌چهرخینن و پستی تیّده‌کهن.

که‌واته: ﴿إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾، هه‌م وه‌لّامی رسته‌که‌ی پشّتییه: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾، واته: هه‌لّوتسته‌که‌یان پشّتیتکرده، هه‌روه‌ها وه‌لّامی نه‌و رسته‌یه‌شه: ﴿وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ﴾، وه‌لّامی هه‌ردووکیانه پیکه‌وه.

(۳) ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ﴾، نه‌گهر پیّشیان بگوتری: له‌ودی خوا وه‌ک بزّیو داویه به تیّوه، ببه‌خشن، خه‌رج بکه‌ن، هاوکاری خه‌لکی نه‌دارو ناتاج بکه‌ن.

(۴) ﴿قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا﴾، نه‌وانه‌ی بیبروان (بیبروا بوون به هه‌موو نه‌و شتانه‌ی که ده‌بوویه بروایان پیّینن، به‌لّام نه‌وان بیبروا بوون) به‌وانه‌یان گوت که بروایان هیناوه (به‌هه‌موو نه‌و شتانه‌ی ده‌بی بروایان پیّ بهیتری).

(۵) ﴿أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ﴾، نایا خواردن بده‌ین به که‌سیک، نه‌گهر خوا بیه‌وی خواردنی پیّ بدات، پیّیده‌دا؟ هه‌مزه (أ) بۆ پرسیارکردنی نکوولییلیکه‌رانه‌یه، که هه‌میشه پرسیارکردنی نکوولییلیکه‌رانه به مانای لابردن (نقی)ه، (أی: لَا نَطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ)، یانی: خواردن ناده‌ینه که‌سیک که نه‌گهر خوا ویستبای خواردنی ده‌دایه. به‌لّام که به‌شیوه‌ی پرسیارکردنی نکوولییلیکه‌رانه، عیباره‌تیک دی، نه‌وه به نه‌زان و نه‌فام دانانی ته‌رپی به‌رانه‌رو دویتندراوه، واته: تیّوه نه‌فامن و نه‌زان، چۆن تیّمه خواردن ده‌ده‌ین به که‌سیک و، هاوکاری که‌سیک ده‌که‌ین، که نه‌گهر خوا ویستبای هاوکاری ده‌کرد؟!

﴿إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، تيوہ تہ نیا لہ گومراپہہ کی ناشکرا دان.

یہ کیک لہ تویرہروانی قورنان لیرہدا عیارہ تیکی جوان دینتی، دلئی:

(سَلُوا الْإِنْفَاقَ الْعَامَ، فَأَجَابُوا بِإِمْسَاكِ الطَّعَامِ، وَهُوَ أَيْسَرُ أَنْوَاعِ الْإِنْفَاقِ)،
 نہوان داوایان لیکرا، بہ گشتی ہاوکاری بکہن و مائی خویمان خہرج بکہن،
 بہلام نہوان وہلامیان دایہوہ، بہوہ کہ خواردن نابہخشن، کہ تہمہ ناسانترین
 جورہکانی بہخشینہ، خواردنیکی کہ تو تازہ سازت کردوہ، رہنگہ نہوہی بوٹ
 نہخورا، دواپی بیریزی، تہوہ لہ ہہموو شتیک ناساترہ، بیہہ خشی.

(القرطبي) لیرہدا لہ تہفسیرہ کہیدا^(۱)، قسہ یہ کہ دینتہوہ بہلام سہنہدہ کہی
 باس نہکردوہ، دلئی:

وَقِيلَ: أَنْ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ؓ، كَانَ يُطْعِمُ مَسَاكِينَ الْمُسْلِمِينَ، فَلَقِيَهُ أَبُو جَهْلٍ
 فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ! أَتَزْعُمُ أَنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَىٰ إِطْعَامِ هَؤُلَاءِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَمَا بَالُهُ
 لَمْ يُطْعِمْهُمْ؟ قَالَ: ابْتَلَىٰ قَوْمًا بِالْفَقْرِ، وَقَوْمًا بِالْغِنَى، وَأَمَرَ الْفُقَرَاءَ بِالضَّرِّ، وَأَمَرَ
 الْأَغْنِيَاءَ بِالْإِعْطَاءِ، فَقَالَ: وَاللَّهِ يَا أَبَا بَكْرٍ مَا أَنْتَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ، أَتَزْعُمُ أَنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَىٰ
 إِطْعَامِ هَؤُلَاءِ وَهُوَ لَا يُطْعِمُهُمْ، ثُمَّ نُطْعِمُهُمْ أَنْتَ؟ فَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ!

واتہ: گوتراوہ: تہبوو بہکری صیددیق ؓ، یارمہ تیی نہدارہ مسولمانہکانی
 دہدا، پوزنیک تہبوو جہہل پنگہیشت، گوتی: تہی تہبوو بہکرا! نایا پیت وایہ
 خوا دہتوانی خواردن بدات بہوانہ؟

گوتی: بہلئی.

گوتی: تہدی بوچی خواردنیان پین نادات؟!

ئەبوو بەکر گوتی: خوا کەسانیکى بە ھەژاریى تاقىکردۆتەو، کەسانیکیش بە دەولەمەندیى، ئنجا فەرمانى بە ھەژارەکان کردوھ خۆراگر بن و، فەرمانیشى بە دەولەمەندەکان کردوھ بێخشن.

ئەبوو جەھل گوتى: بەخوا ئەى ئەبوو بەکر! تۆ ھەر لە گومراىداى، نایا پیت وایە خوا دەتوانى خواردن بدات بەوانەو، خواردنیان پى نادات، ئنجا تۆ خواردنیان پى دەدەى؟! ئیدی لەو بارەوھ ئەم نایەتە ھاتە خوار.

پىنگومان ئەو جوۆرە قسانە جوۆرکىن لە سەفسەتە، چونکە: ئەو کە خوا ئەگەر وىستبای خەلک ھەژار و نەدار نەدەبوو، ئەوھ بىگومان راستە، ئەگەر خوا وىستبای، وانەبى، وانەدەبوو، بەلام خوا وىستووئەتى مرۆفەکان نازاد بکات و تاقیبان بکاتەو، خوا ﷺ نەبووئەتوھ تۆبزیى لە مرۆفەکان بکات، لەسەر ئەوھى بۆ خۆى پىخۆشە، بەلکى وىستووئەتى مرۆفەکان دەستکراوھبن، تاکو بە کەلکى تاقىکردنەوھ بىن، بۆئە دەستى کردوونەوھ، دەتوانن چاکە بکەن و دەتوانن خراپە بکەن، دەتوانن بێخشن و دەتوانن نەبەخشن، بەلام ئەوھى کە وا دەکات، لە کۆمەلگایە کدا خەلک ھەندیکى پىر بى و زۆربەى قىر بى، ھەندیکى تىر بى، زۆربەى برسى بى، لە راستییدا ئەوھ خواى پەرورەدگار نیە وایفەرموو بى، بەلى، ھىچ شتىک بەبى وىستى خوا نابى، بەلام خوا ﷺ ئەو دۆخەى پىناخۆشە، ھەر بۆئەھى، خوا ﷺ رەخنە دەگرى، لەوانەى خویان دەسەپىنن و لەوانەى قۆرخکاریى دەکەن، لەوانەى بزیو لە خەلک زەوت دەکەن، ھەرورەھا خوا ﷺ رایگەیاندوھ: ئەو چاکەو نىعمەتانەى داناون بۆ ھەمووان:

أ- دەفەرموى: ﴿وَالْأَرْضَ رَضَمَهَا لِلْأَنَامِ﴾ (الرحمن، خوا زەوى داناوھ بۆ خەلک.

ب- ھەرورەھا لە سوورەتى (البقرة) دا فەرمووئەتى: ﴿هُوَ الَّذِى خَلَقَ لَكُمْ مَآبِى الْأَرْضِ جَمِيعًا﴾ (خوا) ئەوھى لە زەویدا، بۆ ھەمووانتانى ھىناوئەتەدى، ئەک بۆ ھەندیکتان.

ج- ههروهه له سوڀرتی (الحشر) دا دهفه رموی: ﴿كَذَلِكَ لَا يَكُونُ دُولًا بَيْنَ الْأَعْيَاءِ مِنْكُمْ﴾^(۷)، با مال و سامان له دهستی دهوله مهنده کانتاندا کورت هه لته بهت، هه نديک بينه ملياردترو، نهوی دپکesh ناتاج بن بو نانی شهوی، يان رۇزى!

که واته: نهوه هوکمرانه سته مکارو خو سه پينه کانن و، نهوه سيستمی نه فاميانه و زالمانه ی کومه لگايه، واده کات نهو قری و پری بهه بن، نهو سيستمه زالمانه بهو نهو شیوه هوکمرانی بهه ش، له ویستی مروقه کانه وه سه رچاوه ده گری، به لام له نایینی خوادا قه ده غه بهو، خواش پی ناخوشه، هه رچه نده به ویستی و یسه، به لام تاقیکردنه وه به بو نه وان، تاكو بزانی چی ده که ن بهو ده سه لاته، نایا گه نده لی و خو سه پانندی پی ده که ن؟ دیسان تاقیکردنه وه شه بو خه لک و جه ماوهر، نایا چ هه لویتستیکیان ده بن، نایا تیوه راده مینن و سه ر سوالکه رانه ده ژین و، هه ر به دواى سته مکاره کان ده که ون و، به رماوی سفره کان یان ده خون، یاخود له سه ر ماف و بزوی خو یان وه ده ننگ دین، له سه ر حورمه تی خو یان وه ده ننگ دین؟ وهك خواى پهروه ر دگار له سوڀرتی (محمد) دا دهفه رموی: ﴿وَلَوْ بَنَاءَ اللَّهُ لَأَنْصَرَنَّهُمْ وَلَكِنْ جَبَلُوا بِعَصَابِكُمْ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ﴾^(۸)، واته: نه گه ر خوا ویستباى، توله ی لیده ستانده وه (له سته مکارو خو سه پينه کان، به سه ر خه لکداو له قورخه ره کانی نازو نیعمه ته کان) به لام ده به وی هه نديکتان به هه نديکتان تاقی بکاته وه.

شُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِعَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

❖ **دهرسي چوارهم** ❖

بیّناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان له (۲۱) نایه‌ت پتیک دئی: (۶۸-۴۸)، که ته‌وه‌ری بنه‌په‌تییان باسی قیامه‌ت و زیندووکرانه‌وه‌یه، دواتر باسی نازو نیعمه‌تی به‌ه‌شت بۆ پرواداران و، سلّاولیکرانیان له لایه‌ن خوای په‌روه‌دگار‌وه، ننجبا باسی نازارو مه‌ینه‌تییه‌کانی بیپروایان له دۆزه‌خداو، سه‌ره‌نشست کرانیان له لایه‌ن خوای دادگه‌ره‌وه‌و، مؤر به‌سه‌ر زارو زمانیه‌وه‌ه نران و، هیتانه گۆی ده‌ست و لاقیان، بۆ شایه‌دی پی له‌سه‌ر خۆیان دانیان.

له کۆتاییشدا خوای بالّاده‌ست، هه‌ره‌شه‌ی له بیپروایان کردوه، که ده‌توانی کۆتریان بکات، هه‌روه‌ها ده‌توانی مه‌سخیان بکات و بیانکاته په‌یکه‌ریک، پاشان پایده‌گه‌یه‌نی، که هه‌ر که‌س خوا ته‌مه‌نی دریز بکات، له پوووی جه‌سته‌یه‌وه، پیچه‌وانه‌ی ده‌کاته‌وه‌و، به‌ره‌و دواوه‌ی ده‌باته‌وه‌و.

﴿ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صٰدِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صٰيْحَةً وَّجِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا اِلٰٓى اٰهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾ وَيُنْفِخُ فِي الصُّورِ فَاِذَا هُمْ مِنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰٓى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوْا اِنَّا بِنُوْحٰنَا مِنْ مَّرْقَدِنَا هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ اِنْ كٰنَتْ اِلَّا صٰيْحَةً وَّجِدَةً فَاِذَا هُمْ جٰمِعٌ لَدُنَّا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَاَلَيْوَمَ لَا تَعْظُمُ نَفْسٌ سٰئِيَةً وَلَا تُجْرَبُوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾ اِنَّ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ الْيَوْمِ فِي شُغْلٍ فَكِهْمُونَ ﴿٥٥﴾ ثُمَّ وَازَّوْجُهُمْ فِي ظِلٰلٍ عَلٰٓى الْاَرَابِكِ مُتَّكِفُونَ ﴿٥٦﴾ لَمَّمْ فِيهَا فَتَكِهْمَةٌ وَهُمْ مَا يَدْعُونَ ﴿٥٧﴾ سَلَّمَ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَجِيْمٍ ﴿٥٨﴾ وَاسْتَمَرُّوا الْيَوْمَ اِيَّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ ﴿ اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ بِنَبِيِّٓ هٰذَا اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطٰنَ اِنَّهٗ لَكُرْهُوٌّ مِّنْ اِيَّيَّ

۱۰) وَإِنِ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿۱۰﴾ وَلَقَدْ أَصَلَّ مِنْكَ جَبَلًا كَثِيرًا أَلَمْ تَكُونُوا
 تَعْبُدُونَ ﴿۱۱﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿۱۲﴾ أَصَلُّوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ
 ﴿۱۳﴾ الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَنَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ
 ﴿۱۴﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّى يُبْصِرُونَ ﴿۱۵﴾ وَلَوْ نَشَاءُ
 لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿۱۶﴾ وَمَنْ نُعَمِّرْهُ
 نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْلَمُونَ ﴿۱۷﴾

مانای ده‌فاو ده‌قی نایه‌ته‌کان

(هه‌روه‌ها (بیب‌روایه‌کان) ده‌تین: نه‌و به‌لینه (که قیامت دئی) که‌یه؟ نه‌گه‌ر
 تپوه له راستانن (له قسه‌کانتان دا، هه‌والمان بده‌نئ) ﴿۱۰﴾ (بۆ هاتنی نه‌و به‌لینه)،
 جگه له یه‌ک چریکه‌و هارژن (دوای فوو‌کردنی به‌که‌م به‌ که‌ره‌نادا) چیدی‌که
 چاوه‌رئ ناکه‌ن له حالیکدا ده‌یانگری، که له گه‌رمه‌ی مشتومرو ناکۆکی‌دان ﴿۱۱﴾
 (هیتنده‌ کتوپ‌ر دئی)، نه‌ هیچ پاسپارده‌یه‌کیان بۆ ده‌کرئ و، نه‌ ده‌گه‌رتنه‌وه‌ بۆ لای
 که‌س و کاریشیان ﴿۱۲﴾ (دوایی بۆ جاری دووهم) فوو به‌ که‌ره‌نادا کراو، به‌کسه‌ر
 به‌خیرایی له‌ گۆره‌کانبانه‌وه‌ به‌ره‌و لای (شوینی دبار‌یی‌کراوی) په‌روه‌ردگاریان ده‌چن
 ﴿۱۳﴾ گو‌تیان: نه‌ی هاوار بۆ تیمه‌! کئ له‌ گۆره‌که‌مان (ده‌ره‌ی‌تاین) و زیندووی
 کردینه‌وه‌؟ (پیشان ده‌گو‌ترئ): نه‌مه‌ نه‌وه‌بوو که‌ خوای به‌به‌زه‌یی به‌لینی دابوو،
 په‌وانه‌کراوانیش راستیان کرد، (له‌وه‌دا که‌ پشان راگه‌یانندن) ﴿۱۴﴾ (زیندووکرانه‌وه‌و
 کۆکرانه‌وه‌ی مردووان)، هۆکاره‌که‌ی ته‌نیا یه‌ک چریکه‌و هارژن بوو، (دوای فووی
 دووهم به‌ که‌ره‌نادا)، به‌کسه‌ر نه‌وان هه‌موو ویک‌را لامان ناماده‌کراو بوون ﴿۱۵﴾
 (پیشان ده‌گو‌ترئ): نه‌مرو هه‌یچ که‌س تو‌وزئ سته‌می لیتا‌کرئ و، ته‌نیا به‌پیتی

ئەوهى کردووتانه، سزاو پاداشت دەدرێنهوه ﴿٥٤﴾ بە دنیایی ئەمرۆ هاوه لانی
 بهههشت، شادمانانه (به نازو نيعمه تانهوه) سه رقأل و سه رگه رمن ﴿٥٥﴾ خویان و
 هاوسه رانیان له سێهه راندا، له سه ر تهختان پالیان داوه ته وه، شانیان داداوه ﴿٥٦﴾
 له ویدا (هه موو جوړه کانی) میوه یان هه یه و هه رچی بیخوازن هه یانه ﴿٥٧﴾ (له
 هه مووشی باستر) گوتی سه لامه، له پهروه ردگاری میه ره بانه وه ﴿٥٨﴾ (بیبروایانیش
 پێیان ده گوتری): ئەهى تاوانبارینه! تێوه ئەمرۆ جیابنه وه (له برواداران) ﴿٥٩﴾
 ئەهى نه وهى ئاده م! ئایا پێم پانه گه یاندن که شه یتان نه په رستن، به دنیایی ئەو
 بو تێوه دوژمنکی ئاشکرايه؟ ﴿٦٠﴾ ههروه ها (پێمراگه یاندن)، که من به رستن،
 ئەمه یه پزى راست و پزىك ﴿٦١﴾ بێگومانیش (شه یتان) کۆمه لیکى زۆرى لى
 گومراکردن، ئایا تێوه نه تانده فامى! (که ئەوه دوژمتانه و شوینی نه که ون) ﴿٦٢﴾
 ئەمه ئەو دۆزه خه یه که هه ره شه تان پێى لێده کرا ﴿٦٣﴾ ئەمرۆ بچنه تىوى و،
 پى برژین، به هۆى ئەوه وه که ببیروا بوون ﴿٦٤﴾ ئەمرۆ زاریان مۆر ده که یین
 و، ده سه ته کانیان ده ماندوینن و، لاقه کانیان شایه دپى له سه ر ئەوه ده ده ن که
 ده یانکرد ﴿٦٥﴾ ئەگه ر وىستباشمان چاوه کانیانمان ده سه رپه وه (کوژمان ده کردن)،
 ئنجا به ره و رى پێشبرکێیان کردبايه، به لام چۆن بینن (به بنى چاو)! ﴿٦٦﴾ ههروه ها
 ئەگه ر وىستبامان له جى خویان شتیه یانمان ده گوۆرى (ده مانکردنه په یکه ر)، که
 سه ره نجام نه بتوانن برۆن، نه بشکه رێنه وه ﴿٦٧﴾ هه ر که سیکیش ته مه ندارى
 بکه یین (له رووى جه سه ته یه وه) پێچه وانەى ده که ینه وه، ئایا نا فامن! ﴿٦٨﴾.

شیگردنه‌وی هه‌ندیک له وشه‌کان

(بَحِصْمُونَ): (الْحَصْمُ: مَصْدَرُ حَصَمْتُهُ: نَارَغْتُهُ حَصْمًا، وَالْحَصْمُ: الْجَائِبُ)، وشه‌ی (حَصْم) چا‌وگ‌ی (حَصْمَتُهُ)یه، واته: له‌گه‌لیدا نا‌کۆک بووم، دووبه‌ره‌کییم بوو، (حَصْم)، به‌لایه‌کی کراسی مرۆف ده‌گوتری، بۆیه (مُحَاصَمَةٌ)، واته: هه‌ر‌کام‌یکیان لایه‌کی کراسی نه‌وی دیکه ده‌گر‌ی.

(الْأَجْدَاثُ): (جَمْعُ الْجَدَثِ، وَهُوَ الْقَبْرُ)، (جَدَثٌ) به (أَجْدَاثٌ) کۆ ده‌کر‌ته‌وه، واته: گۆر.

(يَسِيلُونَ): (نَسَلَ، يَنْسِلُ نَسْلَانًا: أَسْرَعَ) (نَسَلَ) واته: (أَسْرَعَ) به‌خیرایی رۆیشت، (يَنْسِلُ نَسْلَانًا) واته: به‌خیرایی ده‌روا، به‌خیرایی رۆیشت.

(مَرْقَدَانًا): (مَرْقَدٌ) واته: شوونی تیدا نیشته‌جیبوون، (الرُّقَادُ: الْمُسْتَطَابُ مِنَ النُّومِ الْقَلِيلِ، الْمَرْقَدُ: الْقَبْرُ)، (رُقَاد) خه‌ویکی خۆشه، که‌میک مرۆف بخه‌وی، پشووی پێیدا، (مَرْقَد)یش، شوینی (رُقُود)ه، شوینی تیدا پشوودان، بۆیه‌ش خوا تێه‌وه نه‌و وشه‌یه‌ی به‌کاره‌یناوه، چونکه‌که مرۆف ده‌خریته‌گۆره‌وه، وه‌ نه‌بێ به‌هه‌میشه‌یی له‌ویدا بێ، به‌لکو ماوه‌یه‌که، که‌ بریتیه له‌ قوناغی به‌رزه‌خ، جه‌سته‌که‌ی له‌ویدا ده‌بێ، دوابی له‌ رۆژی قیامه‌تدا، زیندوو ده‌کر‌ته‌وه‌وه ده‌هێتر‌ته‌وه‌وه ده‌ر.

(شُغْلٍ): (الشُّغْلُ: الْعَارِضُ الَّذِي يُذْهِلُ الْإِنْسَانَ)، (شُغْلٌ) بریتیه له‌وه‌ر‌قالبیه، که‌ مرۆف سه‌ر‌قال و سه‌ر‌گه‌رم ده‌کات و بێ ناگای ده‌کات له‌ شتی دیکه.

(فَنَكْهُونَ): (الْفُكَاهَةُ: حَدِيثٌ ذُو الْأَنْسِ، فَكِهٌ، أَي: مَرَّحٌ وَسُرٌّ)، (فاكهون) هه‌ندیک گوتووایانه: یان: (مُتَلَذِّذُونَ)، چێژوه‌ر‌گران، به‌لام وانیه‌وه (فاكهون) له (فُكَاهَةٌ)هوه هاتوه، که‌ بریتیه له‌ قسه‌ی نه‌وانه‌ی هۆگری به‌کدین، پێکه‌وه‌ داده‌نیشن و

قسهی خوش ده‌کهن، ده‌گوتری: (فکة)، واته: گالتهی کردو دلخوش بوو، که‌واته: ﴿فَنَكْهُونَ﴾، واته: شادمانانه قسهی خوش پیکه‌وه ده‌کهن.

(الْأَرَابِكِ): (جَمْعُ أَرِيكَةٍ، وَالْأَرِيكَةُ: اِسْمٌ لِمَجْمُوعِ السَّرِيرِ وَالْحَجَلَةِ، مِثْلُ الْمَائِدَةِ اِسْمٌ لِلْخِوَانِ الَّذِي عَلَيْهِ طَعَامٌ)، ﴿الْأَرَابِكِ﴾، کوی (أَرِيكَةُ) به، به کوی ته‌خت و نه‌و په‌رده‌یه که به‌ده‌وریدا ده‌دری، ته‌خت که سه‌راپه‌رده‌ی بۆ ده‌کری، به‌هه‌مووی ده‌گوتری: (أَرِيكَةُ)، که خه‌لکی خوش‌گوزهران له‌سهری پال ده‌ده‌نه‌وه‌و شان داده‌دن، هه‌روه‌ک نه‌و سفره‌یه‌ی خواردنی له‌سهره، پتی ده‌گوتری: (ماندة)، نه‌گه‌ر خواردنی له‌سهر نه‌بئ، پتی ده‌لین: (خِوَان).

(مُتَّكُونَ): واته: شانیناداوه، پالیناداوه‌ته‌وه، (وَإِلْتِكَاءُ: هَيْئَةٌ بَيْنَ الْإِضْطِجَاعِ وَالْجُلُوسِ، وَهُوَ اضْطِجَاعٌ عَلَى جَنْبٍ دُونَ وَضْعِ الرَّأْسِ وَالْكَتْفِ عَلَى الْفِرَاشِ)، (إِتْكَاءُ) که به کوردیی پالدا‌نه‌وه‌ی پتی ده‌لین، شان دادانی پتی ده‌لین، بریتیه له دانیشنتیک له نیتوان پاکشان و دانیشتندا، که بریتیه له‌وه‌ی مرووف له‌سهر ته‌نیشت بئ، بئ نه‌وه‌ی سه‌ری بخاته سه‌ر زه‌وی و بخه‌وی، به‌لکو شان داده‌دات. (أَلَزَّ أَعْهَدَ إِلَيْكُمْ): نایا پتم رانه‌گه‌یاندن؟ (وَالْعَهْدُ: الْوَصَايَةُ، عَهْدٌ إِلَى فُلَانٍ، أَلْقَى إِلَيْهِ الْعَهْدَ، وَأَوْصَاهُ بِحِفْظِهِ)، (عَهْدٌ إِلَى فُلَانٍ)، واته: نامۆژکاری کردو، پتیگوت نه‌و په‌یمان و نامۆژکاریه‌ی بپارتزی.

(جِبَلًا): (جِبَلًا: جَمَاعَةٌ، تُشْبِهُهَا بِالْجَبَلِ فِي الْعِظَمِ وَالْكَثْرَةِ)، کۆمه‌لکی زور، که به چیا ده‌چو‌تترین له مه‌زنییداو له زوریدا.

(أَصْلَوْهَا): واته: پتی بپرتزین، (أَصْلُ الصَّالِي: الْإِيقَادُ بِالنَّارِ، صَالِيَ بِالنَّارِ: بَلِيَ بِهَا، صَالَيْتُ الشَّاةَ: سَوَيْتُهَا)، وشه‌ی ﴿أَصْلَوْهَا﴾، به مانای (ادخلوها) نایه‌ت، (صَالِيَ) بریتیه له‌وه‌ی شتیک بخزته نیتو ناگرو له هه‌ر چوارده‌وره‌وه ناگری لی‌بدا، یاخود: له هه‌ر چوارده‌وره‌وه ناگر تینی بۆ بیتنی، بئ نه‌وه‌ی بپرتزینی، واته: بیشتندری، نه‌ک بکولیندری، نه‌وه‌ی پتی ده‌گوتری: (صَالِيَ)، عه‌ره‌ب ده‌لین: (شَاءَ)

مَضْبِيَّةٌ)، مهري پيشتراو، كاتيك له فرنی دههاویزری و له هر چواردهوره وه دهپیشتری، نهك برزتری و ههندیکی لی بسووتی، ناوه پییدهگوتری: (مَضْبِيَّةٌ).
 (نَحْتُمُ عَلَيَّ أَفْوَاهِهِمْ): مؤر بهسه زارهکانیانه وه دهتین، (تَمْنَعُهُمْ مِنَ الْكَلَامِ)،
 واته: رتیان لی دهگرین قسه بکهن.

(لَطَمْنَا عَلَيَّ أَعْيُنِهِمْ): چاویان دهسپینه وه، (الطَّمْسُ: إِزَالَةُ الْأَكْرِ بِالْمَخْوِ)، (طَمَسَ)
 بریتیه له وهی شوینه واری شتیك نه مینئ و بسریتیه وه لیردها مه بهست: کوئر
 کردنیانه.

(لَمَسَخْنَاهُمْ): واته: مهسخیان دهکهینه وه، (الْمَسَخُ: تَشْوِيهِ الْعَلَقِ وَالْغُلُقِ،
 وَتَحْوِيلُهُمَا مِنْ صُورَةٍ إِلَى صُورَةٍ أُخْرَى)، (مَسَخَ) بریتیه له گۆرینی جهستهی مروؤف
 و گۆرینی دیوی نیوه وه شی، له حاله تیکه وه بیگۆری بو حاله تیکدی دیکه.

که لیردها مه بهست له: ﴿لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَى مَكَانَتِهِمْ﴾: یانی: له شوینی
 خویان، وشکمان دهکردن وهك په یکه ریک، که نه بتوانن بجهه پیش و نه بتوانن
 بینه وه دوا.

(مَكَانَتِهِمْ): (الْمَكَانُ: الْمَوْضِعُ الْحَاوِي الشَّيْءَ) (مکان)، نهو شوینه به که
 مروؤف دهگریته خوی.

(نَسَخْنَاهُ): (النَّخْسُ: قَلْبُ شَيْءٍ عَلَى رَأْسِهِ)، شتیك که سهرو بن بکری و
 هه لیکریدریتیه وه، پتی دهگوتری: (نَخَسَ)، خوا دهفه رموی: ﴿نَسَخْنَاهُ فِي الْخَلْقِ﴾،
 نه وهی ته مهناری بکهین، له رووی جهسته بییه وه، پیچه وانهی دهکهینه وه، واته:
 نه گهر تاكو تيستا به هيتز بووه، بتهيزی دهکهین و، نه گهر تاكو تيستا له رووی
 ناكارو ره وشته وه حه وه سه لهو خوراگريی هه بووه، خورانه گرو بی حه وه سه لهی
 دهکهین و، له سيفه ته جهسته بیه کانیدا پیچه وانهی دهکهینه وه.

مانای گشتی نایه تهاکان

به ریزان!

نهم بیست و یهك (۲۱) نایه تها، ته وه ری سه ره کیان بریتیه له ره ژوی دواپی، چ ناخیر زه مان، چ قیامت و زیندوو کرانه وه و لیبرسینه وه.

خوا عَلَّمَ ده فه رموی: ﴿وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾، هه ره وه ها ده لئین: نه وه به لئینه که بنییه؟ نه گهر ئیوه له راستان، واته: هاتنه دی نه وه به لئینه، که یه؟ نه وه به لئینه هه بریتیه له: هاتنی قیامت، یا خود: هاتنی ناخیر زه مان، به لام به پئی سیاق واده ده که وی، که مه به ستیان پئی ناخیر زه مان بووه، کو تایی هاتنی ژبانی دنیا، چونکه ده فه رموی: ﴿مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً﴾، چاوه روانی ناکه ن، جکه له یهك هارژن، چریکه وه دهنگی قه به وه به رز ﴿تَأْخُذُهُمْ وَهَمٌّ مَّغْضُوبٌ﴾، نه وه چریکه وه هارژنه گه وره یه، ده یانگری له کاتیکدا، نه وان خه ریکی مشتومرو ده مه قالی و، خه ریکی سه وداو مامه له وه، کرین و فروشتن و، له گه رمه ی ژبانی ره ژانه یان دان، بویه مه به ست له (وعد) ﴿مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ﴾، به لئینی هاتنی ناخیر زه مان و تیکچوونی ژبانی دنایه، چونکه خوی به رزومه زن باسی نه وه ده کات، که یهك چریکه، یهك هارژن دی، له حالیکدا نه وان سه ره گه رمی مشتومرن، که واته: مه به ست پئی هارژن و چریکه ی یه که مه، که به هوی فووی یه که می که ره ناوه ده بی و، ژبانی دنای پئی کو تایی دی و گه ردوونی پئی تیک ده چئ، ﴿فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً﴾، ئنجا ناتوانن هیچ راسپارده یهك بکه ن، بو یه کدی، ﴿وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ﴾، هه ره وه ها ناشتوانن بکه رینه وه بو لای که س و کارو، مال و خیزانیشیان، جاری یه که م که فوو به که ره نادا ده کری، نه وه ده قه ومئ.

ئنجا دئته سه ره باسی فووی جاری دووه م، ده فه رموی: ﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ﴾، فووش به که ره نادا کرا، (مه به ست پئی فووی دووه مه) ﴿فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ

إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَبْلُغُونَ ﴿١٠﴾ به کسهر کتوپر ئهوان له گۆره کانیانهوه، به رهو لای بهروه ردگاریان، به رهو شوینی دیارییکراوی بهروه ردگاریان به خیرایی ده پۆن، ﴿قَالُوا بَلْئِنَّا مِن بَعْثًا مِّن مَّرْقَدِنَا﴾، گوئیان: ئه ی هاوار بو ئیمه! سزای سهخت بو ئیمه، کئی تیمه ی له شوینی پشوودانمان، له گۆره کامان که پشوومان تیدا دابوون و تیان دا راکشابووین، کئی تیمه ی دهرهتیا به وه؟ ﴿هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ﴾، پیتیان ده گوئری: ئه مه ئه وه یه، که {خوای} به بهزه یی به ئینی دابوو، رهوانه کراوهکان، ینغه مبه ره کانیش راستیان کرد، که گوئیان: ژیا نی مرو ف له م چوار پینج پۆزی ژیا نی دنیا دا، خو لاصه نایته وه، ئیره ته نیا قو ناغیکه و قو ناغی دیکه ی به دوا دا دین، ﴿إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً﴾، نه و زیندوو کرانه وه یی ئه وان، یا خود نه و رووداو و کاره ساته مه زنه، که بریتیه له هه ئسپند رانه وه یان له گۆره کان، ته نیا یه ک هارژن و چریکه بوو، ﴿فَإِذَا هُمْ بِمَجْعٍ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾، به کسهر کتوپر هه موویان، و ئکرا له لمان ناماده کراو بوون، و ئکرا و تیکرا، له لای ئیمه ناماده بوون.

﴿فَالْيَوْمَ لَا تُظَلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا﴾، نه مرپو هه چکه سه هه چ سه تمیک لئ نا کرئ، ﴿وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، قه ره بوو شان نادریته وه، به رانه رتان نادریته وه، مه گه ره به پیتی نه وه که ده تان کرد، ئنجا نه وه ی چاکه کار بووبئ، پاداشت و، نه وه ی خراپه کار بووبئ، سزا، ته نیا به ئه ندازه ی کرده وه کانی خو تان، به رانه رتان ده دریته وه، ئنجا سزایه، یا خود پاداشت.

ئنجا خوا ﴿يَوْمَ﴾ باسی نه و سزاو پاداشته ده کات، چۆنه؟ ﴿إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَاكِهِونَ﴾، خاوه نانی به هه شت، یان هاوه لانی به هه شت، نه مرپو له سه ره گه رمییدا خه ریکی شادمانیین، یا خود: شادمانانه سه ره گه رمی نازو نیعمه ته کانن، ﴿هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلِّ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِونَ﴾، خو یان و هاوسه ره کانیان له سته به راندا، له سته به رری دارو دره خته کاند، له سه ره که ناری رووباره کان، له سه ره ته ختان، شانیا ن داداوه، پالیاندا وه ته وه ﴿هُمْ فِيهَا فَاكِهِونَ وَهُمْ مَا يَدْعُونَ﴾، بو ئه وان

هیه میوه، (همه موو جوړه کانی میوه) او بو نه وان هه یه، هر شتیګ بیخوازن و داوای بګه ن، ﴿سَلَّمٌ قَوْلًا مِّن رَّبِّ زَجْرٍ﴾، سه رباری همه موو شتیګ و له هه مووی ګه وره ترو ګرنګریش: سه لام لیکردن، فه رمایشتیګه له په روه ردګاری میهره بانه وه. نه وه به نسبت برواداران هوه، هاوه لان و خاوه نانی به هه شت، نه وه سه ره نجامیانه.

ننجا دپته سه ر باسی بیبرویان و ده فه رموی: ﴿وَأَمْتَرُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ﴾، (بیبرویاه کان پیمان ده ګوتری: نهی تاوانبارینه! نه مړو جیابنه وه، ﴿أَلَمْ يَعْلَمُوا أَن يَبْعَثْ رَبُّهُمْ جَنَّةً مِّن دُونِ هَذِهِ﴾، نهی وه چه ی ناده م! نایا پیمرانه ګه یانندن که شه یتان مه په رستن! به ندایه تیی بو مه کهن و شوینی مه کهن؟ ﴿إِنَّهُ لَكُرْ عَذُوبٌ مُّبِينٌ﴾، به دلنایی نهو بو تپوه، دوژمنتیکی ناشکرایه، (الشَّيْطَانُ)، مه به ست پتی ته نیا نیلیس نیه، به لکو (شیطان) هر که سیکه خه لک له خوا دوور بڅاته وه، چ جند بت له وه چه ی نیلیس، چ مروقی وه چه ی ناده م و هه ووا بت علیهما السلام، به لت له (نیلیس) هوه نهو دژابه تیی و دوژمنایه تپیه ی نیوان نهوو ناده م و وه چه که ی دا که وتوه، به لام نیلیس هه م له وه چه که ی خو ی و، هه م له وه چه ی ناده میش، نه وان هه ی هه لیخه له تاندوون، شوینکه وتووی بوخو ی زور کردوون، ﴿وَأَن أَعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾ (نایا پیمرانه ګه یانندن که ته نیا به ندایه تیی بو من بګه ن) نا نه وه راسته شه قامه، نه وه ری راسته!؛

﴿وَلَقَدْ أَصَلَّ مِنْكَ جَبَلًا كَثِيرًا﴾، به دلنایی نهو خه لکیکی زوری لن ګومرا کردوون، یان: لن ون کردوون، ﴿أَلَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾، نایا تپوه وان هه بو، عه قل و هوستان هه بت، به دوا ی دوژمنی خو تان نه که ون؟ ﴿هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ﴾، نا نه مه نهو دوزه خیه، که تپوه هه ره شه تان پتی لن ده کرا، یان: به آیتنن پت دده درا، ﴿أَصَلُّوا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ﴾، نه مړو بیچنه تپو، پتی برژیندرن، تپیدابیشترن، به هو ی نه وه وه که بیبروا بوون، یاخود به هو ی نه وه وه که سه له و ناسپاس بوون، به رانه ر به نیعمه تی پیغه مبه رایه تیی پیغه مبه ران،

به رانبر به نيمه تی به یامی خوا، ﴿الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ﴾، نه مبرؤ مؤر به سر زاریانه وه ده نین، واته: بی قسه یان ده که یین، ﴿وَنُكَلِّمُنَا أَيْدِيَهُمْ وَنَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾، ده سه کانیاں ده ماندوینن و لاقه کانیشیاں، شایه دییان له سه ر ده دن، به وهی که وه ده ستیاں ده هینا و ده یان کرد.

﴿وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ﴾، نه گهر ویستباشمان، چاوه کانیا مان ده سرینه وه، ﴿فَأَسْتَبِقُوا الصِّرَاطَ فَإِنَّ الصِّرَاطَ لَإَنَّ يَصِيرُوكَ﴾، نجا پیش برکتیاں ده کرد، بو نه وهی به ریه که دا برؤن، به لام چون بینن به بی چا و؟ ﴿وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ﴾، هه روه ها نه گهر ویستباشمان، له شوینی خویمان ده مان کردنه په یکه ر، مه سخمان ده کردنه وه، ﴿فَمَا اسْتَطَعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ﴾، نجا نه ده یان توانی برؤن و تیه رن و، نه ده شیانتوانی بگه رینه وه، یانی: وشك ده بوون له جیتی خویمان، واته: ده توانین ناواشیاں لی بکه یین، نجا نه مه ده گونجی، مه به سه پتی دنیا بی و، ده شگونجی مه به سه پتی رؤزی دواپی بی، به لام واپنده چی زیاتر، مه به سه پتی دنیا بی، وه ک دواپی له مه سه له گرنگه کان دا تیشکی زیاتری ده خهینه سه ر.

﴿وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ﴾، هه ر که سیک ته مه نداری بکه یین، یان: هه ر که سیک بیژیه نین، له جه سه ده دا پیچه وانیه ده که یینه وه، نایا نافامن! واته: نایا نافامن، که هه ر نه بی به هوی که وتنه ته من و پیریه وه، ورده ورده نه وه سه وه رانه ی هه تانن و، نه و توانایانه ی هه تانن، له ده ستیاں ده ده ده؟!

که واته: تا کو له ده ستان نه چوون، چ به هوی مردنه وه به یه کجاری، چ به هوی که وتنه ته مه نه وه، نه وه سه وه ره و توانایانه تان له دوزینه وهی هه ق و، له شوینکه وتی هه قدا به کار بینن.

مهسه له گرنه گه کان

مهسه له ی به که م:

برسیار کردنی نکو و نیلیکه رانه ی بیبروایان، له هاتنی ناخیر زه مان و پوژی دوایی به گشتیی و، وه لامدرانه وه بیان، که نه وه تنیا به چریکه وه هارژنیتیکی بیتره زا دینه دی، له نه نجامی فوو به که نه نادا کردنی به که مدا، له لایه نئیسرافیله وه، که کت و پرو، له گهرمه ی ژیان و هه لسوگه وت و مشتومر یاندا، نه وه هارژنه دتی و ده فریای هیچ ناکه ون:

خواد هه فرموی: ﴿وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۱۸﴾ مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَّجِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهَمٌّ مَّحْضَبُونَ ﴿۱۹﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿۲۰﴾﴾

شیکردنه وه ی ئه م، ئایه تانه، له شهش برگه دا:

(۱) - ﴿وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ ده شلین: نه که ر ئیوه له پاستانن، نه وه به ئینه که یه؟ به پیتی سیاق دیاره نه وانه ی وا ده ئین، کین؟ بیبروایانی روژگاری پیغه مبه ری خاتهن من ﷺ، که به که مجار نه وان مه به ستی و، له دوا ی نه وانیشه وه هه موو بیبروایانی دیکه، ده ئین: نه وه به ئینه که یه؟

﴿إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾، نه که ر ئیوه له پاستانن، (أَطْلِقَ الْوَعْدَ عَلَى الْإِنذَارِ وَالْتِهَادِ بِشَرِّ، لَأَنَّ الْوَعْدَ عَامٌّ، وَيَتَعَيَّنُ لِلشَّرِّ أَوْ الخَيْرِ بِقَرِينَةٍ)، که گو توویانه: ﴿مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ﴾، نه وه به ئینه که یه؟ وشه ی (وَعْد) لیره دا بو وشیار کردنه وه، هه ره شه کردن به خراپه، (شیتیک که بو نه وان خراپه) به کاره ی تراوه، چونکه وشه ی (وَعْد) چه مکه که ی گشتییه، به لام ئایا نه وه به ئینه بو خیره یان بو شه پر؟ هه ره شه یه یا خود موژده؟ نه وه به پیتی ره وت ده زانری و ده بی ئی نشانه یه که هه بی، داخو

کامیان مہ بہ ستہ؟ نہ گہرنا وشہی (وَعَد) ھم بہ مانای گفت و بہ لَئِنی چاک دی، ھم بہ مانای ھہرہ شوہو ترساندن بہ سزادان و، شتی خراب بہ سہرہاتیش، دی.

۳- ﴿ مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً ﴾، تہنیا یہک ہارژن چاوپری دہکن. ﴿ اِخْوَانًا لَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ فِيهَا كَانُوا فِي شَرٍّ وَأَذًى ﴾، (مَا يَنْظُرُونَ)، (يَنْظُرُونَ مُشْتَقٌّ مِنْ نَظَرَةٍ، وَهُوَ التَّرْقُبُ)، لہ (نَظَرَةٌ) ھوہ ہاتوہ، چاوپریکردن، یانی: چاوپریناکھن جگہ لہ یہک دہنگی گہورہ، ﴿ صَيْحَةً ﴾، بہ مانای نہعرہتہ، چریکہو دہنگیکی گہورہ، دی، تہنیا یہک ہارژنی گہورہ چاوپری دہکن.

۴- ﴿ تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴾، نہو ہارژنہ دیانگری و بہسہریان دی، لہو کاتہدا کہ نہوان خہریکی مشتومرن، ﴿ يَخِصِّمُونَ ﴾، واتہ: (يَخْتَصِمُونَ)، دہمہقالتیانہ، لہو کاتہدا خہریکی مشتومرو ناکوکیین، چونکہ وشہی (خُصُومَةٌ) و (خِصَامٌ)، بہ مانای موناقہشوہو شہرہقسہو، بگرہو بہردہ دی.

﴿ يَخِصِّمُونَ ﴾ بہ: (يَخْتَصِمُونَ)، ھہروہا بہ: (يَخْتَصِمُونَ) یش خوئراوہتہوہ، بہ سنی جوڑ خوئراوہتہوہ.

کہ دہفہرموی: ﴿ تَأْخُذُهُمْ ﴾، دیانگری، بیگومان ہارژنہ کہ نایانگری، بہلام (أَخَذَ) واتہ: گرتن، یانی: ھک چوئن درندہیہک پہلاماری کہسیک بداو بیگری، یخود دوژمنیک بہسہر کہسیک دابدات و بیگری، نہو ہارژن و چریکہو نہعرہتہ گہورہیہش، وا وینا کراوہ، نہگہرنا لہ راستییدا ﴿ تَأْخُذُهُمْ ﴾، واتہ: (تَهْلِكُهُمْ)، لہ بہینیان دہبات، لہ حالیکدا کہ نہوان لہ گہرمہی مشتومرن دان.

۵- ﴿ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ نَوْصِيَةً ﴾، ننجا ناتوان ہیچ راسپاردنتیک بکھن، (نَوْصِيَةٌ: مَصْدَرٌ وَصِيٌّ وَتَنْكِيرُهَا لِلتَّقْلِيلِ، أَي: لَا يَسْتَطِيعُونَ نَوْصِيَةً مَا)، وشہی ﴿ نَوْصِيَةً ﴾، چاوگہ، چاوگی (وَصِيٌّ، يَوْصِيٌّ، نَوْصِيَةٌ)، کہ بہ نہزانراو (نَكْرَةٌ) یش ہاتوہو بہزانراو (مَعْرِفَةٌ) نہہاتوہ، نہ (أَلِی) ناساندنی لہسہرہ، نہ بہپالدان (إِضَافَةٌ)، ناسپتراوہ، نہوہ بو کہم پیشاندانہ، (لِلتَّقْلِيلِ)، واتہ: پیراناگھن ہیچ جوڑہ راسپاردنتیک بکھن و، ہیچ شتیک بو لای مائی راسپیرن!

۶- ﴿وَلَا يَأْتِ أَهْلَهُمْ بِرَجُوعٍ﴾، ههروهها بو لای مآل و مندالیشان ناگه پرتنهوه، بو لای کس و کاریان ناگه پرتنهوه.

فه رمایشتیکی پیغمبهر ﷺ نهم دیمه نهی هاتنی ناخیر زه مان، ویناده کات، که کت و پرو له نا کاو، دئی، دوا ی فووی یه که م کردن به که ره نادا، له لایهن نيسرافيله وه، که نه مه ده فقه که یه تی، پیغمبهر ﷺ ده فهرموئی:

تَقُومُ السَّاعَةُ وَالرُّجُلَانُ قَدْ نَشَرَا نُؤْبَهُمَا يَتَبَايَعَالِه، فَلَا يَطْوِيَانِه حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ، وَالرُّجُلُ يَلِيْطُ، حَوْضُهُ يَنْسِقِي مَا شَيْتَهُ، فَمَا يَسْقِيهَا حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ، وَالرُّجُلُ يَخْفِضُ مِيزَانَهُ، فَمَا يَرْفَعُهُ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ، وَالرُّجُلُ يَرْفَعُ أَكْلَتَهُ إِلَى فِيهِ، فَمَا يَبْتَلِعُهَا حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ (أخرجه البخاري: ٦٥٠٦، ومسلم: ٢١٥٤).

واته: ناخیر زه مان دئی، له حائیکدا که دوو پیاو، قوماشیک که بلایوان کردوته وه، پو شاکیک، ده یانه وی کرین و فرۆشتنی له سه ر بکه ن، کرین و فرۆشتنه که نه نجام نادرئ، که ناخیر زه مان دئی، (واته: کتوپر دئی، نه ک ورده ورده بت)، ههروهها پیاویک ههوزه که ی خوئی سواغ کردوه، ناژه له کانی تیدا ناو نادات، که ناخیر زه مان دیت، دیسان پیاویک ته رازووه که ی زم کردوه (بو نه وه ی شتی پت بکیشن) به رزی ناگاته وه که ناخیر زه مان دئی، ههروهها پیاویکی دیکه پارووه که ی به رز کردوته وه بو زاری، نابخاته نیو زاری و قووتی نادات، که ناخیر زه مان دئی.

تیمه له ته فسیری سوپرتی (الأعراف) دا، له کاتی قسه پیکردنی نه و نایه ته موباره که دا که ده فهرموئی: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسِمُهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجِيبُهَا لَوْحًا إِلَّا هُوَ يُنْقَلُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمُ إِلَّا بَعَثٌ يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، باستیکی سه ر به خو مان له و باره وه کردوه، نه و فه رمایشته شمان به درژیسی هیناوه، وپرای فه رمایشتی دیکه ش، بو یه لیره دا ته نیا به هینانی نه و فه رمووده یه وازی لی دینین.

کورتی مانای نهم سی نایه ته، ناوایه:

بئیروایەکان وەك عادەتی خۆیان بە تۆمەتبار كردن و بە نكووڵییكردنەو، دەپرسن: ئایا بەلین و ژوانگە، هاتنی ئەو رووداوە گەورەییە ئاخیر زەمان كە یە؟

خوێش ﷺ بەو وەلامیان دەداتەو: ئەو تەنیا یەك هارژنی گەورە دەوێ، كە لەدوای فووی یەكەم پەیدا دەبن، ئەویش كتوپر و لە حاتكدا دێ، كە ئەوان لە گەرمەیی مشتومری ژبانی دنیا دان، هیندەش كت و پڕو لە ناکاوو، هیندە بە خیرایی تیدەپەری، ئەو ئاخیر زەمان و كۆتایی هاتنی ژبانی دنیایە، كە تەنانەت ئەوانە ی لە بازاڕن، فریای ئەو ناكەون بچنەو لای كەس و کاریان، نەك هەر فریای چوونەو لای كەس و كارو خاوو خیزانیان ناكەون، بەلكو فریای ئەو ناكەون، قسە یەكیش راسپێرنەو بە مائی.

مهسه له ی دووهم:

هاتنی قیامهت دوی فووی دووهم به کهرهنادا، له لایهن نیسرافیلهوهو، زیندوو بوونهوهی مردوووان و بهخیرایی هاتنهدهریان له گوڤهکانیان و، سهرسورمانیان لهوهی کئی زیاندوونیهوه؟ وهلامدهرانهوهشیان که نهوه بهئینی خوا بوو، راگه یاندنی نهو راستیهش، که هیچ کهس یهک توۆ ستهمی لئ ناکرئی و، به گویره ی کردهوهکانیان، پاداشت و سزا دهرینهوه:

خوا دهه رموی: ﴿ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوا يَا بُولَاقًا مِّنْ بَعثْنَا مِنْ مَّوَدِّئِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ إِنْ كُنَّا نَدَّبُهُ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ قَالُوا لِمَ لَا نَنفَخُ النَّفْسَ فِيْنَا وَلَا نُجْعَلُوكَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾ ۞

شیکردنهوهی ئەم ئایهتانه، له نو ٻرگه‌دا:

١- ﴿ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ۞ ﴾، فووش به کهرهنادا کرا، له فرمایشتی پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ هاتوه، که نیسرافیل دوو جاران فوو به کهرهنادا (الصُّور) دا ده‌کات و شه‌پیوور لئ ده‌دات، هه‌رچه‌نده له هه‌ندیک فرمووداندا هاتوه که سن جاره، به‌لام له راستییدا نهوهی فووران زۆر به روونیی ده‌یگه‌یه‌ئیی و، فرمایشتی پیغه‌مبه‌ریش ﷺ، هه‌ر نهوه جه‌خت ده‌کاته‌وه، که دوو جاران فوو به کهرهنادا ده‌کرئی، جاری یه‌که‌میان، له دوی فوو پیداکردنی یه‌که‌م، هارژن و ده‌نگیکی زۆر گه‌وره په‌یدا ده‌یی، ده‌بیته‌ هۆی ناخیر زه‌مان و، کووتایی هاتنی ژیا‌نی دنیا، ئنجا دوی ماوه‌یه‌ک، که به‌س خوا ده‌زانئ چه‌ندی پینده‌چئ، - وه‌ک دوی باسی ده‌که‌ین، له هه‌ندیک فرمووداندا هاتوه، که چل (٤٠) یان ده‌که‌وئیه‌ تیوان، ئنجا نایا نه‌و (٤٠)ه، سالی هینده‌ی سالی تیمهن، یان زیاترن؟ - ماوه‌به‌کیان ده‌که‌وئیه‌ به‌ین، ئنجا بو جاری دووهم، فوو به کهرهنادا ده‌کرئی، له لایهن نیسرافیلهوهو، نه‌مجاره‌ ده‌بیته‌ هۆی په‌یدا بوونی قیامه‌ت، هه‌لسانه‌وهو زیندوو بوونه‌وه.

ننجا ئەمەیان باسی فووی دووہمە، چونکہ هی یەکەم ئەوہ بوو، کە فەرمووی: ﴿ مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴾، چونکہ ئەوان لە بارە ی ناخیر زەمانەوہ پرسیاریان کردو، خواش ﴿وَإِلْمَآءِ دَانِهَوہ﴾ کە ئەنیا چاوہ پێی یەک هارژن و دەنگی گەورە دەکەن، دەیانگرتی لە حالیکدا، کە ئەوان لە گەرمە ی مشتومری ژبانی دنیا دان.

بە لآم ئەمەیان بۆ جاری دووہمە فوو بە کەرەنادا بکری.

٢- ﴿ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴾، کتوپر ئەوانە، لە گۆرەکانیانەوہ بەرەو پەرۆردگاریان بە خیرایی دەپۆن، بەرەو پەرۆردگاریان، واتە: بەرەو ئەو شوئە ی پەرۆردگاریان بۆ دیاریکێردوون، ئەو گۆرەپانە ی کە حەشرو حیسابی لیدەکرتی، حەشر واتە: کۆکردنەوہ ی خەلک و، حیساب واتە: لێپرسینەوہ، وشە ی (أجداث) یش کۆ ی (جَدَث) ه و بە مانای گۆر دی.

﴿ يَنْسِلُونَ ﴾، (نَسَلَ، يَنْسِلُ، نَسَلًا، أَي هَسَى، مَشِيًا سَرِيعًا)، بەرۆیشتنیک ی خیرا رۆیشت. یانی: بە خیرایی دەپۆن، بەبێ وەخران، لەوہ وش دەزانی کە ئەم فووہ فوو ی دووہمە، بە کەرەنادا دەکرتی، چونکہ دەفەرمووی: ﴿ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴾، لە گۆرەکانیانەوہ بە خیرایی بەرەولای پەرۆردگاریان دەپۆن، ئاشکراشە لە دوا ی فوو ی دووہم، هەستانەوہ و زیندووکرانەوہ (القيامة والبعث) دی، وە ک لە سوورەتی (الزمر) دا دەفەرمووی: ﴿ وَيُفِخُ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ فِيهَا يَنْظُرُونَ ﴿٧٦﴾، واتە: فوو بە کەرەنادا کرا، هەرکەس لە ئاسمانەکان و زویدا هەیه، بێهۆش بوو، (یاخود مرد)، مەگەر ئەوہ ی خوا بیهوی، دوا یی جارنکی دیکە فوو ی پێدا کرا، یە کسەر کتوپر هەموویان هەلسانە پتی، چاوہ پتی بوون.

٣- ﴿ قَالُوا بَلْوَيْنَا مِنْ بَعَثْنَا مِنْ مَرْفَعِنَا ﴾، گوئیان: ئە ی هاوار بۆ تێمە! یان حال خراپیی بۆ تێمە، کن تێمە ی لە گۆرە کەمان دەرھینا؟ ئەم وشە یە: ﴿ يَبُولْنَا ﴾ هی بابابە کە، کەوتوتە

نیو به لآو گرفتار نییه که وه، وه ک په شیمانیه کیشان و ژوان بوونه وه، خه فته خواردن ده یلن، نهی هاوار بو نیمه، کن نیمه له گوږه کاغان دهره یتیا وه و زیندوو کرده وه؟ وشه ﴿مَنْ﴾ یش بو پرسیار کردنه، به لآم لیره دا به مانای سه رسو پماندن و خه فته خواردنه ﴿مُسْتَعْمَلٌ فِي التَّعَجُّبِ وَالتَّحْسُرِ﴾.

﴿مَنْ بَعَثْنَا مِنْ مَّرْقَدِنَا﴾، ﴿مَّرْقَدٌ﴾ شوینی خه وتنه، بویه وشه ﴿مَّرْقَدٌ﴾ به کاره یتراوه، چونکه ﴿رُقَادٌ﴾: بریتیه له خه ویکسی سووک، دیاره قوناغی به رزه خیش له چاو قیامت، ماوه یه ک و پشوودانیکه که مه، دواپی نهو قوناغه به سر ده چن و، به ره و قوناغی قیامت ده چن، که قوناغی قیامت کوتایی پتی نایهت، نجا که نهوان دهرسن: کن نیمه له گوږه کاغان دهره یتیا وه؟
وه لآم دهر یتنه وه:

۴- ﴿هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ﴾، نه مه نه وه بوو که (خوای) به به زه یی به لینی دابوو.

۵- ﴿وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ﴾، پیغه مبه ره کانیش، ره وانه کراوه کانیش راستیان کرد، که ده یانگوت: زیندوو کرانه وه هه یه و لپرسینه وه و سزاو پاداشت هه یه، نجا نایا نه مه قسه ی کتیه؟

أ- ده گونجی قسه ی خوای ب، پتشی ده لین: کن نیمه ی زیندوو کرده وه، که له حاله تی سه رسو پمان و شله ژان دان، دواپی بیریان ده که و یتنه وه ده لین: نه مه نه وه بوو که (خوای) به به زه یی به لینی دابوو، ره وانه کراوه کانی خواش راستیان کرد.

ب- ده شگونجی قسه ی فریشته کان ب، واته: فریشته کان پیمان ده لین: نه مه نه وه یه که (خوای) به به زه یی به لینی پتدابوون و، پیغه مبه رانیش راستیان فرموو.

ج- یاخود له به ینی خوایاندا نه م قسه یه له گه ل به کدیدا ده کن.

که ده لین: ﴿وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ﴾، نه وه سنی راستی گرنگی تیدان:

ئىسنى راسئىتى گىزىگ

يەكەم: ئەم گەردوونە، ئەم ژيان و دىناو مروّف و دەوروبەرە، خاوەنىكى ھەيە، كە
خوابە ﷺ.

دووەم: ئەم ژيانى دىنايە، قۇناغىكە لە قۇناغەكان، قۇناغىكى راگوزەرەو قۇناغى دىكەى
بەدوادا دىن.

سىيەم: خوا ﷺ، مروّفەكانى وىل نەكردو، وەك چۆن سىيستم و بەرنامەى بۆ ھەموو
شتىك داناو، بە پىغەمبەرانىشدا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، پەيام و بەرنامەى خۇى بۆ
مروّفەكان ناردو.

(٦) - ﴿إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً﴾، ئەو فووى دووەمە، ياخود ئەو زىندووكرانەووەو
ھەئسىترانەوہيە، تەنيا يەك ھارژن بوو، يەك دەنگى گەورە بوو.

(٧) - ﴿فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾، كىتوپر ھەموويان، واتە: مروّفەكان ھەموويان،
ويكرا لە لاي تىمە تامادەكراو بوون، (إِذَا): (إِذَا الْفُجَالِيَةَ) يە، يانى: بىن وەخران، (تنوين)ى
سەر ﴿جَمِيعٌ﴾، قەرەبووى پالوولادراو (مُضَافٌ إِلَيْهِ) دەكاتو، واتە: (جَمِيعُهُمْ)، ھەموو
مروّفەكان، يان ھەموو ئەوانەى نكوونىيان دەكرد، لە ھاتنى پوژى دوايى، بە ھەردوو
قۇناغى ئاخىر زەمان و زىندوو كرانەووەو، ھەموويان ويكراو تىكرا، لە لامان تامادە
كراو بوون.

(٨) - ﴿فَالْيَوْمَ لَا تَطْلُمُ نَفْسٌ شَيْئًا﴾، ئەمرو ھىچ كەسىك، ھىچ ستەمىكى لى ناكرى.

وشەى (الْيَوْمَ) (ظَرْفٌ) و (أَلْ) ەكە، كە لەسەرىەتى بۆ ناساندنە، واتە: ئەمرو
ئەو روژەيە، كە بەئىن دراوو، ﴿نَفْسٌ﴾ يانى: ھىچ كەسىك، كە بە نەزانراو
(نِكْرَةٌ) ھاتو، ھەروەھا ﴿شَيْئًا﴾ يىش، ھەر بە نەزانراو (نِكْرَةٌ) ھاتو، واتە:

هه‌موو جوّره سته‌میک، که‌م و زۆری له هه‌موو جوّره که‌سێک لاجووه، نه‌و که‌سانه‌ی که‌ شایسته‌ی سزاداران بوون، هیچ جوّره سته‌میکیان لیتناکرێ، هیچ جوّره سته‌میک له هیچ جوّره که‌سێک ناکرێ، ئە‌م مانایه‌ش به‌هۆی ئە‌وه‌وه‌یه، که‌ هه‌م ﴿نَفْسٌ﴾، به‌ (نِکِرَة) هاتوه، هه‌م ﴿شَيْئًا﴾ ش به‌ (نِکِرَة) هاتوه.

۹- ﴿وَلَا تُجَزَّوْكَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، {خوای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموی:} سزاش نادرین، مه‌گه‌ر به‌ ئە‌ندازه‌ی ئە‌وه که‌ کردووتانه، یاخود وشه‌ی ﴿تُجَزَّوْكَ﴾، (جَزَاء) هه‌م بۆ پاداشت (ئَوَاب) به‌ کاردێ، هه‌م بۆ سزا (عِقَاب) یش، واته: به‌رانبه‌رتان نادریته‌وه، مه‌گه‌ر به‌ پێی ئە‌وه که‌ کردووتانه، ئنجا ئە‌وه‌ی چاکی کردبێ، پاداشتی چاکی ده‌دریته‌وه، به‌ ئە‌ندازه‌ی کرده‌وه‌که‌ی و، ئە‌وه‌ی خرابه‌ی کردبێ، سزای خرابه‌که‌ی، دیسان به‌ ئە‌ندازه‌ی کرده‌وه‌که‌ی، ده‌بێ، ﴿إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، واته: (إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ)، مه‌گه‌ر به‌ ئە‌ندازه‌ی ئە‌وه که‌ ده‌تانکردو ئە‌نجامتان ده‌دا، به‌ لأم پاناوی (ه)‌ی سه‌ر (تَعْمَلُونَ) قرتی‌نراوه، چونکه‌ به‌ ره‌وت و سه‌لیقه‌ زانراوه.

مهسه لهی سیه م:

باسی پاداشتی بهه شتیان، که شادمانانه سرگرمی خوشی و لهزه تن و،
خویان و هاوسه رانیان لهسر ته ختان، له سیهران دا پالیان داوه ته وه و، هرچی
دلیان بیخواری، هه یانه و، خواش سوره تنی سه لامیان لی ده کات:

خواد هه رموی: ﴿إِنْ أَصْحَبَ الْجَنَّةَ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَتُكْهَوْنَ ﴿٥٦﴾ ثُمَّ وَأَرْوَجُهُمْ فِي ظُلُلٍ
عَلَى الْأَرْبَابِ مُتَّكِنُونَ ﴿٥٧﴾ لَمْ يَمَسَّ فِيهَا مِنْ فِتْنَةٍ وَهُمْ تَايِدَعُونَ ﴿٥٨﴾ سَلَّمَ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ
﴿٥٩﴾

شیکردنه وهی ئه م، ئایه تانه، له پینج برگه دا:

(١) - ﴿إِنْ أَصْحَبَ الْجَنَّةَ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَتُكْهَوْنَ﴾، به دلنایی هاوه لانی بهه هشت، نه مرو
له پوزی دواییدا | شادمانانه سرگرم و سه رقالن، ﴿شُغْلٍ﴾، خویندراویشه ته وه:
(شُغْل)، هه م به بۆر (صَم) هه م به زه نه (سکون)، خوینراوه ته وه، (شغل) واته: سرگرمی
و، سه رقالن بوون و خه ریک بوون، ﴿فَتُكْهَوْنَ﴾، که خوینراویشه ته وه: (فیکهون)، که واته:
تاکه که بیان (فایه) و (فیکه ن)، (الفایه ذو الفکاهه، وَهِيَ الْمِرَاخُ بِالْكَلامِ، الْمِسْرُ الْمُضْحِكِ)،
(فایه) واته: خاوه ن (فکاهه)، ئه ویش بریتیه له گالته کردن به قسه، قسه یه که مروف
دلخوش بکات و، مروف بیئیه پیکه نین و خه نده ی بخاته سه ر زار، که واته: هاوه لانی
خاوه نانی بهه هشت، نه مرو شادمانانه و دلخوشانه سرگه رمن، بیگومان سرگرمی
لهزه ت و شادی و رابواردن.

(٢) - ﴿ثُمَّ وَأَرْوَجُهُمْ فِي ظُلُلٍ عَلَى الْأَرْبَابِ مُتَّكِنُونَ﴾، خویان و هاوسه رانیان، له سیهراندان،
لهسر ته ختان، پالیان داوه ته وه، شانیا ن داداوه، ﴿الْأَرْبَابِ﴾، کوی (اریگه) یه، به و
ته خته ده گوتری، که سه راپه رده ی هه یه، ﴿مُتَّكِنُونَ﴾، پالدرادون، شان دادهرن، پشتر
له شیکردنه وه ی وشه کاندان، باسی حالته ی (اتگه) مان کرد، که نه وه یه ئینسان ئانیشک
دابادت و سه ری و شانی نه که ویته سه ر جیگا، له سه ر ته نیشتیکی شان دابادت.

وشه‌ی ﴿فِي ظِلِّهِ﴾، کوی (ظِلٌّ) ه، واته: له سیته‌ران دا، ئەمه به جوړیکو دیکه‌ش خویندراوه‌تو: (فِي ظِلِّهِ)، که کوی (ظَلَّ) به، (وَهِيَ مَا يُظِلُّ كَالْقُبَّةِ)، هه‌ر شتیکه که سیته‌ر لیبکات وه‌ک قوبه، وه‌ک گومبه‌زیک، یان شتیک له‌سه‌رته‌وه بڼ، که‌واته: به‌هه‌شتیه‌کان خو‌یان و هاوسه‌رانیان، له سیته‌راندا، له‌سه‌ر ته‌ختان، شانیان داداوه‌و پالیان داوه‌تووه.

۳- ﴿لَمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ﴾، ئەوان میوه‌یان بو‌هه‌یه، (فَاكِهَةٌ: مَا يُؤْكَلُ لِلتَّلَذُّدِ)، ئەوه‌ی که بو‌ له‌زه‌ت وه‌رگرتن، ده‌خوری، نجا که ده‌فه‌رموی: ﴿لَمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ﴾، دیسان ئەم‌ویش به‌ نه‌ناسراو (نِكره) هاتوه، واته: میوه‌یه‌کی زۆرو جو‌راو جو‌ر، هه‌موو جو‌ره‌کانی میوه.

۴- ﴿وَلَمْ يَأْتِغُورَ﴾، هه‌روه‌ها بو‌ ئەوان هه‌یه، هه‌رچی بیخوازن، وشه‌ی ﴿يَدْعُونَ﴾، یان له (دُعَاء) هوه‌ هاتوه، (وَالْإِفْتِعَالُ هُنَا يَجْعَلُ فِعْلَ الدُّعَاءِ هُنَا قَاصِرًا أَي: مَا يَدْعُونَ لِأَنْفُسِهِمْ)، یانی: پزیزگی (اِفْتِعَال) مانای کرداری (يَدْعُونَ) ده‌کاته کورته‌روه‌ه (لازم)، ئەوه‌ی بانگی ده‌که‌ن بو‌خو‌یان، یاخود ﴿يَأْتِغُورَ﴾ (مِنَ الدُّعَاءِ أَي: يَدْعُونَ ذَلِكَ حَقًّا لَهُمْ)، واته: ئەوه‌ی وه‌ک ما‌فیکو خو‌یان داوای ده‌که‌ن، وه‌ک له سوورده‌تی (فصلت) دا خوا ﴿يَدْعُونَ﴾ ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَكُمْ فِيهَا مَا شِئْتُمْ أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ﴾ ﴿٣١﴾، بو‌ تیره‌ له‌ویدا هه‌یه هه‌ر شتیک ده‌روونتان بیخوازی و، بو‌ تیره‌ تیدایه هه‌ر شتیک داوای بکه‌ن.

۵- ﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَجِيمٍ﴾، سلاو گوتتیک له په‌روه‌ردگاریکی به‌به‌زه‌بیه‌وه، واته: ئەمه‌شیان بو‌هه‌یه، وشه‌ی: ﴿سَلَامٌ﴾، یانی: (يُقَالُ لَهُمْ سَلَامٌ قَوْلًا مِنَ اللَّهِ)، سه‌لامیان پیده‌گوتری له خواوه، ﴿سَلَامٌ﴾، ده‌گونجی نیهاد (مُتَبَدِّأً) بڼ، نایا گوزاره (خَبَر) ه‌که‌ی چیه؟ به‌رکاری رده‌ها (مَفْعُولٌ مُطْلَقٌ) به‌و، له شوینی گوزاره دانیشه‌و، ﴿سَلَامٌ قَوْلًا﴾، (سَلَامٌ يُقَالُ لَهُمْ قَوْلًا)، سلاو‌کردیان بڼ ده‌گوتری، ﴿مِنَ رَبِّ رَجِيمٍ﴾، له په‌روه‌ردگاریکی میهره‌بانوه.

ئهو مه‌سه‌له‌یه فه‌رمایشتیکی پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌یه زیاتر پوونی ده‌کاته‌وه، که دوا‌یی ده‌یه‌نین، ئەم نایه‌تانه‌ش مه‌به‌ست پێیان ئەوه‌یه، که وێرای ئەوه‌ی

نه‌وانه هه‌رچی نه‌فسیان بیخوازی هه‌یانه، له به‌هه‌شتداو، خو‌یان و هاوسه‌رانیان، له سییه‌راندا پالیان داوه‌ته‌وهو، شانیان داداوهو، قسه‌ی خو‌ش ده‌که‌ن، شادمانانه دل‌خو‌شن، پنده‌که‌نن، و‌پرای نه‌وه: هه‌رچی داواشی بکه‌ن بو‌یان ده‌بی و، هه‌رچی بیخو‌ازن له‌الیان هه‌یه‌و، نه‌و نیعمه‌تانه‌ی هه‌شیانن، ته‌نیا بو‌ له‌ززه‌ت وه‌رگرتنن، بو‌یه‌ش زیاتر وشه‌ی ﴿فَنَكِهَتْ﴾، به‌کاره‌یتراوه له‌ قورئاندا، چونکه ﴿فَنَكِهَتْ﴾، بریتیه له‌وه‌ی مرو‌ف ده‌یخوا، بو‌ له‌ززه‌ت وه‌رگرتن و چیژ وه‌رگرتن، نه‌ک بو‌ نه‌وه‌ی له‌ برسیتی خو‌ی پتی تیر بکات و، له‌ تینویتی خو‌ی پتی تیر ناو بکات.

نه‌و فه‌رمایسته‌ش که زیاتر تیشکمان بو‌ ده‌خاته‌سه‌ر، چو‌نیه‌تی نه‌و سه‌لام لی‌کردنه‌ی خوا ﴿قَالَ﴾، بو‌ نه‌هلی به‌هه‌شت، نه‌ودیه که پی‌غه‌مبه‌ر ﴿قَالَ﴾ ده‌فه‌رمو‌ی:

{بَيْنَا أَهْلَ الْجَنَّةِ فِي نَعِيمِهِمْ إِذْ سَطَعَ لَهُمْ نُورٌ، فَرَفَعُوا رُءُوسَهُمْ فِإِذَا الرَّبُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدْ أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ مِنْ فَوْقِهِمْ، فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ! قَالَ وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿سَلَّمَ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَجِيمٍ﴾، فَيَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ، فَلَا يَلْتَفِتُونَ إِلَى شَيْءٍ مِنَ النَّعِيمِ مَا دَامُوا يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ، حَتَّى يَحْتَجِبَ عَنْهُمْ وَيَبْقَى نُورُهُ وَبَرَكَتُهُ عَلَيْهِمْ فِي دِيَارِهِمْ} (أخرجه ابن ماجه: ۱۸۴، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، ضَعْفُهُ الْأَلْبَانِي).

واته: له کاتیکدا که نه‌هلی به‌هه‌شت، له نیو نازو نیعمه‌تی خو‌یان دان، رووناکیه‌کی زور لیان دهرده‌که‌و‌ی، رووناکیه‌ک لیان ده‌دا، سه‌ر به‌رز ده‌که‌نه‌وه ته‌ماش ده‌که‌ن، خوا (تَبَارَكَ وَتَعَالَى) ته‌ماشایان ده‌کات، له سه‌روویانه‌وه، ده‌فه‌رمو‌ی: سه‌لامتان لیتن نه‌ی خه‌لکی به‌هه‌شت! فه‌رمو‌ی: نه‌وه فه‌رمایسته‌که‌یه که ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿سَلَّمَ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَجِيمٍ﴾، خوا ﴿قَالَ﴾ ته‌ماشای به‌هه‌شتیان ده‌کات و نه‌وانیش ته‌ماشای خوا ﴿قَالَ﴾ ده‌که‌ن، هه‌تا خوا بیینن، ناو‌ر له هه‌چ شتیکی دیکه ناده‌نه‌وه، تا‌کو خو‌ییان لی‌ په‌رده‌پو‌ش ده‌کا، به‌لام رووناکیی و پست و پی‌زه‌که‌ی، له مه‌نزگاکانیاندا هه‌ر له‌سه‌ریان ده‌مینن.

(الْقُرْطَبِيُّ) لیره‌دا له ته‌فسیره‌که‌ی خویدا^(۱) ده‌لن: (ذَكَرَهُ النَّعَلِيُّ وَالْقَشِيرِيُّ، وَمَعْنَاهُ ثَابِتٌ فِي صَحِيحِ مُسْلِمٍ وَقَدْ بَيَّنَّاهُ فِي يُونُسَ عِنْدَ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا لِحُسْنِهِمْ زِيَادَةٌ﴾).

واته: مانای ئەم فەرمايشته‌ی پێغه‌مبەر ﷺ: هەم (نُعَلْبِي) باسی کردوه، هەم (قَشِيرِي) یش باسی کردوهو، مانابه‌که‌یشی چه‌سپاوه له (صحيح مسلم) دا هاتوه، که پيشتر له سووپرتی (يونس) دا، له‌لای قسه‌ی خوای به‌رز، که ده‌فهرموئ: ﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا لِحُسْنِهِمْ زِيَادَةٌ﴾، له‌وئ پووتمان کردۆته‌وه.

دیاره تيمه‌ش به‌هه‌مان شيوه‌و له ته‌فسیری سووپرتی (يونس) داو له کاتی ته‌فسیرکردنی ئەم تابه‌ته موباره‌که‌دا: ﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا لِحُسْنِهِمْ زِيَادَةٌ﴾ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهُهُمْ قَتْرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٦﴾ یونس، باسیکی تابه‌ته‌م له‌باره‌ی دیتنی خوای په‌روه‌ردگاروه، له‌لایه‌ن نه‌هلی به‌هه‌شته‌وه کردوه.

هه‌روه‌ها له ته‌فسیری سووپرتی (الأنعام) دا، له‌وباره‌وه له ژیر تیشکی ئەم تابه‌ته موباره‌که‌دا که ده‌فهرموئ: ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ ﴿١٧﴾، باسیکی تیرو ته‌سه‌ل و سه‌ربه‌خۆمان له‌وباره‌وه کردوه، که وه‌ک نامیلکه‌به‌ک به‌جیاش چاپ کراوه، له ژیر ناوونیشانی: (بینینی خوای به‌رز له دنیاو دواپۆژدا)، له‌حاله‌تی خه‌وندا له دنیاو، له‌حاله‌تی بیدارییدا، به‌چاوی سه‌ر له به‌هه‌شت دا بو‌برواداران.

مهسه له ی چوارهم:

فهرمانکردنی خوا به هه لآوێردرانی تاوانباران و، سه رزه نشتکردنی خوا، بو گومرایی نه وهی ئاده م، که هه رچه نه ده ناگاداری کردبوونه وه و هوشیاری پندابوون، له نه په رستنی شه ی تان و، گرته به ری راسته ری خوا په رستی، که چی شه ی تان زه فه ری پندردوون و، کو مه ئینکی زوری لی گومر کردوون، ئیستاش ده بی، له و دۆزه خه دا که به درۆیان داده نا، سزا بدرین و، بیشتیاری و، برژیاری:

خوا ده فه رموی: ﴿وَأَمْتَرُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿١٠﴾ أَلَمْ نَعْهَدْ لَكُمْ بِنَبِيِّ إِدَامَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُرٌّ عَدُوٌّ مِّنْكُمْ ﴿١١﴾ وَأَنْ أَعْبُدُوا فِي هَذَا صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿١٣﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٤﴾ أَصَلُّوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٥﴾﴾

شیکردنه وهی ئه م، ئایه تانه، له هه شت برگه دا:

١- ﴿وَأَمْتَرُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ﴾، (وی سه ر (وامتا زوا) بو بادانه وه و گه پرا نه وه وه یه و ئه م په سه یه و ئه م باس و خوا سه، ده گه پرتیه وه سه ر: ﴿سَلَّمْ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَجِيمٍ﴾، که خوا سه لام له برواداران ده کات، واته: خوا وه ک چۆن ئه وه به به هه شتیان ده فه رموی: به دۆزه خبیانیش ده فه رموی: ﴿وَأَمْتَرُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ﴾، ئه مرۆ جیابنه وه ئه ی تاوانباران! یاخود، ئه م په ستانه ده گه پرتیه وه سه ر: ﴿إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَكَّهُونَ﴾، بیکومان خاوه نانی به هه شت، هاوه لانی به هه شت، ئاوا له له ززه ت و رابواردن و خوشیید، شادمانانه ده یگوزه رینن، به لام کافره کان پێیان ده گووتری: ئه ی تاوانبارینه! ئه مرۆ جیابنه وه، ﴿وَأَمْتَرُوا الْيَوْمَ﴾، واته: ئه مرۆ که روژی دواییه، جیابنه وه، ﴿أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ﴾، ئه ی تاوانباران! (امتا زوا، مطاوع مازة) واته: جیای کرده وه (إذا أفرده عما كان مختلطاً معه)، شتیك جیا بکرتیه وه و تاك بکرتیه وه له شتیك که له گه لیدا تیکه له، که ده فه رموی: ﴿وَأَمْتَرُوا﴾، جیابنه وه، ئه م فه رمانه، فه رمانی ته کوینییه و ئه وه نیه خوا

ﷻ له قىامت پىيان بفرموى: جىابىنەو، بەلكو مەبەست ئەو، بە زۆر بە خىرايى، تاوانباران له بىروداران جىادە كرىتەو، ھەنداو ىردىر، ھەركەسە و بە پىي سزاو، شوئى پىر بە پىست و شايستەى خۆى بەرئى دەكرئ، وەك له كۆتايى سوورەتى (الزھر) ئايەتى ژمارە (۷۱) دا، خوا دەفرموى: ﴿وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ﴾، ئەوانەى بىپىر و بپوون كۆمەل كۆمەل بەرەو دۆزەخى بەرىكران. دوايىش له ئايەق ژمارە (۷۲) دا دەفرموى: ﴿وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَىٰ الْجَنَّةِ زُمَرًا ۖ﴾، ئەو كەسانەش كە پارىزيان له له پەرەردگاريان كردو، پۆل پۆل و كۆمەل كۆمەل، بەرەو بەھەشتى بەرىكران.

۲- ﴿أَلَمْ نَأْخُذْ بِعَهْدِكُمْ يَبْنَىٰ مَادَمَ أَن لَّا تَعْبُدُوا إِلَهًا سِوَنَا ۚ﴾، ئەى ئەو، ئادەم! ئاي پىم رانەگە ياندبوون، ئاگادارم نەكردبوونەو، كە شەيتان نەپەرستى؟ دەئى: (العھد: الوصايە)، (عھد) برىتتە له پاساردن و، پاساردنىش ئەو، كە بە گرنگى پىدانەو نامۆزگارى بكرئ، ئاي نامۆزگارىم نەكردبوون و رام نەسپاردبوون، ئەى وەچەى ئادەم، كە شەيتان نەپەرستى و بۆى ملكەچ نەبن، فەرمانبەرى نەكەن؟! ديارە پەرستنى شەيتان، وەك جارى دىكەش باسمان كردو، ئەو نىە كەسئك ركوو و كپنووش بۆ شەيتان بەرئ، ھەرچەندە ئەوش ھەر ھەبە، ئىستا له لايەن كەسانىكەو، كە راستەوخۆ شەيتان دەپەرستى، بەلكو مەبەست له پەرستنى شەيتان: فەرمانبەرى كردن و بە قسە كردنىەق لەو شتانەدا، كە بە تاوان و سەپىچىيە لە قەلەم دەدرئ.

۳- ﴿إِنَّهُ لَكُرْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾، بە دنىايى ئەو بۆ تىو، دوژمنىكى ئاشكرابە، وشەى ﴿مُبِينٌ﴾، لىرەدا له (أَبَان) ى (لازم) ەو، ھاتو، (أَبَان: ظھر) دەرەكوت ﴿مُبِينٌ﴾، واتە: ئاشكراو، پوون، چونكە (أَبَان)، وەك پىشتىر زۆر جار گوتوومانە: كردارى رابردوو، ھەم حالەتى (لازم) ى ھەبە، وەك: (أَبَانُ الْقَمَرُ)، مانگەكە دەرەكوت، كە لىرەدا بەمانا لازىمەكەى ھاتو، جارى واش ھەبە (أَبَان) (مُتَعَدِي) دەبن و بە ماناى (بَيِّن) دئ، (أَبَانُ الْمُدْرَسِ الدَّرْسِ)، وانەبىژەكە وانەكەى رپوونكردو، بەئى ﴿مُبِينٌ﴾ دەگونجئ له (أَبَان) ى (لازم) ەو، بئ، ياخود له (أَبَان) ى (مُتَعَدِي) ەو، بئ و، بە پىي سىاقەكە ديارى دەكرئ كاميانە؟ جارى واش ھەبە ھەردوو كيان گونجاون، بۆ وئىنە: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾

﴿يُوسُفَ﴾، ﴿مُيِّنٌ﴾، ده گونجی به مانای روونکه روهه بی و، ده شوکونجی به مانای روون و ناشکرا بی.

٤- ﴿وَأَنْ أَعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾، هه روهه ها (نایا بیتم رانه گه یاندبوون) که ته نیا به ندایه تیی بو من بکهن، نا نه مه راسته رییه، وشهی: (أَنْ)، لیردها (أَنْ التفسیریة) ی بی ده لئین، نایا وهك چون بیمگوتن: به ندایه تیی و، په رستن بو شهیتان مه کهن، بیشم نه گوتیبوون: که ته نیا من بیه رستن، نا نه وه راسته شه قامه؟!

٥- ﴿وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبَلًا كَثِيرًا﴾، به دلنایی کومه لئیکی زوری لی گومرا کردوون، ﴿جِبَلًا﴾، به دوو جووری دیکهش خویندراوه ته وه: ا- (جِبَلًا)، ب- (جِبَلًا)، که هه ردوویکیان به مانای کومه لئیکی زورن و، له وشهی (جِبَلًا) وه هاتوون، وهك چون (جِبَلًا) چیا، گه وره زه به للاحه، نه و کومه له خه لکه زوره ش، له زوری و له مه زنییدا، وهك چیا به بوون، زوری لی گومرا کردن و زوری هه تله کردن، له راسته شه قام.

٦- ﴿أَلَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾، نایا وانه بوو که بفامن؟ لیردها که ده فه رموی: ﴿أَلَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾، (زِيَادَةٌ فِعْلٍ الْكُونُ إِيمَاءٌ إِلَى أَنَّ الْعَقْلَ لَمْ يَتَكَوَّنْ لَدَيْهِمْ)، زیده کردنی کرداری ﴿تَكُونُوا﴾ نامازیه بو نه وه که عقل له لایان هه دروست نه بووه.

بیگومانیش نه و پرسیار کردنه، پرسیار کردنی نکو و لیلی که رانه یه، واته: هوشتان به کارنه هیتنا، خوا عقلی پیدابوون، به لام به کارتان نه هیتنا، نجا شتیک به کارنه هیتزی، له حوکمی نه بوون دابه، وهك خوا له سووره تی (الأعراف) نایه تی ژماره (١٧٩) دا ده فه رموی: ﴿لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا﴾، واته: دلایان هه یه بییان تینا گهن، چاویان هه یه بییان نایینن و، گوتشیان هه یه، به لام بییان نایستن.

٧- ﴿هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ﴾، نه مه نه و دوزه خه یه، که تیوه به لئینتان بی دهدرا، به لام لیردها ﴿تُوعَدُونَ﴾، یانی: هه ره شه تان بیی لیده کرا.

۸- ﴿أَصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ﴾، ئەمرۆ بیچنە نیو، تێیدا بپه‌شترین و برترین، به سووتاندنیکی تایهت به هۆی بیرواییتانهوه، یان: به هۆی سه‌په‌یتانهوه.

﴿الْيَوْمَ﴾، ناساندنه‌که‌ی بۆ (عه‌ده)، واته: ئەمرۆ پۆژه‌که‌یه، که له دۆزه‌خدا ده‌په‌شترین.

چونکه ده‌گونجی (کفر) لێره‌دا به مانای بیروایی بی و، ده‌شگونجی به مانای کوفرائی نېعمهت بی، یانی: تیهو به‌رانبه‌ر به چاکه‌کانی خوا سه‌په‌و پی نه‌زان بوون.

که‌واته: ئەمه حال و باڵی بیرواییتکه، که له دنیا‌دا خۆیان له ئیمان‌داره‌کان به زیاد ده‌گرت و، لاقیان به‌سه‌ردا لێ ده‌دان، ئیمتیا‌زی ماددی و مه‌عنه‌ویان بۆ خۆیان بریار ده‌دا، به‌سه‌ر برواداران‌دا، خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَمَّنُوا الْيَوْمَ﴾، ئەمرۆش جیا‌بنه‌وه، له دنیا‌دا خۆتان له برواداران جیا‌ده‌کرده‌وه، خۆتان له خه‌لك جیا‌ده‌کرده‌وه، چ له سه‌روهت و سامان وه‌سه‌ریه‌کنان دا، چ له خۆسه‌پاندنی سیاسیدا، چ له چه‌واشه‌کردندا، چ له شه‌وازی ژیان و گوزه‌ران و بواری کۆمه‌لایه‌تیتاندا، له هه‌موو شه‌تیک دا خۆتان له خه‌لك جیا‌ده‌کرده‌وه، ئەمرۆش جیا‌بنه‌وه، کاتی خۆی له دنیا‌دا ئیمتیا‌زتان بۆ خۆتان بریار ده‌دا، ئیمتیا‌زی ناشه‌ریعی، ئەمرۆش با ئەو ئیمتیا‌زه‌تان هه‌بی، به‌و شه‌ویه ژیان بگوزه‌ریتن له دۆزه‌خدا، به هۆی بیروایی یان به هۆی سه‌په‌یی و پی نه‌زانییتانه‌وه.

مهسه له ی پتتجه م و کۆتایی:

مۆر به سه ر زاره وه نرانی کافران و، وه گۆهیتانی ده ستیان و، شایه دیی دانسی لاقیان و، هه ره شه لیکرانیان، به سرینه وه ی چاویان و مه سخ کردنیان و، راگه یاندنی ئه و راستیه، که هه ر که ستیک زۆر به ته مه ندا بچن، له رووی جهسته ییه وه، پتتجه وانه و به راوه ژوو ده بیتته وه، به ره و دو ده گه رتته وه:

خوا ده فه رموی: ﴿الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّى يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾﴾

شیکردنه وه ی ئایه ته کان، له ده برگه دا:

(١) ﴿الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ﴾، نه مرۆ مۆر به سه ر زاریانه وه ده نیتین، وشه ی: ﴿الْيَوْمَ﴾، له م چه ند ئایه ته دا، چوار جاران دووباره بوته وه، دوویان بو ئیمانداران و، پاداشتیان له روژی دوایداو، دووشیان بو بیبروایان و، سزایان له روژی دوایدا، ﴿الْيَوْمَ﴾، (أل)ه که، دیسان بو (عه د)ه، واته: نه مرۆ پۆژه که یه، که مۆر به سه ر زاریانه وه ده نیتین، مۆر به سه ر زاره وه نران، واته: زاریان داده خه یین و واده که یین زمانیان گۆ نه کات، زاریان قسه ی پتت نه کرئ.

(٢) ﴿وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ﴾، ده سه ته کانیان ده ماندوینن، واته: ده سه ته کانیان ده ماندوینن، له باره ی کرده وه کانیا نه وه.

(٣) ﴿وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾، لاقه کانیشیان شایه دیی ده ده ن، که چییان کردوه و چییان وه ده سه ت هیتاوه؟ زانایانی په وان بیژیی گوتوو یانه: نه مه جوریک له چنن و تیکه ه لکیشیی (اِحْتِباک)ی تیدا یه، که ناوای لیدیتته وه:

(تُكَلِّمُنَا أَيْدِيَهُمْ وَتَشْهَدُ، وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ فَتَكَلِّمُ)، یانی: ده‌سته‌کانیان ده‌ماندوینن و شایه‌دیی ده‌دهن و، لاقه‌کانیان شایه‌دیی ده‌دهن و ده‌ماندوینن.

﴿يَمَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾، نه‌مه له‌سه‌ر شیوه‌ی (تَنَازَع) هه‌هر دووکیان داوای ده‌که‌ن، هه‌م (تُكَلِّمُنَا) هه‌م (تَشْهَدُ)، هه‌ر دووکیان شه‌ریان ده‌بئی له‌سه‌ر ﴿يَمَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾، واته: هه‌م ده‌سته‌کانیان ده‌ماندوینن و، لاقه‌کانیشیان شایه‌دیی ده‌دهن، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی ده‌یانکرد، ﴿يَمَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾، که‌نه‌سل دا: ﴿يَمَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ به‌هه‌ر دووکیانه‌وه‌ په‌یوه‌سته.

۴- ﴿وَلَوْ نَشَاءُ لَمَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَأَنزَلْنَاهُمْ جُرُودًا﴾، نه‌گه‌ر ویستباشمان، چاویامان ده‌سپریه‌وه، نئجا نایا چوون ده‌یاندی؟ وشه‌ی (لَوْ: حَرْفُ امْتِنَاعٍ لِامْتِنَاعٍ)، (لو) پی‌تیکه به‌کاره‌یتراوه بو‌نه‌کردنی شتیک، له‌به‌ر نه‌کردنی شتیک، واته: نه‌گه‌ر ویستبامان چاویامان ده‌سپریه‌وه، به‌لام نه‌مانویستوه، بو‌یه چاومان نه‌سپریه‌وه.

۵- ﴿وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَاتَتِهِمْ﴾، هه‌روه‌ها نه‌گه‌ر ویستبامان، له شوینی خو‌یان وشکمان ده‌کردن، یاخود: ده‌مانگو‌رین، ده‌مانکردنه‌ په‌یکه‌رئک.

۶- ﴿فَمَا اسْتَطَعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ﴾، نه‌وه کاته نه‌ده‌یانتوانی برؤن، نه‌ده‌شیانتوانی بگه‌رینه‌وه.

پوونکه‌ره‌وانی قورئان (ره‌حه‌ته‌ی خو‌ایان لی‌یی)، به‌نسبه‌ت نه‌م دوو نایه‌ته‌ مو‌بارکه‌وه: ﴿وَلَوْ نَشَاءُ لَمَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنزَلْنَاهُمْ جُرُودًا﴾ (۷) و ﴿وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَاتَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ﴾ (۱۷).

دوو پرایان هه‌ن:

یه‌که‌م: هه‌ندیکیان گوتووایانه: مه‌به‌ست پی‌یان قیامه‌ته، یانی: له‌پوژی دو‌اییدا، نه‌گه‌ر به‌انه‌وی ناوایان لئ ده‌که‌ین.

دووهم: هه‌ندیکیش گوتووایانه: مه‌به‌ست پی‌یان دنیا‌یه.

بەلّام من پیم وایه بەنیاپی مەبەست پی دنیا، ئەگەرنا لە قیامەت دا، هەر خوا دەزانێ، چۆن سزایان دەدا و، چیمان لێ دەکات، واتە: ئەگەر ویستبمان، وامان لێدەکردن، هەر لە دنیادا چاویانمان دەسپریهوه، ئەو کاتە چۆن دەیانینی! ﴿فَأَنْتَ﴾، یانی: (کَيْفَ) چۆن؟ ئەگەر ویستبشمان، لە شوێنی خۆیان وشکمان دەکردن و دەمانکردنە پەیکەر، ئەو کاتە ئەیانده توانی، تێپەڕن بڕۆن و بکشگەرتنەوه، لە جێی خۆیان وشک دەبوون، وشە (مَكَانَةً: تَأْنِيثُ الْمَكَانِ، عَلَى تَأْوِيلِهِ بِالْبُقْعَةِ)، وشە (مَكَانَةً)، هەر بە مانای (مَكَان) ه، شوێن، بەلّام لەو رووهوه، کە بە (بُقْعَةً)، مانا کراوه، بۆیە بە (مَكَانَةً) هاتوه، وشە (طَمَسَ) بە مانای سڕینەوه (مَحُو) دێ، وشە (مَسَخَ) ییش بە مانای ئەوه دێ، جەستە مەرۆفی لە حالیکهوه بگۆڕی بۆ حالیکێ دیکە.

٧- ﴿وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ﴾، هەر کەسێک تەمەنداریشی بکەین، لە جەستەیدا هەڵدەگێڕینەوه، بەراوه ژووێ دەکەینەوه، ئایا نافامن؟! ﴿نُنَكِّسْهُ﴾، خۆیندراویشە تەوه: (نُنَكِّسْهُ)، هەر یەک واتایان هەبە.

﴿أَفَلَا يَعْقِلُونَ﴾، خۆتێراویشە تەوه: (أَفَلَا تَعْقِلُونَ)، هەر کەسێک تەمەنداری بکەین لە جەستەیدا، هەڵدەگێڕینەوه، سەروونی دەکەینەوه، ئایا نافامن!

ئەمە زانایان بە دوو شیوه لێکیان داوه تەوه:

یەکەم: هەر کەس تەمەنداری بکەین، پێچەوانەی دەکەینەوه لە رووی پێکهاوەکە یهوه، عەقڵی کەم دەبێ، جەستە ناسک دەبێ، تێسکی باریک دەبێ، پێستی تەنگ دەبێ، تەبێعتی دەگۆڕی، بەهۆی کەوتنە تەمەنەوه.

دووهەم: هەر کەسێک بیهێلین، لە نێو خەڵکدا زەبوونی دەکەین، هەر کەسێک لە تەمەن دا بیهێلینەوه و نەیمرتین، زەبوونی دەکەین.

منیش پیم وایه یانی: هەرکەسێک بیهێلینەوه، ئەگەر بەو شتەنای گوتراشن سزای نەدەین، ئەوه هەر نەبێ بەهۆی پیرییهوه، کەنەفت و بۆ داواوە گەراوهی دەکەین.

کو تابی نه م دهرسه شمان به م فرمایشته ی پیغمبر ﷺ دینین:

اعن أنس بن مالك رضي الله عنه، قال: **قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَصَحِكَ فَقَالَ: «هَلْ تَدْرُونَ مِمَّ أَصْحَكُ»؟ قَالَ: قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَغْلَمُ، قَالَ: «مِنْ مَخَاطَبَةِ الْعَبْدِ رَبَّهُ يَقُولُ: يَا رَبِّ أَلَمْ تُجْزِنِي مِنَ الظُّلْمِ؟ قَالَ: يَقُولُ بَلَى، قَالَ فَيَقُولُ: قَلْبِي لَا أُجِيزُ عَلَى نَفْسِي إِلَّا شَاهِدًا مِنِّي، قَالَ فَيَقُولُ: كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ شَهِيدًا، وَبِالْكَرَامِ الْكَاتِبِينَ شُهُودًا، قَالَ: فَيُخْتَمُ عَلَى فِيهِ، فَيُقَالُ لِأَرْكَانِهِ انْطِقِي، قَالَ: فَتَنْطِقُ بِأَعْمَالِهِ، قَالَ: ثُمَّ يُعْلَى بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَلَامِ، قَالَ: فَيَقُولُ بَعْدًا لَكُنْ وَشَحَقًا، فَعَنْكَنُ كُنْتُ أَنَا ضِلُّ» (أخرجه مسلم: ٢٩٦٩، وابن حبان: ٨٢٥٨، وأبو يعلى: ٩٠٧٧، والحاكم: ٨٧٨٧).**

واته: نه نه سی کوری مالیک رضي الله عنه ده لئ: تیمه له خرمهت پیغمبر ی خوا رضي الله عنه بووین پیکه نی، دواپی هه ر خوئی فرمووی: ده زانن به چی پنده که نم؟ گوتمان: خواو پیغمبره که ی زانترن، فرمووی: به هوئی نه وود پنده که نم، که به نده له رۆژی دوا پیدا، په روه ردگاری ده دوتین، ده لئ: نه ی په روه ردگارم! نایا تو منت په نا نه داوه، له وهی سته م لئ بکه ی؟ فرمووی: خوا ده فرموئی: با، ده لئ: من رتگا و مؤلّهت نادم شایه دیم له سه ر بدری، مه گه ر خوّم شایه دی له سه ر خوّم بدم، پیغمبر فرمووی: خوا ده فرموئی: باشه، نه مروّ نه یا خوّت شایه دی له سه ر خوّت بده، فریشته به رتزه کان با له سه رت شایه د بن، نجا موری به سه ر زاره وه دهنری و، به نه ندماه کانی ده گوتری: قسه بکه ن، نه ندماه کانی شی له باره ی کرده وه کانی هه قسه ده که ن، (شایه دی له سه ر ده دهن)، دواپی جارتکی دیکه، زارو زمانی بو قسه کردن ده کرتیه وه، (نه و مروّ قه شه) به نه ندماه کانی ده لئ: دووری بو تیه وه، من به رگریم له تیه وه ده کرد (بو یه نکوولیم ده کرد له کرده وه کان، که چی خوّتان شایه دیتان له سه ر خوّتاندا)، دهرؤن با چیکه تان دوزه خ بئ.

خوا به لوتف و که رده می خوئی، له و که سانه مان بگتیری، که نه گه ر نه ندماه کامان شایه دیان له سه ر داین، شایه دی چاکه کاریمان بو بدن، نه ک شایه دی کرده وه خراپه کامان له سه رمان بدن.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

❖ دهرسى پڻجهم ❖

پىناسەي ئەم دەرسە

لەم دەرسەماندا پازدە (۱۵) ئايەق كۆتايى، كە ئايەتەكانى: (۶۹ - ۸۲)ن، تەفسىر دەكەين، كە تىياندا چوار بابەتى سەرەكىي خراونەرۈو:

يەكەم: موھەممەد ﷺ پىغەمبەرى كۆتايى، نە شىعرى فىركراوہو، نە بۆشى گونچاۋە، شىعر بفرموى، بەلكو قورئان بىرخەرەوہەكى رۈونە، بۆ ھۆشياركردنەوہى كەسانىكى دَل و ويزدان زيندوو.

دوۋەم: ئازەلانىك كە خوا رەخساندوونى و، پام و دەستەمۆ كراون، ھەم بۆ بارو سوارىي، ھەم بۆ گۆشتيان و، ھەم بۆ سوودو بەرھەمى دىكەيان، ئەم ئازەلانىە ماپەي سوپاسگوزارىي مروققانن، بۆ خۋاي بەرزى بىن وىنە.

سىيەم: ئەوانەي جگە لە خوا دەپەرستى، بە ھەموو جۆرەكانى پەرستراۋەكانەوہ، نەك ھەر پەرستراۋەكانيان ھىچيان بۆ ناكەن، بگرە پەرستەرەكان ۋەك سەربازى بەردەست و نامادەي، پەرستراۋەكان وان! خواش ئاگادارى ئاشكراۋ پەنھانى ھەموو لايەكيانە.

چوارەم: ۋەلەمدانەوہى پرسىارو نكوۋلىيلىكردىن باباي بىپروا، كە دەلئى: كىن تىسكى پرتووكاۋ زيندوو دەكاتەوہ؟ خواش ﷺ بە شەش بەلگەي رۈون و بىن چەندو چوون، ۋەلەمى ئەو پرسىارو نكوۋلىيلىكردەنەي باباي بىپروا دەداتەوہ.

شەش بەلگەي رۈون و بەھىز:

۱- مادام خوا يەكەمجار دروستىكردوون، دەشتوانئى زيندوويان بكاتەوہ.

۲- خوا بە ھەموو شتىك زانا و شارەزاپە، كەواتە: دەزانئى گۆشتى ئەو جەستەيە، كە بۆتەوہ بە خاك و، تىسكەكانى كە پرتووكاۋن، بەشەكانى ئەو جەستەيە، بە گۆشت و تىسكەوہ، چىيان لى ھاتوہ بۆ كوئى چوون؟

- ۳- خوا له درهختی ته پرو سهوز، ناگری په پیداکردوه، که واته: ده توانی جار یکی دیکه ژانیش له مردوووه، په پیدابکاته وه.
- ۴- خوا **بَعَثَ** به دیپنه ری ناسمانه کان و زهویه و، ناگونجی دروستکردنه وهی مروئی له بهر عاسی بن و پتی زه حمهت بن.
- ۵- خوا توانای بن سنوره و به چاوترووکان و به: ببه و ده بن (کُنْ فَيَكُونُ) يَكْ کاروباره کانی ده کات، بویه زیندووکردنه وهی مردووانی بو ناسانه.
- ۶- خوا خاوهنی مولکی فراوانی هه موو شتی که و، هه موو شتی کی له بهر ده ست دایه، بویه زیندووکردنه وهی مردووانیش هه ر له ژیر پکیفی خویدا به.

﴿وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ؛ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ﴿٧٦﴾ لِيُنذِرَ مَن كَانَ حَيًّا وَيَحْيِيَ الْقَوْلَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٧﴾ أَوْلَدٌ بَرَوًّا أَنَا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِيئَانَا أَنْعَمْنَا لَهُمْ لَهَا مَلَائِكَةٌ ﴿٧٨﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مِنْفَعٌ وَمَشَارِبٌ أَفْلا يَشْكُرُونَ ﴿٨٠﴾ وَأَتَّخِذُوا مِن دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَّعَلَّهُم يَبْصُرُونَ ﴿٨١﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحَضَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَا يَحْزَنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُبْشِرُونَ ﴿٨٣﴾ أَوْلَدٌ بَرٌّ الْإِنْسَانُ أَنَا خَلَقْتُهُ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٨٤﴾ وَصَرَبَ لَنَا نَسْلًا وَنَسَى خَلْقَهُ قَالَ مَن يُحْيِي الْعِظْمَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٨٥﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٨٦﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقَدُونَ ﴿٨٧﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَيَّ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُم بَلْ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٨﴾ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَن يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٩﴾ فَسُبْحَانَ الَّذِي يَبْدِئُ مَلَكُوتَ كُلِّ نَسَبٍ وَيَلِيهِ تَرْجُومٌ ﴿٩٠﴾﴾

مانای ده قاو ده قی نایه تھکان

{هروهها (نهوهی موحه ممه د ﷺ پیتان راده گه یه نی، شیعی زادهی خه یال و عاتیفه نیه)، نه شیعرمان فیر کردوه و نه شایسته شیه تی، به لکو نه و (به یامه) ته نیا بیرخه ره وه و، قورناتیکی رۆشنه ﴿۶۶﴾ به لکو (قورن دابه زتندراوه) تا کو که سیک، که (خاوه نی دل و ویزدانیکی) زیندوو یه، هۆشیاری بکاته وه و، قسه (و بریاری خوا) ش له سر بی پروایان بچه سپن، (که ده بی سزا بدرین) ﴿۶۷﴾ نایا نه یاندیوه (به چاوی عه قل و دل)، که تیمه له وهی ده سته کامان نه نجمیان داوه، نازه لاتیکمان بو دروست کردون، نه وان بوونه خاوه نیان (که وتونه ژیر رکفیان)؟ ﴿۶۸﴾ بۆشیامان ده سته مو کردون، هه م هۆکاری بارو سواریان له واندا هه یه و، هه م لیشیان ده خون (له گوشته کانیان) ﴿۶۹﴾ هه روهها سوودگه ل و، خواردنه وه گه لی جوړا و جوړیان له واندا هه یه، نایا سو پاسگوزاری بو خوا ناکه ن؟ ﴿۷۰﴾ (خوا نه و هه موو چاکانه ی له گه ل دا کردون)، که چی نه وان (هاوبه شدانه ره کان)، جگه له خوا په رستراوانتیکیان هه ل بژاردون، (به خه یالی خویان)، به لکو (له لایه ن نه وان هه و) پشتیوانی بکرن ﴿۷۱﴾ (به لام بیگومان) پشتیوانی بکردنیان له توانادا نیه، له حالتکدا که نه وان (په رسته ره کان)، سه ربازانی ناماده کراون بویان ﴿۷۲﴾ ننجا (نه ی موحه ممه د! ﷺ)، با قسه ی وان، (له شیرک و کوفرو نکوولیکردن له قیامه ت)، دلته نگت نه کات، چونکه تیمه هه رچی په نهانی ده کهن و هه رچی ناشکرای ده کهن ده یزاین ﴿۷۳﴾ نایا مرووف (ی بیپروا) نه دیدیوه، که تیمه له نوتفه یه ک دروستمان کردوه، ننجا (کتوپر) بوته مشتومر که ریکی ناشکرا؟ ﴿۷۴﴾ (مرووفی بیپروا) وینه کیشی بو هتینانه وه و دروستکرانی خو ی له بیرچووه وه، گوتی: کن تیسکانیک، که پرتوو کاون زیندوو ده کاته وه؟ ﴿۷۵﴾ بلن نه و که سه ی

(۱) یاخود له حالتکدا که په رستراوه کان، وه ک سه ربازانی ناماده کراون بو په رسته ره کان.

به که مجار بپیکه باندوون، زیندوویان ده کاته وهو، به هه موو دروستکراو پیکش زانایه ﴿۷۱﴾ نهو که سهی له دره ختی (ته پو) سهوز ناگری بو په خساندوون، ننجا تیوه کتوپر ناگری لی داده گیرستین ﴿۷۲﴾ (به لگه به کی دیکه)، نایا که سیک که ناسمانه کان و زهوی دروستکردوون، به توانا نیه که وینهی وان دروست بکات؟ با، چونکه نهو به دیه پنه ری نهوپه ری زانایه ﴿۷۳﴾ فرمانیشی هه رکات شتیکی ویست، بهس بفرموئی: بیه، به کسه ر ده بی ﴿۷۴﴾ ننجا پاکیی په ها (له هه رچی بیپروایان ده یلین) بو تهو که سهی، مولکی فراوانی ناشکراو په نهانی هه موو شتیکی به دهستهو، ته نها بولای ویش ده گنیدر زنه وه ﴿۷۵﴾.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(وَمَا عَلَنَّا لَهُ الْشَّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ): نه شیعرمان فیرکردوهو، نه بو شی شایسته به، (يَنْبَغِي: مُطَاوَعٌ بَغِي، أي: طَلَبٌ) داوای کرد، ﴿يَنْبَغِي﴾، واته: بوی ده بی، (لَا يَنْبَغِي)، واته: بوی نابیی، بوی ناگونجی، چونکه ﴿يَنْبَغِي﴾، (أَيِ يَسْتَجِيبُ لِلْبَغِي، أي: الطَّلَبِ، المَلْحِ، ثُمَّ غَلِبَ فِي مَعْنَى يَتَأْتَى، وَيَسْتَقِيمُ)، واته: وه لأمی داواکردن ده داته وه داواکردنی مکور، دواپی به مانای: ده بی و پیک ده بی به کارهاته وه.

(ذِكْرٌ): (مَضَدَّرٌ يُوَصَّفُ بِهِ الْكِتَابُ لِلْمَبَالِغَةِ)، (ذِكْرٌ) چاوگه کتیبی (خوای) پی وه سف کراوه، بو زنده پوییکردن، (أَيِ: مُذَكِّرٌ لِلنَّاسِ بِمَا نَسُوهُ أَوْ جَهَلُوهُ)، واته: بیرخه روهویه بو خه لك، شتاتیک که زانیویانن و له بیریان چوون، یا خود که هه ر نه یانزانیون، بیریان بخاته وهو فیریان ده کات، هه روه ها ﴿ذِكْرٌ﴾، ده گونجی به مانای ناوبانگ و پایه به رزی و شه رف بی.

(أَنْعَامًا): (الْأَنْعَامُ: الْإِبِلُ وَالْبَقَرُ وَالغَنَمُ وَالْمَعْزُ) (أنعام)، نهو چوارهن: وشتر و ره شه ولاخ و مه رو بز، ده شکونجی (أَنْعَامًا)، به هه موو نهو ناژه لانه بکوتری،

که مالین و پامکراون، به لأم که له سووره تی (الأنعام) دا، که ههر بهو ناوهوه هاتوه، خوا ده فرموی: ﴿تَمَنِّيَةَ أَرْوَجَ مِنْ الْأَصْنَانِ أَتْنِي وَمِنَ الْمَعْرِ أَتْنِي﴾ ﴿۱۱۲﴾، دوایی ده فرموی: ﴿وَمِنَ الْأَيْلِ أَتْنِي وَمِنَ الْفَرِّ أَتْنِي﴾ ﴿۱۱۳﴾، نه مه نهوه پشت راست ده کاتهوه، که (أنعام)، زیاتر مه بهست پیئی نهو چوار جوړه ناژه لهن.

(وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ): واته: بؤ باغمان ده سته مو کر دوون، (أَي: جَعَلْنَاهَا ذَلُولَةً لَهُمْ)، (ذَلُول) ده سته مو، پامکراو، ملکه چ.

(رُكُوبُهُمْ): (الرُّكُوبُ: مَا يُرْكَبُ مِثْلُ حَلُوبٍ، مَا يُطَلَبُ)، (حَلُوب) واته: دوشراو، (رُكُوب) یش واته: نهو ناژه لهی که خه لک سواری ده بی، یا خود بؤ بارو سوار به کاری دینن، که واته: (رُكُوب) (فَعُول) ه، به واتای (مَرْكُوبُهُمْ) سوار بووه که یان.

(وَمَسَارِبٍ): (جَمْعُ مَشْرَبٍ، مَضْرَبٌ مِمْيٍ، وَشْرَبٌ، أَي: مَشْرُوبٍ)، (مَسَارِبٍ) کوئی (مَشْرَبٍ) ه، چاوگیکی میمییه، به مانای خوار دنه وهو، کوئی (شْرَبٍ) ه، به مانای (مَشْرُوبٍ) خوراوه، شتی که بخور تته وهو، ههروه ها ده شگونجی (مَسَارِبٍ) کوئی (مَشْرَبٍ) بی، که مه بهست پیئی قاپ و قاچاخه، که شله مه نیان تیدا ده خور تته وهو، یانی: پیخوراوه کان.

(حَصِيرٌ مُّئِيٌّ): (حَصِيمٌ) له سه ر کیشی (فَعِيل) ه، زیده روئییه له مانای (مُفَاعِل) دا، واته: (مُحَاصِمٌ أَي: شَدِيدُ الْخِصَامِ)، که سیک زور مشتومر که رو، شه ره قسه که ر بی، ﴿مُئِيٌّ﴾، به مانای روون و ناشکرایه، له (أَبَان) وهه هاتوه، له (أَبَانِ) ی (لازم)، به مانای (بَانَ) واته: (ظَهَرَ).

(رَمِيًّا): واته: پرتووکاو، رزیو، ده گوتری: (رَمَّ الْعَظْمُ، أَرَمَ: بَلِي، فَعِيلٌ مَعْنَى الْمَضْرَبِ، فَهُوَ خَبَرٌ مَضْرَبٍ، رَمَّ الْعَظْمُ رَمِيًّا)، (رَمَّ الْعَظْمُ) یان (أَرَمَ)، واته: تیسکه که رزیو، پرتووکاو، که واته: لیره دا ﴿رَمِيًّا﴾، له سه ر کیشی (فَعِيل) ه، به لأم به مانای چاوگه و هه و آله به چاوگ، ده گوتری: (رَمَّ الْعَظْمُ رَمِيًّا)، تیسکه که رزیو، بوو به پرتووکاو.

(أَنشَاءً): (الإنشاء: التَّيْبَةُ الْمُسْتَدْرَجَةُ، أو الْمَتَدْرَجَةُ)، (إنشاء) بریتیه له
 ینگه باندنیکی پله پله بی.

(مَلَكُوتُ): (المَلَكُوتُ: مُبَالِغَةٌ فِي الْمَلِكِ، مِثْلُ رَهْبُوتٍ وَرَحْمُوتٍ، وَقَدْ قِيلَ: رَهْبُوتٌ
 خَيْرٌ مِنْ رَحْمُوتٍ)، (مَلَكُوتُ): زنده پوییه له (مَلِكٌ) دا، واته: خاوه ندارتیسی، وهك
 (رَهْبُوتٍ، رَحْمُوتٍ)، كه زنده پویین له (رَهْبَةٌ، وَرَحْمَةٌ) دا، كوتراوه: (رَهْبُوتٌ خَيْرٌ
 مِنْ رَحْمُوتٍ)، واته: باشتره خه لك لیت بترسی، له وهی بهزه بی پیتدا بی.

هوی هاتنه خوارهوی نایه تهاكان

بویه ناماژدیان پیده دهه، چونکه له تفسیره کاندنا، چهند به سه رهاتیک
 گتیردراونه وه، بو هوی دابه زینی نهو نایه تانهی که له سه ره وه باسمان کردن:

۱- ﴿أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْتَهُ مِنْ نُطْفَةٍ...﴾ سوودی و فه تاده، له مواجهیدو
 عیکرهمه و نینو ززوبه یره وه هیناویانه، که گوايه له باره ی نومه ییه ی کوری خه له فه وه
 دابه زیون، نهو که سه ی که پیغهمبه ری خوا ﷺ، له جهنگی نوحوددا به دهستی خوی
 کوشتی، دوی نه وه ی نهو هه ره شه ی له پیغهمبه ر ﷺ کرد، گوتی: (لَا نَجُوتُ إِذْ نَجُوتَ)،
 من ده ربازم نه بی، نه گهر تو ده ربازم بوو، رمه که ی بو پیغهمبه ر ﷺ هه لدا، پیغهمبه ری
 خواش ﷺ هه ر رمه که ی خوی تیگرته وهو، بریندار بوو، دوی هه ر بهو برینه مرد،
 هه ندیک ده لین: له باره ی نه وه وه هاتوده ته خوار، رُوژنک تیسکانتیکی پرتووکاوو رزیو
 دیتیت، له بهرچاوی پیغهمبه ر ﷺ ده یانپرویتن، ده لین: نایا پهروه ردگارت ده توانن نه وه
 زیندوو بکاته وه؟!

۲- هه ندیک ده لین: نه نایه تانه له باره ی عاصی کوری وائیلوه هاتونه خوار، که
 له عه بدوللای کوری عه بیاس (خوا لیمان رازیبن)، گتیردراوه ته وه، که نه ویش به هه مان
 شیوه، تیسقانیك دیتن و ده بیرویتن، له پیش چاوی پیغهمبه ر ﷺ، له هه ندیک ریوايه تاندا

هاتوه، که فووشی لیکردوه وهک تۆزو خوَل، گوتوویتی: خوا دهتوانی ئانهوه زیندوو بکاتهوه؟

٣- رِیوایهتیکى دیکه ههیه دهلتی: (نَزَلَتْ فِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بِنِ سَلُولٍ) ئەویش هەر دهیگێرنهوه بۆ عهبدووللای کورێ عهباباس، بهلام به تهئکید ئەگەر ئەوهی یهکهم و دووهم رِیایان تیبچن، که (أُمِيَّةُ بْنُ خَلْفٍ وَالْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ) له مهککه دژایهتیی پیغهمبهران ﷺ کردوه، بهلام ئەوهی سێهه که (عَبْدُ اللَّهِ بْنِ أَبِي بِنِ سَلُولٍ) بن، ئەوه هەر رِیای تیناچن، بۆیه (إِبْنِ كَثِيرٍ) له تەفسیرهکهی خویدا^(١)، دهلتی: (هَذَا مُنْكَرٌ، لِأَنَّ السُّورَةَ مَكِّيَّةٌ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بِنِ سَلُولٍ كَانَ فِي الْمَدِينَةِ). واته: ئەم رِیوایهته شتیکی نکوولییلیکراوهو ههلهیه، چونکه سوورهتهکه مهککهییهو (عَبْدُ اللَّهِ بْنِ أَبِي بِنِ سَلُولٍ) له مهدينه بووه.

ههر دووک دانهری:

(الإستيعاب في بيان الأسباب)^(٢) ئاوا حوكمیان بهسهر ئەو رِیوایهتانهدا داوه، دهلتین: (كُلُّ الرُّوَايَاتِ ضَعِيفَةٌ السُّنَدِ)، ههموو گێردراوهکان له رووی سهنهدهوه بئ هیزن، دهشگونجن راست بن و وابووبن، بهلام لهرووی سهنهدهوه بئ هیزن.

(١) تفسیر القرآن العظیم: ج٣، ص٥٨١.

(٢) الإستيعاب في بيان الأسباب: ج٣، ص١٥٤-١٥٧.

مانای گشتیبی نابه تهکان

له ده سټیکی نهم پازده نابه ته دا، که نابه تهکانی کو تایی سوورته تی (یس) ن، خوای په روه ردگار ده فهرموئی: ﴿وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ﴾، تیمه نه شیعرمان فیر کردوه، نه بوشی ده گونجی، ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ﴾، نه وهی ده یلی {به ناوی خواوه} ته نیا بیر خه ره وهیه، فورناتیکی روون و ناشکرا به، یا خود فورناتیکی روون که ره وهی و ناشکرا که ره بو راستیه کان، ننجا بوچی خوا نهم فورنانهی دابه زانده؟ ﴿لِيُنذِرَ مَن كَانَ حَيًّا﴾، تاکو (فورناتان) نه وه که سه برستی تی که زیندوویه، وریاو هو شیاری بکاته وه، یا خود موحه ممه د ﴿بِهِ هُوَ قُورِنَانَهُ وَهُوَ قُورِنَانَهُ وَهُوَ قُورِنَانَهُ﴾، واته: عقل و ویزدانی زیندوویان هه یه، بیدارو هو شیاریان بکاته وه، ﴿وَوَحَّى الْقَوْلَ عَلَى الْكُفْرَيْنِ﴾، بو نه وهش قسه له سه ر بیپروایان بچه سپن، واته: هه ره شهی خوا، فه رماشتی خوا، که ده فهرموئی: هه ر که س بر وا به فورناتان نه هینتی سزا ده درتی، نه وه بریارو فه رماشته یان له سه ر بچه سپن.

هه لبه ته تیمه له دواییدا، له مه سه له گرنه کان باستیکی سه ربه خو، له و باره ده که یین، که موحه ممه د ﴿بِهِ هُوَ قُورِنَانَهُ وَهُوَ قُورِنَانَهُ﴾، نه شاعیر بووه و نه شیعریشی بو گوتراوه، بو به ش خوا ﴿بِهِ هُوَ قُورِنَانَهُ وَهُوَ قُورِنَانَهُ﴾، نه و توانایه ی له پیغه مبه ر ﴿بِهِ هُوَ قُورِنَانَهُ وَهُوَ قُورِنَانَهُ﴾، تاکو کافره کان ده رفه تی نه و تومه ته یان نه بی، بلین: فورناتان شیعه ر.

هه روه ک پیغه مبه ری خاتهم خویندن و نووسینی نه بووه، تاکو بواری نه و کومانه یان نه بی که خوئی فورناتان فیر بووه، یان نووسیویه تی، وه ک فه رموویه تی: ﴿وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَحِطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذَا لَأْتَابَ الْمُبْطِلُونَ﴾ (١٨) العنكبوت: ٤٨-.

ننجا خوای کار به جی ده گوازته وه بو بابه تیکی دیکه، چونکه وه ک گوتمان: نهم سوورته مو باره که، هه ر سیک مه به سستی سه ره کیی نیمان، که بریتین له: خواناسی

و، بە کتایی خوا لە پەرستارندا، نجا پیغەمبەراییەتی و وه حیی، پاشان پۆژی دوایی، لەم سوورەتە موبارە کەدا هاتوون، بەلام پانتاییەکی زیاتر بۆ پۆژی دوایی، بەهەردوو قۆناغی ناخیر زەمان و، زیندووکرانەوهو هەلسانەوهو، تەرخانکراو.

دەفەرەمۆی: ﴿أَوْلَىٰ بَرًّا أَنَا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِيئَانَا أَنْعَمْنَا لَهُمْ لَهَا مَلَكُونَ﴾
 نایا نەیانینیو، کە تێمە لەوێ دەستەکاغان کردووایانە، نازەلایتیکمان بۆ دروستکردوون کە ئەوان خواوەنیان.

دەگونجی مەبەست لە دیتن دیتنی چاو بێ، یاخود: یانی: بە چاوی عەقل و دڵ نەیانینیو، یاخود: نایا سەرنجیان نەداو، تە، ئەوێ کە تێمە بە دەستەکاغان نازەلایتیکمان بۆ هێتوانە دی، کە ئەوان بوونە خواوەنیان، واتە: ئەو نازەلانی کەوتوونە ژێر ڕکیتی ئەوان، لە حالیکدا، هەندیک لەو جۆرە نازەلانی، بۆ نمونە: گایە، حوشریک، گامیشیک، کەتیک، ئەگەر لە خەلکی عاسی بێ، زۆر بە زەحمەت بۆیان بەردەست و، مەرزەم دەکرێ، ﴿وَدَلَلْنَاهَا لَهْمَ﴾، ئەو نازەلانیمان بۆیان دەستەمۆ پام کردوون، ﴿فَمِنَآرُكُرْبُهُمْ وَمِنَآ يَا كُونُ﴾، هەر لەو نازەلانی سوارییان هەیهو لیشیان دەخۆن، بە کاریان دیتن بۆ سواری، بە تاییەت حوشر، لە هەندیک شوێن کەل و گاش، بۆ ئەو بەکار دەهێنن، ﴿وَمِنَآ يَا كُونُ﴾، هەر و هەر چەندان جۆرە سوودو کەلک، لەو نازەلانیدا بۆ وان هەیه، ﴿وَمَشَارِبُ﴾، هەر و هەر چەندان جۆرە خواردنەوه، یاخود دەفری تیدا خواردنەوه، لە چەرم و پیستە کەیان دروست دەکەن، ﴿أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾، نایا سوپاسگوزاری ناکەن؟ لە بەرانبەر نعیمەتی دەستەمۆکرانی ئەو نازەلانیدا کە سوود لە هەموو شتیکیان دەبینن، کە لێرەدا باس نەکراو، بەلام تەنانەت لە قشپ و ریخ و شیاکە کەشیان، بەهەر مەند دەبن، بۆ بە پیتکردنی زەوی، واتە: تەنانەت پاشەرۆکیان خوا وای دروستکردو، کە بە کاربێ و بە کەلک بێ، بۆ بە پیتکردنی زەوی و، کشتوکالی خۆیانی پێ بە پیت بکەن، وێرایی: پیست و تووک و موو و قوچ و ئیسقانه کانیان.

﴿وَأَعْتَدُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهَةً﴾، ههروهها جگه له خوا په رستراوانتیکی دیکه یان هه لیزاردن، به خه یالی خوځیان، په رستراو بوون، ﴿إِلَهَةً﴾، کوی (الله)، په رستراوه کان، که له راستییدا په رستراو نین، به لآم به خه یالی نه وان په رستراو بوون، ﴿لَعَلَّهُمْ يُصْزَرُونَ﴾، به لکو یارمه تی بد رین و سه ربخرین، به هوئی نه و په رستراوانه وه، ﴿لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُنْحَرُونَ﴾، نه و په رستراوانه ناتوان یارمه تییان بدن و سه ریان بخه ن، ﴿وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُنْحَرُونَ﴾، به پیچه وان ه وه: نه و په رسته رانه، بو په رستراوانی خوځیان سه ربارانتیکی ناماده ن، واته: په رسته ره کان له خزمه تی په رستراوه کان دان، وه ک سه رباراز له به رده ستیان و خزمه تیان ده کهن و ده یان پارین، بو نخو شیان ده کهن، خوار دنیان بو داده نین، وه ک یتستاشی له گه لدا بی، بته رسته کان به و جوړه، مامه له له گه ل بت و په رستراوه کانی خوځیان دا ده کهن.

ده شکونجی مه به ست نه وه بی، که په رستراوه کان وه ک سه ربارازی ناماده کراو وان بو په رسته ره کان، واته: داندراون وه ک په یکه ریک، که هیچیان له ده ست نایه ت، وه ک چوون سه ربارازک خوئی نا جوو لینی له به رانه ر فه رمانده کیدا، نه وانیش خوځیان نا جوو لین و میش له خوځیان ده رناکهن. هه ردوو واتایه که ی هه ن.

﴿فَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ﴾، نجا با قسه ی نه وان تو دلته نگ نه کات (نه ی موحه ممه د!)، سه غله ت مه به و دلته نگ مه به به قسه ی وان، قسه ی وان چییه؟ قسه ی وان بریتیه له:

أ- هاوبه ش بو خوا دانان.

ب- نکوولیکردن له روژی قیامه ت،

ج- به جادوو گهرو به شاعیرو به کاهین، له قه له م دانی موحه ممه د.

د- به شاعر له قه له م دان و، به سه جعی کاهینه کان له قه له م دانی قوربان، با نه و جوړه قسانه تو دلته نگ نه کهن، ﴿إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسْرُونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾، به دلنیایی تیمه نه وه ی

پەنھانى دەكەن و ئەۋەى ئاشكرائى دەكەن، دەيزانىن، واتە: پەنھان و ئاشكرائى ئەۋان بۇ تېمە زانراۋەدە بۇيان ھەلدەگىرىن، لە نىۋو دوو نانى گەرمداء، دوايى ئەۋ قسانەۋ ئەۋ كرددەۋانەيان دېتەۋە رى.

﴿أَوْلَتْزَرَ الْإِنْسَانُ أَنْ خَلَقْتَهُ مِنْ نُطْفَةٍ﴾، ئايا مروف نەبىيىنەۋە، سەرنجى نەداۋە، كە تېمە ئەۋمان لە نوتفەيەك، لە تۆۋىلكەيەك، ھىتاۋەتە دى، ﴿فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ﴾، كىۋېر لە ھالەتى نوتفەۋە، دوايى تەماشاء دەكەى، بۆتە مشتومرگەرىكى پروون و ئاشكرائى، يان مشتومرگەرىك، كە مەبەستەكانى خۇى بە باشى پروون دەكاتەۋە، ئاشكرائى دەكات، كە بە تەنكىد لېرەدا مەبەست لە ئىنسان، ئىنسانى بېپروايە، يان: ئەۋ ئىنسانەى دەستى ھىدايەتى نەگەيوەتى.

﴿وَصَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ﴾، ئەۋ مروف نەبىيىنەۋە، وئەيەكى بۇ تېمە ھىتايەۋە، دروستكرائى خۇى لەبىر چۆۋە، ﴿قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظْمَ وَهِيَ رَمِيمٌ﴾، گوتى: كى ئىسقان دەژىتتەۋە، لە كاتىكدا پرتووكاۋە رزىۋە؟ ﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾، بلى: ئەۋ كەسە دەيۇيەنتتەۋە، كە بەكەمجار بىيگەياندەۋە، قۇناغ بە قۇناغ بىيگەياندەۋە، دەشتوانى دواى ئەۋەى دەبىتەۋە شىتىكى پرتووكاۋە، دەرزى، زىندوۋى بكاتەۋە، ﴿وَهُوَ يَكْفُلْ خَلْقَ عَلِيمٌ﴾، ئەۋىش (خوالمۇ)، بە ھەموو دروستكرائىك زانايە، ۋەك جازى دىكەش گوتوومانە: گۆزەكەرىك كە گۆزەكەى لى دەشكى، دەتوانى ھەر ئەۋ سوآلەتانەى گۆزەكەى، لەتكەكانى، بىانھارى و، بىانكاتەۋە قورۇ، گۆزەيەكى ۋەك جاران و بگرە باشترىان لى بكاتەۋە، نىجا ئەۋەى لە گۆزەكەرىك عاسى نەبى، يان دروستكرائى دىكە، خۋاى بەدېۋىتەرى رەھا، چۇن شتى لى عاسى دەبى؟!

﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا﴾، ئەۋ (خۋاى)دى كە لە درەختى سەۋز، ئاگرى بۇ رەخساندوون، درەختى سەۋز، ھەم دەگونجى مەبەست پىتى درەختى (مَرْغ و عَقَار) بى، كە بە سەۋزى لىك دەدرىن، ئاگر پەيداۋەبى،

وهك بهردو نهستی، ده‌شگونجن مه‌به‌ست پی‌ی کۆی دره‌خته‌کان بی، که له نه‌نجامی نه‌وه‌دا به‌هۆی تیشکه‌پیکهاتنه‌وه، دووهم ئۆکسیدی کاربۆن له خۆیاندا کۆ ده‌که‌نه‌وه، مادده‌ی سووتینه‌ر له خۆیاندا کۆده‌که‌نه‌وه، وزه‌ی خۆر، دوا‌یی کاتیک وشک ده‌بن، - زۆر جار به‌ته‌پیش - ده‌سووتین، ﴿فَإِذَا أَنْتُمْ مُنْتَوِدُونَ﴾، نجا تیهو له‌و دره‌خته‌سه‌وزه، دوا‌یی که وشک ده‌بی، ناگری پی‌ داده‌گیرسین.

که‌واته: نه‌و زاته‌ی که له دره‌ختی سه‌وز ناگر په‌یدا ده‌کات، ناگری خستۆته تیهو دره‌ختی سه‌وزه‌وه، ده‌شتوانی له‌ مردووش، جارێکی دیکه ژیان ده‌ربینته‌وه‌وه، په‌که‌مجاریش به‌ ته‌نکید، نه‌و پیکهاتانه‌ی نوتفه بی ژیان بوون، به‌لام خوا ﷻ، ژیا‌نی تیدا په‌یدا کردن، دوا‌ی نه‌وه‌ی بوو به‌ کۆرپه‌له و که‌یسته قونا‌گی چوار مانگ و به‌ره‌و سه‌ر، روو‌حی‌شی به‌به‌ردا کرد، پیشن بی ژیان بوو، دوا‌یی بوو به‌ ژیا‌ندار، نجا وێرای ژیان، روو‌حی‌شی وه‌به‌رنا، که‌واته: خوا ﷻ، نه‌و شته بی ژیا‌نانه‌ی پیکه‌وه کۆکردۆته‌وه، ناگری‌کی گه‌رم و دره‌ختیکی سه‌وزی پیکه‌وه کۆکردۆته‌وه، هه‌ر نه‌ویش ده‌توانی له‌و مادده‌ بی ژیا‌نه‌دا که ژیا‌نی تیدا نه‌ماوه، گیا‌نی‌شی تیدا نه‌ماوه، ده‌توانی هه‌م ژیا‌ن و هه‌م گیا‌نی بینته‌وه به‌ری.

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ يَقْدِرُ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ﴾، نایا نه‌و که‌سه‌ی ناسمانه‌کان و زه‌وی هه‌تا‌ونه دی، توانا‌دار نه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه که هه‌ی وه‌ک نه‌وان دروست بکات؟ با، به‌لکو نه‌و زۆریش به‌دیهینه‌ری زانا‌یه، ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا﴾، فه‌رمانی نه‌و کاتیک شتیکی ویست، واته: شتیکی ویست دروستی‌کات، ﴿أَنْ يَقُولَ لَهُ، كُنْ فَيَكُونُ﴾، نه‌وه‌یه پی‌ی بلای، به‌یه‌کسه‌ر ده‌بی.

﴿فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾، نجا پاکی‌ی بو نه‌و زاته‌ی، مو‌لکی فراوانی نا‌شکرا‌و په‌نهانی هه‌موو شتیکی به‌ده‌سته، ﴿وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾، هه‌ر

بۆلای ویش ده گپدرتتهوه، بۆ لای ویش ده چنهوه، بۆیه باش سه رنجدهن!
 بزائن چۆن ده چنهوه خزمهت خوا، به چ چاوه پروويهك و. به چ هه گبهيه كه وه،
 ده چنهوه بۆ لای خوا، ئابا به هه گبهيه پر له تاوان و سه رپيچي و نكوو ليي كردن
 و، نه زاني؟ يا خود: به هه گبهيه ئيمان و ته قواو تاعهت و چا كه كاري؟

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

خوا ده فه رموی: (موحه ممه د ﷺ) تیمه شیعرمان فیر نه کردوه، شایسته شی یه و، بۆشی نالوی، نه و په یامه ی که خوا پیتدا ناردوه، بیرخه ره وه و قورنانتیکی روونه، که ویژدان زیندووانی پن هوشیار بکاته وه و، بیپروایانی دل و عقل مردووش، به هوی ره فزکردنی په یامی خواوه، سزایان له سه ره بچه سپن:

خوا ده فه رموی: ﴿وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ ﴿٦٩﴾
 يُسْتَذِرُ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقُّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾﴾

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له شهش برکه دا:

(١) - ﴿وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ﴾، تیمه شیعرمان فیر نه کردوه، به سیاق دیاره، که مه به ست پتی موحه ممه ده ﷺ، چونکه کافره کانی رۆزگاری پیغه مبه ر ﷺ، ه ی رۆزگاره کانی دیکه ش، موحه ممه دیان ﷺ به چه ند شتیک تۆمه تبار ده کرد، یه کیک له وانه نه وه بوو، که ده یانکوت: شاعیره و، نه و قسه یی ده یلن: شیعره، هه روه ها وپرای نه وه ده شیانکوت: جادووگه ره، کاهینه، فالچیسه، لیره دا ته نیا باسی ره تکرده وه ی تۆمه تی شاعیری و شیعره کوتنه، ده فه رموی: تیمه شیعرمان فیر نه کردوه.

(٢) - ﴿وَمَا يَنْبَغِي لَهُ﴾، بۆشی شایسته نیه و ناگونجن.

(٣) - ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ﴾، نه وه ی ده یلن ته نیا بیرخه ره وه یه و، قورنانتیکی روون و ناشکرایه، یان: قورنانتیکی روونکه ره وه یه، که ده فه رموی: ﴿وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ﴾، راناوه که ی بۆ موحه ممه د ﷺ ده گه رپته وه، یانی: نه وه ی که (موحه ممه د) ده یلن،

شعیرتک نیه نئمه فیرمان کردبئی، به لکو یادخه ره وه یهو قورئانئیکه، بۆمان ناردوهو فیرمان کردوه، نه وهی که بۆمان سروشکردوه، شعیر نیه، چونکه بوی ناگونجی، نه نه وهی که ده بلیتی شعیره، فیرمان کردبئی، نه شعیریشی بۆ ده گونجی، راناوی ﴿هُوَ﴾، (عائِدَةٌ إِلَى الْقُرْآنِ الْمَفْهُومِ مِنَ السِّيَاقِ)، (هو) ده گه ریتته وه بۆ قورئان، که له رهوت (سیاق) ده فامریتته وه، ﴿إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ﴾ نه وهی فیرمان کردوه، ته نیا بیرخه ره وه یه، یاخود: ناولبانگ و شه رده فیکه بۆ ههر که سیک بیگریته بهر، واته: بیرخه ره وه یه بۆ مروّقه کان، چ نه وهی که زانیوانه، بیریان بیتته وه، نه وهی له بیریان چوو بیتته وه، چ نه وهی که نایزانن، فیریان بکا و بیخاته دلّ و هوشیانه وه، ﴿وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ﴾، قورئانئیکي ناشکراشه، یاخود قورئانئیکي روونکه ره وه شه.

﴿وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ﴾، ههردوو لایه که ی تیدا ره وان، ده گونجی له (أَبَانٌ) وه هاتبی، (أَبَانٌ) ی (لَايْمٌ) قورئانئیکي روون و ناشکرا، ده شکونجی له (أَبَانٌ) ی (مُتَعَدِّي) وه هاتبی، واته: قورئانئیکي روونکه ره وه یه، بۆ نه و راستییانه ی مروّقه کان ناتا جیانی.

٤- ﴿لِيُنذِرَ مَن كَانَ حَيًّا﴾، تاکو هه رکهس زیندوو یه هوشیاری بکاته وه. (لینذر) خویندر او یشته وه: (لِيُنذِرَ)، نه گهر (لِيُنذِرَ) بِن، واته: نه ی موحه ممه ده! ﴿لِيُنذِرَ﴾، تۆ هوشیارو وریا بکه یه وه ﴿مَن كَانَ حَيًّا﴾، که سیک که زیندوو یه.

نه گهر ﴿لِيُنذِرَ﴾ ش بِن، واته: بۆ نه وهی موحه ممه ده ﴿لِيُنذِرَ﴾، که سیک که زیندوو یه هوشیاری بکاته وه.

ده شکونجی ﴿لِيُنذِرَ﴾، بکه ریتته وه بۆ خودی قورئان، واته: قورئان بترسینتی و هوشیار بکاته وه، که سیک که زیندوو یه، واته: ویزدانی زیندوو یه، زگماکی زیندوو یه، عه قلی زیندوو یه، چونکه بابای نه فام و نه زان، که عه قلی به کارنا هیتن، له هوکمی مردوو دایه.

٥- ﴿وَيَحْيِ الْقَوْمَ عَلَى الْكُفْرِيَّتِ﴾، بۆ نه وهی قسه شه له سه ر بیروایان بچه سپن.

(الْقَوْلُ: الْكَلَامُ الَّذِي جَاءَ بِالْوَعْدِ لِمَنْ لَمْ يَنْتَفِعْ بِإِنذَارِ الرَّسُولِ ﷺ)، مه‌به‌ست له قسه، كه ده‌فهرموی: قسه له‌سهر بی‌بروایان بچه‌سپن، واته: نه‌و قسه‌یه‌ی كه هه‌ره‌شه‌ی تیدایه، بۆ نه‌و كه‌سانه‌ی به‌هره‌م‌ند نابن له ناگادار كردنه‌وه و ترساندنن پیغه‌مبه‌ر ﷺ، له سه‌ریان بچه‌سپن.

ده‌گونجی مه‌به‌ست له وشه‌ی ﴿الْقَوْلُ﴾، نه‌و فه‌رمایشته‌ی خوا بی‌كه له سووره‌تی (هود) له ئابه‌تی (۱۱۹) دا، ده‌فهرموی: ﴿وَوَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لِأَنَّ لَكُمْ مِنْ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ أُجْمِينَ﴾، واته: فه‌رمایشتی په‌روه‌ردگارت ته‌واو بووه (بریارى ته‌واو بووه) كه دۆزه‌خ له جند و خه‌لك تیکراییان پرده‌که‌م، نه‌و جند و مروّقه‌ی، گوئی به بانگه‌وازی خوا ناده‌ن و په‌فزی نه‌و هه‌ق و راستییانه ده‌که‌ن، كه خوا پیغه‌مبه‌ری خاته‌مدا، به پیغه‌مبه‌ری نیسلامداو، به سه‌رحه‌م پیغه‌مبه‌راندا، به نسبه‌ت مروّقابه‌تیسه‌وه، ناردوونی، كه‌واته: بریارو، وشه‌ی په‌روه‌ردگار كه له‌سهر کافران ده‌چه‌سپن، نه‌وده‌یه كه كه‌سه‌ن برپوا نه‌هینن، ده‌بی‌ن سزا بدری، نه‌ك به‌و واتایه: كه خوا بریارى داوه، دۆزه‌خ له جند له مروّقان پر بکات، ئنجا ده‌بی‌ن دۆزه‌خ هه‌ر پر بی‌ن، چونكه خوا بریارى داوه! به‌لکو به‌و واتایه، كه خوا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقْوَاهُ﴾ بریارى داوه، دۆزه‌خ له بی‌بروایان پر بکات (کافر) كه به (کافرین و کافرون و کفرة)، کۆده‌کریتته‌وه، له‌سهر کیشی (فَاعِل) ده‌و، ناوی بکه‌ر (إِسْم فَاعِل) ه، واته: نه‌وانه‌ی هه‌قیان داپۆشیه‌وه، كه‌واته: نه‌وانه‌ی بی‌بروا بوون، به ویستی خویان بی‌بروا بوون و هه‌قیان په‌فز کردوه، خوا بریارى داوه، دۆزه‌خ له‌وانه پر بکا، چ مروّق بن، چ جند بن، نه‌ك خوا بریارى دابن، دۆزه‌خ هه‌ر پر بکات، ئنجا خه‌لك بی‌بروا بکات، بۆ نه‌وه‌ی دۆزه‌خ پر بی‌ن! به‌لکو خوا بریارى داوه، دۆزه‌خ له كه‌ساتیک، كه هه‌ق په‌فز ده‌که‌ن، پر بکات، بریاره‌که‌ی خوا نه‌وده‌یه، نه‌وانه سزا بدات، كه به ویستی نازادانه‌ی خویان، بی‌بروایی هه‌لده‌بژیرن.

کورتە باسێک له باره‌ی

شاعیرنه‌بوونی قورئان و شاعیرنه‌بوونی موحه‌مه‌ده‌وه

نهم کورتە باسه له هه‌وت پرگه‌دا ده‌خه‌ینه روو:

۱- به‌کێک له تۆمه‌ته‌کانی کافران، بریتی بووه له شاعیر بوونی قورئان، ده‌یانگوت: قورئان شاعیره، وه‌ک له سووره‌تی (الأنبیاء) نایه‌تی (۵) دا ده‌فه‌رموی: ﴿بَلْ قَالُوا أَصْنَعْتَ أَحْلَمَ بَلْ أَفْتَرْتَهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأُولُونَ﴾. واته: به‌لکو (بئیرویه‌کان) گوتیان: نه‌وه و‌رینه‌ی نێو خه‌وانه^(۱)، ﴿بَلْ أَفْتَرْتَهُ﴾، به‌لکو گوتیان: بۆ خۆی هه‌لبه‌سته‌وه، ﴿بَلْ هُوَ شَاعِرٌ﴾، به‌لکو نه‌و شاعیره، واته: هه‌رکام له‌و سێ قسانه‌یان کردوون له کاتی جیا جیادا، نه‌ک له به‌ک کاتدا هه‌رسێکیان گوتن. به‌لکو هه‌ندێکیان گوتویانه: نه‌وه و‌رینه‌ی بابای خه‌والوویه، له نێو خه‌وندا هه‌ندێک شتی هاتۆته به‌رچاو، هه‌ندێک گوتویانه: نه‌خه‌یر هه‌لبه‌سته‌وه، هه‌ندێکیان گوتویانه: شاعیره‌و نه‌و قسه‌یه‌ی ده‌یلتی شاعیره، ﴿فَلْيَأْتِنَا بآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأُولُونَ﴾، با نیشانه‌یه‌که‌مان بۆ بێتن، وه‌ک نه‌وانه‌ی پێشێ که په‌وانه‌ کراون، وه‌ک چۆن نه‌وان موعجیزه‌ی به‌ره‌ستیان هه‌تاوه، وه‌ک: گۆچانه‌که‌ی مووسا، مردوو زیندوو‌کردنه‌وه‌که‌ی عیسا، حوشتره‌که‌ی صالح (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، که‌واته: به‌کێک له تۆمه‌ته‌کانی کافران، نه‌وه بووه که قورئان شاعیره‌و، موحه‌مه‌د ﷺ شاعیره‌و، شاعیر ده‌لتی.

۲- نه‌و تۆمه‌ته، پسه‌پۆران و شاره‌زایانی عه‌رهب، کاتی خۆی به‌رپه‌رچیان داوه‌ته‌وه، واته: به‌رپه‌رچی نه‌وه‌یان داوه‌ته‌وه، که قورئان شاعیر بێت و، موحه‌مه‌د ﷺ شاعیر بێ، با له‌و باره‌وه دوو به‌سه‌ره‌هاتان بێتین:

یه‌که‌م: {عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزَّامِطِ وَابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: بَلَغَ أَبَا ذَرٍّ مَنَعَتِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ لِأَخِيهِ (أُنَيْسٍ): ارْكَبْ إِلَى هَذَا الْوَادِي، فَاعْلَمْ لِي عِلْمَ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يُزْعَمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ يَأْتِيهِ الْخَبَرُ مِنْ

(۱) ﴿أَصْنَعْتَ﴾، کۆی (صَفْتُ)، ه، ﴿أَحْلَمَ﴾، کۆی (خَلَمَ)، ه، واته: و‌رینه‌کانی نێو خه‌وانان، نه‌و قورئانه.

السماء، وَاَسْمَعُ مِنْ قَوْلِهِ لَمَّا اَتَيْتَنِي، فَانْطَلَقَ اخُوهُ حَتَّى قَدِمَهُ، وَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى اَبِي ذَرٍّ، فَقَالَ لَهُ: رَأَيْتَهُ يَأْمُرُ بِمَكَارِمِ الْاَخْلَاقِ، وَكَلَامًا، مَا هُوَ بِالشَّعْرِ، قَالَ أَبُو ذَرٍّ: فَمَا يَقُولُ: النَّاسُ قَالَ يَقُولُونَ: شَاعِرٌ كَاهِنٌ سَاحِرٌ، وَكَانَ اُنَيْسٌ اَحَدَ الشُّعْرَاءِ، قَالَ اُنَيْسٌ: لَقَدْ سَمِعْتُ قَوْلَ الْكَوْتَةِ فَمَا هُوَ يَقُولُهُمْ، وَلَقَدْ وَضَعْتُ قَوْلَهُ عَلَى اُقْرَاءِ الشَّعْرِ، فَمَا يَلْتَنِمُ عَلَيَّ لِسَانِ اَحَدٍ بَعْدِي اَنَّهُ شِعْرٌ، وَاللَّهِ إِنَّهُ لَصَادِقٌ، وَ[نُهُمْ لِكَاذِبُونَ] (أخرجه البخاري: ٣٦٤٨، ومُسلم: ٦٥١٦).

واته: عهبدوئلای کوری صامیت و عهبدوئلای کوری عه بیاس، (خوا لیان رازیبی)، ههردوویان ده لئین: (أبو ذر) به برابه که ی خوئی گوت، که ناوی نونه یسی کوری جه ناده ی غیفاریی بوو، سوار به بو نه و دۆله بچۆ، (واته: دۆلی مه ککه) هه وائی نه و پیاوهم بو بئنه و بو بزانه، که پئی وابه پیغه مبه ره، له ئاسمانه وه هه وائی بو دئ، گوی بو قسه که ی هه لبخه و، دواپی وده وه بو لام، پویشته هه تا چوو، گویی له پیغه مبه ر ﷺ گرت، دواپی گه رابه وه بو لای (أبو ذر)، پئی گوت: بینیم فه رمان ده کات به ره وشته به رزه کان، قسه یه کیش ده لئین: که شاعر نه، (أبو ذر) گوتی: نه دی خه لک چی ده لئین؟ گوتی: هه ندیکیان ده لئین: شاعیره، هه ندیکیان ده لئین: کاهینه، هه ندیکیان، ده لئین: جادووگه ره، نونه یس بو خوئی یه کیک بووه له شاعیره کان، نونه یس ده لئین: من گویم له قسه ی کاهینان بووه (کاهین واته: فالچی، نه وانه ی هه واییان داوه به شتی نادیار) قسه که ی قسه ی کاهینان نه، ههروه ها نه وه ی که ده یلئین^(١)، به پیوه ری شاعر پیوام، له گه ل شاعر دا ناگوئجن، سوئند به خوا، نه و راست ده کات و، نه یاره کانیشی درۆ ده که ن.

دووهم: (ابن هشام) له سیره که ی خویدا له (ابن إسحاق) وه ده یه یئین، ههروه ها (البیهقی) ش له (الدلائل)^(٢) هیتاویه تی، به سه ره اتیکه درێزه یه کی هه یه، کورته که ی نه وه یه، که:

(١) نه و گوتویه تی: (قوله)، واته: ده یلئین: که مه به ستی پئی فورئان بووه.

(٢) دلائل النبوة رقم: ٥٠٦، والسيرة النبوية لابن هشام: ج ٢، ص ٢٦٩.

(الْوَلِيدُ بِنُ الْمُعْتِرَةِ) به نوینه‌ری قوره‌یش ده‌چن، بۆ لای پیغهمبه‌ر ﷺ و گوئی بۆ ده‌گری، دوایی که ده‌گه‌رت‌ه‌وه، لئی ده‌پرسن، نه‌ویش ده‌لن:

(مَا هُوَ بِشَاعِرٍ، لَقَدْ عَرَفْنَا الشُّعْرَ كُلَّهُ؛ رَجَزَهُ، وَهَزَجَهُ، وَقَرِيضَهُ، وَمَقْبُوضَهُ، وَمَبْشُوطَهُ) ده‌لن: نه‌و (موحه‌مه‌د) ﷺ شاعیر نه، شیعر هه‌مووی ده‌زانم، هه‌موو جوژه‌کانی، (رَجَزَهُ، وَهَزَجَهُ، وَقَرِيضَهُ، وَمَقْبُوضَهُ، وَمَبْشُوطَهُ)، نه‌وانه چهند جوژیک‌ی شیعرن، وه‌لیدی کورپی موغه‌ی‌یره‌ش، بۆ خوئی یه‌کتیک بووه، له ره‌وانیژه‌کانی عه‌ره‌ب و قسه‌زانه‌کان و زۆر شاره‌زابه‌کانیان.

۳- که خوا ﷺ پیغهمبه‌ری خوئی موحه‌مه‌د ﷺ له گوئی شیعر پاراستوه، پیش پیغهمبه‌رایه‌تیش، نه‌وه بۆ دووربینی (إحتیاط)ی موعجیزه‌ بوونی قوربان بووهو، بۆ دووربینی بووه، بۆ پاراستنی پنگه‌ی پیغهمبه‌رایه‌تی موحه‌مه‌د ﷺ بووه، بۆ نه‌وه‌ی بواری گومانی خراب پتیردن، نه‌بن، هه‌روه‌ک چۆن خوا ﷺ پیغهمبه‌ری خوئی ﷺ وا هه‌ل‌خستوه، که خویندنه‌وه‌و نووسینیش نه‌زانن، وه‌ک خوا ﷺ ده‌فه‌رموئ: ﴿وَمَا كُنْتَ تَسْتَلُوا مِن قَبْلِهِ، مِن كِتَابٍ وَلَا تَحْطُوهُ، بِسَمِيكَ إِذَا لَا تَرَابَ الْمَطْلُوكِ﴾ (١٨) العنكبوت، واته: تو پتیر وی (پیش قوربان) هه‌چ کتیبیکت نه‌خویندۆته‌وه‌و، به‌ده‌ستی راستیشت، هه‌چ شتیشت نه‌نووسیه‌و، نه‌گه‌ر خویندنه‌وه‌و نووسینت هه‌بوویه، نه‌وانه‌ی له‌سه‌ر ناهه‌قن، ده‌که‌وتنه‌ دوو دلییه‌وه.

یانی: به‌لأم خوا توئی پاراستوه، له‌وه‌ی خویندنه‌وه‌ بزانی، یاخود نووسین بزانی، بۆیه پیغهمبه‌ر نه‌خویندده‌وار بووه نه‌نووسه‌ریش بووه، نه‌خویندوویه‌ته‌وه‌و نه‌نووسیه‌شیه‌تی، تا‌کو بواری ئه‌و تۆمه‌ته‌ نه‌بی.

۴- نه‌وه‌ش که پیغهمبه‌ر ﷺ وه‌ک شیعر فه‌رموویه‌تی، وه‌لامی هه‌یه، بۆ ئه‌مونه:

فه‌رمووده‌ی یه‌که‌م: {أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ أَتَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ} (أخرجه البخاري: ۲۸۶۴، ومسلم: ۷۸)، واته: من پیغهمبه‌رم و قسه‌که‌م درۆ نه، من کورپی عه‌بدولموت‌ه‌لیم.

فهرموده‌ی دووم: {هَذَا أَنْتِ إِلَّا إِضْبَعُ دَمِيَّتٍ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتِ} (آخرجه البخاری: ۲۸۰۲، ومسلم: ۱۱۲)، واته: نایا تو جگه له په‌نجه‌یه‌ک، که بریندار بووی چیدیکه‌ی و، له پتی خوادا، نه‌ودی به‌سهرت هاتوه، به‌سهرت هاتوه!

نهم دووانه هه‌ردووکیان شیعرن، به‌لام زانایان ده‌لین: {فَهُوَ مِمَّا أَتَفَقَّ وَزَنَهُ بِغَيْرِ قُضْدٍ}، نه‌وه هه‌ر کیش و سه‌روایه‌که‌ی واهاتوه، بت نه‌ودی پیغه‌مبه‌ر ﷺ مه‌به‌ستی شیعر گوتن بووین، هه‌موو زانایانیش له‌سه‌ر نه‌وه په‌کده‌نگن، که به‌ک دیر هه‌رچه‌نده کیش و سه‌روای هه‌بتی، پتی ناگوتری شیعر، به‌لکو ویرای نه‌ودی کیش و سه‌روای هه‌یه، ده‌بتی لانی که‌م سنی چوار دیریش ببتی، نجا پتی ده‌گوتری: شیعر.

۵- {فَخَرَالِدِينَ الرَّازِي} له ته‌فسیره‌که‌ی خوی دا^(۱) ده‌لن: {حَصَّ الشَّعْرَ بِنَفْيِ التَّغْلِيمِ، مَعَ أَنَّ الْكُفَّارَ كَانُوا يَنْسُبُونَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ أَشْيَاءَ مِنْ جُمْلَتِهَا الشَّعْرُ، وَالْكَهَانَةُ، وَأَمَّا الشَّعْرُ: فَكَانُوا يَنْسُبُونَ إِلَيْهِ، عِنْدَمَا كَانَ يَتْلُو الْقُرْآنَ عَلَيْهِمْ، لِكِنَّةِ ﷺ مَا كَانَ يَتَّحَدَى إِلَّا بِالْقُرْآنِ}.

واته: ته‌نیا شیعر لیره‌دا تابه‌ت کراوه به‌وه‌ی، خوا ﷺ فیرکردنه‌که‌ی له لایه‌ن خویه‌وه، بو پیغه‌مبه‌ر ﷺ لابه‌ری، واته: ته‌نیا نه‌وه لابه‌روه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ خوا شیعر ی فیره‌کرده‌وه، هه‌رچه‌نده کافره‌کان، هه‌ندی شتی دیکه‌شیان پالدوده‌ته لای پیغه‌مبه‌ر ﷺ، وه‌ک جادوو، که‌هانه، به‌لام کاتن شیعریان پالدوده‌ته لای، که قورنانی بو ده‌خویندنه‌وه وه‌سه‌ر ده‌خویندنه‌وه، بو‌ه‌ش خوا ﷺ گوتنی شیعر بو گونجانی شیعر له پیغه‌مبه‌ر لابه‌رده‌وه، چونکه پیغه‌مبه‌ر ﷺ ته‌نیا قورنانی وه‌ک موعجیزه ده‌خسته‌روو، بو نیسپاتی پیغه‌مبه‌رایه‌تی خوی.

۶- قسه‌یه‌ک له (القرطبي) ده‌ه دینین، که له ته‌فسیره‌که‌ی خوی دا^(۲)، ده‌لن: {لَمْ تَكُنِ الْأُمِّيَّةُ مِنْ عَيْبِ الْقَطْرِ: وَمَا كُنْتَ تَنْتَلُونَ مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَحْطُّهُ، بِسَمِيكَ إِذَا لَأَزْرَابَ

(۱) التفسیر الکبیر، ج ۲۶، ص ۹۷، ۹۸.

(۲) الجامع لأحكام القرآن، ج ۱۵، ص ۴۵.

الْمُبْطُورِ ﴿۱۸﴾ الْعَنْكَبُوتِ، وَكَذَلِكَ لَا يَكُونُ تَفْهِي النُّظْمِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ غَيْبِ الشَّعْرِ، زَوِي أَنْ الْمَأْمُونُ قَالَ لِأَبِي عَلِيٍّ الْمَنْقَرِيِّ: بَلَّغْنِي أُنْكَ أُمِّي، وَأُنْكَ لَا تَقِيمُ الشَّعْرَ، وَأُنْكَ تَلْحَنُ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَمَا الْخُنُّ فَرَمَا سَبَقَ لِسَانِي مِنْهُ بِشَيْءٍ، وَأَمَا الْأُمِّيَّةُ وَكَسْرُ الشَّعْرِ، فَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَكْتُبُ وَلَا يَقِيمُ الشَّعْرَ. فَقَالَ لَهُ: سَأَلْتُكَ عَنْ ثَلَاثَةِ غُيُوبٍ فِيكَ، فَرَدَدْتَنِي رَابِعًا، وَهُوَ الْجَهْلُ، يَا جَاهِلُ! إِنْ ذَلِكَ كَانَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَضِيلَةٌ، وَهُوَ فِيكَ وَفِي أَمْثَالِكَ نَقِيصَةٌ، وَإِنَّمَا مَنَعَ النَّبِيُّ ﷺ ذَلِكَ لِنَفْسِي الظَّنَّةِ عَنْهُ، لَا لِغَيْبِ فِي الشَّعْرِ وَالْكِتَابَةِ).

واته: نه خوینده واری پیغمبر خوا ﷺ، به لگهی عیب و نوقسانی نیه، له خوینده واری و له نووسیندا، که خوا به پیغمبر ﷺ ده فرموی: ﴿وَمَا كُنْتَ تَسْتَوُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَحْتَفُّهُ بِبَيْتِكَ إِذَا لَأَرْتَابَ الْمُبْطُورِ﴾ ﴿۱۸﴾ الْعَنْكَبُوتِ، (واته: تو پیش نه م فورانه هیچ کتیبی دیکهت نه خوینده و ته وه، هیچ شتیکیشته به دهستی راستت نه نووسیوه، نه گهر و ابو وای {خوینده وه نووسینت هه بو وایه} نه وانه ی له سهر ناهه قن، بو یان هه بوو بکه ونه دوو دلیه وه، {بو یه خوا ﷺ} وای کردوه، که تو نه خوینده وهت هه بی، نه نووسینت هه بی، {نجا وه ک چو ن خوینده واری پیغمبر ﷺ} و نه نووسینی {نه بوونی خوینده وه نووسین له لای پیغمبر ﷺ}، به لگهی ناته و اوی نیه له خوینده وه نووسیندا، به هه مان شیوه ش نه وه که پیغمبر ﷺ، نه یوانیوه شیعر بهوینته وه، به لگهی ناته و اوی شیعر نیه، {به لگو حکمه ته که ی نه وه یه، که بواری گومانی خراپ به پیغمبر ﷺ بردن و تومه تبار کردن به وه ی، که نه و فورانه ی ده یفه رموی، هه روه ها فه رمایشته کانی شیعرن، یان که هانن، نه وه ی لی دوور بخریته وه} گپردا وه ته وه: مه مموون {که به کیکه له حوکم رانه کانی عه بیاسیه کان، به نه بی علی مینقه ری ده لی پوژیک که له مه جلسه که ی ده بی: پیمکه یشته که تو نه خوینده واری و شیعریش دانایی و، له قسه کردن یشدا هه له ده که ی {هه له ی ریزمانی، {لخن} واته: هه له ی ریزمانی} نه ویش ده لی: نه ی سهر کرده ی پرواداران! هه رچی هه له ی ریزمانی، به لی جاری و هه یه زمانم هه له یه ک ده کا {بو وینه: {فاعل} {منصوب}

دەكات، يان (مَجْرور) (مَنْصُوب) دەكات و ئەو شىوانە، بەلام نەخوئىندەوارىي و شىعر شكاندن {كە مەبەست پىي ئەوويە ناتوانى شىعر بھۆئىتەو} ئەو پىغەمبەرى خوا ﷺ نە نووسىنى ھەبوو، نە شىعرىشى ھۆنىوئەتەو! مەھمۇنىش پىي دەلتى: من لە بارەى سى كەم و كورپىانەو لە تۆم پرسى، كە تىتدا ھەن، تۆ چوارەمىشت بۆ زياد كردم، كە برىتە لە نەزانىي، ئەى نەزان! ئەو كە پىغەمبەر ﷺ نەخوئىندەوار بوو و شىعرىشى نەھۆنىوئەتەو، بۆ وى سىفەتتىكى بەرزو چاك بوو، بەلام لە تۆو لە ھاوونەكانتدا، نەخوئىندەوارىي و شىعر نەزانىي {مەرج نىە ھەر ھۆنىوئەو شىعر، يانى: سەر ھەرنەچوون لە شىعر} نوقصانىيە، چونكە پىغەمبەر ﷺ بۆيە پىشگىرىي ئەودى لىكراو و پىي نەدراو، تاكو گومان و تۆمەتى لى دوربخرىتەو، نەك لەبەرنەوئەو ھۆنىوئەو شىعر و خوئىندن و نووسىن ناتەواوئىي بىت.

قسەكەى زۆر جوان و مەنتىقىيە، (فُرطىي) ىش چاكى كردو بەلگەى ھىناوئەتەو بەو بەسەرھاتە، بۆ ئىسپاتى قسەكەى خۆى، كە برىتە لەوئەو وەك چۆن پىغەمبەر ﷺ، خوئىندەو و نووسىنى نەبوو، لەبەرتەو نەبوو كە خوئىندەو و نووسىن خراپ بى و، ناتەواوئىي بى، بە ھەمان شىوئەش كە شىعرىشى نەبوو، نەپتوانىو شىر بھۆئىتەو، دىسان لەبەر ئەو نىە كە شىعر گوتن و، شىعر ھۆنىوئەو نوقصانىي بى، بەلكو ھەم نەبوونى خوئىندەو و نووسىن لە پىغەمبەردا ﷺ، ھەم نەبوونى شىعر ھۆنىوئەو، حىكمەتەكەى بوارى كەوتنە دوو دلىي و گومانى بىروايان و كەسانىك كە لە بيانوون، نەبى.

۷- شاعىر نەبوونى پىغەمبەر ﷺ و شىعر نەگوتنى و شىعر نەھۆنىوئەو، ماناى وانىە كە شىعرى نەگوتو، گوتى بۆ نەگرتو، كەبى بە شىعر نەھاتو، بە رەھايى شىعرى بە شتىكى خراپ داناو، بەلكو پىغەمبەر ﷺ جارى وا ھەبە، شىعرىشى گوتو، دىرپىك يان زىارتو شىعرىشى ھەلسەنگاندو، ئنجا كە ھەلسەنگاندو بەپىي حال و مەقام، بوو، جارى وا ھەبە ستايشى شىعرى كردو، ھەروەك جارى واش ھەبوو زەمى كردو،

وہك تيمہ لەو بارەوہ، لە بارەى ھەلۆبستى ئىسلام لە بارى شیعرو شاعیریى و شیعەر گوتتەوہ، لە کۆتایى تەفسیری سوورەتی (الشُعراء) لە ئایەتى (۲۲۴)دا کە دەفەرەمۆی: ﴿وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ﴾، تا کۆتایى ئایەتەکە، لەو بارەوہ باسکی تايبەتمان کردوہ، لێرەش ئەوہى لەوئى گوتوویمانە: ناگەرئینەوہ سەرى، بەلام ئەوہ کە پێغەمبەر ﷺ شاعیر نەبووہ، شیعری نەھۆنیوہتەوہ، دەتوانین چەند ھیکمەتیکى تیدا بخەینەرۆو، کە سەرەکیترینیان بە برۆای من، دووانن:

ھیکمەتى یەکەم: شیعەر چەند جوړیکى ھەیە:

۱- پتھەلداگوتنى ئافرەت.

۲- ھێرشکردنە سەر ئەم و ئەو (ھجو).

۳- ستایشکردنى ئەم و ئەو (المدح).

۴- خۆھەلکێشان بە رەچەلەك و نەسەب (التفاخر بالأنساب).

۵- خۆھەلکێشان بە باب و باپیران، نازایەتیی، سەخاوەت و ... ھتد.

ئنجانەھەندیک لەو ئامانجانە ھەر لە خودى خۆیاندا، ناشەرعیین بۆ ھونە: نەگەر کەسێک بە ئافرەتیکى دیاریکراو ھەلابێت، یاخود بە شیوہیەك باسى ئافرەت بکا، کە ورووژیتەر بئ، یاخود ھێرش کردنە سەر خەلک، بە وشەو تەعبیری ناپێک، یاخود ستایشکردنى خەلکێک، بە تايبەت دەستەلاتداران بە شیوہیەكى ھەلەو ناشەرعیی و زێدەرۆی، یاخود خۆھەلکێشان بە رەچەلەك و نەسەب و بە باب و باپیران و، لە بەرانبەر دا زەمکردنى خەلک، ھەموو ئەوانە ناشەرعیین، ھەرۆھەا وپراى ئەوانە، جارى وا ھەبووہ کە شاعیر، زۆر باسى خۆى کردوہ، بە خۆى ھەلگوتوہ، وەك نازایەتیی خۆى، رەچەلەك بەرزىی خۆى، لە بەرانبەرى ئەیارەکانى دا، خۆى زۆر ھەلئاوہتەوہو بەرانبەرەکانى زۆر شکاندوہ، کە ھەموو ئەوانەش زۆر جار ناھەقیان تێدايەو بە درۆ دادەنرین، بەلام ھەندیک جار لە ھۆننەوہى شیعردا، ھەندیک لەو شانە چاوپۆشیان لێدەکری.

به لَام بِنُكُومَانِ نَهْگَرِ بُوْ شَاعِرِيْكَ، بُوْ مَرُوْفِيْكَى نَاسَايى چَاوِپُوْشِيى بَكْرِيى، لَه هِنْدِيى لَهو زِيْده رُوْبيَانَه، نَهْگَرِ دَرُوْش نَهْبَن، بَه س زِيْده رُوْبيى و تِيْپَه رَانْدَن بِيى، بَه تَه نَكِيْد نَهوَه لَه پِيْگَهو پَايَهى بَه رَزِيى پِيْغَه مَبَرَايَه تِيى، نَاوَه شِيْتَهوَه، بَه تَايِبَت سَه رَهوَرِيى پِيْغَه مَبَرَان مَوْحَمَمَه د ﷺ لِيى نَاوَه شِيْتَهوَه، شِيْعَر وَهَك گُوْتَرَاوَه: (أَعْدَبُهُ أَكْدَبُهُ)، شِيْرِيْتَرِيى دَرُوْتَرِيْئَه تِيى، وَاتَه: شِيْعَر كَاتِيْكَ لَه لَاي شَاعِيْرَان، لَه لَاي پَسْپُوْرَانِيى شِيْعَرُو شَاعِيْرَان، بَه تَام و خُوْش دَهْبِيى، كَه زِيْده رُوْبيِيْكَرْدَن و هَه سَت و نَه سَت جُوْوَلَانْدَن و، جُوْرِيْكَ لَه قَسَهى نَارَاسَت و دَرُوْى تِيْدَابِيى، نُنْجَا نَهْگَرِ پِيْغَه مَبَر ﷺ شِيْعَرِيى گُوْتَبَايَه، وَهَك شَايِسْتَه تَه تِيى، دَه يَا نَكُوْت: شِيْعَرَه كَه ي رَه كِيْكَه، بِيْهِيْزَه، نَهْگَرِ وَاشِيى گُوْتَبَايَه كَه نَهوَان پِيْيَان چَاك بِيى، نَهوَكَا تَه دِيَارَه لَه گَه لَ مَه قَامِيى پِيْغَه مَبَرَايَه تِيى دَا نَه دَه گُوْنْجَا، وَاتَه: يَا ن دَه بُوو زِيَان بَه پِيْگَه ي پِيْغَه مَبَرَايَه تِيى بَكَه يَه نِيى، يَا ن دَه بُوو شِيْعَرِيْكَ بَلْتِيى كَه لَه لَاي نَه هَلِيى هُوْنَه رُو پَسْپُوْرَانِيى صِيْنَاعَه تِيى شِيْعَر، بَه بِيْهِيْزَ بِيْتَه بَه رَچَاو، نَهو دُوْوَانَه ش بِيْگُوْمَان هِيْچ كَامِيَان لَه پِيْغَه مَبَرِيى خَوَا ﷺ نَاوَه شِيْتَهوَه.

حِيْكَمَه تِيى دُوْوَه م: نَهوَه بُووَه كَه لَهو رُوْزْگَارَه دَا، شَاعِيْرَه كَان زُوْرَبَه يَا ن لَه لَاي خَه لَكِيى جُوَامِيْرُو تِيْگَه يَشْتُوو و خَاوَه ن پِيْگَهو شَه رَه ف، خَه لَكِيْكَى قُوْرَس و سَه نَكِيْن نَه بُووَن، هَه لَبَه تَه خَه لَكِيى قُوْرَس و سَه نَكِيْنِيَان تِيْئَا هَه بُووَه، بَه لَام زُوْرَبَه يَا ن وَانَه بُووَن، زُوْرَبَه يَا ن خَه لَكِيْكَ بُووَن شِيْعَرَه كَانِيَان: بَاسِيى شَه رَاب و نَافَرَه ت و خُوْهَه لَكِيْشَان بَه رَه چَه لَه ك و هِيْشَرَش كَرْدَنَه سَه ر خَه لَك و، خَه لَك شَكَا نْدَن و خُوْهَه لَنَان، بُووَن، بَه لَكُو بَاسِيى گَه لِيْكَ شْتِي قَه دَه غَهو حَه رَامِيَان كَرْدَه، بُوْيَه ش خَوَا ﷺ لَه سُووَرَه تِيى (الشُّعْرَاه) دَا دَه فَه رَمُوْى: ﴿ وَالشُّعْرَاهُ يَنْبَغُهُمْ الْغَاوِرُونَ ﴿١٥﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَّهْبِئُونَ ﴿١٦﴾ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿١٧﴾ ۝

نَه م ثَابَه تَه پَشْتَرَا سْتِي نَهو قَسَه يَه دَه كَا تَهوَه، كَه دَه فَه رَمُوْى: شَاعِيْرَه كَان، بِيْمَرَادَه كَان، سَه رَه گَرْدَانَه كَان، شُوْئِيَان دَه كَهوَن، بَه هَه مُوو شِيْوَانْدَا دَه رُوْوَن، (سَه رِيى خُوْيَان هَه لَدَه گَرَن و دَه رُوْوَن، وَهَك پَشِيْنَان گُوْتُوْوِيَانَه: (لَه هَه مُوو دِيْزَان دَه بَنَه نَه سَكُوْى)) شْتِي وَاش دَه لِيْئَن كَه كَارِي پِيْئَا كَه ن.

ئەمە ھىكمەتى دوۋەمە، كە خوا ﷻ پىغەمبەرى خۆى ﷺ لە شىعر گوتن و ھۆننە ھەى شىعر پاراستو، بۆ وئەنە: لە مېزۇودا دەئىن: (إمرؤ القیس) كە كورى (ججر الكندي) بوو، لەبەر ئەو ھەى شاعىر بوو، بابى پىنى گوتو: يان دەبى واز لە شاعىرى بىنى، يان ئەو ھەتا من (خلع) ت دەكەم (واتە: لە خۆمت دادەپنم و دوورت دەخەمەو) (إمرؤ القیس) یش كە ناودارتىن شاعىرى عەرەب بوو لە سەردەمى پىش ئىسلامدا، ئامادە نەبوو واز لە شىعر گوتن بىنى، بۆيە بابى دوورى خستۆتەو ھەرى كرو، ھەئەتە دوایى كە ئىسلام ھاتو، شاعىرەكانى ھەك: كەبى كورى مالىك و، ھەسانى كورى سابت و، زوھەرى كورى ئەبى سەما، عەبدوللاى كورى پەواھە، كە ھەندىكىان (مُخَضَّرَم) بوون، لە سەردەمى نەفامىيش دا ھەر شاعىر بوون، بە تەئكىد ئەوانە ھال و ھىسابيان جودا بوو، چونكە شىعرەكەيان ھەوئىنى دىندارىى و ئىمانى تىدا بوو، ئەو كەم و كورپىانەى لە شىعرى پىش ئىسلامدا ھەبوو، ئەوان خۆيان لى پاراستوون^(۱).

مهسه لهی دووهم:

سه رنجراکتیشانی مروفان بو ره خستندرانی نازه لآن و، رام و دهسته مؤکرانیان بو بارو سوارو، بههره و سوودی دیکهی جوراوجور.

خوا ده فهرموئ: ﴿أَوْلَتْزَرَوُا أَنَا خَلَقْنَا لَهُمْ مَمَّا عَمِلَتْ أَيْدِيَانَعْمَا فَمَنْ لَهَا مَلِكُونَ ﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَكَلَّمَ فِيهَا مِنفَعٍ وَمَسَارِبٍ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾﴾

شیکردنهوی ئهم ئایه تانه، له شهش برگه دا:

١- ﴿أَوْلَتْزَرَوُا أَنَا خَلَقْنَا لَهُمْ مَمَّا عَمِلَتْ أَيْدِيَانَعْمَا﴾، ئایا سه رنجیان نه داوه، نه یانبینیوه، که تیمه له وهی دهسته کامان کردوو یانه، نازه لانتیکمان بو هیناونه دی؟ نه و بینینه ده گونجی به چاوی سه ر بئ، دهشگونجی به چاوی عهقل و دل بئ، واته: بینین لیره دا بینینی چاوه، یاخود بینینی عهقل و دله، ئایا به چاوی سه ر نه یانبینیوه، یان: به چاوی عهقل و دل سه رنجیان نه داوه، که تیمه له وهی دهسته کامان نه جامیان داوه، نازه لانتیکمان بو هیناونه دی بیگومان هه مزه (ای) ﴿أَوْلَتْزَرَوُا﴾، بو پرسیار کردنه، به لام لیره دا بو نکوولیبیلکردن و سه رسورماندنه، له وه که چون نهو چاکه و نیعمه تهی خویا په روه ردگار نابینن؟!

﴿مَمَّا عَمِلَتْ أَيْدِيَانَعْمَا﴾، له وهی دهسته کامان کردوو یانه، ئهمه دوایی قسه ی لئ ده که یین، به لام وینهی نه وه له فورئاندا هاتوه، بو وینه: له سووره تی (الذاریات) خوا ده فهرموئ: ﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدِي وَإِنَّا لَاسْمِعُونَ ﴿٧٤﴾﴾، ئاسماغان به دهسته کان دروست کردوون و، تیمه فرلوانکه ریانین، هه روه ها له سووره تی (ص) ئایه تی (٧٥) دا، خوا ﴿﴾ به ئیبلیس ده فهرموئ: بوچی کړنووش نه برد بو که سیک که من به هه ردوو دهستی خووم دروستم کردوه ﴿مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ يَدَيَّ﴾.

که واته: له سووره تی (یس) دا به (ایدی) ده یهینتی واته: دهسته کان، هه روه ها له سووره تی (الذاریات) یش دا به (ایدی) ده یهینتی، به لام له سووره تی (ص) دا به هه ردوو

دهستم (بیډي) ده بهیتي و، له سووړه تی (الفتح) یش نایه تی (۱۰) دا به دهست (ید) ده بهیتي: ﴿يُدْأَلُ فَوْقَ آيَاتِهِمْ﴾، به تاك ده بهیتي، بویه به ناشکرا ده زانین که نه وه ته عبیریکی مه جازیه، نه گه رنا ده بی بلتی: خوا دهستیکی هه یه، دووایشی هه ن و، زوړیشی هه ن!! هه لبه ته له و باره یه وه زانایان مشتومریان زوړ بووه، به لام نه وه ی گرنکه لیره داو سه رنجمان راده کیشی، نه وه یه که خوا ﴿يُدْأَلُ﴾ ده فهرموی: نه و ناژه لانه م به شیوه یه کی تایه ت بو دروستکردوون، هه روه ک چون که خوا ره خنه له نیلیس ده گری: ﴿قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيْدِي﴾ (۷۷) ص، واته: به شیوه ی تایه ت دروستم کردوه، نه گه رنا هه موو شتیك هه ر خوا دروستی ده ک، به دهسه لاتی خوئی، به زانیاری خوئی، به ویستی ره های خوئی.

وشه ی (انعام) یش چوار جوړه ناژه ل ده گریته وه، له سووړه تی (الانعام) نایه ته کانی (۱۴۲ و ۱۴۴) دا که هه ر سووړه ته که به و ناوه وه یه، خوا باسیکردوون: ﴿ثُمَّ نَبَّيْنَا لِلْإِنْسَانِ أَنْ وَعَدْنَا مِنْ آتَيْنِ﴾، دوایش ده فهرموی: ﴿وَمِنَ الْإِبْلِيسِ﴾، که واته: جووتیک له هه یوانی سپی که مه رو به رانن و، جووتیک له هه یوانی ره شی گچکه، که بز ن و نیرین و، جووتیک له حوشر: نیرو م، (جمل) حوشری نیرو (ناقة) حوشری م، جووتیک له ره شه ولاخ که: گاو مانگان، هه روه ها که ل و گامیشیش.

(۲) - ﴿فَهُمْ لَهَا مَلِكُونَ﴾، نجا نه وان خاوه ی نه وان (ناژه لان) ن. له جیاتی نه وه ی بفرموی: ﴿فَهُمْ مَالِكُوهَا﴾، ده فهرموی: ﴿فَهُمْ لَهَا مَلِكُونَ﴾، نه م ته عبیره: ﴿ثُمَّ تَعْظِمُ الْمَلِكِيَّةَ لِلْإِنْعَامِ﴾، به مه زنگرتی خاوه نداربوونی نه و ناژه لانه یه، واته: مولکیکی که وره مان پنداون، ﴿مَلِكُونَ﴾، (ای: ضابطون، قاهرون، تنصرون فيها كيف تشاءون)، واته: کوترولیان ده که ن و ملکه چیان ده که ن، چونی بیانه وئی مامه له بیان پی ده که ن.

(۳) - ﴿وَدَلَلْنَاهُمْ﴾، هه روه ها نه و ناژه لانه مان بو نه وان دهسته موو ملکه چ کردوون، ﴿ذَلَّ﴾، ﴿يَذُلُّ﴾، ﴿وَدَلَّتِ الدَّابَّةُ فِئِي ذُلِّوْلٍ لَيْسَتْ بِضَعْبَةٍ ذَلَّ، يَذُلُّ، ذُلًّا: مَا كَانَ عَنْ قَهْرٍ﴾، ﴿ذَلَّ﴾: ملکه چ بوو، ﴿يَذُلُّ﴾: ملکه چ ده بی، ﴿ذُلًّا﴾: واته: دهسته موو بوون، ملکه چ بوون،

به لآم (ذَلَّ يَذُلُّ ذُلًّا)، نه وه به كه كه سى به رانه ر خوى فه رز بكات، به لآم (ذَلَّتِ الدَّابَّةُ ذُلًّا فَهِيَ ذَلُولٌ: لَيْسَتْ بِصَعْبَةٍ)، واته: ولاخه كه چه مووش نيه، جه نه ناگرى، ياخى نابى، به لكو ده سته مويه و ملكه چه، حوشترىكى گوره مندا لىكى گچكه ده توانى به يخى بدات، يان گايه كه نه گهر له خه لك هار بن، سهد كه س ده روستى نايه ن، كه چى ته ماشا ده كه ي جووتيارىك دوو گا جووتيان پنده كات، هه شت نو ده گاو مانگا، كاگيره يان پنده كات.

۴- ﴿فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ﴾، لهو ناژه لانه دا سواربوويان هه به و ليشيان ده خوڼ، (رَكُوبٌ: أَي: مَرْكُوبٌ، مِثْلُ الْحَلُوبِ) (حَلُوبٌ) واته: دوشراو، ناژه لىك كه شبرى لى ده دوشرى، (نَاقَةٌ حَلُوبٌ)، يان (بَقَرَةٌ حَلُوبٌ) و، (رَكُوبٌ) يش نه و ناژه له به مروف سوارى ده بن، يان بارى لى ده نى، ﴿فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ﴾، (رَكُوبٌ) سواربوو هه به بو نه وان، بو مروفه كان، ﴿وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ﴾، هه روه ها ليشى ده خوڼ، هه ر لهو ناژه لانه له شىرو گوشته كه يان ده خوڼ.

۵- ﴿وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعٌ وَمَشَارِبٌ﴾، هه روه ها بو نه وان لهو ناژه لانه دا هه به سوودگه لى زورو خواردنه وه و پنخوره وه و ده كان، (مَنَافِعٌ) كوى (مَنَفَعَةٌ) به يان: سوود، (مَشَارِبٌ) كوى (مَشْرَبٌ) د، (مَشَارِبٌ) كه چاوگىكى ميميه، ا- يان به ماناى (شُرْبٌ) د، واته: خواردنه وه (شروب)، خواردنه وه كان. ب- ده شگونجى (مشارب) كوى (مشرَب) بن و (اسمُ الْمَكَانِ) ناوى شوين، بن، يان: له چه رم و كه ولى نه و ناژه لانه، ده فران دروستده كه ن، وده كه شكه و كونده و ... هتد، كه شىرو رپون و ماست و دو، تاو يان شله مه نييه كانى به گشتى تيدا ده خوڼ وه، كه واته: (مَشَارِبٌ) واته:

ا- خواردنه وه كان،

ب- ده فره كانى تيدا خواردنه وه.

۶- ﴿أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾، نايا سوپاسگوزارى ناكه ن؟ ليره دا ديسان هه مزه (أ) بو پرسيا ركردنى نكو و ليليكه رانه به، واته: چوڼ سوپاسگوزارى ناكه ن، كه خوا نه و نيعمه تانه ي بو ره خساندون؟ له سوږه تى (النحل)، ده فره موى: ﴿وَإِنَّ لِكُلِّ فِى الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّتَتَّقُوا مَنَافِعِ

بَطُونِهِ، مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبْنَا خَالِصًا سَابِقًا لِلشَّرِيحِ ﴿١٣٧﴾، که لهوئی له ته فسیری سوپرتی (الْمُحَل) دا باسکی سه ربه خوْمان له باره ی شیرو ماسته وه کردوه.

له باره ی نهو ته عبیره وه که ده فهرموئی: ﴿مِمَّا عَمِلَتْ آيَاتُنَا﴾، له وه که دهسته کاْمان کردوو یانه، به چاکی ده زانین تیشکی زیاتری بخه ینه سه رو، قسه ی دوو له زانایان لهو باره وه دینم:

یهک: (محمد الطاهر بن عاشور)^(۱) له ته فسیره که ی خویدا^(۲) ده تی:

(وَاسْتَعْبِرْ عَمَلِ الْأَيْدِي الَّذِي هُوَ الْمُتَعَارَفُ فِي الصُّنْعِ، لِإِبْجَادِ أَصُولِ الْأَجْناسِ بِدُونِ سَابِقٍ مَنشَأٍ مِنْ تَوَالِدِ أَوْ نَحْوِهِ، فَاسْتَبْدَ ذَلِكَ إِلَى أَيْدِي اللَّهِ تَعَالَى يَظْهَرُ أَنَّ تِلْكَ الْأَصُولَ لَمْ تَتَوَلَّدْ عَنْ سَبَبٍ كَقَوْلِهِ: ﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ﴾، الذاریات، فَ «مِنْ» فِي قَوْلِهِ: ﴿مِمَّا عَمِلَتْ آيَاتُنَا﴾ ابْتِدَائِيَّةٌ لِأَنَّ الْأَنْعَامَ الَّتِي لَهُمْ مَتَوَلَّدَةٌ مِنْ أَصُولٍ حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى أَصُولِهَا الْأَصْلِيَّةِ الَّتِي خَلَقَهَا اللَّهُ كَمَا خَلَقَ آدَمَ، فَعَبَّرَ عَنْ ذَلِكَ الْخَلْقِ بِأَنَّهُ يَبْدَأُ اللَّهُ، اسْتِعَارَةً مُثَلِّيَّةً لِتَقْرِيبِ شَأْنِ الْخَلْقِ الْخَفِيِّ الْبَدِيعِ).

واته: (عَمَلِ الْأَيْدِي)، که ده فهرموئی: ﴿مِمَّا عَمِلَتْ آيَاتُنَا﴾، کاری دهستان، زیاتر بو دروستکردنی شتی ورد نهو ته عبیره به کاردی، لیره دا خوازراوه ته وه بو هیتانه دی بنچینه ی جوْره کان، واته: بنچینه ی جوْره کانی ژبانداران بی نه وه ی چاوگتکی ییشتریان بوو بی، وه که له دایک بوون و وینه ی نهو، نجا بویه نه وه پالدراره ته لای دهسته کانی خوای بهرز، چونکه دیاره که نهو بنچینه، له هوکاریک پهیدا نه بوون، وه که چوْن خوا ﷻ له باسی ناسمان دا ده فهرموئی: ﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ﴾

(۱) (محمد الطاهر بن عاشور) روونکه ره وه یه کی باشی قورنانه، له که ل هه ندی ورده تبیینی، که نه وه ی په یویتی بزاین، قسه ی لی ده که ی، له روونکه ره وانی قورنانی هاوچه رخ ده توانم بلیم: نه که له هه موو شتیکدا، به لام به گشتی له هه موویان وردتره، هه روه که زوریش شاره زای زمانی عه رهبی بووه، زور شاره زابوونه که ی زمانی عه رهبی، زور هاوکاری بووه، که باش له نهییبی و دیوه په نهانه کانی نابه ته موپاره که کان حالی بی.

﴿الذاریات﴾، ناسمانان به دسته کانی غومان بنیات ناوه و بیا کردوه، تنجا لیره که ده فرموی: ﴿مَاعَمِلْتَ اَبْرِيًا﴾، (من) له ﴿مَاعَمِلْتَ﴾ دا، (من) ی ده سستیکی پی ده گوتری، چونکه نهو ناژه لانه که مروقه کان هه بانوون و خوا ده یانکاته چاکه و نیعمه تی خوئی له سهریان، به ته تکید نهو ناژه لانه له بنچینانکی دیکه پهیدا بوون، (بو وینه: نهو گاو مانگایه له گاو مانگایه کی دی و، نهو حوشره لهو حوشره، هه روه ها نهو مهرو بزنه و ... هتدا) نهو له دایک بوون و پهیدا بوونه تاکو ده گاته سهر بنچینه بنه رته تیه کان که خوا ﴿مَاعَمِلْتَ﴾ دروستیکردوون، وه ک چۆن ناده می دروستکردوه، (مروقه کان هه موویان له یه ک پهیدا ده بن، هه موویان ده چنه وه سهر باب و دایکتیک، ره شه ولاخه کانیش گاو مانگایه کانیش ده چنه وه سهر جووتیک و، مهرو بهرانه کان ده چنه وه سهر جووتیک و، بزنی و نیرییه کان ده چنه وه سهر جووتیک، هه روه ها حوشره تیرو مییه کان، که به نیره که ی (جمل) ده گوتری، به مینه که ی (نأفة) ده گوتری و، به هه ردوویان ده گوتری (اېل) ده چنه وه سهر جووتیک، نهو جووتانه ی بنه رته، خوا ﴿مَاعَمِلْتَ﴾ وه ک چۆن ناده م و هه وویا هیناونه دی و، له وانه وه مروف پهیدا بوون، لهو جووته ناژه لانه شه وه، هه موو جوړه کانی نهو چوار جوړه ناژه له پهیدا بوون^(۱)!

تنجا خوا ﴿مَاعَمِلْتَ﴾ نهو جوړه ی دروستکردنه ی ته عبیر کردوه، که به ده سستی خوا بووه، ﴿مَاعَمِلْتَ اَبْرِيًا﴾، که نه مه خوازراوه بیه کی وینه بیه بو نیزیکی خسته وه ی دروستکردنی په نهان و سهرسور هینه ری خوا له عقلی تیمه، که خوا چۆنی هیناوه ته دی؟!

دوو: (الشوکانی)^(۲)، نهویش له ته فسیره که ی خوئی دا^(۳) ده لئی:

- (۱) تیوان که وانه کان زیاده ی خو مه.
- (۲) که نهویش زانیه کی گه وره بووه، له ته فسیرو سوننه ت و فیهو نوصوول دا زور شاره زا بووه.
- (۳) فَتْحُ الْقَدِيرِ: ج ۴، ص ۴۶۱.

(ای: مِمَّا أَبْدَعْنَاهُ وَعَمَلْنَاهُ، مِنْ غَيْرِ وَاسِطَةٍ وَلَا شَرِكِيَّةٍ، وَإِسْتِئْذَانَ الْعَمَلِ إِلَى الْأَيْدِي مُبَالَغَةً فِي الْإِخْتِصَاصِ، وَالْتِفْرُدِ بِالْخَلْقِ، كَمَا يَقُولُ الْوَاحِدُ مِنْهَا: عَمِلْتُهُ بِيَدِي لِلدَّلَالَةِ عَلَى تَفَرُّدِهِ بِعَمَلِهِ).

واته: که ده فہرموی: ﴿مِمَّا عَمِلْتَ أَيْدِيًّا﴾، یانی: له وهی که دامانہیناوه و دروستمان کردوه به بن ہوکارو، به بن هاوبه شی، نجا که کار لیرہدا پالدراہوہ لای دہستہ کان، (عَمِلْتُهُ أَيْدِيًّا) نهمہ زیدہ پروییکردنہ، له تاییہمہند بوون و تاکبوونہ وه له هینانہ دی دا، وهک یہ کتیک له تیمہ دہ لئ: نھوہم به دہستی خووم دروستکردوه، بو نھوہ پیشانی بدا کہ خووی نھو کارہی نھنجام داووه، کہسی دیکہ دہستی تییذا نہ بووه.

مهسه لهی سیه م:

هاوبهش دانه ره کان شتانتیک جگه له خوا ده په رستن، که به خه یالی خو یان پشتیوانیان بن، به لام له روژی دوایدا نه و په رسته رانه وه ک سهر بازی ناماده ده بن و، په رستراوه کانیش هیچیشیان بو یان پتی ناکرئی، مادام خواش په نهان و ناشکرایان ده زانی، پیوسته به قسه ی پوچیان دلته نگ نه بن:

خوا ده فهرموئی: ﴿وَأَخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهَةً لَعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ﴾ (۷۱) لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَمْ يَجِدُوا مُحْضَرُونَ ﴿۷۵﴾ فَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُبْشِرُونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿۷۶﴾

شیکردنه وهی ئه م، ئایه تانه، له شهش برگه دا:

۱- ﴿وَأَخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهَةً﴾، هاوبهش بو خوا دانه ره کان جگه له خوا په رستراوانتیکیان هه لباردن، لیره دا خوا به پیتی گومان و بوچوونی ئه وان، ناویان لیده نی: ﴿إِلَهَةً﴾ په رستراوان.

۲- ﴿لَعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ﴾ به لکو سهر بخرین، پشتیوانیان لی بکرئی، واته: نه و په رسته رانه، نه و هاوبهش بو خوا دانه رانه، گومانیان وایه که به هوئی نه و په رستراوانه وه، سهرده خرین و پشتیوانیان لی ده کرئی.

۳- ﴿لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ﴾، په رستراوه کان ناتوانن نه و په رسته رانه ی خو یان سهر بخه ن، ئه مه به دوو شیوه ته فسیر کراوه:

ا- په رستراوه کان ناتوانن ئه وانیه ی که ده یان په رستن، سهریان بخه ن، هه رچه نده له لاشیان ده بن وه ک سهر بازی ناماده.

ب- یاخود: په رسته ره کان وه ک سهر بازی ناماده ده بن، له به رده سستی په رستراوه کاند، له جیاتی ئه وه ی په رستراوه کان هاوکاریان بن، ئه وان له خزمه تی په رستراوه کان و بت و صه نه مه کان دان، ده یان پاریزن و، خزمه تیان ده که ن.

۴- ﴿وَهُمْ لَمْ يُجِدْ مُخْرَجًا لَّهِمْ﴾، له حالیک دا ئەوان بۆیان سەربازانی نامادە کران. ئەمە دەگونچ بۆ پەرستراوەکان بچیتەو: پەرستراوەکان بۆ پەرستەرەکان، وەک سەربازی نامادە کران.

یاخود: پەرستەرەکان بۆ پەرستراوەکان، وەک سەربازی نامادە کران، له جیاتی ئەوێ پەرستراوەکان هاوکاریان بن، که چی پەرستەرەکان خزمەتی ئەوان دەکەن.

۵- ﴿فَلَا يَخْرُجُكَ فَوْقَهُمْ﴾، نینجا با قسە وانی خەبارو دلتەنگت نەکات، ئەمە خۆیندراویشەتەو: ﴿فَلَا يُخْرِجُكَ قَوْلُهُمْ﴾، (أَخْرَجْتَهُ، يُخْرِجُهُ، وَخَرَجْتَهُ، يَخْرُجُهُ)، هەردووکیان هاتوون، با قسە وانی تۆ دلتەنگ نەکات، دیارە ئەهێ کردنی خوا له دلتەنگ بوونی پیغەمبەر ﷺ، ئەهێ کردنی ئەو هۆکارەکی، که بریتیه لەوێ پیغەمبەر ﷺ زۆرخۆیان پیو سەرقال نەکات و، بە قسە وانی ناخەزانەیانەو، بۆ ئەوێ نەبیتە هۆکاری دلتەنگی و، زۆر گوێ له قسە وانی پووچ و بێنەمایان نەگرێ، بۆ ئەوێ نەبیتە هۆی خەمباری.

۶- ﴿إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُرْوَدُونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾، بە دنیایی تیمە دەزانی ئەوێ پەنھانی دەکەن و، ئەوێش که ناشکرای دەکەن، ئەمە هۆکار هینانەوێه بۆ ریلێگرتنەکه، بۆ ئەهێ لیکردنەکه، واتە: تۆ دلتەنگ مەبە بە قسە وانی ئەوان، چونکە قسە وانی ئەوان و، هەلسۆکەوتی ئەوان و نیازی نێو دلی ئەوان، هەرچی ناشکرایەو هەرچی پەنھانە، تیمە هەمووی دەزانی، دوابی پر بە پستی نەت و قسە و کردووەکانیان، سزایان دەدەین.

له کۆتایی ئەم مەسەلە سێهەم دا، ئەم فەرمايشتە پیغەمبەر ﷺ دینین، که دەفەرموێ:

﴿يُجَمِّعُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، ثُمَّ يَطَّلِعُ عَلَيْهِمْ رَبُّ الْعَالَمِينَ، ثُمَّ يُقَالُ: أَلَا يَتَّبِعُ كُلُّ إِنْسَانٍ مَّا كَانُوا يَعْبُدُونَ، فَيَتَمَثَّلُ لِصَاحِبِ الصُّلَيْبِ صَلْبُهُ، وَلِصَاحِبِ الصُّورِ صُورُهُ، وَلِصَاحِبِ النَّارِ نَارُهُ، فَيَتَّبِعُونَ مَّا كَانُوا يَعْبُدُونَ، وَيَبْقَى الْمُسْلِمُونَ﴾ (آخرجه أحمد: ۸۸۰۳، تعليق شعيب الأرنؤوط: صحيح، والترمذي: ۲۵۵۷، هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَصَحَّحَهُ الألباني).

واتە: لە پۆژی قیامەتدا خوا خەڵک کۆدەکاتەووە لە یەك گۆرەپاندا، دوایی پەرورەدگاری جیهانیان سەرنجیان دەداو دەفەرموێ: با هەر مرۆڤه {و هەر کەسە} بەدوای ئەووە بکەوێ کە دەپپەرست {لە دنیادا} ئنجا بابای خاچپەرست، خاچەکە ی بۆ بەرجەستە دەکری و، بابای وینەپەرست و پەیکەر پەرست، وینەو پەیکەرەکانیان بۆ بەرجەستە دەکری و، بابای ئاگر پەرست، ئاگرەکە ی بۆ بەرجەستە دەکری، هەر کامێک لەوانە بەدوای پەرستراوی خۆیان دەکەون و، مسوڵمانان دەمیننەو، (لەبەر ئەوە ی مسوڵمانان تەنیا خوای پەرورەدگاریان پەرستەو، هیچ کام لە دروستکراوەکانیان بە شایستە ی پەرستن نەزانیون و، شایانی پەرستانیش نین).

مهسه له ی چواره م و کوتایی:

رهنه گرتنی خوا له مروّفی کافر که وینه به کی هیناوه ته وهو، دروستکرانی
خوی له بیر چوووه و گوتوو به تی: کی تیسکه پرتو و کاوه کان زیندوو ده کاته وه؟
خوای زاناو کارزانیش به شهش به لگهی به هینز، وه لأمی نه و قسه یه ی فیری
بیغه مبه ره که ی سوره ناس کردوه:

خوا دهفه رموی: ﴿أَوْلَتِ بَرِّ الْإِنْسَانِ أَنَا خَلَقْتَهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ حَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٧﴾
وَصَرَبٌ لَنَا مِثْلًا وَنَسِي خَلَقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظْمَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ
مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنشَأْتُم مِّنْهُ
ثَوْدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلِيمٌ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلْ وَهُوَ الْخَلَّاقُ
الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَن يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحَانَ الَّذِي يَدِينُ
مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم، ئایه تانه، له پازده برگه دا:

(۱) ﴿أَوْلَتِ بَرِّ الْإِنْسَانِ﴾، ئایا نینسان نه بیینیوه! به ته نکید مه بهست لیره دا له
بینین، بیینی عه قل و دله، واته: ئایا مروّف نازانن، وشه ی: ﴿الْإِنْسَانِ﴾، که (أل)
ی ناساندنی له سه ره، بو (عه د)، واته: ئایا مروّفه که، ئینسانه کافره که نازانن، چونکه
ناگونجن مه بهست پتی هه موو مروّفه کان بن، چونکه مروّفه برواداره کان ده زانن: خوا
دروستیکردوو له نوتفه و، ده شرانن که خوا ده ستوانن زیندوو یان بکاته وه.

(۲) ﴿أَنَا خَلَقْتَهُ مِنْ نُطْفَةٍ﴾ (ئایا مروّفه بیبروا به که نازانن) که ئیمه نه ومان له
توو یلکه به که دروستکردوه؟ ﴿نُطْفَةٍ﴾، بریتیه له: ژبانداری تووی + هیلکوۆله (حیمن
+ البویضة)، له و دووانه ﴿نُطْفَةٍ﴾، په بدا ده بن، که هه م (حیمن)، (حیوان منوی)
زینده وهری تووی پیاو، که له دلۆپه به کیدا به ملیۆنان هه ن، هه م هیلکوۆله ی نافرته که

ئەۋىش زىندەۋەر يېكەۋ، ھەردووكيان ژاندارن و، بەكەگرن و ژاندار يېكە سېئەم يېكە دېئىن، يېئى دەگوتى: ﴿تَطْفَرُ﴾، كە ئېئە لە سەرەتاي تەفسىرى سۈرەتى (المؤمنون) دا، بە دىزىئى لە بارەى مروستبۈونى مروققەۋە قسەمان كىردەۋ.

۳- ﴿فَإِذَا هُرِّجَ حَيْبُ﴾، ئېئە ئەۋمان لە تۆۋىلكە يەك دروستكردەۋ [دوایی بەكسەر بۆئە مشتومپرەكى پوونكەرەۋە، يانى: مەبەستى خۇ ئاشكراكەر، دەشگونجە (مېئىن) بە مانای پوون و ئاشكرا بى، وشەى: ﴿حَيْبُ﴾، (فَعَيْلٌ مُبَالَعَةٌ فِي مَعْنَى مُفَاعِلٍ: مُخَاصِمٌ شَدِيدُ الْخِصَامِ)، (خَصِيم) لەسەر كېئشى (فَعَيْلٌ) ە، زىدەرۆيىكردنە لەمانای (مُخَاصِمٌ) دا، واتە: (مُجَادِلٌ) شەرەقسەكەر، مشتومپرەكەر، وشەى: ﴿حَيْبُ﴾ يېئى لېرەدا ھەم دەگونجە بەمانای (أَبَانَ) (لازم) ەۋە ھاتبى، ەك: (أَبَانَ الْقَمْرُ)، مانكەكە دەرکەۋت، دەشگونجە لە (أَبَانَ) ى (مُعْتَدِي) ەۋە ھاتبى، ەك: (أَبَانَ الْمَدْرُسُ الدُّرْسَ)، مامۆستابەكە دەرەسەكەى پوونكردەۋە، چونكە ئەۋ كەسە، ئەۋ مروققە كە سەرەتاي دروستبۈون و دەستپېئكى خۇى لە بېر دەچېئەۋە، دەبېئە مشتومپرەكى پوون، ھەرۋەھا دەبېئە مشتومپرەكى نيازى خۇ دەرخەر، ئەۋەى دەپەۋى ئاشكراى بكات و دەرى بغات.

۴- ﴿وَصَرَبَ لَنَا مَلَا وَنَيْ حَلْفَهُ﴾، ۋېئە يەكى بۆ ئېئە ھېئابەۋەۋە دروستكرانى خۇى لەبېر چۆۋە، (مَثَلٌ): بىرئىئە لەۋەى ھالىئك بەراوردى پېئكەى بە ھالىئكى دېكە، كە دەفەرمۈى: ﴿وَصَرَبَ لَنَا مَلَا﴾، واتە: (أَنْ يَتَشَبِهَ حَالِ فُذْرَتَنَا بِحَالِ عَجْرِ النَّاسِ) يانى: ھالى دەستەلاتى ئېئەى [ھى خۋاى پەرۋەردگارى] چواندەۋ بە ھالى دەستەپاچەبى خەلك، ەك چۇن خەلك ناتوانى ئېئىسكانى پرتووكاۋ زىندوۋ بكاتەۋە، دەستەلاتى خۋاشى پېئوانە (قىياس) كىردۆتە سەر ئەۋان، كە خۋاش ناتوانى، ئەۋكارە بكات.

﴿وَنَيْ حَلْفَهُ﴾، دروستكرانى خۇى لەبېرچۆتەۋە، ئەگەر خۇى لە بېرى نەچۈۋوبابەۋە، دەيزانى: خۋابەك كە ئەۋى لە ئوتفەبەك ھېئابەۋە، دەشتوانى دۋاى ئەۋەى دەبېئەۋە بە خاك و خۇل و ئېئىسقانى پرتووكاۋ، دووبارە زىندوۋى بكاتەۋە، بەلام لەبېرى چۆتەۋە لە كۆتۈۋە ھاتەۋ!

5- ﴿قَالَ مَنْ يُعِى الْعِظْمَ وَهِيَ رَمِيمٌ﴾، گوتی: کى تیسکان زیندوو دەکاتەوه، لە حالیک دا پرتووکان و رزیون؟ ﴿الْعِظْمُ﴾، کۆی (عظم)ە، واتە: تیسک، کە بە: تیسکەکان کۆدەکریتەوه، هەندیک کەس دەلێن: تیسقان.

﴿وَهِيَ رَمِيمٌ﴾، دەگوتری: (رَم، وَأَرَمَ: بَلِي) (رَم وَأَرَمَ): رزی، پرتووکان، کلۆربوو، گەندەل بوو.

6- ﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾، بَلَن: ئەو کەسە دەیژینیتەوه کە یەكەمجار پێی گەباندوه، بۆچی دەفەرموی: ﴿أَنْشَأَهَا﴾؟ چونکە لە راستیدا مەرۆف کە دروست دەبێ، پلە پلە دروست دەبێ، (الإنشاء: الخلق شيئاً فشيئاً) واتە: پێگەباندن قووناغ بە قووناغ، کە وەك لە سەرەتای سوورەتی (المؤمنون) دا باسمان کرد، بەلای کەمەوه مەرۆف کە لە سکی دایکیدا پێدەگا، بە ھەوت قووناغدا تێدەپەرتی، بۆیە دەفەرموی: بَلَن: ئەو کەسە کە یەكەمجار پێی گەباندوه، قووناغ بە قووناغ ھیناویەتی، ئەو دەتوانی زیندوو بکاتەوه.

7- ﴿وَهُوَ كُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾، ئەو (خوا) بە ھەموو دروستکردنیکیش زانایە، واتە: ھەموو نامرازەکانی دروستکردن کە تێمە نابانزانین، ھەموویان لەبەر دەستی خوا دان.

8- ﴿الَّذِي جَمَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا﴾، ئەو کەسە ی لە درەختی (تەپو) سەوز ناگری گیراوه. وەك دوابی باسیان دەکەین، ئەوانە ھەموویان بەلگەن بە دوابی یەكدا:

ئەو زاتە ی کە لە درەختی سەوز ناگری بۆرەخساندوون، کاتی خۆی ھەموو پوونکەرەوانی قورئان، ئەوھیان وا لیکداوھتەوه کە دوو درەخت ھەن بەناوی (المُرْخ والعفّار)، کە یەكکیان لە ئەوی دیکە دەخشیتری و، ناگریان لی پەیدا دەبێ، بەلام ئەگەر ئەو دوو جۆرە درەختە: (المُرْخ والعفّار)، لە ھەندیک شوێنان ھەبن، لە شوێنەکانی دیکە دا نین، بەلام چەمکی ئەو نایەتە موبارەکە زۆر لەوه فراوانترە، دەتوانین بە دوو شیوەی دیکە تەفسیری بکەین:

۱- له و چاخانه‌دا که پټیان گوتراوه: چاخه باراناوییه‌کان (العُصُورُ الْمُطِيرَةُ)، دره ختی زۆر گه‌وره‌هه‌بوون، و، ناژه‌لی زۆر قه‌باره‌ زل‌هه‌بوون، وه‌ک دیناسۆره‌کان، نه‌وانه‌ له‌ نه‌نجامی‌ نه‌و گۆرانکارییانه‌دا که‌ خوا به‌سه‌ر زه‌ویدا هیتان، هه‌م دارو دره‌خته‌ زل و زه‌به‌لاحه‌کان، هه‌م نه‌و ژباندارو ناژه‌له‌ زل و زه‌به‌لاحانه، مردوون و که‌وتوونه‌ بن‌چینه‌کانی زه‌وی، دوابی‌ هه‌م دارو دره‌خت و سه‌وزاییه‌کان، هه‌م ناژه‌له‌کانیش که‌ به‌ ملیۆنان بوون، هه‌موویان‌ شی‌ بوونه‌وه‌ له‌ نیتو زه‌ویداو، بوون به‌ غازو خه‌لووزی به‌ردو، نه‌وت.

۲- روه‌ک له‌ نه‌نجامی‌ تیشکه‌ پټکهاتندا، گه‌رمیی خۆر له‌ خۆیدا کۆده‌کاته‌وه، دوابی‌ که‌ دره‌خت وشک‌ ده‌بێ، ده‌سووتی‌ و نه‌و تیشکه‌ خۆره‌ی که‌ له‌ خۆیدا کۆی‌ کردۆته‌وه، دیته‌وه‌ ده‌ری‌ و هه‌رچی‌ گه‌رمیی‌ له‌سه‌ر زه‌وییه، له‌ تیشکی‌ خۆره‌وه‌ دی، به‌شیاوزه‌ جو‌راو‌جو‌ره‌کان، که‌ دوو‌ جو‌رو شی‌وازیان، نه‌و دووانه‌ن که‌ باسمان‌کردن.

۹- ﴿فَإِنَّا أَنشَرْنَاهُ تُوْقِدُونَ﴾ (ئه‌و‌ خوایه‌ی‌ له‌ دره‌ختی‌ سه‌وز‌ ناگری‌ بۆ‌ فه‌راهه‌م‌ هیتان) نجا‌ تبه‌ دایده‌گیرسین.

وای‌ تیده‌گه‌م‌ که‌ خوا ﷻ ده‌به‌وی‌ پټمان‌ به‌رموی: خوا‌ ناگرو‌ دره‌ختی‌ سه‌وزی‌ پټکه‌وه‌ کۆکردوونه‌وه، واته: له‌ دره‌ختی‌ سه‌وز، ناگری‌ په‌یدا‌ کردوه، که‌واته: ده‌شتوانی‌ له‌و‌ ئیسقانه‌ پرتووکاوانه، جارێکی‌ دیکه‌ ژبان‌ ده‌ربینیته‌وه.

۱۰- ﴿أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ؟﴾ (ئایا‌ نه‌و‌ که‌سه‌ی‌ که‌ ئاسمانه‌کان‌ و زه‌وی‌ هیتانوه‌ دی، به‌ توانا‌ نه‌ه‌ که‌ وینه‌ی‌ نه‌وان‌ به‌دی‌ بیتی‌ و‌ دروستکاته‌وه؟ ئاسمان‌ و زه‌وی، نه‌و‌ گه‌ردوونه‌ به‌و‌ پان‌ و پۆری‌ و سه‌رسوریهینه‌ریه، که‌ ملیاران‌ که‌هکه‌شانی‌ تیدایه، هه‌ر‌ که‌هکه‌شانیک‌ ملیاران‌ نه‌ستیره‌یان‌ تیدان.

۱۱- ﴿بَلْ بَنُوا لَهُم مِّثْلَهُمْ﴾ (با، نه‌و‌ زۆر‌ به‌دییه‌نه‌ره‌و، زۆریش‌ زانایه، ﴿أَخْلَقُوا﴾ واته: زۆر‌ به‌دییه‌نه‌ره، یاخود‌ زۆری‌ شت‌ وه‌دییه‌تاوه‌و‌ دروست‌کردوه، که‌ به‌س‌ خۆی‌ ژماره‌یان‌ ده‌زانت.

(۱۲) - ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا﴾، فرمانی وی هرکات شتیکی ویست، نه گهر ویستی شتیک بینته دی.

(۱۳) - ﴿أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾، بهس نه وه به پیی بفرموی: بهه، به کسه ده بی.

(۱۴) - ﴿فَسُبْحَانَ الَّذِي يَدْعُو مَلَكَوْتُ كُلِّ شَيْءٍ﴾، پاکیی بو نه و زاتهی که مولکی فراوانی هموو شتیکی به دهسته، ﴿مَلَكَوْتُ﴾، زیده رو ییکردنه له (مَلِك) دا، وهك (رَحْمَةٌ و رَحْمَت، زَهْبَةٌ و زَهْبُوت)، گوتراوه: (زَهْبُوتٌ خَيْرٌ مِنْ رَحْمَت)، خه لک لیت بترسی و سامت لی بکات، باشتره له وهی به زه بیان پیتدا بی، خوا ده فرموی: پاکیی بو نه و زاتهی که مولکی فراوانی هموو شتیکی به دهسته.

(۱۵) - ﴿وَالَّذِي تَرْجَعُونَ﴾، ته نیا بو لای ویش ده گپردینه وه.

کورتە باسیک: شەش بەلگەى بەهیز.

لەسەر زیندوو کرانهوهى مردوووان

۱- ﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾، ئەو کەسە دەپزینیتەوه کە یەکەمجار پێیگەیاندوه، دروستیکردوه، یەکەمجار دروستکردنی هەر شتیک بە زەحمەتتەرە - بە عەقلى تێمە - لە دووبارە کردنهوهى، وهك پێشتریش گوتمان: بابایەك كە شتیک دروست دەکات، ئنجا کۆمپیوتەرێکە، یان: گۆزەبەکە، یان: کتیبیک دەنووسن، خانوویەك دروستدەکات، وهختیک تێکی دەدا، دەتوانن چاکتری دروست بکاتوه، گومانى تێدانیه، تێمەى بەشەر ئەوه دەتوانین، ئەمە تەنیا بۆ نیزیك خستنهوه لە عەقله، ئەگەرنا لە لای خوا ﷻ ناسان و زەحمەت نیه، هەمووی وهك یەکە.

۲- ﴿وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾، ئەو (خوا) بە هەموو دروستکراویکیش زانایه، دەزانن چۆنى دروست بکات، هۆکاره کانی دروستکردنی، هەموو دروستکراوه کان لەبەر دەستی خوای پەرورەدگار دان، هەموو نامپازه کانی دروستکردن، کە تێمە نایانزانین، لەبەر دەستی خوا دان، کەسێک بە هەموو دروستکراویک زانا بیت، نامپازه کانی دروستکردنی لەبەر دەست دا بن، زیندووکردنهوهى لى عاسن نابن.

۳- ﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا﴾، ئەو زاتەى کە لە درەختى سهوز، ناگرى بۆ پەرەخساندوون، ئەمە:

ا- چ مەبەست پێى ئەوه بى کە هەموو دارو درەختەکان، لە ئەنجامى تیشکە پێکهااتندا گەشە دەکەن و، تاکو ئەندازه بەکى زۆر تیشكى خۆر، لە خۆیاندا کۆدەکەنوه،

ب- چ مەبەست ئەوه بى، کە خەلۆوزى بەردو ئەوت و گاز، هەمووی لەو دارو درەخت و سهوزاییه کە لەسەر زهوى بووه، لە ئەنجامى ئەو گۆرانکاریانەى بەسەر زهویدا هاوون، کەوتوونه ژێر زهوى، دواى گۆراون و شیبوونهوه، بوونه ئەوت و خەلۆوزى بەردو گازو ... هتد.

ج- چ مہ بہ ست نہو مانا سادہ یہی لیکدانی دوو دہرختی (مرخ) و (عفار) بے کہ دادہ گیرسین.

۴- ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ يَقْدِرُ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ﴾، نایا کہ سٹیک کہ ناسمانہ کان و زہوی ہتیاونہ دی، بہ توانا نیہ کہ وئنهی نہوان دروست بکاتہوہ؟ یانی: کہ سٹیک شتیکہ گہورہی پیں دروستکراہن، شتیکہ گچکہی ناسانتر پیں دروست دہ کرئی، کہ سٹیک شتیکہ قورسی دروست کردہن - بہ نسبت تئمہوہ - دیارہ شتیکہ ناسان باشر دروست دہکات.

۵- ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾، فہرمانی خوا کاتیک بیہوی شتیک بکات، ہر پیں بفہرموی: بہ، یہ کسہر دہہن، تہم تہ عبیرہ کہ جاری دیکہش قسہمان لہ کردوہ، لہ سوورہتی (النحل) دا لہو بارہوہ بہ وردیہ قسہمان کردوہ، تہم: ﴿كُنْ فَيَكُونُ﴾، بہ، دہہن، مہ بہ ست نہوہ نیہ خوا بفہرموی: بہو، نہویش بین، بہ لکو مہ بہ ست پیں وینا کردنی زوو پہیدا بونوی ہر شتیکہ، کہ خوا بیہوی پہیدای بکات، کہ بو تئمہ ناسانترین شیوہ نہوہیہ، کہ بہ شتیکہ بلئی: بہ، بہ کہ سٹیک بلئی: برؤ، یہ کسہر برؤا، بہ کہ سٹیک بلئی: لاجؤ، یہ کسہر لاجچہ، نہوہ لہ لای تئمہ ناسانترینہ، خواہی پہروہ ردگاریش نہو ناسان دروست کردنی خوئی، دہخاتہ قابلیکی تہ عبیریہوہ، کہ بہ شتیکہ بفہرموی: بہ، یہ کسہر بیہ، تہگہرنا شتیکہ نہہن، چؤن خوا دہیدوئنی؟ بہ لام مہسہلہ کہ نیزیکی خستنہوہیہ لہ عہقلی تئمہ.

۶- ﴿فَسُبْحٰنَ الَّذِي يَبْدِئُ مَلَكُوتَ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾، پاکہی بو نہو زاتہی کہ مولکی ہموو شتیکہ بہ دہستہ، کہ سٹیک مولکی ہموو شتیکہ بہ دہستہ ہن، بیگومان، زیندو و کردنہوہو ژیانندنہوہی مروفانی لہ بہر عاسق ناہن.

خوا بہ لوتف و کہرہمی خوئی یارمہ تییمان بدات، ہہرچی چاکترو زیاتر لہگہل کہ لامی خوادا کارلیک بکہین و، زیاتر لیتتیکہین و پتیبیکہین و پہروہردہ بین، تاکو سہرہنجام زیاتر لہ خوا نیزیکی بینہوہو، بہندایہ تیبی بو خوا بکہین، بیگومان کاتیک تئمہ تاک تاکمان بہندایہ تیبی باشر و چاکتر بو خوا دہکہین.

كۆمەنگايەكى تەندروسترو تۆكمەترو چاكرمان دەبن، كۆمەنگايەكى بەختەوهرمان دەبن لە دنیاداو، كۆمەنگايەكى سەرفرازمان دەبن لە رۆژی دوایدا، كۆمەنگايەك ئیسهپاتی كرددبن كه لە ژیانی دنیای دا، تەنیا خوای پەرستوهو، شوین كۆتا رەوانەكراوی خوا كهوتوهو، پەپرەویی لە بەرنامەى خوا كردهو.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

تہ فیسیری سوورہ تی

الصَّافَاتِ

دەستپێک

بەرێزان!

نەمرۆ که (۹)ی موحرره می سالی (۱۴۴۱)ی کۆچییه، به رانبهر (۸/ ۹ / ۲۰۱۹)ی زایینی، خوا پشتیوان بێ دەست دهکهین به تەفسیرکردنی سوورەتی (الصافات). سەرەتاش وهك عادهتی خۆمان پێناسه و نێوهپرۆکی ئەم سوورەته موبارەکه له چهوت (۷) بڕگه‌دا ده‌خه‌ینه‌ ڤوو:

پێناسه‌ی سوورەتی (الصافات) و بابەته‌کانی

(۱) - ناوی ئەم سوورەته:

ئەم سوورەته ناوی سوورەتی (الصافات)ه، هیچ ناویکی دیکه‌ی نه‌، نه‌وه‌نده‌ هه‌یه‌ (السیوطی) له‌ (الإتقان في علوم القرآن) دا گوتوووه‌تی: (رَأَيْتُ فِي كَلَامِ الْجَعْفَرِيِّ أَنَّ سُورَةَ الصَّافَاتِ تُسَمَّى: سُورَةَ الذَّبِيحِ) واته‌: بینیومه‌ له‌ قسه‌ی چه‌به‌ریی دا (به‌کێکه‌ له‌ زانایان) که‌ سوورەتی (الصافات) پێی گوتراوه‌: (سُورَةُ الذَّبِيحِ) واته‌: سوورەتی ئەو پیاوه‌ی که‌ هێزایه‌ سه‌ر سه‌رپران، که‌ ئیسماعیله‌ النَّبِيِّ، به‌لام دواپی خوا به‌رانیکی کرده‌ به‌لاکێره‌وه‌ی، به‌لام هیچ به‌لکه‌به‌کی له‌و باره‌وه‌ نه‌هێناوه‌.

ئاشکراشه‌ هۆی ناو‌نرانی به‌ (الصافات)، هاتنی وشه‌یه‌ی (الصافات)ه له‌ سه‌ره‌تایه‌وه‌، وه‌ك زۆر له‌ سوورەته‌کان نه‌و وشه‌یه‌ی که‌ له‌ سه‌ره‌تایانه‌وه‌ دی، بۆیان ده‌کری به‌ ناو وه‌ك سوورەته‌کانی: (یس، طه، فاطر، ص).

۲- شوینی دابه زینی:

ئەم سوورەتە سوورەتێکی مەككەییە بە رای تیکرای زانیان، نەمبیینووە هیچ زانیەك لەو بارەووە راجیایی هەبێ و، مشتومریان لەو بارەووە نەبوو.

۳- ریزبەندیی لە موصحف و دابه زیندا:

ئەم سوورەتە لە ریزبەندیی موصحفدا، ژمارە (۳۷)ە، لە ریزبەندیی دابه زین (ترتیب النزول)دا، ژمارە (۵۶) یان (۵۵)ە، پێش (لقمان) و پاش (الأنعام) دابه زیووە.

۴- ژمارە ی ئایەتەکانی:

ژمارە ی ئایەتەکانی ئەم سوورەتە، لە لای زۆریە ی هەرە زۆری زانیان، نەوانە ی کە پەسپۆرن لە سەرژمێری ئایەتەکانی سوورەتەکاندا، زۆریە یان سەدو هەشتاو دوو (۱۸۲) یان داناو، هەندیکیش گوتویانە: سەدو هەشتاو یەكە (۱۸۱)، هەر بۆ جەختکردنەو هوش دووبارە ی دەکەینەو، زۆر جاری دیکەش گوتوو مانە کە مەبەست لە جیاوازیی ژمارە ی ئایەتەکان، ئەووە نیە یەکیکیان بێن: ئەو پستە قورئانییە هەیه لەو سوورەتەداو، ئەوی دیکە بێن: نیە! بەلکو درێژی و کورتیی پستەکانە، کە ژمارە ی ئایەتەکان کەم و زیاد دەکات، بۆ وێنە: هەندیکیان پستە یەك لە تێوەراستی دەووستن و، دەیکەنە سەرە ئایەت، هەندیک ی دیکەشیان تاکو کۆتایی پستەکە دەچن و دەیکەنە یەك ئایەت، بۆیە ژمارە ی ئایەتەکان کەم و زیاد دەکات، نەك لەبەر ئەووە ی هەندیکیان بێن: فلان پستە لە قورئاندا یە، ئەوانی دیکە بێن: نیە!

۵- نېوھ رۇكى:

ئەم سۈرەتەش خاۋەنى ھەمان نېوھ پۇكى سۈرەتە مەككە يەكەنە بە گشتىي
 و، بە مەبەستى تېشك خستەن سەر جوگرافىيى دابەش بوونى ئايەتە كانى بەسەر
 بابەتە كانىدا دەلئىن: سەدو ھەشتاۋ دوو (۱۸۲) ئايەتە كەي ئەم سۈرەتە موبارەكە،
 ئاۋا دابەش بوون: {۷۴ + ۷۴ + ۳۴ = ۱۸۲}

أ- (۷۴) ئايەتى يەكەم، چۈرەدە (۱۴) ئايەتەن لە بارەي خواناسىي و بەلگە كانىيە ھەن،
 شەست (۶۰) یشيان بە گشتىي لە بارەي قىامەتە ھەن: زىندوو كرانە ھە، سزاۋ پاداشت،
 بەھەشت و دۆزەخ ... ھتە.

ب- (۷۴) ئايەتى دوو ھەمىش لە بارەي بەسەرھاتى نۆ لە پىغەمبەرەنە ھەن: نووح، ئىبراھىم،
 ئىسماعىل و ئىسحاق، مووسا ھاروون، ئىلياس، لووط، يونس (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)،
 ئەۋانىش بەم چۆرە ئايەتە كانىان بەسەرەدا دابەش كرەن:

۱- بەسەرھاتى نووح: (۷۵ - ۸۲) ھەشت ئايەت.

۲- بەسەرھاتى ئىبراھىم و ھەردوو كورەكەي (ئىسماعىل و ئىسحاق): (۸۳ - ۱۱۳) سى
 و يەك ئايەت.

۳- بەسەرھاتى مووسا ھاروون: (۱۱۴ - ۱۲۲) نۆ ئايەت.

۴- بەسەرھاتى ئىلياس: (۱۲۳ - ۱۳۲) دە ئايەت.

۵- بەسەرھاتى لووط: (۱۳۳ - ۱۳۸) شەش ئايەت.

۶- بەسەرھاتى يونس: (۱۳۹ - ۱۴۸) دە ئايەت.

ج- (۳۴) ئايەتى كۆتايى، تەۋەرى سەردەككىيان پوۋچە لىكردنە ھەي ھەندىك بىرو بۆچوونى
 ئەفسانەيى ھاۋبەشەدانە رەكەنە، لە بارەي فرىشتەكان و جندو، پەيوەندىيان لەگەل خۋاي
 بەرزو بىن وىنەداۋ، لە كۆتايىش ھۆشدارىي درلەۋتە كافرەكان و ھەرەشەيان لىكراۋە،

کۆتایی نهم سوورده ته موباره کەش به سَن نایه تی به هیزو پیزی خوی پهره ردگار هاتوه، که بریتین له: ﴿سُبْحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعٰزَمَةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ﴾ (۱۸۰) و ﴿مَسٰنِمٌ عَلٰی الْمُرْسَلٰتِ﴾ (۱۸۱) وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۸۲﴾، که پاکیی ده برینه بۆ خوی پهره ردگاری جیهانیان، سهلام و ناشتی و خیزو خوشیی ناردنه بۆ پیغه مبهران و، ستایشکردنه بۆ خوی پهره ردگاری جیهانیان.

٦- تاییه تمه ندییه کانی نهم سوورده ته:

١- نهم سوورده ته له ریزبه ندیی موصحه فدا، یه که مین سوورده ته به سویند پیخواردنی دروستکراوان دهست پئ بکات: ﴿وَالصَّغٰنِ سَفَا﴾ (١٠١)، له ریزبه ندیی موصحه فدا یه که مینه که بهو شیوه یه دهست پئ بکات، نه که رنا دوایی سوورده تی دیکه زۆرن، که سویند به دروستکراوان خوراره.

٢- ته نیا له م سوورده ته دا له بهه شته وه قسه کردنی براده ریک له گه ل براده ریکی دۆزه خیدا هاتوه، له نایه ته کانی: (٥١ - ٦١) له و یازده نایه ته دا، له هه موو قورئاندا ته نیا لیره دا هاتوه که له بهه شته وه یه کیک قسه بکات، له گه ل هاوه لیکه له دۆزه خ دا.

٣- دره ختی زه ققوم ته نیا له م سوورده ته دا به وردیی باس و پیناسه ی کراوه، باسی به ره که ی کراوه، له کوئی دهرۆی و، چۆن خوا کردوو یه تی به مایه ی سزادان بۆ کافره کان، نه ویش له نایه ته کانی: (٦٢ - ٦٧) دا باسی نه و دره خته کراوه.

٤- ته نیا له م سوورده ته دا باسی هه ولدانی نیبراهیم بۆ سه برینی کوره که ی نیسماعیل (عَلَيْهِمَا الصَّلٰةُ وَالسَّلَام) کراوه، له نایه ته کانی: (١٠١ - ١١١).

٥- ته نیا له م سوورده ته دا باسی ناردنی ئیلیاس کراوه بۆ لای گه له که ی، که (بغل) یان په رسته وه، له شویتی دیکه ناوی ئیلیاس هاتوه، به لأم ته نیا لیره دا باسی ناردنی ئیلیاس کراوه بۆ لای گه له که ی، که بتیکیان په رسته وه به ناوی: (بغل).

۶- نهوهی که خوا پرووه کی (يَقْطِينِ)ی لهسه ر یونوس رواندوه، ته نیا لهه سوږه ته دا هاتوه، له نایه تی (۱۴۶)دا، له شوینی دیکه دا باسی یونوس صَلَّى کراوه، به لام ته نیا لیره دا باسی رواندنی (يَقْطِينِ) واته: کووله که لهسه ر یونوس کراوه.

۷- زورترین ژماره له فورئاندا هاتین، که بریتیه له سه ده هزار (۱۰۰،۰۰۰) ته نیا لهه سوږه ته دا هاتوه: ﴿وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِرُوحِنَا وَقَالُوا إِنَّهُ لَشَيْءٌ مُّجْتَمِعٌ﴾.

۸- چهند وشه یه کی تابهت بهه سوږه ته وه:

- ۱- ﴿طِينٍ لَّازِبٍ﴾، ۲- ﴿يَقِشُّ كَكُونٌ﴾، ۳- ﴿طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ﴾، ۴- ﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾، ۵- ﴿وَتَلَّهُمُ اللَّجِينِ﴾، ۶- ﴿يَقْطِينِ﴾.

۷- دابهش کردنی بو چهند دهرسیک:

کوی نایه ته کانی نهه سوږه ته، بو شهش دهرسان دابهش ده که یین:

دهرسی یه که م: نایه ته کانی: (۱ - ۲۶) واته: بیست و شهش نایهت ده گریته خوئی، که وهک پتسه کیهک وایه بو کوی نایه ته کانی نهه سوږه ته، باسی خواناسیی و، به لگه کانی خوا ناسیی، باسی رۆژی دوايي و، باسی نهوه که خوا صَلَّى ناسمانی پاراستوه له وه که شه یئانه کان گوئی له قسه ی فریشتان بگرن و ... هتد.

دهرسی دووهم: نایه ته کانی: (۲۷ - ۴۹) واته: بیست و سنی نایهت ده گریته خوئی، که تییان دا مشت و مری ده مرست و شوینکه وتووانی دۆزه خیی و، سه رهنجامی شوومیان خراوه ته روو.

دهرسی سیهه م: نایه ته کانی: (۵۰ - ۷۴) که بیست و پینج نایه ته، نهویش بریتیه له ته ماشا کردنی دۆزه خ و، سزای سه ختی دۆزه خییان له لایهن بههه شتیانه وه، یان یه کیک له بههه شتیانه وه.

دەرسى چوارەم: ئايەتە كانى: (۷۵ - ۱۱۴) چل و يەك ئايەتە، بەسەرھاتى نووح و ئىبراھىم (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ديارە لە دوو توتى بەسەرھاتى ئىبراھىمدا باسى ئىسماعىل، بەلام بە بن ناوھىتان و، باسى ئىسحاقىش، بە ناوھىتان كراوہ.

دەرسى پىنچەم: ئايەتە كانى: (۱۱۶ - ۱۴۸) كە سى و پىنچ ئايەتە، باسى مووسا و ھاروون و ئىلياس و لووط و يونس، باسى ئەو پىنچ پىنچەمبەرانە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) كراوہ.

دەرسى شەشەم و كۆتايى: ئايەتە كانى: (۱۴۹ - ۱۸۲) كە سى و چوار ئايەتە، ھەك پىشتر كۆمان: ھەمووى باسى پووجە لكردنه وەى چەند بىرۆكە يەكى بت پەرستانە، لەمەر فرىستان و جندە كان و، چۆنە تىي پەيوەندىيان لە گەل خوادا
 ﷻ

❖ دهرسی په کم ❖

بیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان له بیست و شه‌ش (۲۶) نایه‌تی سه‌ره‌تای نهم سووره‌ته پیکدی:
 (۱ - ۲۶)، سه‌ره‌تای نهم دهرسه باسی خواناسیی و به‌لکه‌کانی په‌روه‌دگار تیی خویابه
 ﷻ دواپی باسی نکو و لیکردنی بیپروایانه له زیندوو کرانه‌وه‌وه، وه‌لامدرا نه‌وه‌ویانه
 به پیشاندانی دیمه‌نی هاتنی قیامت و، فه‌رمان کران به خپرانه‌وه‌ی بیپروایان
 و پاگیرانیان بو پرسیارو وه‌لام.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿۱﴾ وَالصَّافَّاتِ صَفًا ﴿۲﴾ فَالزَّجْرَتِ ذُجْرًا ﴿۳﴾ فَالتَّالِيَتِ ذِكْرًا ﴿۴﴾ إِنَّ إِلَهُكُمْ لَعِزُّذٌ ﴿۵﴾ رَبُّ
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا رَبُّ الْمَشْرِقِ ﴿۶﴾ إِنَّا زَيْنًا أَلَمَّا الَّذِي بِيَوْمِ الْكُوفِ ﴿۷﴾ وَحَفَظًا
 مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ ﴿۸﴾ لَا يَسْمَعُونَ إِلَى التَّلَاجِلِ الْأَعْلَىٰ وَيَقْدِفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴿۹﴾ دُخْرًا وَمِمَّ
 عَذَابٌ وَاصِبٌ ﴿۱۰﴾ إِلَّا مَنْ خَلَّفَ الْلُطْفَةَ فَاتَّبَعَهُ، يَهَابُ نَافِثٌ ﴿۱۱﴾ فَاسْتَفْهِمَهُمْ أَمْ أَسْدُ خَلْفًا أَمْ
 مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْتَهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ ﴿۱۲﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿۱۳﴾ وَإِنَّا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿۱۴﴾
 وَإِنَّا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخَرُونَ ﴿۱۵﴾ وَقَالُوا إِن هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿۱۶﴾ أَوَدَا مِنَّا وَكُنَّا نُرَاا وَعَطَلْنَا
 لِنَا لَتَسْمُوتُونَ ﴿۱۷﴾ أَوَدَا نَاوْنَا الْأَوْلُونَ ﴿۱۸﴾ قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ ﴿۱۹﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ
 يَنْظُرُونَ ﴿۲۰﴾ وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمَ الْاِزِينِ ﴿۲۱﴾ هَذَا يَوْمَ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿۲۲﴾ ﴿۲۳﴾
 نَحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَرْوِيهِمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿۲۴﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَأَعَدُّوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ لِلْجَحِيمِ ﴿۲۵﴾
 وَقَوْمَهُمْ أَنَّهُمْ سَخِرُونَ ﴿۲۶﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْصَرُونَ ﴿۲۷﴾ بَلْ هُمْ أَلِيمٌ مُتَسَلِّطُونَ ﴿۲۸﴾ ﴿۲۹﴾

مانای ده قاو ده قی نایه ته کان

{سوئند به ریزبووان به رتک و پتکیی ﴿١﴾ نجا سوئند به تیوه خوران، به توندیی ﴿٢﴾ نجا سوئند به زیکر خوئنه رهوان ﴿٣﴾ به دئیایی په رستراوتان ته نیا به یککه ﴿٤﴾ په روه ردگاری ناسمانه کان و زهوی و نه وهی تیوانیان و، خاوه نی خوزه ه لاته کانه ﴿٥﴾ بیگومان تیمه ناسمانی نیزیک (له تیوه) مان به جوانیی نه ستیره کان رازاندو ته وه ﴿٦﴾ هه روه ها بؤ پاراستیان له هه ر شه ی تاتیکی یاخیی ﴿٧﴾ (شه ی تانه کان له ترسان) گوئی بؤ (بیستنی قسه ی) کومه لئی بالاتر (له فریستان) هه لئاخهن و، له هه موو لایه که وه بلتسه باران ده کرین ﴿٨﴾ (نهو بلتسه باران کردنه) بؤ دوورخستنه وه یان و (له رۆژی دوایش دا) سزاو نازاریکی به رده و امیان هه به ﴿٩﴾ (شه ی تانه کان هیچ هه و آل و زانیاریه کیان چنگ ناکه وئی) مه گهر که سیک به په نهانیی (هه و آلیک) برقتنی، نه ویش بلتسه به کی سووتینه رو کونگهر شوینی ده که وئی ﴿١٠﴾ (نه ی موحه ممه د ﴿١١﴾) لییان بیره سه: نایا جه سه ته ی وان به هیژتره، یان نهو دروستکراوانه ی دیکه که دروستمان کردوون؟ تیمه نه و امان له قورپکی پتکه وه جه سپاو دروست کردوه ﴿١٢﴾ به لکو (تؤ) سه رت سوپماو نه و انیش گالته ده که ن ﴿١٣﴾ نه گهر یادیشیان بخرتیه وه و ناموژگاریی بکرین، په ند وه رناگرن ﴿١٤﴾ هه ر کاتیکش نیشانه به ک (له نیشانه کانی خوا) بینن، به خه سستی گالته (ی پن) ده که ن ﴿١٥﴾ هه روه ها گوئیان: نه مه ته نیا جادوویه کی ناشکرایه ﴿١٦﴾ نایا کاتیک مردین و بووینه وه گل و تیسقان (ی پرتوو کاو) نایا زیندوو ده کرینه وه؟ ﴿١٧﴾ هه روه ها نایا باب و باپیرانی به که میسمان (زیندوو ده کرینه وه)؟ ﴿١٨﴾ بلتی: به لئی (زیندوو ده کرینه وه)، له حالیکدا که تیوه ملکه چن و زه بوونیشن ﴿١٩﴾ نهو (زیندوو کرانه وه به) ته نیا به ک تیوه خورین و ده نگدانه، به کسه ر نه وان ته ماشا ده که ن ﴿٢٠﴾ گوئیشیان: نه ی هاوار بؤ تیمه! نه مه رۆژی سزاو پاداشته! ﴿٢١﴾

(بیان دهگوتری): ئەمە ئەو رۆژی لێک هەلاواردنەیه، که ئیوه به درۆتان دادەنا
 (۱۱) (خوا به فریشتەکانی فەرموو): ئەوانەى ستهمیان کردووه هاووینهکانیان
 کۆبکه نهوهو، ئەو شتانهش که دهیانپهرستن (۱۲) له جیاتی خوا، ئنجا بهرەو رتی
 کلپه‌ی دۆزهخ پرتنمایان بکه‌ن (۱۳) (پیش خرا‌نه دۆزه‌خیش) رایانگرن، بیگومان
 ئەوان پرسیار لێکراون (۱۴) ئەوه جیتانه! بۆچی هاوکاریی به‌کدی ناکه‌ن! (۱۵)
 به‌لکو ئەم‌رۆ ئەوان به‌ته‌واوی (بۆ خوا) ملکه‌چن (۱۶).

ئشیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له‌ وشه‌کان

(وَالصَّافَّاتِ): (الصَّفْ: أَنْ تَجْعَلَ الشَّيْءَ عَلَى حَسَبِ مُسْتَوٍ، صَفَّفْتُ كَذَا: جَعَلْتُهُ
 عَلَى صَفٍّ،) (صَف): ئەوه‌یه که شتیک له‌سه‌ر هێتیک‌ی راست دابنیت، (صَفَّفْتُ
 كَذَا) واته: ئەو شتم ریز کرد، یان له‌سه‌ر ریزم دانا، (صَافَات) کۆی (صَافَّة)
 یه، (صَافَّة)ش کۆی (صَاف)ه‌ واته: کۆمه‌له‌ ریز بووه‌کان، که وه‌ک دوایی باسی
 ده‌که‌ین، مه‌به‌ست له‌و فریشتانه‌یه که ریز ده‌به‌ستن.

(فَالرَّجْرَجِ): (الرَّجْرَجُ: طَرْدٌ بِصَوْتٍ، ثُمَّ يُسْتَعْمَلُ فِي الطَّرْدِ تَارَةً وَفِي الصَّوْتِ أُخْرَى،)
 (رَجْرَج): بریتیه له‌ ده‌رکردن و تێوه‌خو‌رین به‌ ده‌نگ، دوایی جارێک بۆ ده‌رکردن
 به‌کارده‌ی، جارێکیش بۆ ده‌نگ به‌سه‌ردا هه‌لتنان و تێوه‌خو‌رین.

(تَارِدٍ): (الْمَارِدُ وَالْمَرِيدُ مِنْ شَيْطَانِ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ: الْمُتَقَرَّبُ مِنَ الْخَيْرَاتِ،) وشه‌ی:
 (مَارِد) و (مَرِيد) له‌ شه‌یتانه‌کانی جندو مرو‌ف، که‌سێکه که له‌ هه‌رچی چاکه‌یه
 دایندرابی، و، خو‌ی به‌کلا کردبیته‌وه‌ بۆ خراپه‌کاری.

(دُحْرًا): (الدَّحْرُ: الطَّرْدُ وَالْإِبْعَادُ،) وشه‌ی: (دَحْر): بریتیه له‌ ده‌رکردن و
 دوورخستنه‌وه.

(وَاصِبٌ): به رده‌وام (وَاصِبٌ: دَائِمٌ، وَصَبَ وَصُوبًا: دَامَ، وَصَبَ الدُّيْنُ: وَجَبَ)، ده‌گوتری: (وَصَبَ وَصُوبًا أَي: دَامَ) واته: به رده‌وام بوو، دیسان ده‌گوتری: (وَصَبَ الدُّيْنُ: وَجَبَ) واته: دینه‌که پتویست بوو، یاخود: (وَصَبَ الدُّيْنُ: وَجَبَ) واته: قهرزه‌که پتویست بوو.

(خَطِيفٌ): (الْخَطِيفُ: الْإِخْتِطَافُ، الْإِخْتِطَافُ بِشُرْعَةٍ)، (خَطَفَ) و (إِخْتِطَافٌ) بریتین له پفاندنی شتیک به دزی، به خیرایی.

(شِهَابٌ): (الشَّهَابُ: الشُّعْلَةُ السَّاطِعَةُ مِنَ النَّارِ الْمُوقَدَةِ)، (شِهَابٌ): بریتیه له بلیسه‌یه‌کی تیشکده‌ر، له ناکرئک که داگیرسابی واته: پریشکه ناگر.

(ثَاقِبٌ): (الثَّاقِبُ: الْمُخِيءُ الَّذِي يُثَقِّبُ بِنُورِهِ وَإِضَائَتِهِ، مَا يَقَعُ عَلَيْهِ)، (ثَاقِبٌ): بریتیه تیشکده‌رئک که به تیشکه‌که‌ی ههر شتیک بیکه‌وته سهر، کونی ده‌کات.

(الْأَزِيبُ): (الْأَزِيبُ: الثَّاقِبُ الشَّدِيدُ الثُّبُوتِ)، (الْأَزِيبُ): شتیک که چه‌سپا بی به شتیکه‌وهو، زور پیوه چه‌سپاوو مه‌حکه‌م بی.

(ذَخِرُونَ): (ذَاخِرٌ: ذَلِيلٌ، أَذْخَرْتُهُ فَذَخَرْتُ: أَذَلْتُهُ فَذَلُّ، (ذَاخِرٌ) به مانای ملکه‌ج دی، ده‌گوتری: (أَذْخَرْتُهُ فَذَخَرْتُ) واته: ملم پی که چکرد ملی که‌ج بوو، وه‌ک (أَذَلْتُهُ فَذَلُّ) زه‌بوونم کرد، زه‌بوون بوو.

(أَرْزَجَهُمْ): (أَي: أَضْنَقَهُمْ، أَشْكَالَهُمْ وَأَشْبَاهَهُمْ) واته: نه‌وانه‌ی که له‌گه‌ل واندنا هاوولن، وینه‌ی نه‌وانن، شتیه‌ی نه‌وان ده‌کن، هه‌ندی‌کیش گوتوو‌یانه: (أَرْوَجَ) کوی (رُوجٌ)، واته: نه‌وانه‌ی که پیکه‌وه جووتن، واته: پیاوه‌کان و هاوسه‌ره‌کانیان، به‌لام زیاتر وا پنده‌چی مه‌به‌ست پیی هاوشتیه‌کانیان بیت.

مانای گشتیی نایه‌ته‌کان

سه‌ره‌تا ده‌لئین: له نایه‌تی یه‌که‌م تا‌کو هه‌فتاو چوار، وه‌ک پیتیش‌تیش با‌سمان کرد: هه‌مووی پتکه‌وه په‌یوه‌سته، چه‌ند نایه‌تیکیان له‌باردی خواناسیی و خوا به‌یه‌ک‌کرتنه‌وه‌ن، نه‌وانی دیکه هه‌موویان له باره‌ی قیامه‌ته‌وه‌ن، به‌لام ئیمه‌ دابه‌شمان کردوو‌ن بۆ سۆ دهرس، بیست و شه‌ش (۲۶)، به‌ بیست و سۆ (۲۳)، به‌ بیست و پینج (۲۵)، که هه‌مووی ده‌کاته هه‌فتاو چوار (۷۴).

خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ده‌فه‌رمووی: (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)، به‌ ناوی خ‌وای به‌ به‌زه‌یی به‌خشنده، واته: ده‌ست پت بکه‌ن به‌ ناوی خ‌وای به‌ به‌زه‌یی به‌خشنده، یاخ‌ود ده‌ست‌پت‌کردنم به‌ ناوی خ‌وای به‌ به‌زه‌یی به‌خشنده، زۆر جار‌ان گوتوو‌مانه، به‌لام چه‌ند دووباره‌ی بکه‌ینه‌وه، هه‌ر ده‌به‌ینن، مادام خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ له سه‌ره‌تای سه‌دو سیزده (۱۱۳) له سوورپه‌ته‌کانی قورئاندا (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) ی کردوه‌و (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) یکی زیادیش له سوورپه‌تی (النمل) دا هاتوه‌ واته: سه‌دو چوارده‌ جار (۱۱۴) ئەم رسته موباره‌که دووباره‌ بۆته‌وه، ئیمه‌ش نه‌وه‌ی که پت‌بیست بکات، هه‌میشه له روونکردنه‌وه‌ی چه‌مک و واتایه‌که‌ی، دووباره‌ی ده‌که‌ینه‌وه: هه‌رکات ئەم رسته موباره‌که بگوتری: به‌لای که‌مه‌وه، پت‌بیسته چوار واتا له عه‌قل و دل دا ناماده بکرتین:

۱- ئەو کاره که ده‌ستی پت‌ده‌که‌م، به‌ ناوی خوا ده‌یکه‌م، نه‌ک به‌ ناوی خۆم، یان به‌ ناوی که‌سیکی دیکه‌وه.

۲- ئەو کاره که ده‌یکه‌م، بۆ رازی‌کردنی خوا ده‌یکه‌م، نه‌ک بۆ رازی‌کردنی که‌سیکی دیکه، یان بۆ بۆ هه‌تانه‌ دی نامانجیکی دیکه.

۳- ئەم کاره که ده‌یکه‌م، به‌ پتی به‌رنامه‌ی خواو ئەو رپ‌بازه‌ی دایناوه، ده‌یکه‌م.

۴- ئەم كارە كە دەيكەم، بە ھەوّل و توانايەك كە خوا بۆي رەخساندووم، دەيكەم ئەك بە شان و شەوكتە تى خۆم.

ئەو چوار واتايە زۆر گەورەو گرنگە، پئويستە مروؤف لى دلى خويان بگرى، كاتيك دەلى: (بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ).

﴿وَالصَّفَّاتِ صَمًا﴾، سوتند بەوانەى كە ريز بوون بە ريك و پئيكى، بە ريز بوون، ەك دوايى لى مەسەلە گرنگەكاندا روونى دەكەينەو، ھەرچەندە توتۇرەروان چەند مانايەكيان بۇ ھىناون، بەلام زۆربەيان لەسەر ئەو رايەن كە ليرەدا قسە لى فرىشتەكانەو، ھەر سى سوتندەكان مەبەست پئيان فرىشتەكانن، ھەندىكيشيان گوتويانە: ھى بەكەميان مەبەست پئى فرىشتەكانە، ھى دووم مەبەست پئى كۆمەئىكى ديكەيە، ھى سئىھەميان مەبەست پئى كۆمەئىكى ديكەيە، بۇ وئىنە گوتويانە: ﴿وَالصَّفَّاتِ صَمًا﴾، واتە: ئەو فرىشتانەى كە ريز بوون بە ريزبوون، ﴿فَالزَّجْرَتِ زَجْرًا﴾، مەبەست پئى ئەو جەنگاۋەرانەيە كە ۋلاخەكان دەنگ دەدەن، يان دوژمن دەنگ دەدەن و تئيانەو دەخوون، ﴿فَالنَّالِيَتِ ذِكْرًا﴾، ئەوانەى كە قورئان دەخوئىن و، ئايەتەكانى خۋاى پەرۋەردگار دەخوئىنەو.

بەلام ۋا پئدەچى ئەو مانايە راستتربىن كە: ﴿وَالصَّفَّاتِ صَمًا﴾، ئەو فرىشتانەى كە ريز بوون بە ريز بوونئىكى چاك، بە ريك و پئيكى، ﴿فَالزَّجْرَتِ زَجْرًا﴾، ئەو فرىشتانەى كە تئيوەدەخوون، لى كئىوە دەخوون؟ لى كافرانەو دەخوون، يان لى شەيتانەكانەو دەخوون، كە گوئى لى قسەى فرىشتان بگرن، ياخود لى ھورەكانەو دەخوون، دەنگيان دەدەن، يان لى دوستكراۋەكانەو كە خوا پئى سباردوون سەرپەرشتيان بگەن، ﴿فَالنَّالِيَتِ ذِكْرًا﴾، ئەوانەى زىكرى خۋا، كە قورئانە دەخوئىنەو، ياخود يادى خوا دەكەن و وشە بەرزو بە پئىزەكان دەئىنەو.

نه گهر مه به ست پئی نایه ته کان بی واته: نایه ته کان بو پیغه مبه ری خاتمه ﴿﴾
 دینن و، نه گهر مه به ست پئی زیگری ره ها بی، واته: وشه به رزو به پیژده کان
 ده لّین، وه که به پاکگرتنی خوا، ستایش کردنی خوا، به مه زنگرتنی خوا.

سویند به وانه: ﴿إِنَّ إِلَهَهُمْ لَوَاحِدٌ﴾، به دلنایی په رستراوی نئوه به کیکه، ته نیا
 به که په رستراوه که شایسته ی په رستران بی، نه ویش کیسه؟ ﴿رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
 وَمَا بَيْنَهُمَا رَبُّ الْمَشْرِقِ﴾، په روه ردگارو خاوه و مشورورخوری ناسمانه کان و زهوی
 و نه وهی ده که ویته نئوانیانه وه، هه روه ها په روه ردگارو خاوه نی پوژه لاته کانیشه،
 واته: هه موو نهو شوئناهی که به درژیایی سأل خور لئیانه وه هه لدی، له
 شوئی دیکه دا ده فه رموی: ﴿رَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ﴾ ﴿المعارج﴾، په روه ردگاری
 خوره لات و خورئاوایه کان، هه موو (مشرق) یک (مغرب) یکی له به رانبه ردایه، له
 ماوهی نهو سی سه دو شه ست و پینج (۳۶۵) پوژهی سالد، به لکو له ماوهی
 هه ر چرکه به ک و هه ر خوله کیک دا خور خوره لاتیکی دیارییکراو هه به،
 هه روه ک خورئاوایه کی دیارییکراویش هه به له به رانبه ریدا، به لام ده توانین
 بلّین: له سه ر مه داری سأل، سیسه دو شه ست و پینج (۳۶۵) خوره لات هه ن،
 له به رانبه ریشیاندا سیسه دو شه ست و پینج (۳۶۵) خورئاوا هه ن، به لام لیتره خوا
 ﴿﴾ ته نیا باسی په روه ردگارتیی خوی دکات بو خوره لاته کان، نهو شوئناهی
 که خوریان لی هه لدی، له به ر نه وهی سیاقه که وا ده خوازی.

﴿إِنَّا زَمَنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بَرِيَّةَ الْكَوَاكِبِ﴾، به دلنایی تیمه ناسمانی نیزیکمان به
 جوانیی نه ستیره کان رازاندوته وه، ﴿السَّمَاءَ الدُّنْيَا﴾، یانی: ناسمانی نیزیکتر (دُنیا)
 (مؤنث) ی (أدنی) یه، نهو ناسمانه ی نیزیکتره، له خه لکی سه ر زهوی نیزیکتره.

﴿بَرِيَّةَ الْكَوَاكِبِ﴾، ﴿كَوَاكِبِ﴾ کوی (کَوَّابِ) ه، هه م بو نه ستیره به کاردی، هه م
 بو خروکه کانی دیکه ش به کاردی، به لام لیتره دا مه به ست پئی نه ستیره کانن،
 نه وانن که دیارن له نیمه وه، نه مه ش نه وه ده گه به نی که هه رچی نه ستیره به و

ئىمە دەيىنىن، بەلكو ھەرچى كەھكەشان و گەلە كەھكەشانە، كە ئىمە دەيانىنىن، ھەموويان لە سنوورى ناسمانى يەكەمدان، چونكە خوا دەفەرموئى: ناسمانى نىزىك لە ئىوھمان (كە ناسمانى يەكەمە) بە ئەستىرەكان رازاندۆتەوہ.

﴿ وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ ﴾، ھەرودەھا ئەو ئەستىرانەمان داناون بۆ پاراستن لە ھەر شەيتانىكى ھەلگەراوہو ياخىي، كە لەوانەوہ بلىتسەي ناگر دىن و، وا دەكەن ئەو شەيتانانە ھەروا بە ھەواي بال ئەتوانن گوئى ھەلبخەن بۆ فرىشتان.

﴿ لَا يَتَمَنَّوْنَ اِلَى الْاَعْلَى ﴾، ﴿ لَا يَتَمَنَّوْنَ ﴾، ئەصلى خوى (لا يَتَسَمَّوْنَ) يە يانى: ناتوانن گوئى ھەلبخەن بۆ كۆمەلى بالا، كۆمەلى بالاش فرىشتەكانن كە لە سەرىن، بەتايبەت ئەو فرىشتانەي زۆر لە خوا نىزىكن، خوا ﷻ ھەر فەرمانىكى بى، پىششى بەوانى رادەگەيەنى، ﴿ رِيَقْدُوْنَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴾، لە ھەموو لايەكەوہش تىر باران دەكرىن، بلىتسە باران دەكرىن.

﴿ نُحُورًا ﴾، بەدوورخستەنەوہ دەردەكرىن و دوور دەخرىنەوہ، ﴿ وَهَمَّ عَذَابٌ وَّاسِعٌ ﴾، ھەرودەھا سزايەكى بەردەوامىشان بۆ ھەيە، كە مەبەست پىسى رۆزى دوايى، لە دنيادا دەردەكرىن و رىيان نادرى گوئى ھەلبخەن بۆ قسەي فرىشتەكان، لە دواپۆزىشدا سزايەكى بەردەواميان ھەيە، لەسەر ئەوہي ياخىي دەبن و دەيانەوئى گوئى بۆ قسەي فرىشتەكان ھەلبخەن، دوايى ھەر زانىارىيەكيان چنگ كەوت، بۆ فالچىي و كاهىنەكانى دىنن و بازركانىي بەو زانىارىيانەوہ دەكەن، جادووگەر و فالچىيەكانىش درۆو دەلەسەي زۆر تىكەل بە زانىارىيەكى جوژىي دەكەن، كە لە رىي شەيتانەكانەوہ دەستيان كەوتەوہ، خەلكى پى ھەلدەخەلەتتىن.

شەيتانەكان ھەموويان بلىتسە باران دەكرىن و دەر دەكرىن: ﴿ اِلَا مَنْ خَلَفَ اَلْخَلْفَةَ ﴾، مەگەر يەكىكيان بە پەلە زانىارىيەك بدزى، ﴿ فَاَنْتَعَمُ سَهَابٌ نَّاطِقٌ ﴾، ھەويش بلىتسەيەكى دەرەو كونكەرى، سووتتىنەرى بە دوا دەكەوئى، ئايا ئەو

بلىسەبە دەيكورژى ياخود دەيسووتىتى و برىندارى دەكات و سەقەتى دەكات؟
 وا پىدەچىن ھەردووک حالەكان بىن و، سەرنجام بە جورىك لە جورەكان،
 ھەندىك زانىريى تاسمان و فرىشتەكان لە رىتى ھەندىك لەو شەبتانانەو، بگاتە
 جادووگەر و كاهىنەكان، بەلام شتىكى زور كەم كە دوايى درو و دەلەسەى زورى
 تىكەل دەكەن، وەك لە تەفسىرى سوورەتەكانى: (الحجر والشعراء) دا لەبارەو
 باسكىمان كىردو، دوايىش لىرەدا دووبارە باسكى لەو بارەو دەكەينەو.

﴿ فَاسْتَفِينِهِمْ أَمْ أَشَدُّ حَلَقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا ﴾، پرسىاريان لى بگە، داواى فەتواو
 زانىرييان لى بگە، ﴿ أَمْ أَشَدُّ حَلَقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا ﴾، ئايا دروستكىردنى وان سەختەر،
 ياخود نەو كەس و شتانەى دىكە كە دروستمان كىردوون؟ كە لىرەدا ﴿ أَمْ مَنْ خَلَقْنَا ﴾،
 ھەرچەندە (مَنْ) بۆ خواوون عەقل و عاقلانە، بەلام زانىيان دەلەين:
 لىرەدا مەبەست پىتى كۆى ئەوانەبە كە خوا دروستكىردوون، بەلام لىرەدا
 عاقلان زالىكراون، بەسەر ئەو شتانەدا كە عەقل و ئىرادەو ھەستيان نى، چونكە
 ھەمىشە نەگەر كۆمەلەك خواوون عەقل لەگەل شتايىكى دىكەدا بىن، كە عەقل
 و ئىرادەيان نەبى، ئەمە بە پىتى بنچىنەى: (تَغْلِيْبُ الْعُقَلَاءِ عَلَى غَيْرِهِمْ) زالىكردنى
 عاقلان بەسەر جگە لە خويان دا، وشەبەك بە كاردى كە بە روالەت تەنيا
 خواوون عەقلەكان بگىرتەو، بەلام ئەوانى دىكەش دەگىرتەو، ﴿ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ ﴾،
 ئىمە ئەوانمان دروستكىردو لە قورپكى پىكەو چەسپاوو پىكەو
 لكاو، ھەلبەتە ئەو بەكەت بوو لە قوناغەكانى دروستبوونى ئادەم عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، وەك
 لە تەفسىرى سوورەتى (الأعراف) دا بە تەفصىل باسمان كىردو، ھەرودەھا لە
 سەرەتاي تەفسىرى سوورەتى (المؤمنون) يشدا باسكىمان لەو بارەو كىردو، كە خوا
 ﷻ جارىك دەفەرموئى: لە قورپ دروستمان كىردوون، جارىك دەفەرموئى: لە گل،
 جارىك دەفەرموئى: لە ئاو، جارىك دەفەرموئى: لە قورپكى وشك بوو، جارىك
 دەفەرموئى: لە قورپكى بۇنكىردو، ئەوانە ھەموويان قوناغەكانى دروستبوونى
 جەستەى ئادەم عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، كە بەكەمىن مروؤفەو بابى مروؤفابەتەبە.

﴿بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ﴾، به لکو تو سهرت سوږده مینن لیمان و نه وانیش گالته ده کهن، تو سهرت سوږ ده مینن له نه فامیی و که لله په قیی و عینادی نه وان، له نه دپتینان بو نه و هه موو نیشانانه، که چی نه وانیش گالته ده کهن، هه میسه گالته کردنی که سیک به زوری وایه، نیشانهی عه قل سووکی خویته، به زوری نیشانهی نه وده، که وه ک پتویست شته کان ده رک ناکات، بویه گالته ده کات.

﴿وَأَنذَرُوا لَا يَذْكُرُونَ﴾، هه رکاتیش بیران بخریته وه، بیران ناکه وپته وه، یاخود نه گهر په ند دابدیرن، په ند وه رناگرن، نه گهر ناموزگاری بکرین، ناموزگاری وه رناگرن.

﴿وَأَنذَرُوا أَيَّامَ نَسَخَرُونَ﴾، نه گهر نیشانه یه ک بینن (له نیشانه کانی خوا) به زور گالته ده هیننه خویان، یاخود: زور به خهستی گالته وه جه فهنگ ده کهن به نیشانه کانی خوا.

﴿وَقَالُوا إِن هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾، هه روه ها (بیرا وایه کان گوتیان): نه مه ته نیا جادوویه کی ناشکرایه، واته: نه م فورنانه که ده لئ: زیندو دهنه وه، ته نیا جادوویه کی ناشکرایه موحه ممه د ده لئ، یاخود نه م تیسلامه ته نیا جادوویه کی ناشکرایه.

﴿أَيُّدَا مِنَّا وَكَأَنزَابًا وَعَظْمًا﴾، نایا کاتیک مردین و بووینه وه گل و خوّل و بووینه وه تیسقان واته: تیسقانی پرتووکاو، ﴿أَيُّدَا لَتُبْعَثُونَ﴾، نایا تیمه زیندو ده کرینه وه؟ نایا تیمه زیندو کراوه ده بین؟

﴿أَوَمَا بَرَأْنَا الْأَرْطُونَ﴾، هه روه ها باب و بایرانی یه که میشمان؟ نایا نه وانیش زیندو ده کرینه وه؟

﴿قُلْ نَعَمْ﴾، بلئ: به لئ! زیندو ده کرینه وه، ﴿وَأَنْتُمْ دَخِرُونَ﴾، له حالیکدا که تیوه ملکه چ و زه بوونیش ده بن.

﴿ فَأَمَّا هِيَ زَرْعٌ بَعِيدَةٌ ﴾، نهو زیندوو کرانه‌ویه، ته‌نیا تیوه‌خو‌رینیکه، (زُجْر) به‌مانای ده‌نکیکی به‌هیز، تیوه‌خو‌رین، نه‌هیی لی‌کردن، ده‌نگدان، ده‌رکردن، به‌مانای نه‌وانه‌هموویان‌دی، ته‌نیا‌یه‌ک‌ده‌نگدانه، یه‌ک‌تیوه‌خو‌رینه، ﴿ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴾، یه‌ک‌سهر‌نه‌وان‌ته‌ماش‌ده‌کن، واته: هه‌لده‌سته‌وه‌و‌ته‌ماش‌ای بارود‌وخیکی‌دیکه‌ده‌کن، که‌بازاری‌قیامه‌ته‌و‌هات‌وته‌گو‌ری.

﴿ وَقَالُوا لَوْلَا بَنَيْنَا هَذَا يَوْمَ الْأَيَّامِ ﴾، هه‌روه‌ها‌گو‌تیا‌ن: نه‌ی‌ها‌وار‌بو‌تیمه! نه‌مه‌رو‌زی‌سزا‌و‌پادا‌شته، نه‌و‌رو‌ژه‌یه‌که‌بر‌واداران‌ده‌بان‌گوت: دیته‌پیش‌و‌تیمه‌ش‌نکو‌ولیم‌ان‌لیده‌کرد، به‌لام‌دیاره‌راست‌بو‌وه، نه‌وه‌هاته‌پیش، پیتیا‌ن‌ده‌گو‌تری: ﴿ هَذَا يَوْمَ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَكْذِبُونَ ﴾، نه‌مه‌رو‌زی‌لی‌که‌له‌واردنه‌که‌تیوه‌پتی‌بیتروا‌بو‌ون، به‌درو‌تان‌داده‌نا، نه‌مرو‌لی‌ک‌هه‌لدا‌و‌دیرتین، نه‌هلی‌تیم‌ان‌و‌چاکه‌بو‌به‌هشت‌و، نه‌هلی‌کوفرو‌خراپه‌بو‌دوزه‌خ.

﴿ أَخْرِجُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْجِمِهِمْ ﴾، نه‌وانه‌ی‌سته‌میان‌کردوه‌و‌ها‌وو‌ینه‌کانیا‌ن، کو‌یا‌ن‌بکه‌نه‌وه ﴿ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴾ (۲۲) من‌دو‌ن‌الله، هه‌روه‌ها‌نه‌وانه‌ی‌جکه‌له‌خوا‌ده‌یا‌نپه‌رست، هه‌موویان‌پیکه‌وه، سته‌مکاره‌کان‌و‌ها‌وو‌ینه‌کانیا‌ن، لیره‌دا‌ده‌گونجی‌مه‌به‌ست‌له‌(ظلموا) (أشركوا) بن: نه‌وانه‌ی‌ها‌وبه‌شیا‌ن‌بو‌خوا‌دانا‌وه: ﴿ إِنَّكَ الْبَرُّكَ لَطَلُّ عَظِيمٌ ﴾ (۲۳) لقم‌ان، ده‌شگونجی‌مه‌به‌ست‌پتی‌بیتروایی‌بن: ﴿ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴾ (۲۴) البقره، یا‌خود: مه‌به‌ست‌پتی‌نه‌وانه‌بن‌که‌سته‌میان‌له‌خه‌لک‌کردوه، که‌له‌راستیدا‌شیرک‌و‌کوفرو‌ده‌ستدرتزی‌کردن‌بو‌سهر‌مافه‌کانی‌نه‌وانی‌دیکه، نه‌وانه‌هموویان‌و‌شه‌ی‌(ظلم)‌ده‌یا‌ن‌گرتته‌وه، له‌قور‌ناندا‌به‌هه‌مو‌و‌نه‌و‌واتا‌یا‌نه‌و‌شه‌ی‌(ظلم)‌به‌کاره‌اتوه، که‌واته: سته‌مکاران‌به‌هه‌مو‌و‌واتا‌یه‌کانی‌سته‌م‌و‌ها‌وو‌ینه‌کانیا‌ن‌و، نه‌و‌شتانه‌ش‌که‌له‌جیاتی‌خوا‌ده‌یا‌نپه‌رست، جکه‌له‌خوا‌ده‌یا‌نپه‌رست، هه‌موویان‌خر‌بکه‌نه‌وه، کو‌بکه‌نه‌وه، ﴿ فَأَمْدُوهُمْ إِلَىٰ صَرْطِ لَحِيمٍ ﴾، نجا‌رینمایا‌ن‌بکه‌ن‌به‌ره‌و‌رینی‌کلپه‌ی‌دوزه‌خ، (جحیم)‌واته: ناگری‌بلتسه‌داری‌دوزه‌خ، که‌ده‌فه‌رموی: ﴿ فَأَمْدُوهُمْ ﴾، نه‌مه‌به

تهوس و توانجه‌وه پیمان ده‌گوتری، واته: له دنیا‌دا هیدایه‌ت دران و، هیدایه‌تی خویان قیوول نه‌کرد، به‌لام ئیستا هیدایه‌تیان بدن، رینمایان بکه‌ن، به‌ره‌و ریبازیک که ده‌بانگه‌به‌نی به‌کلپه‌ی دۆزه‌خ.

﴿وَقَفُّواهُمْ اِنتِهِمْ مَسْئُولُونَ﴾، هه‌روه‌ها رایان‌بگرن، بیانوه‌ستین، شه‌وان پرسیار لیکراون.

نایا چییان لی ده‌پرسی؟ ﴿مَا لَكُمْ لَا تَنصُرُونَ﴾، لییان ده‌پرسی: بۆچی هاوکاری یه‌کدی ناکه‌ن و یه‌کدی سه‌رناخه‌ن؟ ﴿بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُتَسَلِّمُونَ﴾، به‌لکو شه‌وانه شه‌مپو به‌ته‌واویی ته‌سلیم، ملکه‌چن، خو به‌ده‌سته‌وه‌ده‌رن، (أَسْلَمَ) واته: ملکه‌چ بووه، به‌لام (إِسْتَسْلَمَ) واته: زیده‌پوویی کرد له ملکه‌چی دا، یاخود (مُسْتَسْلِمُونَ) واته: خو به‌ده‌سته‌وه‌ده‌رن و به‌ته‌واویی ته‌سلیم بوون، ده‌ستیان به‌خویاندا به‌رداونه‌وه، له به‌ران‌به‌ر سزاو جه‌زه‌به‌وه‌ه‌ره‌شه‌ی خوی دادگه‌ردا له دواپوژدا، به‌ته‌ئکید هیچ شتیکیان له ده‌ست نایه‌ت و ده‌سته‌پاچه‌ن.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی یه که م:

سویند خواردنی خوا ﷻ به فریستانی به ریز وه ستاوو، تیهو خورو دنگده رو، خوینده وهی زیکر، له سه ر نه وه که مروّقه کان یه ک تاکه په رستراویان هه یه، که پهروه ردگاری ناسمانه کان و زهوی و، نه وهی له نیوانیان و خوړه له لانه کانه:

خوا ﷻ دهفه رموی: ﴿وَالصَّغْدِ سَمًا ۱﴾ ﴿فَالزَّجْرَتِ زَجْرًا ۲﴾ ﴿فَالنَّيْبِ ذِكْرًا ۳﴾ ﴿إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ ۴﴾ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا رَبُّ الْمَشْرِقِ ۵﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له پینچ برگه دا:

(۱) - ﴿وَالصَّغْدِ سَمًا﴾، سویند به ریزبووه کان که به ریک و پیکیی ریز ده بن.

(۲) - ﴿فَالزَّجْرَتِ زَجْرًا﴾، سویند به دنگده ره کان و، تیهو خوړه کان، که به تیهو خوړین و دنگدان، دنگده دهن.

(۳) - ﴿فَالنَّيْبِ ذِكْرًا﴾، ههروه ها سویند به خوینده وهانی زیکر.

ئهم سیه: ﴿وَالصَّغْدِ سَمًا ۱﴾ ﴿فَالزَّجْرَتِ زَجْرًا ۲﴾ ﴿فَالنَّيْبِ ذِكْرًا ۳﴾، به رای زۆربه ی زانایانی روونکه ره وهی قورنان، خوا ﷻ مه بهستی پنیان فریشته کانه، نه وه فریشته نهی که به ریک و پیکیی ریز ده بن و، نه وانیه هه لده ستی به تیهو خوړین و دنگدان، چ بو شه ی تانه کان، چ بو هه موو نه و کارانه ی که خوا ﷻ پنیان ده سپیری، که خوا نه جامدانی فریشته کان بو کاره کان و سه ره و به ره کردنیانی، چواندوه به حاله تیکه وه که که سیک ناژه لیک دنگده دات، یا خود شتیک دنگده دات و به پیش خوئی دده دات و به ره و شوینی مه بهستی دده بات.

﴿فَالْتَلَيْتَ ذِكْرًا﴾، ئنجا ئهوانه‌ی زیکر ده خویننه‌وه، زیکر لیره‌دا ده گونجی مه‌به‌ست پیتی نه‌و وشانه بی، که مه‌دح و ستایشی خویان پی ده‌کرئی وه‌ک: (سُبْحَانَ اللَّهِ، الْعَمْدُ لِلَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، هتد...)، ده‌شکونجی مه‌به‌ست پیتی نایه‌ته‌کانی قورن‌ان بی، ئنجا له‌و حاله‌ته‌دا واته: نه‌و فریشتانه‌ی وه‌حیی خوا دینن بو پیغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَالسَّلَام) و فه‌رمایشی خویان به‌سه‌ردا ده‌خویننه‌وه، تا‌کو ئه‌وانیش بیگه‌یه‌نن به‌خه‌لک.

که ده‌فه‌رموی: ﴿وَالصَّغْدِ صَغًا﴾، به‌ته‌ئکید پیتی (و) له‌ (وَالصَّافَات) دا، بو سوینده، چونکه سئ پیت هه‌ن بو سویند به‌کار دین: (و، ت، ب) وه‌ک: (والله، بِاللَّهِ، تَاللَّهِ)، ئنجا ﴿وَالصَّغْدِ صَغًا﴾، واته: سویند به‌ریزبووه‌کان که به‌رێک و پینکی ده‌وه‌ستن، دوایی نه‌و دووه‌ی دیکه به‌پیتی (ف) گپیراونه‌وه: ﴿فَالزَّجْرَتِ زَجْرًا﴾ ﴿فَالْتَلَيْتَ ذِكْرًا﴾، ئنجا نه‌و دووانه‌ی به‌پیتی (ف) بادراونه‌وه‌و گپیراونه‌وه‌و بو‌سه‌ر: ﴿وَالصَّغْدِ صَغًا﴾، خواز یاری نه‌وه‌یه که نه‌و سئ سیفه‌ته‌چه‌سپابن بو به‌ک وه‌سفرکرا، ئنجا که به‌متینه (مُؤْنْت) نه‌و سیفه‌تانه‌ی هیناوه، نه‌وه‌ له‌و رووه‌وه‌یه که مانای کۆمه‌ل و تانیفه (الجماعة والطائفة) ره‌چاو کراوه، نه‌وه‌ش به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه که مه‌به‌ست پیتی کۆمه‌له‌کانی فریشته‌کانن، نه‌ک تا‌ک تاکیان، یانی: (صافات) کۆی (صافه) یه (الملائكة الصافة) (زاجرات) کۆی (زاجرة) یه (الجماعة الزاجرة) (تالیات) کۆی (تالیة) یه یانی: (الجماعة التالیة) یان (الطائفة التالیة).

واته: کۆمه‌له فریشته‌یه‌کن که پینکه‌وه وه‌ستاوان و ریز بوون، ئنجا لیره‌شدا ریزبوون دوو نه‌گه‌ری هه‌ن:

أ- یان مه‌به‌ست پیتی رواله‌تی ریز بوونه (الوصف على الحقيقة فهي مضطمة صوفاً) فریشته‌کان ریزبوون به‌چه‌ند ریزیک.

ب- یاخود نه‌و وشه‌ی ریزبوونه، کینایه‌یه بو ناماده‌یی جیه‌جی کردنی هه‌ر فه‌رمانیک که پیتان ده‌سپێردی، وه‌ک یه‌کێک ده‌لتی: نه‌وه له‌خزمه‌تدا وه‌ستاوم، یان نه‌وه ریز بووین له

خزمه تدا، مهرج نیه وهك ریز ریزبووین واته: تیمه نامادهین وهك چون کومه له سهربازك ریز دهن، چاوه پئی فهردمان دهکهن له سروکه که یان که جیبه جیی بکهن.

هه لبه ته زانایان مانای دیکه شیان بو لیکداونه وه:

۱- هه ندیک گوتوو یانه: ﴿وَالصَّفَاتِ صَفًا﴾، مه بهست پئی ریزه کانی جهنگاوه رانه، ﴿فَالرَّجْرِبِ رَجْرًا﴾، نهو موجهیدانه، نهو جهنگاوه رانه که دوژمن دهنگ دهن، تییانه وه دهخورن، ﴿فَاللَّيْلِ لَيْلًا﴾، نهوانه که له گهرمه ی جهنگ و جیهادا یادی خوا دهکهن.

۲- هه ندیکی دیکه گوتوو یانه: ﴿وَالصَّفَاتِ صَفًا﴾، مه بهست پئی فریشته کانه، به لام ﴿فَالرَّجْرِبِ رَجْرًا﴾، مه بهست پئی جهنگاوه رانی رتی خوایه، ﴿فَاللَّيْلِ لَيْلًا﴾، مه بهست پئی زانایان، که نایه ته کانی خوا دهخوتنه وه.

که واته: دهگونجی وهسف بن بو یه که وهسفرکراو (موصوف) که فریشته کانه، دهشگونجی دابهش بن بهسهر چند وهسفرکراو یکدا، به لام مانای یه که میان زیاتر پنده چی و، له که ل نایه ته کانی دیکه ش دا، باشرت دته وه که باسی شهیتانه کان دهکهن، که ده یانه وی گوی بگرن بو قسه ی فریشته کان، به لام ناگر باران دهکرن، تیرباران دهکرن، نجا نایا سویند لهسهر خوراو (مقسم علیه) ه که چییه؟

(۴) ﴿إِنَّا إِلَهُكُمْ لُجُجٌ﴾، به دنیایی په رستراوی تیوه یه که، نه مه وه لامی سوینده که یه، که ده فهرومی: به دنیایی په رستراوی تیوه یه که، که خوایه ﴿وَاللَّيْلِ لَيْلًا﴾، نه مه جه خترکرنه وه ی تاکیه تیی خوی پهروه ردگارو، بهر په رچدانه وه ی هاوبهش بو خوا دانه ره کانشه، که هاوبه شیان بو خوا داناوه.

نجا پتنامه ی په رستراوی تاک (إِلَهُ وَاحِد) دهکات:

(۵) ﴿رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا رَبُّ الْمَشْرِقِ﴾، پهروه ردگاری ناسمانه کان و زهوی و نهوه ی نیوانیان و پهروه ردگاری روژه لاته کان. (رَبُّ) له زمانی عه په بیدا به مانای: پهروه ردگار، بهخیکو کهر، مشورخو، خاوهن، سهر په رشتیار، ههروه ها به مانای

په رستراویش و به دبهینه ریش به کاردی، به لَام نه صلی مانایه که ی واته: په روه ردگارو خاوه ن و، سه ره رشتیارو مشوورخوَر زهوی.

﴿وَرَبُّ الْمَشْرِقِ﴾، په روه ردگاری روزه لاته کانیش، وه ک پشتر گومان: بو هه ر روزه ک له سیسه دو شه ست و پینج روزه که ی ساَل، روزه لاتیک هه یه و روزه ناوایه ک هه یه، به لکو ده توانین وردتر بلین: بو هه ر چرکه یه ک، بو هه ر تاویک که به سه ر شه وو روزه ن دادی، روزه لاتیک هه یه و، روزه ناوایه ک له به رانبه ریدا.

که ده فهرموئ: ﴿رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، نه مه گوزاره ی نه هاد (مُبْتَدَأ) یکسی قریندراوه، یانی: (هُوَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ) واته: نه و تاکه په رستراوه، نه وه سیفه تیه تی، نجا نه وه که ده فهرموئ: ﴿رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشْرِقِ﴾، نه مه به لکه شه بو نه وه، که بوچی ده بی ته نیا نه و خواجه په رستری و، ته نیا نه و په رستراو بی؟ له به ر نه وه ی به س نه و به دبهینه رو په روه ردگارو خاوه ن و مشوورخوَری ناسمانه کان و زهوی و نه وه ی نیوانیانه.

لیره دا خوا ﴿﴾ ته نیا باسی په روه ردگاری تی و خاوه ن داری تی خوی ده کات بو روزه لاته کان واته: نه و شوینانه ی خوَریان لیوه هه لدی، به نسبت تیمه وه، هه لبه ته نه وه زهوییه که به ده وری خویدا ده خو لیته وه، له به رانبه ر خو رداو، هه رجارد شوینیک ده بیته هه لاتکه (مَطْلَع) واته: شوینی لیوه هه له اتنی خو رو ده رکه وتنی خو ر له زهوییه وه، یانی: خو ر که ملیونیک و سیسه ده هه زار (۱,۳۰۰,۰۰۰) جار له زهوی گه وره تره، به لَام سه دو په نجا ملیون (۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰) کلم لی دووره، نجا زهوی که ده خو لیته وه به ده وری خویدا، به خیرایی سی کیلومه تر (۳۰ کم) له خوله کیک دا، ده توانین بلین: له هه ر خوله کیک دا شوینیکی زهوی ده رده که وئ و ده بیته هه لاتکه (مَطْلَع) خو ره لات، نه و شوینه ی که ده که وپته دیوی خو ر ده بیته خو ره لات، نه و شوینه ی که له به رانبه ریدا به ته وایی پشتی له خو ر ده بی، ده بیته خو رناوا.

خو لە سوورەتى (البقرة) دا دەفەرموئى: ﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ﴾ (۱۵) ﴿بِالْبَقَرَةِ، واتە: خۆرەلآت و خۆرئاوا، ھى خوان، ئەمە لىرەدا مەبەست پى جىنسى خۆرەلآت و خۆرئاوا، لە سوورەتى (الرحمن) دەفەرموئى: ﴿رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ﴾ (۱۷) ﴿، زانايان كوتوو يانە: (أَي: الْمَشْرِقِ الشَّنْوِيِّ وَالْمَغْرِبِ الشَّنْوِيِّ وَالصَّنْفِيِّ) يان: پۆژھەلآت زستانەو ھاوینەو، پۆژئاواى زستانەو ھاوینە. دەشگونجى: ﴿رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ﴾ (۱۷) ﴿الرحمن، مەبەست پى دوو خۆرەلآتەكەى خۆرو مانگ و دوو خۆرئاوايەكەى خۆرو مانگ (أَي الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ) بى.

كە لە سوورەتى (المعارج) دەفەرموئى: ﴿فَلَا أُقِيمُ رَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ﴾ (۱۰) ﴿المعارج، واتە: نەخىر سۆئىد دەخۆم بە پەرودەگارى خۆرەلآتەكان و خۆرئاوايەكان، واتە: ھى ھەموو ئەو خالانەى كە بەسەر زەويدا دابەش دەبن و، خۆريان لىوھ ھەلدى، ھەرودھا ھەموو ئەو خالانەى بەسەر زەويدا دابەش دەبن و، خۆريان لىوھ ئاوا دەبن، ياخود: پۆژھەلآت و پۆژئاواى ھەموو خپۆكەكان، ھى ھەموو ئەوانەى لە گەردووندا ھەن.

لىرەش دەفەرموئى: ﴿رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشْرِقِ﴾، كە تەنيا خۆرەلآتەكان دىن، ديارە بۆ ھەر كام لەو شوئانە كە تامازەمان پىياندا، ئەو سىياقەو ئەو بابەتە، خوازيارى ئەو بە كە خۆرەلآت و خۆرئاوايەكان بە تىكرايى باس بکرىن، يان: ھەردووکیان باس بکرىن، ياخود تەنيا خۆرەلآتەكان باس بکرىن.

مهسه لهی دووهم:

پازیزترانه وهی ناسمانی نزیك (له زهوی) به نهستیران و گپترانی نهستیران (نهو پارچانهی لیبان دهبنهوه) به پاریزهزی ناسمان له ههر شه یاتیکمی یاخیی که گوئی بو قسهی کومه لی بالآ (له فریستان) بگرن و بلیسه بارانگردنیان و ده رکردنیان:

خوا ۱۱۱ ده فهرموی: ﴿إِنَّا زَيْنًا أَسْمَاءَ الدُّنْيَا بَرِيَّةَ الْكَوَاكِبِ ۝۱﴾ وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ ﴿۷﴾ لَا يَسْمَعُونَ إِلَىٰ آلِثَلَا أَعْلَىٰ وَمُقَدَّفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴿۸﴾ دُحُورًا وَلَمْ عَذَابٌ وَأَمِصَّ ﴿۹﴾ إِلَّا مِنْ خِطْفٍ لَخَطْفَةٌ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَائِبٌ ﴿۱۰﴾ ۝

شیکردنهوهی ئهم ئایه تانه، له چهوت برکه دا:

۱- ﴿إِنَّا زَيْنًا أَسْمَاءَ الدُّنْيَا بَرِيَّةَ الْكَوَاكِبِ ۝۱﴾ به دلنایی تیمه ناسمانی نزیکمان پازاندو ته وه، به جوانیی نهستیران، وشه ی (دُنْیَا) (مُوْتَث) ی (أَذْنِ) یه، (أَذْنِ أَيْ: الْأَقْرَبُ) واته: ناسمانی نزیکتر له تیوه مان (خه لکی سهر زهوی) پازاندو ته وه، به جوانیی نهستیران؟

﴿بَرِيَّةَ الْكَوَاكِبِ ۝۱﴾ ئهمه به دوو جور خویندراوه ته وه: أ- (بَرِيَّةَ الْكَوَاكِبِ) به جوانیی نهستیره کان، ب- ﴿بَرِيَّةَ الْكَوَاكِبِ ۝۱﴾ به (تَنْوِين) که نهو کاته یانی: به جوانیه که که بریتیه له نهستیره کان، نهو کاته (كَوَاكِبِ) ده بیته جیدار (بَدَل) بو (زَيْنَةً)، ناسمانی نزیکتر واته: نزیکتر له زهوییمان پازاندو ته وه به جوانیی، که نهو جوانیه بریتیه له نهستیره کان، نهوه نه گهر به (تَنْوِين) ی (زینة) ﴿بَرِيَّةَ الْكَوَاكِبِ ۝۱﴾ بخویند ریته وه، به لام نه گهر به (مُضَافٌ وَمُضَافٌ إِلَيْهِ) دابترین (بَرِيَّةَ الْكَوَاكِبِ) نهو کاته واته: به جوانیی نهستیره کان.

له قورئان دا وشه ی (نَجُوم) یش به کارهاتوهو، وشه ی (كَوَاكِبِ) یش به کارهاتوهو بو یه ک واتا، واته: بو نهستیره کان، نهوه نده ههیه که ده گوتری: (كَوَاكِبِ)

نهستیره و چکه له نهستیره ش دهگرتیه وه، به لأم که دهگوتری: (نُجُوم) ته نیا نهستیره کان دهگرتیه وه.

(۲) ﴿ وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ ﴾، ههروه ها بۆ پاراستنیش له ههر شهیتانیکى یاخیی، له ههر شهیتانیکى ده رجوو له فه زمانبه ریی خوا، له ههر شهیتانیک که خوی داروو تاندوه له چاکه، خوی یه کلا کردۆته وه بۆ خراپه، (المارِدُ: العَارِجُ عَنِ الطَّاعَةِ، المتَجَرِّدُ لِلشَّرِّ) له فه زمانبه ریی خوا ده رجوو ده و یاخیی بووه، خوی رووت کردوه له خیرو چاکه و، خوی یه کلا کردۆته وه بۆ شه رو خراپه.

وشه ی (حِفْظًا) باده درتیه وه بۆ سه ر (زینة) به مجوره: (إِنَّا زَيْنًا السَّمَاءِ الدُّنْيَا بِالْكَوَاكِبِ زِينَةً وَحِفْظًا)، واته: ئیمه ناسمانی نیزیکترمان به جوانیی نهستیران رازاندۆته وه و بۆ پاراستنیش، پاراستنی ناسمانی نیزیکتر له ئیوه، به هوی نه وه نهستیرانه وه پاراستنی ناسمان له ههر شهیتانیکى یاخیی، که خوی بۆ شه رو خراپه یه کلا کردۆته وه، دهسته بهرکراوه.

(۳) ﴿ لَا يَسْمَعُونَ إِلَى آلِهَةٍ إِلَّا الْعَالِيْنَ ﴾، ناتوانن گوئی هه لبخن بۆ کومه لی بالاتر، کومه لی بالاتر به ته نکید مه بهست پتی فریشته کانه (أَي: الْجَمَاعَةُ أَهْلُ الشَّانِ وَالْقَدَرِ وَوَصْفُهُم بِالْأَعْلَى لِتَشْرِيفِ الْمُوصُوفِ) یانی: کومه لی ینگه دلو به رزو به بالاترین وه سفکراون بۆ ریزدار کردنی وه سفکراو. واته: فریشته کانه که له سه ره وه ی گهردوون، له نیزیک عه رش و باره گای خوی پهروه ردگارن. (لَا يَسْمَعُونَ) خویندر اویشه ته وه: (لَا يَسْمَعُونَ)، (لَا يَسْمَعُونَ) واته: نابستن، به لأم (لَا يَسْمَعُونَ) له نه صلدا (لَا يَتَسَمَّعُونَ) یه، به لأم (ت) ه که له (س) ه که دا (دَعْم) ده کری، (يَسْمَعُونَ) واته: ده بیستن، به لأم (يَسْمَعُونَ) واته: به گرنگیی پیدان و لیخه فتانه وه گوئی هه لده خهن.

(۴) ﴿ رَبُّهُدُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴾، له هه موو لایانرا پیدان داده درتی، (القُدْفُ: الرُّمِي وَالرُّجْمُ)، (قُدْفُ): برتیه له بۆ هاویشتن و پیدادان، چیمان پیدان ده درتی؟ دوایی ده رده که وی که مه بهست پتی نه و بلتیه یه، که له خرۆکه وه نهستیره کانه وه دی، نه و پارچانه ی لیمان

جیاده‌بنه‌وه، دواپی ده‌بنه بلتسه‌یه‌ک و پتیناندا دهری، چونکه مادام ته‌ستیره‌کان هم بۆ جوانیی ناسمانی نیزیکتر له تیمه به‌کار هاتین، هم بۆ پاراستنی ناسمانه‌کان، که‌واته نه‌وهی که به شه‌یتانه‌کاندا دهری، په‌یوه‌ندیی به ته‌ستیره‌کانه‌وه هه‌یه، که به ته‌نکید خودی ته‌ستیره‌کان نین، که‌واته: نه‌و پارچانه‌ن که لییان جیاده‌بنه‌وه، وه‌ک دواتر باس ده‌کین.

﴿ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴾، له ههر لایه‌که‌وه (مِنْ كُلِّ جِهَةٍ).

(۵) ﴿ دُحُرًا وَهُمْ عَدَاؤُاٍ وَاصِبٌ ﴾، بۆ دهرکردنیان و بۆ دوورخستنه‌وه‌یان و سزایه‌کی به‌رده‌وامیشیان بۆ هه‌یه، (وَاصِبٌ) واته: (دَالِمٌ) به‌رده‌وام، نه‌پراوه، نه‌پساوه، که به ته‌نکید مه‌به‌ست پتی رۆژی دواپی، ده‌شگونجی مه‌به‌ست پتی دنیا‌ش بی‌واته: نه‌وانه‌ی که به‌و شیوه‌یه‌گویی هه‌لده‌خن بۆ قسه‌ی فریشته‌بالاکان، خوا له دنیا‌شدا به‌شیوه‌یه‌ک که خوا بۆ خو‌ی ده‌زانن چۆنه، سزایان ده‌دات.

(۶) ﴿ اِلَّا مَنْ حَظَّفَ اَلْحَطَفَةَ ﴾، مه‌گەر که‌سێکیان له شه‌یتانه‌کان که شتیک بدزی به‌دزیین و به‌په‌له، (الْحَطَفُ: اِبْتِدَاؤُا تَدَاوُلِ الشَّيْءِ بِشَرَعَةٍ) (خطف) بریتیه له خیرایی کردن له ده‌ستدانه‌شتیک به‌خیرایی، (الْحَطْفَةُ: الْمَرَّةُ مِنْهُ)، (حَطْفَةٌ) ش‌جاری‌که له (حَطْفُ)، مه‌گەر په‌کیکیان له‌ناکاوو به‌په‌له زانیاریه‌ک بدزی، هه‌واتیک بدزی، نه‌ویش چی لی دی؟

(۷) ﴿ فَاَتَّبَعَهُ شِهَابٌ نَافٍ ﴾، بلتسه‌یه‌کی کونکه‌ر، بلتسه‌یه‌کی دهر شوونی ده‌که‌وی، یانی: ده‌یدری و کونی ده‌کات و ده‌یسووتینی، (الشَّهَابُ: الْقَبَسُ وَالْجَمْرُ مِنَ النَّارِ، (شِهَابُ): بریتیه له بلتسه‌یه‌ک و پشکۆیه‌ک له ناگر، که وه‌ک دواتر باسی ده‌کین وای پێدده‌چن مه‌به‌ست نه‌و نیازیک و بلتسه‌یه‌بن، که له ته‌ستیره‌وه‌خړۆکه‌کان جیاده‌بنه‌وه.

نه‌وه‌ی لی‌رده‌دا باس ده‌کری، به‌لگه‌ی نه‌وه‌ی پتسه‌وه‌یه که خوا ﴿ تَلَقَّهَا ﴾ فره‌مووی: په‌رستراوی تپوه‌یه‌ک په‌رستراوه، نه‌ویش بریتیه له په‌روه‌ردگار و خواهنی ناسمانه‌کان و زه‌وی و نه‌وه‌ی نیوانیان و، هی رۆژه‌لته‌کانیش، واته:

که دەفەرموی: ئیمە ئاسمانی نیزیکتر لە ئیوەمان پازاندۆتەووە بە ئەستێرەکان، هەرۆهەا بۆ پاراستنی ئاسمانیش لە هەر شەیتانیک، که رییان نادری، گوئی هەلبخەن بۆ فریشتە بالایەکان و، لە هەموو لایانرا بلیسە باران وتیر باران دەکرین و دەردەکرین، مەگەر کەستیک بە پەلە زانیاریەک بدزی، هەوالتیک بدزی، ئەویش بلیسەیه کی کونکەر، بلیسەیه کی دەرۆ سووتینەر شوینی دەکەوی. ئەمە بەلگە ی ئەو ی پێشەوێه: خوایه ک تَعْلَمُ که بەو شیۆهیه گەردوونی بە دەستە، پەنھان و ئاشکرای دروستکراوێهکان لە ژێر کۆنترۆڵ و رکیفی دایە، تەنیا ئەویش شایستە ی پەرسترا و بەندایەتی ی بۆ کرانە.

باسیك ده باره‌ی

گوینگرتنی شه‌یتانه‌کان له فریشتان و تیربارانکرانیان

شایانی باسه: تیمه له دوو شوئینی دیکه‌دا، لهو باره‌وه کورته باسمان پیشک‌ه‌ش کردوه، به‌که‌مجار له تفسیری سووره‌تی (الحجر) دا که خوا ﷻ له‌ویش زۆر به پروونی باسی هه‌مان نه‌و بابه‌ته ده‌کات، که ده‌فه‌رموی: **﴿وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَرَزَقْنَاهَا النُّظُرَ﴾** **﴿۱۶﴾** وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ **﴿۱۷﴾** إِلَّا مِنْ أَسْفَرٍ أَلْتَمَعَ فَأَبَعَهُ، شَهَابٌ مُبِينٌ **﴿۱۸﴾** الحجر.

هه‌روه‌ها کورته باسیکی دیکه‌شمان کردوه، هه‌ر لهو باره‌وه، له تفسیری نه‌و نایه‌تانه‌ی سووره‌تی (الجن) دا که خوا ده‌فه‌رموی: **﴿وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَا فِيهَا عُثُورًا طَوِيلًا مُمْتَلِتًا حَرَمًا شَدِيدًا وَأُشْهُبًا﴾** **﴿۸﴾** الجن.

به‌لام لیره‌ش به پتویست و باشی ده‌زانم، نه‌م کورته باسه له هه‌وت بێ‌گه‌دا پیشک‌ه‌ش بکه‌م، مادام خوا ﷻ لهو سێ شوئنه‌ی قورئاندا، هه‌روه‌ها له سووره‌تی (الملک) بشدا، وه‌ک تۆزیک‌ی دیکه باسی ده‌که‌ین، باسی نه‌و بابه‌ته‌ی کردوه له چه‌ند شوئینکی دیکه‌ش دا، هه‌ر نامازه‌یه‌کی کورته‌ی پیکردوه، دیاره بابه‌ته‌که‌ گرنگه، باسی نه‌وه‌نده‌ گرنگه که دووباره بۆته‌وه، بۆیه تیمه‌ش له هه‌ر شوئین به نه‌ندازه‌ی بۆ لوان نامازه‌ی پێ ده‌که‌ین، نه‌وه‌ی که دیته به‌رچاوم و له یادمه، نه‌وه‌یه که له شه‌ش شوئین له قورئاندا، خوا باسی نه‌و بابه‌ته‌ی کردوه، که به پێی ریزبه‌ندیی موصحه‌ف، نه‌مانه‌ن:

۱- سووره‌تی (الحجر):

﴿وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَرَزَقْنَاهَا النُّظُرَ﴾ **﴿۱۶﴾** وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ **﴿۱۷﴾** إِلَّا مِنْ أَسْفَرٍ أَلْتَمَعَ فَأَبَعَهُ، شَهَابٌ مُبِينٌ **﴿۱۸﴾**، واته: به دنیایی تیمه

بورجه کامان له ناسماندا داناون و، جوانان کردوون، رازاندوومانه ته وه بو تماشا که ران. هه روه ها ناسمان پاراستوه له هه شه بتانیکی دوور خراوه. مه گه ر که سیک به دزیی گوئی هه لخت، نه ویش بلیسه یه کی روونی ناگری به دوا ده که وئی.

۲- سووره تی (الشعراء):

﴿ وَمَا نَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿۱۳۱﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿۱۳۲﴾ إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْرُوفُونَ ﴿۱۳۳﴾ ۱، واته: شه بتانه کان ئەم قورئانه بیان دانه به زاندوده بۆیان ناگونجی و ناشتوان، نه شایسته یانه و نه تواناشیان هه یه، چونکه نه وان له گوئی هه لختن، دوور خراوه، که نارگیر کراون، ناتوانن گوئی هه لختن، چ جای قورئان بینن! هه ر ناتوانن گوئی له قسه ی فریشته کانیش بگرن و، هه ر کامیکیان وابکات، بلیسه یه کی بو ده چی.

۳- سووره تی (الصافات):

﴿ إِنَّا نَزَّلْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بَرِينَةَ الْكُوكَبِ ﴿۶﴾ وَحِفْظًا مِّنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ ﴿۷﴾ لَا يَسْمَعُونَ إِلَى الْأَعْلَىٰ الْأَعْلَىٰ وَيُقَدَّرُونَ ﴿۸﴾ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴿۹﴾ دُخْرًا وَهُمْ عَذَابٌ وَأَسِيبٌ ﴿۱۰﴾ إِلَّا مَن حَظِيَ مِنَ الْقَلْطَمَةِ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿۱۱﴾ ۱، که ته فسیرمان کردن.

۴- سووره تی (فصلت):

﴿ فَفَعَّضْنَهُنَّ سَبَّحَ سَمَوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا وَرَزَقْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصْنَبِيعٍ وَحِفْظًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿۱۲﴾ ۱، واته: خوا ناسمانه کانی ته ولو کردن له دوو رۆژاندا (واته: به دوو قوناغ) و له هه ر ناسمانیکدا فه رمانی ناراسته کرد، (فه رمانی خوئی سروشکرد (بو فریشته کانی که نیشته جیئ نه و ناسمانه ن) و ناسمانی نیزیکتریشمان به چرایان رازاندووته وه، هه روه ها نه و چرایانه بو پاراستنیشن. (واته: پاراستنی ناسمان له گوئی گرتنی شه بتانه کان).

۵- سووره تی (الملک):

﴿وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصْبُحٍ وَجَمَلْنَا رُجُومًا لِّلشَّيْطَانِ وَأَعَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ الْعَذِيبِ﴾ (الملک، به دنیای تیمه ناسمانی نیزیکترمان به چرایان (مه به ست نه ستیره کانه) پازاندو ته وه و نهو چرایانه مان، [نهو نه ستیرانه مان] کردوون به مایه ی تیرباران کردن بو شه ی تانه کان و، سزای بلتسه داری دوزه خیشمان بو ناماده کردون له دواروژدا.

۶- شوینی شه شه م و کو تایی، سووره تی (الجن):

خوا له سه ر زاری جند فه رموویه تی: ﴿وَأَنَّا لَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَهَا مِثْلَ حَرِّ صَافِرٍ لَا يَمْسُكُهُمْ فِيهَا عَظْمٌ مِّثْقَال ذَرَّةٍ وَلَا يَلْمُوهَا غَمًّا﴾ (الجن، (جنده کان ده لئین:) تیمه ناسمانان پشکنی، ته ماشمان کرد پر کراوه له پاسه وانانی به هیزو، پرکراوه له بلتسه، تیمه پتشر بو گوئی گرتن لئی داده نشتین، به لام هه ر که سیک نیتسا گوئی هه لبخات، بلتسه به کی له بو سه دای لئ هه لده که وئی. واته: بلتسه به کی تیده گیری که بوئی له بو سه دایه.

تیمه - وه ک پتشر ناماژه مان پندا - هه م له کاتی ته فسیر کردنی سووره تی (العجر) دا نهو نایه تانه ی ناماژه مان پندان، باسمانکرد، هه روه ها له کاتی ته فسیر کردنی سووره تی (الشعراء) دا، ناماژه به کمان پیکرد، بوئه نه وه ی له وئی گوتوومانه، لیره دا دووباره ی ناکه ی نه وه، به لام تیمه لیره دا وه لامی چه ند پرساریک دده دینه وه که فه خره ددینی رازی (په حمه تی خوی لئ بن) له ته فسیره که ی خویدا: (مفاتیح الغیب) یان (التفسیر الکبیر)^(۱) وروژاندوونی، و هه وئی وه لام دانه وه شیانی داوه.

هه لبه ته تیمه به توژنک ده ستکاریکردن و دارشته وه ی تایبه تی خومان، نه وه ی (الرازی) گوتوویه تی ده یه تین، نهو پرسیارو وه لامه کانی، واته: نیشکاله کان و هه ولدان بو وه لامه کانیانی، له سهوت برگه دا هیتاون:

(۱) ج ۲۶، ص (۴۱۳-۴۱۴).

۱- خوا ده فەرموی: ﴿وَلَقَدْ رَمَيْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصْنُوعٍ وَجَعَلْنَاهَا رِجُومًا لِلْسَّيِّئِينَ﴾ (المملک، واتە: ئیمە ناسمانی نیزیکترمان بە چرایان رازاندۆتەو، ئەو چرایانەمان (کە مەبەست پێی ئەستێرەکانە) گێراون بە تیربارانکردن بۆ شەیتانەکان، پرسیار ئەوەیە: بۆچی ئەستێرەکان ژمارەیان کەم ناکات؟! خوا دەفەرموی: ئەستێرەکانمان کردوون بە مایەی تیرباران کردن و بلیتسە بارانکردن بۆ شەیتانەکان، کەچی ناشیبین لەبەر چاوی ئیمە ئەستێرەکان کەم بکەن؟

(الرازي) ناوا وەلام دەداتەو:

(شُهَب) یش هەر (مَصَابِح) ن، واتە: کە دەفەرموی: (شُهَب) یان (شُهَاب) ئەوانیش هەر ئەستێرەکانن، بەلام لەبەر ئەوەی زۆر زۆرن، کەم ناکەن، یان ئەو دەورەشیان پێ دەبینن و کەچی هەر دەشمیتن.

دەلیم: وەلامە زانستییه کەی ئەوەیە کە (شُهَب) و ئەیزەکەکان پارچەیی ئەستێرەکانن، نەک خودی ئەستێرەکان، دیارە ئەو کاتە زانست وەک ئیستا بەرەو پیش نەچوو (گەردووناسیی و فیزی)، کە بزائن ئەو ئەستێرە چەندە گەورەن! بۆ وینە: کەهکەشانه کەی ئیمە کە کەهکەشانی (پێی کاکیشان) (مَجْرَةُ دَرْبِ التُّبَانِ) ی پێدەلین، بە مەزەننە یەک تریلیۆن (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ئەستێرەیی تێدایە واتە: هەزار ملیار ئەستێرە، کە هەر کام لەو ئەستێرە وەک خۆرە کەی ئیمە وان، یان گەورەتر یان گچکەتر، خۆری ئیمەش بە کێکە لە ئەستێرەکانی کاکیشان، ئنجا بە مەزەننە هەندیک سەرژمێر دەلین: تاکو دوو سەد ملیار (۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) کەهکەشان لە گەردووندا دۆزراوێتەو، هەندیکیش دەلین: یەک تریلیۆن (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) کەهکەشان دۆزراوێتەو، کە هەر کام لەو کەهکەشانانە وەک کەهکەشانه کەی خۆمانە، یان گەورەتر یان گچکەتر، کەواتە: ئەو پارچەیی ئەستێرەکانن، لێیان دەبنەو، بەلام کاتیک دەکەوێت بۆ مەودای بەرگە هەوای زەوییهو، دادەگیرسین، لەبەر ئەوەی لە بەرگە هەوادا

ھەم ئۆكسجىن ھەيە، كە يارمەيتى سۈوتان دەدات، ھەم ھایدروژىن ھەيە، كە دەسۈوتتى و، سەرھەنجام ئەو پارچەيە كە بەرھو ئاراستەي زەۋى دى، گر دەگرى، سەرھەتا نەيزەكە، بەلام دۋاي دەبىتتە بلىتسە (شەھاب).

۲- پرسىيارو ئىشكالى دووھ: مادام شەيتانەكان دەزانن دەسووتتىن، چۈن ھەر بەردەھام دەبن، لەسەر ئەو ھەولدانەي خۇيان بۇ گۈنگرتن لە قسەي فرىشتەكان؟

(الرازي) ناوا وەلام دەداتەو، دەلتى: سووتتىرانەكەيان مسۆگەر نىھو، ئەوانىش ھەزىيان لە موغامپەدەيە.

منىش دەلىم: ھەر نەبى بە ئەندازەي كابرەيەكى قاچاغچىي و، كاروانچىي نازان، كە دەشزانى بۆسە لە رىدا ھەيەو رەنگە مەترسى ھەبى، بەلام تەماع، ياخود ناتاجىي و نەدارىي پالى پىۋە دەنى، كە لەسەر كارەكەي خۇي ھەر بەردەھام بى.

۳- پرسىيارى سىبەم: مېژوو پىمان دەلتى: ئەو حالەتە پىش پىغەمبەرى خاتەمىش ﷺ ھەر ھەبۋە، وەنەبى لە دۋاي پىغەمبەرى خاتەمەوھ ﷺ پەيدا بوۋى؟

وەلامەكەي ئەوۋەيە: كە لە دۋاي ھاتنى پىغەمبەر ﷺ ئەو حالەتە زياتر بوۋە، ھەرۋەك نايەتەكەي سۈرەتى (الجن) دەيگەيەنى: ﴿رَأَى لَسْنَا أَلَمَاءَ فَوَجَدْنَهَا مِثْلَ حَرِّكَ شَدِيدًا وَشِبْهَا﴾، واتە: پىشتىرىش پاسەوانى سەخت و ئەو بلىسانەي لىبوون، بەلام ئىستا پر كراۋە يانى: رىژەكەيان زياتر كراۋە.

۴- پرسىيارى چوارەم: شەيتان لە ناگرە، ئەدى چۈن بلىتسەكان شەيتانەكان دەسووتتىن؟ (الرازي) وەلامەكەي جوانە، دەلتى:

شەيتان و جند لە ناگر دروستكراون، بەلام ناگرىش پلە پلەيە، ناگرى بەھىزتر ناگرى كەمتر دەسووتتىن، بىگومان وايە بلىتسە ناگرىكى گەورە لە چرايەك بدات دەيكوزىننەوھو لە بەينى دەبات، بە چراۋە دەيسووتتىن.

٥- پرساری پێنجەم: ئایا شەیتانەکان دەگەنە کوێ؟ ئایا دەگەنە چ شوئێنیک کە گوئیستی قسە ی فریشتەکان بن و سنوورەکە ی تاکو کوئێ؟

ئەمەیان خۆم زۆرم لیکۆلیووەتەو، پێم وایە هەولەدەدەن بگەنە ئەو شوئێنە ی کە گوئیستی قسە ی فریشتان بن، ئنجا ئایا ئەو شوئێنە کوئێ؟ ئایا دەرچوونە لە مەداری زەوی، ئایا تەنیا بریتیه لە تێپەر بوون لە بەرگە هەوای زەوی، کە هەزار کیلۆمەتر (١٠٠٠کم) بەرزە، یاخود بریتیه لە دەرچوون لە مەودای کەهکەشانی کاکێشان، یاخود هی هەموو کاکێشانهکان، ئەو هەر زۆر زۆر دوورە، چونکە تیشک بە پازدە ملیار (١٥,٠٠٠,٠٠٠,٠٠٠) سالی تیشکی بە مەزەندە، ئنجا ئەمسەرە و ئەمسەری گەردوون دەکات، واتە: تیرە ی گەردوون پازدە ملیار (١٥,٠٠٠,٠٠٠,٠٠٠) سالی تیشکی، یانی: تیشک پازدە ملیار (١٥,٠٠٠,٠٠٠,٠٠٠) سالی پروات، ئنجا ئەمسەرە و ئەمسەری گەردوون دەکات.

هەلبەتە من هەولمداوێ زانیاری لەو بارەوێ پەیدا بکەم، بەلام نەگەشتوومە ئەنجامیکی روون، بەلام ئەوئەندە هەیه هیچ گومانی تێدانیه کە دەبێ ئەو شەیتانانە بگەنە شوئێنیک کە فریشتەکانی ئین، هەلبەتە فریشتەکان لە هەموو ئاسمانەکان هەن، بەلام سنوورەکە ی کوئێو چۆنە؟ نە زانیاری شتیکی لی دەرک کردو، نە لە نایەتەکاندا شتیکی روون لەو بارەوێ - کە سنوورەکە ی تاکو ئەوئێهە - باسکراو، مەرجیش نیه ئەو ی زانیاری گەردوونناسی و فیزی دەلیت، هەمووی لە سەدا سەد بەو شیویدیه بێ، چونکە بێگومان زانیاری بەشەر هەر چۆن بێ، شتیکی پێژەییە، پۆژ بە پۆژ زانیارییهکان، زانراوکان گۆرانیان بەسەردا دی.

٦- پرساری شەشەم: شەیتانەکان زانیاری و هەوآل بو کاهین و جادووگەرەکان دەبن، و ئەوانیش بازرگانیی پێوێ دەکەن، ئەو کاتی خۆی بوو، بەلام ئایا تێستاش هەر هەیه؟ من پێم وایە تێستا زۆر سنووردارە، بە پتی پرسیارو وەلامی بەندە لەگەڵ هەندیک لە جند بە شیوێ نارااستەو، کە دەچنە جەستە ی خەلکەو، کە لە

نیواندا عیفریت و ماریدیش هه بوون، ئەوانه دەلێن: ئەوه کاتی خۆی بووه، بەلام تێستا ئەماوه، نجا نایا ئەوانە ی ئەو قسە یە دەکەن، زانیاریی هه موو شتیکیان له لایه، یاخود له قه دەر خۆیان قسه ده کهن؟ ئەوان دەلێن: کاتی خۆی بووه، بەلام هەر که سێک چوووه سووتاووه نه که راوه ته وه، بۆیه تێستانه ماوه! بەلام من پێم وایه: کهم و زۆر تێستاش ئەو هه ولانه ی جند به رده وامن.

۷- چوار وشه هه ن مانایان لێک نیزیکه، به لام جیاوازیشن، (حَطْف، غَضْب، سَرِقَة، اِخْتِلاَس)، لێره له نایه ته که دا خوا ﷻ وشه ی (حَطْف) به کار دێتی: ﴿إِلَّامَنْ حَطِفَ الْخَطْمَةَ﴾، مه گهر که سێک زانیارییه ک برفێتی به رفانن، به لام خوا ﷻ وشه ی (إِسْرَقَ) ی له (الحجر) دا هیناوه: ﴿إِلَّامِنْ أَسْرَقَ السَّعِ﴾ (۸) الحجر، مه گهر که سێک به دزیی گوئی بگری.

۱) وشه ی (حَطْف) بریتیه له وه ی شتیک له که سێک برفێتی به خیرایی، له کاتی که دا خۆی ناگای لێهه و ده بیستی، به کوردیی ده لێن: رفانن.

۲) وشه ی (غَضْب) ئەوه یه که سێک شتیک له که سێک زه وتبکات، که ئەو که سه بتوانی بابای لێستینه ر بگری، به لام کابرای لێستینه ر ده سه لات ی هه بی و به رانه ره که ی بیچاره و ناچار بکات و، شته که ی لێ بستینی، (غَضْب) یش له (حَطْف) وه نیزیکه، (حَطْف) ئەوه یه که کاتی که ده بیستی و ده بیستی، به لام به خیرایی، له ئەنجامی خیراییه که یدا ده توانی لێی بستینی، به لام (غَضْب) ئەوه یه که له ئەنجامی ده سه لات ه که یدا ده توانی به رانه ره که ی ناچار بکات، و شته که ی لێ بستینی.

۳) (سَرِقَة) به کوردیی پێی ده لێن: دزی، بریتیه له وه رگرتنی شتیک له که سێک به بی ئەوه ی زانیاریی پێی هه بی، واته: بردنی شتیک به په نهانی.

۴) (اِخْتِلاَس) بریتیه له بردنی شتیک له لایه ن که سێکه وه، که ئەو که سه بۆته ئەمیندار له سه ر ئەو شته وه له لای دانراوه.

بىگومان ئەمانە ھەر چوارىيان لە ئامرازە قەدەغەو ھەرامەکانى پەيداکردنى شت، واتە: ھەر مائیک بە ھەر کام لەو پىيانە کۆبکرىتەو، قەدەغەو ھەرامە، شەیتانەکانىش ھەم لە پىی دزىی و بردنى پەنھان و پفاندنەو، ھەولى و دەستھىنانى ئەو زانىارىيانە دەدەن، کە دواىی دەيەن بۆ کاهىن و جادووگەرەکان، ئەوانىش بازرگانىی پىوہ دەکەن بۆ خەلک، کە پىشتر باسماں کردو، پىغەمبەر ﷺ دەفەرموى: يەکىک لەوانە زانىارىيەکى راستى پى دەگات، بەلام نەوہدو نو درۆى لەگەلدا تىکەل دەگات، دواىی خەلک بەھوى زانىارىيە راستەکەو، بپروا بە نەوہدو نو درۆکەش دەکەن.

مهسه لهی سییه م:

بئگومان مرفواتیک له قوریکسی پتکه وه چه سپاو دروست بووین، دروستکراوی زور له وان به هیتره هیه، که چی پیغه مبری خوا ﷻ سه ری سوړ ده مینی، نه وانیش گاته ی پی ده کن و، سوود له ناموزگاریی وه رناگرن، هه ر که نیشانه یه کیان دی، زور به خهستی گاته ی پی ده کن:

خوا ﷻ ده ف رموی: ﴿ فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ حَلْفًا أَمْ مَن خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْتَهُمْ مِّن طِينٍ لَّازِبٍ ۝۱۱﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿۱۲﴾ وَإِنَّا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿۱۳﴾ وَإِنَّا رَأَوْنَا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿۱۴﴾

شیکردنه وهی ئه م ئایه تانه، له حهوت برکه دا:

۱- ﴿ فَاسْتَفْتِهِمْ ﴾، (خوا به پیغه مبر ﷻ ده ف رموی: پرساریان لئ بکه، له بیبرواو هاوبه ش بو خوا دانه ردکان، لیره دا (فَاسْتَفْتِهِمْ) واته: داوای فه توایان لئ بکه، پرساریان لئ بکه، داوای وه لیمان لئ بکه، (الِاسْتِفْتَاءُ: طَلَبُ الْفَتْوَى وَالْفُتْيَا، وَهِيَ إِخْبَارٌ عَنْ أَمْرِ يَخْفَى عَنْ غَيْرِ الْخَوَاصِّ فِي أَمْرِ مَا)، (إِسْتِفْتَاءُ) بریتیه له داواکردنی فه توایان فوتیا (به هردوو بیژه که هاتوه)، فه توایان فوتیاش بریتین له هه والدان به شتیکی په نهان، که نهو شته له لای که سانیک که پسوړ نه بن په نهان بئ، له باره ی هه ر شتیکه وه بئ.

۲- ﴿ أَمْ أَشَدُّ حَلْفًا أَمْ مَن خَلَقْنَا ﴾، ئایا دروستکردنی وان قورستره، سه ختره، به هیتره، یان نهو که سانه ی دروستمان کردوون؟ که ده ف رموی: (أَشَدُّ) یانی: (أَضْعَبُ وَأَقْوَى وَأَعْسَرُ) واته: به هیتره، یان قورسترو زه حمه تر.

﴿ أَمْ مَن خَلَقْنَا ﴾، یا خود نهو که سانهو، یان نهو شتانه ی دروستمان کردوون؟

پتشرتیش گومان: نه م پرسیار کردنه: ﴿ أَمْ أَشَدُّ حَلْفًا ﴾، پرسیار کردنی سه رزه نشتکه رانه یه، واته: ناگونجی بلین: دروستکردنی تیمه له دروستکردنی

شته‌کانی دیکه که خوا هیئاونیه دی، فورستره و سه ختره و به هیتره، ﴿أَمْ مَنْ خَلَقْنَا﴾، دیاره (مَنْ) بۆ خواهن عه‌قلانه، به‌لام لی‌ره‌دا ته‌نیا مه‌به‌ست خواهن عه‌قلان نین، که جندو فریشته‌کانن، به‌لکو نه‌مه زالکردنی خواهن عه‌قلانه به‌سه‌ر نه‌وانه‌دا، که خواهن عه‌قل و شعور نین.

که‌واته: ﴿أَمْ مَنْ خَلَقْنَا﴾، یانی: هر شتیکی دیکه که نیمه دروستمان کردوه، چ خواهن عه‌قل بن، وه‌ک فریشته و جند، چ خواهن عه‌قل و هه‌ست نه‌بن، وه‌ک ناسمانه‌کان و هه‌موو نه‌و دروستکراوانه‌ی دیکه که خوا هیئاونیه‌دی.

نجا خوا ﴿يٰۤاٰیُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا﴾ بوونی ده‌کاته‌وه که دروستکردنی نه‌وان له چیه:

۴- ﴿اِنَّا خَلَقْنٰهُمْ مِنْ طِيْنٍ لَّاۤرِبِیْ﴾، نیمه نه‌وامان له قوریکی پیکه‌وه چه‌سپاو، قوریکی خه‌ست و خوئل دروستکردوه.

به‌کیک له قوناغه‌کانی دروست بوونی ئاده‌م، قوریکی پیکه‌وه چه‌سپاوو خه‌ست و خوئل بووه، چونکه: (الْاَرِبُ: الْاَصْق اٰی: طِيْنٍ عَتِيْقٍ مُّتَعَيِّرٍ) قوریکی کوئی گوژاو که پیکه‌وه چه‌سپاو بووه، خه‌ست و خوئل بووه، به‌لام بۆ وینه: جند له ناگر دروستبوون و، فریشته‌کان له پووناکیی (نور) دروستبوون واته: جه‌سته‌کانیان، که دیاره هه‌م جند و هه‌م فریشته‌کان پوو‌حیشیان هه‌یه، به‌لام جه‌سته‌یان له جوژیک له تیشک دروست بووه.

۵- ﴿بَلْ عَجِبْتَ وَتَسْتَوِرُونَ﴾، به‌لکو تۆ سه‌رت سوپماو نه‌وانیش گالته ده‌کن. (عَجِبْتَ) خویندراویشه‌ته‌وه: (عَجِبْتُ)، (عَجِبْتُ) واته: من سه‌رم سوپما، (عَجِبْتَ) واته: تۆ سه‌رت سوپما له‌وان، نه‌وانیش گالته ده‌کن، که ده‌فه‌رموئ: (عَجِبْتُ) واته: من سه‌رم سوپما، له نه‌زانیی نه‌وان، هه‌روه‌ها ده‌شگونجی (عَجِبْتَ) واته: تۆ سه‌رت سوپما له نه‌زانیی نه‌وان، یاخود سه‌رت سوپما له مه‌زنیی دروستکراوه‌کانی خوا، یاخود تۆ سه‌رت سوپما له هیدی و مهنیدی په‌روه‌دگار له به‌رانبه‌ریاندا، که زوو سزایان نادات، که‌واته: (عَجِبْتَ) بۆ هه‌رسی و اتا‌به‌که ده‌چیته‌وه.

(عَجِبْتُ) واته: من سهرم سوپما، بیگومان سهرسوپمان بو خوی پایه روددگار به کار نایهت، به لأم نه گهر به و خویندنه وه یان مانا بگری، واته: خوا بگری ره خنه ی گرت و نهوانی پی هه له به، ده بی وشه که به شیوه یه که بو خوی پایه روددگار مانا بگری، که له گه ل مه قامی به رزی خوادا شایسته و گونجاو بی، وه ک وشه کانی: وَإِكْدِيدًا الطارق، وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ الأنفال، يَخْدَعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِعُهُمْ النساء، ده بی هه موو نه و وشانه به شیوه یه که مانا بگری، که له گه ل مه قامی به رزی خوادا بگونجی، زانایان ده لین: له به ر وه ک یه که لیگردن (مُشَاكَلَةٌ) خوا بگری نه و وشانه به کار دینی، نه که نه و مانایه ی که بو به رانبه ره کان هه یه، هه مان ماناش بو خوی پایه روددگار هه بی، هه ر که سه ده بی مانایه کی بو له به ر چاو بگری، که شایسته یه تی.

(۶) - وَإِنَّا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ، کاتیک نه وانه بیران بخریته وه، بیران ناکه وه یته وه، یاخود کاتیک ناموژگاری بگری، ناموژگاری وه رناگرن، (التذکیر: جَعَلَ الطَّرْفِ عَلَى ذِكْرِ مَنْ شَاءَ) نساء، (تذکیر): بریته له وه که به رانبه ره که ت شتیکی یاد بخه یه وه، که له بیر ی چوته وه، به لأم پیم وایه وپرای نه و واتیه و اتایه کی دیکه شی هه یه، واته: به رانبه ره که ت شتیکی فیربکه ی، نه یزانی بی، (تذکیر) به و مانایه ش هه ر به کار دی.

(۷) - وَإِنَّا رَأَوُا آيَةً نَسْتَحْزِنُونَ، کاتیک نیشانه یه که ببین، زور به خهستی گالته ده که ن، واته: گالته به و نیشانه یه و موعجزیه ده که ن، یاخود گالته به و دیارده گه ردوونی و سروشتیه ده که ن، (الإستسغاز: مُبَالَغَةٌ فِي السُّخْرِيَّةِ)، (إِسْتِسْخَار): زنده پرؤییکردنه له گالته کردندا، واته: خو یان به خهستی گالته ده که ن، یاخود هاوه لانیش بو خو په یدا ده که ن که به کومه ل، به هه ره وه زی گالته به و شته بکه ن، به زوری وایه سهرسوپمان به هو ی نه وه وه یه، که شتی که زور نااسایی بی و مرو ف ببینن، گالته کردنیش به زوری له لایه ن خه لکی نه زان و نه فامه وه یه، بویه خوا بگری هه م به و شه ی (يَسْخَرُونَ) هه م (يَسْخَرُونَ) که دیاره زنده پرؤی زیاتری تیدایه، بو بیروایه کانی به کار هیتاوه، که له نه نجامی نه قامی و نه زانی خو یاندا، نه وان گالته یان کردوه به په یامی خوا، به

نیشانه کانی خوا، ئنجا نیشانه کانی خوا چ موعجزه که ی پیغهمبر بن ﷺ، که ته حه ددای
 پیکردوه، که ته نیا قورئانه، چ دیارده سروشتیه کان بن، چ هموو نه و نیشانانه بن که
 خوا له قورئاندا باسی کردوون، بو پیغهمبرانی دیکه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام).

مهسه لهی چواره م:

به جادوو دانانی بیپروایان بو قورئان و نکوولیکردنیان له زیندوو کرانه وهو،
وه لامدرا نه وه بیان که زیندوو کرانه وه بیان ته نیا ده نگدان و تیخوورینیکی ده وی و،
دوایی هه موویان به چاوی سه ر ده ییین و، له هه موو شتیک حالیسی ده بن:

خوَا ﴿۱۵﴾ دَه فِه رَمَوِی: ﴿۱۶﴾ وَقَالُوا اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿۱۷﴾ اِیْدَا وَاِنَّا وَكَا نُرَابَا وَعَظْمًا اَوْنَا
لَمَعْمُوتُونَ ﴿۱۸﴾ اَوَّابًا وَاِنَّا اَلْاَوْلُونَ ﴿۱۹﴾ قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ ذٰخِرُونَ ﴿۲۰﴾ قَالِمَا هِی زَجْرَةٌ وَاِحَدَةٌ اِذَا هُمْ
یَنْظُرُونَ ﴿۲۱﴾ وَقَالُوا یٰوٰیئنا هٰذَا یَوْمَ الدِّیْنِ ﴿۲۲﴾ هٰذَا یَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِی كُتِبَ بِهٖ تَكْذِیْبُوكَ ﴿۲۳﴾

شیکردنه وی ئەم ئایه تانه، له ههشت برگه دا:

۱- ﴿۱۶﴾ وَقَالُوا اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿۱۷﴾ (بیپروایه کان) گوئیان: ئەمه ته نیا جادوو یه کی
ناشکرایه.

لێره دا ده گونجێ:

أ- مه به ستیان پیتی قورئان بووی، ده شگونجێ مه به ستیان پیتی زیندوو کرانه وهی مردوو ان
بووی، که ده لێن: جادوو یه کی ناشکرایه، یانی: نهو قسه یه که: مردوو زیندوو ده کرێنه وه،
قسه یه که له شیوهی جادوودا، خه لک لئی تیناگات و ناچیته عه قله وه.

ب- یا خود قورئانیان به وه تۆمه تبار کردوه، که قسه یه کی جادوو گه رانه یه وه له گه ل عه قه ل
و لۆژیکدا ناگونجێ، که بێگومان بوختانیکی زۆر گه وره و درۆیه کی شاخداریان کردوه.

تنجا به رده وام ده بن و ده لێن:

۲- ﴿۱۵﴾ اِیْدَا وَاِنَّا وَكَا نُرَابَا وَعَظْمًا اَوْنَا لَمَعْمُوتُونَ ﴿۱۶﴾ نایا که مردین و بووینه وه خو ل و تیسک، نایا
تیمه هه لستێرا وه و زیندوو کراره ده بین؟ زۆر جار له قورئان دا ته عبیری: ﴿۱۷﴾ نُرَابَا وَعَظْمًا ﴿۱۸﴾
هاتوه، چونکه هه تا تیسک ده پرتووکی و کلۆر ده بن، گوشت و چه ورپی و ده مار له میژه

بوونہوہ بہ خاک و خُوْلٌ، واتہ: گوشتہ کہ بوْتہوہ بہ خاک و خُوْلٌ و ئیسقانہ کانیش کلور بوون و پرتووکاون، نایا کاتیک گوشتمان دہیتہوہ بہ خُوْلٌ و ئیسقامان دہ پرتووکئی، نیمہ زیندوو دہ کرینہوہ؟

ہہردووک وشہی (إِذَا) و (أَنَا) بُوَ پرسیار کردنن، ہی دووہ میان: ﴿إِنَّا لَنَبْمُوْتُونَ﴾، خویندراویشہ تہوہ: (إِنَّا لَمَبْعُوْتُونَ؟) بہ شیوہی پرسیار کردن، بہ لَم نہم جوْرہ خویندنہوہی دووہ میان، ہہ مزہی پرسیار کردنی لہ گہ لدا نیہ.

۳- ﴿أَوَمَتَّأْتُنَا الْأُولُونَ﴾، ہہ روہا نایا باب و باپیرانی یہ کہ میشان؟ ئەوانیش زیندوو دہ کرینہوہ؟ ہہ روہا خویندراویشہ تہوہ: (أَوْ أَبَاؤُنَا الْأُولُونَ)، ہہم بہ (أَوْ) ہہم بہ (أَوْ) کہ ہہر بہک واتایان ہہیہ، زُوْر بہ سہ رسورمانہوہ وایانگوتوہ.

خوَا ﴿الَّذِينَ﴾ بہ پیغہمبہر ﴿كَانُوا﴾ دہ فہرموی:

۴- ﴿قُلْ نَعَم وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ﴾، بَلَن: بہ لَن، لہ حالیک دا ئیوہ دہستہ پاچہو ملکہ چیس دہبن. (نہی موحمہمہ!) لہ و لہمی ئەو پرسیار لیکردنہ نکوولیلینکہ رانہو سہ رسورہیتنہ رانہ باندا بفرموو: بہ لَن زیندوو دہ کرینہوہ، لہ حالیکیشدا کہ ئیوہ زُوْر زہبوون و زُوْر ملکہ چن، (وَأَنْتُمْ) (و) (واو العالیۃ) یہ، یانی: لہ حالیک دا، (داخرون) بیش کوئی (داخر)ہ (أَي: الصَّغِير وَالذَّلِيل) یانی: ملکہ چ و دہستہ پاچہ.

۵- ﴿فَأَمَّا هِيَ زَبْرَةٌ نَجْدَةٌ﴾، بیکومان حالہتی زیاندرانہوہ تہنیا یہک تیتخورینہ، رانای (ہی) دہ چیتہوہ بُو زیندووکرانہوہ کہ، واتہ: ئەو زیندووکرانہوہ یہ، ئەو حالہتہی ئیوہ تیتدا زیندوو دہ کرینہوہ، تہنیا یہک تیتوہ خورینہ، کہ مہ بہست پیتی فووی دووہ مہ لہ لایہن ئیسرافیلہوہ، ئیسرافیل دوو جاران فوو بہ کہرہ نادا دہکات، (صور) کہرہنا، بووقی، دوو جاران فووی پیتدا دہ کری، وک لہ سوورہتی (الزمر) دا خوَا ﴿الَّذِينَ﴾ زُوْر باش ئەوہ رووندہ کاتہوہو دہ فہرموی: ﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نَفَخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ﴾، واتہ: فوو بہ سووردا کرا (بُو جاری یہ کہم) ہہر کہس لہ ناسمانہکان و لہ زہویدا ہہیہ، ہہموویان مردن، مہ گہر

کہ سیک خوا بہوئی (نہمری)، دواپی بو جارنکی دیکہ فووی پندا کرا، یہ کسہر ہہموویان ہہلسانہوو چاوپہری دہکەن و تہماشادہکەن.

ہہروہہا نہم دووچار فوو پندا کردنہی نیسرافیل بہ کہ پەنادا، لہ سوورہتی (النازعات) یشدا ہاتوہ کہ دہفہرموی: ﴿يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾ تَتَّبِعُهَا الرَّادِفَةُ ﴿٧﴾﴾، نہو پڑوہ کہ بو جاری یہ کہم زہوی (یان: گہردوون) دہلہرزیتہووہ (لہ نہنجامی فووی یہ کہمدا) دواپی شوئیکہوتوہ کہش شوئینی دہکەوئی، واتہ: فووی دووہمیشی بہدوا دادی، کہ لہ نہنجامی فووی یہ کہمدا گہردوون تیکدہچی و، لہ نہنجامی فووی دووہمدا بہ شیوہیہ کی دیکہ گہردوون تیکی دیکہ، یاخود عالم و واقعیتیکی دیکہی نوئی دیتہ ناراوہ، وک لہ سوورہتی (ابراہیم) دا خوا دہفہرموی: ﴿يَوْمَ يُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٨﴾﴾ ابراہیم، نہو پڑوہ کہ زہوی دہبتہ جگہ لہم زہویہوہ ناسمانہ کایش دہبن بہ جگہ لہم ناسمانانہ [نہم شیوہ پیکہاتہیہی گہردوون و واقعہ دہگوپی] او بو خوی تاکی مل پیکہ چکەر دینہ گوپی، کوڈہ کرینہووہ.

لیترہ کہ دہفہرموی: ﴿فَأَنشَأَ مِنْ زُجْرَةٍ وَجِدَةً ﴿١٩﴾﴾، (زُجْرَةٌ) واتہ: تیحورین، کہ لہ ہہندیک شوئن دہفہرموی: (صَيْحَةٌ) یانی: چریکہ، ہارژن، دہنگی گہورہ، (صَوْتُ مُدْوِي) دہنگیتی دہنگدہروہ، (الزُّجْرَةُ أَي: يُزْجَرُ بِهَا كَالزُّجْرَةِ بِالنَّعْمِ وَالإِبِلِ عِنْدَ الرُّعِيِّ، ثُمَّ صَارَتْ مَعْنَى الصَّيْحَةِ مُطْلَقًا)، (زُجْرَةٌ) لہووہ ہاتوہ یانی: پیسی دہنگ دہدری، وک تیحورین و دہنگدانی ناژہل و حوشران لہ کاتی لہووہ راندن دا، [باباہ کی شوان حوشرہوان و گاوان ناژہلہکانی دہنگ دہدات و تیبانہووہ دہخوپی] دواپی بہ مانای دہنگی گہورہ و ہارژن، بہ کارہیتراوہ.

(٦)- ﴿فَإِذَا هُمْ بِمِطْرٍ ﴿٦﴾﴾، دواپی یہ کسہر نہوان کتوپر چاوپہری دہکەن:

أ- (يَنْظُرُونَ) بہ مانای (يَنْظُرُونَ) دی، واتہ: چاوپہری دہکەن، چاوپہری دہکەن داخو چیبان بہسەر دی؟ چاوپہری دہکەن بو کوئی دہبردین و چیبان لہ دہکری؟ چاوپہری کاروباری قیامت دہکەن.

ب- ههروهها (بنظرون) به مانای (ته‌ماشا ده‌که‌ن) یش دئی.

(۷) - ﴿رَقَالُوا رَبَّنَا هَذَا يَوْمَ الْآزِمِ﴾، ههروهها گوتیان: ئەى هاوار بوؤ ئیمه! ئەمه پوؤزی سزاو پاداشته، (يَا وَيْلَنَا) ئەى هاوارو پوؤ بوؤ ئیمه! یاخود (وَيْلٌ) به مانای سزای سه‌خته، سزای سه‌خت بوؤ ئیمه، ئەمپوؤ پوؤزی سزاو پاداشته {که ئیمه نکوولیبمان لی ده‌کرد}.

خواش ﷻ ده‌فه‌رموی، یان فریشته‌کان پتیان ده‌لین:

(۸) - ﴿هَذَا يَوْمَ الْفَصْلِ الَّذِي كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾، ئەمه پوؤزی لیک هه‌لاوردنه، که ئیوه پتی بیپروا بوون، به درووتان داده‌نا، واته: پوؤزی لیک جیاکردنه‌وه‌یه، (يَوْمَ الْفَصْلِ) واته: (يَوْمَ التَّمْيِيزِ) ئەو پوؤزی چاک و خراب لیک جیاده‌کرتنه‌وه‌و پوولین ده‌کرتن، هه‌ر که‌سه به پتی خوئی، له‌که‌ل کومه‌لی خویدا کووده‌کرتنه‌وه، وه‌ک له‌ئایه‌تی دواتردا خوا ﷻ ئەوه زیاتر روونده‌کاته‌وه.

مه سه له ی پتتجه م:

فه رمانکردنی خوا به خر کردنه وه سه ر به کی سته مکاران و، به رستراوان و هاوشیوه کانیان و، پاله سته ودانیان به ره و ری دوزه خ و، راگرتیان بو پرسیار لیکران و، خو به ده سته وه دانیان و دان به تاوانی خو دا هیتانیان:

خوا ده فه رموی: ﴿ اَخْشُرُوا الَّذِیْنَ ظَلَمُوا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا یَعْبُدُونَ ﴿۲۲﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَاَهْلُوهُمْ اِلٰی صِرَاطِ الْحَجِیْمِ ﴿۲۳﴾ وَفَوْقَهُمْ اِیْتَهُمْ مَسْئُلُوْنَ ﴿۲۴﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنصُرُوْنَ ﴿۲۵﴾ بَلْ هُرِّیْقُوْا مَسْتَسْلِمُوْنَ ﴿۲۶﴾ ۱۱۱

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له حهوت برگه دا:

۱- ﴿ اَخْشُرُوا الَّذِیْنَ ظَلَمُوا وَاَزْوَاجَهُمْ ﴾، (ده گوتری): ئەوانه ی سته میان کردوه و هاوشیوه کانیان کۆبکه نه وه، خر بکه نه وه، بیتگومان (اخشروا)، (مَقُولٌ قَوْلٌ مَّعْدُوفٌ) گوتراوی قسه به کی قرتیتراوه، که به سیاق ده زاندری، واته: ((قِيلَ) أَوْ (يُقَالُ)) گوترا، یان ده گوتری: ﴿ اَخْشُرُوا الَّذِیْنَ ظَلَمُوا وَاَزْوَاجَهُمْ ﴾، ئەوانه ی سته میان کردوه و هاوشیوه کانیان کۆبکه نه وه، چونکه (الْحَشْرُ: جَمْعُ الْمُتَفَرِّقِينَ فِي مَكَانٍ وَاحِدٍ) (حشر) کۆکردنه وه ی که سانیک یان شتانیکی پرژوبلاو له یه ک شویندا، که ده فه رموی: ﴿ الَّذِیْنَ ظَلَمُوا ﴾، ئەوانه ی سته میان کردوه، بیتگومان مه به ست پتی بیپروایه کان و هاوبه ش بو خوا دانه رانه، خوا له قورناندا هم شیرکی به (ظلم) ناوانوه، هم کوفریش:

أ- به نسبت شیرکه وه ده فه رموی: ﴿ یَبْنِیْ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْکَ لَظُلْمٌ عَظِیْمٌ ﴿۱۳﴾ ﴾ لقمان، لوقمان نامۆژگاریی کوره که ی ده کات ده لی: رۆله گیان! هاوبه ش بو خوا دامه ن، چونکه هاوبه شدانان سته میکی گه وره به.

ب- به نسبت کوفریشه وه، له سووږه تی (البقرة) دا ده فه رموی: ﴿ وَالْكَافِرُوْنَ هُمُ الظَّالِمُوْنَ ﴿۱۳۱﴾ ﴾ واته: بیپروایه کان هه ر ئەوان سته مکاران.

ج- جگه له‌وش که‌ستیک که ده‌ستدرژی ده‌کاته سه‌ر مافی نه‌وانیدیکه، نه‌ودش هه‌ر به ستم له‌ قورنانداناوی هاتوه، وه‌ک خوا فه‌موویه‌تی: ﴿ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَسْمُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱۱۲﴾ الشوری.

که‌واته: ﴿ أَحْسَرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا ﴾، هاوبه‌شدانه‌ره‌کان ده‌گرته‌وه‌و، بی‌پروایه‌کان ده‌گرته‌وه‌و، ده‌ستدرژکاره‌کان بو سه‌ر مافی نه‌وانی دیکه‌ش هه‌موویان ده‌گرته‌وه‌و، (وَأَزْوَاجَهُمْ أَي: وَأَصْنَافُهُمْ وَأَشْكَالُهُمْ) نه‌وانه‌ی هاوبو‌لیانن و شی‌وه‌ی نه‌وانن، (أَزْوَاج) و یرای (أصناف) ده‌شگونجی کو‌ی (زَوْج) بی، واته: هاوسه‌رانیان، چونکه به هه‌رکام له‌ نیرو من ده‌گوتری: (زَوْج)، (هَذِهِ زَوْجٌ هَذَا) به هه‌ر کامیکیان ده‌گوتری: (زَوْج) نه‌ک به هه‌ردوویان بگوتری (زَوْج)، تیمه به کوردیی ده‌لیین: جووت واته: نیرو من، به‌لام له‌ زمانی عه‌ره‌بییدا به‌ نیره‌که‌ش ده‌گوتری (زَوْج) و به‌ مینه‌که‌ش ده‌گوتری (زَوْج)، چ بو مرو‌شان، چ بو ناژه‌لان، چ بو پرووه‌کان، چ بو تیکرای ژیانداران و بو هه‌موو دروستکراوانی خوا، بو وینه‌گه‌ردیله‌ش که بارگه‌ی (موجیب و سالیب)ی هه‌یه، نه‌ویش به هه‌رکامیکیان ده‌گوتری: (زَوْج)، هه‌ردووکیشیان پیکه‌وه‌ جووتن، به‌لام به‌ پی‌ی سیاق و پی‌ده‌چی مه‌به‌ست له‌ (أَزْوَاجَهُمْ) هاوسه‌رانیان نه‌بی، چونکه جاری و هه‌یه که‌ستیک بو خو‌ی هاوبه‌ش بو خوادانه‌ره، بی‌پروایه، ستمه‌کاره، به‌لام هاوسه‌ره‌که‌ی خواپه‌رسته، دینداره، چاکه‌کاره، بو‌یه‌ و پی‌ده‌چی زی‌اتر مه‌به‌ست پی‌ی: (أَصْنَافُهُمْ وَأَشْكَالُهُمْ وَأُمَّتَانَهُمْ) بی، هه‌موو نه‌وانه‌ی که‌ هاوبو‌ل و هاوجو‌رو هاوشی‌وه‌ی په‌کن له‌ کوفردا، له‌ شیرکدا، له‌ زولمدا، له‌ خرابه‌کاری دا، خریان بکه‌نه‌وه‌ سه‌ریه‌ک.

(۲) ﴿ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿۱۱۳﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾، هه‌روه‌ها نه‌وه‌ی که‌ جگه له‌ خوا ده‌یانپه‌رست، واته: بته‌کانیان، په‌رستراوه‌کانیان به‌ گشتیی، چ بت و په‌یکه‌ر بووبن، چ سه‌رجه‌م نه‌و شتانه بووبن که په‌رستوو‌یانن له‌ جیاتی خوا، پ‌ژیم و حیزبی بی دین، طاغووت، پارده و سامان، شمه‌ک و که‌ل و په‌ل، هه‌واو ناره‌زوو ... هتد که‌ جگه له‌ خوا په‌رستوو‌یانن، نه‌وانه‌شیان له‌گه‌ل کو‌بیکه‌نه‌وه‌، هه‌موویان پیکه‌وه‌ په‌پی‌چه‌کدن و هه‌موویان پیکه‌وه‌ پاله‌ستو بدن، به‌ره‌و کو‌ی؟!

(۳) - ﴿فَاهْتَدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَمِيمِ﴾، رَئِیْمَیَان بکەن بەرەو رِئِی کَلْبَی دۆزەخ، ﴿فَاهْتَدُوهُمْ﴾ پیتی (ف) ﴿فَاءُ التَّعْقِيبِ إِشَارَةٌ إِلَى سُرْعَةِ الْأَمْرِ بِهِمْ إِلَى النَّارِ عَقِبَ ذَلِكَ الْحَشْرِ﴾، (ف) فانی بەدوای بەکدا هاتنی دوو شتان، یان چەند شتیگە، نامازەبە بۆ بەخیریای فرماننپیکردنیان بەرەو ناگر، دوای ئەو کۆکردنەووەیە، ﴿فَاهْتَدُوهُمْ﴾ واتە: دوای ئەو دی کۆتانکردنەووە، بەکسەر بەخیریای بیانەن بەرەو رِئِی کَلْبَی دۆزەخ، ئەمە بە جَوْرَیْک لە توانج و تەوسەو دەپنکووتیشیانە کە لە ژبانی دنیا،دا، خوا رَئِیْمَی خۆی بە پیغەمبەردا ﷺ بۆ ناردن، بەلام گوئیان پێ نەدا، ئیستاش رَئِیْمَیَان بکەن بەرەو دۆزەخ، ئەو دی لە دنیا،دا رَئِیْمَی خوا قبوول نەکات و وەرەگرێ بۆ ئەو دی پیتی بچیتە بەهەشت، لە دواڕۆژدا رَئِیْمَی دەکرێ بەرەو دۆزەخ، چونکە ﴿الْهِدَايَةُ: الدَّلَالَةُ عَلَى الطَّرِيقِ لِمَنْ لَا يَعْرِفُهُ﴾ (هَدَايَةُ): بریتیه لە رَئِیْمَی شاندان بۆ بەکێک کە پێ نەزانێ.

(۴) - ﴿وَقَفُّهُ﴾، هەر وەها بیان دەستین، رابان وەستینن با نەپۆن.

(وَقَفَّ) یانی: وەستا، راوەستا.

(۵) - ﴿إِنَّهُمْ مُسْتَوْلُونَ﴾، بە دُنْیایی لپرسراوەن، لئیان دەپرسریتەووە، واتە: پرساریان لێ دەکرێ، بیکومان پرسیار لیکران لەو رۆژەدا، لە ستمەکاران بە هەموو شیوەکانیانەووە، بە ئەهلی کوفرو شیک و ئیلحادو، دەستدریژی و ... هتدەووە، پرسیارکردنی وەلام وەرگرتنەووە نیە، نەری فلانکەس! تۆ فلان کارەت کرد، یان نەتکرد؟ لەو بارەووە خوا دەفەرموێ: ﴿وَلَا يُسْئَلُ عَنْ دُونِهِمُ الْمُجْرِمُونَ﴾ ﴿۷۸﴾ القصص، لەو رۆژەدا تاوانباران لە گوناھەکانیان لئیان ناپرسریتەووە، واتە: لئیان ناپرسریتەووە کە نایا تۆ فلان کارەت کردووە، یان نەتکردووە؟ بەلام لئیان دەپرسرێ: پرسیار کردنی سەرژەنشکردن، پرسیار کردنی ناوئێد کردن، پرسیار کردنی قسە ی زەر لەگەڵ کردن و ریسوا کردن.

کەواتە: دەبێ بزاین کە ئەو بە هیچ جَوْرَیْک تیکگیران نیە، وەک هەندێک خەلکی سادەو سەرکێل گوتووایانە: لە قورئاندا لە شوئیتیک دەفەرموێ: ﴿وَلَا يُسْئَلُ عَنْ دُونِهِمُ الْمُجْرِمُونَ﴾ ﴿۷۸﴾ القصص، لە شوئیتیکیش دەفەرموێ: ﴿وَقَفُّهُ

بِئْتَمَّ سَتُّوْلُوْنَ ﴿٦﴾؟ چونکه که دەفه رموئێ: پابانگرن، لێیان دەپرسر یتەوه، واتە: پرسیار کردنی سەرزەنشتکردن و، قسە ی زبەر لەگەڵ کردن و پرسوا کردن و شەرمەزار کردن، که دەشفەر موئێ: تاوانباران لە گوناھەکانیان لێیان ناپرسر یتەوه، یانی: لێیان ناپرسرئێ: نایا تۆ ئەو گوناھەت کردو، یان نەتکردو؟ چونکه هەموو شتێک تۆمار کراوه، بە دەنگ و وینەوه تۆمار کراوه، بە هەموو شتێوەکانی تۆمار کردن، چ ئەوهی تێمە ئیستا دەزانین چۆنە، چ ئەوهی که ناشزانین چۆنە، کارو رەفتارەکان بە هەموو شتێوەکان تۆمار کراون و، هیچ کەس بواری نکوولییکردنی نیە.

٦- ﴿مَا لَكُمْ لَا تَنصُرُونَ﴾، (پێیان دەگوئریئێ): بوچی یەکدی سەرخاخن؟ ئەم پستە یە گوتراوی قسە یەکی قرتیتراو (مَقُولٌ قَوْلٍ مَّحْدُوفٍ) ه، بوچی یارمەتی یەکدی نادەن؟ بوچی پشتگیری یەکدی ناکەن؟ خوێندراویشەتەوه: (مَا لَكُمْ لَا تَنصُرُونَ)، (تَنصُرُونَ) یانی: (تَنصُرُونَ) که مانایەکیەیان هەر یەکە، بوچی پشتی یەکدی ناگرن و هاوکاری یەکدی ناکەن ئە ی پەرستراو پەرستەرەکان؟ یاخود ئە ی سەرکردهو شوێنکەوتوووە لاساییکەرەوهەکان! بوچی هاوکاری یەکدی ناکەن و بەرگری لە یەکدی ناکەن؟ ئەم پرسیار کردنەش دیسان پرسیار کردنە، بو سەرزەنشتکردن و، سەرچەنگدان و بە چاودادانەوهو، شەرمەزار کردن.

٧- ﴿بَلْ هُمْ أَتَمُّ مَسْتَلِمُونَ﴾، بە لکو ئەوان نەمرۆ، [کە پۆژی سزاو پاداشت و لێرسینەوه یە] خۆبەدەستەوه دەرن.

(مُسْلِمٌ) واتە: ملکه چ، (مُسْتَسْلِمٌ) واتە: زۆر خۆملکه چکەر و خۆبەدەستەوه دەر، بە شتێوەیک که جینگل^(١) نادەن و موویان لێ نالەخشی، بە شتێوەیک که بە تەواویی خۆیان بە دەستەوه داوهو، دەستیان لە هەموو پچکان برآوهو، ناوئمید بوون.

(١) جینگل دان: خۆبزاوتن، جوولە یەکی کەم.

که ده فهرمووی: ﴿بَلْ هُمْ كَالْبُحْرِ﴾، (إِظْهَارِ الْيَوْمِ) ده رخستی رۆژه که، بۆ سه رزه نشتکردنه، نه مپروۆ نه و رۆژه یه که نکو و لیبیان لیده کرد، بئ، که بریتیه له رۆژی سزاو پاداشت، نه وان نه مپروۆ خۆ به دهسته وه دهرن.

دیاره وشه ی (بَلْ) بۆ گواسته وه (إِضْرَابِ) یه، له حالیک بۆ حالیک دیکه، واته: نه که هه ر یارمه تیی یه کدی نادهن، نه که هه ر ناگونجی پستی یه کدی بگرن و، هاوکاری یه کدی بکه ن، چ په رسته رو په رسته وه کان، چ سه رکرده و ده مپاست و شوئیکه وتوه لاساییکه ره وه کان، نه که ناتوانن هاوکاری یه کدی بکه ن، به لکو نه مپروۆ هه موویان خۆ به دهسته وه دهرن، وه که گوتم: (إِسْتِسْلَامِ) یش زنده رۆیی کردنه له ته سلیم بوون و، ملکه چ بوون و سه رنه وی کردن دا، واته: به ته اووی خۆیان به دهسته وه داوه، ده ستیان له هه موو پچکان برآوه، نه ژنۆیان شکاوه.

خوا بمانپاریزی له وه که تووشی نه و رۆژه په شه ببین، به سه به ت بیبر وایانه وه، نه که رنا دیاره هه ر نه و رۆژه بۆ بروادارانسی چاکه کار، خۆشترین رۆژه، رۆژی شادمانیی و دلخۆشییه، خوا له و رۆژه دا دلخۆش و شادمانان بکات به لوتف و که په می خۆی، نه ویش به وه ده بن که قیستا خه می نه و رۆژه مان له به ر بئ، قیستا کاری وا بکه یین که له و رۆژه دا، بۆمان ببئ به مایه ی شادمانیی و دلخۆشیی.

❖ **دەرسى دوو دەم** ❖

پیتاسه‌ی نهم دهرسه

به‌رتزان!

نهم دهرسه‌مان له بیست و سئ (۲۳) نایه‌ت پیکدی، که بریتین له نایه‌ته‌کانی: (۲۷ - ۴۹)، که سه‌ره‌تا له هه‌شت نایه‌تی یه‌که‌مدا (۲۷ - ۳۴) باسی قسه‌و ده‌مه‌قالتی دۆزه‌غییان ده‌کات، که شوئینکه‌وتوووان په‌خنه له سه‌رکرده‌کانیان ده‌گرن، که گومرایان کردوون و، نه‌وانیش به‌رپه‌رچیان ده‌ده‌نه‌وه‌و، خوای دادگه‌ریش پایده‌گه‌یه‌نتی که هه‌موویان له سزادا هاوبه‌شن و، تاوانبارانیش هه‌ر نه‌وه‌یان له‌گه‌ل ده‌کرئ، که شایسته‌یانه.

دوایی له پینج نایه‌تی دوای نه‌واندا (۳۵ - ۳۹) باسی هۆکاری نه‌و جۆره سزادان و سه‌ره‌نجامه شوومه‌یان ده‌کرئ، که بریتی بووه له خۆبه‌زلگریان له به‌رانبه‌ر خوا به‌یه‌کگرتنداو، تۆمه‌تبارکردنی پتخه‌مبه‌ری خوا موحه‌مه‌د ﷺ به‌وه که شاعیره.

پاشان له ده نایه‌تی کۆتایی دا (۴۰ - ۴۹) باسی پاداشتی به‌رزو ناوازه‌ی برواداران کراوه، که به‌بنده ساغبووه‌وه‌کانی خوا (عِبَادُ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ) ده‌سف و پیتاسه‌کراون.

خوا به‌لوتف و که‌په‌می خۆی تیمه له به‌نده ساغبووه‌وه‌کانی خۆی (عِبَادُ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ) بگه‌په‌ری و، تیمه له به‌نده خۆساگه‌ره‌وه‌کانی خۆی (عِبَادُ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ) بگه‌په‌ری.

﴿وَأَنْزِلْ بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَسَاءَ لَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّا كُنَّمُ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ﴾ ﴿٢٨﴾ قَالُوا بَلْ لَر تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بَلْ كُنَّمُ قَوْمًا طَالِعِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا

إِنَّا لَذَاهِقُونَ ﴿٣٦﴾ فَأَعْوَيْتَكُمْ إِنَّا كُنَّا عَاوِينَ ﴿٣٧﴾ فَأَيْتَمَّ بِؤْمِيدٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٨﴾ إِنَّا كَذَلِكَ
 نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٩﴾ إِنْتُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٠﴾ وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَارِكُوا
 إِلَهَ رَبِّنَا لِشَاعِرٍ مَخْمُومٍ ﴿٤١﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٤٢﴾ إِنكُرْ لَذَائِمُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ ﴿٤٣﴾
 وَمَا جُزُونَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٤﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٥﴾ أُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ﴿٤٦﴾ فَوَيْلٌ
 لَهُمْ مَكْرُمُونَ ﴿٤٧﴾ فِي جَنَّتِ النَّعِيمِ ﴿٤٨﴾ عَلَى شُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٩﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿٥٠﴾
 بَيضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّرِيبِينَ ﴿٥١﴾ لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ ﴿٥٢﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٥٣﴾
 كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ ﴿٥٤﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تهاکان

{له نیو دۆزهخ دا بیبروایه کان} به مشت و مرو پرسیار له به کدی کردنه وه،
 پوویمان له به کدی کرد ﴿٣٦﴾ (شوئینکه وتوووه کان) گوتمان: (به سه رکرده کان) بیگومان
 تیهوه له لای راسته وه (به ناوی دابینکردنی خیترو بهرژه وه ندیه وه) دههاتنه لامان
 (بویه فریومان خوارد به فسهی تیهوه) ﴿٣٧﴾ (سه رکرده کان) گوتمان: به لکو هه
 خۆتان بروادار نه بوون ﴿٣٨﴾ تیمه هیچ دهسته لاتیگمان به سه رتاندانه بوو، به لکو
 خۆتان کۆمه لیکیی یاغیی و سه رکهش بوون ﴿٣٩﴾ نیدی سه ره نجام فه رمایشت (و
 بریارای پهروه ردگارمان له سه رمان چه سپا (که هه سه خراپه کاریی، ده بی سزا
 بدری)، بویه تیمه چیژهر (ی سزا) بن ﴿٣٩﴾ خۆمان بیمرادو سه ره گردان بووین، و
 تیهویشمان بیمراد کرد ﴿٣٩﴾ ئنجا بیگومان نهوان (شوئینکه وتوووان و سه رکرده کان)
 لهو پۆژه ده له سزاو تازاره که دا هاوبه شن ﴿٣٩﴾ تیمه بهو جوژه به تاوانباران
 ده که بن (و بهو مه ره ده بیان ده به بن) ﴿٣٩﴾ نهوان کاتی خۆی که ده گوتمرا: جکه
 له خوا هیچ په سه رتاویک (ی شایستهی په سه رتان) نه، خۆیان به زلده گرت ﴿٣٩﴾

هروه‌ها ده‌یانگوت: نایا ئیمه وازلتهینه‌ری په‌ستراوه‌کامان بین بو شاعیریکی
 شیت؟ ﴿۳۱﴾ (راست ناکهن) به‌لکو نه‌و (موحه‌ممه‌د ﷺ) هه‌قی (له‌خواوه)
 هیناوه‌و گشت پیغه‌مبه‌رانی به‌راست داناون ﴿۳۲﴾ (نه‌ی بیبرواینه!) به‌دنیایی
 تیوه‌ چیزه‌ری ئازاری به‌ئیش و ژانن ﴿۳۳﴾ نه‌یا سزای نه‌وه‌شتان دهری که
 کردووتانه (له‌خرابه) ﴿۳۴﴾ (سه‌رجه‌م مروّقه‌ خرابه‌کاره‌کان نه‌وه‌ سزایانه) جگه
 له‌بهنده‌ ساغراوه‌کانی خوا ﴿۳۵﴾ نه‌وانه‌ بزویکی زانراویان هه‌یه (له‌رووی
 نه‌دازه‌و چۆنیه‌تییه‌وه‌ ناسراوه‌و ناوداره) ﴿۳۶﴾ میوه (جو‌راو جو‌ره) کان (بان
 هه‌ن) و، ریزو حورمه‌ت لیگیراویشن ﴿۳۷﴾ له‌به‌ه‌شته‌پر نازو نیعمه‌ته‌کاندا
 (نیشته‌جین) ﴿۳۸﴾ له‌سه‌ر ته‌ختان رووبه‌رووی یه‌کدی (پالیان داوه‌ته‌وه) ﴿۳۹﴾ له
 په‌رداخ‌ی پر (له‌شه‌راب) له‌کانیی و سه‌رچاوه‌به‌سه‌ریانه‌وه‌ ده‌گیردری ﴿۴۰﴾
 سپیی و ساف و به‌تام و چیژه‌بو خو‌ره‌وانی ﴿۴۱﴾ نه‌ئازارو سه‌رئیشه‌ی تیدایه‌و،
 نه‌به‌هۆیه‌وه‌ سه‌رخۆش‌ده‌بن ﴿۴۲﴾ ئافره‌تانی چاوه‌گه‌ش و جوان و چاو (له‌سه‌ر
 میردی خو) کورته‌ه‌لینه‌ریان له‌لان ﴿۴۳﴾ وه‌ک هیلکه‌ی (سپیی و سافی) شتیردراوه‌ن
 (له‌نیو هیلانه‌دا) ﴿۴۴﴾.

شیکردنه‌وهی هه‌ندیک له وشه‌کان

(طَغَى): (طَغَى: تَجَاوَزَ الْحَدَّ فِي الْعِضْيَانِ)، (طَغَى) واته: له سه‌رپێچی کردندا له سنوور ده‌رچوو.

(غَوِي): (الغِي: جَهْلٌ عَنْ اعْتِقَادٍ فَاسِدٍ، غَوِي: حَابٌ وَقَسَدٌ عَيْشُهُ، غَوِيَ الْفَصِيلُ، (غَاوِين) كَوَى (غَاوِي) يه، واته: سه‌رگه‌ردان و بيمراد، (الغِي): بریتیه له نه‌زانين به هۆی به‌روا پێبووتیکى خراپه‌وه، هه‌روه‌ها (غَي): بریتیه له په‌شیمانى و (غَي): بریتیه له بيمرادی، ده‌گوترى: (غَوِيَ الْفَصِيلُ) به‌چکه‌ حوشر کاتیک ژيانى تیکده‌چیت، یان شیرى داىکى چنگ ناکه‌وى، ده‌گوترى: (غَوِي) واته: بيمرادو بيبه‌ش و سه‌ر به‌هه‌ش بوو.

(سُرِر): (سُرُرٌ وَأَسِرَةٌ) هه‌ردووکیان کوى (سِرِرِن)، (السِّرِيرُ: مَا يُجْلَسُ عَلَيْهِ) نه‌وهی که خه‌لك له‌سه‌رى داده‌نیش، نایا فه‌رقى چیه له‌گه‌ل کورسى و قه‌نه‌فه؟ (سِرِر) نه‌وه‌یه که بواری شان له‌سه‌ر دادان و پالکه‌وتنیشی هه‌یه، که کاتى خوى نه‌وه بو پادشاو هوکمرانه‌کان، بو خه‌لكى زور خو‌شگوزه‌ران بووه، ئیستاش هه‌ر وایه، نه‌ک ته‌نیا جیتی دانیشتن بى، به‌لکو جیتی پالکه‌وتن و شان له‌سه‌ر دادانیشه.

(يَكْأِبِر): (الكَأْسُ: الْإِنَاءُ مِمَّا فِيهِ مِنَ الشَّرَابِ)، (كَأَس): بریتیه له ده‌فرىک که شه‌رايیکى تیدا بى، ننجای پێ ده‌گوترى: (كَأَس)، (وَسَمِي كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مُمْرَدِهِ، كَأَسًا) هه‌ندیکیش ده‌لین: هه‌ر کامیکیان واته: به‌ خالییه‌تیش پێ ده‌گوترى: (كَأَس) و شه‌راپه‌که‌ش که له نيو نه‌وه‌ده‌دايه، هه‌ر پێی ده‌گوترى: (كَأَس)، به‌ کوردی ده‌گوترى: په‌رداخ، پێک.

(مَعِين): (ظَاهِرٌ لِلْعِيُونِ) ئاشکرایه، بيزاوه بو چاوه‌کان، یاخود (مَعِينٌ أَي: عَالِمٌ) واته: (سَائِلٌ) له‌به‌رچاوه‌ ده‌روات، ده‌رژى.

(لَذِي): (الذُّة: اِسْمٌ مَعْنَاهُ اِدْرَاكٌ مَلَانِيْمٌ لِنَفْسِ الْمُدْرِكِ) (لَذَّة): ناوه، مانابه كهی بریتیه له وهی بابای چیتزه تامی لی بکات، (لَذَّةٌ وَلَذِيْهٌ) واته: چیتزی و پیسی چیتزدار بوو، (وَالْمُضَدَّرُ: اللذَّةُ وَاللذَادَةُ)، (اللذَّةُ وَاللذَادَةُ) ههردووکیان چاوگن، (لَذٌ وَلذِيذٌ): ههردووکیان ناون (طَعَامٌ لَذٌ أَوْ طَعَامٌ لذِيذٌ) خواردنیکی خووش و به تام، به چیتز.

(عَوَّلُ): (العَوَّلُ: مَا يَغْتَرِي شَارِبَ الْغَمْرِ مِنَ السُّدَاعِ وَالْأَلَمِ)، (عَوَّلُ): بابای شه رابخوور نهو سهه رتیشه و نازاره ی تووشی دی، پیسی دهگوتری: (عَوَّلُ)، (وَعَالُهُ: أَهْلِكُهُ) فهوتانیدی، كهواته: ﴿لَا فِيهَا عَوَّلٌ﴾، واته: نه سهه رتیشه و نازاری تیدایه، نه بهووی نهو خواردنه وهوه، فهوتانیسی تیدایه وهك شه رابی دنیا.

(يُنزِفُونَ): به: (يُنزِفُونَ) یش خویندراوه تهوه، (نَزِفَ الشَّارِبُ، فَهُوَ مَنْزُوفٌ وَنَزِيفٌ) واته: سهه رخووش بوو، (وَأَنْزَفَ الشَّارِبُ: دَهَبَ عَقْلُهُ) بیهوش بوو، سهه رخووش بوو (صَارَ ذَا نَزْفٍ)، دهگوتری: فَلَانَكِهَسَ نَهْزِيفَ بُوو واته: خوینه كهی له بهر رپویشتوه، كهواته: (وَأَنْزَفَ الشَّارِبُ) وهك چوون بابایهك كه برینی تیده بی، خوینی له بهر ده رواو خوینی تیدا نامینن، سهه رخووشیش عه قلی تیدا نامینن، وهو كاته دا عه قله كهی خووی له دهست ده دات.

(أَنْزَفَ يُنْزِفُ) هوش و عه قلی نهما، عه قل و هوشی خووی نه هیشت (أَنْزَفَ يُنْزِفُ) عه قل و هوشی چوو، عه قل و هوشی نه هیلرا.

(تَصَوَّرْتُ الْوَلَدَيْنِ): (حَابِسَاتٌ أَنْظَارِهِنَّ حَيَاةٌ وَعَنْجَبًا) واته: چاوی خوویان كورت كردوته وه له سهه هاوسه ره كانیان، یا خود زور چاو نابرنه پیاوان وهك شه رم و شكوو، ناز كردن، كه نه وه سیفه تیکی جوانه له نافره تاندا، (طَرَفُ الْعَيْنِ: جَفْنُهُ، وَالطَّرْفُ: تَحْرِيكُ الْجَفْنِ، وَعَبْرٌ بِهِ عَنِ النَّظَرِ)، (طَرَفٌ): له نه صلدا به مانای پیلووی چاو دی، جاری واش ههیه به مانای جوولاندنی پیلووی چاو، چاو نووقاندن و كردنه وه، دی، جاری واش ههیه وشهی (طَرَفٌ) به مانای سهه رنجدان و ته ماشا كردن دی.

(عین): (عَيْنُ جَمْعٍ عَيْنَاءُ: الْمَرْأَةُ الْوَاسِعَةُ الْعَيْنِ) (عَيْنَاءُ) نافرہ تیک، کہ چاوی گہش و گورہ و جوان بنی، (عیناء) بہ (عین) کؤدہ کرتہ وہ۔

مانای گشتیبی نایہ تہکان

شایانی باسہ: لہ نایہ تی بیست و حوتہ وہ کہ دەست پیدہ کات، تاکو (۴۹) لہ بارہی دؤزہ خییانہ وہیہ، دەفہ رموی: ﴿وَأَقْبَلَ﴾، بہ واوی بادانہ وہ (واو العطف) دەست پیدہ کات، یانی: ہر وہ ہا پروویان لہ یہ کدی کرد، ئەوانہ ی لہ دؤزہ خدان پروویان کردہ یہ کدی، بؤ یہ کدی دواندن، ئەوہ بہ نسبت دؤزہ خییان، بہ لآم لہ نایہ تی پہنجا (۵۰) بہ رہو ئەولا، کہ لہ دەرسی دیکہ دا دی، لہ بارہی بہ ہشتیانہ وہیہ، لہ وی دەفہ رموی: ﴿فَأَقْبَلَ﴾، چونکہ لیرہ دا دوا ی حہ شوو حساب و کؤکردنہ وہ لہ دؤزہ خدا، نجا ئەوانہ یہ کدی دەدوینن، واتہ: دوا ی ئەوہ ی لہ دؤزہ خدا نیشتہ جئ بوون، ماوہ یہ کی پیدہ جئ نجا لہو حالہ دا ئەہلی دؤزہ خ پروویان لہ یہ کدی کردو، دەستیان کرد بہ یہ کدی دواندن، بہ لآم بہ نسبت بہ ہشتیانہ وہ، دوا ی ئەوہ ی لہ بہ ہشتیانہ نیشتہ جئ دەبن، بہ پیتی (ف) ہیناویہ تی ﴿فَأَقْبَلَ﴾، چونکہ ئەوانہ ی لہ خؤشیدا پیکہ وہ دادہ نیشن، یہ کسەر دوا ی پیکہ وہ دانیشتن، دەست دەکەن بہ قسہ ی خؤش و یہ کدی دواندن.

خوا ﴿يَعْلَمُ﴾ لہم بیست و سنی نایہ تہ دا سەرہ تا باسی سەرہ نجامی شوومی ستہ مکاران و تاوانباران دەکات، داوییش باسی سەرہ نجامی پپر نازو نیعمہ تی چاکہ کاران و برواداران دەکات، سەرہ تا دەفہ رموی: ﴿وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ﴾، دوا ی ئەوہ ی ئەوانہ زیندوو کرانہ وہو، کؤکرانہ وہ بؤ سزاداران لہ دؤزہ خداو خرانہ دؤزہ خہوہ، لہو حالہ دا ہندیکیان پروویان لہ ہندیکیان کرد، دەستیان کرد بہ پرسیار لہ یہ کدی کردن، بہ لآم پرسیار لہ یہ کدی کردنہ کیان، بؤ سەر زہ نشت و رہ خنہ لیکدی گرتنہو، پرتہو بؤلہ پیکہ وہ کردنہ.

﴿ قَالُوا إِنَّكُمْ كُنْتُمْ نَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴾، گوئیان: به دنیایی نیتوه له لای راسته وه بو تیمه ده هاتن، پروونکه ره وانی قورناتن چهنه و اتایه کیان بو نه م قسه یه لیکداونه وه: ا- ههندیکیان گوتووایانه: واته: نیتوه به زور و به هیز بو تیمه ده هاتن.

ب- به لام ههندیکیان گوتووایانه: واته: نیتوه به و ناوه وه که خیر و خوشی و به رژه وه ندیی تیمه ی تبدایه، تیمه تان ده دواند، بویه تیمه شویتتان که وتین له کوفرو گومراییدا، دیاره نه وه شوینکه وتوو له لاسایکه ره وه هه لئه لاتاوه کانن، ره خنه ی ده گرن له ده مرست و سه رکرده کانیان.

نه وانیش به کسه ره و لام ده دهنه وه: ﴿ قَالُوا ﴾، واته: ده مرست و سه رکرده کانیان گوئیان: ﴿ بَلْ لَأُرْكَبُوا نَؤْمِرِينَ ﴾، به لکو خوتان بر و دار نه بوون، واته: خوتان دانوو تان له گه ل کوفرو شیرک دا ده کولی و، خوتان عه و دال و تامه زروی نه و پیمازی کوفرو شیرکه بوون، که تیمه له سه ری بووین، بویه نیتوه به ویستی خوتان شویتمان که وتن، ﴿ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ ﴾، تیمه هیچ ده سه لاتیکمان به سه ر نیتوه دا نه بوو، ﴿ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَٰغِينَ ﴾، به لکو خوتان کومه لیک ی اخی و سه رکیش بوون، له به رانه ر خوادا سه رکیش بوون و، له سه ری پیچیدا سنوو ره کانتان هه موو به زانده بوون.

﴿ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا ﴾، فه رمایستی په روه ردگارمان له سه رمان چه سپا، که بریتیه له وه ی هه رکه سیک نه هلی کوفر بی، ده بی سزا بدری، هه ر که سیک نه هلی شیرک بی ده بی سزا بدری، هه موو تاوانبار و سه مکاران ده بی سزا بدرین، خراپه کاران شویتیان دوزه خه، نه و بریار و فه رمایشته ی په روه ردگارمان له سه رمان چه سپا، له نه نجامی نه وه دا که بوخومان به ده ستمان هیتا، تیمه ش و نیتوه ش، ﴿ إِنَّا لَنَدَافِعُونَ ﴾، به دنیایی تیمه چیژه رین، واته: چیژه رین بو نه و سزایه ی خوا که به دادگه رانه و کار به جتیانه بریاری داوه، که هه ر که سیک به و پیته دا بروات، نه وه سزایه تی، تیمه ش و نیتوه ش به ده ست خومان بوو، نه و پیته مان

گرت، ﴿فَأَعْوَجْتُمْ إِيَّانَا كَمَا عَجُونَ﴾، تیره‌مان بيمرادو سه‌رگه‌ردان کرد، خوشمان هه‌ر بيمرادو سه‌رگه‌ردان بووین، هه‌ر که سیک گیرفانی چی تیداين، له‌وه ده‌به‌خشی، تیمه به‌س گومرایي و سه‌رگه‌ردانییمان پی‌بوو، تیره‌وش شوینمان که‌وتن، به‌لام به‌ویستی خوتان شوینمان که‌وتن، ده‌شتانتوانی له‌جیاتی نه‌وه‌ی، شوین تیمه‌ی سه‌رگه‌ردان و بيمرادو به‌ری‌نه‌زان و لاده‌رو تاوانبار بکه‌ون، شوین که‌سانیک بکه‌ون که رینمایی خویان پییه، به‌لام خوتان هه‌زتان به‌و ری‌بازه‌ی تیمه‌بوو، هه‌زتان به‌شوین که‌وتنی تیمه‌بوو!

وه‌لامیکی ددانشکینیان ده‌دده‌نوه.

ننجا خوا ده‌فه‌رموی: ﴿فَأَنتُمْ بِمُرْءِي فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ﴾، به‌دنیایی نه‌وان له‌و روزه‌دا، له‌سزادا هاوبه‌شن، له‌نازارداندا هاوبه‌شن، ﴿إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ﴾، تیمه به‌و شیوه‌به له‌تاوانباران ده‌که‌ین، ناوا سزایان ده‌دده‌ین، پیکه‌وه هاوبه‌شیان ده‌که‌ین له‌سزادا، چ ده‌مراست و په‌یره‌ویی لیکراوه‌کان، چ شوینکه‌وتوو و لاساییکه‌روه‌کان.

﴿إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ﴾، به‌دنیایی نه‌وان عاده‌تیان وابوو، نه‌گه‌ر گوترا‌بایه: بیجگه له‌خوا هیچ په‌رستراویک نیه، خویان به‌زنده‌گرت، خویان له‌به‌رانبه‌ر به‌ندایه‌تیی بو‌خوادا به‌زنده‌گرت، که‌چی له‌به‌رانبه‌ر کویلابه‌تیی بو‌حوکمرانانی زوردارو خو‌سه‌پین دا، تووک نه‌رم و نه‌رمو‌له‌بوون، به‌لام له‌به‌رانبه‌ر خوادا ﴿يَسْتَكْبِرُونَ﴾ که‌که‌ون و کائینات و، دنیاو دواروژی به‌ده‌سته، خویان به‌زنده‌گرت، که‌چی له‌به‌رانبه‌ر تاغوت و فیرعه‌ونیک، به‌لکو له‌به‌رانبه‌ر حیزینیک و رزیمیک، به‌لکو له‌به‌رانبه‌ر هه‌واو ناره‌زوونیک، له‌به‌رانبه‌ر به‌رزه‌وه‌دندیه‌کی ناشه‌رعی دا، ته‌سلیم ده‌بوون، بو‌زار چه‌ورکردنیک و چه‌پله‌و ناهه‌رینیک، ملکه‌چ ده‌بوون، ده‌سته‌مو ده‌بوون، که‌چی بو‌خوا ﴿يَسْتَكْبِرُونَ﴾ ملکه‌چ نه‌ده‌بوون، که‌هه‌موو خیره‌و خوشییه‌کیان و هه‌موو سه‌ره‌رزیی و جوامیری و مه‌ردایه‌تییه‌کیان له‌وه‌دا بوو، به‌نده‌ی خوا بن و، هه‌موو به‌دبه‌ختیی و

په شیمانیه کیان له وده دا بوو کویله ی په کدی بن، کویله ی شته کان بن، که چی نه وان ده بوونه کویله ی مروّقه کان، یاخود کویله و خزمه تکاری هه ندیک له دروستکراوه کانی دیکه، به لام له به رانبهر خوادا خویان به زلده گرت!

﴿وَيَقُولُونَ إِنَّا لَأَنَارُكُوا ؕ أَلْهَيْتَنَا لِشَاعِرٍ بَجُونٍ ۗ﴾، هیچ که بیفیان به خوا به په کگرتن (توحید الله) نه ده هات و له به رانبهر گوتتی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) دا خویان به زلده گرت، ههروه ها له به رانبهر پیغه مبه ریشدا ﴿رَبِّ نَبِيٍّ نَبِيٍّ صَافٍ بَوُونَ، ده یانگوت: نایا تیمه واز لپهنه ری په رستراوه کامان بین بو شاعیر یکی شیت؟ واته: هه ندیکیان ده یانگوت: شاعیر، هه ندیکیان ده یانگوت: شیت، نه گه رنا نه وانه یان که گوتبیتیان شاعیره، نه یانگوتوه شیته، نه وانه هس که گوتبیتیان شیته، نه یانگوتوه شاعیره، به لام خوا قسه ی هه ردووک لایان کۆده کاته وه، هه ندیکیان تۆمه تباریان کردوه به شاعیرو، هه ندیکیان تۆمه تباریان کردوه به شیت، ئنجا خوا قسه ی هه ردووکیان کۆ ده کاته وه، نه و دوو قسانه ش تیکگیراون، پیکه وه نا کۆکن، که سیک شاعیر بی، ناگونجی شیت بی و، که سیکیش شیت بی، ناگونجی شاعیر بی و قسه ی به ری و جی بکات، واته: نه وانه قسه ی دژیه ک (مُتَنَاقِضٍ) و پیکه وه نا کۆکیان ده کرد، تۆمه ته کانیان که بو پیغه مبه ر ﴿بَوُ مَوْحَمَمَه دِیَانٍ ۗ﴾ ده گوتن، په کدی یان هه لده وه شانده وه، ﴿بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَقَ الْفَرَسَيْنِ ۗ﴾، به لکو (موحه ممه د) نه شاعیره و نه شیتیشه | هه قی هیناوه و پیغه مبه ران و په وانه کراوانی پیش خوی به راست داناوه، هه م خویان هه م په یامه کانیان.

﴿إِنَّكُمْ لَنَأَبْرَأُهَا أَلْمَدَابِ أَلْأَلِمِ ۗ﴾، به دنیایی نیهو چیژه ری سزاو نازاری به تیشن واته: نه ی بیپروایه کان! نه ی هاوبه ش بو خوا دانه ره کان! نه ی سته مکاره کان! به سه ران و شوینکه وتوانه وه، به ده مپراست و لاساییکه رانه وه، به په پره ویسی لیکراوان و په پره وییکه رانه وه، هه مووتان چیژه ری نازاری به تیشن، ئنجا نازار بو خوی هه ر به تیشه، مانای وایه نازاریکی زور زور به تیش و ژانه، ﴿وَمَا تُحْرَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۗ﴾، به رانبه ریشتان نادرته وه، قه ره بووتان نادرته وه، مه گه ر به

پتی نهوه که ده تانکرد، واته: نهو سزایه پر به پستی کردهوه کانی خوٚتانهو ستهمتان لی ناکری.

﴿إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾، جگه له بنده ساغکراوه کانی خوا، نه مه له ریزمانی عه پرسی دا پتی ده گوتری: (إِسْتِثْنَاءٌ مُنْقَطِعٌ) هه لاواردنیکی دابراو، چونکه بنده بو خوا ساغبووهوه کان، بنده هه لیزیردراوه کانی خوا، به شیک نین له سزادراوان، پاداشتی نهوان جیا به له سزادانی خرابه کاران، واته: به لام بنده ساغبووهوه کان، بنده هه لیزاردده کانی خوا، ﴿أُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ﴾، نهوانه نهک سزا نادرین، به لکو نهوانه بزیوتکی زاندراوو ناسراویان هه به، بزیوتک که ناوداره، ناسراوه، هه موو کهس ده زانی چونه.

نجا پرووینده کاتهوه نهو بزیوه، نهو رزق و پوزیسه چونه؟ ده فهرموئی: ﴿فَوَيْكُنْ﴾، جوړه کانی میوه، میوه کانن به هه موو جوړه کانپانهوه، بو به ش بو نازو نیعمه تی به هه شت، خوا ﴿فَوَيْكُنْ﴾ به زوری باسی میوه ده کات، چونکه میوه له بهر خویشی و له زهت و چیز و هرگرتن ده خوری، نهک بو لابرندی برسیه تی، ههروه ها شه پایش هه ر بو خویشی ده خوری، نهک بو لابرندی تینوویه تی، نیعمه ته کانی به هه شت وهک جاری دیکه ش گوتوو مانه، بو بابای له برسان مردوو و له تینوان خنکاو نین.

با لیره دا قسه به که بئیم که له یاداشت و بیره وه ریبه کانی خوٚم دا گپراومه ته وه:

کاتی خوئی له ناو ندیی، یان ناماده یی په یمانگای نیسلامی بووم له سلیمانی، له درسی عه قیده دا قوتابیه ک پرسیاری له ماموستا کرد، له وه لمی قسه به کی ماموستادا، که باسی نیعمه ته کانی به هه شتی ده کرد، به تایهت باسی حهوزی که وسه ر، که هه ر که سیک لی بغوا ته وه، نه هه رگیز تینووی ده بیته وه، نه برسیتی ده بیته وه.

ئەویش گوتی: مامۆستا! کەواتە ئەو نعیمة تانە ی لە بەهەشت هەن، ئەو خواردن و خواردنەوانە، مادام ئینسان نە تینووی ببیتەو، نە برسیتی ببیتەو، کەواتە دەچنە بەلاش و بەخۆپرای لەوین!

مامۆستا هەولیدا وەلامی بداتەو، بەلام وەلامە کە ی پر بە پتست نەبوو.

منیش گوتم: مامۆستا! ئەگەر ئیجازەم بدە ی با منیش وەلامتکی بدەمەو! گوئی: باشە وەلام بدەو، گوتم: کاکە گیان! هیچ جار وا نەبوو کە نانت خواردو و تیر بووی، بەلام شتیکیان گێراو وە ک شیرینی و خواردووتە لە دوا ی نان خواردن؟ گوتی: با، گوتم: کەواتە: شیرینی یان میو و کە لە دوا ی نان خواردن دەخوری، بۆ لابردنی برسیتە ی نیه، بەلکو تەنیا بۆ چێژو لەزەتە، ئەو بۆ خواردنە کە.

گوتم: نەدی هیچ جار وانەبوو تیرناو بووی و تینوو نەبووی، بەلام بەلای شەربەتخانە بە کدا تپه‌ریوی و، شەربەتی میوژ یان هەر شەربەتکی دیکە ی میو و ت خواردووتەو، بەبێ ئەو ی تینووش بێ؟ گوتی: با، هەر وەها گوتم: جاری وا نەبوو لە کۆرو مە جلیسدا شتیکیان گێراو، تۆ پیشی واتزانیه ناو، گوتووتە: تینووم نیه، گوتویانە: ئەو ماستاوه، یان شەربەتە، گوتووتە: مادام وایە دەبخۆمەو؟ گوتی: با، گوتم: نعیمة تەکانی بەهەشت چ خواردنەکانی، چ خوراو وەکانی، (شلەمە نییە کان) بۆ خەلکی برسی و تینوو نین، بەلکو تەنیا بۆ ئەو دەخورین و دەخورینەو، کە چێژیان لێ وەر بگرن!

ئیدی ئەو قوتابیهش قەناعەتی هات.

لێرەش کە خوا دەفەرموێ: ئەو بژیو وە زاندراو بۆ بەندە هەلبێژدەکانی خوا هەیه، بەو ورونی دەکاتەو دەفەرموێ: ﴿فَرِحْهُ﴾، جوړە میو و کانن، ﴿وَهُمْ مُكْرَمُونَ﴾، ئەوان پزیز لێگراویشن، واتە: نعیمة تەکان وە ک جۆن پەیهو و نیدیان بە جەستەیانەو هەیه، پەیهو و نیدیان بە روو و ناخیشیانەو هەیه، واتە: پزیز لێگراویشن لە رووی مەعنەویەو.

﴿ فِي جَنَّاتٍ أَعْمِمْ ﴾، له نَبُو باغه همیشه یه کاندان، (جَنَات) کوی (جَنَّة) واته: باغ و بیستان، کول و گولزار، دارو درهخت، که پره له نازو نیعمهت، ﴿ عَلَ سُرُرٍ مِّنْفَلِینِ ﴾، له سر تهختان، رووبه رووی یه کدی دانیشتون، (سُرُر) کوی (سُریر)، نهو تهخته یه خه لک له سهری داده نیشی و پالده داتهوه، شان داده دات، ﴿ مِّنْفَلِینِ ﴾، رووبه رووی یه کدیین.

﴿ يُطَافُ عَلَیْهِمْ بِكَأْسٍ مِّن مَّعِینِ ﴾، به سهر یانه وه ده گنپر دی په رداختکی پر له خورواوه ک له کانیی و سهر چاوه یه، کانیی و سهر چاوه ی شه پراب، یان کانیی و سهر چاوه ی ههر کام له خوار دنه وه کانیی دیکه، به لأم لیره دا به پتی سیاق دیاره مه به ست پتی شه پابه، ده فه رموی: ﴿ بَصَّاءٌ لِّذَرِّ لَئْسَرِینِ ﴾، زور سپیبه و زور به چیرو به تامه بو خوره وانیی، که سانیک که ده یخونه وه، ﴿ لَا فِیْهَا عَوَّلٌ وَلَا هُمْ عَنَّا بِرُؤُوسِهِمْ ﴾، نه سه رتیشه و نازاری تیدایه وه، نه به هوشیه وه سه رخوش ده بن و عه قلیان له ده ست ده دن، به پیچه وانهی شه پابی دنیاوه، که هم تووشی شه رتیشه و نازاریان ده کات، به لکو جاری و تووشی مردن و مه رگیان ده کات، هم عه قلیشانی پتی له ده ست ده دن و، به وه شه پابه که ده یخونه وه، خویان ده به نه ریزی ناژه ل، که مروف به عه قل مروفه، به لأم نه وان به پاره و نیمکانیه تی خویان، شه پراب ده کپن و خویان ده به نه ریزی ناژه ل، ننجا نه فه ندی خوشی به روشنبیرو شاره زاو خوینده وار ده زانی و، خوشی پتی له خه لکی دیکه ناستبه رزتره، له حالیکدا که به دهستی خوی خوی بیعه قل کردوه، به دهستی خوی نه وه ی که پتی بوته مروف و پتی له ناژه ل جیابو ته وه، نهو نیمتیازه ی له خویدا نه هیشته وه!!

ننجا خوا له کو تایی دا ده فه رموی: ﴿ وَعِندَهُمْ قَصْرَاتٌ أَلطَّرَفِ عِینِ ﴾، له لای نهو به هه شتیانه نافر تانیک هه ن که چاوی خویان کورت کردو ته وه، واته: چاوی خویان له سره میرده کانیان کورت کردو ته وه، چاوا نابرنه پیاوانی دیکه، زوریش چاویان گهش و جوانن، ﴿ کَأَنَّهُنَّ بَصَّاصَاتٌ مَّکُونُ ﴾، ده لئی هیلکه ی شتیر دراوه ن، ده لاین:

ھىلكەى حوشترمەل تووكى بۆ رادە خات و جوان دەىشارتەو، زۆر سىپى و سافە، ھىچ تۆزۈ گەردى پىتوھ نانىشى، ھەرۈھە ھىلكەى ھەموو بالئندەكانى دىكەش بە ھەمان شىوھن، ھەرۈھە ئەو ئافرەتانه وەك گەوھەرى نىو سەدەفن، وەك دەفەرموئى: ﴿كَانَ لَكُمْ لَوْلُو مَكْرُومٌ﴾ الطور، وەك ھىلكەى پەنھان و گەوھەرى نىو سەدەف، ئاوا سىپى و ساف و جوان و بىگەردن.

خوا بە لوتف و كەرەمى خۆى لە ئازارو مەينەتییەك كە بۆ دوژمنان و ناھەزانى ئامادەى كىردوھ لە دۆزەخ دا، پمانپارىزى و چەپالەمان بدات و، لەو نازو نىعمەتانه كە بۆ دۆستانى خۆى و، بۆ خۆشەويستانى خۆى، كە بەندە ھەلبۇاردەكانى، ئامادەى كىردوون، بەھرەمەندمان بكات.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

دهمه قالی و پرسیارو وه لآمی شوینکه وتوان و سه رکرده کانی نه هلی کوفرو شیرک، له دۆزه خ داو، سه ره نجام دان به تاواندا هینانی دمه پراسته کان، که هه موویان خه تابارن:

خوا ده فه رموی: ﴿ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ۗ (۲۷) قَالُوا إِنَّا كُنْتُمْ نَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ (۲۸) قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ (۲۹) وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَٰغِيينَ (۳۰) فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذٰبِقُونَ (۳۱) فَأَعْرَضْتُمْ بِنَاكِنَا غَوِيينَ (۳۲) ۝﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له ده برگه دا:

(۱) - ﴿ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۝﴾، ههروهها هه ندیکیان روویانکرده هه ندیکیان (به کدیان دواند). دواى نه وهی کۆکردنه وهو سزاو پاداشت، دیارییکردن و، لیپرسینه وهی مروّفه کان ته واو ده ی، ئنجا نه وانهی سته مکار بوون رووله یه کدی ده که ن و ده ست ده که ن به گلله یی و گازنده له یه کدی کردن، (و)ی (وَأَقْبَلَ) واوی بادانه وه (واو العاطفة) یه، وه ئەم بابته ته ی تیره ده گپرتنه وه بو سه ر بابته ی پیشی واته: دواى نه وهی ده چنه دۆزه خه وه، هه ندیکیان روو ده که نه هه ندیکیان:

(۲) - ﴿ يَتَسَاءَلُونَ ۝﴾، له یه کدی ده پرسن، له یه کدی پرسین واته: پیکه وه قسه کردن و پرسیارو وه لآم، وتووێژ، به لکو جاری واش هه یه مه به ست پتی سه رزه نشت و سه رکوونه کردنی یه کدیبه له میانی له یه کدی پرسین و پرسیارو وه لآمدا، که لیته دا وایه، ئنجا که لیته دا ده فه رموی: ﴿ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ۝﴾، یانی: ﴿ فِي تِلْكَ الْحَالَةِ النَّاسِ ۝﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ

عَلَّ بَعْضُ بِنْسَاءَ لَوْنٍ ﴿۳﴾ واته: لهو حاله ته گرفتاریه دا، لهو حاله ته مهینه تباره دا، بی پروایه کان هه ندیکیان روو ده که نه هه ندیک و، له به کدی ده پرسن:

۳- ﴿قَالُوا إِنَّا كُنتُمْ نَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ﴾، گوتیان: به دلنیا بی تیره بوون له لای راسته وه بومان ده هاتن. به پئی سیاق دیاره که نه وه شوینکه وتوووه کانن، نه وانه ی پیره وییان کردوه له سه رانیان، له ده مرآستانیان، له دۆزه خ دا نه وه به ده مرآست و سه رکرده کانی خویمان ده لئین. زانایان چه ند مانایه کیان بو واتای (له لای راسته وه بومان ده هاتن) لیکداونه وه:

۱- واته: به ناوی خیرو چاکه وه بو لامان ده هاتن، چونکه (يَمْنٌ) واته: (الْخَيْرُ وَالْبِرَّةُ)، نجا (یمین) لای راست، رهمزه که یه تی، ههروه ها (شوم) لای چه پ، رهمزه که یه تی، بویه ش عه ره به کان کاتی خوی نه گهر و یستبایان کاریک بکه ن، بالنده یه کیان هه لده فراند، نه گهر به لای راستا رۆباییه، ده یانگوت: (تَيَأْتُونَا) واته: نه وه خیرو به ره که ت و خۆشیی تیدایه، به لأم نه گهر به لای چه پدا رۆباییه، ده یانگوت: (تَشَاءُ مُوَا) واته: مادام نه و بالنده یه به لای چه پدا فریوه، که واته نه و کاره ی ده یکه ن: نه گبه تی و بیخیرییه!

۲- له به ره نه وه ی دهستی راست، رهمزی توانا وه هیزه له مروفدا، واته: به هیزو سه پاندن تیره تیمه تان ناچار ده کرد، به دوا ی نه و ریتازه بکهوین، که ریتازی کوفرو شیرکه.

۳- (يَمِينٌ) به مانای سویندیش دئ، واته: به سویند خواردنه وه، یاخود: به دا کوکیکردن و جه خه تلکیکردنه وه، تیمه تان دلنیا ده کرده وه، که ریه که تان راسته، بویه تیمه تان ناچار وادار کرد به دواتان بکهوین.

۴- (تَصُدُّونَنَا عَنِ الْيَمْنِ وَالْخَيْرِ لِإِنَّ أُمَّي يَتَعَدَى يَمِينٌ، لَكِن هُنَا تَعَدَى ب (عن) فَضْمَنْ مَعْنَى صَدٌّ) که ده رهموی: ﴿تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ﴾، خوی (أَنَاهُ مِنَ الْيَمِينِ، مِنَ الشَّمَالِ، مِنْ فَوْقِ، مِنْ أَسْفَلِ)، به لأم لیره دا (أُمَّي) به (عَنْ) ته عه ددای بینکراوه: ﴿تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ﴾، بو نه وه ی مانای (صَدٌّ) بکه یه نئ، (صَدٌّ) واته: گپرایه وه، واته: تیره تیمه تان له خیرو چاکه ده گپرایه وه.

۵- (تَأْتُونَنَا وَتَفْرِفُونَا عَنْ طَرِيقِ أَهْلِ الْيَمِينِ) واته: ئیمه تان لهوانه ده گتیا به وه که ده بنه لای راست، یا خود به دهستی راست نامه ی کرده وه کانیا ن له پۆژی دوا یی دا وه رده گرنه وه.

نه وان به و شیوه به سه ر کرده کانیا ن تۆمه تبار ده که ن، بیگومان نه وانیش بی وه لام نابن.

۴- ﴿قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾، ده مپاست و سه ر کرده کانیا ن به شو ئنکه وتوه وه کا نی خۆیا نیا ن گو ت: به لکو خۆتا ن پروادا ر نه بوون.

۵- ﴿وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ﴾، {به لکه یان بو دیننه وه، ده لئین!} تیمه هیچ ده سه لاتی که مان به سه ر تیه وه دا نه بوو.

(سُلْطَان: تَسَلَّطَ وَقَهَرَ) (سلطان) یانی: زالبوون و ملیپکه چکردن، له ژیر رکیفی تیمه دا نه بوون و توانا مان نه بوو ناچار تا ن بکه ین، قه ناعت به وه بینن که ریبازی کوفرو شیرکه، به لام خۆتا ن پروادا ر نه بوون، نه گه رنا وه نه بی ناچار کرابن له لایه ن تیمه وه به هۆی ده سه لاته وه، چونکه ده سه لاته مان به سه ر عه قل و دل و ده روونتا ندا نه بوو، نه و قسه به ش راسته به و واتایه، که هیچ که سیك ناتوانی قه ناعتی کی نیو دل و عه قل به که سیك بگوړی، که سیك که سیکی خوش نه وی، هیچ هیزیک ناتوانی وای لیبکات خوشیوی، که سیك رقی له که سیك بی، هیچ که سیك ناتوانی وای لیبکات رقی لئی نه بی، واته: ده سه لاته مان به سه ر دل و ده روون و عه قلتا ندا نه بوو، که نه وی کا نگای پروا هیئا ن و قه ناعت پهنیئا نه.

۶- ﴿بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طٰغِيْنَ﴾، به لکو خۆتا ن کۆمه لئکی مله ورو یاخی بوون، وشه ی (طاغین) کۆی (طاغی) به، (الطّٰغِي: الْمُتَجَاوِزُ لِحَدِّ فِي الْعِصْيَانِ) (طاغی) که سیکه له سنور ده رچوو بی له سه ر پهیچی کردندا، که لیره دا ده فه رموی: ﴿طٰغِيْنَ﴾، به ناوی بکه ر (اسم فاعل) هینا ویه تی، یانی: (مُخْتَارِيْنَ لِلطّٰغْيَانِ) خۆتا ن یاخی بوون و مله وریئا ن هه لپژاردوه و ته به ننی کردوه.

(۷) - ﴿فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا﴾، فرمایشتی په‌رودردگارِ یسماں له‌سهرمان چه‌سپی، نایا فرمایشتی په‌رودردگار که له‌سهریان چه‌سپیوه، کامه‌یه؟ زۆربه‌ی ههره زۆری پروونکه‌ره‌وانی قورئان، ده‌لین: مه‌به‌ست پی‌ی نه‌وه‌یه که خوا ده‌فرموی: ﴿لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ هود، یاخود که ده‌فرموی: ﴿لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّن تَبَعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ ص، واته: به‌دنیایی (ته‌ی ئیلبیس!) دۆزه‌خ له‌خۆت و له‌وانه‌ی که شوینتکه‌وتوون له‌وان (له‌وه‌چه‌ی نادم) له‌تیک‌پراتان، پرده‌که‌م، هه‌لبه‌ته‌ته‌گه‌ر بگوتری: نه‌وانه‌ی شوین ئیلبیس که‌وتوون، فرمایشتی خواو بریاری خویان له‌سهر چه‌سپیوه، نه‌وه‌ راسته، به‌لام نه‌گه‌ر وا لیک‌بدریتته‌وه: خوا بریاری داوه دۆزه‌خ پرپکات، نجا ههر چون بی، ده‌بی هینده له‌جندو مروّقان بینن تاکو دۆزه‌خیان لی پرکات، نه‌وه‌ راست نیهو خوا ﷻ مه‌به‌ستی پی نه‌وه‌ نیه، به‌لکو مه‌به‌ست نه‌وه‌یه که: خوا بریاری داوه‌وه فرموویته‌ی ههر که‌سێک بی‌پروا یان نه‌هلی شیرک بی و له‌تو‌وحید لاهل بی و به‌ده‌م بانگه‌وازی خواوه‌ نه‌چی، خوا بریاری داوه، ههر که‌سێک ناوا بی، سزا ده‌دری، نجا نه‌وه‌ فرمایشته‌ی خوا که به‌سه‌ریاندا چه‌سپیوه، نه‌وه‌یه که نه‌وانه له‌نه‌جانی هه‌لبژاردنی بی‌پروایی و شیرک و، هه‌لبژاردنی سته‌م و خراپه‌دا، بریاری خویان به‌سه‌ردا چه‌سپیوه، نه‌که له‌نه‌جانی نه‌وه‌دا که خوا فرموویته‌ی: ده‌بی دۆزه‌خ پر بی، نه‌وانه‌ش ناچارین که ههر ده‌بی پی کوفرو شیرک و خراپه‌ بگرن، تاکو دۆزه‌خ پر بی، نا! به‌لی خوا ﷻ به‌دنیایی له‌نه‌زه‌له‌وه‌ زانیویه‌تی که زۆربه‌ی خه‌لکه‌که له‌ مروّف و جند پی‌ی ناهه‌ق ده‌گرن، بویه دۆزه‌خی له‌قه‌ده‌ر نه‌وانه‌ دروستکردوه، که له‌نه‌زه‌له‌وه‌ زانیویه‌تی پی کوفرو ناهه‌ق ده‌گرن، به‌لام به‌هوی پی ناهه‌ق گرتنه‌که‌یانه‌وه به‌ویستی نازادانه‌ی خویان، ده‌چنه دۆزه‌خ، نه‌که به‌هوی نه‌وه‌وه که خوا بریاری داوه ده‌بی دۆزه‌خ پر بی!!

(۸) - ﴿إِنَّا لَذَائِقُونَ﴾، به‌دنیایی تیمه‌ چه‌زهرین، واته: چه‌زهرین بو‌سزای خوا.

(۹) - ﴿فَأَعْوَجْتُمْ﴾، نجا تیمه‌ ئیوه‌مان بی‌مرادو سه‌رگه‌ردان کرد.

(۱۰) - ﴿إِنَّا كُنَّا غَيْرِينَ﴾، تېمە خۆشمان سەرگەردان و بيمراد بووين.

لېرەدا ﴿إِنَّا كُنَّا غَيْرِينَ﴾، ئەمە ھۆكەر دۆزىي (تغليل)ە، واتە: ھۆكەرى ئەوہ كە تېوہمان سەرگەردان و بيمراد كەرد، ئەوہ بوو كە خۆمان سەرگەردان و بيمراد بووين، واتە: تېمە كاتى خۆى لە دنيادا سەرگەردان بووين، ئەم (كُنا) يەش بو ئەوہ يە ماناى سەرگەردان و بيمرادیى و چارەپەشىي، لەواندا چاك خەست و خۆل بكاتەوہ.

كەواتە: وەك دەبينين شوينكە وتوانى سەرانى كوفر لە دۆزەخدا، ھەر كە بە زمانى سووتاو دەلین: ﴿إِنَّكُمْ كُنْتُمْ نَافِرِينَ﴾، ئەوان ھوكمرانانى خۆبەزلكر بە يەك كۆمەل قسە وەلاميان دەدەنەوہ: ﴿قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾ ﴿۱۱﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكَ مِنْ سُلْطَانٍ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَٰغِيِينَ ﴿۱۲﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذٰٰبِقُونَ ﴿۱۳﴾ فَأَعْوَبْتُمْ إِنَّا كُنَّا غَيْرِينَ ﴿۱۴﴾. زۆرى لەسەر دەرۆن، بو پاساو دانەوہى ئەوہ كە تېمە نەبووينە ھۆى گومرا كەردن و بيمرادو پەنجەرۆ كەردنى تېوہ، بەلكو ھۆكەرى ئەوہ خۆتان بوون، ئەگەرنا تېمە نەماندەتوانى زۆرتان لېكەين.

مه سه له ی دووه م:

راگه به نرانی نه وه که بیبر وایانی تاوانبار له سزای دۆزه خ دا هاوبه شن و، هه ر نه وه ش یاسای خوا بووه و، هوکاری نه و سزادرانه ش، نکو واییکردنیان له خوا به یه کگرتن و، تۆمه تبار کردنی پیغه مبه ر ﷺ بووه به شاعیری و شیتی:

خوا ده فهرموئ: ﴿فَأَنتُمْ بِمُرْءِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿۳۳﴾ إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿۳۴﴾
 إِنْتُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿۳۵﴾ وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَارِكُوا إِلَهَيْنَا لِشَاعِرٍ نَجْمُونِ ﴿۳۶﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۳۷﴾

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له پینج برگه دا:

(۱) - ﴿فَأَنتُمْ بِمُرْءِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ﴾، [ئهمه به ته نکید فه رمایشتی خوا به ﷺ ده فهرموئ:] به دنیایی نه وان له و پۆژه دا (له پۆژی دوابی دا) له سزادران و نازارداندا هاوبه شن، یانی: شوینکه و تووان و ده مرستان، لاسایکه ره وان و چاوساغ و سه رکرده کان (الأتباع والمتبعون)، هه موویان پیکه وه هاوبه شن، ههروه ک چۆن له سه رگه ردانی و بیمرادی و گو مرایدا، هاوبه ش بوون، دیاره له سزابه که شدا هاوبه شن.

که ده فهرموئ: ﴿فَأَنتُمْ﴾، ئەم (ف) ه له زمانی عه ره ببیدا فاتی روونکه ره وه (الفاء الفصيحة) ی پتی ده گوتری، چونکه ده لاله ت له سه ر مه رجیک ی به مه زهنه گیراو (شَرْطٌ مُقَدَّرٌ) ده کات، واته: مادام حالیان به و شتیوه به بئ که بیستان، که واته: نه وان سه ره نجام له سزادا هاوبه شن.

(۲) - ﴿إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ﴾، تیمه ئاوا ده که یین له تاوانباران، که ئەمه فه رمایشتی خوا به ﷺ، وه ک روونکردنه وه بو پیغه مبه ری خوا ﷺ و بو پرواداران، به لکو بو مروفا یه تی به گشتی که که ساتیک که تاوانبار بن، هه ر نه و سزابه چاوه رپیان ده کات.

(۳) - ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ﴾، (خو ۱۰۰) تاوانبارىيە كەيان دە خاتە روو و دەفەرموئى؛ ئەوان عادەتتەن وابوو لە دنيادا، ئەگەر پىيان گوتراىايە: بېجگە لە خوا ھىچ پەرستاروئىك نىيە، خوئان بەزىلە گرت، ئەمە ھەم روونكردەنەوئى ئەوئى پىشى و، ھەم پاساودانەوئى ھۆكار دۆزىي (تعليل) ە بۇ ئەوئى پىشى، كە بۇئە تووشى ئەو روژە دىن و ئەو ئەنجامە دىن، چونكە ھەلوئىستىان ئەوئە بوو، كە تاوانبار بوون و تاوانبارىيە كە شيان لەوئەدا بەرجەستە بوو بوو، كە ئەگەر پىيان بگوتراىايە: بېجگە لە خوا ھىچ پەرستاروئىك نىيە، ئەوان خوئان بەزىلە گرت لە بەرانبەر بەندايەتتەن كردن بۇ خوادا.

(۴) - ﴿وَيَقُولُونَ إِنَّا لَأَنَارٌ كُنَّا أَلْهَيْتَ الشَّاعِرِ مَجْنُونٍ﴾، دە شيانگوت: نايە تيمە وازلەيتەنەرى پەرستراوئە كامان بىن، بۇ بابايە كى شاعىرى شىت؟

ھەمزەي (أُنثَا) بۇ پەرسىيار كەردنى نكوولسىلەكە رانە (هَمَزَةٌ الْإِسْتِفْهَامِ الْإِنْكَارِيَّةِ) يە، يانى: شىتتىكى زور نالوژىكىيە كە تيمە دەستبەردارى پەرستراوئە كانى خوئمان بىن بۇ قسەي بابايەك كە شاعىرو، شىتتە؟ گومانى تىدانيە، ئەوانەئى كە گوتوويانە: پىغەمبەر موھەممەد ﷺ شاعىرە، نە يانگوتوئە: شىتتە، چونكە شاعىر ناگونجى شىت بى، ئەوانەش كە گوتوويانە: شىتتە، نە يانگوتوئە: شاعىرە، بەلام كۆئى ئەو دوو قسەيان گوتوون بە ھەموويان، بۇئە خوا ھەردووك قسەكان كۆدەكاتەوئە، ﴿لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ﴾، شاعىرەك، ھۆنەرىكى شىت، كە كۆئى قسەكەش دژەك (مُتَنَاقِض) ە، بۇئەش خوا پىنكەوئە ئاوتتە كەردوون، وەك لە شوئىنى دىكەش قسەيەكى لەو جۆرەي لىوئە ھىناون: (وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ) الدخان: ۱۴، گوتيان: فەيركراوى شىتتە.

ئىنجا خوا ﷻ ئەو قسەيان بەرپەرچ دەداتەوئە ھەلدەوئە شىتتەوئەو، دەفەرموئى:

(۵) - ﴿بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ﴾، (يانى: نە شاعىرەو نە شىتتە) بەلكو ھەقى ھىناوئەو، پەوانە كراوانىشى بەراست داناون، پەوانە كراوانىك كە لە پىش ويدا ھاتوون، بەراست داناون.

ههم وشهی (الحق) تهلیف و لامی ناساندنی لهسه ره، ههم (المُرسلین) یش، که هی ههردووکیان بۆ (جَنَس)ه، واته: کۆی ههقی هیناوه و کۆی پهوانه کراوانیشی به راست داناون، به تیکراو بئی ههلاواردن، که واته: نه و تۆمه تهی ئیوه دهیده نه پالی، شتیکی بیینه مایه، چونکه ههقی هیناوه، فهرموون له و قورئانه ورد بنه وه، له هیچ روویکه وه، ههله و ناهه قیسی تیدانیه، خوا ده فهرمووی: ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَطُلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ، نَزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾ ﴿١١﴾ فصلت، (له هیچ شوئینیکه وه ههله و کهم و کوپی رووی تیناکات، نه له پیشیه وه، نه له دواپه وه، له هیچ روویکه وه)، چونکه دابه زیندراوه له لایه ن پهروه ردگاریکی کارزانی ستایشکراوه وه. که خاوه نی ئه وپه ری حکمه ته و، شایسته ی ئه وپه ری ستایشکرانه، زاتیکی واهرمایشت بفهرمووی، ناگونجن ناهه قیسی تیدابئی، که واته: ههقی په های بۆ هیناون، کۆی هه ق له و قورئانه یه دا که به سه رتاند ا ده خوئندرئته وه، ههروه ها پهوانه کراوانی پیش خویشی به راست داناوه، واته: موحه ممه د ﷺ شتیکی نامۆو ریزپه ر نیه، به لکو له پیش ویدا پتغه مبه رانی دیکه هاتوون، ئه ویش کۆتایی پتغه مبه رانه و به راست دانه ری هه موویانه.

مهسه لهی سیه م:

هه ره شهی توند له بیبروایان، به چیژتنی نازاری به ژان به پنی کرده وه کانیان و، هه لاواردنی بنده هه لبارده کانی خوا، که بژیوکی زانراو و نایابیان هه یه، به ریژو حورمه ته وه له به هه شته پر نازو نبعمه ته کان دا نیشته جن ده بن و، یتکه وه له سهر ته ختان رووبه پروو داده نیشن و، خزمه تچیسه کان به قاپی شه رابه وه به سه ریانه وه ده گهرین، شه رابه که ش سپی و به چیژه و، نازارو سه رخوشی پتوه یه، نافرته تانی قه شنگ و چاوگه ش و جوان، که سه رنجی جگه له هاوسه رانیان نادهن، وه ک هیلکه ی شیردراوه له لایان:

خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿۳۸﴾ إِنَّكَ لَدَائِبُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ ﴿۳۸﴾ وَمَا تُجْرُونَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۳۹﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿۴۰﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿۴۱﴾ فَوَيْلٌ لَهُمْ مِّمَّنْ كَرُمُونَ ﴿۴۲﴾ فِي حَسْبِ النَّعِيمِ ﴿۴۳﴾ عَلَىٰ شُرُرٍ مُّتَدَلِّينَ ﴿۴۴﴾ يَطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِّنْ مَّعِينٍ ﴿۴۵﴾ بِيضَاءَ لَدَوِّ السَّرْبِيِّ ﴿۴۶﴾ لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا بِالْمُوتِ ﴿۴۷﴾ وَعِنْدَهُمْ قَصِيرَاتُ الْعُرْفِ ﴿۴۸﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكُونٌ ﴿۴۹﴾

شیکردنه وهی ئەم، ئایه تانه، له چوارده برکهدا:

(۱) ﴿۳۸﴾ إِنَّكَ لَدَائِبُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ ﴿۳۸﴾، ئەمه فه رمایشتی خوایه ﷻ، بنگومان قورئان هه مووی فه رمایشتی خوایه، به لأم نه وهی یتیش قسه ی نه وانه خوا ده بیکیرتته وه، به لأم نه مه راسته وخو فه رمایشتی خوایه، ده فه رموی: ﴿۳۹﴾ وَمَا تُجْرُونَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۳۹﴾، ته نیا به وهش سزا ده درین که ده تانکرد، واته: ههچ گومانتان له وه دا نه بن که ده بن نه و نازارو سزا به یتیش و ژانه به چیژن.

(۲) ﴿۴۰﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿۴۰﴾، ته نیا به وهش سزا ده درین که ده تانکرد، واته: ته نیا به پنی نه و کرده وه خرابانه ی ده تانکردن، سزا ده درین و سه متمان لئ ناگری.

(۳) ﴿۴۱﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿۴۱﴾، بیجکه له بنده هه لبارده کانی خوا ﷻ، نه مه له زمانی عه ره بییدا پنی ده گوتری: (إِسْتِثْنَاءٌ مُّنْقَطِعٌ) هه لاواردنیک ی دابراو، چونکه بنده

هه‌لبژاردراوه‌کانی خوا به‌شیک نین له‌وانه‌ی که خوا ده‌فه‌رموی: سزای به‌نازار ده‌چیژن و، به‌پتی کرده‌وه‌کانتان سزا ده‌درین، ئەوان له‌وان جیان، نجا هر کاتیک هه‌لۆژردراو (مُستثنی) له‌لیه‌ه‌لۆژردراو (مُستثنی منه) جیا بوو، ئەو هه‌لۆواردن (استثناء) هه‌پتی ده‌گوتری: (مَنْقَطِع) دابراو، نجا ئەمه له‌عه‌رهبییدا مانای فریاکه‌وتن (إِسْتِذْرَاك) ده‌گه‌به‌نتی یانی: ئیوه چیژدەری سزای به‌ئیشن و، هر به‌پتی کرده‌وه‌که‌ی خۆتان سزا ده‌درین، به‌لام جگه‌به‌نده هه‌لبژارده‌کانی خوا، ئەوان حال و با‌لیان جیا‌یه‌و جو‌ریکی دیکه‌یه.

٤- ﴿أُولَٰئِكَ لَمْ يَرَوْا مَلَكًا﴾، ئەوانه‌ بژیونکی زاندرایان هه‌یه، که ده‌فه‌رموی: بژیونکی زاندراو (ناسراو) واته: له‌رووی چۆنیه‌تییه‌وه، له‌رووی ئەندازه‌یه‌وه، له‌رووی کاته‌که‌یه‌وه، ئەوه‌نیه‌که‌که‌تو‌پر ئەو خواردنه‌یان بۆ بێ، بێ ئەوه‌ی چاوه‌پوانی بکه‌ن، یان نه‌زانن چیه‌وه‌چۆنه؟ هه‌موو شتی بۆ ئەوان زاندراو، که‌بێگومان که‌ستیک که‌شتیک ده‌خوات، یان ده‌خواته‌وه، ئەگه‌ر بزانی چیه‌وه‌چۆنه‌وه، ئەندازه‌که‌ی به‌پیتی دل‌خواستی خو‌ی بێ، با‌شتر له‌ززه‌تی لی ده‌کات.

واتابه‌کی دیکه‌ی ئەوه‌یه: که‌ئه‌وه‌ بژیوه‌ی خوا بۆی داناون بۆ به‌نده هه‌لبژارده‌کانی، بژیو و رزق و رۆزیه‌کی زۆر به‌ناوبانگه، (مَعْلُوم) یانی: (مَشْهُورٌ وَمَعْرُوفٌ) زۆر ناودارو زۆر ناسراوه، ناوبانگی هه‌یه‌و نایابه.

نجا خوا ﷻ ئەو بژیوه‌ زاندراو، یاخود ناسراوه‌وه، شیده‌کاته‌وه، چۆنه‌؟:

٥- ﴿فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ هُمْ يَكْفُرُونَ﴾، [بریتیه‌له‌:} جو‌ره‌کانی میوه، هه‌موو جو‌ره‌کانی میوه، هه‌روه‌ها ئەوان له‌وه‌هه‌شتانه‌دا ریز لێگیاون، واته: به‌حورمه‌ت و ریزو شادمانی و دل‌خۆشییه‌وه‌مامه‌له‌یان له‌گه‌لدا ده‌کرێ، که‌ئه‌گه‌ر میوه‌جو‌راو‌جو‌ره‌کان، خواردنی جه‌سته‌یان بێ، ئەو ریزو حورمه‌ته‌ش، خواردن و خۆراکی رو‌وحه، رو‌وحیش پێویستی به‌تیرکردن هه‌یه، به‌ریزو حورمه‌ت و قه‌در زانین، رو‌وح تیرو ته‌سه‌ل ده‌بێ.

که‌ده‌فه‌رموی: ﴿فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ هُمْ يَكْفُرُونَ﴾، ئەمه‌بێگومان بادانه‌وه‌ی روونکه‌رده‌وه (عَطْفُ الْبَيَان)‌یه‌بۆ (رِزْق)، واته: خواردنه‌که‌ی ئەوان، بژیوه‌که‌ی ئەوان بریتیه

لهو جوړه خواردانان، که تنیا بو له ززهت به کار دین، نه ک بو دوور خسته وهی برسپه تیی و تینوویه تیی، چونکه (فَوَاكِه) کوی (فَاكِهَة) به، (فَاكِهَة) به لئی به میوه ده گوتری، به لام و پرای میوه، به هه موو نهو خوراک و خوارده مه نیانه ش ده گوتری که وهک له ززهت لیوه رگرتن و چیر ژ لیوه رگرتن، خه لک به کاریان ده هیئتی، نه ک وهک دوور خسته وهی نیش و ناره حه تیی و برسپه تیی و تینوویه تیی، بیگومانیش خواردن و خوار دنده و هه شت، وهک پیتش تریش باس مان کرد، بو که سانی برسپی و تینوو نین، چونکه له به هه شتدا برسپه تیی و تینوویه تیی نیه، به لکو تنیا بو له ززهت و چیروه رگرتن و خوشین.

ننجا دوی نه وهی که باسی بزیو و خوراکه که یانی کرد، باسی جیگه و ریگه شیان ده کات.

۶- ﴿فِي جَنَّاتٍ أَلْعَمِ﴾، له نیو باغه پر نیعمه ته کاندا، واته: له نیو نهو باغانه دا که پرن له نازو نیعمه ت، له هه موو روویه که وه.

{ننجا شوونی پشوودانیان باس ده کات: (۷)- ﴿عَلَى سُرُرٍ مُّتَنَلِّينَ﴾، له سه ر ته ختان، روویه رووی به کدی دانیشتون، (سُرُر) کوی (سُریر)، که بریتیه لهو شوئنه ی مروّف له سه ری داد نه شتی و پالده که وی، شان داده دات و پشوو ده دات، (سُریر هُوَ كُرْسِيٌّ وَاسِعٌ يُكْبِنُ الْإِضْطِجَاعَ عَلَيْهِ، وَالْجُلُوسُ عَلَى السَّرِيرِ مِنَ شِعَارِ الْمُلُوكِ)، (سُریر): وهک کورسیه کی فراوان وایه که ده گونجی مروّف له سه ری پالده ته وهو شان دابده ت، دانیشتن له سه ر ته خت، له دروشم و نیشانه کانی پادشایان بووه له دنیا دا، که به دلنیایی نه هلی به هه شت هه ر کامیکیان زور له هوکمرانانی خوشگوزهرانی دنیا، ده ستکراوه تره و، هه ر به راوردیش ناکری له گه لیاندا، له هه موو روویه که وه.

ننجا باسی خوار دنده وه که یان ده کات:

۸- ﴿يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكُلِّ فَنٍّ مِّنْ مَّعِينٍ﴾، به سه ریانه وه ده گپردی له کووی پر له خوار دنده وه، له کانی و سه ر چاوه به ک که ده بیترتی.

(مَعِين) که له نه صلدا (مَعِيُون) ه، يانی: (ظَاهِرٍ لِلْعِيُون) کانیی و سه رچاوه که دیاره، بیکومان که سیک که تاوئک ده خواته وه، نه گهر کانیی و سه رچاوه که، که ناوی لی ده هیندری، له به رچاوی بی، له زه تی زیاتری لی ده کات.

له باره ی (معین) دوه سی را هه ن:

أ- (معین) ناوی کانیی و سه رچاوه.

ب- ناوی دیارو بینراو، ده گوتری: (عَانَ الْمَاءِ: ظَهْرٍ جَارِيًا) نه گهر ناو برپواو دیار بی، پیی ده گوتری: (عَانَ الْمَاءِ)، که واته (مَعِين) ده گونجی به مانای بینراو بی، ده شگونجی به مانای ناوی کانیی بی.

ج- (مَعِينٍ مَفْعُولٍ مِّنَ الْعَيْنِ نَحْوَ مَكِيلٍ وَمَبِيعٍ) واته: (معین) (مفعول) ه له (عین) هوه هاتوه، وهك: (مکیل) و (مبیع) واته: پتوراو و فرورواو، یاخود: (مَعِينٍ فَعِيلٌ مِّنَ الْمَعِينِ، وَهُوَ الْمَاءُ الشَّدِيدُ الْجَرِي، أَمْعَنَ فِي الْمَسِيرِ: اِشْتَدَّ فِيهِ)، (مَعِين) له سه ر کتشی (فَعِيل) ه له (مَعِين) هوه که بریتیه له و ناوه ی زور به خیرایی ده روات، ده گوتری: (أَمْعَنَ فِي الْمَسِيرِ) مروفته که زور چاک پوی، که واته (مَعِين) واته: ناویکه که به خیرایی ده روات.

پیشتریش باسما ن کرد: وشه ی (کأس) به کوویی پر له شه راب، پر له مه ی، ده گوتری، به لام نه گهر به تال بی و شه رابی تیدا نه بی، پیی ده گوتری: (قَدْج)، هه ندیکیش گوتوو یانه: (کأس) بو هه ردووکیان به پری و به خالی، به کارده هینری.

(۹) - ﴿بِيضَاءَ لَدَوِّ اللَّسْرِ بِيضٍ﴾ (نهو شه رابه، نهو خواردنه وه به که ده یخونه وه) سپیه و، به چیزه بو خوره وانی، هه م سپی و جوان و بی خلتیه وه، هه م زور چیز به خسه بو خوره وانی.

(۱۰) - ﴿لَا فِيهَا عَوْلٌ﴾ (نهو شه رابه که ده یخونه وه) سه رتیشه ی تیدانیه، (عَوْلٌ مُصَدَّرٌ غَالَةً: أَهْلَكَةً) چاوگی (غَاله) به، یانی: فه وتاندى، که واته: نهو مه یه ی ده یخونه وه سه رتیشه و نازاری پتوه نیه.

(۱۱) - ﴿وَلَا هُمْ عَنَّا بِزُرُوتٍ﴾، به هویه وهش عه قلیان له دهست نادهن، ده گوتری: (نَزَفَ الرَّجُلُ مَاءَ الْبُئْرِ) واته: پیاوه که ناوی بیره که ی هه لکیشا، ده شکوتری: (أَنْزَفَ الشَّارِبُ) واته: بابای شه پرابخوره وه عه قَل و هوشه که ی له ده ستدا، یان که سیک که خوینی له بهر ده پروا ده لئین: فلانکهس نه زیفه، که نه مه (فَعِيل) ه به مانای (مفعول) واته: (مَنْزُوفٌ) ه، خوینی له بهر رویشته، نجا بابای سه رخوشیش که عه قله که ی له ده ست دهدات، وه که چوَن که سیک که خوین له ده ست دهدات، خوین له جه ستیدا نامیتن، بابای سه رخوشیش عه قَل له که للهیدا نامیتن، نجا شه پابی به هه شت نه سه رنیشه و نازاری پتویه، نه له ده ستدانی عه قلیشی پتویه، وه که له سوورتهی (الواقعة) اش دا دده رموی: ﴿لَا يُصَدِّعُونَ عَنَّا وَلَا يُزْفُونَ﴾ (۱۲) الواقعة، واته: سه رنیشی پی ناگرن و عه قلیش له ده ست نادهن، بیگومان لیره ش و له ویش (يُزْفُونَ) و (يُنْزَفُونَ) به هه ردوک خویندراوه که هاتوون، (أَنْزَفَ الشَّارِبُ) واته: عه قله که ی له ده ستدا، هه ردها (يُنْزَفُونَ) واته: عه قلیان له ده ستدراوه، به بکه نادیار (مجهول الفاعل)، (يُنْزَفُونَ) و به بکه دیار (معلوم الفاعل)، هاتوون و واتایان لیک نیزیکه.

(۱۲) - ﴿وَعِنْدَهُمْ قَصِرَتْ الظُّرُفُ﴾، هه ردها له لایان، له نیزیکیا نه وهن نافرده تانیک که چاوی خوین کورت کردوته وه، وشه ی (قاصرات) سیفته ی وه سفکراو (موصوف) یکی قرتیراو (مصدوف) ه، یانی: (نِسَاءٌ قَاصِرَاتُ الطُّرْفِ) نافرده تانیک که نیگای خوین کورت کردوته وه (حَابِسَاتُ أَنْظَارِهِنَّ) چاوی خوین کورت هه لیتاوه، له سه ر هاوسه ره کانیا، واته: چاو نابرنه پیاوانی دیکه، چونکه وشه ی (طُرْف) به مانای پتلووی چاو دی و، به مانای روانیش دی و، به مانای چاویش دی، که واته: (قَاصِرَاتُ الطُّرْفِ) یانی: کورتکه ردهوی نیگای چاوه کانیا ن له سه ر هاوسه ره کانی خوین.

(۱۳) - ﴿عَيْنٌ﴾، نافرده تانیک چاوه گه ش و گه رده و جوانن. (عَيْنٌ) کوی (عَيْنَاهُ) واته: نافرده ق چاوه گه ش و جوان.

(۱۴) - ﴿كَأَنَّ بَيْضَ مَكُونٍ﴾، نه و نافرده تانه وه که هیلکه ی شیردراوه وان، (مَكُونٌ): (مَسْتَوٍ) یانی: شیردراوه، (بَيْضٌ) یش کوی (بَيْضَةٌ) به واته: هیلکه، دیاره هه موو هیلکه به که

بآئنده کان له هیلانهی خویاندا هه لیده گرن، پووشی به سهردا ده دهن و ده یشارنه وه، به سپیی و جوانیی و بئ نه وهی تۆزو گهردی لئ بنیشئ ده مینیتته وه، به لام زانایان ده لئین: ئەمه زیاتر مه به ست پئی هیلکهی حوشرمه له چونکه (حوشر مهل) نه و هیلکه یه ی ده یكات، چالکی بۆ هه لده که نئ له م، ئنجا دوابی له و چاله دا له تووکه ورده که ی خۆی لیده کاته وه و بۆی راده خات، ئنجا دوابیش دایده پۆشن، بۆیه هیلکه ی نه عامه له هیلکه ی هه موو بآئنده کانی دیکه، سپیتر و سافترو جوانتره، ئنجا خوا تووش نه و نافرته تانه ی جواندوون، به هیلکه ی حوشرمه ل، یاخود به هیلکه به گشتیی.

گورته باسیک: چند نازو نیعمه تیکی به ههشت

نه گهر لهو نایه تانهوه رامینین و جاریکی دیکه سه رنجیان بدهینهوه، ده بیین خوا سوره تنی له ههشت برگه دا، باسی نهو نازو نیعمه ته ده کات که بو بههشتیه کان داندراوه:

۱- ﴿رِزْقٌ مَّعْلُومٌ﴾، بژیویکی زاندراو، واته: له رووی چه ندیتی و چۆنیه تیی و، کات و جۆرو ... هته دوه، یا خود: (معلوم) به مانای بژیویکی زۆر ناودارو، به ناوبانگه و ناسراوه.

۲- ﴿فَوَاكِهَ﴾، (فواکه) کۆی (فاکهه) یه، که وه ک چۆن به میوه ده گوتری، به ههر خواردنیکي دیکه ده گوتری، که مروف بهس بو له زهت لیوه رگرتن ده یخوات، نه ک بو نه وهی خۆی پێ له برسیه تیی، یان له تینوویه تیی ده رباز بکات.

۳- ﴿وَهُمْ شَاكِرُونَ﴾، نه گهر بژیوه زاندراوه که میوه کانن (فواکه) بو جهسته یه، ﴿وَهُمْ شَاكِرُونَ﴾، به ههشتیان ریز لیکیراون، حورمه تیان لیده گیری، نه مهش بو رووحه، له راستییدا نه گهر که سیک له شویتیک بانگهیشت بکری و باشتین خواردنی بو دابنن، به لام ریزی لئ نه نین، نه گهر چ برجامیر بئ، وه ک کا بخوات پی وایه، چونکه جهسته که ی تیر ده کری، به لام رووحه که ی تیر نه کراوه، له ته قدریو ریزو حورمه ت، که مروفیش بهر له وهی جهسته بئ، رووحه، بویه خوا سوره تنی هه میسه له قورئاندا هه م تیرکردنی جهسته، هه م تیرکردنی رووح، هه ردووکیان به یان ده کات.

۴- ﴿فِي جَنَّاتٍ النَّعِيمِ﴾، له باغه پر نیعمه ته کاندان، له باغ و بیستانه پر نازو نیعمه ته کاندان.

۵- ﴿عَلَىٰ شُرُرٍ﴾، له سه ته ختان، له سه ته ختان دانیشتون، نه ک له سه کورسیی، کورسیی نه وهیه که نینسان هه ر جیی خۆی ده بیته وه، به لام ته خت نه وهیه که ده توانی له سه ریشی پالپکه ووی و شان دابدات و جیی که سانی دیکه ش له سه ر ده بیته وه.

۶- ﴿مُنْبَلِّغِينَ﴾ رووبه‌رووی به‌کدیین، له نیو عهوامی خو‌ماندا زورجار گوتراوه: له بهه‌شتی کهس شونیی کهس نابینیی، به‌لکو نه‌گه‌ر ویستیان سه‌ردانی به‌کدی بکه‌ن. ده‌رون له نیوه راستی ری ده‌گه‌نه به‌کدی و دوابی هه‌ر که‌سه ده‌گه‌رنته‌وه، شونیی خوئی!! که نه‌و قسه‌به‌هیچ بنه‌مایه‌کی نیه‌و، نازانم نه‌و قسه‌یان له کوئی هیناوه، له راستیدا به‌کیک له نیعمه‌ته‌کانی بهه‌شت، نه‌وه‌یه که له رووی کومه‌لایه‌تیبه‌وه له لووتکه‌دایه‌و، نه‌هلی بهه‌شت زور پیکه‌وه سه‌رو رووخوش و، دلخوشن و، یادی دنیا ده‌که‌نه‌وه، به‌لکو له بهه‌شته‌وه ته‌ماشای خه‌لکی دوزه‌خ ده‌که‌ن، وه‌ک دوابی ده‌یگه‌ینیی.

۷- ﴿يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكُلِّ بَيْتٍ﴾ به‌سه‌ریانه‌وه ده‌گتیردیی به‌په‌رداغیکی پر له شه‌راب، که له کانیه‌کی بیندراو، یاخود له کانیه‌ک که ناوی له‌به‌ر ده‌پوات، شه‌رابه‌که‌ی هاتوه.

نجا نه‌و شه‌رابه‌ خوا ﴿بِئْتَانٍ﴾ به‌پنج سیفه‌ت وه‌سفی ده‌کات:

(۱) - ﴿مِنْ مَعِينٍ﴾ له کانیی و سه‌رچاوه‌یه که ناشکراو دیاره، یاخود نه‌و شه‌رابه که بو‌یان دی، له کانیی و سه‌رچاوه‌یه، یاخود له ناوکی دیارو به‌رچاوه که ده‌پوات.

(۲) - ﴿بِئِصَّاءٍ﴾ زور سپیی و ساف و بیگه‌رده.

(۳) - ﴿لَذَوِّ الشَّرْبِ﴾ زور به‌چیزه، بو‌خوره‌وانی له نه‌صلدا (لذة) یانی: چیز، به‌لام لیره‌دا خوا ﴿بِئِصَّاءٍ﴾ له جیاتی بفرموئی: (لذیذة)، هه‌ر به‌خودی چیزه‌که وه‌سفی کردوه.

(۴) - ﴿لَا يَبَاغُولُ﴾ سه‌رئیشه‌و ناره‌حه‌تی و، نازاری تیدانیه، وه‌ک شه‌رابی دنیا، که ده‌بخونه‌وه چه‌ندان جوژه ده‌رهاو‌یشته‌ی خرابی هه‌ن، نازارو نه‌خوشیی و سه‌رئیشه‌و سه‌ر خوشبوون.

(۵) - ﴿وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْفَرُونَ﴾ (يُنزفون) یاخود (يُنزفون)، هه‌روه‌ها به‌هوی نه‌و شه‌رابه‌وه عه‌قلیشیان له ده‌ست ناده‌ن، هوشیان له ده‌ست ناده‌ن.

۸- ﴿وَعِنْدَهُمْ قَصْرَاتُ الْأَطْرَفِ﴾ له نیزیکیانه‌وه، له ته‌نیشتیانه‌وه‌ن، تافره‌تانیکی نیگای خو‌گورتکه‌ره‌وه له‌سه‌ر میرده‌کانیان، هه‌ن، له‌به‌ر نه‌وه‌ی پیاوی به‌غیره‌ت پیتی خو‌شه

ھاوسەرەكەى بىجگە لە خۆى تەماشای كەس نەكات و، بە كەسى دىكە سەرسام نەبى، ئنجا ئافرەتانی بەهەشت وان و، بىجگە لە ھاوسەرەكانى خۆيان، بە هېچكەس سەرسام نين، هەلبەتە پياوھەكانىش بە هەمان شتوھ، بەلام ئەوھ زياتر هەستى پياوھ، كە حەزەدەكات ژنەكەى، ھاوسەرەكەى وابى، بۆيە خوا ^{تەبە}باسى ئەوھ دەكات.

كوتمان: (طَرْف) يانى: پىلۆوى چاو، بە مانای نىگای چاويش دى، واتە: چاويان كورت كردۆتەوھ (حَاسِبَاتٍ أَنْظَارُهُنَّ)، لەسەر ھاوسەرەكانى خۆيان.

﴿عَيْنٌ عَيْنٌ﴾، (عَيْن) كۆى (عَيْنَاء)ه، (عَيْنَاء) يانى: ئافرەتى چاوگەش و چاو گەورەو جوان.

﴿كَأَنَّ بَيْضَ مَكُونٍ﴾، وهك هيلكەى پەنھان و شىردراوھ وان، كە پەرنده لە هیلانەكەى خۆيدا دەپيارىزى و سىيى و ساف و بىگەردە.

خوا بە لوتف و كەرەمى خۆى لەو نازو نىعمەتەى بەهەشتمان بە قسەت بكات و، لەو ئازارو مەينەتییى و، نارەحەتییانەى كە بۆ دۆزەخییان باسكراون، چەپالەمان بدات و بمانپارىزى.

❖ **دەرسى سىيەم** ❖

پیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان له بیست و پینج (۲۵) نایهت پینکدی، نایه‌ته‌کانی: (۷۴ - ۵۰)، سه‌ره‌تا باسی به‌کیک له به‌هه‌شتییان ده‌کات، که له‌کاتی دانیشن له‌گه‌ل کۆرتیک له به‌هه‌شتییاندا، یادی هاوه‌لیکی دنیای ده‌کاته‌وه، پینان ده‌لن: با سه‌رنج به‌دین داخۆ‌ئهو و ناسیاوو هاوه‌له‌ی من له کۆتی دۆزه‌خ دابه؟ سه‌ره‌نجام له تپوه‌راستی دۆزه‌خدا ده‌بینی، و، چه‌ند قسه‌یه‌کی به سه‌ره‌نشته‌وه له‌گه‌لدا ده‌کات.

دوایی خوای زالی پایه‌دار باسی سزای دۆزه‌خ ده‌کات، به تابه‌ت دره‌ختی زه‌ققوم، پاشان باسی هۆکاری نه‌و سه‌ره‌نجامه شوومه‌یان ده‌کات، که بریتی بووه له لاسایکردنه‌وی کۆترانه‌ی پشینیانیان و، گوێ نه‌دان به وریاکه‌ره‌وانیک که خوا ﷻ بو لای نارودوون.

﴿ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾ يَقُولُ أَهِيَكَ لَيْنَ الْمَصْبُورِينَ ﴿٥٢﴾ أَهَذَا مِنَّا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظْلًا أَهِيَ لَمَلِكِيُونٌ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ أَنشَرْتُ مَطْلِبُونَ ﴿٥٤﴾ فَأَطَّلَعَ فَرَأَاهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللَّهِ إِن كُنتَ لَتَرُدُّنَّ ﴿٥٦﴾ وَلَوْلَا بَعَثَهُ رَبِّي لَكُنتَ مِنَ الْمُخْضَرِّينَ ﴿٥٧﴾ أَفَمَا نَحْنُ بِمَبْتَلِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا مَوْتَنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَدِّيْنَ ﴿٥٩﴾ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْعَوْرُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِيُنزِلَ هَذَا فليَعْمَلِ الْعَمَلُونَ ﴿٦١﴾ أَذَلِكَ خَيْرٌ مُّزَلًا أَمْ سَجَرَةُ الرَّقُومِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِّلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾ إِنَّهَا سَجَرَةٌ تُخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْحُهَا كَأَنَّهَا رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَإِنَّهُمْ لَا يَكُونُ مِنْهَا مَصَالِحُونَ وَمِنهَا الْبَطُونَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْنَا مِنْ جَحِيمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ إِنَّ مَرْجَمَهُمْ لِأَنَّ الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾ إِنَّهُمْ أَلْفَاةٌ أَفْوَءٌ مُّرْسَالِينَ ﴿٦٩﴾ نُهُم عَلَىٰ مَا نَزَّهْتُمْ بِهِمْ رُءُوسًا ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ صَلَّ قَبْلَهُمْ

أَكْثَرُ الْأُولَئِينَ ﴿٧١﴾ وَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنذِرِينَ ﴿٧٣﴾
 ﴿٧٤﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٥﴾

مانای ده قو ده قی نابه تەکان

ئنجا (له كاتيك دا له بههشت دا شادمانانه پتکهوه دانشتبوون) پرويان کرده يه کدی (پتکهوه گفتم و گویان ده کرد و) له نيو خویندا پرسپاریان ده کرد ﴿٧١﴾ بیژهرتک له وان گوتی: کاتی خوئی (له دنیا) من هاونشینیتم هه بوو (بیپروا بوو) ﴿٧٢﴾ ده یگوت: نایا به راستی تو له به راستدانه رانی (نه وهی که زیندوو کرانه وه هه بئ)؟ ﴿٧٣﴾ نایا که مردین و بووینه گل و تیسکه (پزیوه) کان ئیمه (زیندوو ده کرینه وه) سزاو پاداشت ده درینه وه؟ ﴿٧٤﴾ (بیژهره بههشتیه که) گوتی: ده تانه وئی له هه والزانان بن (بزنان نهو ناشنایم هه والی چیه)؟! ﴿٧٥﴾ یه کسهر تهماشای کرد، راسته و خو له نیه راستی (کلپه ی) دۆزه خدا بینى ﴿٧٦﴾ گوتی: به خوا خه ریک بوو هه وه تینی (به مه رده ی خوتم به ی) ﴿٧٧﴾ نه گهر چاکه ی په روه ردگاریشم (به سه رمه وه) نه بووايه، منیش له ناماده کراوان ی نيو دۆزه خ) ده بووم ﴿٧٨﴾ (نه ی دوست و هاوه لان!) نایا ئیمه (له بههشتدا) نامرین (و مردن ناچیزین) ﴿٧٩﴾ بیجگه له مردنه که ی یه که ممان (که له دنیا) چیزمان، و، سزادراویش نابین! ﴿٨٠﴾ به راستی ئیمه برنده وه یه کی مه زنه ﴿٨١﴾ با هه ولده ران ته نیا بو وینه ی ئیمه کار بکه ن (و تیکووشن) ﴿٨٢﴾ نایا نهو میوانداری لیکرانه باشته، یان دره ختی زه ققوم (بکرته خوراک)؟ ﴿٨٣﴾ ئیمه نهو (دره خته) مان گپراوه به مایه ی تافیکردنه وه ی سته مکاران (و هوکاری سزادریان) ﴿٨٤﴾ نه وه دره ختی که له بنی (کلپه ی) دۆزه خ دیته ده ری ﴿٨٥﴾ میوه به ره که ی وه ک سه ری شه ی تانان وایه ﴿٨٦﴾ بیگومان نه وان (تاوانباران) لئی ده خوون، ئنجا سکینی لی ده تاخن ﴿٨٧﴾ دوایی ناوی کولیو و داغی له سه ر ده خوئه وه و ناویته ی ده که ن ﴿٨٨﴾

پاشان (دوای نهو خواردنه وه یه) گه رانه وه بیان به ره و لای کلپه ی (تاگری) دۆزه خه
 ۶۸ هۆکاری نهو (سزاو جه زرده) یه ش نه وه یه که نه وان باب و باپیرانیان به
 گومرایی دیوه ۶۹ نه وانیش یه کسه ر به شوینه واره کانیناندا رده تیراون ۷۰ به
 دننیا ییش له پیش وان دا زۆر به ی پیشوو ده کان (یان) گومرپا بوون ۷۱ بیگومان
 تیمه هۆشیار که ره و امان تیدا نارده بوون ۷۲ ننجا سه رنج بده! سه ره نجامی
 هۆشیار کراوان و ترستراوان (له لایه ن پیغه مبه رانه وه) چۆن بوو؟ ۷۳ جگه له
 بهنده ساغ کراوه وه هله بزارده کانی خوا ۷۴.

ئشیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان

(قَرِینٌ): (فُلَانٌ قَرْنٌ فُلَانٌ فِي الْوِلَادَةِ، وَقَرِينُهُ وَقَرْنُهُ فِي الْجِلَادَةِ، وَفِي الْقُوَّةِ وَفِي غَيْرِهَا
 مِنْ الْأَسْوَالِ)، وشه ی (قَرِین): واته: هاوتا، جووت، ده گوتری: (فُلَانٌ قَرْنٌ فُلَانٍ
 فِي الْوِلَادَةِ) واته: فلانکس له له دایک بووندا له گه ل فلانکسه، واته: پتکه وه
 له دایک بوون له یه ک کاتدا، ده گوتری: (وَقَرِينُهُ وَقَرْنُهُ فِي الْجِلَادَةِ) له شه رو ده به ر
 یه کرا چوونیشدا هاوتابه تی، ههروه ها له هیزداو له غه بری نه وه شدا له حالان،
 که واته (قَرِین) که سیکه له گه ل که سیک، به هۆبه که وه لئی نیزی که بی.

(مَخْرُوبٌ): (مَخْرُوبٌ) نایا تیمه سزاو پاداشت ده درتینه وه؟

(هَلْ أَنْتَ مُطْمَئِنٌّ): نایا ده تانه وی هه و آل بزانی، ناگادار بن؟ (طَلَعَ عَلَيْنَا فُلَانٌ
 وَأَطَّلَعَ) واته: فلانکس تیمه ی بینی، یا خود له حالمان ناگادار بوو، (أَطَّلَعْنَا عَلَى
 كَذَا) نهو شتتم به تو راگه یاندو، ناگادارم کردیه وه.

(سَوَاءٌ): شوینی ته خت، (المساواة: المعادلة، مكانٌ سوئ، وسواءٌ: وسط)، که واته
 که ده فهرموئ: (فِي سَوَاءِ الْحَجْرِ)، واته: له نیه وراستی، له ته ختایی دۆزه خدا،
 (مكانٌ سوئ وسواء) شوینیکی ته خت و نیه وراستی.

(الْجَحِيمِ): (الْجَحْمَةُ: شِدَّةُ تَأْجُجِ النَّارِ)، (جَحْمَةٌ) به بلیسہی ناگر دہ گوتری، کہ زور کلبہ بستین، کہواتہ (جَحِيم) ناگریکی زور به کلبہو بلیسہ.

(الَّذِينَ): (الْتَّوَدِي: التَّعَرُّضُ لِلْهَلَاكِ)، (تَرْدِي): بریتیه لہوہ کہ مروّف حوی بفہوتین، (الْمِرْدَاةُ: الْحَجَرُ تُكْسَرُ بِهَا الْحِجَارَةُ فَتُرْدِيهَا)، (مِرْدَاة): بہو بہردہ دہ گوتری کہ بہردی دیکہی پی دہ شکیندری و، نہو بہردہ شکینراوہ لہ بہین دہ چن، کہواتہ: (الْتَّوَدِينَ) واتہ: (الْتَّهْلُكُنِي)، خہریک بوو بمفہوتین، بہ مہردی خوتم بہری.

(نُزُلًا): (النُّزْلُ: مَا يُعَدُّ لِلضَّيْفِ النَّازِلِ مِنَ الرِّادِ)، (نُزِل): تہودبہ کہ بو میوانیک کہ دابہزیوہ لہ لای خانہ حوی، بوّی نامادہ دہ کری، نہو خواردن و خورا کہ پی پی دہ گوتری: (نُزِل).

(الرُّؤْمِ): (الرُّؤْمُ: عِبَارَةٌ عَنِ اطْعَمَةِ كَرِيهَةٍ فِي النَّارِ، وَمِنْهُ اسْتَعِيرَ: رَقِمَ فُلَانٌ وَتَرَقَّمَ: ابْتَلَعَ شَيْئًا كَرِيهًا)، (رُقُوم): بریتیه لہو خواردنہ ناخوشانہی کہ لہ ناگر داهن، لہوہوہ نہوہ خوازراوہ کہ دہ گوتری: (رَقِمَ فُلَانٌ وَتَرَقَّمَ) تہ گہر شتیکی ناخوشی قووتدا، نہو وشہیہی بو بہ کار دہہتری.

(طَلْمًا): (مَا طَلَعَ مِنْهَا) تہوہی کہ لئی پیدادہ پی، یانی: بہرہ کہی، میوہ کہی.

(السُّوبِ): (السُّوبُ: الْخَلْطُ)، (خَلَطَ): واتہ: شتیک کہ لہ گہل شتیک تیکہل دہ کری، (مَا عِنْدَهُ سُوبٌ وَلَا رُؤْبٌ: عَسَلٌ وَلَبَنٌ) نہ ہہنگوینی لہ لایہ، نہ شیر، (سُّوبٌ) یانی: ہہنگوین لہ بہر تہوہی لہ گہل ناو تیکہل دہ کری، (رُؤْبٌ) یانی: شیر.

(حَبِيرٍ): (الْمَاءُ شَدِيدَةُ الْحَرَارَةِ، الْحَمَّةُ: الْمَاءُ الْحَارُّ فِي خُرُوجِهِ مِنْ نَبْعِهِ)، (حَمِيم): ناویکہ کہ زور زور کولوا و داغ پی، (حَمَّة) بہ ناویک دہ گوتری لہ سہرچاوہ کہی دیتہ دہری، بہ گہرمیی.

(الْفَرَّ): بینویانہ، (الْفَيْئُ: وَجَدْتُهُ) لیم ہہ لکھوت، دیتم.

(يَهْرَعُونَ): (هَرِيعٌ وَأَهْرِيعٌ: سَاقَهُ سَوْقًا يَهْرَعُ)، (هَرِيعٌ وَأَهْرِعٌ) واته: لتيخوری به لتيخورینتیکی توند، به ترساندنه‌وه، دیاره وشه‌ی (يَهْرَعُونَ) واته: ده‌ریتیرین، راو ده‌نرتین، هه‌لده‌پتیرین، هه‌لبه‌ته خویندراویشه‌ته‌وه: (يَهْرَعُونَ) به‌خیرایی ده‌رؤن.

(الْمُخْلِصِينَ): هه‌لبژاردنه‌کان، (خَلَّصْتُهُ فَخَلِّصْ) واته: هه‌لمبژارد، ساغبووه، (الْخَالِصُ: كَالصَّافِي إِلَّا أَنَّ الْخَالِصَ هُوَ مَا زَالَ عَنْهُ شَوْبُهُ بَعْدَ أَنْ كَانَ فِيهِ)، (خَالِصٌ) و (صَافِي) وه‌ک یه‌کن، به‌لام (خَالِصٌ) نه‌وه‌یه که شتیک له‌گه‌لی تیکه‌ل بووه، لاچووبی، دوی نه‌وه‌ی شته‌که‌ی تیدا بووه، به‌لام (صَافِي) نه‌وه‌یه که هه‌ر له نه‌صلدا ساف و بیخه‌وش بووبی.

مانای گنشتیی نایه‌ته‌کان

نایه‌ته‌کانی پیشی له‌باره‌ی باسی دۆزه‌خییان و مشتومرو دهمه‌قائییان پتیکه‌وه‌وه، سه‌رکۆنه‌کردن و سه‌رزه‌نشترکردنی یه‌کدی، به‌تایبه‌ت هی شوینکه‌وتوووان بو دهمراستان و سه‌رکرده‌کان و، وه‌لمدانه‌وه‌ی خه‌ست و خوئی نه‌وانیش و پاکانه بو‌خو‌کردنیانه‌وه، بوون، دوابی خوا باسی سزای هه‌ردووک لایانی کرد واته: شوینکه‌وتوووان و په‌یره‌ویی لیکراوان، یاخود نه‌وانه‌ی هه‌لخه‌له‌تیراون و نه‌وانه‌ی هه‌لخه‌له‌تینه‌رن، دوابی خوا باسی نیعمه‌تی به‌هه‌شتی کردو باسی ژیانی خووشی به‌هه‌شتیه‌کانی کرد.

ئنجا ده‌فه‌رموی: ﴿فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ﴾، (ف) ی ﴿فَأَقْبَلَ﴾، بو دهاواتن (تعقیب)ه، له‌عه‌یره‌بیدا (ف) جاری وایه بو (تعقیب)ه، جاری وایه بو (جزاء)ه، جاری وایه (فصیحة)یه، نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی که شتیکی دیکه هه‌یه، به‌لام باس نه‌کراوه و قرتیزاوه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی به‌سیاق و سه‌لیقه ده‌زاندری، ئنجا لیره‌دا (ف) بو‌به‌دواداواتن (تعقیب)ه، پیشتریش باسمان کرد که به‌نسبه‌ت

دوزه خبیله کانه وه فه رمووی: ﴿وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ﴾، چونکه نه وه به کسه به دواي نه وه دا بوو، که باسی کوکردنه وه یان و سزادانیان و، پالنه ستودانیان به ره و دوزه خ، بوو، نجا فه رمووی: ﴿وَأَقْبَلَ﴾، واته: و تپرای نه و مهینه تیانیه که له کاتی هه شرو حیساب و کوکرانه وه و، ره پیچه کدرانیان به ره و دوزه خ دا، هه یانن، نجا نه وه شیان خسته پالی و، ده ستیشیان کرد به سه رکونه کردنی به کدی و سه رزه نشتکردن و پرسیارو وه لَم له گه لَ به کدی دا، نجا له وئی ده فه رمووی: ﴿وَأَقْبَلَ﴾، نه و (و) ه بُو بادانه وه یه، واته: نه و حاله ته شیان هه یه، و تپرای مهینه تیه کانی پیتشی، به لَم لیره ده فه رمووی: ﴿وَأَقْبَلَ﴾، چونکه باسی کو بوونه وه ی به هه شتیان ده کات که له به هه شتدا، دانیشتون بُو ئیسراحت و پشوودان، بویه به (ف) ده بیوتنی، واته: به کسه دواي نه وه ی دانیشتن و پشوویان دا، ده ست ده کهن به قسه و باسی خوْش و، یاد کردنه وه ی ژبانی دنیا، چونکه نه وه به کسه به دوایدا دی، ﴿وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ﴾، به هه شتییه کان روویان له به کدی کرد، به کسه دوا به دواي نه وه ی که دانیشتون له به هه شتدا، روویان له به کدی کردو، ده ستیان کرد به پرسیار لیکدی کردن و، به کدی دواندن.

﴿قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ﴾، بیژه ریکیان گوتی: من هاوونشینیک نیزیکیک، ناشنایه کم هه بوو، که لیمه وه نزیک بوو، نجا به حوکمی کارو کاسبیی بووه، به حوکمی پیشه به ک بووه، به حوکمی خزمایه تیی بووه، به حوکمی دراوستیه تیی بووه، به هویه که وه لیتی نزیک بووه.

﴿يَقُولُ أَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ﴾، به سه رسوپمان و پرسیار لیکردنی نکوولیلیکه رانه وه ده یگوت: نایا تو له به راستدانه رانی؟! نه وه ی که پیخه مبه ران ده یلین، له به راستدانه رانی نه وه ی که به ناوی تاینه وه ده گوتری؟

﴿أَيُّدَا مِئْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظْمًا أَتَىٰ لَمَدِيُون﴾، هه مووی به پرسیار کردنی سه رسوپماندن و نکوولیلیکه رانه: نایا که مردین و بووینه وه خوَل و ئیسکه پرتوو کاوه کان، نایا

تیمه سزا دهدترین؟ یا خود سزاو پاداشت دهدرتینه‌وه؟ واته: زیندوو ده‌کرتینه‌وه، بو‌نه‌وهی سزاو پاداشت بدرتینه‌وه؟ (أَلِنَّا لَمَعْرِضُونَ)!

﴿ قَالَ هَلْ أُنْتَرُ مَطْلُونُونَ ﴾، نهو بیژره له بهه‌شته‌وه، به‌هاونیشینه‌کانی خوئی، به‌ره‌فیه‌کانی خوئی که له بهه‌شتدا پیکه‌وه‌دانیشتون، گوتی: نایا سه‌رنج ده‌دن و ده‌تانه‌ووئ هه‌وآل بزائن؟ واته: ده‌تانه‌ووئ هه‌وآل بزائن نهو نیزیکه‌ی من، نهو ناشنایه‌ی من، له کوئی دۆزه‌خ دایه؟ چونکه دیاره له بهه‌شتی نیه.

﴿ فَأَطَّلَعَ ﴾، به‌کسه‌ر سه‌رنجی دا به (فَاءِ التَّعْقِيبِ) دیسان، واته: به‌کسه‌ر له بهه‌شته‌وه ته‌ماشای کرد، ﴿ فَرَأَاهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴾، به‌کسه‌ر بینی له تیوه‌پاستی کلپه‌ی ناگری دۆزه‌خدایه، دوایی له مه‌سه‌له‌گرنه‌کاندا باس ده‌که‌ین، که ده‌فه‌رموئ: ﴿ فَأَطَّلَعَ فَرَأَاهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴾، به‌کسه‌ر سه‌رنجی داو، به‌کسه‌ریش بینی له تیوه‌پاستی کلپه‌ی دۆزه‌خدا، نه‌مه نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی که بهه‌شتیه‌کان نام‌پرازو هوکاری په‌یوه‌ندی و، زانیاری زۆر په‌ره‌سندوو و پیتشکه‌وتووایان له‌به‌ر ده‌ست هه‌ن، که ره‌نگه‌هه‌ر به‌میشکی تیمه‌دا نه‌یه‌ن و، ره‌نگه‌نهو نینته‌رئیت و ته‌له‌فریوون و، نه‌وه‌ی که تیمه‌ئیتستا له‌به‌ر ده‌ستماندان بو په‌یوه‌ندی پیکه‌وه کردن و په‌کیدی دواندن، له شوئنی دووره‌ده‌ست، له چاو نه‌وه‌ی بهه‌شت دا هه‌ر هیچ نه‌بی، به‌دنیایی نه‌وه‌ی خوا بو نه‌هلی بهه‌شتی ده‌ره‌خسیتی، زۆر پیتشکه‌وتوووتره له‌وه‌ی که مروؤف له دنیا‌دا پیکه‌یشتوه.

﴿ قَالَ تَأَلَّوْا إِن كُنتُمْ تُرِيدُونَ ﴾، بهه‌شتیه‌که به‌هاوه‌له دۆزه‌خیه‌که‌ی، به‌ناشنا دۆزه‌خیه‌که‌ی گوت: سوئند به‌خوا نیزیک بوو بمفه‌وتینی، ﴿ وَوَلَا يَمَعُ رِقِّ لَكُمُ مِنَ الْمُحَضَّرِينَ ﴾، نه‌گه‌ر چاکه‌ی په‌روه‌ردگاریشم به‌سه‌رمه‌وه نه‌بووایه، منیش ئیستا له ناماده‌کراوان ده‌بووم، (مُحَضَّرٍ) که‌سیکه په‌لکیش ده‌کری و ده‌هیتری و ناماده‌ده‌کری، بی‌نه‌وه‌ی خوئی ویستی نازادی هه‌بی له شته‌که‌دا واته: منیش له‌گه‌ل تۆدا ئیستا په‌لکیشی دۆزه‌خ ده‌کرام، نه‌گه‌ر لوتف و چاکه‌ی په‌روه‌ردگارم له‌سه‌رم نه‌بووایه.

نجا واز لهو دینتی و روو ده کاته وه هاوه ل و دوسته کانی که له بهه شتدا
 یتکه وه دانیشتون، ده لئی: ﴿أَمَّا عَنْ يَمِينٍ﴾، نایا یتمه نامرین، یتمه له
 مردووان نایین؟ ﴿إِلَّا مَوْتَنَا الْأَوَّلَ﴾، جکه له مردنه یه که مه که مان، که له دنیا دا
 نهو مردنه مان چیرت، ﴿وَمَا عَنْ مُعَدَّيْنِ﴾، ههروه ها نایا یتمه نازاردراو و
 سزادراویش نایین، وه ک نهو دۆزه خیابانه؟!

﴿إِنَّ هَذَا هُوَ الْعُقُورُ الْعَظِيمُ﴾، به راستی نا نه مه یه بردنه وهو و سه ره که وتنی مه زن،
 به نامانج که یشتن و به مراد که یشتنی مه زن نا نه وه یه، ﴿لِيُثِلَ هَذَا فَيُعْلِلَ
 الْعَمِلُونَ﴾، ته نیا با بو وینه ی نه مه، کار که ران کار بکه ن، تیکۆشه ران هه ولبدن،
 نه مه نه وه دینتی، نه مه شایسته ی نه وه یه.

نجا خوا ﴿ذَلِكَ خَيْرٌ تُرَلُّا أَمْ سَجَرَةُ الزُّرُومِ﴾، نایا نهو
 میوانداریه باشتره، یا خود دره ختی زه ققوم، واته: نایا بهو شیوه یه میوانداری
 بکری له برواداران له بهه شتدا، نه وه باشتره، یا خود دره ختی زه ققوم، بیته
 نهو خواردنه ی وه ک میوان که تازه داده به زئی، خواردنی بو دینن، نهو خواردنه
 (زه ققوم) بگریته خواردنی که ساتیک که له دۆزه خدا میوانداری ده کرین، بهو
 شیوه یه میوانداریان لئ ده کری به دره ختی زه ققوم، ﴿إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلْقَلْبَلِيِّينَ﴾،
 یتمه دره ختی زه ققوممان کردوه به تاقیکردنه وه بو سته مکاران، که بلین: چون
 دره خت له ناگردا سهوز ده بی؟ یا خود: ﴿فِتْنَةٌ﴾ به مانای سزادان و نازاره، یانی:
 کردوومانه به مایه ی نازارو جه زرده به بو سته مکاران، که به ره که ی زور تال و
 گهرم و، تفت و ناخۆشه.

﴿إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ﴾، زه ققوم دره ختی که له بنی کلپه ی
 دۆزه خ دپته ده ری، ﴿طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ﴾، نه وه ی که ده ری ده کات،
 (که له شوینی میوه به ره) وه ک سه ری شه ی تانان وایه، هه لبه ته که س سه ری
 شه ی تانانی نه بینیوه، به لأم هه موو که س له خه یال و وه همیدا، سه ری شه ی تانان

شتیکی دزیوو ناشیرینه، خوا ﷻ ده یه ووی تیمه تیبگه یهنن، نه گهرنا تیمه نازاین سهری شه یتانان چۆنه، به لام به گشتیی ده زاینن که سهری شه یتان، شتیکی دزیوو قه لب و ناقولایه.

﴿فَأَنَّهُمْ لَا يَكُونُ مِثْلًا لِمَنْهَا أَلْبَطُونَ﴾، به دلنایی نه وان له و دره ختی زه ققومه ده خوون و، ورگیانی لی ده ناخنن، گه ده یانی لی پر ده کهن واته: ههر نه وه نده یه گه ده یان پر ده بی، نه گهرنا وانیه هیچ له ززه تیکی تیدا هه بی، یان برسیه تیان له کول بخات، ﴿ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوَابِينَ حَمِيرٍ﴾، دوایی بو نه وان هه یه تیکه له یه که له ناوی کوللو و داغ، یانی: ناوی کوللو و داغ له گه لی دا ناویته ده بی، ﴿ثُمَّ إِنَّ مَرَجْمَهُمْ إِلَى الْجَحِيمِ﴾، دوی نه وه ی له دره ختی زه ققومیان خواردو، له کانیاوی کوللو و داغیشیان خوارده وه و تیکه لیان کرد له گه ل نه و خوارده نا، نجا دواییش گپرانه وه یان بو نیو کلپه ی دۆزه خه.

یه کتیک بو یه هیه بپرسن: بوچی به و شیوه یه جه زره به ده درین؟ خوا ﷻ به زوری له قورناندا که باسی سزا ده کات، باسی پاداشت ده کات، باسی هوکاره که شی ده کات، ده فهرمووی: ﴿إِنَّهُمْ أَلْفَاؤُا بَاءَ هُرْصَالَيْنِ﴾، نه وان به باب و باپیرانیان به گومرایی لی هه لکه وتبوو، بینیبوو یانن که گومراو سه رگه ردانن، ﴿فَهُمْ عَلَىٰ آثَرِهِمْ هُمْرَعُونَ﴾، نه وانیش به کسه ر به شوینه واری واندا ره تیندرابوون، (هُمْرَعُونَ) ره تیندرابوون، تاو درابوون، وه ک ویست و خواستی خو یان له نارادا نه بی، به کسه ر به دوی نه وان که وتیرابوون و ره تیندرابوون.

﴿وَلَقَدْ صَلَّ قَلْبُهُمْ أَكْثَرَ الْأُولَيْنِ﴾، به دلنایی زۆره ی پشوووه کانیش گومرا بو بووون، زۆره ی پشوووه کانیشیان سه رگه ردان و سه رلیتشیواو بوون، به لام نایا که وا بوون خوا ﷻ وتلی کردبوون و، له بهر نه وه بووه که خوا به یامی بو نه ناردبوون؟ نه خیر! ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُّذْرِبِينَ﴾، به دلنایی تیمه هو شیارکه ره وان

و وریاکه ره وان و ترسینه رانمان تیدا ره وانه کردبوون، که پیغهمبه رانن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ).

﴿ فَأَنْظِرْ كَيْفَ كَانَ عَنُقَيْهَ الْمُنذِرِينَ ﴾، تنجا سه رنج بده، سه ره نجامی ترسی تراوان و ناگادار کراوان چۆن بوو! له نه نجامی شه و هدا که به ده م بانگی خوی پهروه ردگار وه نه هاتن و گوئیان نه دا به و هوشیار که ره وانه که پیغهمبه رانن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و، گوئیان بو نه گرتن و ریزیان لی نه گرتن، ته ماشا بکه سه ره نجامیان چۆن بوو! ﴿ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ ﴾، جگه له بنده هه لیزارده کانی خوا، بنده هه لیزارده کانی خوا، که به دوی پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) که و تن و، ریزی پیغهمبه رانیان گرت و پهیره وییان لی کردن، نه وان دیاره حال و حیسابتیکی دیکه بیان هه یه، که پیشتر باس کرا.

مہ سہ لہ گرنکہ کان

مہ سہ لہ ی یہ کہ م:

روو لہ یہ کدی کردنی بہہ شتیان و گفتگو پیکہ وہ کردنیان و، یاد کردنہ وہی بہ کیکیان بؤ ہا ونشینیکی بیبروای لہ دنیا داو، پینشیار کردنی بؤ ہا وہ لہ بہہ شتیہ کانی کہ سورای بکن و، سہرہ نجام دیتی لہ نیوہ راستی دوزخ داو، سہر زہ نشتر کردنی کہ خہریک بووہ گومرای بکات و، ستایشی خوا کردنی کہ پاراستووہ تی لہ گومرابوون:

خوا ﴿۵۱﴾ دہ فہ رموی: ﴿فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿۵۱﴾ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿۵۲﴾ يَقُولُ أَهْلَكَ لِمَنِ الْمَصِيرِينَ ﴿۵۳﴾ أَوَدَا مِنَّا وَكُنَّا تَرَابًا وَعِظْلًا أَيَّنَا لَمَسِيئُونَ ﴿۵۴﴾ قَالَ هَلْ أَنَسَ مُظْلِمُونَ ﴿۵۵﴾ فَأَطَاعَ قَرَاءٌ فِي سَوَاءِ الْحَجِيرِ ﴿۵۶﴾ قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدَتْ لَتَزِينِ ﴿۵۷﴾ وَلَوْلَا رِجْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿۵۸﴾﴾

شیکردنہ وہی ئەم ئایہ تانہ، لہ یازدہ برگہ دا:

(۱) - ﴿فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ﴾، یہ کہ سہر ہہ ندیکیان (بہہ شتیہ کان) روویان کردہ ہہ ندیکیان، پرساریان لہ یہ کدی دہ کرد. پینشتر گوتمان: بؤچی لیرہ بہ: (فہ) (التعقیب) (ف) ی بہ دوا دا ہاتن گوتراوہو، لہ ولاش بہ (واو العطف)، چونکہ لہوی بہہوی (و) وہ، یانی: وپرای ئەو مہینہ تیبانہی کہ لہ کاتی لپرسینہ وہ دا بوویانن، مہینہ تیہ کی دیکہ شیان ئەوہیہ کہ لہ دوزخ خیشدا سہر زہ نشتی یہ کدی دہ ککن، بہ لأم لیرہ لہ بہر ئەوہی کہ بہہ شتیہ کان لہ بہہ شتدا دانیشتون لہ کؤرہ مہ جلیسی خویمان دا، ننجہ یہ کہ سہر دوا بہ دوا ی ئەوہ، پیکہ وہ قسہ دہ ککن و ددوین دہر بارہی حال و بالی

دنیا، که چو نیاں گوزه راندهو، به کیان یادی ناشنا به کی خوی ده کاته وهو ده تی: با
سؤراغی بکه یں داخو له کو به؟!

﴿ فَأَقْبَل بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ﴾، هه ندیکیان پرویان له هه ندیکیان کرد، حکمه تی
تیدایه که به کرداری رابردو هیناویه تی، نه گهر نا جاری به هه شت نه هاتوهو،
نیمانداران دانه نیشتون له به هه شتدا، تا کو پیکه وهه به کدی بدوینن، به لام بو به
به کرداری رابردو هیناویه تی چونکه مسوگه ره که به هه شت دی و دوزه خیش
دی، نهو شتانهش که خوا ﴿فَلَمَّا﴾ باسی کردوون، دین.

﴿ يَلْكَأ لُونٌ ﴾، پرسیار له به کدی ده کهن، پرویان له به کدی کرد، پرسیاران
له به کدی کرد، پرسیار له به کدی کردنه، که نه یفه رموه له باره ی چیه وهو،
(خَذِفَ الْمُتَسَاءَلُ عَنْهُ لِذِلَالَةٍ مَا بَعْدَهُ عَلَيْهِ) پرسیار له باره وهه کراو قرتیزاوه چونکه
نه وهی دوا یی دی، ده یگه به نن، چونکه خوا ﴿فَلَمَّا﴾ دوا یی باسی ده کات.

۲- ﴿ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ ﴾، فسه که ریک له وان گوتی، به هه شتیبه کان، که پیکه وهه دانیشتون،
بیژه ریکیان گوتی.

۳- ﴿ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴾، به دنیا یی من نیزیکتکم هه بوو، هاو نشینیکم هه بوو، (الْقَرِينُ:
المُصَاحِبُ الْأَزِمُّ، شُبُهَةُ الْمَلَأَمَةِ الْعَالِيَةِ بِالْقُرْنِ بَيْنَ شَيْئَيْنِ، بَحِيثٌ لَا يَنْفَصِلَانِ)، (قرین) واته:
که سیک، هاوه لیککی نیزیک که پیوهی په یوهه ست بی، تنجا نه م پیکه وهه په یوهه ست بوونه،
چویندراوه به دوو شتانه وهه که لیک جیا نابنه وهه.

۴- ﴿ يَقُولُ أَأِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَلِّينَ ﴾، ده یگوت: نایا تو له به راستدانه رانی؟ خویندراویشه ته وهه:
(إِنَّكَ) واته: به بن (هَمَزَةُ الْإِسْتِفْهَامِ)، که هه ره یه ک واتایان هه به، نایا تو له به راستدانه رانی؟
به ته نکید (أَأِنَّكَ) یان (إِنَّكَ) پرسیار کردنه بو نکوو یلی یکردن، واته: نه ده بوو نه وهه به
راست دابنتی، نه ده بوو پروات به شتی وا هه بن، که چیه؟

(۵) - ﴿أَلَمْ نَجْعَلِ لَكَ نُجُودًا مِّنْ دُونِ آلِهَاتِكَ إِذْ قَالَ يَا قَوْمِ أَدْعُوا آلِهَاتِكُمْ إِنَّهُمْ عَلَىٰ بَدَنٍ مَّثَلٍ﴾، نایا نه گهر مردین و بووینهوه خوَل و، تیسکه کان واته: تیسقانی پرتووکاو، نه میش دیسان (أَمْذَا)، خویندراویشه تهوه: (إِذًا)، به لَام به شیوهی پرسیار کردن.

(۶) - ﴿أَوَلَمْ نَجْعَلِ لَكَ نُجُودًا مِّنْ دُونِ آلِهَاتِكَ إِذْ قَالَ يَا قَوْمِ أَدْعُوا آلِهَاتِكُمْ إِنَّهُمْ عَلَىٰ بَدَنٍ مَّثَلٍ﴾، نایا تیمه سزاو پاداشتمان دهبن، واته: زیندوو ده کرتینهوهو، لیپرسینهوه مان له گمَل دا ده کرتی و، سه ره نجام به پتی کردهوه کاهمان سزاو پاداشتمان دهبن، ههروهها (أَمْذَا) خویندراویشه تهوه: (إِنَّا).

(المَدِينُ: الْمُجَاز، دَانَهُ، يَدِينُهُ: جَارَاهُ)، (مَدِين) واته: سزا دراو، یان پاداشتراوه، چونکه (دَانَهُ، يَدِينُهُ) واته: سزای دا، یان پاداشتی دایهوه، که واته ده لَتی: نایا تیمه سزا یان پاداشت ده درتینهوه؟

نهو سَن و شه به: (أَمْذَا)، (أَمْذَا)، هه رسیکیان به هه مزهی پرسیار کردن (هَمْرَةَ الإِسْتِفْهَام) و به سَبَب (هَمْرَةَ الإِسْتِفْهَام) یش خویندراونهوه، که واتایان هه ر به کتیکه.

(۷) - ﴿قَالَ هَلْ أُشْرُكُمْ بِأَسْمَاءٍ بَنَاتٍ لِّأَهْلِ الْبَيْتِ أَمْ لِي ذُرِّيَّتٍ مِّنْ دُونِ هُنَّ﴾، انهو بیژره که له کوژی به هه شتیبه کان دا قسه ی کردا گوتی: نایا تیهو ده تانهوئی هه و آل بزنان؟ نه م پرسیار کردنه: ﴿هَلْ أُشْرُكُمْ بِأَسْمَاءٍ بَنَاتٍ لِّأَهْلِ الْبَيْتِ أَمْ لِي ذُرِّيَّتٍ مِّنْ دُونِ هُنَّ﴾، به کارهیتراوه له پیشنیار کردندا، واته: نایا دین سوراخی نه هلی دوزه خ بکهین، تا کو بزنان داخو نهو ناشنایه ی من له کوئی؟ له کوئی دوزه خیانهو له کویتدا سه قامگیر بووه؟!

(۸) - ﴿فَاطَلَعَ قُرْآنًا فِي سَوَاءِ الْجَحِيرِ﴾، [ننجا نایا نه وانیش له گه لیدا سه رنجیان داوه یان نا، گرنک نهوهه] بو خوئی یه کسه ر سه رنجیداو یه کسه ریش بینی له نیوه راستی کلپهی دوزه خدایه، هه لبه ته که ده فهرموئی: ﴿فَاطَلَعَ قُرْآنًا﴾، خوای پهروه ردگار کورتی کردوتهوه، نه گه رنا یانی: (فَاطَلَعَ وَاطْلَعُوا قُرْآنَهُ وَرَأَوْهُ) یانی: سه رنجیداو سه رنجیان دا، ننجا دیتی و دیتیان، به لَام بو کورتکردنهوه خوا ﷻ ته نیا نهوی باس کردوه، (وَأَقْتَصَرَ عَلَىٰ ذِكْرِ أُطْلَاعِهِ هُوَ دُونَ ذِكْرِ أُطْلَاعِ رُفْقَائِهِ، لِأَنَّهُ ابْتَدَأَ بِالْإِطْلَاعِ لِيُمَيِّزَ قُرَيْشَهُ فَرِيحَهُ أَصْحَابَهُ)

بۆیهش ته نیا خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ باسی ته ماها کردن و سه رنجدانی بیژه ره که ی کردوه، نه ک هی هاوه له کانی، چودکه ئه و پیتشی ته ماشای کردوه، ئاکو بیدۆزته وه، ئه وان چووژانن ئه و ئاهنایه ی ئه و کتیه؟ ده بووايه ئه و بیدۆزته وه، ئنجا دوایی پيشانیان بدات و بلی: ئه وه تا ئه ها ئه و که سه یوو که مه به ستم بوو، که له دنیا دا لیم نيزیک بوو، هاو نشینم بوو، ئاهنام بوو، قسه ی ئاوا بوو، ئیستاش ئه وه سه ره دجامی ئاوايه، به پتی ئه و قسه و ئیعتقاد هه له و بوو چه ی که هه بیوو.

٩- ﴿ قَالَ تَاللَّهِ إِن كِدَّتْ لَأَزِيدَنَّ بِكُمْ، به هه شتیه که به دۆزه خبیه که ی گوت: سوئید به خوا نيزیک بوو هه و تینی، (لکۆدین) هه م به ژیریش (گسرة) خوئندراوه ته وه، هه م به (ی) یش (لکۆدینی)، ئه گهر به ژیر (گسرة) ش بئ، ژیره که له شوئنی (ی) که داده نیش.

١٠- ﴿ وَأَوْلَا نَعَسَ رَبِّي، ئه گهر چاکه ی به ره ره دگاریشم به سه رمه وه نه بووايه.

١١- ﴿ لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ، منیش له ئاماده کراوان ده بووم، (مُحْضَرِينَ: الْمُحْضَرِينَ إِلَى جَنَّتُمْ) واته: له په لکیش کراوان بۆ دۆزه خ ده بووم.

واته: پاراستنی خواو، یارمه تی خوا که ده ستم به ئیسلامه وه گرت، خوا یارمه تیی دام ده ست به ئیسلامه وه بگرم، ئه وه وای لیکردم که من پارێزراو بم، ئه وه چاکه ی په ره ره دگارم بوو له سه رم، ئه گهرنا منیش ئیستا له گه ل تو له ئاماده کراوان ده بووم.

چار کورنه سه‌رنج

۱- کردنی پیتی (ت) به‌نام‌رازی سوئند خواردن (تَالله):

به‌کارهینانی پیتی (ت) بۆ سوئند خواردن، له‌قورئاندا به‌زۆری و هاتوه، که له‌وه‌لامی سوئندیک دادی، که سوئنده‌که سه‌یرو نامۆ بی، بۆ هه‌مونه:

أ- له‌ سووره‌تی (یوسف) دا ده‌فه‌رموی: ﴿قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَّا جِئْتَنَا لِتُغَيِّدَ فِي الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا سَرَاقِينَ﴾، (برایه‌کانی یوسف به‌چارچیمه‌که) ده‌ئین: سوئند به‌خوا ئیوه زانیوتانه که ئیمه نه‌هاتووین خراپه‌کاری بکه‌ین و، ئیمه کاتی خۆشی دز نه‌بووین.

تۆمه‌تبارکرانیان به‌دزی شتیکی سه‌یره، بۆیه به‌ (ت) هیناویه‌تی.

ب- له‌ سووره‌تی (الانبیاء) دا که نبیره‌هیم ﷺ دوا‌ی نه‌وه‌ی بابی و خه‌لکه‌که‌ی ده‌چنه‌ده‌ر، نه‌ویش ده‌ئ: ﴿وَتَاللّٰهِ لَآكِيدَنَّ اَصْنٰكُكُمْ﴾، واته: سوئند به‌خوا، ده‌بی فیلیک له‌بته‌کانتان بکه‌م، واته: بیانشکینم، هه‌لبه‌ته‌شکینانی بته‌کانیان بۆ نه‌و خه‌لکه‌شتیکی سیرو نامۆ بووه.

ج- لیره‌ش که ده‌فه‌رموی: ﴿تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَ لَتُرْدِيْنَ﴾، واته: سوئند به‌خوا نیزیك بوو منیش بفه‌وتینی.

که بیگومان شتیکی نامۆو جیی عاجباتی ده‌بوو توانیای بیفه‌وتینی.

هه‌رسێکیان شتی غه‌ریب و سه‌یرن، بۆیه پیتی (ت) به‌کار هاتوه، که‌واته‌دیاره له‌قورئاندا خوا ﷻ وه‌ختی (ت) ی بۆ سوئند به‌کارهیناوه، که نه‌و شته‌شتیکی سه‌یرو نامۆ بی.

۲- وهی (لُؤْدِیْن) یانی: (لُتْهِلْکِنِ) هغه وئینی، چونکه (الرُدَى: الهَلَاک)، (رَدَى) به مانای فهوتانه، ﴿إِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينَ﴾، نیزیك بوو منیش بفه وئینی، وهك خَوْتَم لَیْکَهی و به مهردهی خَوْتَم بهری.

۳- که دهفه رموی: ﴿إِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينَ﴾، نیزیك بوو من بفه وئینی، ئەم (ل) ای سەر (لُؤْدِیْن) که چۆته سەر (خَبْرَ گَادَ) ئەم (ل) ه جیاکه ره وهی تیان (إِنْ) (الْمُحَقَّقَةَ) به، که بۆ جه ختکردنه وه به، له گه ل (إِنْ) (النافیة) که بۆ لایر دنه، لیره دا ئەگەر گوترا یا: (إِنْ كِدْتَ) یانی: (مَا كُنْتُ)، به لأم که گوتراوه: ﴿إِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينَ﴾، ئەم (ل) ه بۆ ئە وهیه که بزاندروی، (ن) ای جه ختکردنه وهو ته نکیده، یانی: (إِنْ الْمُحَقَّقَةَ) له (الْمُتَقَلَّة) نهك (إِنْ) (النافیة)، ئەگەر لابره (نافیة) بووايه، دهیغه رموو: (إِنْ كِدْتَ تُرْدِينَ) تۆ خهريك نه بوو من بفه وئینی، به لأم لیره به عه کسه وه: به دنیا یی تۆ نیزیك بوو من بفه وئینی.

زانایان ئاوايان ته عبیر کردوه: (قَارَبْتَ أَنْ تُغْفِيَ بِي إِلَى حَالِ الرَّدَى بِالْحَاجِكَ فِي صَرْفِي عَنِ الْإِيمَانِ) واته: نیزیك بوو منیش بخهیه تيو حاله تی فهوتانه وه، به هوی نه وه وه که تۆ سوور بووی و زۆر دا کو کیت لی ده کردم، من له ئیمان لابدهی.

۴ ئەم ئایه ته موباره کانه ئەو راستیه یان ئی ده فامرئته وه، که ده بی مرؤف زۆر وریا و هوشیار بی، له هاوه ل و هاونشین خراب، ئەگەر لئی وریا نه بی ره فیقی خراب وهك بئشینان ده لئین: (برادهر دین دهره و دین به ره) بئگومان برادهری چاک زۆر چاکه و، هاوه لی خراییش زۆر خرایه.

مه سه له ی دووه م:

خۆشحالیی دهر برینی به ههشتیان که له بههشتیدا مردنیان به سهردا نایهت، جگه له مردنی یه که می دنیاو، نازار نابین، نه وهش به بردنه وهی مه زن داده نین و ده نین: ههر نهو سه ره نجامه شایسته ی تیکۆشان و ره نج بو دانه:

خوا ﷻ ده فرموی: ﴿أَمَّا عَنُ بَمِیَّتِیْنَ ﴿۵۵﴾ اِلَّا مَوْتَنَا الْاَوَّلِ وَمَا عَنُ بِمَعْدِیْنَ ﴿۵۶﴾ اِنَّ هَذَا هُوَ الْقَوْرُ الْعَظِیْمُ ﴿۶﴾ لَیْسَ لِحَذَا فَلَیْعَمَلِ الْعَمِلُوْنَ ﴿۱۱﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم، ئایه تانه، له چوار برگه دا:

۱- ﴿أَمَّا عَنُ بَمِیَّتِیْنَ ﴿۵۵﴾ اِلَّا مَوْتَنَا الْاَوَّلِ﴾، ئایا ئیمه له مردوووان نابین، جگه له مردنه یه که مه که مان، واته: نهو مردنه ی له دنیا دا چۆمان؟ به ههشتیان له نیو خویاندا نهو قسانه ده که ن: ئایا ئیمه نامرین! جگه لهو مردنه ی یه که مجار! به سه رسورمانه وه، ﴿أَمَّا عَنُ بَمِیَّتِیْنَ﴾، ئەم پرسیار لیکردنه ههر له بیژره که وه یه که له گه ل هاوه له کانی ده پرسۆ، به لأم له پرسیار کردنه که یدا، مه به ستی نه وه نه وه لأمی ده ست بکه وی، به لکو بو سه رسورماندنه، یانی: به راستیی شتیکی زۆر باش و جیی سه رسورمان و دلخۆشبوونه، که ئیمه جار نیکی دیکه نامرین جگه له مردنی یه که م.

﴿اِلَّا مَوْتَنَا الْاَوَّلِ﴾، ئەم هه لآواردنه شه له لآواردنیکی دا برآوه و به مانای (لکن)ه، یانی: به لأم مردنی یه که م نه وه دیاره تییهریوه.

۲- ﴿وَمَا عَنُ بِمَعْدِیْنَ﴾، ئایا ئیمه له سزادراوان و نازاردراوانیش نابین؟

۳- ﴿اِنَّ هَذَا هُوَ الْقَوْرُ الْعَظِیْمُ﴾، به دلنیا یی ههر ئەمه بردنه وه و سه رکه وتنی مه زنه، (القور: الظفر بالمطلوب) (فوز) بریتیه له به مراد گه یشتی و به ده سه ته یانی نامانج.

۴- ﴿لَیْسَ لِحَذَا فَلَیْعَمَلِ الْعَمِلُوْنَ﴾، با ته نیا بو وینه ی ئەمه، تیکۆشه ران تیکۆشن، هه ولده ران هه ولبدن، کارکه ران کار بکه ن واته: به س نه وه شایسته ی بو تیکۆشانه،

(ل) ی (لِمَثَلٍ هَذَا)، (لَا لِلتَّعْلِيلِ، وَتَقْدِيمِ الْمَجْرُورِ عَلَى عَامِلِهِ لِإِفَادَةِ الْقَضْرِ، أَيْ لَا لِعَمَلٍ غَيْرِهِ وَالْمَعْنَى: لِنَوَالٍ مِثْلِ هَذَا)، کہ دہ فہرموی: ﴿لِيَسْئَلُ هَذَا فَلْيَسْمَلِ الْغَمِيلُونَ﴾، (ل) بؤ ہوکار دوزیبہ و پیشخستی ژیردار کراو لہ سر کردارہ کہی، تمہہ کورتهہ لینان (قصر) دہ گہہ نئی واتہ: تہ نیا بؤ تہوہو تہو ٹامانجہ شایستہیہ خہ لک کاری بؤ بکات و با بؤ گہشتن بہو ٹامانجہ، خہ لک کار بکات.

(الطبري) له تہ فسیرہ کہی خوئی دا^(۱) دہ لئی: ﴿يَقُولُ تَعَالَى ذِكْرَهُ: لِمَثَلٍ هَذَا الَّذِي أُعْطِيَتْ هَؤُلَاءِ الْمُؤْمِنِينَ مِنَ الْكِرَامَةِ فِي الْآخِرَةِ، فَلْيَعْمَلْ فِي الدُّنْيَا لِأَنْفُسِهِمُ الْعَامِلُونَ، يُنْذِرْكُمْ مَا أَدْرَكَ هَؤُلَاءِ بِطَاعَةِ رَبِّهِمْ﴾ واتہ: خوا ناوی بہرز بی، دہ فہرموی: با بؤ وینہی تہوہ کہ داومہ بہو پروادارانہ، لہ ریز لیگرتن لہ پوژی دوایبدا، با تہوانہی لہ دنیادان کار دہ کہن بؤ خویمان، تہوہ بکہن، تاکو تہوہی تہوانہ پیگہ بشتوون، بہ فہرمانبہریسی بؤ پہروہ ردگاریان، تہوانیش پئی بکہن.

مهسه له ی سته م:

به اوردرکندی جیگا و ریگای بر واداران له بهه شتدا، له گه ل شیوهی میوانداریی کردن له سته مکاران که بهری دره ختی زه ققوم خوراکیانوه، ناوی کولیوو داغ خواردنه وه یانه، له برسان ورگیانی لی ده تاخنن، پاشان ده برینه هوه تیو کلپهی ناگری دۆزه خ:

خوا ﴿۱۲﴾ ده فه رموی: ﴿أَذَلَّٰكَ حَبْرٌ نُّزُلًا أَمْ سَجَرَةٌ الرَّقُومِ﴾ ﴿۱۲﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِّلْقَادِمِينَ ﴿۱۳﴾ إِنَّهَا سَجَرَةٌ تُخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿۱۴﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿۱۵﴾ فَإِنَّهُمْ لَا يَكُونُونَ مِنهَا قَائِلُونَ ﴿۱۶﴾ مِنهَا أَلْبَطُونَ ﴿۱۷﴾ ثُمَّ إِنِّي أَنزَلْتُنَّ فِي جَبْرِ ﴿۱۸﴾ ثُمَّ إِنِّي مَرَّجَهُمْ لَآلِ الْجَحِيمِ ﴿۱۹﴾ ﴿۲۰﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له نو برکه دا:

۱- ﴿أَذَلَّٰكَ حَبْرٌ نُّزُلًا أَمْ سَجَرَةٌ الرَّقُومِ﴾؟ ئایا ئەو بهه شتهی باسکرا، باشته بو میوانداریی لیکردن، وه ک خوراکیک که بو میوان داده نری، یان دره ختی زه ققوم؟! (النُّزْلُ وَالنُّزْلُ) به بۆر (صَمَّةٌ) و به زنه (سُكُونٌ): (الْمَكَانُ الَّذِي يَنْزِلُ فِيهِ النَّازِلُ، وَأَطْلُقُ عَلَى الطَّعَامِ الْمُهَيَّأِ لِلضَّيْفِ)، (نُزْلُ وَنُزْلُ) هه م به شویتیک که میوان لئی داده نری، ده گوتری و، هه م به خواردنیکیش که ناماده ده کری بو میوان، که ده فه رموی: (أَذَلَّٰكَ) ئەم پرسیار کردنه پرسیار کردنیکه بو سه رسوپماندن، واته: ئایا ئەو شیوه میوانداریی کردنه که بو بهه شتیان ده کری، هه م به نسبت جیگا و ریگایانوه، هه م به نسبت خواردن و خوراکیانوه، باشته، یان دره ختی زه ققوم؟!

ننجا خوا ﴿۱۲﴾ باسی دره ختی زه ققوم ده کات، که دره ختی زه ققوم خوا له چهنده شویتیکی قورناند، باسی کردوه، بو وینه:

أ- له سوپرتی (الواقعة) دا ده فه رموی: ﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ أَنْتُمْ السَّالُونَ السَّكَّادُونَ﴾ ﴿۲۱﴾ لَأَكُونُ مِن سَعِيرٍ ﴿۲۲﴾ قَائِلُونَ ﴿۲۳﴾ مِنهَا أَلْبَطُونَ ﴿۲۴﴾ فَتَشْرَبُونَ عَلَيْهِ مِنَ اللَّيْمِ ﴿۲۵﴾ فَتَشْرَبُونَ شَرْبَ الْمَيِّمِ ﴿۲۶﴾ هَذَا

تَرْمُمُ يَوْمَ الْآزِمِينَ ﴿١٨﴾، واته: تنجا تيوه نهی گومرا بووه به درودانه ره کان! له دره ختی زه ققوم ده خوئن. سکتانی لَی پر ده کهن. ناوی کولیوو داغی وده سر ده کهن (له سر ده خوئنهوه). وهک حوشرانیک که تووشی نه خوئشی تیرتاونه بوون (هیام) بوون [حوشر تووشی نه خوئشیهک دئی، به هیچ شیوه بهک تیراو نابن، تيوهش هینده ده خوئنهوه] نه مه شیوه میوانداری لیکردنی بیبروایانه له روژی دوابی دا.

ب- ههروهها له سووره تی (الدخان) یشدا، خوا ده فهرموئ: ﴿إِنَّ سَجْرَةَ الرُّقُومِ ﴿١٣﴾ لَعَامُ الْأَثِيرِ ﴿١١﴾ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿١٢﴾ كَغَلِي الْحَمِيرِ ﴿١٤﴾، واته: به دنیایی دره ختی زه ققوم. خوراکي گوناها بارو تاوانباره. وهک مسی تاواه (گهرمه) له سکه کاندا ده کولئی، وهک کولینی ناوی داغ ده کولئی، [تاوا له سکیان دا ده کولئی].

ج- لیرهش ده فهرموئ:

٣- ﴿إِنَّا جَعَلْنَاهَا قِشْبَةً لِّلظَّالِمِينَ﴾، ئیمه کردوومانه به فیتنه بو سته مکاران، واته: ههوالی نهو دره خته مان کردوه به تاقیکردنهوه بو سته مکاران، یاخود (فِتْنَةٌ) به مانای سزاو نازار دئی، یانی: کردوومانه به به لآو سزاو مه بنه تیی بو سته مکاران، خودی زه ققوم و به ره که ی مایه ی پَن نازارو نه شکه نجه درانیانه.

٤- ﴿إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ﴾، (نهو زه ققوم) ه، دره ختی که له بنی ناگری دوزه خ دیته ده ری.

٥- ﴿طَلَعَهَا كَأَنَّ رُءُوسَ الشَّيَاطِينِ﴾، ده کردووه که ی، به ره که ی، وهک سه ری شه ی تانان وایه، (الطَّلَعُ اسْمٌ لِّلْمِرِّ الثَّمَلِ) (طَلَع) به کیفی هیشوو ه خورما ده گوتری، به لآم لیره دا به کاره ی تراوه، بو نهو به ره ی زه ققوم ده ری ده کات.

زانایان گوتوویانه: که ده فهرموئ: وهک سه ری شه ی تانان وایه، عه رب عاده تیان واپوو ه، نه گهر و بستبایان شتی که نا قولوو دزیو پيشاندن، ده یانگوت: (كَأَنَّهٗ رَأْسُ الشَّيْطَانِ) ده ئیی سه ری شه ی تانه، با که سیش سه ری شه ی تانی نه دییی، به لآم له

خه یالندان (مُعْتَلَّة) ی هم موو که س دا وایه، که شه یتان بو خوی دزیوو ناقولایه و سه لک و سه ره که شی دزیوو ناقولو ناشیرینه.

هه ندیکیش گوتوو یانه: (شَیْطَان: رَأْسُ حَيَّةٍ مَّغْرُوفَةٍ عِنْدَ الْعَرَبِ تُسَمَّى شَيْطَانًا) که ده فهرموئی: به ره که ی وه ک سه ری شه یتانه، شه یتان جو ره ماریکه، له نیو عه ره باندا ناسراوه، که پوپریدی هه یه و، زور دزیوو ناشیرین و قه لبه.

(۶) - ﴿فَأَنبَأَهُمْ لِأَكُونَ مِنَّا﴾، به دلنیا بی نه وان لئی ده خون (له و به ره).

(۷) - ﴿فَمَا لُولِيْنَا أَلْبَطُونَ﴾، نجا ورگانی لن پر ده که ن، واته: برسیه یتیان لانا بات، ته نیا گه ده پر بوونه و ورگیانی لن ده ناخن.

یا خود که ده فهرموئی: ﴿فَمَا لُولِيْنَا أَلْبَطُونَ﴾، واته: زور به خیرایی قووتی ده دن و ده یخون، چونکه زور تال و گهرم و ناخوشه، خوا خویانه زو له زاریان ناودیو بن و، به گه روویاندا بچیته گه ده یانه وه.

(۸) - ﴿ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوَابًا مِّنْ حَمِيمٍ﴾، دوا بی بو نه وان هه یه له سه ره نه و خواردنی زد ققوومه، تیکه له به ک له ناوی کولیوو داغ، هه رودک له سووره تی (الواقعة) دا ده فهرموئی: ﴿فَشَرِبُوا مِنْهُ مِنَّا حَمِيمٍ﴾، واته: له ناوی کولوو داغی به سه ردا ده خون هه، که خواردنه وه که شیان وه ک خواردنه وه ی حوشرانیکه که تووشی نه خوشی تیر ناو نه بوون بوون.

(حَمِيم) یش نه و ناو دیه که ده گاته نه و په ری پله ی گه رمیی، که له وه گه رمتر نه بی.

وشه ی (شَوْب) یانی: (خَلَط، مَزَج) که لیره دا چا و گه و به مانای (مفعول) ه، وه ک (خَلَق) به مانای (مَخْلُوق)، (لَشَوْبًا) یانی: (لَخَلَطًا) به مانای (مَخْلُوط) ه یانی: تیکه له به ک له ناوی کولوو بو نه وان هه یه، نجا تیکه له به ک له ناوی کولوو نه وه ده گه یه نی که ناوه داغ و کولوه که شتی دیکه شی ناو تبه کرابتی، وه ک کیم و زوو خواو.

۹- ﴿ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ﴾، له دواى نهو هه موو مهینه تیهه ش که دره ختی زه ققووم ده خوون و ناوی کولیوو داغی له سه ر ده خوونه وه بهو ناره چه تیهه، دوایش کیرانه وه یان بو نئو کلپه ی دوزه خه، واته: دووباره ده چنه وه بو نه وی.

هه ردووک وشه ی (ئسم): ﴿ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوَابًا مِّنْ حَمِيمٍ﴾ ﴿۱۷﴾ ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ ﴿۱۸﴾، بو پله به ندیی (الترتیب) ن، نه ک بو هه وال پتدان واته: دواى نه وه ی له دره ختی زه ققووم ورگی خو یان ناخنیوه، ئنجا پله به کی دیکه له وه پیته لاتر نه وه یه که ناوی داغیشی له سه ر ده خوونه وه، دواى پله به کی دیکه له وه ش پیته لاتر نه وه یه، که ده برتنه وه نئو کلپه ی ناگریش، یانى: هه ر جاره نه وه ی دواى له وه ی پتشی ناخو شتره.

مه سه له ی چواره م و کۆتایی:

خستنه رووی هۆکاری ئه و سه ره نه جامه شوومه ی بێبروایان، که بریتیه له لاسایکردنه وهی کۆترانه ی پتشیانیان و، گوینه دان به هۆشیارکرنه وهی پتغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ):

خوا ده فه رموی: ﴿إِنَّهُمْ أَلْعَاَءَ آبَاءِ مُرْسَلِينَ ﴿٧١﴾ فَمَنْ عَلَىٰ آثَرِهِمْ يَهْرَعُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧٣﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنذِرِينَ ﴿٧٤﴾ فَأَنْظَرَكَيْفَ كَانَ عَقِبُهُ الْمُنذِرِينَ ﴿٧٥﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٦﴾﴾

شیکردنه وهی ئه م ئایه تانه، له شهش برکه دا:

دوای ئه وهی خوا ﷻ باسی سزاداران و ئه شکه نه جو، جه زره به درانی بێبروایان ده کات، پرسیارێک له مێشکدا ده رووژێ: ئایا خوا ﷻ بۆچی وا به و شیوه به سزا یان ده دات و هۆکاری چیه؟ سزایه که یان زۆر سه خته و زۆر نارچه هته، ده بی چیان کردبێ؟ خوا ﷻ روونی ده کاته وه هۆکاری ئه و سزادارانه یان چیه؟ ده فه رموی:

١- ﴿إِنَّهُمْ أَلْعَاَءَ آبَاءِ مُرْسَلِينَ﴾، به دلنایایی نه وان باب و باپیرانی خۆیانیا ن به گومرایی دیوه، ئه مه (تعلیل) هۆکار دۆزییه، ئه وانه که تووشی ئه و نه جامه سه خت و تال و دژواره بوون، به هۆی ئه وه وه به که ئه وانه باب و باپیرانی خۆیانیا ن به گومرایی بینوه، به گومرایی لێ هه لکه وتوه، (أَلْفُوا) یانی: (وَجَدُوا)، باب و باپیرانی خۆیانیا ن بینوه و لێ هه لکه وتوه، که گومرا بوون.

٢- ﴿فَمَنْ عَلَىٰ آثَرِهِمْ يَهْرَعُونَ﴾، ئنجا یه کسه ر نه وانیش به دوای واندا، به شوینه واری نه واندا ره تیندراون، (يَهْرَعُونَ) خویندراویشه ته وه: (يَهْرَعُونَ)، چونکه (هَرَعَ، يَهْرَعُ، أَهْرَعُ، يُهْرَعُ) هم به (ثلاثي) هاتوه، هم به (زباعي) واته: به خیرایی پۆیشت، (يَهْرَعُونَ) یانی: ره تیندراون، بکه ره که ی نادیاره، ناچار کراون برۆن، وه ک ویست و ئیراده ی نازادانه ی

خوځان له دهست دابن، په کسه به دواى باب و باپيرانيانا په ټيندراون و راپانکرده، له حالتکدا که زانويشيانه باب و باپيرانيان گومراو سرگهردانن، يان: له حالتکدا که باب و باپيرانيان سرگهردان و گومرا بوون، ده بووايه په نديان لى ودر بکرن، نهک به دوايان بکهون.

ننجا نهم (ف)ه که ده فرموئى: ﴿فَهُمْ عَلَىٰ مَا تَرَاهُمْ يُهْرَعُونَ﴾، فاني لقلتيکرده وهو بوونه هوکاره، (فَاءٌ لِلتَّفْرِيعِ وَالتَّسْبُبِ) واته: په کسه به هوئى ته وده که باب و باپيرانيان گومرا بوون، نهوانيش په کسه که وخته شوين نهوان، (أَثَارِ) يش کوى (أَثَر) هو نهو شوينه په کاتیک که سانتيک که ده پون، جى پتیه کانيان شوينه وارتيک به جى ډلنن، پتیه ده گوتري: (أَثَر)، که به (أَثَار) کو ده کړتیه وه، واته: په کسه به شوين پتیه نهواندا ته وانيش رويشتوون و راپانکرده.

(يُهْرَعُونَ مُضَارِعٌ أَهْرَعَهُ، جَعَلَهُ هَارِعًا)، (يُهْرَعُونَ) (مُضَارِعٌ) (أَهْرَعَهُ) به واته: وای لتيکرده به ختيرايى بروات.

(۳) ﴿وَلَقَدْ صَلَّٰ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوْلِيَاءِ﴾، به دنيايى له پيش واندا زوربه ي پيشووانيشيان هه ر گومرا بوون، سرگهردان بوون.

(۴) ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُّنْذِرِينَ﴾، به دنيايى ټيمه له نيو واندا وريا که رهوان و ترستنه ران و، هو شيار کراوانتيکمان رهوان کړدبوون (نهوه نه بووه که بيتاگا بن).

(۵) ﴿فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذِرِينَ﴾، به لام سه رنج بده! سه ره نجامى ناگادار کراوان و ترستراوان چون بوو! (ال) ي سه ر (الْمُنْذِرِينَ) بو ناساننده، به لام بو ناساندى (عهد) ه واته: سه رنج بده ناگادار کراوه کان، ترستراوه کان سه رده نجاميان چه ند تال و دژوارو ناخوش بوو، له بهر چى؟ له بهر نهوه ي گويان نه دايه نهو ترساندن و هو شيار کړنده وده ي، خوا ﴿يَا﴾ له ربي پيغه مبه رانه وه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بوى نار دبوون.

(۶) ﴿إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾، جگه له بنده هه لبرارده کاني خوا.

ھەم ئىرە ھەم لە شوئەنەكانى دىكەش (مُخْلِصِينَ) خوتىندراوئىشە تەوہ: (مُخْلِصِينَ)، (مُخْلِص) واتە: ھەلبۇزىردراو، (مُخْلِص) واتە: خۇ ساغكەرەوہ، (مُخْلِص) ساغكراوہ، واتە: خلتەى پىتوہ نەھىلدراوہ، خۇ ساغكەرەوہ واتە: خۇى وا ئىكردوہ خلتە بە خۇبەوہ نەھىلتى، ژەنگ و ژارى كوفرو شىرك و، نىفاق و گوناھو تاوان بە خۇبەوہ نەھىلتى، خۇى ساغ و صاف بىكاتەوہ بو خوا تەئە.

واتە: سەرنج بەدە! سەرەنجاميان چۇن بوو، ئەوانەى ئاگادار كرابوونەوہ، ئاگادار كراوہكان، چكە لە بەندە ھەلبۇزاردەكانى خوا، كە ئەوان سەرەنجاميان باش بوو، كە ديارە ئەمە ھەلبۇزاردىكى پەيوەستە (إِسْتِثْنَاءٌ مُتَّصِلٌ) چونكە ھەلبۇزاردراو (مُستثنى) و لىھەلبۇزاردراو (مُستثنى منه) لە وپووہو كە ئاگادار كراونەوہ، ئەوانەى ئاگادار كراونەوہ و ترسىتراون، ئەوانەيان كە بىپروا بوون و گوتيان نەداوہ بە ئاگادار كردن و ترساندىنى خوا، سەرەنجاميان خراپ بووہ، بەلام ئەوانەيان كە گوتيان گرتوہ بو ئاگادار كردنەوہ و ترساندىنى خوا، سەرەنجاميان باش بووہ، كە بەندە ھەلبۇزاردەكانى خوان، بەلام ھەموويان ھەر ئاگادار كراونەوہ و ترسىتراون.

بۇيە ئىنسان دەبى و رىبا بى و لە ژيانىدا، تەماشاي كەمىي و زۇرىي خەلك نەكات، بە زۇرو بوور ھەلنەخەلەتن، زانايان قسەبەكى جوانيان ھەبە، دەلئىن: (عَلَيْكَ بِطَرِيقِ الْحَقِّ وَلَا تَسْجُحِشْ مِنْ قَلْبِ السَّالِكِينَ، وَإِيَّاكَ وَطَرِيقِ الْبَاطِلِ وَلَا تَغْتَرَّ بِكِبْرَةِ الْهَالِكِينَ)، واتە: پىئى ھەق بگرەو، ھەست بە نامۇبىي و، بە كەمىي مەكە بە ھۇى ئەوہوہ كە كەمى پىندا دەپۇن و، خۇشت لە پىئى ناھەق بپارىزەو، فرىو مەخۇبەوہى كە زۇرى تىدا فەوتاون، پىئى ناھەق زۇر كەس تىيدا سەريان بە فەتارەت چووہ، بەلام خۇتى لى دوور بگرە، پىئى ھەقىش كەمى پىندا دەپۇن، بەلام ھەست بە نامۇبىي و كەمىي پىيوارانى مەكە، چونكە ھەق ھەر ھەقە كەمىش پىندا پۇن و، ناھەقىش ھەر ناھەقە، با خەلكى زۇرىش پىندا بروات و، قەلبالغى زۇرىشى تىدا بى.

لە خوای پەرورەدگار داواكارىن، بە لوتف و كەرەمى خۆى يارمەتسىمان بدات، كە وەك پىويست لەو ھەقەى كە لە قورئان و، لە رىيازى پىغەمبەردا ﷺ بەرجەستەبە، تىبىگەين و پىتى ئاشنا بىن، پاشان ئەو تىبگەيشتنە لە خۆماندا بگەينە پىنگەيشتن، ئەو ئاشنا بوونە لە خۆماندا بگەينە مايبەى كارا بوون، بىگومان ھەر زانىارى و شارەزايەك مەرۇف لە خودى خۆيدا چاك نەكات، خاوەنەكەى لە خۆيدا چاك نەكات، لەسەرى قەرزدارەو، ئاشتوانى خەلكى دىكەى لى بەھرەمەند بكات، چونكە خەلك پىش نەوھى گووى لە قسە بگرى، تەماشاي كردهوھ دەكات، زمانى كردهوانىش زمانكى زۆر روون و گۆيايە، ھەموو كەس لى تىدەگات، وەك لە كىتىبى: (بەرەو بانگەوازىكى راست و رەسەن) كە كىتىبك و نەلقەيەك دەبى لە مەوسووعەى: (مەسولمانىنە! با باشتر تىبگەين و پىبگەين) (۱)، لەويدا بە تەفصىل باسەم كردهو، زۆر جەختەم لەو كردهوتەو، كە ھەموو نەوانەى دەبانەوى خەلك بۆ لاي خواو بۆ لاي دىنى خوا بانگەكەن، دەبى نەوھى دەبلىن، لە خۆياندا پراكتىزەو بەرجەستەى بگەن، خەلك لەواندا بە جەرستەكراوى بىبىن، پىغەمبەرى خاتەم موحەممەد ﷺ و ھەموو پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَالسَّلَام) نەوونەى لە خۆدا بەرجەستەكردى قسەكانيان و مەبدەنەكانيان بوون، بۆيە باشترىن سەرەشق بوون بۆ مەرۇفايەتى و، تەوانىوانە بەلگەى خوا لەسەر خەلك تەواو بگەن.

خوا بە لوتف و كەرەمى خۆى يارمەتىي ئىمەش بدات، كە ئىمەش لە قەدەر خۆمان، بەلگە لەسەر خەلكى رۆزگارى خۆمان تەواو بگەين و، وا بىن نەوھى دەبلىن، بىگەين و، كردهوھەمان نەگەر لە قسەمان جوانتر و باشترىش نەبى، لانى كەم كردهوھو قسەمان پىكەوھە بەك بن.

(۱) ئەو زنجىرەيە يان مەوسووعەيە، ئىستا لە زۆر چاپەو، لە دوازە كىتب پىكەتوھو ناوگەيشى گۆراوھ بۆ: (بەرەو باشتر تىبگەيشتن و پىنگەيشتن).

خوایا بە لوتف و کەرەمی خووی دەروونیشمان پاک و خاوین و، بیتی خەوش
 بکات، کە دەروونیشمان ئەگەر لە دەرو پووالتەمان جوانتر نەبێ، لانی کەم
 دەروونیشمان وەک پوالت و دەرمان، چاک و پاک و پێک بێ و پابەند بێ بە
 شەریعەتەو.

❖ **دهرسي چوارهم** ❖

پیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان سی و نو (۳۹) نایه‌ت ده‌گرتته خوئی، نایه‌ته‌کانی: (۷۵ - ۱۱۲)، هه‌شت (۸) نایه‌تی سه‌ره‌تای بۆ پوخته‌یه‌ک له به‌سه‌ره‌تای نووح عليه السلام ته‌رخانکراون، که نایه‌ته‌کانی: (۷۵ - ۸۲)ن و، سی و یه‌ک (۳۱) نایه‌ته‌که‌ی دیکه‌ش بۆ به‌سه‌ره‌تای ئیبراهیم عليه السلام ته‌رخانکراون: (۸۳ - ۱۱۲).

شایانی باسپشه: له گێرانه‌وه‌ی به‌سه‌ره‌تای نووحدا عليه السلام زیاتر نه‌وه به‌رجه‌سته‌کراوه، که نووح عليه السلام بۆ ده‌ربازبوونی خوئی و شوئینکه‌وتووانی له خوا پاراوه‌ته‌وه‌و، خواش به‌ ده‌نگیانه‌وه‌ هاتوه‌و، ده‌ربازی کردوون (به‌ سواری که‌شتی).

له به‌سه‌ره‌تای ئیبراهیمشدا عليه السلام دوا‌ی خسته‌نهروو‌ی وتووێژی له‌ گه‌ل بابی و گه‌له‌که‌یدا، له‌ با‌ره‌ی پوو‌چی بته‌رسته‌یه‌وه‌و، شکاندنی بته‌کان، مه‌سه‌له‌ی پیدرانی کورێکی هێدی و مه‌ندو، پاشان له‌ خه‌وندا فه‌رمان پیکرانی ئیبراهیم عليه السلام به‌ سه‌ربرینی و، ملکه‌چه‌بوونی هه‌ردووکیان بۆ فه‌رمانی خوا، دواتر کردنی به‌رانیکی مه‌زن به‌ به‌لا‌گیره‌وه‌و قه‌ره‌بووی، تیشکینکی باشی خراوه‌ته‌ سه‌ر.

له‌ کۆتاییشدا باسی پینه‌خشرانی ئیسحاق عليه السلام به‌ ئیبراهیم عليه السلام وه‌ک پێغه‌مه‌ری‌ک کراوه، که نه‌وه‌ش به‌لکه‌یه‌کی پته‌وه‌ بۆ ئیسپاتی نه‌وه، که ئیسماعیل نه‌و کوره‌یان بووه‌ که هێتزاوه‌ته‌ سه‌ر سه‌ربران، نه‌ک ئیسحاق وه‌ک ژماره‌یه‌ک له‌ زانایان گوتوو‌یانه.

﴿وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحًا فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُوْنَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ ﴿٧٦﴾ وَجَعَلْنَا دُرِّيَّتَهُ مِرَّةً الْبَاقِيْنَ ﴿٧٧﴾ وَرَكَّعْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿٧٨﴾ سَلَّمْنَا عَلٰى نُوْحٍ فِي الْعَالَمِيْنَ ﴿٧٩﴾ اِنَّا كُنَّا كٰذِبِيْنَ ﴿٨٠﴾﴾

الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ أَعْرَفْنَا الْأَخْرِيْنَ ﴿٨٢﴾ ﴿ وَآتَ مِنْ شِيعَتِهِ
 لِبَرْهَيْمٍ ﴿٨٣﴾ إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ إِذْ قَالَ لِأَيُّهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ أَيُّهَا مَا لَهُمْ
 دُونَ اللَّهِ يُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا تَلْعَبُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَظَلَّ نَظَرُهُ فِي الشُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾
 فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَأَى إِلَهَ الْهِنَمِ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَأَى عَلَيْهِمْ
 سَمْرًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزْفَرُونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْجُسُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾
 قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُيُوتًا فَأَلْفَوْهُ فِي الْجَنَنِ ﴿٩٧﴾ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾
 وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَى رَبِّي سَتِيدِينَ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾
 فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنَؤُا إِنِّي أَرَى فِي السَّمَاءِ آيَةً أَذْبَحُكَ فَأَنْظُرْ مَاذَا تَرَى ﴿١٠٢﴾ قَالَ يَا بَنِي
 آدَمَ مَا نُؤَمَّرُ سَبِّحُوا لِلَّهِ مَا تَحْمَدُونَ ﴿١٠٣﴾ فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٤﴾ وَتَلَّيْنَاهُ أَنْ
 يَكْبُرَ إِهْرِيمَ ﴿١٠٥﴾ قَدْ سَدَقْتَ الرَّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٦﴾ إِنَّكَ هَذَا هُوَ الْبَقِيُّ الْيَمِينُ ﴿١٠٧﴾
 وَتَلَّيْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٨﴾ وَرَكَّعْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٠٩﴾ سَلَّمَ عَلَيْنَا يَبْرَهَيْمَ ﴿١١٠﴾ كَذَلِكَ نَجْزِي
 الْمُحْسِنِينَ ﴿١١١﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ وَكُنَّا نُرِيهِ يَأْتِيَنَا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٣﴾ وَبَرَكْنَا
 عَلَيْهِ وَعَلَى إِسْحَاقَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا يَحْيَىٰ وَعَلَىٰ إِسْمَاعِيلَ ﴿١١٤﴾

مانای ده‌قاو ده‌قی نایه‌ته‌کان

(به دنیایسه‌وه نووح بانگی کردین (هاواری تیه‌ستین)، ننجاً (تیمه‌ش) باشرین وه‌لامده‌روهه (و به ده‌نگه‌وه هاتوو) بووین (بوئی) ﴿۷۷﴾ خوئی و خیزان و نیزیکانیسیمان له خهم و په‌ژاره‌یه‌کی مه‌زن ده‌ربازکردن ﴿۷۸﴾ وه‌چه‌که‌یشیمان (دوای توفان) گیرا به‌ته‌نیا کۆمه‌له‌ مروؤفی ماو (له‌سه‌ر زهوی) ﴿۷۹﴾ له‌نیو نه‌وانی دیکه‌ش (گه‌لانی دنیا) دا، هه‌رچی (ستایش و باس و خواسی چاک) ه‌بویمان جیه‌تشت ﴿۷۸﴾ سه‌لام (ی‌خوا) له‌سه‌ر نووح بی له‌نیو جیهانیاندا ﴿۷۹﴾ تیمه‌هه‌ر به‌و جوړه‌پاداشتی چاکه‌کاران ده‌ده‌ینه‌وه ﴿۸۰﴾ بیگومان‌نه‌و (نووح) له‌بهنده‌پرواداره‌کامان بوو ﴿۸۱﴾ دوایی نه‌وانی دیکه (بیپروایه‌کان) مان نغرو کردن ﴿۸۲﴾ به‌دنیایی نیپراهیمیش له‌کۆمه‌ل و شوینکه‌وتووایی وی بوو ﴿۸۲﴾ کاتیک به‌دلیکی ساغه‌وه (بو‌لای‌خوا گه‌رایه‌وه‌و) هاته‌لای په‌روه‌ردگاری ﴿۸۳﴾ کاتیک به‌بابی و گه‌له‌که‌ی گوت: چی‌ده‌په‌رستن؟ ﴿۸۴﴾ نایا به‌درو‌ه‌له‌تبه‌ستن، جگه‌له‌خوا په‌رستراوانیک ده‌خوازن (که‌هیچ‌به‌لکه‌به‌کیان له‌سه‌ر‌نیه‌)؟ ﴿۸۵﴾ نایا گومان‌تان به‌رانبه‌ر په‌روه‌ردگاری جیهانیان چیه‌؟ ﴿۸۷﴾ ننجاً ته‌ماشایه‌کی نه‌ستیرانی کردو سه‌رنجیکی لیدان ﴿۸۸﴾ گوتی: من‌نه‌ساغم ﴿۸۹﴾ ننجاً (خه‌لکه‌که‌ش) به‌پشتیکردنه‌وه‌پروویان لیوه‌رگیرا (پرویشتن) ﴿۹۰﴾ ننجاً به‌په‌نه‌انیی چوو له‌په‌رستراوه‌کانیان، گوتی: نایا (له‌و‌خواردناهی‌دانراون) ناخوون؟ ﴿۹۱﴾ چیتانه (بوچی) نادوین؟ ﴿۹۲﴾ ننجاً به‌نه‌ینیی به‌هیز (به‌ده‌ستی راستی، به‌ته‌ور) لیدان (و‌وردو‌خاشی‌کردن) ﴿۹۳﴾ خه‌لکه‌که‌ش (دوای‌زانیی نه‌وه‌هواله) به‌کسه‌ر به‌خیرایی بوئی هاتن (که‌بوچی‌وایک‌دوه‌)؟ ﴿۹۴﴾ گوتی: نایا نه‌وه‌ی‌دایده‌تاشن‌ده‌په‌رستن؟ ﴿۹۵﴾ له‌حالی‌کدا که‌خوا‌خوتانیشی‌دروست‌کردوه‌و، نه‌وه‌ش که‌ده‌یکه‌ن (له‌تاشینی‌په‌یکه‌ره‌کان) ﴿۹۶﴾ (خه‌لکه‌که‌ی) گوتیان: بینایه‌کی‌بو‌دروست‌بکه‌ن (پری‌بکه‌ن له‌سووته‌مه‌نیی و‌دایگیرستین)،

نجا فرییده نه (نیو) کلپه (ی ناگره که) وه ﴿٩٧﴾ ئەوان پیلانکیان له دژی گیرا
 (و زیانیان بوژی خواست)، به لام تيمه خستمانه بنه وه (نه یاره کانیمان ژیر
 خستن) ﴿٩٨﴾ ههروهها (دوای دهر یازبوونی له ناگر) (ئیپراهیم) گوتی: من
 به رهو (په زامه ندیی) پهروه دگارم ده چم، مسوگر پینماییم ده کات ﴿٩٩﴾ (گوتی):
 پهروه دگارم! (کوریک) له چاکانم پتی به خشه ﴿١٠٠﴾ تيمه ش موژدهی کوریک
 هیدی و مه ندمان پیدا ﴿١٠١﴾ نجا کاتیک له گه لئى گه یشته (راددهی) کوشکردن
 (بوو به وه رگپکه) (ئیپراهیم) گوتی: ئەى کوره خوشه ویسته کهم! (خه ونیکم دی
 بهو جوژه بوو): له خه ودا ده بینم که سهرت ده برم، نجا سه رنج بده، داخو
 رات چیه؟ (کوره که) گوتی: ئەى بابی خوّم! هه رچی فه رمانت پنده کرئ، بیکه،
 نه گهر خوا بیهوئ له خوړاگرانم ده بینى ﴿١٠٢﴾ نجا کاتیک هه ردووکیان (بو خوا
 ملکه چ بوون) و خستیه سه ر لاته نیشتی سه ری (بو سه برین) ﴿١٠٣﴾ (به زه ییمان
 پیمان دا هات و) بانگیشان کرد: ئەى ئیپراهیم! ﴿١٠٤﴾ بیگومان خه ونه که ت به
 راست دانا (چیه جیت کرد)، تيمه بهو جوژه پاداشتی چاکه کاران ده ده بنه وه
 ﴿١٠٥﴾ به دنیایی ئەمه تاقیکردنه وه یه کی ناشکراه ﴿١٠٦﴾ سه ربراوئکی مه زیشمان
 کرده قه ره بووی ﴿١٠٧﴾ له نیو ئەوانی دیکه (گهلانی دنیا) ش دا (هه رچی مه دح و
 ستایشه) بویمان جیهیشت ﴿١٠٨﴾ سه لام (ی خوا) له سه ر ئیپراهیم بن ﴿١٠٩﴾ بهو
 شیویه ش پاداشتی چاکه کاران ده ده بنه وه ﴿١١٠﴾ مسوگر ئەو (ئیپراهیم) له
 بنده برواداره کاغان بوو ﴿١١١﴾ ههروهها موژده شمان پیدا به (له دایک بوونی)
 نیسحاق، که پتغه مبه ریک بن له چاکان ﴿١١٢﴾ پیت و پزیشمان خسته سه ر
 نه ویش و نیسحاقیش و، له وه چه که شیان: چاکه کارو سته م له خوکه ری روونیش
 ده بن ﴿١١٣﴾.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(الْكَرْبِ: الغم الشديد) خه فهت و مه بنه تیه کی سهخت و توند.

(وَأَهْلُهُ): (أَهْلُ الرَّجُلِ مَنْ يَجْمَعُهُ وَإِنَّا لَهُمْ نَسَبٌ أَوْ دِينٌ أَوْ مَا يَجْرِي مَجْرَاهُمَا، مِنْ صِنَاعَةٍ وَبَيْتٍ وَبَلَدٍ، وَأَهْلُ الرَّجُلِ فِي الْأَصْلِ: مَنْ يَجْمَعُهُ وَإِنَّا لَهُمْ مَسْكَنٌ وَاحِدٌ، (أَهْلُهُ) واته: نیزیکانی، خزمانی، که سوکاری، نه هلی پیاو نه وهیه که نه وو نه وان ره چه لکیک، یاخود دینیک کۆیان بکاته وه. یاخود نه وهی که شیوهی نه وان وه که پیشه بهک، مالیک، ولاتیک، نه هلی پیاو له بنه رتدا بریتیه له وه که سانهی نه وو نه وان خانوویهک، نشینگه بهک کۆیان بکاته وه.

(يُغَيِّرُ.): (كۆمه له کهی (الشَّيْءُ: مَنْ يَتَّقَوِي بِهِمُ الْإِنْسَانُ وَيَنْتَشِرُونَ عَنْهُ)، (شَيْءٌ): بریتیه له کۆمه له خه لکیک که مرؤف به هۆیان وه به هیز ده بی و له وه وه بلاو ده بنه وه، به لام لیره دا واته: نه وه له کهی (مُشَايَعَةُ) نوو حیان کرد الْعَلِيَّةُ، نیراهیم الْعَلِيَّةُ به کیک بوو له وان، واته: نیراهیم به کیک له شوینکه وتوووان و کۆمه لی نوووح الْعَلِيَّةُ بوو، هه ره چهنده چهن دان سه ده بیان که وتووونه بهین، به لام له سه ره هه مان ریباز نوووح الْعَلِيَّةُ رۆیشتوه، که ریبازی خوا به به ککرتن و ته نیا به نده ابه تیی بو خوا کردن، و په پره ویی کردن له وه حیسی و په یامی خوایه، نیراهیمیش هه ره له سه ره نه و ریبازه رۆیشتوه.

(قَلْبٍ سَلِيمٍ): (قَلْبٍ مُتَعَرِّضٍ مِنَ الدَّغَلِ) دلیک که پاک بوو بیته وه، بیخه وش کرا بن له ده غه ل، (دغل) بریتیه له هه ره شتیکی لاره کیکی که ده که و ته گه ل شتیکی دیکه ی نه صل، وهک خلته، وهک پووش و په لاش، وهک مادده به کی نامو که ده که و ته گه ل شتیکی دی.

(أَيْفَاكَ): هه مزه که بو پرسیار کردنه، (إفك: كُلُّ مَضْرُوفٍ عَنِ وَجْهِ الَّذِي يَحِقُّ أَنْ يَكُونَ عَلَيْهِ) (إفك) بریتیه له هه ره شتیکی له و رووهی که پیویسته له سه ری

بنی، لادراستی، ههروهها (افک) به مانای درووش دی، چونکه درووش بریتیه له پیچهوانه‌ی نه‌وشته که له واقیعدا هه‌به.

(سَقِيمٌ): (السَّقْمُ وَالسَّقْمُ: الْمَرَضُ الْمُخْتَصُّ بِالْبَدَنِ)، (سَقَمَ وَسَقِمَ): نه‌وشته خووشیه‌یه که تایه‌ته به جه‌سته‌وه، که‌واته که ده‌لئی: ﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾، واته: من نه‌خووشم، له پرووی جه‌سته‌وه نه‌خووشم.

(فَرَاغَ): به په‌نهانیی رویشته، (الرَّوْعُ: الْمَيْلُ عَلَى سَبِيلِ الْإِحْتِيَالِ، رَاعَ التُّغْلُبُ رَوْعَانًا، وَطَرِيقُ رَائِحٍ: إِذَا لَمْ يَكُنْ مُسْتَقِيمًا)، (رَوْعٌ): بریتیه له لادان له شیوه‌ی فیل دا، ده‌گوتری: (رَاعَ التُّغْلُبُ رَوْعَانًا) رنوی که له کاتی پاگردندا قورت و پیچ ده‌کات، بو‌نه‌وه‌ی نه‌گیری، له کاتیکدا دره‌نده‌یه‌ک راوی ده‌نئی، (وَطَرِيقُ رَائِحٍ) واته: رنیه‌ک که راست نه‌بئی، پیچه‌ل پیچ و، قورت و پیچی هه‌بئی.

(رَبْرَوْنٌ): به خیرایی بو‌ی ده‌هاتن، (الرِّيفُ: هُبُوبُ الرِّيحِ وَسُرْعَةُ النَّعَامِ الَّتِي تَحْلِيطُ الطَّيْرَانَ بِالْمَشْيِ، زَفُّ الْإِبِلِ يَزِفُ زَفًّا وَزَفِيْفًا وَأَزْفَاهَا سَائِفُهَا)، (زَفِيْفٌ): بریتیه له هه‌لکردنی با، هه‌روهها بریتیه له به خیرایی رویشتنی حوشترمه‌ل که فرین و رویشتن تیکه‌ل ده‌کات، ده‌گوتری: (زَفُّ الْإِبِلِ يَزِفُ زَفًّا وَزَفِيْفًا) حوشتره‌که به خیرایی رویشته، به خیرایی ده‌روات، به خیرایی رویشتن، (وَأَزْفَاهَا سَائِفُهَا) واته: لیخوره‌که یان، نه‌وه‌که‌سه‌ی حوشتره‌کان ده‌نگده‌دان، وایکرد به خیرایی بروات.

(تَنْجُرُونَ): داده‌تاشن، (نَحَثُ الْغَشَبِ وَالْعَجَرِ وَنَحْوَهُمَا مِنَ الْأَجْسَامِ الضُّلْبَةِ)، (نَحَثَ): بریتیه له‌وه‌ی ته‌خته، دار، یاخود به‌رد یان وینه‌ی نه‌وان به ته‌شوئی، یان به هه‌رشتیک دابتاشری و پارچه‌ی لیبکرتته‌وه‌وه، شیوه‌یه‌کی دیکه‌ی پی‌ بدری.

(يُعَلِّمِ): (الغلام: الطائر الشارِب، طَرَّ الشَّارِبُ: تَبَّتْ وَ طَلَعَ، وَالْجَعْفُ: غِلْمَةٌ وَغِلْمَانٌ)، (غلام): واته: کوپتیک که سمیلی بو‌ر کردبن، هه‌رزه‌کار، (طَرَّ الشَّارِبُ: تَبَّتْ وَ طَلَعَ) واته: سمیلی بو‌ر بوون و ده‌رچوون، کو‌ی (غلام) (غِلْمَةٌ وَغِلْمَانٌ) هه، به هه‌ردووکیان کو‌ده‌کرتته‌وه‌وه.

(حَلِيمٍ): (الْجِلْمُ: صَبَطُ النَّفْسِ وَالطَّبْعِ عَنِ هَيْجَانِ الْغَضَبِ، وَنَيْسَ الْجِلْمِ هُوَ الْعَقْلُ، وَلِكُنْهُ مِنْ مُسَبِّبَاتِ الْعَقْلِ)، (حِلْم): بریتیه له خو کونتر وول کردن و مه رزه مکردنی سروشت له کاتی هه لچوونی تووره ییدا، به لام لیردها (حِلْم) به مانای عقل نیه، به لام له پهیدا کراوه کانی عقله، واته: به هوی عقله وه (حِلْم) په ییدا دین، چونکه هه ندیکیان وشه ی (حِلْم) یان به عقل لیکداوه ته وه، به لام له راستییدا (حِلْم) واته: هیدی و مندی، که له بهرهم و پهیدا کراوه کانی عقله.

(بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ): (أَي: بَلَغَ أَنْ يَسْعَى مَعَ أَبِيهِ) وای لیها که له گه ل بایدا نیش و کار بکات، به کوردی پتی ده لین: وه رگپرکه، مندال که گه وره دهبی، وای لیدی هاوکاری بابی بکات.

(وَتَلُّهُ): (التُّلُّ: الْمَكَانُ الْمُرْتَفِعُ، وَالتَّلِيلُ: الْعُنُقُ، وَتَلُّهُ لِلْجَبِينِ: أَسْقَطَهُ عَلَى التُّلِّ مِثْلَ تَرْبَةِ: أَسْقَطَهُ عَلَى الرَّأبِ، أَوْ أَسْقَطَهُ عَلَى التَّلِيلِ)، وشه ی (تَلُّ): به شوئینی که هرز ده گوتری، به کوردی ده لین: گرد، ته پو لکه، (تَلِيل) واته: مل، لامل، که خوا دده فرموی: (وَتَلُّهُ لِلْجَبِينِ) واته: له سه ر لا ته نیشتی خستی، هه رجه نده هه ندیکیان (جَبِين) یان به نیوچاوان لیکداوه ته وه، له کتیبی (أحمدی) یشدا هاتوه: ((مَكْرُ و كَيْد و حِيلَة) فَيْلَه، (جَبِين و جَبْهَة) ته وئله | ته وئیل واته: نیوچاوان، که له راستییدا (جَبْهَة) واته: نیوچاوان، به لام (جَبِين) واته: لاته نیشتی، لاجاینگ، که هه ر (جَبْهَة) یه ک دوو (جَبِين) ی له ولا له ولان، که واته (وَتَلُّهُ لِلْجَبِينِ) واته: به سه ر لا ته نیشتی سه ریدا، خستی، وه ک (تَرْبَة) واته: خستی سه ر گل، یا خود خستی سه ر (تَلِيل) که به مانای مل، که ردن دی.

(الْجَبِينَانِ جَانِبَا الْجَبْهَة)، نه ولو نه ولای نیوچاوان، پینان ده گوتری: (جَبِين).

(الْأَبْتَرَاءُ): (الْمِنْحَةُ أَوْ الْمِحْتَةُ، الْإِخْتِيَارُ أَوْ النُّعْمَةُ)، وشه ی (بَلَاء): له قورتاندا هه م به مانای به خشران هاتوه، شتیک که به خشری، به خشراو، هه م به مانای به لآو

گرفتاریش هاتود، که واته هم به مانای تاقیکردنه وه، هم به مانای چاکه و به خشش، دئی، که له و سیاقه ی سوورهتی (الصافات) دا ئه و وشه یه یه، هه ردوو واتایه کان هه لده گرتی، وه ک دوایی ده یگه یینی.

(وَفَدَيْتَهُ): کردمانه به لاگیر، (الْفِدَى وَالْقِدَاءُ: حَفِظَ الْإِنْسَانَ عَنِ النَّابِثَةِ مَا يُبْذَلُ عَنْهُ، فَدَيْتُهُ مِمَّا، وَفَدَيْتُهُ بِنَفْسِي، وَقَادَيْتُهُ بِكَذَا، افْتَدَى: إِذَا بَدَلَ ذَلِكَ عَنْ نَفْسِهِ،) (فِدَى) و (فِدَاءُ): بریتیه له پاراستنی مرؤف له به لایه ک به هوی ئه وه وه که له جیاتی وی ده به خشری، ده گوتری: (فَدَيْتُهُ مِمَّا) واته: مالم کرده قهره بوو بوی، (وَفَدَيْتُهُ بِنَفْسِي) واته: خومم کرده به لاگیر، (وَقَادَيْتُهُ بِكَذَا) فلانستم کرده قهره بووی، (افْتَدَى) نه گه ر که سیک شتیک بکانه قهره بوو له جیاتی خوی، پنی ده گوتری: (افْتَدَى)، به لام (فِدَاءُ) واته: غهیری خوی شتیکی بو کرده به لاگیر و قهره بوو، بویه خوا ده فهرموی: (وَفَدَيْتَاهُ) کردمانه قهره بوو و به لاگیر، (بِذَنْجٍ عَظِيمٍ)، واته: سههراویکی مه زن، که مه به ست پنی به رانیکی قه به یه.

(بِذَنْجٍ): (الذُّبْحُ: الْمَذْبُوحُ) واته: ئه وه ی که ده ویستری سههه ریدری، واته: قوربانیی، یا خود نازه تیکی قه له و.

مانای گشتی نایه تهکان

به ریزان!

تیمه به سه‌رهاتی نووحمان عَلَيْهِ السَّلَامُ له سووره تی (هود) دا به تفصیل باسکرده‌وو، به سه‌رهاتی ئیبراهیمشمان عَلَيْهِ السَّلَامُ له سووره تی (ابراهیم) دا به دریزی باسکرده‌وو توژیته‌وه‌مان له‌سه‌ر کردوون، شایانی باسه: له‌م سی و نو (۳۹) نایه‌ته‌دا باسی هه‌ر کام له نووح عَلَيْهِ السَّلَامُ و ئیبراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ و هه‌ردوو کوپه‌که‌ی: ئیسماعیل و ئیسحاق (سه‌لامی خوایان لیتی) کراوه، له نایه‌ته‌کانی ده‌رسی داهاتوو‌شدا، پینج له پیغه‌مبه‌رانی دیکه عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ باس ده‌کرین، که هه‌موویان ده‌بن به نو، واته: نووح و ئیبراهیم، له‌گه‌ل ئیسماعیل و ئیسحاقی کوپ، پاشان مووسا و هاروونی برای، دوابی ئیلیاس، ئنجا لووط و یونس، سه‌رجه‌م ده‌بن به نو له پیغه‌مبه‌رانی پایه به‌رز عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، خوا عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وه‌ک دلدانه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ری خاتمه عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، برواداران که له کاتیکدا سووره تی (الصافات) و هاووینه‌کانی بو پیغه‌مبه‌ری خوا عَلَيْهِمُ السَّلَامُ دابه‌زیون، نه‌وان له باردودوختیکی به‌کجار سه‌خت و دژوارو، له مه‌ینه‌تیه‌کی گه‌وره‌دا بوون، خوا عَلَيْهِمُ السَّلَامُ به سه‌رهاتی نه‌و پیغه‌مبه‌رانه عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ به کورتیی و پوختیی لیره‌و، له هه‌ندی‌ک شوونی دیکه‌ی قورن‌اندا، هه‌ندی‌کیان به ته‌فصیل به سه‌رهاته‌کانیان ده‌گپه‌رته‌وه، بو دلدانه‌وو به‌رچا‌روونی بو مسولمانان و دل به‌هیزکردنیان.

خوا عَلَيْهِمُ السَّلَامُ له باره‌ی به سه‌رهاتی نووح‌ه‌وه عَلَيْهِمُ السَّلَامُ ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحًا فَلَنِمَّ اَلْمُجِبُّونَ﴾، به دنیایی نووح بانگی کردین، هاواری تیه‌ستین، تیمه‌ش باشت‌رین وه‌لامده‌روه بووین، باشت‌رین به ده‌نگه‌وه هاتوو بووین بو نووح عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، نایا که‌نگی بووه نووح هاواری له خوای په‌روه‌ردگار به‌ستوه‌و، بانگی کردوه، که له‌فریای بی؟ به ته‌نکید نه‌و کاته بوو که له‌گه‌ل که له‌که‌یدا گه‌یشته

بنه‌ست و، هیچی لئ هه‌ئه‌کراندن، دواى نه‌وه‌ی که لیان نانومید بوو، ننجا هاواری کرده خوای په‌روه‌ردگار، وه‌ک له سووره‌تی (القمر) دا خوا ﴿۱﴾ ده‌فه‌رموی: **﴿كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمٌ شَرٌّ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿۱﴾﴾**، واته: له پیش وان دا اپیش خه‌لکه بیروایه‌که‌ی پوژگاری پیغه‌مبه‌ر موحه‌مه‌د ﴿۲﴾ که‌لی نووح ﴿۳﴾ پیغه‌مبه‌رانیان به‌ درؤ دانا، به‌نده‌ی تیمه نووحیان به‌ درؤ دانا، گوتیان: شیتیه‌و تیه‌وه‌ خورا، تیه‌انه‌وه‌ خواری و لئی تووره‌ بوون، قسه‌یان پتکوت، ﴿۴﴾ فدعا ربه‌، ائی مَلُوبٌ فَانصُر ﴿۵﴾ ﴿۵﴾ القمر، ئه‌ویش له په‌روه‌ردگاری پارایه‌وه‌ که‌ من بیده‌سه‌لام، یان نه‌وان به‌سه‌رمدا زال بوون، پشان ناویرم، تو یارمه‌تیم بده‌و سه‌رم بخه، ننجا دوايي خوا ﴿۶﴾ باسی هه‌لسانی توفان ده‌کات، دوايي باسی سوارکردنی نووح و شوتینه‌و‌تووانی ده‌کات له که‌شیتیه‌که‌دا، ده‌فه‌رموی: ﴿فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاوُثْمِهِر ﴿۱۱﴾ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَفَى الْمَاءُ عَنَ أَمْرٍ قَدِيرٍ ﴿۱۲﴾ وَحَمَلَتْهُ عَنَ ذَاتِ الْوَجِّ وَهُسْرٍ ﴿۱۳﴾ تَحْمِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءَ لِمَن كَانَ كَفِرٍ ﴿۱۴﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَهَا آيَةً فَهَلْ مِن مَّدْكِرٍ ﴿۱۵﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَدَابِي وَنَذِيرٍ ﴿۱۶﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مَّدْكِرٍ ﴿۱۷﴾﴾ ﴿۱۷﴾ القمر، واته: نیمه‌ ده‌روازه‌کانی ناسمانان کردنه‌وه‌ به‌ ناویکی هه‌لرژاو، زه‌ویشمان ته‌قاندوه‌ به‌ کانیی و سه‌رچاوان، ناوه‌که (ناوی دابه‌زیناوی ناسمان و ناوی ده‌رفولتیندراوی زه‌وی) پیئکه‌یشتن به‌ نه‌ندازه‌یه‌کی دیاریکراو، نووحیشمان هه‌لگرت له‌سه‌ر شتیک که‌ خاوه‌نی ته‌ختان و بزماران بوو (واته: که‌شتی)، له ژئر چاودیری تیمه‌دا ده‌رویشت، وه‌ک پاداشت بو که‌ستیک که‌ سه‌له‌یی به‌رانبه‌ر کرابوو، دوايي که‌شیتیه‌که‌مان وه‌ک نیشانه‌یه‌ک به‌جیه‌یشت، نایا که‌س نیه‌ په‌ندی لئ وه‌ربرگرت، ننجا نایا نازاردان و سزلاو ناگادار کردن و ترساندن من چوون بوو؟ قورنایشمان بو له‌به‌ر کردن و تیگه‌یشتن ناسانکروده، نایا که‌س نیه‌ لئی تیبگات؟

که‌واته: له‌و بارودوخ و هه‌لومه‌رجه‌دا بوو، که‌ نووح ﴿۱﴾ هاواری کرده خوا.

﴿وَجَنَّتْهُ وَأَهْلَهُ بِسِ الْكُرْبِ الْعَظِيمِ﴾، خوئی و نیزیکه‌کانیمان له به‌لاومه‌بنه‌تیه‌کی مه‌زن ده‌ربازکردن. نه‌هلی هه‌ر که‌ستیک، نه‌وانه‌ن که‌ به‌ ره‌چه‌له‌ک پتی بگه‌نه‌وه،

یان له دیندا پتی بگه‌نه‌وه، یان له پیشه‌یه‌کدا، له کارتکدا، که دیاره لیره‌دا هه‌م بنه‌ماله‌که‌ی ده‌گریتنه‌وه (خیزانه‌که‌ی)، هه‌م نه‌وانه‌ش که له دیندا شوینی که‌وتبون.

﴿وَجَعَلْنَا دُرِّيَّتَهُ هُرَّ الْقَابِئِ﴾، ته‌نیا وه‌چه‌که‌یشیمان کرد به‌ماوه، واته: ته‌نیا وه‌چه‌که‌ی نووح عليه السلام بوون، که بوونه‌مرؤفی ماوو به‌رده‌وام له ژیاندا له‌سه‌ر زه‌وی.

﴿وَنُرَكِّنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ﴾، له نئو نه‌وانیدیکه‌ش دا له‌سه‌ریمان به‌جیه‌تشت، چیمان به‌جیه‌تشت؟ واته: ناوبانگی چاکمان بلاوکرده‌وه به‌نئو که‌لانی دنیادا.

﴿سَلَّمْ عَلَى نُوحٍ فِي الْمُنِينِ﴾، سه‌لام له‌سه‌ر نووح بی له نئو هه‌موو جیهانیاندا، سه‌لام و ناشتی و بيمزه‌پرته‌تی له‌سه‌ر نووح بی، ﴿إِنَّا كَذَبْنَاكَ بِحُجْرِي الْمُهَيَّبِينَ﴾، تیمه هه‌ر به‌و شیویه‌پاداشتی چاکه‌کاران ده‌ده‌ینه‌وه، واته: هه‌ر له‌فریای نووح نه‌ها‌توین، له‌دوای نووح‌یش هه‌ر که‌سیکی دیکه وه‌ک نووح هاوارمان تیبه‌ستی و بانگمان بکات، وه‌لامی ده‌ده‌ینه‌وه، هه‌ر که‌سیک وه‌ک نووح خو‌ی بو تیمه‌یه‌کلا بکاته‌وه‌وه چاکه‌کار بی، تیمه‌ش پاداشتی ده‌ده‌ینه‌وه له‌دنیاو له‌دواروژدا.

﴿إِنَّ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾، به‌دنئیایی نووح له‌بنده‌پروداره‌کامان بوو، ﴿ثُمَّ أَعْرَفْنَا الْأَخْرَبِينَ﴾، دوایی نه‌وانیدیکه‌مان نغروکردن. واته: نه‌وانه‌ی که‌پروریان پی نه‌هتئاو له‌که‌لیدا سواری که‌شتیه‌که‌نه‌بوون، نه‌وانمان نغرو کرد، خنکاندمانن له‌توفاندا، که‌له‌نیویاندا ژنه‌که‌شی هه‌بوو، هه‌روه‌ها کوپه‌که‌شی هه‌بوو، که‌هه‌ندیک ده‌لین: کوپه‌که‌ی ناوی که‌نعان بووه.

گوتمان: تیمه‌به‌سه‌ره‌اتی نووح‌مان عليه السلام له‌سووره‌تی (هود)‌دا به‌تفصیل باسکرده‌وه، بو‌یه‌لیره‌هه‌روا به‌خیزایی به‌سه‌ریدا ده‌رو‌ین، له‌هه‌ر جیه‌کی دیکه‌ش به‌سه‌ره‌اتی پی‌نغه‌مبه‌ران بینه‌وه‌ریمان، ته‌نیا به‌نه‌ندازه‌ی روونکرده‌وه‌ی

چەمک و واتای نایەتەکان، باسی ئەو بەسەرھاتانە دەکەین، ئەگەرنا بینەرۆ بیسەرۆ خۆیتەرانی بەرێز، حەوآلەئەئە شۆتەنە دەکەین کە تەرخامان کردوون بۆ تووژینەوئەئە تیرۆ تەسەل لە بارەئەئە سەرھات و چیرۆکی ئەو پێغەمبەرەنە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام).

ئەنجا خوا ﷻ دیتە سەر باسی ئیبراھیم عليه السلام، دەفەرموئ: ﴿وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ﴾، بە دلتیایی ئیبراھیم لە کۆمەلەکەئەئە نووح بوو، (شیعە) واتە: کۆمەلتیک کە بە دوائەئە سیک دەکەون، (شیعە فلان) واتە: کۆمەلتی فلانکەس، کە ساتیک کە شۆتینی دەکەون و رێبازەکەئەئە دەگرن، واتە: ئیبراھیمیش لە پەیرەوان و لە کۆمەلەکەئەئە نووح بوو.

﴿إِذْ جَاءَ رَبُّهُ بِعَلْقَابٍ﴾، یاد بکەوئە کاتیک بە دلتیکی ساغەوئە هاتە لای پەرۆردگاری، بەرۆ پەرۆردگاری چوو، بۆ فەرمانبەری پەرۆردگاری کەوتە حەرەکەت، بە دلتیکی ساغ و سەلیم و بئێ خلتەوئە، بە دلتیکی پاک و بێخەوشەوئە، کە بەرانبەر بە خوا تەنیا خوا بەیەککرتنی تیدا بوو تەنیا خوائەئە پەرستراوی خۆئەئە دەزانئەئە، بە مانای فراوانئەئە پەرستئەئە، بەرانبەر بەئەئە کانی خواش، پەر بوو لە شەفەقەت و بەزەئەئەئە، خێرخوازی و بە تەنگەوئەئە بوون، بە دلتیکی ئاواوئە پەرۆردگاری حەرەکەئەئە کرد.

﴿إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا عَبُدُونَ﴾، یاد بکەوئە کاتیک بە بابئەئە و بە گەلەکەئەئە خۆئەئە گوت: چئەئە پەرستئەئە؟ ئەوئە چئەئە دەپەرستئەئە؟ ﴿أَبْفِكَ مَا لَهُمْ دُونَ اللَّهِ رَبُّيُونَ﴾، نایا بە درۆ پەرستراوانتیک جگە لە خوا دەخوازن؟

﴿فَمَا تَنْكُرُونَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، گومانتان چئەئە بەرانبەر بە پەرۆردگاری جیھانیان؟ پەرۆردگارۆ بەخۆکەرۆ، مشوورخۆرۆ هەمەکارەئە جیھانیان لەوئەئە بئێ، ئەو شپۆ شالائەئە چئەئە دەیانپەرستئەئە؟ دیارە گومانتان بەرانبەر بە پەرۆردگارتان خراپە، پێتان وایە پەرۆردگارتان زانیاری بئێ سنوورۆ، بەزەئەئەئە بئێ سنوورۆ، حیکمەئەئە

وابانزینب و وای لی حالی بووین که نیبراهیم علیه السلام نه خوشبیه کی درم (مغدی) به تی، نه خوشبیه که نه وان لئی بگرنه وه، بویه گوتوو یانه: با لئی نیزی که نه بینه وه، به خیزی پشیمان تیکردوه و پرویان لی وه رگیراوه.

﴿فَرَأَى إِلَى آلِهِمْ﴾، نه ویش به شیوه یه کی په نهان چوو بو لای په رستراوه کانیا، خوا که وشه ی (آله) ی بو به کار هیئان، به پی عقی نه وان نه و وشه یه به کار دین، یان: نه و شتانه ی نه وان به په رستراویان زانیون، نه گه رنا هیچ کامیان (آله) نه بوون، تا کو به (آله) کو بگرینه وه، به لکو به نسبت نه وان وه، یان خورو مانگ و نه ستیره بوون، یان په یکه ر بوون، ﴿فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ﴾، نیبراهیم علیه السلام گوتی: نایا ناخون؟ نه وانه عاده تیان وابووه، خواردنیان له به رده م په رستراوه کانیا داناه، نه ک بو نه وه ی بیخون، به لکو بو نه وه موباره ک و به پیزی و به ره که تی بکه ویتی و بیته متفه ر، نجا نیبراهیم علیه السلام به ته وسه وه، به توانجه وه گوتوو یه تی: نه ری نه و خواردنانه ی دانراون ناخون؟ ﴿مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ﴾، چیتانه، بچی نادوین و قسه ناکه ن؟ نه ی په رستراوه کان!

﴿فَرَأَى عَلَيْهِمْ صُرًا بِالْمِين﴾، به شیوه یه کی په نهان، به په نهانکاری ده ستیکرد به لیدنیان به ده ستی راستی، که له سوورته ی (الانبیاء) دا ده فره موئ: ﴿فَجَعَلَهُمْ جُودًا إِلَّا كَثِيرًا مِّمَّنْ﴾ (الانبیاء) وردو خاشی کردن جگه له په رستراوه گه وره که یان.

﴿فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ رِبْرُونَ﴾، نجا نه وایش به خیزی پرویان تیکردو هاتن بو لای، واته: دوی نه وه ی هه واله که یان بیست، گه رانه وه، وه ک له سوورته ی (الانبیاء) دا به سه رها ته که به تفصیل گپراوه ته وه، که نه وان لیان پرسی: نایا تو واتکردوه؟ نه ویش ده لی: بته گه وره که یان وایکردوه، لیان برس ن نه گه ر قسان ده که ن، نه وایش به خویاندا ده چنه وه، له دویرا دووباره هه لده گه رنه وه، سه رده نجام نیبراهیم علیه السلام ده فره موئ: ﴿قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْجُونَ﴾، نایا شتیک ده په رستی که خوتان دایده تاشن، نه و په یکه رانه خوتان دروستیان ده که ن؟ ﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا

تَمَلُّونَ ﴿۱﴾، خواش خوتان و ئه‌وش که دروستان کردوه، هیناونیه دی، خوتان و ئه‌وهی که کردووتانه، که بریتیه له دروستکردنی بت و سه‌نه‌مه‌کان؟! نه‌ک وه‌ک دوایی که جه‌برییه و موخته‌زله‌و ئه‌شاعیره‌و ... هتد په‌یدا بوون، هه‌ندیک له زانایان نهم نایه‌ته‌یان به‌مجوره ته‌فسیر کردوه: ﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَعَمَلَكُمْ أَوْ أَعْمَالِكُمْ﴾ خوا خوتان و کرده‌وه‌کانیشتانی خولقاندوه! به‌لام بئگومان لیره‌دا مه‌به‌ست نه‌وه نیه، به‌لکو یانی: خوا خوشتان و ئه‌وش که ده‌یکه‌ن یانی: ﴿وَمَا تَصْنَعُونَ﴾ ئه‌وهی دروستیده‌که‌ن، دروستانکردوه، خوشتان و په‌یکه‌ره‌کانیش، به‌دیه‌تراوی خوان.

﴿قَالُوا اتَّبِعْنَا لِمَ بُيِّنَّا﴾، خه‌لکه‌که‌ی گوتیان: بینایه‌ک، خانوویه‌ک دروستبکه‌ن (پری بکه‌ن له دارو ناگری تیه‌رده‌ن، ناگریکی تیلدراو، ناگریکی بلیسه‌داری تیدا بکه‌نه‌وه) ﴿فَأَلْفَوْهُ فِي الْإِلْجِئِ﴾، تنجا نیپراهیم فری‌دنه‌ نیو کلپه‌ی ناگره‌که (جعیم) بریتیه له کلپه‌ی شینی ناگر، ناگریک که بلیسه‌ی چاک به‌رز بوته‌وه، فری‌دنه‌ نیوی.

﴿فَارَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ﴾، خوا لیره ته‌نیا نه‌ونده ده‌فرموی: پیلانیان بو‌ی ویست، به‌لام تیمه نه‌وامان ژیرخست، به‌لام له سووره‌تی (الانبیاء) دا به ته‌فصیل باسی ئه‌وه ده‌کات، که چو‌ن به مه‌نجه‌نیق نیپراهیمیان ﴿الطَّيِّبِينَ﴾ هه‌لداوه‌ته نیو بلیسه‌ی به‌رزی ناگره‌که، به‌لام خوا فه‌رمانی به ناگره‌که کردوه، سارد بیته‌وه، فه‌رموویه‌تی: ﴿قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿۷۶﴾ وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿۷۷﴾﴾، به‌لام لیره ده‌فرموی: نه‌وامان زیانبار کرد، قیل و پیلانه‌که‌یان دادی نه‌دان، زانی به نیپراهیم نه‌گه‌یاند، نه‌وانیش ره‌نج به خه‌سار چوون.

تنجا دیته سه‌ر ویستگه‌به‌کی دیکه‌ی ژبانی نیپراهیم ﴿الطَّيِّبِينَ﴾، دوای ئه‌وهی له سووتیران خوا ده‌ربازی ده‌کات، ده‌یه‌وی فه‌ومه‌که‌ی که کلدانیه‌کان بوون، له باشووری عیراق، له نووری کلدانیه، به‌جیان بیلن: ﴿وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ

رَبِّ سَيِّدِينَ ﴿١٠﴾، گوتی: من بهر و پوره ردگارم ده چم، به دناییه وه پرنماییم ده کات، پرم پشان ده دات چی بکه م و چون بکه م! واته: بهر و په زامه ندی پوره ردگارم ده چم، ده چم بو شوینتیک که له ووی توانم به ندایه تیی بو خوا بکه م، فرمانه یی خوا بکه م، خه لک بو لای خوا بانگ بکه م، دواي نه وهی له گه ل خه لکه که ی خویدا گه یشتوته بنه ست، نایا له وه زیاتر که خستوو یانه ته نیو ناگری سووره وه، به لام خوا ده ریازی کردوه؟!

﴿ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴾، [پارایه وه گوتی:] پوره ردگارم! له چا کانم پی به خشه، واته: له مندالی چاک پرم به خشه، له کورانی چاکم پی به خشه، ﴿ فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴾، نیمه ش موژده مان پیدا به کوره گه نجیکی هیدی و مهند، هه لته ته که ده بی یه کسر گه نج نیه، چونکه (غلام) وه ک باسما ن کرد واته: میژدمندالیک که سمیلی بوژ بووبن، دیاره نه و کاته که له دایک ده بی، واینه، به لام یانی: که له داهاتوودا بیته میژدمندال، نه گه رنا پیشی که ده بی کورپه ده بی، به لام نه مه یانی: له کاتیکدا خوا موژده ی پیداوه که کورنکتان ده بی، هاوکات موژده شی پیداوه که نه و کوره گه ورده ش ده بی و، ده چپته قوناغی گه نجیه تیشه وه و به مندالی نامری.

﴿ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ ﴾، نجا کاتیک له گه لی گه یشته قوناغی کارکردن، به کوردی ده لین: وه رگپر که واته: گه یشته قوناغیک: (أَنْ يَسْعَى مَعَ أَبِيهِ) له گه ل بابی دا کوشش بکات، یان: (أَنْ يَسْعَى مَعَ سَعْيِ أَبِيهِ) له گه ل کوششی بابیدا نه ویش کوشش و کار بکات، یارمه تیی بابی بدات و هاوکاری بی، بیته وه رگپر که، که له و کاته دا کور زور خوشه ویسته، ههروه ها کچیش زور خوشه ویسته، له کاتیکدا ده گه نه قوناغیک، کور یارمه تیی بابی بدات و، کچ یارمه تیی دایکی بدات، پوله له وکاته دا خوشه ویستره له وهی کاتیک بچووکه و هیچی له ده ست نایه ت، کاتیک له گه لی گه یشته قوناغی کوشش کردن و هه و لدان و هاوکاری کردن، ﴿ قَالَ يَبْنَئُ إِيَّيَّ ارْتَى فِي الْمَاءِ إِيَّيَّ أَذْبَحُكَ ﴾، (ئیبراهیم) گوتی: نه ی پوله گیان! من له

خه‌ودا بینیم که توّم سهرده‌بری، له خه‌ودا بینیم واته: کاتیک که خه‌وتبووم، (منام) واته: خه‌وتن، خه‌ونم بینی، که توّم سهرده‌بری، ﴿فَأَنْظُرْ مَاذَا تَرَىٰ﴾، تۆش سهرنج بده! بزانه چی ده‌بینی، رات چیه؟ ﴿قَالَ يَا بَنِيَّ أَفَعَلَّ مَا تُؤْمَرُ﴾، گوتی: نهی بابه گیان! نه‌وهی فه‌رمانت پیکراوه نه‌نجامی بده، ﴿سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾، نه‌گهر خوا بیه‌وی، من له خورآگران ده‌بینی، منت لی هه‌لده‌که‌وی که خورآگرم.

﴿فَلَمَّا أَتَيْنَا﴾، کاتیک ملکه‌چ بوون، ملکه‌چ بوون بوّ نه‌و فه‌رمانه‌ی خوا، ﴿وَنَلَّهُمُ اللَّجِينَ﴾ له‌سهر لاته‌نیشتی سه‌ریشی پالیخست، (تله: أَسْقَطَهُ أَوْ أَخْفَعَهُ)، خستی، که‌واندی، (للجین) یانی: له‌سهر لاته‌نیشتی سه‌ری خستی، بوّ نه‌وه‌ی چه‌قۆبه‌که‌ی له‌مل بنی، هه‌ندیک ده‌لین: چه‌قۆشی له‌مل ناوه، به‌لام نه‌بیریه‌و.

﴿وَوَدَّيْنَهُ أَنْ يَأْتِيَنَّاهُمْ﴾، بانگیشمان کرد: نه‌ی ئیپراهیم! ﴿قَدْ صَدَّقْتَ الرُّبِيَّ﴾، به‌دلنایی توّ خه‌ونه‌که‌ت به‌راست دانا، واته: خه‌ونه‌که‌ت جینه‌جی کرد، نه‌وه‌ی که پیمان گوتبووی، ئیسماعیل هتیا به‌سه‌ر سه‌ربرین، عه‌زمت له‌سهر جه‌زم کرده‌و، ئیماعیلش ته‌واو ملکه‌چ بووه‌و خۆی به‌ده‌سته‌وه داوه، هه‌ردووکتان له‌تاقیردنه‌وه‌که‌ده‌رچوون، ﴿إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾، تیمه به‌و شتیه‌یه پاداشتی چاکه‌کاران ده‌دینه‌وه، واته: خوا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ نه‌بو‌یستبووی، ئیسماعیل سه‌ربردی، ویستبووی: بزانی که ئیپراهیم ناماده‌یه نه‌و فه‌رمانه‌ی خوا جینه‌جی بکات، هه‌روه‌ها ئیسماعیلش ناماده‌یه‌و، دایکی ئیسماعیلش هاجه‌ریش ناماده‌یه، هه‌رچه‌نده لیره‌دا به‌س باسی هه‌ردووکیان ده‌کات ﴿فَلَمَّا أَتَيْنَا﴾، کاتیک هه‌ردووکیان بوّ خوا ملکه‌چ بوون، وا پیده‌چن هاجه‌ر له‌وی نه‌بووی له‌و کاته‌دا، نایا ده‌بنی هاجه‌ر نه‌مانی؟ یاخود له‌و کاته‌دا هاجه‌ر له‌وی نه‌بووی (خوا لیتی رازی بی)، له‌به‌ر نه‌وه‌ی نافرته‌ت زۆر ره‌حم و شه‌فه‌قه‌ت و سوژی هه‌یه، یان ره‌نگه گوتیتی: با من چاوم لی نه‌بی، گرنگ نه‌وه‌یه هه‌موویان له‌تاقیردنه‌وه‌ی خوا ده‌رچوون، خواش ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ حیکمه‌ته‌که‌ی هه‌ر

نه‌ونده بوو، تاقیان بکاته‌وه^(۱)، داخو دهرده‌چن یان دهرناچن؟ که دهرچوون مانای وایه حکمه‌تی فرمانه‌که هاته‌دی، بویه ده‌فهرموئ: تیمه به‌و شیوه‌یه پاداشتی چاکه کاران ده‌دینه‌وه.

﴿إِنَّ هَذَا لَهُ الْآبَتْرُ الْمُنِينُ﴾، به‌دنیایی ئا ئمه‌تاقیکردنه‌وه‌یه‌کی روون بوو، یاخود ئا نه‌وه چاکه‌یه‌کی روون بوو، چونکه وشه‌ی (بلاء) هم به‌مانای (مُنْعَة) دئی، واته: به‌خشاو، نیعمه‌ت، هم به‌مانای (مُحَنَّة) یش دئی واته: به‌لاو مه‌ینه‌تیی و نارده‌تیی، که نه‌و مه‌سه‌له‌یه‌ش هه‌ردوکیان بوو:

ا- بیگومان فه‌رمانی سه‌ربرانه‌که، به‌لا بوو.

ب- نه‌وش که خوا دوایی قه‌ره‌بووی بو نارد، نیعمه‌ت بوو واته: ئم تاقیکردنه‌وه دوو دیوی هه‌بوون، دیوئکی بریتی بوو له سه‌ختیی و دژواری، دیوئکی بریتی بوو له خۆشی و نیعمه‌ت.

﴿وَقَدَيْتَهُ بِذَنْجٍ عَظِيمٍ﴾، (ذنج) واته: (مذبوح)، کردمانه به‌لاگترو قه‌ره‌بووی، سه‌ربراوئکی مه‌زن، که زوربه‌ی زانایان ده‌لین: به‌ران (کبش) یک بوو، به‌رانتیکی قه‌به‌و مه‌زن بووه.

﴿وَرَزَّكَآ عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ﴾، ناوی چاک و ناوبانگی چاکمان له ئیو نه‌وانی دیکه‌دا بو ئیبراهیم به‌جیه‌تشت، واته: ناوبانگی چاکمان بلاوکرده‌وه، وه‌ک چۆن نووحیشت عليه السلام هه‌روا، ئیبراهیمیش عليه السلام هه‌روا، هیچ خاوه‌ن دینئکی ئاسمانی نیه، هیچ خاوه‌ن به‌رنامه‌یه‌کی ئاسمانی نیه، که ریزی نه‌بن بو هه‌ر کام له نووح و ئیبراهیم (عليهما الصلاة والسلام)، بویه خوا ده‌فهرموئ: ﴿وَرَزَّكَآ عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ﴾، هم بو نووحیشت و ده‌فهرموئ، هم بو ئیبراهیمیش، ناوبانگی چاکمان بوی به‌ئو نه‌وانیدیکه‌دا، به‌ئو جیهانیاندا بلاوکرده‌وه.

(۱) هه‌له‌ته‌خوا به‌ر له تاقیکردنه‌وش زانیویه‌تی، به‌لام ویستووویه‌تی: بزانی و له‌سه‌ر نه‌ری واقع به‌رجه‌سته بین.

﴿ سَلَّمَ عَلَٰٓءِ اِبْرٰهٖمَ ﴾، ناشتی و سه لامه تی له سه ر ئیبراهیم بن، له دنیا و دواروژدا سه لامه ت و بیتمزه پرهت بن، ﴿ كَذٰلِكَ نَجْزِ الْمُحْسِنِیْنَ ﴾، به و شتوه به ش پاداشتی چا كه كاران ده دهینه وه، ﴿ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِیْنَ ﴾، به دلنایی نه و له بهنده پرواداره كامان بوو.

﴿ وَبَنَّا نُوٓءَیْمٰنًا مِّنَ الصّٰلِحِیْنَ ﴾، ههروه ها موژده شمان پيدا به ئیسحاق، كه پیغه مبه ريك بی له چاكان، نه مه به لگه به کی روون و ناشکرایه له سه ر نه وه به كه نه وه ی پشتی هیتراوده سه ر سه ربران، ئیسماعیل بووه عَلٰیهِ السَّلَامُ، چونكه لیتره خوا ده فهرمووی: دواپی موژده شمان پيدا به ئیسحاق، كه پیغه مبه ريك بی له چاكان، له بهنده چا كه كان، مانای وایه نه وه ی كه هیتراوده سه ر سه ربران، بریتی بووه له ئیسماعیل عَلٰیهِ السَّلَامُ، چونكه جارئ ئیسحاق هه ر له دایك نه بووه، دواپی خوا عَلٰیهِ السَّلَامُ موژده ده دات به ئیبراهیم كه ئیسحاقیشی ده بی، كه به كیتك ده بی له بهنده چا كه كان و شایسته كانی خوا.

﴿ وَرَكَّبْنَا عَلَیْهِ وَعَلٰٓءِ اِسْحٰقَ ﴾، پیت و پیژیشمان خسته سه ر نه وه سه ر ئیسحاقیش، واته: هه م ئیبراهیم، هه م ئیسحاقیشمان پیژدارو به ره كه تدار كردن، ئنجا خویان به ره كه تدارو پیژدار كر اون، نه دی وه چه كانیان؟ نه دی كورو كچه كانیان كه لیانه وه په بیداده بن؟ ﴿ وَمِنْ ذُرِّیَّتِهِمَا ﴾، ههروه ها له وه چه كه یشیان، وه چه ی ههردوو کیان: ﴿ مُحَمَّدٌ وَّعِیْسٰی وَنَحَلٰٓءِ اِبْنِ مَرْیَمَ ﴾، هه م چا كه كار هه یه، هه م سته مكار له خوئی، كه زور روون و ناشکرایه، سته می له خوئی كرده واته: له وه چه كه یان هه م چاك هه یه، هه م خراپ هه یه، هه م چا كه كار هه یه، هه م خراپه كار هه یه، یا خود هه م ری راستگرتوو هه یه، هه م لادرو سته مكاریش هه یه، كه سیك كه لاده دات، به ته نكید پش خه لك سته م له خوئی ده كات و، سته مه كه شی سته میکی روون و ناشکرایه.

مهسه له گرنهگان

مهسه له ی به که م:

بانگکردن و پاران هوی نووح و، وه لامدانه هوی خوا بوی و، دهر بازکردنی خووی و نیزیکانی له خهم و په ژاره ی مه زن و، هیشتنه هوی وه چه که ی له سه ر زه وی و، بلاوکردنه هوی ستایش و مه دحکردنی له نیو جیهانیانداو، نغروکردنی بیتروایان و، راگه باندنی نه و راستیه، که هر نه وه یه مامه نه کردنی خوا له گه ل چاکه کاران دا:

خوا ﴿۱۱۱﴾ ده فهرموی: ﴿وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحًا فَلَنِعْمَ الْمُجِیْبُوْنَ ﴿۱۱۱﴾ وَنَحْنَتْهُ وَأَهْلَهُ مِنْ كُرْبٍ الْعَظِیْمِ ﴿۱۱۲﴾ وَعَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُرُّ الْبَاقِیْنَ ﴿۱۱۳﴾ وَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِیْنَ ﴿۱۱۴﴾ سَلَّمَ عَلَی نُوْحٍ فِي الْعَالَمِیْنَ ﴿۱۱۵﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِی الْمُحْسِنِیْنَ ﴿۱۱۶﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِیْنَ ﴿۱۱۷﴾ ثُمَّ اَعْرَفْنَا الْآخِرِیْنَ ﴿۱۱۸﴾

شیکردنه هوی نه م، ئایه تانه، له نو برکه دا:

۱- ﴿وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحًا﴾، به دنیایی نووح لیمان پارابه وه، دیاره (و) د که بو بادانه وه و گپرانه هوی نه م قسانه و نه م به سه رهاته یه، بو سه ر باسه گانی پیشی، واته: وپرای نه و باس و خواسانه ی پیشی، به دنیایی نووحیش بانگی کردین و لیمان پارابه وه، که ده فهرموی: ﴿لَقَدْ﴾ که هم به (ل) ی سویند خواردن، هم به ﴿قَدْ﴾ ی ساغکردنه وه (تحقیق) و دنیاکردنه وه، هاتوه، هم هوشاری پیدانی هاوبه ش بو خوا دانه رده گانه، مامه له له گه ل کردنیانه، وه که سیک که نکوولی بکات له هوی نووح ﴿سَلَّمَ﴾ پیغه مبه ری خوا بووه و، هاواری کردوته خواو، خوا وه لمی داوه ته وه، بو یه وا خوا به دنیاکردنه وه و

به چه ختگرند نه وه ده فهرموئ: ﴿وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحًا﴾، به دنئیایی نوح لیمان پاراپیه وه وه هاواری تیبه ستین.

(۲) - ﴿فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ﴾، ئیمهش باشتین وه لأمده ره وه بووین، واته: باشتین وه لأمده ره وه بووین بُو نوح ﷺ، وه لأمدانه وهش یانی: به کرده وه به ده نگیه وه هاتین و ده فریای هاتین، دواپی خوا ﷻ باسی چۆنیه تیی وه لأمدانه وه که وه، ده فریا هاتن و وه ده نگی هاتنه که ده کات.

دیاره هه همیشه که: (نعم) یان (بئس) دئی، ده بی تاییه تکرارو به مه دح یان به سه رزه نشت (مَخْضُوضٍ بِالْمُذْحِ أَوْ بِالذَّمِّ) هه بی، به لأم لیره: ﴿فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ﴾، (الْمَخْضُوضُ بِالْمُذْحِ مَخْذُوفٌ: فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ، نَحْنُ) تاییه تکرارو به ستایش و مه دح قرتی تراوه، ئیمه باشتین وه لأمده ره وه بووین بُو نوح.

(۳) - ﴿وَجِئْتَهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ﴾، خوئی و نیزیکیانمان له خه فته و مه بینه تیبه مه زنه که ده رباز کردن، (التَّجِيبَةُ: الْإِنجَاءُ، وَهُوَ جَعَلَ الْغَيْرِ تَاجِبًا، وَهُوَ الْخَلَّاصُ مِنْ ضُرِّ وَّاقِعٍ، تَجِيبَةُ): برتیه له ده رباز کردن، نه وه یه وا بکه ی نه وه که سه له زیانیک که بوی ها توته پتیشن، ده ربازو قوتاری بکه ی.

که ده فهرموئ: (وَأَهْلُهُ) واته: خیزانه که ی، یا خود نه وانیه که لئی نیزیکی بوون، چ له رووی ره چه له که وه، چ له رووی دینه وه، هه ردووکیان ده گرتیه وه، نه وانیه لئی نیزیکی بوون: هه م مال و خیزانه که ی که له سه ره په ی ره وو ریازی نه وه بوون، هه م نه وه بروادارانیه که له که لیدا بوون و لئی نیزیکی بوون.

(الْكَرْبُ الْعَظِيمُ: الْحُزْنُ الشَّدِيدُ) یانی: خه م و مه بینه تیبه کی سه خت و مه زن، که مه به ست پیی تو فانه.

(۴) - ﴿وَجَمَلًا ذَرِيَّةً، هُرَّ الْبَابِ﴾، ته نیا وه چه که ی نه ویشمان هیشه وه، وشه ی (هُمُ الْبَاقِينَ) که به (ضمیر الفصل) رانای جیا کرده وه، ها تو، واته: ته نیا وه چه که ی نه ومان

هیشتنه وه له سهر زهوی، ئەمەش ئەوه دەگەیهنێ که مەروفاپه تیبی له دواى نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ هه‌مووی وه‌چه‌ی ئەو بووبن، بۆیه هه‌ندێک له مێژوونووسه‌کان گوتوویانه: (نوح أبُو الْبَشَرِ الثَّانِي) نوح بابی دووهمی مەروفاپه‌تییه، وه‌ک چۆن وه‌چه‌ی مەروفا‌ن هه‌موویان له تاده‌ن له سه‌ره‌تاوه، دوا‌یش هه‌موویان له نووحن.

به‌لام لێره‌دا پرسایرێک دێته‌ پێشێ، چونکه له سووره‌تی (هود)دا، هه‌روه‌ها له سووره‌تی (المؤمنون) یشدا هه‌مان شت ها‌توه، که خوا ده‌فه‌رموێ: ﴿قُلْنَا آخِلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ﴾ هود، واته: گوتمان: له هه‌ر ژياندارێک جووتیک، دووان (نیرو مێیه‌ک) سواریکه، هه‌روه‌ها ما‌ل و خێزانه‌که‌شت، جگه له‌وه‌ی پێشتر بپاری له‌سه‌ر دراوه (که خێزانه‌که‌ی و کوپه‌که‌ی بوون و، هه‌ر که‌سه‌یک که بپرای نه‌هیناوه) که‌مه‌یک نه‌بێ بپروایان پێ نه‌هینا.

که‌واته: وێپرای ما‌ل و خێزانه‌که‌ی، که‌سانیکێ دیکه‌ش که بپروایان پێ هیناوه، ده‌رباز بوون، ننجایا ئایا ئەمه‌ چۆنه‌؟

ئەمه به دوو جوړ وه‌لام دراوه‌ته‌وه:

أ- وه‌لامێکیان ئەوه‌یه: عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌باس (خوا له‌ خۆی و بابی پازی بێ) گوتوویه‌تی: (لَمَّا خَرَجَ نُوحٌ مِنَ السَّفِينَةِ، مَاتَ مَنْ مَعَهُ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ إِلَّا وَاثِدَةً وَنِسَاءَهُ) واته: دواى ئەوه‌ی نوح و ئەوانه‌ی له‌گه‌ڵی بوون، له‌ که‌شتیه‌که‌ چوونه‌ ده‌رێ، هه‌موو نه‌و پیاوو ناهه‌رته‌نه (ی بپرواداران) که له‌گه‌ڵی بوون، مردن (وه‌چه‌یان لێ نه‌که‌وته‌وه) ته‌نیا پۆله‌کانی، کوپو که‌ه‌کانی و هاوسه‌ره‌کانی مانه‌وه.

ب- وه‌لامێکی دیکه ئەوه‌یه:

سه‌رجه‌م سواریبووانی که‌شتیه‌که‌ له وه‌چه‌ی نوح بوون، واته: هه‌موو ئەوانه‌ی که له‌گه‌ڵی سواری بوون، به‌لێ هه‌ندیکیان کوپو که‌چی بوون، نیزی‌ک

بوون، نهوهی بوون، به لام نهوانه‌ی دیکه‌ش هه‌موویان به ره‌چه‌له‌ک هه‌ر ده‌چوونه‌وه سه‌ر نه‌و، چونکه نوح عَلَيْهِ ته‌مه‌نیکی دریزی هه‌بووه.

که‌واته: که ده‌فه‌رموی: ﴿وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُرَابًا قَیْنًا﴾، چونکه نه‌وانی دیکه‌ش هه‌رچه‌ند دووریش که‌وتبته‌وه، به لام له نه‌صلدا هه‌ر وه‌چه‌ی نه‌و بوون و، جگه له‌وه‌چه‌ی نووح هه‌چکه‌س له سه‌ر زه‌وی نه‌ما.

له‌و باره‌وه که مروّقه‌کان ته‌نیا له وه‌چه‌ی نووح عَلَيْهِ ماون، نه‌م شوینه‌واره هاتوه، با له رووی سه‌نه‌دیشه‌وه زور به‌هیز نه‌بی، به لام تیشکی‌کمان بو ده‌خاته سه‌ر نه‌و بابه‌ته: {عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى فِي قَوْلِهِ: ﴿وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُرَابًا قَیْنًا﴾ قَالَ: حَامٌ وَسَامٌ وَيَافِثٌ} (أخرجه الترمذي: ۳۲۳۰، وَحَسَنُهُ، الطبري: ۲۹۴۱۹، وسنده ضعیف).

سه‌موره‌ی کوپی چوندوب له پیغه‌مبه‌روه صَلَّى گپراویه‌ته‌وه: له باره‌ی فه‌رمایشتی خواوه که ده‌فه‌رموی: ﴿وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُرَابًا قَیْنًا﴾، فه‌رموویه‌تی: وه‌چه‌ی نووح له‌و سن کوپه‌یه‌وه بووه: (حَامٌ وَسَامٌ وَيَافِثٌ).

نجا گوتویانه:

- ۱- نه‌وانه‌ی که ره‌ش پیسته‌کانن و زه‌رد پیسته‌کانن، هه‌موویان ده‌چنه‌وه سه‌ر (حام).
 - ۲- عه‌رهب و فارس و نه‌وانه‌ی که پیمان ده‌گوتری هیندو نه‌ورووییی، نه‌وانیش هه‌موویان له (سام)ن.
 - ۳- تورک و ته‌ترو مه‌غول و، یابانی و نه‌وانه‌ی دیکه‌ش، هه‌موویان ده‌چنه‌وه سه‌ر (یافث).
- به هه‌ر حال که خوا ده‌فه‌رموی: ته‌نیا وه‌چه‌ی نه‌ومان هه‌شته‌وه، وایه، به لام ورده‌کاریه‌که‌ی چونه؟ نه‌گه‌ر شتیک، چ له رووی لیکۆلینه‌وه‌ی میژوویه‌وه ببی به حه‌قیقه‌تیک زانستی، چ له رووی هه‌وال پیدانی وه‌حیه‌وه سه‌نه‌دیکی راست و دروستی هه‌بی، نه‌وه دیاره‌شته‌که به‌کلایی ده‌کاته‌وه، نه‌گه‌رنا مشتومری هه‌ر تیدا ده‌مینن، وه‌ک نه‌م بابه‌ته‌ وایه، تاکو ئیستا.

شایانی باسه: وهك تيمه له ته فسیری سووره تی (هود) یش دا که به سه راهتی نوو حمان له ویدا به ته فصیل هیناوه گوتوو مانه، نهو رایه مان پی به هیزتره که نهو توفانه سه زهوی گرتوته وه، نه گهر هه موو سه زهوی نه گرتبته وه، نهو شوینهی که مروقی لی هه بوون، هه مووی گرتوته وه، واته: یان هه موو سه زهوی گرتوته وه، که (په یمانی کۆن) یش نهوه ده گه یه نی و، کتیبه میژوو یه کانیش نهوه ده گه یه نن و، له میژوو یه هه موو گهلاندا نوو سراوه، له میژوو یه چینیه کان، یابانیسه کان، میسر ییه کان، له هه موویاندا نوو سراوه که توفانیک بووه هه موو سه زهوی گرتوته وه، یا خود به لای که مه وه، نه گهر هه موو سه زهوی نه گرتبته وه، نهو شوینهی هه موو گرتوته وه که مروقی ته نیا له وی هه بوون.

5- ﴿وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ﴾، ههروه ها له نیو نهوانی دیکه دا له سه ریمان به جیهیشت.

یه کیک له روونکه ره روانی قوربان لیره دا گوتوو یه تی: (أَي تَرْكُنَا ثَنَاءً حَسَنًا، وَصُمْنَ تَرْكُنَا) مَعْنَى (أَنْعَمْنَا) إِذْ كَانَ «وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ ثَنَاءً حَسَنًا وَأَنْعَمْنَا عَلَيْهِ»، فَحَصَلَ فِي قَوْلِهِ (وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ) حَذْفُ خَمْسِ كَلِمَاتٍ، وَحَسْبُ قَاعِدَةِ التَّضْمِينِ يُفِيدُ الْمُضْمَنُ مَقَادَ كَلِمَتَيْنِ، واته: که ده فهرمووی: ﴿وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ﴾، وشه ی (تَرْكُنَا) مانای (أَنْعَمْنَا) شی خراوه ته نیو، نه گهرنا به (عَلَى) به رکاری نه ده خواست: (وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ)، ده یه فهرموو: (وَتَرْكُنَا لَهُ)، به لام بو نه وه ی (تَرْكُنَا) به جیمان هیشت، مانای: چاکه مان له گهلدا کرد، نه وه شی بخریته نیو، خوا وشه ی (تَرْكُنَا) ی به (عَلَى) ته عه ددا پیکردوه بو به رکار (مفعول به) که له نه صلدا ناوا بووه: (تَرْكُنَا لَهُ ثَنَاءً حَسَنًا وَأَنْعَمْنَا عَلَيْهِ) ناو بانگیکی چاکمان بو به جیهیشت و چاکه شمان له گهلدا کرد، که واته: به رسته ی: (وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ) پینج وشه قرتیندراون، به لام (وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ) ده لالهت له سه ر نهو پینجانه ش ده کات، چونکه به پی پی بنجینه ی خراوه نیو (تضمین)، نهو وشه یه ی که مانابه کی دیکه ی خراوه ته نیو، به هو ی نه وه وه به پیتیک که عادهت نیه به رکاری پی بخوازی، به رکاری پی ده خوازی، مانای دوو وشان ده گه یه نن.

(۶) ﴿سَلَّمَ عَلَى نُوْحٍ فِي الْاَمَمَيْنِ﴾، سلام له سهر نووح بن له نيو هه موو جيهانياندا، ثم رسته يه:

أ- دهگونج بهرکار (مفعول به) بن بو (ترکنا) يانی: (وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِيْنَ: سَلَامٌ عَلٰى نُوْحٍ فِي الْعَالَمِيْنَ)، له نيو نهواني ديكه دا له سه زمان جيتهشت: سلام له سهر نووح بن له نيو هه موو جيهانياندا.

ب- دهگونج که نه مه رسته يه کی ده ست پیکردن (جملة ابتدائية) بن و سه ربه خو بن و نه وهی پیش تیه بوو، نجا خوا ده فهرموی: سلام له سهر نووح بن، ناشتی و سه لامه تی له سهر نووح ﷺ بن له نيو هه موو جيهانياندا، بويه ده فهرموی: (في الْعَالَمِيْنَ) که نه مه لهم سوورده تا، تابه ته به نووحوه وه ﷺ و بو نهواني ديكه هه موويان، فهرموويه تی: ﴿وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِيْنَ﴾، هه روه ها بو سه لامه که ش نه مه ليرده تا تابه ته نووحوه وه ﷺ و ته نانت بو نيراهيم ﷺ يش وای نه فهرموه، چونکه نووح ﷺ بابی دووه می مروفايه تی بووهو، له نيو هه موو خاوهن بهرنامه ناسمانيه کاند، يه کده نکي له سهر بووه.

(۷) ﴿اِنَّا كَذٰلِكَ نَحْزِي الْمُحْسِنِيْنَ﴾، تيمه بهو شيويه پاداشتی چاکه کاران دده بنه وه، ناوا ده ربازيان ده که ين له ته نگانه داو به ددنگيانه وه دين.

(۸) ﴿اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ﴾، به دنيايی نووح له بهنده بروداره کايمان بوو، که واته: به هوئی نيمانه وه چاکه کار بوو، به هوئی نيمانه وه ش خوا به ددنگيه وه هات.

نجا که ده فهرموی: (اِنَّا كَذٰلِكَ) (تيمه بهو جوړه) خوا ﷺ ده به هوئی پيمان بفرموی: نه وه بناغهی مامه لهی خوايه له گهل چاکه کارانداو، نه وه بهس بو نووح ﷺ نه بووه، به لکو هه که سيکی ديكه ش بهو شيويه بن، نه هلی نيمان بن و چاکه کار بن، بو خوا ساغ و يه کلابووهو بن، بينگومان خواي موته عال، خواي ميهره بان هه ر بهو شيويه مامه لهی له گهلدا ده کات

(۹) ﴿ثُمَّ اَعْرَفْنَا الْاٰخِرِيْنَ﴾، دواي نهواني ديكه مان نغرو کردن، فهوتانمانن، وشه ي (الْاٰخِرِيْنَ) يانی: نهواني ديكه ي جکه له که سوکاره که ي که له گهلدا سواری که شتيه که

بوون، واته: هموو ئه و خه لکه ی دیکه که گه لی نووح **التَّالِيَةَ** بوون و، له گه ل نووحدا **التَّالِيَةَ** ده زیان، به لام پروایان پی نه هیتنا، هموو یانمان فه وتاندن.

وشه ی (تَمُّ) لیره دا: (لِلرُّؤْيِبِ وَالرُّأْحِي الرَّئِيبِ) همم بو ریزبه ندیی، همم بو به دوا ی یه کدا هاتنی پله به ندیه، واته: دوا ی نه وه ی نووح و نه وانمان ده رباز کردن، ئنجا نه وه ش پله یه کی به رزتره که نه یاره کانیشیانمان فه وتاندن.

مهسه له ی دووهم:

نیبراهیم علیه السلام له شوینکه وتووای نووح علیه السلام بوو، به دئیکی ساغوه به ره و لای پهروه ردگاری چوو، به بابی و گه له که ی گوت: نه وه چی ده په رستن؟ نایا به درؤ له جیاتی خوا په رستراوان ده خوازن؟ نایا گومانتان به رانبه ر به پهروه ردگاری جیهانیان چونه؟

خوا ده فرموی: ﴿وَإِن مِّن شَيْعَةٍ لِّإِبْرَاهِيمَ﴾ (۸۲) إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿۸۱﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿۸۰﴾ أَفَبِكُلِّ عِبَادَةِ دُونِ اللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿۸۱﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۸۲﴾

شیکردنه وی ئهم ئایه تانه، له پینج برگه دا:

۱- ﴿وَإِن مِّن شَيْعَةٍ لِّإِبْرَاهِيمَ﴾، به دئیایی له کومه له که ی، له په پیره وانی و شوینکه وتووای نووح علیه السلام نیبراهیم بوو علیه السلام، پیتشریش گوتو ومانه: (الشیعة: اسم لمن يتناصر الرجل و أتباعه و يتعصب له، فيقع على المفرد و الجمع، و الجمع: أشیاع و شیعة): ناوه بؤ هه ر که سیک که پیاوئک، یان که سیک سه رده خات، شوینکه وتووهد کانی سه رده خات و، بؤی ده مارگیر ده بن، وشه ی (شیعة) هه م بؤ تا ک به کاردی، بؤ وینه: (فلان شیعة فلان)، هه م بؤ کو به کاردی، وشه ی (شیعة) به (أشیاع) کۆده کرتنه وه و به (شیع) یش کۆده کرتنه وه، هه ر دوو کیشیان له فورئاندا هاتوون: ﴿فِي شَيْعِ الْأَوَّلِينَ﴾ (۱۰) العجر، هه روه ها (أشیاع) یش هاتوه: ﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِن مَّدَكِرٍ﴾ القمر - ۵۱-

نیبراهیم علیه السلام له کومه ل و له شوینکه وتووای نووح علیه السلام بوو، تنجا که نه وه جه خت کراوه ته وه، هه م به (إن)، هه م به (ل)، (لإبراهیم) بؤ به ره په رچدانه وه ی هاوبه ش بؤ خوا دانه رانه، که خویان به شوینکه وتووای نیبراهیم علیه السلام ده زانی و، خویان پالده دایه لای نیبراهیم علیه السلام، نه خیر! نیبراهیم علیه السلام شوینکه وتووای نووح علیه السلام بوو، نوو حیث نه هلی ته وحید بووه، نیبراهیمیش به هه مان شیوه نه هلی خوا به یه ککرتن بووه.

کهواته: تیره راست ناکه نئی هاوبهش بو خوا دانهره کان! که خوتان پالدهدهنه لای نووح و لای نیبراهیم (سه لات و سه لامی خویان له سهر بی)، له حالیکدا تیره چه ند په رستراویک ده که نه هاوبهشی خوا، به لام نه وان ته نیا خویان به په رستراو زانیوهو، ته نیا په رستراوی راسته قینه یان په رستوه که خویبه.

(۲) ﴿إِذْ جَاءَ رَبُّهُ، بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾، یاد بکه وه! کاتیک که به دلکی ساغ و پاکه وه هاته لای په روه ردگاری، وشه ی (سلیم: صفة مُشَبَّهَةٌ مُشْتَقَّةٌ مِنَ السَّلَامَةِ، وَهِيَ الْخَلَّاصُ مِنَ الْعِلَلِ وَالْأَدْوَاءِ)، (سلیم) سیفته ی (مُشَبَّهَةٌ) به، ده شو بهیته (فعل) وهو، له وشه ی (سلامه) وه داتا شراوه، سه لامه تیبش بریتیه له ده رباز بوون له نه خویشی و، له ده ردو نارده تیایان.

مانای: {هاته لای په روه ردگاری} (أَطْلِقَ الْمَجِيءُ عَلَى مَعَامَلَتِهِ نَفْسَهُ مِمَّا يُرْضِي رَبَّهُ، عَلَى وَجْهِ التَّمْثِيلِ بِحَالٍ مَنْ يَجِيئُ أَحَدًا مُلْقِيًا إِلَيْهِ مَا طَلَبَهُ مِنْ سِلَاحٍ أَوْ تُحْفٍ)، که ده فهرموئ: ﴿إِذْ جَاءَ رَبُّهُ﴾، هاته لای په روه ردگاری، وشه ی هاتن به کاره ی تراوه بو مامه له کردنی له گه ل خوئی دا، به شیوه به که په روه ردگاری رازی بکات، نه مهش به شیوه ی نواندن و چواندن به حالی که سیک که ده چی بو لای که سیک، هه رچی که داوای لیکردوه، نه گه ر چه که، نه گه ر شتیکی گرانبه هایه، بوئی دینتی و ده لتی: فهرموو، واته: نهویش نا بهو شیوه به هاته خزمهت په روه ردگاری و گوتی: فهرموو په روه ردگاری! له خزمهت دتام، هه رچی تو پیت خویش بی، من واده که م.

(۳) ﴿إِذْ قَالَ لِأَيِّهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ﴾، انجا چونیته تیب هاتنی بو لای په روه ردگاری باس ده کات کاتیک که به بابی و به خه لکه که ی گوت، به کومه لکا که ی خوئی گوت: چی ده په رستی؟ بیگومان نه وه پرسیار لیکردنی نکوولیلینکه رانه به.

وشه ی (مَاذَا) ش وشه به کی لیکدراوه، (مَا) بو پرسیاره، (ذَا) به مانای (الذی) یانی: (مَا الَّذِي تَعْبُدُونَهُ) نه وه چیه که ده په رستی؟

(۴) ﴿أَيْفَاكَ يَا إِلَهَهُ دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ﴾، نایا به درو په رستراوانتیک جکه له خوا ده خوازن، (تُرِيدُونَ: إِزَادَةُ الشَّيْءِ: ابْتِغَاؤُهُ وَالْعَزْمُ عَلَى حُصُولِهِ) ویستنی شتیک، بریتیه له وه که نه و

شته بخوازى و دلى خۇشى بچەسىپتىن لەسەر ئەوئى پەيداي بكات، ئايا ئىوئە بە درۆ پەرستراونىك جگە لە خوا داوا دەكەن؟

(أَيْفَا) ھەمزەكە بۆ پەرسىار لىكردىنى نكوولسىپكە رانەبە، يانى: (كَيْفَ تَرِيدُونَ إِلَهَةَ إِيْفَا) چۆن پەرستراونىك بە درۆ دەخوازىن و داوا دەكەن؟

ئەم رستەبە: ﴿أَيْفَا إِلَهَةٌ دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ﴾ زانايان چەند واتايەكيان بۆ داناون:

۱- ﴿أَيْفَا إِلَهَةٌ دُونَ اللَّهِ﴾ دەبىتتە حال بۆ (تريدون) يانى: ئايا لە حالىك دا دەخوازىن پەرستراوانى درۆوساخستە دەخوازىن؟!

۲- ياخود يانى: (إِلَهَةٌ مَكْدُوبَةٌ تَرِيدُونَ؟) ئايا پەرستراوانى درۆ دەخوازىن؟ ئەو كاتە (إِيْفَا) دەبىتتە حال لە (إِلَهَةٌ) يانى: ئايا پەرستراونىكى بە درۆ دەخوازىن؟

۳- ياخود يانى: (أَتُرِيدُونَ إِيْفَا وَهُوَ إِلَهَةٌ عَزَّ اللَّهُ) ئايا درۆ دەخوازىن كە بربىتە لە پەرستراونىك جگە لە خوا؟ كە ئەو كاتە (إِيْفَا) دەبىتتە (بَدَل)ى (إِلَهَةٌ).

۴- ياخود يانى: (أَتُرِيدُونَ إِلَهَةَ لِلْإِيْفَا) ئايا بۆ درۆ كەردن پەرستراونىكى دىكە دەخوازىن، كە ئەوكاتە (إِيْفَا) دەبىتتە (مفعول له) يان (مفعول من أجله).

ئەو ھەندىك وردەكارى پىزىمانى عەپەبىيە، كە ماناي ئايەتەكان فراوانتر دەكات، پاكىي بۆ ئەو خوابەي كە فەرمايشتى خۆي بە جورىك فەرموو، لە بەك كاتدا بە پىي پىزىمانى عەپەبىيى، چەندان واتا ھەلبىگرى، ھەمووشيان گونجاوبىن، بەلام ديارە ھەندىك لە زانايان مانايەكيان پى بەھىزترە، ھەندىكى دىكە مانايەكى دىكەيان پى بەھىزترە، بەلام لە پىووى بنچىنەكانى پىزىمانى عەپەبىيەو، ھەموو مانايەكان دەگونجىن لەگەل رستەكەدا.

(۵) ﴿فَمَا ظَنُّكُمْ رَبِّ الْغَالِبِينَ﴾ نىجا گومانتان بەرانبەر بە پەروەردگارى جىھانبيان چۆنە؟

ئەم رستەبەش بەلاي كە مەو، سى واتايان ھەلدەگرى:

أ- تيوه گومانىكى زۆر خراب به پەروەردگارتان دەبەن، كە جگە لەو دەپەستەن، ماناى واىە گومانى خراب به پەروەردگارتان دەبەن.

ب- گومانتان بەرانبەر به پەروەردگارتان چىيە؟ چۇنتان مامەلە لەگەلدا دەكات، لە كاتىكدا جگە لەو دەپەستەن؟

ج- گومانتان چىيە بە پەروەردگارتان، كاتىك بە دىدارى دەگەن؟ بە چ چاوو روويكەو دەچنەو خزمەتى، كە ھەندىك لە دروستكراوہ كانىتان كرددون بە ھاوبەشى؟!

كۆتابى نەم مەسەلە بە ھوہ دىنين كە خوا **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا** لىرەدا باسى (قلب سليم) دەكات و، لە چەند شوئىنك لە قورئانىشدا باسى دلى نەخۇش دەكات بۇ مۇونە: (فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ) البقرة - ۱۰۰- دلىان نەخۇشى تىدايە، ئاشكرايە (القلب السليم) رىك دزو پىچەوانەى دلى نەخۇش (القلب المريض)ە، دلى ساغ و بىخەوش و پاك نەو دلەيە كە تەنيا ئىمانى تىدا بى و، دوور بى لە كوفر، تەنيا تەوھىدو خوا بەيەكگرتن و، تەنيا خواپەرستى تىدا بى و، دوور بى لە شىرك، تەنيا خىرخوازى و چاكەخوازى و چاكەكارى و دلسۆزى و بەزەيى و پەرۆشى تىدا بى بۇ خەلك و، دوور بى لە بوغزو كىنە غەرەزو، نىەت و نىازى خراب.

بە پىچەوانەوھش دلى نەخۇش نەو دلەيە پىچەوانەى ھەموو ئەوانەى تىدا بى، واتە: لە جىاتى ئىمان، كوفرى تىدا بى، لە جىاتى تەوھىد، شىركى تىدا بى، لە جىاتى دلسۆزى و پەرۆش و بەزەيى بۇ خەلك، بوغزو كىنەو غەرەزو، نىازو مەبەستى خرابى تىدا بى.

ھىچ گومانى تىدانيە كە دل لە نەجمى پەيوەندىي لەگەل خوادادو بەندايەتى بۇ خواداد، ساغ دەبى و چاك دەبى و پاك دەبى و، لە نەجمى دوور كەوتنەوھش لە خواداد، دل پىس دەبى و نەخۇش دەبى، دەبىتە ھىلانەى تىدا ترووكانى گەراى وەسوہە كانى شەيتان.

خووا بە لوتف و کەپەمی خووی لەو کەسانەمان بگێڕی کە یارمەتیان دەدات، دلی خووان پاک و چاک رابگرن، ساغ و باشی بکەن، بەهۆی پەيوەندی راست و دروستەوه لەگەڵ خووا، بە هۆی بەندایەتی چاکەوه بوّ خووا، بە هۆی خو پاراستنەوه لە هەموو ئەو شتانە ی کە پێچەوانە و دژی بەندایەتیین بوّ خووا، لە هەموو ئەو شتانە ی پێچەوانە ی تیمان و، پێچەوانە ی تەوحیدو، پێچەوانە ی دلسوزی و بەزەیی و پەرۆشن، بەرانبەر بە خەلکی خوا.

مه سه له ی سئیهم:

سه رنجدانی ئیبراهیم علیه السلام له نه ستیران و، خو به نه ساغ پتشاندانی به مه بهستی به جیمان له په رستگای گه له که یداو، تیکشکاندنی بهت کانیان و، به توانجه وه قسه کردن له گه ل بهت کانداو، وردوخاش کردنیان و، به خیرایی هاتنیان بو لای و، سه رزه نشتکردنی بویان که چون شتیک خو یان دایده تاشن و دروستی ده که ن ده یه رستن؟ پیلانگیزانی گه له که ی بو سووتاندنی و، ده ربا زکرانی و پووچه لکرانه وه ی پیلانه که یان:

خُوا عَلَيْهِمُ السَّلَامُ دَه فَرَمَوِي: ﴿فَنظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾ فَلَوْلَا عَنهُ مُدِيرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَأَى إِلَاءَ الْهَيْبِمِ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَأَى عَلَيْهِمْ صُرًى بِالْأَيْمِينِ ﴿٩٣﴾ فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَرْفُؤُونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْجُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُيُوتًا فَأَلْفُوهُ فِي الْغَمْرِ ﴿٩٧﴾ فَرَأَدُوا بِهِ كَيْدًا فَعَلَّمْنَاهُمُ الْأَسْمَانَ ﴿٩٨﴾﴾

شیکردنه وه ی ئهم، ئایه تانه، له چوارده برکه دا:

(١) - ﴿فَنظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ﴾، ته ماشای کردو سه رنجیکی دایه نه ستیران.

زانایان چند واتابه میان بو نه و رسته به لیکداونه وه، به لام له هه موویان باشر - به پای بنده - دووانن:

١- هه ندیک له زانایان گوتوو یانه: (نَظَرَ فِي النُّجُومِ، لَأَنَّهُمْ كَانُوا أَهْلَ التَّنْجِيمِ) بو سه رنجی نه ستیرانی داوه، چونکه خه لکه که بروایان به نه ستیره گرتنه وه هه بووه و نه ستیره گرده بوون، یانی: پیمان و ابوو جموجوئی نه ستیره کان و هاتن و چووینیان، کاریگه ری راسته خووی هه به له سه ر سه رده نجامی مرؤفه کان و کاروکرده وه یان، بویه نه ویش به پتی عه قلی خو یان دواندوونی، ته ماشای نه ستیرانی کردوه، نه یگوتوه نه وه ی تپوه برواتان پتی هه به، منیش بروام وایه، به لام نه وان ی و تیکه یاندوه، و ایخفآل کردوه که وایزان

و له دلى خویان دا بلین: رەنگە ئەویش وەك تئیمە برۋای بە جموجۆلى ئەستیرەكان بى، چونكە جارى ئىبراھىميان نەناسیوہ داخۆ كئیبو چۆنە؟ ئەویش مەبەستى ئەوہ بووہ لى گەپىن و بەجىي بھیلن، لە پەرستگاکەيان دا بەتەنى مېنىتتەوہ، ئەوان ديارە بۇنەبەکیان ھەبووہ، پرۆن بو دەرى و، ئىبراھىم عليه السلام بە تەنيا مېنىتتەوہ، تاكو بتوانى ئەو بتانە بشكىتى.

۲- ھەندىكى دىكەش گوتوويانە: (تَفَكَّرْ مَلِيًّا فِي الْأَمْرِ، بِحَيْثُ يَجِدُ حِيلَةً يَخْلُو بِأَصْنَامِهِمْ فِي يَكْسِرِهَا) واتە: ئىبراھىم عليه السلام كە تەماشای ئەستىرانى كردوہ، يانى بىرى كردۆتەوہ، جارى واپە ئىنسان كە تەماشای ئاسمان دەكات، يان تەماشای شتىك دەكات و لىي ورد دەبىتتەوہ، بىر دەكاتەوہ، بىرى كردۆتەوہ زۆر بە جىددىي، كە نەخشەبەك دابنى چۆن بە تەنيا لەگەل ئەو بت و پەيكەرانەدا مېنىتتەوہ، تاكو زەفەريان پى بەرى و تىكيان بشكىتى.

ئەو دوو واتايە لە ھەموو ئەواندى دىكە زياتر دەچنە عەقلەوہ، ئەگەرنا زانايان قسەي دىكەشيان لەو بارەوہ كروون.

(۲) ﴿فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ﴾، يەكسەر گوتى: من نەخۆشم، پىشتەر گوتمان: وشەي: (سَقِمٌ وَسُقْمٌ) بە نەخۆشىي جەستەي دەگوترى، (سَقِيمٌ) بىش سىفەتى بە كردار چۆنترەو (مُشَبَّهَةٌ بِالْفِعْلِ)، ھەرەك (سليم) بىش ھەرۋايە، زانايان دەلین: ئەمە پاساويك بووہ ئىبراھىم عليه السلام ھىناوہتەوہ، تاكو لىيگەپىن، بە تەنيا لەو شوپتە كە پەيكەرۋ سەنەمەكانى تىدا دانراون، مېنىتتەوہ، تاكو بتوانى تىكيانبشكىتى و، ئەو خەلگە بتپەرستە لە خەوى بىناگايى وەخەبەر بىنى، كە ئەوانە ئەگەر پەرستراو بوونايە، لای كەم، دەبوو توانىبايان بەرگرى لە خۆيان بکەن.

ھەندىك لە زانايانىش وايان لىكداوہتەوہ كە گوتوويەتى: من نەخۆشم واتە: حالىم تەواو نىە، بەو واتايە كاتىك ئەو بت و سەنەمانە دەبينم، سەرۋ دلم دەگرن و تىكدەچم، ئەوان رەنگە وا حالىي بووبن كە نەخۆشىيەكى درمىەتى و

نه خوشبیه کی خرابیه تی، بو نه وهی لئی نه گرنه وه، بالئی دوور بکه ونه وه، به لام نهو مه بهستی نهوه بووه که من حالم باش نیه، له بهر نه وهی نهو بت و سه نه مانه ناوا ده بینم ده په رسترین، میزاجم تیکچوووه.

پستهی: (إِبْرَاهِيمَ سَقِيمٌ) ده گونجی مه بهستی پئی نهوه بی نه خوشبیه کی وامگرتوه، که نهوان وا حالی بی نه خوشبیه کی درمیته تی، نجا بو نه وهی لئی نه گرنه وه، زوو لئی دوور که وتوونه وه.

ب- ده شگونجی نبیراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ مه بهستی نهوه بووبی که من نه خوشم و به کرده وه ده نه خوش و نه ساغ بووبی، له نه نجامی نهو بارودوخه دا که بینویه تی نهو بتانه ده په رسترین له جیاتی خوا، جاری وایه که نینسان خه فه تیکی زوری ده بی، به کرده وه میزاجی تیکده چی و نه خوش ده بی.

چونکه له فه رماستی ینغه مه ردا عَلَيْهِ السَّلَامُ هاتوه، که نبیراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ سی جار قسه ی وای کرده، که له شیوهی درودا بی له پیناوی خوادا، په کیان نه مه یه، نهوی دیکه نه وه یه کاتی که بهت کانی تیکشکاندوون، گوتویه تی: گوره که یان وایکرده، نهوی دیکه شیان نهوه بووه که چوووه بو میسر، پادشای میسر سارا خانی بینویه تی: نهوه خوشکمه واته: له رووی ئیمانیه وه خوشکمه، چونکه هه ره نهو دووه ئیماندار بوون، به هه حال ته گه ره فرموده که له رووی سه نه ده وه راستی واته: نبیراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ سی قسه ی کردوون له شیوهی درودان، نه گه رنا درو نه بوون، نهوه پئی ده گوتری: ده بهر راهاویشتن، کناره (کِنَايَة)، به لام نایا سه نه ده که ی چونه؟! له به سه رهاتی نبیراهیمدا عَلَيْهِ السَّلَامُ له تفسیری سووره تی (إِبْرَاهِيم) دا، باسی نهو بابه ته شم کرده.

۳- ﴿فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ﴾، په کسه ره که وایکوت، نه وانش پشتیان تیکردو، به پشتیکردنه وه روویان لی وه رگیرا، (أَي دَهَبُوا وَخَلَّفُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ بَخِيثٌ لَا يَنْظُرُونَ) رویشتن و له پشت خویمان به جتیانه یشت، به جوړیک که نه بینین.

٤- ﴿فَرَأَى إِلًا الْهَمِيمَ﴾، ئەۋىش بە پەنھانىي چوۋ بۇ لاي پەرستراۋە كانيان، (أَي: ذَهَبَ خَلِيَّةً)، (رَأَى: حَادَّ وَمَالَ) واتە: بە قۇرت و پىچەۋە، بە شىۋە يەكى پەنھان چوۋ بۇ لاي پەرستراۋە كانيان.

٥- ﴿فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ﴾، گوتى: ئايا ناخۇن؟

٦- ﴿مَا لَكُمْ لَا تَنْطِفِرُونَ﴾، چىتانە بۇچى نادوۋىن، قسە ناكەن؟

ھىچ گومانى تىدانىە كە ئىبراھىم فەرموۋىەتى: بۇچى ناخۇن، ديارە خوادىتىكىان داناۋە لە لاي پەرستراۋە كانيان، كە بە حىساب ئەۋانە پەرستراۋن، بۇ ئەۋەى خوارىنە كە پىت و پىزى بچىتى، ئەگەرنا زانىۋىانە جارىك نە يانخورادو دوو جار نە يانخوراد، كەۋاتە: خوارىن ناخۇن، بە لأم رەنگە چۇن ۋە ك ھەندىك خەلك دە چى پەرۇ بە دارو درەختى سەر گۇرى پىاو چاكىك ھەلدەۋاسى و، دۋاىى دەلى: بۇتە متفەرک، يان پەرۇيەك كە لە قورئانى دەپىچىن، پىيان ۋابە بۇتە متفەرک، كە لە راستىدا ئەۋشانە مادام بەلگەى شەرعىيان لەسەر نەبى، راست نىن و نابى بكرىن، ديارە ئەۋانىش بەۋ شىۋە يە مامە لەيان لەگەل پەرستراۋە كانى خۇياندا كىردو، بۇيە ئىبراھىمىش عليه السلام بە گالتە پىنكرىن و بە تۋانجەۋە دەلى: ئايا ناخۇن؟ چىتانە نادوۋىن و قسە ناكەن؟

٧- ﴿فَرَأَى عَلَيْهِمْ سُرًّا بِالْأَيْمِينِ﴾، ئنجا بە شىۋە يەكى پەنھان، رۋوى تىكرىن و بەھىز لىيدان، (سُرٌّ رَأَى مَعْنَى أَقْبَلَ) (رَأَى) ماناى (أَقْبَلَ) رۋوى تىكرىدى خراۋەتە نىو، رۋوى تىكرىن و بە دەستى راست لىيدان، (بِالْأَيْمِينِ):

أ- دەگونچى مەبەست دەستى راست، بى، بىگومان تەنيا بە دەست لىي نەداۋن و، تەۋرىك، تەشۋىەك، چەكۋشكى پىبوۋە.

ب- ياخود (بِالْأَيْمِينِ) مەبەست پىي ھىزە، واتە: بەھىز لىيدان.

ھەلبەتە ئەۋە لىرەدا قىرتىندراۋە، كە لە سوۋرەتى (الأنبياء) دا باس دەكات: كە دىنەۋە تەماشا دەكەن پەيكەرەكان وردوخاش كراۋن، دەپرسن: كى واى لى

کردوون؟ ده‌ئین: گه‌نجیکه باسی ده‌کردن ناوی ئیبراهیم بوو، ده‌ئین: ئیبراهیم بئین، ئیبراهیم دئین و گفتوگۆی له‌گه‌لدا ده‌که‌ن، نه‌وه هه‌مووی قرتیندراوه، لیره‌دا به‌کسه‌ر ده‌فه‌رموی:

۸- ﴿فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَرْفُونَ﴾، به‌خیرایی روویان تیکرد، به‌خیرایی هاتن، (یَرْفُونَ) خوتیندراویشه‌ته‌وه: (يَرْفُونَ أَي: يُسْرِعُونَ)، هه‌روه‌ها به: (يَرْفُونَ) یش خوتیندراوه‌ته‌وه، (رَفَّ يَرْفُ، وَأَرْفُ يَرْفُ) هه‌م به‌سێ پیتی، هه‌م به‌چوار پیتی، واته: به‌خیرایی ده‌هاتن. (يَرْفُونَ وَيَرْفُونَ): به‌خیرایی ده‌هاتن، (يَرْفُونَ) به‌خیرایی ده‌هاتن.

۹- ﴿قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَحْنُونَ﴾، [به‌سه‌رزه‌نشتکرده‌وه] پیتی گوتن: نابا شتیک ده‌به‌رستن که‌خۆتان دایده‌تاشن؟ (النَّحْتُ: بَرِي الْعُودِ لِيَصِيرَ عَلَى شَكْلِ يُرَاد)، (نَحْتُ): بریتیه له‌داریک [یان به‌ردنیک] که‌بناشێ تاکو به‌شێوده‌یک بێ که‌ده‌و‌یسترێ واته: ته‌شو‌نکاریی.

دیاره‌ پرسیار کردنه‌که‌ی که‌ده‌فه‌رموی: ﴿أَتَعْبُدُونَ مَا تَحْنُونَ﴾، پرسیار لیکردنی نکوولیییکردنه.

۱۰- ﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾، له‌حالی‌کدا خوا خۆتان و نه‌وه‌ش که‌ده‌یکه‌ن، دروستیکردوون، (و)ی (وَاللَّهُ) (واو‌الحالیة)یه، له‌حالی‌کدا که‌خوا تێده‌ش و نه‌وه‌ش که‌نه‌جامی ده‌ده‌ن دروستیده‌که‌ن له‌په‌یکه‌ره‌کان، خۆتان و په‌یکه‌ره‌کانیش خوا دروستیکردوون، (أَي: وَمَا تَعْمَلُونَهَا أَي: تَصْنَعُونَ وَالْمَقْصُودُ خَلْقُ اللَّهِ مَا دُتُّهُ) مه‌به‌ست نه‌ویه که‌ماده‌که‌و که‌ره‌سته‌که‌ی خوا خولقاندووویه‌تی، به‌لام نه‌وه که‌(ما) لیره‌دا چاوگی (مصدریة) بێ و، به‌به‌لگه‌به‌هێترتیه‌وه له‌سه‌ر نه‌وه که‌کرده‌وه‌کانی مرۆفه‌کان دروستکراوی خوان، وه‌ک جه‌بریه‌کان و نه‌شعه‌ریه‌کان وایانگوتوه! له‌پاستیدا قوربان زۆر له‌وه‌به‌رزتره‌که‌به‌پیتی قسه‌ی موعته‌زیله‌و نه‌شاعیره‌و، ماتوردیه‌و جه‌بریه‌، ته‌فسیر بکری، نه‌و قوتابخانه‌و په‌وتانه‌دوایی په‌یدا بوون، وه‌ک له‌مه‌وسووعه‌ی: (بیرکردنه‌وه‌ی ئیسلامی له‌نیوان وه‌حیی و واقیعدا) له‌کتیبی سێه‌مدا: [ته‌وه‌ژمه‌فیکریه‌کانی میژووی مسولمانان] به‌دیژیی روونم کردۆته‌وه‌و باسم کردوه، که‌نه‌و په‌وت و قوتابخانه

فیکریانه دوابی پهیدا بوون، بویه به به لگه هینانه وهی ثم نایه ته، له سهر ته وهی که خوا کردوه کانی مروقان ده خو لقتین، وهک جه بریه کان و دوابی نه شعریه کانیش گوتوو یانه، هیچ بنه مایه کی نیهو، لیردهش دا مه به ست نه وه نیه که خوا کردوه کانتان ده خو لقتین، به لکو وهک (الطبری) پتسه وای تویره وهانی قورنان گوتوو یه تی: (أَيُّ وَاللَّهِ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ أَيُّ: وَمَا تَصْنَعُونَ) خوا دروستیکردوون و نه وهی دروستیشی ده کن، نه ویش ههر دروستکراوی خوا یه.

۱۱- ﴿ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُيُوتًا ﴾، گوتیان: بینایه کی بو دروستبکن، واته: خانووکی بو دروستبکن و پری بکن له ناگرو، دوابی ناگری تیه ردهن و دایکیرستین، به به لگه ی رستهی دوابی (قَالَ لَهُ فِي الْجَحِيمِ).

۱۲- ﴿ قَالَهُمْ فِي الْجَحِيمِ ﴾، فریده نه نیو بلتسهی ناگروه که، یانی: نه و بینایه پر بکن له ناگرو با بلتسهی بهرز بیته وه، نجا نیبراهیم فریده نه نیو بلتسهی ناگروه که، بیگومان نیبراهیم عليه السلام به مه نه نیق فریدراوته نیو نه و ناگرو زه به لاج و بهرزه، چونکه ههر نیزیکی بوونایه، خوشیانی ده سووتاند، نهک ههر نیبراهیم عليه السلام.

(جحیم) یش بریتیه له ناگریک زور چاک دایکیرساین، (الزجاج) گوتوو یه تی: (كُلُّ نَارٍ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ فَهِيَ جَحِيمٌ)^(۱) ههر ناگریک که له سهر یه که له که بن، نه وه پتی ده گوتری: (جحیم)، (أل) ی (الجحیم) یش قه ره بووی پالوه لادراو (مضاف إلیه)، واته: فریده نه نیو ناگری بلتسه داری نه و خانووه وه، که دارو بارتان زور تیدا کؤکردوته وه.

خوا به لوتف و که په می خوئی تیمه له و که سانه بگپیری، که وهک چون پشتی نیبراهیمی گرت، تیمه ش له و که سانه بگپیری که پشتمان بگری له به رانه بر نه یارامان و، له ته نگانه و مه یته تیه کاندلو، خوا به به زه یی خوئی دهر با زمان بکات و رزگارمان بکات، وهک چون نیبراهیمی له ناگری سووردا پاراست و دهر بازی کرد.

(۱۳) - فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا ۖ، ئنجا ئەوان پیلانیان لە دژ گیرا.

(۱۴) - فَعَمَلْنَهُمُ الْأَسْفَلِينَ ۖ، تێمەش ئەوانمان خستە بنهوه، لە سوورەتی (الأنبياء) دا دەفەرموی: فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَعَمَلْنَهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿۷۰﴾ الأنبياء، فێل و پیلانیان بۆی ویست تێمەش ئەوانمان کردە زیانبارترین، کەسێک لە بنهوه بێ، مانای ئەوهیه زیانی کردوو، کەسێک زیانبار بێ، مانای وایه ژێر کەوتوه.

مه‌سه‌له‌ی چواره‌م وکوتایی:

کۆچکردنی ئیبراهیم علیه السلام به‌ره‌و خواو، پارانه‌وه‌و داواکردنی له‌ خواو، پتیه‌خشرانی کوریک‌کی هیدی و مه‌ندو، له‌ خه‌وندنا دیتی سه‌رپرینی و، ناماده‌یی ده‌رپرینی کوره‌که‌ی و ته‌سلیم بوونیان و پالختنی و، به‌راتیک‌کی مه‌زن کردنه‌ به‌ لاگیرو قه‌ره‌بووی و، سه‌لام لیکردنی خواو مه‌دحکردنی و، دواتر موژده‌ی نیسحاق پتدرانی که‌ پتغه‌به‌ریک‌ بی له‌ چاکان و، ستایشکرانی له‌ لایه‌ن خواوه‌و، چاکه‌کارو سه‌مه‌کار په‌یدابوون له‌ تێو وه‌چه‌که‌یدا:

خو علیه السلام ده‌فه‌رموی: ﴿ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيِّدِينَ ۝۳۱ ﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۳۰﴾ فَبَشِّرْنَاهُ بِقَوْلِهِ خَيْرٍ ﴿۳۱﴾ فَأَمَّا بَلْعٌ مَّعَهُ السَّمَىٰ قَالَ بَلِّغْهُ إِنِّي أَرَىٰ فِي السَّمَاءِ آيَةً أُنذِرُكَ فَأَنْظِرْ مَاذَا تَرَىٰ قَالَ يَا بَنِيَّ أَفْعَلْ مَا تُؤْمَرُونَ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿۳۲﴾ فَلَمَّا أَنْزَلْنَا وَكَلَّمَهُ الْغَاجِرِينَ ﴿۳۳﴾ وَوَدَّعْنَاهُ أَنْ يَأْتِزْهِيصَ ﴿۳۴﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۳۵﴾ إِنَّكَ هَذَا لَمَوْ أَلْبَتُوا الْمِينُ ﴿۳۶﴾ وَوَدَّعْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ ﴿۳۷﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿۳۸﴾ سَلَّمَ عَلَيْنَ يَزْهِيصَ ﴿۳۹﴾ كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۴۰﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿۴۱﴾ وَبَشِّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ بَنِيًّا مِنْ الصَّالِحِينَ ﴿۴۲﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِسْحَاقَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَعِظَامٌ لِنَفْسِهِ مُبِرٌ ﴿۴۳﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئەم ئایه‌تانه، له بیست (۴۰) برگه‌دا:

(۱) - ﴿ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيِّدِينَ ۝۳۱ ﴾، (به پتیی سیاق ده‌زانین که‌ قسه‌ هه‌ر له‌سه‌ر ئیبراهیمه علیه السلام) (ئیبراهیم) فه‌رمووی: من به‌ره‌و په‌روه‌ردگارم ده‌رۆم و، به‌ دنیایی ریتنماییم ده‌کات.

مه‌به‌ست له‌ ریتنمای لیره‌دا:

۱- دهگونجی رینمای میهنهوی بی واته: رینی بهندیه تی خویم پیشان ده دات، پیشان ده دات چون بهندیه تی بو بکه، بهرنامه بو ده نیری، په یامم بو ده نیری، نیبراهیم نهك ههر گومانی چاك به لكو په قینی چاکی هه بووه به پهروه ردگاری، پهروه ردگاریش بهو شیوه به که بهنده لئی چاوه ری ده کات، مامه لهی له گه لدا ده کات.

ب- ده شگونجی (سَهْدِیْنِ) لیره دا رینماییم ده کات، یانی: بهره و نهو شوئنه ی نامانجه، نهو شوئنه ی تیدا نازادیم و، جار یکی دیکه نه مخه نه منجه نیقه وه و فریمه ده نه نیو ناگری سوورده و، له بهر نه وه ی دژی بته رستی و هاوبه ش بو خوا دانانم، ههر دوو واتا به که ده گونجین.

هه له ته که ده فهرموئ: ﴿إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي﴾، مه بهست نه وه به: من به ره و ره زامه ندی خوا ده روم، یان به ره و نهو شوئنه ی ده مه وی نه رکی بهندیه تی به رانه به به پهروه ردگارم تیدا جیه جی بکه، نجا له عیراقه وه ده چی بو شام، وهك کتیبه کانی میژوو ده لئین^(۱)، له نووری کلدانیی ده چی بو شام بو ناوچه ی حه پران، دواتریش لووطی برزاشی له گه لیدا ده بی، دواپی شوږ ده بیته وه به ره و ناوچه کانی شام و فه له ستین واته: سووریای ئیستا و فه له ستین و توردون و لوبنان، له (په یمانی کون) دا به ته فصیل باسکراوه، ئیمه ش کاتی خو ی له سووره تی (براهیم) دا، به دریزی باسی به سه رهاتی نیبراهیممان کردوه ﷺ.

۲- ﴿رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ (گوئی): پهروه ردگارم! له چاکانم پییه خشه، له کورانی چاکم پی به خشه، واته: مندال و کور یکی چاک له چاکان، هینده چاک بی، چوو بیته نیو جه رگه ی چاکانه وه.

۳- ﴿فَبَشِّرْهُ بِعَلَىٰ حَلِيمٍ﴾، ئیمه ش موژده مان پیدا به کور یکی هیدی و مه ند، پیشریش باسمان کرد که (غلام) گهنجیکه سمیلی بوز بووبن، بالخ بووبن و نه بووبن، لهو نیوانه دابن، بیگومان نهو کورهی که خوا موژده ی به نیبراهیم ﷺ داوه په دیدان

بنی، له هاجره خان، وا پنده چن مه به ست پتی نیسماعیل عليه السلام بنی، که له هاجره په یدابووه، نهو رایه به هیژتره، نجا بیگومان په کسه ره که بووه، نهوجهوان (غلام) نه بوووه و نه یکه یشتوته تمه منی سمیلی بوو، یاخود خه تی سمیلانی دابی، به لکو گچکه بووه، به لام نهوه موژدهیه، واته: موژدهی پتی ده دین که کوریکیان بنی، نهو کوره بکاته تمه منی که نجیه تیش، به لام بوئه نه گوتراوه ده گاته تمه منی هه لکشوتور، چونکه خوا عليها السلام دوابی فه رمانی پتی ده کات که سه ری ببری، نجا نه گهر پتی فه رموبایه: نهو کوردت گوره ده بنی و، ده بیته پایوو ژن و مالیسی ده بنی، مانای وایه نیبراهیم عليه السلام ده یزانی نهو فه رمانه ی خوا پتی ده کات له خه وندا، که سه ری بری، ههر بو تاقیردنه ودهیه، بوئه ته نیا فه رموبه تی: تاکو نهو کاته ی خه تی سمیلان ده دات، یاخود ده بیته وهر گتیرکه، تاکو نهو تمه نه دتی.

(غلام) کوریزگه که سیکه بوو بیته وهر گتیرکه و گه یشت بیته تمه نیک، بتوانی یارمه تیی بابی بدات، وهک دوابی خوی په روه ردگار باس ده کات: ﴿فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ﴾.

(الجلم: صَبَطَ النَّفْسِ)، (حلم): بریتیه له وه که نینسان خوی مه رزم بکات، (الخلیم: الضَّابِطُ لِنَفْسِهِ، الرَّزِيقُ الْهَادِي)، (خلیم) که سیکه که خو مه لزه مکه ر بنی، هیدی و مهندو، قورس و به وبقار بنی.

٤- ﴿فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ﴾، کاتیک له گه لیدا گه یشته نه ندازه ی کارکردن، کوششکردن، شاره زایان گوتوو یانه: (في الكلام حَذَفَ تُشْعِرُ بِهِ الْفَاءُ الْفَصِيحَةَ: فَوَهَبْنَا لَهُ الْغُلَامَ، فَتَشَأَ وَبَلَغَ الْحَدَّ الَّذِي يَسْعَى فِيهِ مَعَهُ)، که ده فه رموی: ﴿فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ﴾، ثم (ف) ه (فاه) الفصيحة (یه یانی: فاتی پروونکه ره وه، ده لالهت له سه ر شتیک ده کات که قرتیندراوه، به لام به سیاق و سه ليقه ده زاندری، نهویش به مجوره یه: کوره که مان پتی به خشی و پنگه یشت، گه یشته نهو نه ندازه یه ی که له گه ل بابیدا نیش و کار بکات، ﴿فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ﴾، (أَي بَلَغَ سَعْيَهُ سَعَى إِبْرَاهِيمَ)، کوششکردنی ویش گه یشته کوششکردنی نیبراهیم عليه السلام

واته: گه‌یشته نه‌ندازه‌یه که بتوانی له‌گه‌ل بابیدا کار بکات و هاوکاری بی، به کوردیی پیی ده‌گوتری: وهرگیرکه، واته: کورتیک که یارمه‌تی بابی ددهات، هه‌روه‌ها به کچیش ده‌گوتری، کچیک که یارمه‌تی دایکی ددهات بو کابانیتی له‌مالتیدا.

نجا کاتیک گه‌یشته نه‌و ته‌مه‌نه:

(5) - ﴿قَالَ يَبْنَئُ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ﴾، گوتی: نه‌ی رۆله گیان! به‌دنیایی من له‌خه‌ودا بینیم که تۆم سه‌رده‌بری، واته: خه‌وتم، له‌خه‌ودا خه‌ونم بینی، له‌خه‌ونه‌که‌مدا تۆم سه‌رده‌بری.

(6) - ﴿فَأَنْظُرْ مَاذَا تَرَىٰ﴾، نجا سه‌رنج‌بده! بزانه‌رات چیه؟ (مَاذَا تَرَىٰ) خوتندراویشه‌ته‌وه: (مَاذَا تَرَىٰ) واته: چیم پیشان دده‌ی، بوچوونت چۆنه؟

دیاره ئیبراهیم عَلَيْهِ السَّلَام که له‌خه‌وندا نه‌و کورده‌ی خو‌ی سه‌ر بریوه، به‌فرمانتیکی پابه‌ندکه‌ری زانیوه له‌لایه‌ن خواوه، نجا نایا هه‌ر که‌سێک خه‌ونتیکیی بینی، ده‌بی پیی وابی که فرمانتیکی پابه‌ندکه‌ره‌و نه‌رکیتکی شه‌رعییه‌و ده‌بی جینه‌جیتی بکات؟ بیکومان نه‌خیر! به‌لام نه‌وه به‌نسبه‌ت پیغه‌مه‌رانه‌وه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، وایه: (رُؤْيَا الْأَنْبِيَاءِ وَحَيٍّ) (أُخْرِجَهُ الْبُخَارِيُّ: ١٣٨)، واته: خه‌ونی پیغه‌مه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، به‌شیکه له‌وه‌حیی.

نجا دوا‌ی نه‌وه‌ی ئیبراهیم عَلَيْهِ السَّلَام ده‌لتی: رۆله! من خه‌وتم و له‌خه‌وندا دیتم که تۆم سه‌رده‌بری، نجا رای خۆتم پی بلتی، بزانه‌چی ده‌لتی، یان بزانه‌چیم پیشان دده‌ی!؟

ئیسماعیل وه‌لام دده‌اته‌وه:

(7) - ﴿قَالَ يَتَابِتِ أَعْمَلُ مَا تُوْمَرُ﴾، گوتی: نه‌ی بابه (گیان)! نه‌وه‌ی فرمانت پی ده‌کرئی، نه‌نجامی بده، (مَا تُوْمَرُ)، (مَا مَوْضُوعَةٌ) یانی: (الَّذِي تُوْمَرُ بِهِ) نه‌وه‌ی تۆ فرمانت پی ده‌کرئی، نه‌نجامی بده، ده‌شکونجی (مَا مَضْرِبَةٌ) بی یانی: نه‌وه‌ی نه‌نجام بده که فرمانت پیکراوه، فرمان پیکراوه‌که‌ت نه‌نجام بده، (إِفْعَلِ الْمَأْمُورَ بِهِ).

ئايا بۇچى ئەو كورە صالحەكە - كە وەك دوایى باسى دەكەین ئىسماعیلە
 ﷺ و پاي بەھىزتر بەلگە دار ھەر ئەوئەبە - بۇچى نەبفەرموہ:
 (إِذْ بُعِثَ) بۇچى گوتوویەتى: ئەوہى فەرمانت پىكراوہ، یان فەرمان پىكراوہكەت
 نەنجام بدە؟

وہلام: بۇ ئەوہى دوو شتان پىكەوہ كۆبكاتەوہ:

۱- مۆلەتى بدات كە سەرى پرى.

۲- ھۆكارى نەنجامدانى كارەكەشى بخاتەپوو، كە برىتیبە لەوہى فەرمانى خواپە.

نەگەر گوتباى: بابە سەرم بېرە، بەس ئەوہى دەگەیاند كە مۆلەتى داوہو
 تەسلىم بووہ بە فەرمانى خوا، بەلام كە دەلى: (إِفْعَلْ مَا تُؤْمَرُ) ئەوہى كە
 فەرمانت پىدەكەرى ئەنجامى بدە، واتە: لەبەر ئەوہى ئەركىكى شەرعییەو،
 فەرمانىكى خواپە، تۆ فەرمانى خوا جىبەجى كە.

۸- (سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ) نەگەر خوا بىەوئى، لە خۇراگرانم دەبىنى،
 منت لى ھەلدەكەوئى، منت دەكەوئتە بەرچا، كە لە خۇراگران دەبم.

۹- (فَلَمَّا أَسْلَمُوا وَتَلَّهٗمُ لِلْجَبِينِ) نىنجا كاتىك ھەردووكیان بۇ خوا ملكەچ بوون و بەسەر
 لاتەنىشتى سەرىداخستى، نىبراھىم ﷺ كە دەستى بچىتە جگەرگوشەى خۇى و،
 ئىسماعیل ﷺ كە نامادەبى مىلى بخاتە بەر چەقوى بابى.

(فَلَمَّا أَسْلَمُوا) خوئندراوئشەتەوہ: (فَلَمَّا سَلَمُوا) واتە: فەرمانى خواپان سەلماند،
 بەلام (أَسْلَمُوا) واتە: ملكەچ بوون بۇ فەرمانى خوا.

(وَتَلَّهٗمُ) دەلى: (النُّلُّ: الصُّرْعُ وَالذَّفْعُ) (تَلَّ) برىتیبە لە خست و پالغستى و
 پالپوتەنان، دەگوترى: (تَلَّتُ الرُّجُلَ: أَضَجَعْتُهُ عَلَى جَبِينِهِ عَلَى الْأَرْضِ) پياوہكەم
 لەسەر لاجابىنگى، لەسەر لاتەنىشتى سەرى، خستە سەر زەوى، (وَتَلَّتُ الرُّجُلَ:
 أَلْقَيْتُهُ) پياوہكەم خست: كەواندم.

۱۰- ﴿وَتَذَكَّرُ أَنْ يَنْبَرِهِيُمْ قَدْ صَدَقَتْ أَرْؤْيَا﴾، بانگمان کرد: نهی ئیبراهیم! بیگومان خهونه کهت به راست دانا، (ال)ی (الرؤیا) بؤ ناساندنهو ناساندنی (عهد) واته: خهونه کهت نهوهی بینبوت، به راست دانا، یانی: جئبه جئت کرد (أی: عَزَّمَتْ عَلَى الْإِثْمَانِ مِمَّا رَأَيْتَهُ فِي الْمَنَامِ) نهوهی له خهودا بینوته، دلت له سر چه سپاند که جئبه جئتی بکهی، تۆ له تافیکردنهوهی خوا دهرچوو، هم تۆ، هم کوره کهت، که فرمانی خواتان هئنايه سر جئبه جئ کردن، ته نیا نه جامدانی کاره که مابوو.

۱۱- ﴿إِنَّا كُنَّا لَكَ نَجْرِي الْمُحْسِنِينَ﴾، ئیمه بهو شیویه پاداشتی چاکه کاران ده دینهوه، واته: له سه خئتی و ناره حه تیان دهر بازبان ده که یین.

جاری پئش نهوهی خوا ﷻ باس بکات که به رانئکی مه زنی کردۆته به لاگیری نهو کوره، خوا عز و جل نهوه راده گه به نئ که نهوه ته نیا بؤ ئیبراهیم و نيسماعيل (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) نيه، که له سؤنگهی نهوهی چاکه کار بوون، له فریایان هاتوهو دهر بازی کردوون، به لکو بؤ هه موو که سی دیکه ش، نهوه یاسای خوايه، هه که سئک چاکه کار بئ، خوا پاداشتی ده داتهوه:

۱- به دهر باز کردن له ناره حه تیی.

۲- پاداشتی ده داتهوه بهوه که ملکه چ بئ بؤ فرمانی خوا، چونکه فرمانبه ریی بؤ خوا، له خودی خؤیدا چاکه و پاداشتی خوايه!

هه ره چنده روونکه ره وانسی قورئان، زیاتر نهو مانایه یان لیگرتوه (نَجْرِي الْمُحْسِنِينَ) واته: دهر بازبان ده که یین، بؤ وئنه گوتوو یانه: (نَجْرِيهِمْ بِالْخَلَاصِ مِنَ الشَّدَائِدِ) پاداشتیان ده دینهوه بهوه که له سه غله تیان دهر بازبان بکه یین، به لأم من یتموايه نهو واتا به ش هه لده گری، که: ناوا پاداشتی چاکه کاران ده دینهوه که ملکه چ و فرمانبه ر بن بؤ فرمانی خوا، با له سر دلئشیان قورس بئ، به لأم مادام له خواو هیه، هه چ له دۆستهوه بئ، شیرینهو خۆشه ویسته.

۱۲- ﴿إِنَّ هَذَا لَهُ أَلْبَتَرُ أَلْسِينٌ﴾، بیگومان نه‌مه تاقیکردنه‌وه‌یه‌کی روونه، (بلاء) به مانای تاقیکردنه‌وه دی، هه‌روه‌ها به مانای نیعمه‌تیش دی.

نه‌و رووداوه‌ش دیوئیکی به‌لاو تاقیکردنه‌وه بووه‌و، دیوئیکیشی چاکه‌و نیعمه‌ت بووه‌و:

أ- نه‌و دیوه‌ی که: نه‌ی نیبراهیم! ده‌بێ نه‌و تاقه‌ جگه‌رگۆشه‌یه‌ی خوٓت سه‌ربرێ! به‌ ته‌ئکید به‌لاو تاقیکردنه‌وه بووه‌و، تاقیکردنه‌وه‌یه‌کی سه‌ختیش بووه‌و.

ب- دیوه‌که‌ی دیکه‌شی که ده‌رباز کراوه‌و قوربانیه‌ک، سه‌ربراوێک کراوه‌ته‌ قه‌ره‌بووی، به‌ ته‌ئکید نه‌وه‌ش نیعمه‌ت و چاکه‌یه‌ک بووه‌و، بۆیه‌ خوا ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّ هَذَا لَهُ أَلْبَتَرُ أَلْسِينٌ﴾، نه‌گه‌ر فه‌رمووبای: (لَهُوَ الْإِخْتِبَارُ الْمُبِينُ) یان (الْإِمْتِحَانُ الْمُبِينُ) نه‌وه‌ به‌س یه‌ک واتای ده‌گه‌یاند، یان نه‌گه‌ر فه‌رمووبای: (إِنَّ هَذَا لَهَا نِعْمَةٌ الْمُبِينَةُ) نه‌و کاته‌ به‌س یه‌ک واتای ده‌گه‌یاند، به‌لام که ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّ هَذَا لَهُ أَلْبَتَرُ أَلْسِينٌ﴾، (بلاء): هه‌م به‌ مانای تاقیکردنه‌وه‌و گرفتاری دی، هه‌م به‌ مانای خوٓشیی و نیعمه‌تیش دی، نه‌و مه‌سه‌له‌بش دیوئیکی گرفتاری و نا‌ره‌حه‌تیی بووه‌و، دیوئیکیشی خوٓشیی و نیعمه‌ت بووه‌و.

۱۳- ﴿وَقَدَيْنَهُ بَيْنَ عَظِيمٍ﴾، کردیشمانه‌ به‌لاکێرو قه‌ره‌بووی، سه‌ربراوئیکی مه‌زن، (عَظِيمٌ: كَبِيرُ الْجُنَّةِ، أَوْ عَظِيمُ الْقَدْرِ)، که ده‌فه‌رموی: سه‌ربراوئیکی مه‌زن، ده‌گونجێ له‌ رووی قه‌بارده‌و زۆر تێرو ته‌واو و گه‌وره‌ بووبێ، یاخود له‌ رووی مه‌عنه‌وویه‌وه، مادام بۆته‌ به‌لاکێره‌وه‌ی ئیسماعیل عليه السلام دیاره‌ نه‌و به‌رانه‌، به‌رانیکی خاوه‌ن پێگه‌و به‌ قه‌در بووه‌و، چونکه‌ نه‌رکێکی زۆر گه‌وره‌ی پێ نه‌نجامدراوه‌.

وشه‌ی (ذُبُح) به‌ مانای (مَذْبُوح) ه، (وَجَمْعُهُ ذُبُوحٌ، كَالطَّخَنِ اسْمٌ لِمَطْحُونٍ)، (ذُبُح) به‌ مانای (مَذْبُوح) ه، سه‌ربراو، یانی: نه‌وه‌ی ده‌ویسترتی سه‌ربرېتی، که به‌ (ذُبُوح) کۆده‌کرېته‌وه، وه‌ک (طَخَن) واته‌: هارپن، که ناوه‌ بۆ (مَطْحُون) هارپدراو.

هه‌لبه‌ته‌ زۆربه‌ی زانایان ده‌ئین: نه‌و سه‌ربراو به‌رانیک بووه‌و، به‌لام تابه‌ته‌که‌ نه‌وه‌ به‌ روون و راشکاویی نالێ، دیاره‌ نه‌گه‌ر له‌ فه‌رمایشتی پێغه‌مبه‌ردا ﷺ

هاتب، یان له پښه کی متمانه پټکراوه ده پټمان گه یټن، نه وه شته که به کلایس ده کاته وه، نه گه رنا هه ر ده توانین بلټین: به گومانیکي زال، ده گونجی به رانیک بووې، نه گه ر نا ده شکونجی ناژه لټکی دیکه بووې.

۱۴- ﴿وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ﴾ له نټو نه وانی دیکه دا له سه ریمان به جهټشت، بویمان بلاو کرده وه، ستایشکران و ناوبانگی باش، (تَرَكَنَا عَلَيْهِ: الثناء الحسن والذكر الجميل) واته: ناوبانگی چاک و باس و خواسی باش و، مه دح و ستایش له لایه نی خه لکه وه بو نیبراهیمان بلاو کرده وه.

یاخود: ﴿وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ﴾ سَلَّمَ عَلَٰنَ إِزْهَرَ، نه م ﴿سَلَّمَ عَلَٰنَ إِزْهَرَ﴾ (في محل نصب) ده بیته به رکار (مفعول به) بو (ترکنا) واته: له نټو نه وانی دیکه دا بلاومان کرده وه: سه لام له سه ر نیبراهیم.

۱۵- ﴿سَلَّمَ عَلَٰنَ إِزْهَرَ﴾ سه لامیش له سه ر نیبراهیم بټ، وټرای نه وه ی که ناوبانگی چاکیشی بو بلاوکراوه ته وه، له نټو خه لکدا.

نه مه وا راستره رسته به کی ده سټیکه ر (جملة إبتدائية) بټ، هه ر چه نده ده شکونجی له شوټنی (نصب) دا بټ و، به رکاری (ترکنا علیه) بټ.

۱۶- ﴿كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ نا به و شټوه به پاداشتی چاکه کاران ده ده ینه وه، نه وه ی پټش که فه رمووی: ﴿إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ بوټه به (إِنْ) جه ختی له سه ر کراوه ته وه، چونکه بو ده ربازرانی نیسماعیل عليه السلام بوو له سه بران و نیبراهیمیش عليه السلام له وه ی جکه ر گوشه ی خوټی سه ربېرټی، هه روه ها هاجه ر (خوا لټی رازی بټ) که تاقه جکه ر گوشه که ی سه ربېرټی، بوټه به (إِنْ) ته نکید کراوه ته وه، به لام نه مه یان بو نه وه به که ناوبانگی باشمان بو بلاو کرده وه سه لامان لټ کرد، سه لامی خواه عليه السلام، هیټانه دی نټوه روکی سه لامه بو نیبراهیم عليه السلام که ناشتی و سه لامه تی و خټرو خوشیه، لټره دا پټوټستی به ته نکید کرده وه نه کرده، بوټه ده فه رموټی: نا به و شټوه به پاداشتی چاکه کاران ده ده ینه وه، واته: خه لکی دیکه ش که وه ک نیبراهیم بکه ن، نه وانیش

له قه‌دهر خوځيان خوا سه‌لاميان لى ده‌کات و، له قه‌دهر خوځيان ناوو ناوبانگى چاكيان بڼاو ده‌کاته‌وه.

زانايان ناويان ليکداوه‌ته‌وه: (أَي مِثْل هَذَا الْجَزَاءِ الْعَظِيمِ، نَجْزِي مَنِ انْقَادَ لِأَمْرِ اللَّهِ) وينه‌ى نه‌و پاداشته مه‌زنه، پاداشته هه‌ر که سيک ده‌بى، که ملکه‌چ بى بو فرمانى خوا، به گشتيى چاکه‌کار بى، هه‌م له به‌ندايه‌تسى کردنى دا بو خوا، چاکه‌کار بى، هه‌م له مامه‌له کردنى له‌گه‌ل به‌نده‌کانى خوا، چاکه‌کار بى.

۱۷- ﴿إِنَّهُم مِّنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾، به دنيايى ئيبراهيم له بنده بروداره کامان بو، واته: له‌و به‌ندانه بوو که به‌راستى به‌ندايه‌تسى بو خوا ده‌کردو به‌راستيش برودار بو، نه‌يفه‌رموو: (إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا مُّؤْمِنًا)! چونکه ته‌عبيره‌ه‌ى قوربان، يانى: هينده به‌ندايه‌تسى چاک بو خوا ده‌کردو، هينده نيمان و برواى باشى هه‌بوو، چوو بووه نيو جه‌رگه‌ى به‌نده بو خوا صلحوه‌کان و، به‌نده بروداره‌کانه‌وه.

۱۸- ﴿وَكَبَّرْتَهُ إِسْحَاقَ يَبْنَاقَ مِنَ الصَّلِيمِ﴾، موژده‌شمان پندا، به ئيسحاق (ئيسحاقيان ده‌بى) که پيغه‌مبه‌رىک بى له چاکان، (أَي بَشَرْنَا إِبْرَاهِيمَ بَوْلِدٍ يُؤَلِّدُ لَهُ، وَيَصِيرُ نَبِيًّا، بَعْدَ أَنْ يُبْلَغَ سِنَ الْبُيِّ يَتَأَهَّبُ فِيهَا لِذَلِكَ) واته: موژده‌مان به ئيبراهيمدا که کورنک ده‌بى، دوايش ده‌بيته پيغه‌مبه‌ر، دواى نه‌وه‌ى ده‌گاته نه‌و ته‌مه‌نه‌ى که تيندا ناماده ده‌بى بو وه‌رگرتى پله‌ى پيغه‌مبه‌رايه‌تسى.

نه‌گه‌رنا هه‌ر به‌مندالى پيغه‌مبه‌ر نه‌بووه، به‌لام خوا ﴿وَكَبَّرْتَهُ﴾ وه‌ک زورجاران گوتوومانه: فرمايشتى خوځى زور کورت و پوخت کردو‌ته‌وه، له‌وپه‌رى کورتى و پوختيدا، هيچ وشه‌يه‌ک و هيچ پيټيکى زياديشى تيدانيه.

ننجا وه‌ک چوځ نه‌وه‌ى پيشى خوا فرمووى: ﴿فَبَشَّرْتَهُ بِعَلِيٍّ حَلِيمٍ﴾، ليره‌ش دا ده‌فرمووى: ﴿وَكَبَّرْتَهُ إِسْحَاقَ يَبْنَاقَ مِنَ الصَّلِيمِ﴾، وه‌ک دوايى زياتر باسى ده‌که‌ين، که‌واته: نه‌وانه دوو موژده‌ن و، نابى نه‌و دوو موژده‌يه هه‌ردووکیان بو ئيسحاق بن، چونکه راجيايه‌ک هه‌يه له نيوان زانايان دا، که نايان نه‌وه‌ى

ویستراوه سه رببردتی، ئیسماعیل بووه، یان ئیسحاق بووه؟ به لأم وهك دوایش باسی ده کهین، زور روونه که نه وهی هیتراوه ته سه سه بران، ئیسماعیل بووه، به به لگه ی زور، که به کیان نه م دوو نایه تن: هی به که میان: ﴿فَبَشِّرْهُ بِأَنَّكَ لَهُ كَلِيمٌ إِكْرَامٌ﴾، موژده مان پندا به کوپنکی هیدی و مه ند، لیره ده فه رموی: ﴿وَبَشِّرْهُ بِأَنَّكَ بِإِذْنِنَا مِنَ الْفَالِقِ﴾، موژده مان پندا به ئیسحاق، که پیغه مبه رتک ده بی له صالحان، نجا نه وهی به که م، ده بی جیا بی له هی دووه م، لیره دوا ی نه وهی رووداوی هینانه سه سه برانی ئیسماعیل عليه السلام تیه ره بووه، خوا عليه السلام نازه لیکسی مه زنی کردو ته قهره بوو و به لاگنیری، نجا دوا یی ده فه رموی: موژده شمان پندا به وه که ئیسحاق یان ده بی، وهك پیغه مبه رتک له چاکان.

لیره که ده فه رموی: ﴿وَبَشِّرْهُ بِأَنَّكَ بِإِذْنِنَا مِنَ الْفَالِقِ﴾، نه مه ش سی موژده ی گرتوونه خو ی:

أ- موژده ی پندا وه که ئیسحاقی ده بی.

ب- دوا یی ئیسحاق ده بیته پیغه مبه ر، (واته: گوره ده بی و ده بیته پیغه مبه رو وه حییشی بو دی).

۳- له پیغه مبه رانی چاکیش ده بی، پیغه مبه ران هه موویان چاک بوون، به لأم یانی: زور چاک ده بی و ده چپته نیو جه رگه ی چاکانه وه، نه گه رنا پیغه مبه ران عليهم الصلاة والسلام هه موویان له لووتکه دا بوون، به لأم لووتکه کانیش هه ندیکیان له هه ندیکیان بلندترن، وهك خوا ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ فَصَّلْنَا لَمْعَ الْيَمِينِ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَسْرَاءِ﴾، هه ندیک له پیغه مبه ران هه لباردوه به سه ر هه ندیکیاندا، واته: هه موویان له لووتکه دان، به لأم هه ندیک له لووتکه کان له هه ندیکیان بلندترن.

هه رووه ها نه وهی پیشیش که فه رموی: ﴿فَبَشِّرْهُ بِأَنَّكَ لَهُ كَلِيمٌ إِكْرَامٌ﴾، نه ویش دیسان موژده یه که سی موژده ی گرتوونه خو ی:

۱- موژده که نه وه ده گه یه نی که نه وهی ده یان بی، کوپ ده بی، نیرینه ده بی.

۲- نه وه ده گه یه نی که نه و منداله ده گاته ته مه نی بالغ بوون.

۳- نهو مندالّه مندالتیکی هیدی و مه ندو، نارام ده بن.

(سبحان الله) خوا ﷻ له به ک رسته دا چه ندان مه بهستی گه و ره و گرنگ کوّده کاته وه: ﴿فَبَشِّرْهُ بِعَلْمٍ حَلِيمٍ﴾، له جیاتی نه وه دی بفه رموی: موژده مان پندا به مندالتیک، مندالّه کesh کور بی و، پاشان نه و کوره گه و ره بی، تا کو ده گاته نه و نه ندازه بی، بیته و ره گپکه و، سیفته تی نارامی و هیدی و مه ندیشی هه بی، هه مو و نه وه دی خستوته دوو تویی دوو وشه وه، لیره ش به هه مان شیوه: ﴿وَبَشِّرْهُ بِإِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ﴾.

۱۹- ﴿وَبَشِّرْهُ بِإِسْحَاقَ﴾، پیت و پیزیشان خسته سه رخی (نبراهیم علیهما السلام) و سه ر نیسحاقیش، واته: به ره که تدارمان کردن، به ره همدارمان کردن، که ته مه نه که یان پر به ره که ت بن، هه روها وه چه ی باشیان لئ په یدابین، ده نگ و باس و خواسی په یامی خواش، که ده یگه یه نن، به نیو خه لکدا باش بلاو بیته وه.

نه وه وک خو یان، به و جو ره ن.

۲۰- ﴿وَمِن دُرَّتَيْهِمَا نَحْنُ وَاللَّهُ لَنَفِيهِ مُبِرٌّ﴾، هه روها له وه چه که شیان، (وه چه ی نبراهیم و نیسحاق (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)) هه م چاکه کار ده بن و، هه م سته مکار له نفسی خویشی، زور روون و ناشکرایه (که سته م له خو ی ده کات).

نه مه ناگادار کردنه وه یه بو نه وه که پیسی و پاکسی، چاکسی و خراپسی، به پتی په چه له ک و نه سه ب نین، یانی: کچ و کوری پیغهمبه ران هه ر چاک بن و، کچ و کوری بابایه کی سته مکارو کافر، هه ر خراپ بن، یان که سیک که چاکه، کچ و کوره کانی چاک بن و، نه گه ر خراپه، کورو کچه کانی خراپ بن، مه رج نیه واین، نه وده تا خوا ده فهرموی: له وه چه ی نبراهیم و نیسحاق (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، هه م چاکه کار هه یه، هه م که سیک که سته م له خو ی ده کات و زور ناشکراشه، سته مه که ی له خو ی ناشکرایه، یا خود سته م له خو کردنه که ی، که سته می له خو ی کرده، ناشکراو روونه، هیچ مشتومرو بگروه به رده هه لناگری.

ڪورته باسنيڪ له بارهي

نهو ڪورههه ڪه ويسٽراوه سهربيردرئ

زانايان زور لهو بارهوه مشتومريان بووهو، ٿيسٽاش لهگه لدا بي نهو مشتومه هه رهيه، دياره له تهفسيره كاندا له زير ناوونيشاني: (أَيْهَمَّا الذَّبِيحُ؟ إِسْحَاقُ أَوْ إِسْمَاعِيلَ) ڪاميان ويسٽرون سهربيردرين، ٿيسحاق يان ٿيسماعيل؟ (ذَّبِيحُ) ياني: (مَذْبُوح) سهربيردراو واته: ڪه ويسٽراوه بڪريته سهربيردراو، تهگه رنا دياره ٿيسماعيليش سهرنه بپر دراوه، واته: ڪاميان ويسٽراوه سهربيردرئ و، هيتراوه ته سهر سهريان؟ وه ڪوتم: زانايان لهو بارهوه زور قسه يان ڪردوه، نهوهي جيتي سهرسورمانه هه ڪام له (الطبري والشوكاني ومحمد الطاهر بن عاشور) و ژماره يه ڪ له روونگه رهواني بهرجهه ستهي فورٿان، نهو راپه يان زال ڪردوه، يان به لاي ڪمهوه ڪوٽوويانه: راپه ڪان، به لگه ڪان يان به ڪسانن، يان نهوه يان زال ڪردوه ڪه نهوهي ويسٽراوه سهربيردرئ، ٿيسحاق بووه!

به لام بويه ده ٿيم: بو من جيتي سهرسورمانه، چونڪه زور لهو بابتهم ڪوٽيوه تهوهو، ڪاتي خوڻي له گيرانهوهي به سهراهي ٿيبراهيم (عليه السلام) له ڪاتي تهفسير ڪردني سوڙه تي (ابراهيم) دا باسم ڪردوه، پيشم وايه نهو شهش به لگانهي ٿيسٽا ده يان خه مه پوو، به لگه ي مشتومر نه هيلن و، به ڪلايڪه رهوهو، هه ٿي پرن، له سهر نهوه ڪه: نهوهي ويسٽراوه سهربيردرئ، ٿيسماعيل بووه، نه ڪ ٿيسحاق سهلات و سهلامي خوا له سهر هه ردو ڪيان بي، پيش و انيش له سهر بابيان بي (خليل الله ٿيبراهيم عليه السلام)، لهو بارهوه شهش به لگان دٽمهوه:

۱- دواي نهوهي ٿيبراهيم فهرمووي: ﴿ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَبِّحْهُ ﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿﴾، خوا ده فهرمووي: ﴿ فَتَنَّتْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴾، موژده مان پيدا به ڪورنڪي

هیدی و مه‌ند، به‌لام نه‌گهر ته‌ماشا بکه‌ین، بو نیسحاق علیه‌السلام، خوا تعالی له سوپرتی (الذاریات) دا ده‌فرموی: ﴿قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشِّرْهُ بِعَلَمِ رَبِّهِ﴾ (فریشته‌کان) گوتیان: مه‌ترس و موژده‌یان پندا به مندالتکی زانا، واته: نیسحاق علیه‌السلام به زانیاری مدح کراوه، به‌لام نیسماعیل علیه‌السلام به هیدی و مه‌ندی، نجا نه‌وه مانای وانیه که نیسماعیلش زانیاری نه‌بووه، نیسحاقش هیدی و مه‌ند نه‌بووه، به‌لام نه‌وه لو‌تسته‌ی که زیاتر له نیسماعیلدا به‌رجه‌سته بووه، بریتی بووه له هیدی و مه‌ندی و خو‌راگری، نه‌وش که له نیسحاقدا به‌رجه‌سته بووه، بریتی بووه له زانیاری، نه‌گهرنا پیغه‌مبه‌ران عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ خاوه‌نی هم‌وو به‌هاو نه‌ده‌ب و، ره‌وشته جوانه‌کان بوون.

مه‌به‌ست لیره‌دا نه‌وه‌یه که ده‌فرموی: ﴿فَبَشِّرْهُ بِعَلَمِ رَبِّهِ﴾ الصافات، نه‌مه جیا‌به له‌وه‌ی که ده‌فرموی: ﴿وَبَشِّرْهُ بِعَلَمِ رَبِّهِ﴾ الذاریات، نه‌وه‌ی (علیم)ه، نیسحاقه علیه‌السلام، که له سوپرتی (الذاریات) دا نه‌وه زور روونه، چونکه له سوپرتی (الذاریات) دا باس باسی ساره خاتوونه، نایه‌ته‌کان به‌م شیوه‌به‌ن، که خوا ده‌فرموی: ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ صَيْبِ الْكَرِيمِ﴾ ﴿إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَمًا قَالَ سَلَمٌ قَوْمٌ مُّسْكِرُونَ﴾ ﴿فَرَأَى إِلَهَ أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ﴾ ﴿فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ﴾ ﴿فَأَوْحَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشِّرْهُ بِعَلَمِ رَبِّهِ﴾ ﴿فَأَقْبَلَتْ أَمْرَاتُهُ فِي صَرَّرَ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ﴾ ﴿قَالُوا كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ﴾ الذاریات.

که لیره‌دا ده‌فرموی: ﴿فَأَقْبَلَتْ أَمْرَاتُهُ فِي صَرَّرَ﴾، هاوسه‌ره‌که‌ی هات، نافرته‌ته‌که‌ی هات به‌هاوار کردنه‌وه، (فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ: إني عجوز عقيم)، له‌ده‌م و چاوی خویدا (وه‌ک سه‌رسوپمان و سه‌رسامی ده‌ربرین) گوتی: من پیره‌ژنیکی نه‌زوک‌م.

نجا نه‌وه‌ی که که‌وتوته‌ته‌مه‌نه‌وه‌وه نه‌زوک بووه، ساره بووه، نه‌گهرنا هاجهر که‌نیزه‌کینک بووه، که پادشای میسر داویه‌تی به‌نیبراهیم علیه‌السلام گهنجیش بووه، که‌واته: نه‌مه ساره خاتوون بووه، نه‌وه‌ش که موژده‌ی پیدراوه به‌کورنکی زانا،

که ئیبراهیم بووه، لهو ساره خاتوونه بووه، که گو توویه تی: من پیره ژنی نه زۆکم (ینی عجوز عقیم)!

ههروهها له سوورده تی (هود)یشدا که پیشتر تفسیرمان کردوه هاتوه:
 ﴿وَأَمْرًا أَنَّهُ قَائِمَةٌ فَضَجَّكَتْ فَنَسَّتْ نَهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴿٦١﴾ قَالَتْ يَتُوبَلَىٰ ۗ أَلِدُ
 وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلٌ شَيْعًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٦٢﴾﴾، واته: ژنه که ی وه ستابوو،
 یتکه نی، یتمهش موژده مان پێدا به ئیسحاق و، له دوا ی ئیسحاقیش به عقووب
 (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) (واته: ئیسحاق ده مین، تاکو به عقووبیشی ده بن) {
 ئافرده ته که گوتی: هه ی هاوار بو من! نایا من مندالم ده بن له حالیکدا که
 من پیره ژنم که وتووومه ته مه نه ده؟ نه مهش هاوسه ره که مه نه ویش پیر بووه؟
 به پراستی نه مه شتیکی سه پیره!

نجا بێگومان نه مه یان کاتیک بووه که فریشته کان چوون قهومی لووو
 بغهوتین، نهوکاته موژده دراوه به ئیبراهیم که ئیسحاقیان ده بن، نه وهش
 دوا ی ماویه ک له وه بووه که چوونه شام، به لام یه که م کوری ئیبراهیم (ص)،
 ئیسماعیل بووه (ص)، له (پهیمانی کۆن) دا ده لئ: تاکه کوره که ی خۆت سه بره،
 هه ره له (پهیمانی کۆن) دا ده لئ: ئیسماعیل گالته ی به ئیسحاق (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ
 وَالسَّلَامُ)، کردوه، نه وهش هوکاری دوورخسته وه ی ئیبراهیم بووه بو هاجه رو
 ئیسماعیلی کوری^(١).

٢- له سوورده تی (الصافات) دا ده فه رموی: ﴿وَنَسَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٣٣﴾﴾،
 دوا ی نه وه ی باسی نه وه ده کات: موژده ی کوریک هیدی و مهنیدی دراوه تی، که واته:
 نه وه ی که دواتر موژده ی پێدراوه که ئیسحاقه، جیا بووه له وه ی، پیشتر موژده ی پێدراوه،
 که ئیسماعیله.

(١) بېروانه: التفسیر التطبیقی للکتاب المقدس، العهد القديم، سفر التکوین، الإصحاح: ٢١، ص ٥٦،
 که نه مه ده فه که یه تی: (ولات سارة أن ابن هاجر المصرية الذي أنجبتة لإبراهيم يسخر من
 ابنها إسحاق، فقالت لإبراهيم: اطرد هذه الجارية وابنها...).

۳- ئەو ھى لە تەورات دەپھتېم، ئەمە دەفەكە يەتى: {خُذْ ابْنَكَ وَحِيدَكَ الَّذِي تُحِبُّهُ إِسْحَاقُ
وَأَذْهَبْ إِلَى الْأَرْضِ الْمَرْيَا} ^(۱) واتە: كۆرەكەت تاقانەكەت كە زۆرت خۆشەدەوى ئىسحاق،
بىە بۆ سەر زەمىنى مەريا.

ئەمە بېگومان لەو دەستكار يېكردن و گۆر يانە يە كە لە پەيمانى كۇندا كراو،
چونكە ئەو كاتە تاكە كۆرەكەي ئىبراھىم عليه السلام بريتى بوو لە ئىسماعيل. ھەر
ئىسماعىلى ھەبوو، ئەگەرنا دوايى كە ئىسحاقيان پەيدا بوو، ئىسماعىلىشيان
ھەبوو واتە: تاقانە ئىسماعيل بوو، كە واتە: ناگونجى بگوتريتە ئىسحاق (ابنك
وَحِيدَكَ)، بەلام ئەوان ريك لە جىتى ئىسماعيل، ئىسحاقيان داناو، چونكە ھەر
لە (پەيمانى كۇن) دا دەلتى: ئىسماعيل گالتەي بە ئىسحاق كرددو، ەك پىشتىرش
ھىنامان، بېگومانىش - ئەگەر راست بى - كورى گەورە گالتە بە ھى گچكە
دەكات!

۴- ھەندىك رىوايەت ھەن لەبارەي ھىكمەتى وردە بەرد ھاويشتەكان، كە ئەگەر
لە رووى سەنەدىشەو تەواو جىتى دۇنيايى نەبن، بەلام ديارە ئەو رىوايەتانە لە خۆو
نەھاتوون، نە يەكەو نە دووو نە سىيە، پوختەكەشيان ئەو يە: كە لە لاي ئەو ھى
تېستا پىتى دەلئىن: جەمپەي گەورەتر (الجمرە الكبرى) ئىبلىس ھاتۆتە پىتش ئىبراھىم
عليه السلام لە شىو ھى پياوئىكداو گوتوو يەتى: چۆن ئەو كۆرەي خۆت سەردەبىرى؟ ئەويش
ھەوت وردەك بەردى پىداداون، دوايى لە لاي جەمپەي نىوەرەست (الجمرە الوسطى)
دووبارە ھاتۆتە پىشى، ھەوتى دىكەي پىداداون، لە لاي جەمپەي گچكەتر (الجمرە
الصغرى) دووبارە ھاتۆتە پىشى، ھەوتى دىكەي پىداداون، چونكە جەمپەي گەورەتر
دەكەوتتە لاي مەككە، ئنجا ھى نىوەرەست لە نىواندایەو، ھى گچكەتر دەكەوتتە لاي
مىنا، ئنجا ئەو وردەك بەرد ھاويشتانە، دەلئىن: لەو شوتانەدا بوو، كە ئىبلىس ھاتۆتە
پىتش ئىبراھىم عليه السلام.

له هه ندىك ږيوايه تان دا ده لى: له لای جه مږه ی گه وره تر هاتۆته پىش ئیبراھیم عليه السلام، له لای هى نىوه نجیى، هاتۆته پىش هاجه رو، له لای جه مږه ی گچكه ش هاتۆته پىش ئیسماعیل عليه السلام و، هه رسیكیان به كى حهوت وردكه به ردىان پىداداون، بۆیه تيمه ش ئیستا نه و هه لویسته ی نه وان دووباره ده كه پینه وه، كه تيمه ش ده بى قسه كردنى شه يتان ره فز بگه یين، له كاتىكدا ده په وى ږى به ندایه تیمان بۆ خوا لى بگړى.

٥- له سوره تى (هود) دا كه پىش تریش خویندمانه وه خوا ده فه رموى: ﴿فَبَشِّرْهُمَا بِإِسْحَاقَ وَإِينَ وَإِزْرًا إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ﴾ (٧١)، واته: موژده مان دا به هاوسه رى ئیبراھیم، به ئیسحاق و له دواى ئیسحاقیش موژده ی به عقوویشمان پىدا، واته: كه ئیسحاق به عقوویشى ده بى، نجا ته گه ر ئه وه ی كه وىستراوه سه بربردږى، ئیسحاق بووايه، نه و كاته فه رمان كردن به سه بربرى ئیسحاق، شتىكى ږووكه شى ده بوو، یانى: نه و كاته ئیبراھیم عليه السلام ده یزانی كه به جیددی نیه و، نه و كاته ش به تافىكردنه وه دانه دنرا، هه روه ها ساره خاتوونیش ده یزانی كه هه روا شتىكى ږووكه شیه و، ئیسحاقیش هه ر وایده زانى، وه ك هه ندىك خه لكى سه رلئىشتاوا له كوردو غه برى كورد، به حىساب خۇيان پى به ره حمتره له خوا (پاكى بۆ خوا)، ده لىن: نه وه هه ر سىنارىۆ بووه، نه گه رنا خوا له وه به ره حمتره، فه رمان به پىغه مبه رىكى خۆى بكات، كورږكى خۆى سه برږى!! نه وان ه كه وتوونه ته ژر كارىگه رى سىكۆلارىزم و لىبرالىزم و كاپىتالىزم و، نه و شته نىزم دارانه، نه و كه وتنه ژر كارىگه ریه ش، بۆته په رده ده كه له به رده میاندا، كه وه ك پىویست له نه ئىتیه كانى شه رىعت و به ندایه تى بۆ خوا حالى نه بن، وا ده زانن، ژيان به س نه م ژيانه یه! به لآم نه م ژيانه شوئى تىدا تافىكرانه وه به، خواش عليه السلام ئیبراھیمى به وه تافىكردۆته وه: فه رموو ده بى بچیه نىو ناگرى سوور، نجا نه وه به پى پى پىودانگى نه و جوړه كه سانه بى، ده لىن: ئیبراھیم نه ده بوو، بچىته نىو ناگر، چۆن ده بى نىسان خۆى به رىته نىو ناگرى سوور: ﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾ (١٧٤) البقره، به لآم نا! نه وه ی خوا عليه السلام به بنده كانى پى تافىك ده كاته وه، خوا خوايه، جارى وايه فه رمانى خوا له عه قلى تۆوه ده چى و، جارى وايه له عه قلى تۆوه ناچى، به لآم به ندایه تى بۆ خوا یانى: تۆ عه قلى و دل، كه نىنونه و بوونت

همووی ته سلیمی فرمانی خوا بکهی، دوی نه وهی که دنیا بووی نه وه فرمانی خواهی،
ته او دهبی ده مارت تیدا نه جوولی و، مووت لی نه له خستی، له به ردهم فرمانی خوا دا.

نجا نه گهر نه وهی که ویستراوه سه ربیری، نيسحاق بووايه، له حالیکدا پيش
نه وهی نيسحاق له دايك بن، خوا موژدهی داوه به هاوسه ری نیراهیم عليه السلام
نيسحاق به عقوبيشی دهبی، مانای وایه ده یانزانی که نيسحاق سه رنابردری،
که واته: نه وه شتیکی رواله تی و رووکه شی دهبوو، که هی تراوه ته سه سه ربیران،
به لأم نيسماعيل عليه السلام خوا عليه السلام هر نه وه ندهی به نیراهیم فرمووه: فَبَشِّرْهُ
يُغْلِقِ حَلِيمٍ، واته: نيسماعيل ده بیته می ردمند الیک، هی دی و مهند دهبی، به لأم
نه یغه رموه: دواتر ده بیته پیاو، بویه نه گهری هه بووه، سه ربیردري و، هر به
می ردمند ایی، ته مه نه که ی کو تایی بی.

۶- نه م ریوايه ته که له پروی سه نه ده وه بیته ره، له وباروه هاتوه: إِن عَن مُعَاوِيَةَ عليه السلام: كُنَّا
عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ عليه السلام فَأَتَاهُ الْأَعْرَابِيُّ ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، خَلَفْتُ الْبِلَادَ يَابَسَةً، وَالْمَاءَ يَابَسًا،
هَلَكَ الْمَالُ وَضَاعَ الْعِيَالُ، فَعُدْ عَلَيَّ يَا أَقَاءَ اللَّهِ عَلَيْكَ يَا ابْنَ الدَّبِيحَيْنِ! فَتَسَبَّمَ رَسُولُ اللَّهِ عليه السلام
وَلَمْ يُنْكِرْ عَلَيْهِ (أخرجه الحاكم في المستدرک ۴۰۳۶، تعليق الذهبي في التلخيص: إِسْنَادُهُ وَاهٍ).

واته: موعاويه عليه السلام ده لی: تیمه له خزمهت پیغه مبه ری خوا عليه السلام دانیشتبووین
به کیک له عه ره به خیله کییه کان هات بو لای پیغه مبه ره عليه السلام گوتی: نه ی پیغه مبه ری
خوا! ولاتم جیهیشت وشک و برینگ بوو ناویش وشک بووه، مال فه وتاو خیزان
زایه بوو، نجا نه ی کو ری دوو سه سه بر اوه کان! له وهی خوا پییداوی، هاوکاریم
بکه! پیغه مبه ری خواش زه رده خه نه ی کردو نکوولی لینه کرد.

واته: نکوولی نه کرد که کو ری دوو پیاوه هی تراوه سه سه برانه که بی، که
نيسماعيل و (عبدالله) باوکیه تی.

له (سیره ابن هشام) دا، که له نینو نيسحاقی وه رگرتوه و، خو شی زیاده ی
خستوته سه ری، نه و به سه ره اته به ته فصلی دینتی، که عه بدو ملوته لیب نه زر

ده کات، کاتیک بیر زهمزدم لیدهدات، هه لبه ته ئاوی زهمزدم هه ره هه بووه، به لام په نهانکراوه و کوئر کراوه ته وهو، ئه ویش ددیوه و بیگانه بیریک، دواي ئه وهی چهن جاریک خهون ده بینئ و پئی ده گوئری: ئه و بیره لیداته وه، ئیدی سه رچاوهی زهمزدمی هه لکه ندوه و، نه زری له سه رخوی کردوه نه ک بو ئاوه که، به لکو گوئوه تی: خوایه! نه گه ره ده (١٠) کوئانم بدیه، بو ئه وهی بهرگرم لئ بکن، پشت و قوهت بن بؤم، به کئیکان بو تو سه رده برم، ئنجا دیاره عه بدولوته لیب ده کوپی ده بن، بابی پیغهمبه ره موحه ممه د ﷺ که عه بدوللایه، کوپی گچکه ی بووه، به زوریش وایه که کوپی گچکه خۆشه وئستریشه، له بهر ئه وهی پیوئستی به ره چاوکردن هه یه، که کوپه کانی ده بن، دیاره دبی وه فا به نه زرده کی خوی بکات، تیروپشک ده کات، عه بدوللا ده رده چئ، جاریک، سن جارن، هه ندیکان ده لئین: ده جارن هه ره ده که وئته سه ره ئه و، ئه ویش راولئز ده کات که مولزهمه به وهی ئه و کوپه سه ربپی و زوریشی خۆشه ده وئ؟ ریش سبیه کانی قوره یش ده لئین: نه خیر! بوئ هه یه که هه ر جاریک له تیروپشکا که وته سه ره عه بدوللا، ده (١٠) حوشرانی له جیاتی سه ربپی، ئیدی جاری به که م ده حوشر، جاری دووه م ده، هه تا ده گاته سه د حوشر، سه رنه جام عه بدولوته لیب سه د (١٠٠) حوشری ده که ونه سه ره و، سه ریان ده بری، وه ک به لاگیره وه و قه ره بوو بو عه بدوللا، حالی عه بدوللا به و شئوه یه بووه^(١).

ئیسماعیلش کاتی خوی که خوا هئناویه ته سه ره سه بران، خوا ناژه لئیکی گه وری مه زنی کردۆته به لاگیری، مانای وایه پیغهمبه ری تیمه موحه ممه د ﷺ هه م باپیره گه وری ئیسماعیل عليه السلام هئراوه ته سه ره سه بران، هه م عه بدوللای بابیشی هئراوه ته سه ره سه بران، بوئشه که پیگوتراوه: (ابنُ الذُّبَيْهِن) کوپی دوو سه ربپراوه کان واته: کوپی ئه و دوو پیاوهی که هئندراونه سه ره سه بران، قسه یه کی راست و به جئ بووه، ئه مه ش به سه ره ئیسماعیلدا ده چه سپئ،

(١) بروانه: السیره النبویه لابن هشام، ج ١ ص ٨٠-٨٢، دار ابن الهیثم، ط ٢٠٠٦ م.

چونکہ پیغمبہری تيمہ ﷺ دہ چتہ وہ سہر نيسماعيل، نہ کہ نيسحاق، ننجا کاتيک پیغمبہری خاتم ﷺ دہ بیتہ کوری دوو سہر پراوہ کہ، ئەو دوو پساوہی کہ هترو نوتہ سہر سہر پراو و نہتہی سہر پراو نئ هیندراوہ، کہ یه کیان عہدو لایہو، ئەوی دیکہ ش دەبئ نيسماعيل بئ، ئەوہش بە لگہ یه کی دیکہ یه.

واش هہست دە کہم توژہ رەوانی قورن، پوو نکه رەوانی قورن، هہندیکیان زور کہ و تونہ ژور کاریگه ریی نيسرائیلیات و قسہ کانی ئەهلی کتیبہ و، لہ حالیکدا کہ پیغمبہر ﷺ فەر موو یه تی: { لَا تُصَدُّوا أَهْلَ الْكِتَابِ وَلَا تُكَدُّبُوهُمْ } (آخر جہ البخاری: ۴۲۱۵)، واتہ: خاوەن کتیبہ کان بە راست دامه نین و بە درویشیان دامه نین، بە راستیان دامه نین نہوہک درو بکەن و، بە درویشیان دامه نین نہوہک راست بکەن، ییگومان لہ شتیکدا کہ بو تيمہ نادیار بئ، بە لام لہ شتیکدا کہ لہ گەل قورن دا تیکبگیری و، لہ گەل عەقل و واقعیدا تیکبگیری و، لہ گەل زانستدا تیکبگیری، بە تەنکید دەبئ بە درویان دابنئین.

هہست دە کہم بە تايهت (محمد الطاهر بن عاشور) پەحمەتی خوا ی لئ بئ، زور کارتیکراو بووہ بە (پهیمانی کۆن)، وەک پیشتریش باسم کردوہو تیتاش باسی دە کہم، کہ هہندیک شت پێک لہ (پهیمانی کۆن) هوه دینئ، دەست و پتی خوئی پئ دەبەستت و، تايهتەکان وا تەفسیر دەکات کہ لہ گەل نہوہی (پهیمانی کۆن) دا بگونجئ، وەک (پهیمانی کۆن) وەحیی دابە زیزاو (الوحی المنزل) ی خوا بئ و، پاریزراو بئ و دەسکاری نہ کرابئ! لہ حالیکدا خوا هەوالئ پنداوین: ﴿يَحْمِلُونَ الْكَلِمَةَ عَنْ مَوَاضِعِهِ﴾ (المائدة، وشەکان لہ شوینی خویان لادەدەن، هەرودها خوا هەوالئ پنداوین: ﴿وَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ﴾ (المائدة، بەشیک لہوہی کہ پئ ناموزگاریی کرابوون لہ بیران کرد، هہندیکیان خویان گۆرییان و، هہندیکیان فەرامۆش کردوہ، هەر دیاریشە تەورات بەشیکی (پهیمانی کۆن) ه، چونکہ پهیمانی کۆن سی و نو (۳۹) سیفره

واتە: سی و نو کتیبە، پینج سیفری تەورات پیکدینن^(١)، ھەر دیارە کہ چۆن کۆکراوە تەووە، چۆن جوولە کہ کان کاتی خووی دەر بەدەر کراون و، ھەم لە سەردەمی کلدانییە کان و ئاشوورییە کان دا، بوختەنە صر لە فەلەستینە و ھیناوانی و، ئاوارە ی عیراق و ولاتانی دیکە بوون، ئنجا نوسخە ی ئەصلی تەورات لە بەر دەستدا نەماوە، ئەو کتیبانە ی دیکە ش کہ خراونە گەل تەورات، ھەر کہ سیک بیانخوینتەو، کہ من بە وردی پەیمانێ کۆنم دیراسە کردووە، ھەلمسەنگاندووە، لە کتیبی پینجەمی مەوسووعە ی: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله) کہ تەرخانم کردووە بۆ ھەلسەنگاندنی کتیبەکانی خوا، لەویدا (پەیمانێ کۆن) م بە تەوراتیەو، بە ئینجیلیەو، بە زەبووریەو، بە ئەناشیدی سولیمانیەو، ھەلسەنگاندووە، ھەر کہ سیک تەماشای بکات، زۆر چاک دُنیا دەبێ کہ ناگونجێ ئەو کتیبانە وەحیی خوای پەرورەدگار بن، بەلێ پەنگە لە چەند شویتیک وەحیی خوایان تیدا بێ، بە تاییەتی لە پینج سیفرەکاندا، بەلام بە ئەنکید دەسکاری زۆریش کراون.

(١) پینج سیفرە کہ ئەمانەن: ١- سفر التکوین، ٢- سفر الخروج، ٣- سفر اللاویین، ٤- سفر العدد، ٥- سفر التثنیة.

✱ دەرسي پښجهم ✱

بیناسه ی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان له سی و پینج (۳۵) نایهت پیکدی: (۱۱۴ - ۱۴۸) و، بهسه رهاتی پینج له پیغهمبه رانی پایه به رزی خوی گرتوته خو، که: (مووسا و هاروونی برای و، نیلیاس و لوط و یونوس) ن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، نایهته کانیش بهم جوړه بهسه ریاندا دابهش بوون:

مووسا و هاروونی برای (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ): نو (۹) نایهت.

نیلیاس عَلَيْهِ السَّلَام: ده (۱۰) نایهت.

لوط عَلَيْهِ السَّلَام: شهش (۶) نایهت.

یونوس عَلَيْهِ السَّلَام: ده (۱۰) نایهت.

هه لبه ته هه ركام له م بهسه رهاتانه، زور به بوختی و گوشاوی خراونه پروو، له بهر نه وهی هه موویان جگه له نیلیاس که له رابردوودا، ته نیا ناوی هینراوه، له چهند سووره تیکی پیتشتردا، بهسه رهاته کانیان خراونه پروو.

﴿وَلَقَدْ مَكَّنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١١٤﴾ وَجَعَلْنَاهُمَا قَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَاهُمْ فَاكْفَلْنَاهُمْ الْقَتْلِيْنَ ﴿١١٦﴾ وَءَاتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُنْتَبِهَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرَةِ ﴿١١٩﴾ سَلَّمْنَا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾ إِنَّمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾ وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ﴿١٢٥﴾ اللَّهُ رَبُّكُمْ رَبَّ آبَائِكُمْ الْأَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾ فَكذبوه فإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٢٨﴾﴾

﴿۱۲۸﴾ وَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿۱۲۹﴾ سَلَّمْ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿۱۳۰﴾ إِذْ كَذَّبَكَ الْجَحِيمُ ﴿۱۳۱﴾ إِنَّهُمْ
 مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۳۲﴾ وَإِذْ لُوطًا لَمَّا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۱۳۳﴾ إِذْ جَاءَتْهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿۱۳۴﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي
 الْفَلْحِينَ ﴿۱۳۵﴾ ثُمَّ دَمَرْنَا الْآخِرِينَ ﴿۱۳۶﴾ وَإِذْ كُنْتُمْ لَكُمْ عَلَيْهِمْ مُصِيبِينَ ﴿۱۳۷﴾ وَيَأْتِلُ أَفلاكُ تَفَلُّوتُ
 ﴿۱۳۸﴾ وَإِنَّ يُوسُفَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۱۳۹﴾ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿۱۴۰﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿۱۴۱﴾
 فَالْقَمَرَ الْحُوتَ وَهُوَ مُدِيمٌ ﴿۱۴۲﴾ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿۱۴۳﴾ لَلَّيْتُ فِي بَطْنِهِ إِنْ يَوْمَ
 يُعْتَبُونَ ﴿۱۴۴﴾ فَبَدَّلْنَاهُ بِالْأَعْرَابِ وَهُوَ سَوِيءٌ ﴿۱۴۵﴾ وَأَبَدْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّنْ بَطْنِ يَافِثٍ ﴿۱۴۶﴾ وَأَرْسَلْنَاهُ
 إِلَىٰ مِائَةِ آلٍ أَوْ يُزِيدُوكَ ﴿۱۴۷﴾ فَتَأَمَّنُوا فَمَرَّعْتَهُمْ إِلَىٰ جِئٍ ﴿۱۴۸﴾

مانای ده قواو ده قی نابه تہکان

بہ دنیابیشہوہ (تیمہ) چاکہ مان لہ گہ ل مووسا و ہاروون دا کرد (کہ)
 کردمانہ پتغہ مہر) ﴿۱۲۸﴾ خویان و گہ لہ کہ شیامان لہ خہم و بہ ژارہیہ کی مہزن
 قوتار کرد ﴿۱۲۹﴾ پشتگیریشمان کردن (لہ بہ رانبہر فیرعہون و دارو دہستہ کہیدا)
 و، ہہر نہوان زال و سہر کہوتوو بوون (لہ سہرہ تا تاکو نہجام) ﴿۱۳۰﴾ کتیبہ زور
 پوشنہ کہ شمان پییان دا ﴿۱۳۱﴾ خستیشماننہ سہر راستہ ری ﴿۱۳۲﴾ لہ نیو گہ لانی
 دیکہ ش دا (بلوامان کردہوہو) بوایمان جیہتشت (ستایش و مہدحی زور) ﴿۱۳۳﴾
 سہلام لہ سہر مووسا و ہاروون بی ﴿۱۳۴﴾ تیمہ بہ مجورہ پاداشتی چاکہ کاران
 دہدہ بنہوہ ﴿۱۳۵﴾ بیگومان نہوان لہ بندہ بروادارہ کامان بوون ﴿۱۳۶﴾ ہہروہا
 نیلیاسیش لہ نیردراوان (ی خوا) بوو ﴿۱۳۷﴾ کاتیک بہ کومہ لگای خوی گوت:
 نایا پارتیز (لہ خواو سزابہ کہی) ناکہن! ﴿۱۳۸﴾ نایا لہ بہعل دہ پارینہوہو، واز
 دینن لہ (لی پارانہوہو پہرستنی) باشترینی بہ دیہینہران؟ ﴿۱۳۹﴾ خوا پہروہردگاری
 خوتان و باب و باپیرانی بہ کہمتان؟ ﴿۱۴۰﴾ کہ چی (خہ لکہ کہی) بہ درویان

داناو، به دنیایش نهوان (بو دوزهخ) ناماده کراو دهبن ﴿۱۲۷﴾ بیجگه له بهنده ساغکراوهو هه لبارده کانی خوا ﴿۱۲۸﴾ له نیو گهلانی دیکه شدا (بلاومان کردهوهو) بویمان جیهیتشت (ستایش و مهدحی زور) ﴿۱۲۹﴾ سهلام له نیلیاسین بی ﴿۱۳۰﴾ تیمه به مجوره پاداشتی چاکه کاران دهدهینهوه ﴿۱۳۱﴾ بیگومان نهو (نیلیاس) له برواداران بوو ﴿۱۳۲﴾ ههروهها لووطیش له نیردراوان (ی خوا) بوو ﴿۱۳۳﴾ یاد بکوهه! کاتیک خوئی و تیکرای خیزانه کهیمان (له سزای خوا که بو خه لکه کهی هات) دهر بازکرد ﴿۱۳۴﴾ بیجگه له پیره ژنیک له فهوتوان (و به جیماوان له سزادا) ﴿۱۳۵﴾ دوابی نهوانی دیکه مان ویران کردن (و له نیو بردن) بیگومان نیوهش (نهی خه لکی مه ککهو دهوروبه ری! له کاتی سه فهر کردنتاندا به رهو شام) به یانیان به لا (ی شاره ویرانکراوه کان) یاندا گوزهر ده کهن ﴿۱۳۶﴾ ههروهها به شهویش، نایا نافامن (تاکو پهنیدیان لیوه برگرن)؟ ﴿۱۳۷﴾ ههروهها یونوسیش له نیردراوان (ی خوا) بوو ﴿۱۳۸﴾ یاد بکوهه! کاتیک (له خه لکه کهی تووره بوو و لییان) دوور کهوتهوه به رهو که شتییه پره که (و سواری بوو) ﴿۱۳۹﴾ نجا (قورعی کیتشا) (له گه ل سوار بووانی که شتییه که دا، چونکه باره کهی قورس بوو، داخو کئی لیی دابه زینری؟) به لام له دؤراوان بوو (تیروپشکه که به زانی وی بوو) ﴿۱۴۰﴾ (سه ره نجام فریدرایه دهریای) به کسه نه ههنگ قووتی دا، له کاتیکدا له وانه بوو که شیایو ره خنهو لۆمن ﴿۱۴۱﴾ نجا نه گهر له (خوا) به پاککران نه بووایه (له سکی نه ههنگه که دا) ﴿۱۴۲﴾ هه تا نهو رۆژی (مردووان) تینیدا زیندوو ده کرینه وه، له سکیدا ده مایه وه ﴿۱۴۳﴾ نجا فریماندا به پرووته نیک له حالیکدا که نه ساغ بوو ﴿۱۴۴﴾ برکه کوله که به کیشمان له سه ر رواند ﴿۱۴۵﴾ (پاش چاکبونه وهی) ناردیشمان بو لای (خه لکیک) سه ده هه زار، یان زیاتریش بوون ﴿۱۴۶﴾ نهوانیش بریایان هیناو، تیمه ش تاکو ماوهیه ک (که ژیانی دنیا یانه) به هره مه ندمان کردن (له ژیان و گوزهران) ﴿۱۴۷﴾.

شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان

(مَنْكَأ): چاکه‌مان کرد، (الْمِنَّةُ: النُّعْمَةُ الثَّقِيلَةُ)، (مِنَّة) واته: چاکه‌یه‌کی قورس، (مَنْ عَلَى فُلَانٍ: أَلْقَلَهُ بِالنُّعْمَةِ) واته: به چاکه له‌گه‌ل کردن، باری سه‌رشانی گران کردوه.

(الْمَسْتَبِينَ): (بَانَ وَاسْتَبَانَ وَتَبَيَّنَ: وَضَحَ)، (الْمُسْتَبِينُ: الْبَيِّنُ شَدِيدُ الْبَيَانِ)، وشه‌ی (بَانَ وَاسْتَبَانَ وَتَبَيَّنَ) هه‌رسیکیان یانی: ناشکرابوو، روون بووو، (الْمُسْتَبِينِ) واته: روونتیکی زۆر روون، ناشکراهه‌کی زۆر ناشکرا.

(بَعَلًا): (الْبُعْلُ: الذَّكْرُ مِنَ الزُّوجَيْنِ)، (بُعِلَ): به مانای تیر دێ، واته: نه‌وه‌ی تیره له جووته‌کان، له دوو هاوسه‌ره‌که که ژن ومیردن، (بُعِلَ) یانی: میرد، به (بُعُولَةٌ) کۆ ده‌کرتیه‌وه، هه‌وره‌ها (بُعِلَ: كُلُّ مُسْتَعْلٍ عَلَى غَيْرِهِ) به هه‌ر خۆ به‌رزکه‌ره‌وه‌یه‌که به‌سه‌ر غه‌یری خۆیدا، ده‌گوتری، به‌لام دياره تیره ناو بووه بۆ سه‌نه‌میک، که قه‌ومه‌که‌ی ئیلیاس عليه السلام، په‌رستووایانه.

(عَجْرًا): (الْعَجْرُ: سَمِيَتْ بِذَلِكَ لِعَجْزِهَا عَنْ كَثِيرٍ مِنَ الْأُمُورِ)، (عَجُوز): واته: پیره‌ژن، بۆیه‌ی وای پێ گوتراوه، چونکه‌ گه‌لێک له کاره‌کانی بۆ نه‌نجام نادرین.

(الْمَأْكِينِ): (جَمْعُ غَابِرٍ وَهُوَ الْمَاكِتُ بَعْدَ مُضِيِّ مَا هُوَ مَعَهُ، أَوْ الْبَاقِي مَعَ الْهَالِكِينَ)، (غَابِرٌ): به مانای (مَاكِتٌ) دێ واته: ماوه، دوا‌ی نه‌وه‌ی که نه‌وانه‌ی له‌گه‌لیدا بوون، رو‌یشتن، نه‌و ماوه‌ته‌وه، یاخود به مانای تپه‌ریو دێ (الْمَاضِي مَعَ الدَّاهِيَيْنِ) نه‌وه‌ی له‌گه‌ل نه‌واندا رو‌یشتوه، یانی: وشه‌ی (غَابِرٌ): هه‌م به مانای که‌سێک دێ که ماوه‌ته‌وه، هه‌م به مانای که‌سیکیش دێ که رو‌یشتوه.

دياره به‌ نسه‌بته‌ ژنه‌که‌ی لووطیش عليه السلام هه‌ردوو واتا‌یه‌که‌ راستن، ده‌گونجی بلی: ژنه‌که‌ی مایه‌وه له‌گه‌ل نه‌وانه‌دا که سزا دران، له سزایه‌که‌دا مایه‌وه،

ده شگونچې بلیتی: له گه ل ټه وانه دا که روښتن و ناوا بوون، ټه ویش له گه ل واندا روښت و سه ری ناوا بوو.

(مَرَبًا): (التَّدمِيرُ: إِذْ خَالَ الْهَلَاكِ عَلَى الشَّيْءِ)، (تدمیر) ټه ویه شتیک فو و تاندنی بخریته نیو، یانی: له بهین بردری، ویران کردن و تاخت کردن.

(أَبَقَ): (هَرَبَ)، (أَبَقَ جُمُعُهُ أَبَاق) (أَبَقَ) کویله یه ک که له خاوه نه که ی رایکر دوه، (أَبَاق) کویله رایکر دوه کان.

(فَمَّاهَمَ): (أَيُّ: قَارَعٌ، وَالْمُسَاهَمَةُ: الْمُقَارَعَةُ) (قرعة) تیروپشک، (قارع) قورعی کیتسا.

(الْمُدْحَضِينَ): له تیشکاوان بوو، له دؤراوان بوو، (دَاحِضَةً: بَاطِلَةً، زَائِلَةً، الْمُدْحَضِينَ: الْمَغْلُوبِينَ فِي الْفِرْعَةِ)، (دَاحِضَةً) واته: پووج و روښتوو، نجا (مُدْحَضِينَ) واته: له تیشکاوان، له دؤراوان له تیروپشکه که دا، به زیانی وی ته او بووه.

(فَالنَّقَمَةُ): ده گوتری: (لَقِمْتُ الطَّعَامَ الْقَمَّةُ وَتَلَقَّمْتُهُ) واته: قوومدا، وه ک پارووم لیکرد، ﴿فَالنَّقَمَةُ الْمُرْتُ﴾، واته: نه ههنگ به ده میه وه گرت، وه ک لوقمه یه ک، پاروویه ک، که دواپی باس ده که یین بوچی خوا ﴿نَقَمٌ﴾ نه و ته عبیره ی به کارهیناوه، کاتی خوښی له تفسیری سووږه تی (یونس) دا، له به سه رهات یونوسدا باسماں کرده.

(الْحُرْتُ): (السَّمَكُ الْعَظِيمُ) (حوت) ماسی گه وره، به کوردی نه ههنگی پی ده لین، هه ندی کجار حووتیشی بو به کار دینن.

(مَلِيمٌ): (إِسْمٌ فَاعِلٍ مِنَ الْأَمِّ إِذَا فَعَلَ مَا يُلُومُهُ عَلَيْهِ النَّاسُ، لِأَنَّهُ جَعَلَهُمْ لِأَمِينٍ لَهُ، وَالْمَلِيمُ مُكْتَسِبُ اللَّوْمِ (الْأَمُّ الرَّجُلُ) أَيْ مَا يَلَامُ عَلَيْهِ مِنَ الْأَمْرِ، وَإِنْ لَمْ يَلَمْ، (مَلِيمٌ) ناوی بکه (اسم فاعل) ه له (الأم)، (الأم يُلِيمُ فَهُوَ مَلِيمٌ) که سیک شتیک بکات که خه لک له سه ری په خنه ی لی بگرن، چونکه نه و ایان لی ده کات په خنه ی

لَنْ يَكْرَهُ (مُؤْمِنِينَ) وَاَتَهُ: سهرکونه و په څو په بډا که ر (مُكْتَسِبِ اللُّؤْمِ)، (الْأَمَ الرُّجُلُ) واته: بیاوه که کاریکی کرد لومه و، سهرکونه بکری، نه که ر سهرکونه ش نه کبری له واقعیدا، به لام کاریکی وایکردوه که مایه ی سهرکونه و په څه لیکرته.

(بِالْعَرَاءِ): (الْعَرَاءُ: الْأَرْضُ الْجُرْدَاءُ لَا نَبَاتَ عَلَيْهِ وَلَا شَيْءٌ)، (عَرَاءٌ): واته: سهرزمینیکی پرووته، که مه بهستی پی هر زهوییه که پروه کی لی نه بی و هیچ شتیکی لی نه بی واته: بیابان یا خود دهشت و سارایه کی پرووته.

(تَقَطَّيْنِ): به مانای کووله که دی یان کدو، ده لی: (كُلُّ شَجَرَةٍ لَا تَقُومُ عَلَى سَاقٍ كَالذُّبَابِ وَالْبَطِيخِ وَالْحَنْظَلِ) هر جوړه پروه کیکه که له سهر قهه راناهوستی، به لکو پان ده بیته وه به زهویدا، وه ک کووله که، کاله ک و شووتی و (حَنْظَلٌ) گوژآلک.

مانای گشتی نایه ته کان

سهره تا ده لاین: نه م دهرسه ممان سی و پینج (۳۵) نایه ته و، به سهرهاتی پینج له پیغه مبرانی گرتوته څوی: په که م و دووم: مووسا و هاروونی برای (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، سینه م: نیلیاس عليه السلام، چواره م: لوط عليه السلام، پینجه م: یونوس عليه السلام.

شایانی باسه: تیمه به سهرهاتی مووسا و هاروونی برای و گه له که یان، له گه ل فرعون و داروده سته که بډا، له سووره ته کانی: (الأعراف) و (القصص) دا خستوومانه ته پروو، که به سهرهاتی مووسا و هاروونی برای و به نوو نیسرائیل و، به رانه رهه کانیان، که فرعون و دارو ده سته که یی، له سیزده نالقه دا خستوومانه ته پروو، پینج نالقه ی په که می له سهره تای سوورده تی (القصص) دا، که نایه ته کانی: (۱ - ۴۲) گرتوویه ته وه و به تفصیل باسما ن کردوه و، په ندو عیبره تی زوریشمان لی ده رهیتاوه، هه شت نالقه کانی دوایش: (۶ - ۱۳) له سووره تی (الأعراف) دا، نه ویش نایه ته کانی: (۱۰۳ - ۱۷۹) واته: شه ست و نو (۶۹) نایه تی گرتوته وه.

به سه رهاتی ئیلیاسیسمان له سوورہتی (الانبیاء) دا باس کردوهو، به سه رهاتی لوطیسمان له سوورہتی (هود) دا توژیوه تهوه به وردیی، به سه رهاتی یونوسیسمان له سوورہتی (یونس) دا خستۆته پروو، بۆیه تیمه لیره ته نیا به نه ندازهی پروونکردنه وهی چه مک و واتای نایه ته کان، قسه له باره ی نهو به سه رهاتانه وه ده که یین، ههر که سیش دریزهی به سه رهاته کانیا نی بوئی، ده بی لهو جیانه دا که باسمان کردن، لییان بخه فتی، بۆ نه وهی پتیویست نه کات شتیک که پتیشتر گوتوومانه، له شویتنه کانی دیکه دا دووباره ی بکه ی نه وه، به تایه تی به سه رهاتی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، که پانتایه کی زۆری له قورئاندا گرتوه، ته گهر بیت و له ههر شویتیک به سه رهاتی ههر پیغه مبه ریک هاتوه، دووباره ی بکه ی نه وه، قه باره ی ته فسیره که ی تیمه زۆر گه وره ده بی، خواش عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ که به سه رهاتی پیغه مبه رانی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) هیناوه، له ههر شویتیک جیتی مه به ستی هیناوه، نه ک هه موو به سه رهاته که بی نی، بۆیه تیمه بۆ ههر کام له به سه رهاتی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) اته: نهو بیست و پنج پیغه مبه ره که ناویان هاتوه له قورئاندا، جگه له موحه ممه د عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ که کتیبیکی تایه همان بۆ ته رخانکرده، به ناوی: (پوخته ی ژیا نامه ی پیغه مبه ری خوا عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ), بیست و چوار پیغه مبه ره که ی دیکه، بۆ ههر کامیکیان له شویتیکدا ههر چی نایه ت له باره ی وه هاتوه، هیناومانه، هه روه ها گه راوینه وه بۆ سه رچاوه کانی میژوو، نه وهی ده ستمان که وتبی، به سه رهاتی نهو پیغه مبه رمان لهو شویتنه دا به تایه ت هیناوه، که وه ک پتیشتریش گوتوومانه: ده گونجی دوایی به سه رهاتی نهو بیست و چوار پیغه مبه ره که ناویان هاتوه له قورئاندا له ناده مه وه تا کو عیسا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) له چه ند به رگی کدا له م ته فسیره در به ی تندرین، چونکه بهو شیوه یه که من توژی نه وه م کردوه، له باره ی پیغه مبه رانه وه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، رهنکه که متر کرابی، چونکه باسی ههر پیغه مبه ریکم کردوه، له ههر شویتیک که بۆ نه وی گونجاو بووه، بۆ ونه: نبیره ییم عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ له سوورہتی

(ابراهیم) دا، یونوس عَلَيْهِ السَّلَامُ له سوورپه تی (یونس) دا، صالح عَلَيْهِ السَّلَامُ له سوورپه تی (الحجر) دا، ههروهه یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ له سوورپه تی (یوسف) داو، نهوانی دیکه ش هه کامیان له شوینی تابه تی خوئی، هه نسام هه رچی تابه تی هه به له و باره وه هیناومه، چونکه به هه موو تابه ته په یوه نندیداره کان، هه موو گوشه کانی نهو به سه رهاته ته واو ده کهن، پاشان گه پراومه وه بو ده که کانی سونته و سه رچاوه میژووویه کان و لیکوئینه وهی وردم کرده، بهو نه ندازه بهی که له توانامدا هه بووه، له گه ل سروشتی ته فسیره که ش دا گونجاوه، به لام هه سوورپه تیک که پیتدا رت ده بین، هه ر گوشه بهی له ژیانی هه پیغه مبه ریکی باس کردبی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، تیمه به نه ندازه ی تیشک خستنه سه ر نهو گوشه بهو، به نه ندازه ی تیشک خستنه سه ر چه مک و واتای تابه ته کان، قسه ی لی ده که یین، نه گه رنا به سه رهاته تیرو ته سه له که مان له شوینی دیار بیکراودا کردهو، له شوینه کانی دیکه دا دووباره ی ناکه یینه وه.

لیرده دا خوا عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ دوا ی نه وهی له تابه ته کانی پیتشودا، باسی چوار له پیغه مبه رانی کرد: نووح و نبیراهیم و نیسماعیل و نیسحاقی کوری (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، نجا باسی پینجی دیکه ده کات، که له م سوورپه ته دا باسی نو (۹) له پیغه مبه ران کراوه، هه روه که له سوورپه تی (ص) یشدا که دوا یی ده یکه یینی، له ویش دا دیسان هه ر باسی نو (۹) له پیغه مبه ران کراوه، که نه وه خالی هاوبه شی نیوان نهو دوو سوورپه ته به، نهو پینج پیغه مبه ره ش که ماون، له م سی و پینج (۳۵) تابه ته دا، خوا عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ باسی گوشه بهک له ژیان و به سه رهاتیان ده کات.

سه رده تا ده فه رموی: (وَلَقَدْ مَنَعْنَا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ) ۱۰۰، به دنیایی تیمه چاکه مان کرد له گه ل مووسا و هاروون دا، مووسا و هاروون (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) برابوون هاروون له سه ر داواو پیتشنیاری مووسا خوا عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ کردوو به تی به وه زیری و کردوو شیه تی به پیغه مبه ر، وه که له سوورپه تی (مریم) دا خوا ده فه رموی: (وَأَذْكُرُ

فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥١﴾ وَنَادَيْتُهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

﴿ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴾، خوا ده فهرموی: هه ردووکیامان ده رباز کردو که له که شیان، له خه فته تی و مهینه تیی مه زن، نه و مهینه تیه مه زنه، دیاره نه و واقععه سه خت و دژواره بووه، که له میسر لیمان گوزه راوه، له ژیر سایه ی شوومی حوکمرانیی فیرعه ون و دارو دهسته که یدا، که پتیشتر باسمان کردوه چون سوغره و بیگاری پیکردوون و، نیرینه کانی سه ربریون، مینه کانی هیتستوونه و چهوساندوونیه وه و به کویله ی داناون.

﴿ وَصَرَّرْنَاهُمْ فَمَا كَانُوا الْغَالِبِينَ ﴾، هه روه ها نیمه نه وانمان سه رخست و پشتمان گرتن و، بهس نه وان زال بوون واته: له سه ره تا تاکو کوتایی هه نه وان زال بوون، خوا پشتی گرتن، هه ره که سیک خوا له پشتی بی، بیگومان سه ره که وتوو ده بن و پشتی به زوی ناکه وی.

﴿ وَءَاتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُنِيرَ ﴾، کتیبه زور روشنه که شمان پیدان، که مه به ست پیسی ته وراته، ﴿ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴾، رتیه راسته که شمان پیشاندان، که نه و شه قامه رتیه که هه موو پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) پیدای رویشتون، که به ندایه تیه بو خواو، گرتنی به رنامه ی خواهو، ژبان به و شیویه ی که جیی په سه ند و جیی په زامه ندیی خواهی په روه ردگاره له دنیا دا.

﴿ وَزَكَّرْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْأَنْبِيِّينَ ﴾، له نپو نه واننی دیکه ش دا له سه رمان به جیه تیشتن، ستایش و مه دح و سه نا، زیگری خیرمان له نپو که لاننی دیکه دا له سه ر به جیه تیشتن، ناوو ناوبانگی چاکمان بلاو کردنه وه، ﴿ سَلَّمْنَا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴾، سه لام له سه ر مووسا و له سه ر هاروون بی، وه ک پتیشتریش گوتمان: ده شگونجی نه مه به رکار (مفعول به) ی رسته ی پیشه وه بی، واته: له نپو خه لکی دیکه دا له سه رمان به جیه تیشتن، سه لام له سه ر مووسا و هاروون.

یه که میستان، واته: نایا واز له خوا دینن و، دست له په رستنی خوا هه لده گرن بو به عل، که صه نه میکه و په بیکه ریکه؟ شتیکی زور بی جتی ده که ن.

﴿فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ﴾، نجا نه وان به درویان داناو، به دنیایش نه وان له ناماده کراوان ده بن، واته: له ناماده کراوان و په لکیش کراوان ده بن بو سزای دوزه خ، ﴿إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾، جگه له بنده هه لبرژردراوه کان و ساغکراوه کانی خوا، نه وان په لکیش ناکرین بو دوزه خ، بویه ثم (الایه به مانای (لکن) یه، به لام بنده هه لبرژردراوه کانی خوا، نه که ناماده ناکرین بو دوزه خ، به لکو نه وان پیشوازیی ده کرین له به هه شتدا.

﴿وَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ﴾، هه روه ها له نیو نه وانی دیکه ش دا له سه ریمان به جیته شت (مه دح و ستایش و ناوی چاک، ناوبانگی باشمان بو بلاوکرده وه) یا خود نه وه مان بو به جیته شت: ﴿سَلِّمْ عَلَٰٓءِ اِلٰٓءِ يٰٓاَيُّهَا﴾، سه لام له سه ر نیلیاسین بی، نه وه مان له نیو گه لانی دیکه دا، له نیو خه لکی دیکه دا، بو به جیته شت، ﴿إِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾، تیمه به و شیوه په پاداشتی چاکه کاران ده دینه وه، ﴿إِنَّهُۥٓ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾، به دنیایی نه و له بنده پرواداره کانی تیمه بوو.

نجا که خوا ﷺ بو هه موویان هه ر ده فره موئی: ﴿إِنَّهُۥٓ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾، بو پیغه مبه رانی که رابردون، هه م بو موساو هاروون وایفه رموو، هه م بو نیپراهیم وایفه رموو، هه روه ها بو نووح وایفه رموو (عَلَيْهِمُ الصَّلٰةُ وَالسَّلَامُ)، مانای وایه به ندایه تیی بو خواو پروا به خوا، سه رچاوه ی هه موو سیفه ته به رزه کانن و، سه رچاوه ی هه موو خیرو خو شیه کن، هه روه ها مایه و هوکاری پشتیوانییکردن و مشوور لی خواردنی خوا ی په روه ردگارن بو مروفت.

نجا دپته سه ر باسی به سه رهاتی پیغه مبه ریکی دیکه، که لووطه الطیفة و له م ده سه ماندا پیغه مبه ری چواره مه و، له ریزه ندیی کوی نه م سوورده ته دا، پیغه مبه ری هه شته مه، ده فره موئی: ﴿وَلَيْنُ لَوْلَا لَمِنَ الْمُتْرَسِّلِينَ﴾، به دنیایی لووطیش

له رهوانه کراوان بوو، لهوانه بوو خوا رهوانی کردبوون، که په یامی خوا به خه لک بگه یه نن، فیری به ندایه تیی و ژیانکیان بگه نن، که هه ر نهو ژبانه شایسته ی مروّفه، نهویش نهو به مروّفه تهنیا به نده ی خوا بی و، پابه ندی شه ربهعت و به نامه که ی بی، پابه ندی هودای خوا بی، نه ک شوینکه وتووی هه وای خو ی، یان هه وای غه یری خو ی!

به سه رهاته که ی لووط الخلیل خوا تعالی ته نیا نهو گو شه یه ی لی دینی که نهو دهر باز کراوو، نه یاره کانیسی له به ی براون، دهنه به سه رهاتی لووط له زور له نایه ته کانی قورئاندا ورده کاری دی که ی هه یه، ﴿إِذْ جَعَلْنَا وَالْمَلَكُ أَجْمَعِينَ﴾، یاد بگه وه کاتیک خو ی و خیزانه که یمان تیکرا دهر باز کرد، یان: ﴿وَأَهْلُهُ﴾، یان: نهوانه ی نیزیکی بوون، تیکرا دهر بازمان کردن، چونکه وشه ی (أهل) پسپورانی زمان گوتوو یانه: هه ر که سی که که به هو ی دینه وه، یان ره چه له که وه، یان به هو ی پیشه یه که وه، یان به هو ی ولات و شوینکه وه، یان به هو ی خانوو و شوینی تیدا نیشته جی بوونه وه، له گه ل مروّفدا به کبکه ونه وه، که واته ته هلی نینسان ده گونجی بلّی: خیزانی، ده گونجی بلّی: شوینکه وتووای، ده گونجی بلّی: هاو نیشتیمان یانی، ده گونجی بلّی: هاو پیشه کانی، یان نهوانه ی که لی نیزیکن به شیوه یه که له شیوه کانی نیزیکی، لیره ش واته: مال و خیزانه که ی و شوینکه وتوووه کانیمان هه موویان دهر باز کردن.

﴿إِلَّا عَجْرًا فِي الْعَرَبِينَ﴾، جگه له پیره ژنیک له فهوتوان، له تپه ریوان، نهوانه ی ریشتن و رابردن، یا خود ﴿فِي الْعَرَبِينَ﴾، واته: لهوانه ی مابوونه وه له سزادا، چونکه (غایر) هه م به مانای ماوه (هاکث) دی، هه م به مانای رابردوو (ماضی) دی، ﴿ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَخْرِينَ﴾، دوا یی نهوانی دی که مان فهوتانندن، وشه ی (تدمیر) شاره زایانی زمان به: (إِذْ خَالِ الْأَهْلَاقِ عَلَى الشَّيْءِ) مانایانکر دوه: هینانی له به ی بردن بو شتیک، که ویران بگری، وه ک چون خانوو به ره یه که کاول ده گری، نهوانی دی که مان کاول کردن.

﴿وَأَنذَرْتُكُمْ لَمُزُونَ عَلَيْهِمْ مَصِيبًا﴾، به دنیایی تیوهش بهره‌به‌یانان به لایاندا رت ده‌بن، به لای شاره‌کانیاندا، به لای شوته‌واره‌کانیان دا، واته: ده‌ریاچه‌ی مردوو، به ویدا رت ده‌بن، ﴿وَبِأَنبِئِ﴾، هه‌روه‌ها به شه‌وگاریش به لایاندا رت ده‌بن، هه‌م به‌یانیان و هه‌م شه‌وانیش به لایاندا رت ده‌بن، ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾، نایا نافامن و په‌ند وهرناگرن؟ که تیوهش وه‌ک وان نه‌که‌ن، بو‌نه‌وه‌ی به مه‌ره‌دی وان نه‌چن، ده‌بوو په‌ند وهربگرن، نه‌مه دیاره پرسیار کردنی نکوو‌لییلکه‌رانه‌یه: ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾، نایا نافامن و عه‌قلتان نیه‌و هوشتان به‌کار ناهیتن؟

ئجنا دیته سه‌ر باسی نو‌یه‌مین پیغه‌مبه‌ر له‌م سوورته‌ده‌دا:

﴿وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾، به دنیایی یونوسیش له‌ په‌وانه‌کراوان بوو، به پتی کتیبه میژوو‌ییه‌کان و له‌ فه‌رمایشتی پیغه‌مبه‌ریشدا هاتوه‌ ﷺ، که یونوس ﷺ بو‌لای خه‌لکی نه‌ینه‌وا (موسلی تیتستا) په‌وانکراره.

﴿إِذْ أُنقِذَ إِلَى الْفُلِّكَ الْمَشْحُونِ﴾، کاتیک که هه‌لات به‌ره‌و که‌شتییه‌پره‌که، (أَبَقَ) به مانای دوورکه‌وته‌وه‌ش دئی، یانی: (بِتَعَدَّ) واته: له‌ خه‌لکه‌که‌ی دوور که‌وته‌وه‌ له‌به‌ر نه‌وه‌ی لیان تووره‌ بوو، ئجنا سواری که‌شتییه‌پره‌که‌ بوو، یاخود (أَبَقَ) واته: پایکرد، وه‌ک چوون کۆیله‌یه‌ک له‌ ده‌ست خاوه‌نه‌که‌ی خو‌ی راده‌کات، یان: غولمیک له‌ ده‌ست سه‌رپه‌رشتیاره‌که‌ی خو‌ی راده‌کات، نه‌ویش وه‌ک کۆیله‌یه‌کی راکردوو بوو، له‌و شوته‌ی خوا بو‌ی دیارییکردبوو، له‌وئی رویشت و سواری که‌شتییه‌پره‌که‌ بوو.

﴿فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ﴾، تیروپشکی کرد، به‌شداریی قورعه‌ کیشانی کرد، به‌لام له‌ دو‌راوان بوو، له‌وانه‌ بوو که تیروپشکه‌که‌ به‌ زیانی ته‌واو بوو، ئجنا تیروپشکه‌که‌ بوچی کراوه، بوچی قورعه‌ کیشراوه؟ دوایی باسی ده‌که‌ین له‌ مه‌سه‌له‌ گرنگه‌کاندا، پیتشتریش له‌ به‌سه‌رهاتی یونوسدا ﷺ، هه‌ر باسمان کردوه له‌ ته‌فسیری سوورته‌ی (یونس) دا، وا پنده‌چی که‌شتییه‌که‌ باره‌که‌ی گران بووبی،

یاخود جووټه جووټیکي نا ناسایي کرډېښ، خه لکه که ش نه رتت و عاده تیان و ابوو، که نه گهر که شتی له دهریادا جووټه جووټی کردو خه ریک بوو غه رق بښ، کردوو یانه به نیشانه ی نه وه که بابایه کی گونا هباریان له گه لدا هه به، نجا کیه نه و گونا هباره؟ تیروپشکیان کردوه، هه ر که سیک بوی دهرچوو بښ گوتوو یانه: دیاره گونا هباره که نه و که سه یه و، فریاند او دته نیو تاوه که بو نه و دی نه وانی دیکه سه لامه ت بن، چند ریوایه تیک هه ن له و باروه، به لام نه وه له نایه ته که دا دهر نه خراوه، گرنک نه و یه له تیروپشکه که دا دژراندوو یه تی و، که دژراندوو یه تی مانای وایه قسمه تی و ابوو، که ده بښ بچپته نیو دهریا.

﴿فَالنَّمَةُ لِحُرَّتٍ﴾، نه هه ننگ به ده میه وه گرت، ﴿وَهُوَ مُلِيمٌ﴾، له حالیکدا که کاریکي وای کردبوو، خه لک په خنه ی لی بگری و سه رکونه ی بکات، که کاره که ی نه وه بوو به بښ رییدان و مؤله تدانی خوا، کومه لکایه که ی خوی به جیه پشست، وه ک له سوږه تی (الانبیاء) دا خوا ﴿وَذَٰلِ التُّورِ اِذْ ذَهَبَ مُغْتَضِبًا﴾ (۸۷) ﴿الانبیاء﴾، یاد ی هاوه لی نه هه ننگه که، ﴿وَذَٰلِ التُّورِ اِذْ ذَهَبَ مُغْتَضِبًا﴾ (۸۷) ﴿الانبیاء﴾، یاد ی هاوه لی ماسیه که بکه وه، کاتیک به توو په یی روی، له خه لکه که توو په بوو روی، ﴿فَطَنَّ اَنْ لَّن نَقْدِرَ عَلَيْهِ﴾ (۸۷) ﴿الانبیاء﴾، پی و ابوو که تیمه ولاتی لی وه ته ننگ ناهیتین (آی: لَنْ نَضِيقَ عَلَيْهِ) لیمان وه ته ننگ نه هیتناوه که ده بښ هه ر له و شاره، له و ولاته که بومان ناروده، بانگه واز بکات، بوی هه یه بچښ بو شویتیکي دیکه ش، خه لک بو لای خوا بانگبکات، نه وه مانا راسته که ی نه و نایه ته موباره که یه، وه ک له شویتي خوی له سوږه تی (الانبیاء) دا باسمان کردوه، نه ک وه ک هه ندیک گوتوو یانه: ﴿فَطَنَّ اَنْ لَّن نَقْدِرَ عَلَيْهِ﴾ (۸۷) ﴿الانبیاء﴾، پی و ابوو پی ناویرین و

(۱) (نون) واته: ماسی، (ذا) یانی: هاوه ل، خاوه ن (صاحب النون)، وه ک له شویتي دیکه دا ده فهر رموی: (صاحب الحوت) هاوه لی نه هه ننگ، له سوږه تی (القلم) دا ده فهر رموی: (صاحب الحوت).

توانامان به سهریدا ناشکی!! مسؤلمانتیکی عهوامیش نهو جوره بیرکردنهودی نیه،
 چ جای پیغهمبرینکی پایه به رزی وهك یونوس عَلَيْهِ السَّلَامُ! (فظن ان لن نقدر علیه) یانی:
 پیتی وابووو تیمه له سه رمان نه کردوته مهرج، که دهبتی ههر نهو خه لکه بو
 لای خوا بانگبکات و، په یامی خوا بهس بهو خه لکه بگه یه نئی و، بچئی بو ههر
 شوئیتیکی دیکه ش، ههر تهواوه، له سهر نهوه خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ سزای دا، بویه خوا وشه ی
 (أَبَقَ) شی بو به کار هیناوه: ﴿إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾، یانی: رایکرد له فه رمانی
 خواو سه ریچیچی کرد، به ره و که شتیبه پره که رژی عَلَيْهِ السَّلَامُ ﴿فَنَاهَمُ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ﴾،
 تیروپشکی کردو له دؤراوان بوو، ﴿فَالْقَمَّةُ الْخُرْتُ وَهُوَ مِلْمٌ﴾، نه ههنگ به ده میه وه
 گرت، له حالیکدا که کارنکی کردبوو، ره خنه ی لی بگیری.

﴿فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ﴾، ئنجا نه گهر له (خوا) به پاکگران نه بووایه،
 (سبحان الله) ی نه کردبایه، که له سووره تی (الانبیاء) دا چۆنیه تیی ته سبیحه که ی
 هاتوه، که فه رموو یه تی: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾
 ﴿٨٧﴾ ﴿الانبیاء﴾، (بیجکه له تو هیچ په رستراویک نیه، پاکیی بو تو، من له
 سته مکاران بووم) نه گهر نهو زیکره ی نه خویندبایه، ﴿لَلَيْتَ فِي بَطْنِي إِذْ يَبْرِ
 يُعْتَرُونَ﴾، له سکی نه ههنگه که دا ده مایه وه، تاکو نهو رژی مرؤفه کان تییدا
 زیندوو ده کرتنه وه، واته: تاکو ژیا نی به کؤتا ده هات له ویداو، سکی نه ههنگه که
 بو ی ده بوو به گؤر.

﴿فَبَدَّدَتْهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ﴾، به لام تیمه دوا ی نهو خوا یاد کردن و خوا به
 پاک کرتنه ی، فریماندا به رووته نیک، له حالیکدا که نهو نه خو ش بوو، (فَبَدَّدَتْهُ):
 فَطَّرَحَتْهُ) فریماندا، هاویشتمانه دهشت و سارابه کی رووته ن، که هیچ درهخت
 و په ناوستیبه ریکی لی نه بوو، له حالیکدا که نهویش نه خو ش بوو، ئنجا نایا
 چند له زاری ماسیه که دا ماوه ته وه؟ یان به پیتی رای زوریک زانایان له سکی
 ماسیه که دا ماوه ته وه؟ که من پیتم وانیه چوو بیته نئو سکی ماسیه که وه،
 ههر چه نده نه گهر چوو بیته نئو سکیشی، خوا ههر ده توانی بیپاریزی و له

زاری نه ههنگه که دا پاراستنیشی، هه ر موعجزه بووه، به لام بویه نالیم: چۆته تيو سکی، چونکه خوا به خورایی وشه ی (إِلْتَقَمَ) ی به کار نه هیناوه: ﴿فَالْتَقَمَهُ الْخُرْتُ﴾، (إِلْتَقَمَهُ) واته: کردیه لوقمه و به ده میه وه گرت، به زاری خویه وه گرت، وه ک له کاتی گیرانه وه ی به سه رهاتی یونوسیشدا ﴿الطیور﴾ باسما ن کردوه.

﴿وَأَبْتَأْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّنْ يَقْطِينٍ﴾، (له به ر شه وه ی نه خو ش بوو) دره ختیکسی، برکه کووله که به کمان له سه ر رواند، ﴿وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ بَنَاتِهِ أَلْفٌ أَوْ بَرِيدُونَ﴾، دوا ی شه وه ی چاک بو وه ش، ناردمان بو لای سه د هه زار (۱۰۰،۰۰۰) که س یاخود له وه ش زیاتر بوون، ئنجا به کیک بو ی هه به بلن: باشه خوا ﴿وَلَمَّا نَسُوا مَا آلَمُوا بِهِمْ﴾ نه یده زانی چه نده زیاد بوون؟ یا ن چه ند بوون به وردیی؟ وه لاهه که ی شه وه یه که: شه و سه د هه زاره به رده وام لیان مردوه و لیان زیاد بووه، به لام دیاره هاوکو (معذل) ی گشتیی مرو فه کان، به ره و زیاد بوونه، بویه فه رموو یه تی: ﴿يَأْتِيهِمْ بَرِيدٌ مِّنْ آلِهِمْ﴾ سه د هه زار به لکو زیاتریش ده بوون.

﴿فَنَامُوا﴾، نه وانیش بروایان پیهینا، ﴿فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ﴾، تیمه ش به هره مه ندما ن کردن، تا کو کاتیکسی دیارییکراو، واته: ژیاندمانن و له ژیاندا هیشتماننه وه تا کو ماوه یه ک، واته: شه و کاته ی که به شیوه ی مردنی ئاسایی شه و خه لکه، شه و جیله له به شه ر براوه ته وه، نه ک به له یه کی ناگهان و، سزایه کی کتوپر بیانفه و تینین.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه کهم:

چاکه کردنی خوا له گه‌ل مووسا و هاروونی برای (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و له که بیان دا و، کتیب پندانیان و ده‌بازکرانیان له فیرعه‌ون و، ناوبانگی باش بلاوکردنه‌وه‌یان، به چاکه کارو برودار ناوزه‌لد کردنیان:

خوا ﴿۱۳۷﴾ ده‌فرموی: ﴿وَلَقَدْ مَنَّآ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿۱۳۷﴾ وَجَعَلْنَاهُمَا قَوْمَهُمَا مِنْ
 الْكُرْبِ الْعَظِيمِ ﴿۱۳۸﴾ وَنَصَرْنَاهُمْ فَاكْفَرُوا هُمُ الْفٰلِیْنَ ﴿۱۳۹﴾ وَءَاتَيْنَاهُمَا الْكِتٰبَ الْمُنْبِیْنَ ﴿۱۴۰﴾
 وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِیْمَ ﴿۱۴۱﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِی الْآخِرِیْنَ ﴿۱۴۲﴾ سَلَّمَ عَلَىٰ مُوسَىٰ
 وَهَارُونَ ﴿۱۴۳﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِی الْمُحْسِنِیْنَ ﴿۱۴۴﴾ اِنْتُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِیْنَ ﴿۱۴۵﴾﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئهم، ئایه‌تانه، له ده برگه‌دا:

(۱) - ﴿وَلَقَدْ مَنَّآ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ﴾، به دنیاییش چاکه‌مان له گه‌ل مووسا و هاروون دا کرد، (و)ی (ولقد) بۆ بادانه‌وه و گیرانه‌وه‌یه، ئهم به‌سه‌رهاته ده‌گیریتنه‌وه بۆ سه‌ر باس و خواسه‌کانی که رابردوون، وه‌ک پیتیش زورجار گوتوو‌مانه: (لَقَدْ) به (ل)ی سویند خواردن و (قد)ی دلنیاکردنه‌وه، یانی: به جه‌ختکردنه‌وه و به دلنیاکردنه‌وه، ئیمه چاکه‌مان له گه‌ل مووسا و هاروون دا کرد، ئهمه بۆ به درۆ‌خستننه‌وه‌ی که‌سانیکه که برویان به پیغه‌مبه‌رایه‌تی مووسا و هاروونی برای (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، نه‌بووه، بۆیه خوا ده‌فرموی: به دلنیا‌ی و به جه‌ختکردنه‌وه، ئیمه چاکه‌به‌کی گه‌وره‌مان له گه‌ل مووسا و هارووندا کرد (که پله‌ی پیغه‌مبه‌رایه‌تییمان پندان) چونکه: (الْمِنَّةُ النُّعْمَةُ الثَّقِيلَةُ) مینه‌ت واته: چاکه‌به‌کی قورس، ننجا چاکه‌ی گه‌وره و گرانیس به ره‌هایی پیغه‌مبه‌رایه‌تیسه‌و، هیچ چاکه و نیعمه‌تیک له‌وه گه‌وره و قورسترو گرنگترینه له ژبانی به

شهردا، زانایانیش وه که بنه‌مایه که گوتوو یانه: (المبتادرُ إلى الذهن عند الإطلاق هو الفرد الكامل) نه‌ودی له کاتی باسکردنی په‌هادا دیته زه‌ینه‌وه، تاکی تیرو ته‌واوی نه‌و په‌هایه‌به.

(۲) ﴿وَجَبَّتْهُمَا وَمَوَّهَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الظَّمِيرِ﴾، هه‌روه‌ها خوْبان و گه‌له‌که‌یاغان ده‌رباز کرد له مه‌ینه‌تیه‌کی گه‌وره، له خه‌م و خه‌فه‌تیک‌ی مه‌زن، له کاره‌ساتیک که پی‌شته‌ باسمان کرد له ژُبر سایه‌ی شوومی هوکمرانیی فیرعه‌وندنا، به‌نوو نیسرائیل کویله ناسا ژیاون و، خاوه‌ن هیچ شتیکی خوْبان نه‌بوون.

(۳) ﴿وَصَرَّتْهُمُ﴾، سه‌ریشمان‌خستن، به‌سه‌ر فیرعه‌ون و داروده‌سته‌که‌یدا سه‌رمان خستن و پشتمان گرتن و هاوکاریان بووین.

(۴) ﴿فَكَانُوا هُمُ الْمَلِيحِينَ﴾، تنجا سه‌ره‌نجام هه‌ر نه‌وان (مووسا و هاروون و گه‌له‌که‌بان) زآبوون، چونکه (هَم) که پی‌ی ده‌گوتری: پاناوی جیاکردنه‌وه (ضمیر الفصل) بو کورته‌لینانی مانابه له‌وه‌دا که باسکراوه، (أَي: الْغَالِبُونَ كَانُوا هُمْ فَقَطْ فِي كُلِّ الْأَحْيَانِ، إِذِ الْغَالِبِ قَدْ يُغْلَبُ فِي بَعْضِ الْجَوْلَاتِ) بویه ده‌فه‌رموی: ﴿فَكَانُوا هُمُ الْمَلِيحِينَ﴾، چونکه له سه‌ره‌تا تاکو کۆتایی هه‌ر نه‌وان زآبوون، چونکه جاری وایه که‌سیک که زال دهبی له جه‌نگیکدا، به‌لام پی‌شته‌ رهنکه له هه‌ندیک له قوْناغاندا تیشکابن، به‌لام سه‌ره‌نجام سه‌رکه‌وتووین، به‌لام نه‌وان له سه‌ره‌تا تاکو سه‌ره‌نجام، هه‌ر سه‌رکه‌وتوو بوون به‌سه‌ر دوژمن و نه‌یاره‌کانیاندنا.

(۵) ﴿وَأَآيَتُهُمَا أَنْكَسَبَ الْمُسْتَبِينَ﴾، هه‌روه‌ها کتیبی زور روون و روْشمان پیدان، کتیبه زور روْش و روونه‌که‌ش ته‌ورات بووه، چونکه (المُسْتَبِينَ: الْقَوِيُّ الْوَضُوحِ، فَالْسَيْنُ وَالْثَاءُ لِلْمُبَالَغَةِ، اسْتَبَانَ الشَّيْءُ: ظَهَرَ ظُهُورًا شَدِيدًا)، (المُسْتَبِينَ) واته: زور روون و ناشکرا، چونکه (سین و تاه) بو زیده‌روْیین، ده‌گوتری: (بَانَ الشَّيْءُ وَتَبَيَّنَ وَاسْتَبَانَ)، (اسْتَبَانَ) واته: زور به چاکیی ده‌رکه‌وت.

(۶) ﴿وَهَدَيْتُهُمَا الْأَصْرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾، رینماییشمان کردن بو راسته شه‌قام، که مه‌به‌ست پی‌ی نه‌و نایین و به‌رنامه هه‌قه‌یه، که خوا صَلَّى هه‌م بو نه‌وانی ناردوه، هه‌م بو سه‌رجه‌م

بیتغهمبه رانی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ناردوه که له به ندایه تیی کردن بو خواو، ملکه چ بوون بو خواو، گرتنی ریتازو بهرنامه ی خوادا ﷻ، بهرجهسته ده بن.

(۷) ﴿ وَتَرْكُنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ﴾، له نیو نهوانی دیکه ش دا له سه ریان به جیمان هیست، واته: ستایش و مه دح و سه نامان بو بلاوکردنه وه به نیو خه لکدا.

(۸) ﴿ سَلَّمَ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴾، خیترو خویشی و سه لاهه تیی له سه ر مووساو هاروون، ده شگونجن: ﴿ سَلَّمَ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴾، (مَفْعُولُ بِهِ فِي مَحَلِّ النَّصْبِ) بن، بهرکار بن له شوینی (نصب) دا بن، واته: سه لام کردمان له سه ر مووساو هاروون له لایه ن خواوه ﷻ له نیو نهوانی دیکه دا بو به جیهیشتن.

(۹) ﴿ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴾، تیمه بهو شیوه به پاداشتی چاکه کاران ده ددینه وه، واته: وامه زانن که نه وه ته نیا بو مووساو بو هاروون (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بووه، هه ر که سیکی دیکه ش چاکه کار بن وه ک وان، هه ر نه وه پاداشتی وه و، هه ر که سیک وه ک وانیش بن، وه ک وان مامه له ی له گه لدا ده که بن.

(۱۰) ﴿ إِنَّمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴾، بنگومان نهو دووانه له به نده برواداره کامان بوون. نجا خوا ﷻ سه رنجمان راده کیشی که نه وانه به هو ی نیمانه وه به ندایه تیبیان بو خوا کردوه، به هو ی به ندایه تیبیه وه ش بوونه چاکه کارو، له نه نجامی چاکه کاریدا، یاخود له نه نجامی نهو س سیفه ته دا که: هه م به نده ی خوا بوون، هه م بروادار بوون، هه م چاکه کار بوون، خوا ﷻ بهو شیوه به مامه له ی له گه لدا کردوون، که واته: هه ر که سیکی دیکه ش ده یه وی وه ک مووساو هاروون، خوا ﷻ مامه له ی له گه لدا بکات، با وه ک نه وان بکات، واته: نه مه یاسایه کی گشتیی خواجه بو مامه له کردنی له گه ل به نده کانیدا، بنگومان خوا ﷻ هه ر که سه بهو شیوه به که شایسته به تی مامه له ی له گه لدا ده کات و، جو ری سیفه ته کانی مرو ف و جو ری حاله تی مرو ف، که شیوه ی مامه له ی خوا ﷻ دیاری ده کات، چاک به، خوا چاک مامه له ت له گه لدا ده کات و، خراپ به، خوا وه ک خراپیک مامه له ت له گه لدا ده کات و سزات ددات.

مه سه له ی دووه م:

نیلیاسیش له تیردراوانی خوا بوو بۆ لای گه له که ی، که نامۆزگاریسی کردن پاریزگار بن و به عمل نه به رستن له جیاتی خوی به دهبینه رو، سه ره نجام سزای ناماده کران بۆ دۆزه خیان له سه ر چه سپاو، نیلیاسیش خوا سه لام و ستایشی خۆی بۆ بلاو کرده وه، به هۆی نیمان و چاگه کاری سه وه:

خوا ﴿۱۱۷﴾ ده فه رموی: ﴿وَإِنَّ إِيَّاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۱۱۷﴾ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿۱۱۸﴾ أَأَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ﴿۱۱۹﴾ اللَّهُ رَبُّكُمْ وَأَبَاكُمْ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿۱۲۰﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَنَّهُم مُّكْذَرُونَ ﴿۱۲۱﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿۱۲۲﴾ وَرَبُّكَ عَلَىٰ فِي الْآخِرِينَ ﴿۱۲۳﴾ سَلَّمَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿۱۲۴﴾ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۲۵﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۲۶﴾﴾

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له یازده برگه دا:

(۱) - ﴿وَإِنَّ إِيَّاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾، به دنیایی نیلیاسیش له په وانه کراوان بوو.

وشه ی (إیاس) هه روه ک به (إیاس) خۆیندراوه ته وه، هه روه ها به: (إین ایاس) واته: به بی ده رخستنی هه مزه که، به (همزة الوصل) یش خۆیندراوه ته وه، هه ندیک له زانیان گوتوو یانه: نیلیاس نه و پیغه مبه ریه که له په یمانی کۆندا به (ئیلیاه) ناوی هیندراوه له پیغه مبه رانی به نوو ئیسرا ئیل، که ده گونجی وای و، ده شکونجی وا نه بی، لیره دا خوا ﴿۱۱۷﴾ که باسی نیلیاس ده کات، بیکومان پیتشی خوا باسی سن له پیغه مبه رانی خوا وهن به رنامه ی کرد: نووح، ئیبراهیم و مووسا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، چونکه ئیسماعیل و ئیسحاق کوری ئیبراهیم و، هاروونیش برای مووسا بووه، له دوا ی نه وه ی که خوا باسی سن له پیغه مبه رانی خوا وهن به رنامه ی کرد، ئنجا باسی سن له پیغه مبه ران ده کات، که به رنامه ی سه ربه خۆیان نه بووه: نیلیاس و لووط و یونوس (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ).

(۲) - ﴿إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ﴾، یاد بکوه! کاتیک نیلیاس به گه له که ی خوئی گوت: نایا پاریز ناکهن؟ (آلا) هه مزه که ی بو پرسیار کردنی نکو و نیلیتکه رانه به، واته: بوچی پاریز ناکهن؟ ره خنه تان لی ده گرم که پاریز ناکهن، پاریز له چی ناکهن؟ به رکار (مفعول به) ده که ی فرتتندراوه واته: پاریز ناکهن له لیبرسینه وه ی پهروه ردگارتان، پاریز ناکهن له سزای خوا، پاریز ناکهن له شیرک و کوفرو گونا هو تاوان و لادان.

(۳) - ﴿أَلَدْعُونَ بَعْلًا﴾، نایا له به عمل ده پارینه وه؟

(تغل) (اسم صتم الكنعانيين، وهو أعظم أضنامهم، وهو رمز على الشمس رمز الذكر، وفي مقابلة القمر رمز الأنثى، وكانت عند الفينيقين تسمى العشاروت)، هه ندیک له میژوونووسان ده لئین: به عمل ناوی بتی هه ره گه وردی که نعانیه کان بووه، که په رمزو هیتا بووه بو خور و خور په مزنی تیرینه بووه، له به رانه بریدا مانگ په مزنی مینه بووه، له لای فینیقیه کان به به علیان گوتوه: عه شتارووت.

(۴) - ﴿وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ﴾، وازیش له باشتیرنی به دیه پنه ران دینن (که خوا به تذرون).

(۵) - ﴿اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ﴾، خوا پهروه ردگاری خو تان و پهروه ردگاری باب و باپیرانی یه که متان.

که ده فرموی: ﴿وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ﴾، دواي: ﴿أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ﴾، ده فرموی: (الله)، که جیدار (بدل) یه تی یا خود: روونکردنه وه یه تی (أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ) کییه؟ خوا به، (اللة) خونندراویشه ته وه: (اللة)، (الله رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ)، که نه گهر بفرموی: (اللة) مانای وایه ته مه (بَدَلَه) بو (أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ)، به لأم نه گهر (اللة رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ) بن، نه م رسته یه پیی ده گوتری: رسته یه کی ده ستیگردن (جملة إبتدائية).

(تَذَرُونَ) یانی: (تَدْعُونَ: تَتْرُكُونَ) واته: واز دینن، پشتگوئی ده خهن.

(۶) - ﴿فَكَذَّبُوهُ فَأَنهَم مُخَمَّرُونَ﴾، بە درۆيان داناو بە دنيایى ئەوان لە ئامادەكراوان،
 واتە: لە ئامادەكراوان دەبن لە پۆژى دوايیدا بۆ سزا، پەلکىش دەكرىن بۆ سزا.

(۷) - ﴿إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾، جگە لە بەندە ھەلبۆژدراوھەکانى خوا،
 خۆتندراويشەتەو: (المخلصين) واتە: ئەو بەندانەى خۆيان بۆ خوا ساغ كردهبۆوھ.

(۸) - ﴿وَرَزَّكَانًا عَلَيْهِ فِي الْأَخْرَبِ﴾، لە نىو ئەوانى دىكەش دا، لە نىو گەلانى دىكەش دا،
 لەسەرىمان بە جىھىشت مەدح و ستابى چاك، ياخود: ﴿سَلَّمَ عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ﴾ دەبىتە
 بەركار (مفعول بە) ى (ترکنا).

(۹) - ﴿سَلَّمَ عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ﴾، سەلام لەسەر ئىلياسين، بى، ياخود: سەلام لەسەر ئىلياسينمان
 لەسەر بە جىھىشت، (إلى ياسين) یش خۆتندراوھتەو، كە ھەر ئىلياسە، بەلام لىرەدا
 بە (إلى ياسين)، بەو ناوھش بانكراوھ، ھەرودھا خۆتندراويشەتەو: (آل ياسين) واتە:
 شوئىنكەوتووانى ياسين، كە برۆيان بى ھىناوھ، وەك گوتراوھ: (آل مُحَمَّدٍ كُلِّ تَقِيٍّ) ئالى
 موھەممەد ھەر پارىزكارىكە.

(۱۰) - ﴿إِنَّا كَذَّبَكَ بِغَيْرِ الْغَيْبِ﴾، تىمە بەو شىوھە پاداشتى چاكەكاران دەدەينەوھ.

(۱۱) - ﴿إِنَّهُ مِن عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾، بىگومان ئەو لە بەندە برۆادارەكاھان بوو، بە ھۆى
 نىمان و برۆايەكەيەوھ، ئەھلى عىبادەت بوو بۆ خوا، پاشان بە ھۆى ئەوھشەوھ چاكەكار
 بوو، سەردەنجام شايستەى ئەوھ بوو خوا ﷻ بەو شىوھە لە فرىاي بى و، دۆژمن و
 نەيارەكانى پەلکىشى دۆزەخ بکات، ئەويش خوا سەلامى لى بکات و ناوو ناوبانگى
 چاكى بلۆبکاتەوھ.

دوو ورده کاری له باره ی ئه مه سه له ی دوو مه وه:

یه که م: (محمد الطاهر بن عاشور) له ته فسیره که ی خوئی (التحریر والتنویر)^(١) دا، هه ندیک فسه ی هیتان دهر باره ی نیلیاس علیا، هه لبه ته زیاتر پستی به کتیبی خاوه ن کتیبان و، به هه ندیک سه رچاوه ی دیکه، به ستوه، پیم وایه تیشکیکی زیاتر ده خه نه سه ر زیان و به سه رهاتی نیلیاس علیا:

له ته فسیری ئه وه دا که ده فه رموی: ﴿فَكَذَّبُوهُ فَأَنَّهُمْ مُحْضَرُونَ﴾، ده لن: ﴿فَكَذَّبُوهُ لَمْ يُطِيعُوهُ تَمَلُّقًا لِمَلُوكِهِمُ الَّذِينَ أَجَابُوا رَغْبَةَ نَسَائِهِمُ الْمُشْرِكَاتِ لِإِقَامَةِ هَيَاكِلَ لِلْأَصْنَامِ، فَإِنَّ إِزَابِيلَ ابْنَةَ مَلِكِ الصِّدُونِيِّينَ زَوْجَةَ أَحَابَ مَلِكِ إِسْرَائِيلَ، لَمَّا بَلَغَهَا مَا صَنَعَ إِيَّاسَ بِسَدَنَةِ بَعْلَ ثَارًا لَمَنْ قَتَلْتَهُ إِزَابِيلُ مِنْ صَالِحِيِّ إِسْرَائِيلَ، أَرْسَلَتْ إِلَى إِيَّاسَ تَتَوَعَّدُهُ بِالْقَتْلِ، فَخَرَجَ إِلَى مَوْضِعٍ اسْمُهُ بَيْزُ سَبْعٍ، ثُمَّ سَاحَ فِي الْأَرْضِ وَسَأَلَ اللَّهَ أَنْ يَقْبِضَهُ إِلَيْهِ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَّعِدَ إِلَى صَاحِبِهِ التَّيْسِ بِالنُّبُوءِ مِنْ بَعْدِهِ، ثُمَّ قَبِضَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ فَلَمْ يَعْرِفْ مَكَانَهُ أَحَدٌ.

وَفِي كِتَابِ (إِيلِيَاءَ) مِنْ كُتُبِ الْيَهُودِ: أَنَّ اللَّهَ رَفَعَهُ إِلَى السَّمَاءِ فِي مَرْكَبَةٍ يَجْرُهَا فَرَسَانِ، وَأَنَّ التَّيْسَ شَاهِدَهُ صَاعِدًا، وَلِذَلِكَ كَانَ بَعْضُ السَّلَفِ يَقُولُ: إِنَّ إِيَّاسَ هُوَ إِدْرِيسَ الَّذِي قَالَ اللَّهُ فِيهِ: ﴿وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِتْمَانَهُ، كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا﴾^(٢) وَرَفَعْتَهُ مَكَانًا عَلِيًّا^(٣) مَرِيماً.

واته: گه له که ی (نیلیاسیان) به درۆ داناو فه رمان به رییان نه کرد، وه ک ماستاو کردن بو پادشاکانیان، که نه وانیش وه لأمگوی ناره زووی ناره ته هاوبه ش بو خوا دانه ره کانیان بوون، که چه ند په یکه ریک دابنتین بو بته کانیان، چونکه نیزابیل کچی پادشای صیدونیه کان، (صیدونیه کان گه لیک بوون له فه له ستین) زنی نه خاب، پادشای نیسیرانیل کاتیک هه والی ئه وه ی پیگه یشت که نیلیاس چی

له بتهوانه کانی به عمل کردوه (سَدَنَة) کوی (سَادِن) ه، واته: بتهوان، تهوانه‌ی سه‌رپه‌رشتیی صه‌نهم و بتیک ده‌کهن، نیلیاس ده‌بنی سزای بتهوانه‌کانی به‌علی دابن) وهک تۆله‌ستاندنه‌وه له بری تهوانه‌ی که ئیزابیل له پیاوچا‌کانی ئیسرائیل کوشتونوی، نه‌و ئیزابیله، وه‌لام ده‌نیریی بۆ نیلیاس و هه‌ره‌شه‌ی لی ده‌کات که ده‌یکوژی، نه‌ویش ده‌چیتته شوئینیک به‌ ناوی (بتر سبع)، دواپی به‌ زه‌ویدا ده‌روات و، له‌ خوا ده‌پارێته‌وه که بیباته‌وه لای خۆی (واته: پرووحی بکیتشین و کۆتایی پتی بئینی)، خوا ﷻ فه‌رمانی پتی ده‌کات که هاوه‌له‌که‌ی (الیسع) راسپیری به‌ پیغه‌مبه‌رایه‌تی، (که نه‌وه بۆ خۆی ته‌عبیریکی سه‌یره! چونکه پیغه‌مبه‌رایه‌تی، مرؤف ناتوانن که‌سی پتی راسپیری و له‌ خواوه ده‌به‌خشری، به‌هه‌رحال له‌و سه‌رچاوه‌یدا وا هاتوه، په‌نگه مه‌به‌ست پتی نه‌وه بئ، وهک جینشین و جیگریکی خۆی بئ) دواپی خوا ﷻ نیلیاس ده‌مرینتی و، هیچ که‌سیش شوئنه‌که‌ی نازانی.

(محمد الطاهر بن عاشور) دیاریی نه‌کردوه نه‌مه‌ی له‌ کوئوه هیناوه! به‌لام بۆ نه‌وه‌ی دواپی ده‌لی: (وفي کتاب (إلياء)) که دیاره نه‌مه‌ی له‌ کیتی (نیلیاء) وه هیناوه، که له‌ کتیبه‌کانی په‌یمانی کۆنه‌و، له‌ کتیبه‌کانی جووله‌که‌کاندا هاتوه که خوا نیلیاسی به‌رز کردۆته‌وه بۆ ناسمان به‌ سواری مه‌رکه‌به‌یه‌ک (که نه‌و کات وهک عاره‌بانیه‌که بووه، دوو ته‌سپ رایانکیشاوه) نه‌له‌سه‌ع بینویه‌تی که به‌و شیویه به‌رز کراوه‌ته‌وه به‌ سواری نه‌و عاره‌بانیه‌که که دوو ته‌سپ رایانکیشاوه (وای هاتۆته به‌رچاوا) بۆیه هه‌ندیک له‌ زانایانی پیشین گوتوو یانه: نیلیاس بریتیه له‌ ئیدریس عليه السلام که خوا له‌ باره‌یه‌وه ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَذْكُرُ الْكَنْبِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ٥٥﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٦﴾ مه‌ريم، واته: یادی ئیدریس بکه‌وه که صیددیق بوو (واته: زۆر راستبیزبوو، یان: زۆربه راستدانه‌ری په‌یامی خوا بوو)، پیغه‌مبه‌ریش بوو (هه‌وال پیدراوو هه‌والپیدهر بوو) و بۆ شوئینیکی بلیند به‌رزمان کرده‌وه.

دوهم: که ده فرموی: ﴿أَنْدَعُونَ بَعْلًا وَّنَذْرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ﴾، زانایان لهو بارهوه گوتوویانه: له جیاتی نهوهی بفرموی: ﴿أَنْدَعُونَ بَعْلًا وَّنَذْرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ﴾، دهشگونجا خوا بفرموی: (أَنْدَعُونَ بَعْلًا وَّنَذَعُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ) که نهو کاته (چناس) دروست دهبوو، نهویش به کیکه له توخمه کانی پهوانیژی، یانی: (تَدْعُونَ بَعْلًا) له گهل (تَدْعُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ)، پیکه وه (چناس) یکی بیزه بیان له بهیندا دروست دهبوو، به لام نایا حکمه تی چیه که خوا ﷻ وشه ی (تَدْعُونَ) ی به کارنه هیناوه و (تَذَرُونَ) ی به کارهیناوه، زور ورده کاریان باس کردوون، به لام پیم وایه دووانیان سه ره کیین:

أ- (تَذَرُونَ) یانی: (تَذَرُونَ الْمَثْرُوكَ وَتُعْرِضُونَ عَنْهُ) به په کجاری وازی لی دینن و پستی تیده کهن، به لام (تَدْعُونَ) یانی: (تَذَرُونَ مَوْفَاتًا) به شیوه به کی کاتی وازی لی دینن، (دَعَا) یانی: تیتستایه گه ری، به لام خوا ﷻ که نهوانی دواندوه، له سه ره زمانی لیلیاس ﷻ مه به ست نهوه نه بووه لیلیاس بلتی: تیوه به شیوه به کی کاتی وازتان له خوا هیناوه، بویه فرموی به تی: ﴿وَّنَذْرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ﴾، چونکه په کجاری وازیان له باشرین به دیهیننه رهیناوه که بیهرستن و، پروویان کردوته به عل، بویه (تَذَرُونَ) به کارهاتوه، چونکه په کجاری وازیان له خوا هیناوه، نهک (تَدْعُونَ) که یانی: به شیوه به کی کاتی وازتان لیتهیناوه.

ب- (چناس) لهو جوانیانه به که دهبن نهو قسه به له حالیکدا کرابن، حالی په زامه ندیی بن، نهک حالی تووره بوون و غه زه بگرتن، واته: (چناس) کاتیکه په چاو ده کری، نهو قسه به یی که ده کری، له حاله تی په زامه ندیی و خوشیی و شادیی دا بن، نهک حاله تی تووره بوون و سامناک، لیره ش که ده فرموی: ﴿أَنْدَعُونَ بَعْلًا وَّنَذْرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ﴾، نهمه لیره دا حاله تی هه ره شه و تووره بوونی خوابه و، حاله تی شکاندنی قه ده غه به کی که ورده، که بریتیه له سنوروشکینی به ره و مهیدانی خوا به به کگرتن و پرووکردنه به ره و شیرک، بویه په چاو کردنی نهو (چناس) ه لیره دا گونجاو نیه، نهمه (سعد الله) په کیک له په راویرن نووسه کانی ته فسیری (البیضاوی) به، نهوهی هیناوه، وهک خاوه دی (التحریر و التتویر)^(۱) لی خواستوته وه.

مهسه لهی سیه م:

لووطیش له نیردرلوانی خوا بوو بۆ لای خه لکه که هی، به لأم به درویمان داناو، خواش هه موویانی قه بر کرد، جگه له نیزیکانی و خیزانه که هی، ده ربازی کردن بیتجگه له ژنه که هی، شوینه واری نهو خه لکه شی کرده مایه ی دهرس و په ند، بۆ ریوارانیک که به و ده فهره دا رت ده بن:

خوا ﷻ ده فهرمووی: ﴿وَإِن لُّوْطًا لِّمَنِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٦﴾ إِذْ جَعَلْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٣٧﴾ إِلَّا جُورًا فِي الْعَمِيرِينَ ﴿١٣٨﴾ ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَكْخَرِينَ ﴿١٣٩﴾ وَإِن كُرْتُمُوهُمْ عَلَيْهِمْ مُّصِيبِينَ ﴿١٤٠﴾ وَيَأْتِلِ أَعْلَاهُ مَقِيلُونَ ﴿١٤١﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له شهش برگه دا:

١- ﴿وَإِن لُّوْطًا لِّمَنِ الْمُرْسَلِينَ﴾، به دنیایی لووطیش له په وانه کراوان بوو، لیره (و) هکه بۆ بادانه وهو گیرانه وهی ئەم باس و خواسه یه، بۆ سه ر باس و خواسه کانی پیش، (إِنَّ) بۆ جه ختکردنه وهو دا کوکی کردنه، جه ختکردنه وه که ش پووی له که سانیکه نکوولیان له وه کردب، که لووط له په وانه کراوان و پیغه مبه رانی خوا ب، واته: به دنیایی لووطیش له په وانه کراوان و نیردرلوانی خوا بوو، خوا ﷻ لیره دا زۆر به کورتیی و پوختیی و، ته نیا شوینی مه به ست دینت، که بریتیه له دهر باز کردنی لووط ﷻ و، له به ین بردنی گه له ره وشت نزمه که هی، به لأم له شوینه کانی دیکه ی فوراندا، به سه رهاته که هی به درژی هاتوه.

٢- ﴿إِذْ جَعَلْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ﴾، یاد بکه وه! کانتیک خووی و نیزیکانی و خیزانه که یمان هه موویان دهر باز کرد، (أَهْلُهُ: أَهْلُ الْبَيْتِ مَنْ يَسْكُنُونَ الْبَيْتَ مَعَ الرَّجُلِ) (أَهْلُهُ) واته: خاوو خیزانه که هی، چونکه (أَهْلُ الْبَيْتِ) نه وانه ن که له گه ل پیاودا له ماتی کدان.

٣- ﴿إِلَّا جُورًا فِي الْعَمِيرِينَ﴾ [هه موو خیزانه که یمان دهر باز کرد] جگه له پیره ژنیک له وانه ی که مانه وه، یاخود: له وانه ی تبه رین و رابردن و به سه ر چوون، وشه ی (عَجْوَن)

مه‌به‌ست پیی ژنه‌که‌ی لووطه العلی، که دیاره پیره ژنتیک بووه، تمه‌نی هه‌بووه، (فی الغابین) پیشتیش باسماں کرد، (غابری):

۱- هه‌م به مانای (مَاضِي) دئی، تپه‌ریو، یانی: گوزه‌راو له سزادا له‌گه‌ل فه‌وتاو‌اندا تپه‌ری. ب- هه‌م به مانای (مَاضِي) یش دئی واته: ماوه، که سیک که له‌گه‌ل فه‌وتاو‌اندا مایه‌وه له سزادا، چونکه لووط و کورو کچه‌کانی رۆیشتون، به‌لَم نه‌و تاماده نه‌بووه، خه‌لکه رده‌شت نزمه‌که‌ی به‌جَن بِلَّانِ و، له‌گه‌ل‌یاندا ماوه‌یه‌وه له‌گه‌ل‌یشیان دا فه‌وتاو.

۴- ﴿ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ﴾، دواپی نه‌وانی دیکه‌مان تارومار کردن، (تَدْمِير) زیاتر بۆ تیکدانی خانوو‌به‌ره‌و شتی ماددی به‌کارده‌هتیری یانی: کاول کردن، ته‌خت کردن، لیره‌ش دا خوا تَدْمِير نه‌وانی چواندوه به‌خانوو‌به‌ره‌یه‌ک، که ته‌خت ده‌بی و کاول ده‌کری، دواپی نه‌وانی دیکه‌مان هه‌موویان له به‌ین بردن.

۵- ﴿وَأَنكُرْ لُكُورَ عَلَيْهِمْ مُّصِحِينَ وَاَلْتَلِ﴾، به‌دنیایی تپه‌وش ده‌مه‌و به‌یانیان به‌لایاندا ره‌ت ده‌بن، هه‌روه‌ها به‌شه‌ویش. (الْمُصِحُّ: الدَّخْلُ فِي الصَّبَاحِ) (مُصِحِّينَ) یانی: له‌کاتیکدا تپه‌وه‌که‌ونه تپه‌و به‌ره‌به‌یانه‌وه به‌لایاندا ره‌ت ده‌بن، شوپنه‌که‌یان وایه، سه‌فه‌ری تپه‌و لای به‌یانیان نه‌وان ده‌گریته‌وه.

لیره‌دا هه‌م به (إِنَّ) جه‌ختی کردۆته‌وه، هه‌م به (ل) (لام التأكيد) نه‌وده‌ش بۆ تۆخ‌کردنه‌وه‌ی نه‌و مانا‌به‌یه‌که تپیدا به‌کاره‌اتوه، واته: به‌دنیایی تپه‌وه به‌لایاندا ره‌ت ده‌بن، به‌لای شوپنه‌واره‌کانیان دا، وه‌ک له سووره‌تی (الحجر) دا ده‌قه‌رموی: ﴿وَأَنهَا لَيْسَ لِمُعِيرٍ﴾، واته: به‌دنیایی نه‌و شوپنه‌واره، له‌سه‌ر رپه‌که‌ی به‌رده‌وامه، که شه‌قامه‌رپه‌ه و خه‌لکی پیددا ره‌ت ده‌بی، نجا وه‌ک کاتی خوئی له ته‌فسیری سووره‌تی (الحجر) دا باسماں کرد، زۆریه‌ی زانایان ده‌لین: مه‌به‌ست پیی ده‌ریاچه‌ی مردوو‌یه، که ئیستا ده‌که‌وپیته تپوان ئوردن و فه‌له‌ستینه‌وه.

﴿وَأَنكُرْ لُكُورَ عَلَيْهِمْ﴾، به‌دنیاییش تپه‌وه به‌لایاندا ره‌ت ده‌بن، (الْمُرُورُ: مَجَاوِزَةٌ السَّائِرِ بِسَيْرِهِ شَيْئًا يَتَوَقَّعُهُ، وَالْمُرَادُ مُرُورُهُمْ فِي السَّفَرِ)، (مُرُور): بریتیه له‌وه‌که

بابای رۆبشتوو له کاتی رۆبشته کهیدا، شتیک به جی بهیلتی، که لیره دا مه بهست به لادا رهتوونه له کاتی سه فهردا.

دویندراوانی که یه که مجار قورثانیان بو دابه زیوه، نه وان یه که مجار مه بهستن، که خه لکی عه ره ب و خه لکی نیوه دوورگه ی عه ره بی بی بوون، نه که رنا تیس تاش هه ر که سیتی دیکه به و ده فه رده دا بروات، به لایاندا ره ت ده بی به لای ده ریاچه ی مردوودا، عه ره ب بی، یان غه یری عه ره ب بی، له هه ر شوینیکی دنیاوه هاتبی، به و ده فه رده دا بروات، ده ریاچه ی مردوو که شوینه واری که لی لووطه العیلا، ده بیینی.

٦- ﴿أَفَلَا تَعْلَمُونَ﴾، ئایا نافامن؟ یانی: بیرناکه نه وه و هوشتان ناخه نه کار، تا کو په ندوه ربگرن؟

دیاره هه مزه (أ) که بو پرسیار لیکردنی نکو و لیلیکه رانه یه، واته: ده بو وایه بفامن، بوچی نافامن و عه قلتان به کارنا هینن؟ فامینه که ش بو نه وه یه په ندیان لی وه ربگرن.

فِيهِ إِلَى الْفُلْكِ، لَأَنْ فِعْلَتَهُ تِلْكَ كَانَتْ عِنْدَمَا أَمَرَهُ اللَّهُ بِالذَّهَابِ إِلَى تَيْتُوَى لِإِبْلَاحِ بَنِي إِسْرَائِيلَ،
وكانوا أكثر من مائة ألف، لَأَنَّ اللَّهَ غَضِبَ عَلَيْهِمْ لِأَنَّهُمْ أَنْصَرَفُوا عَنْ شَرِيعَتِهِمْ^(١)!

که ده فەرمووی: (إِذْ أَبَقَ)، (إِذْ) بۆ کاتەو پە یو دەستە بە (الْمُرْسَلِينَ) هوه: ﴿وَإِنَّ
يُؤُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ (إِذْ) ، که نگی رەوانە کراو نێردرا؟ ﴿إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾ ،
کاتیک که رۆیشت بە تورە بوونە هوه، یان بە هەلاتن و راکردنە هوه بەرەو که شتیە
پرە که، چوو، ناردنی یونوس عَلَيْهِ السَّلَامُ و کرانی بە رەوانە کراو بە ستراوه تە هوه، بە و
کاتە هوه که چۆتە نێو که شتیە که، چونکه سوار بوونی له که شتیە که دا، کاتیک
بوو که خوا فەرمانی پیکرد بچێ بۆ لای خەلکی نەینەوا، خەلکی نەینەواش ئە و
کاتە سەد هەزار (١٠٠,٠٠٠) که س زیاتر له به نوو ئیسرا ئیلی لێ بووه، {ئە و
کاتە ناشووریە کان له فەلەستینە هوه و دک دیل هیناویانن و له وێ نیشته جێیان
کردوون، له وێش و له زۆر شوێنی دیکه ی عێراق و له کوردستانیش} خواش عَلَيْهِ السَّلَامُ
یونوسی ناردوه بۆ لایان که پێیان رابگه یەنێ: خوا لێیان تووره بووه له بهر
ئە هوه ی له شەریعەت و بەرنامە که ی لایانداوه.

ئە هوه رای (ابن عاشور) ه، بە لام نایا: ئە و سەد هەزار (١٠٠,٠٠٠) که سە تە نیا
له به نوو ئیسرا ئیل بوون، یا خود: خەلکی دیکه شیان له گەل بووه، یا خود: ئە و
خەلکه له به نوو ئیسرا ئیل هەر نە بوون؟! ئە هوه پێویستی به ساغکردنە هوه ی
میژوو یی دە کات، گرنگ ئە هوه یه، ئە هوه ش رایه که له رایه کان.

ئە هوه ی پێویستە لێرە دا باسی بکه ین: وشە ی (أَبَقَ)، (مَصْدَرُهُ إِبَاقُ)، (إِبَاقُ):
(فِرَارُ الْعَبْدِ مِنْ مَالِكِهِ) بریتیه له راکردنی کۆیله له خاوه نه که ی، بۆچی خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ
ئە و وشە یه ی بۆ به کار هیناوه؟ (أَيُّ: هَرَبَ يُؤُسُ مِنَ الْبَلَدِ الَّذِي كُفِّ بِدَعْوَةِ أَهْلِهِ
إِلَى مَكَانٍ آخَرَ) له بهر ئە هوه ی یونوس عَلَيْهِ السَّلَامُ له و ولاته ی، له و شاره ی که فەرمانی
پیکراوه خەلکه که ی ناگادار بکاتە هوه و بانگبکات بۆ لای خوا، له وێ رایکردوه و
ئە وێ ی به جێ هێشتوه، چۆتە شوێنیکی دیکه.

خواش تَنَزَّلُ نهو هه لوئسته یی یونوسی چواندوه به هه لوئستی کؤیله به که وه، که له دهست خاوه نه که یی راده کات، بؤیه ده فهرموئ: ﴿إِذْ أُنزِلَ إِلَى الْأَمَلِكِ الْأَمْرُ﴾، چونکه (ایاق) به مانای راکردنی کؤیله دئی، ننجا به جهت شتنه که یی یونوس الْعِزِّ بؤ خه لکی نه پنه وا، دوا یی چوونی بؤ سوار بوونی که شتی، که بهو که شتی به ش به دهر یادا بروات، وادیاره دهر یای سپی نیوه راست بووه، دوا یی بروات بؤ شوئیتیکی دیکه، خوا تَنَزَّلُ نهو هه لوئسته یی نهوی چواندوه به هه لوئستی کؤیله به که له دهست خاوه نه که یی راده کات، که بنگومان شتیکی هه له ده کات، به نسبت نهو کاته وه که سیستمی کؤیلا یه تی یی هه بووه.

(۳) - ﴿فَأَنهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ﴾، تیروپشکی کرد، به لأم له دؤراوان بوو، هه موویانی به: (ف) هینان: ﴿فَأَنهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ﴾ (۱۱۱) فَأَلْتَمَعَهُ الْحُرْتُ﴾، یانی: به کسه که سواری که شتی به که بووه، زؤری پئ نه چووه، تیروپشکی کردوه له گه ل نهوانی دیکه دا، که دوا یی باسی ده که یی، نهو تیروپشک کردنه چؤن بووه؟ ﴿فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ﴾، نهویش له دؤراوان بوو، (الإدحاض: جَعَلَ الْمَرْءَ دَاحِضًا: زَالِقًا غَيْرَ ثَابِتٍ الرَّجُلَيْنِ، وَهُوَ هُنَا اسْتِعَارَةٌ لِلْخُسْرَانِ وَالْمَغْلُوبِيَّةِ)، (إدحاض) بریتیه له وه که نینسان و لئ بکه یی بخلیسکتی و پییه کانی چه سپاو نه بن، که لیره دا نه وه خوا زراوه ته وه بؤ دؤران و تیشکان (له تیروپشک و قورعه کیشانه که دا).

(۴) - ﴿فَأَلْتَمَعَهُ الْحُرْتُ وَهُوَ مُلِيمٌ﴾، (دوا یی نه وه یی که تیروپشکه که به زیانی نهو ته واو بوو و، دؤرا له تیروپشک دا) یه کسه نه هه نگ به دهمیه وه گرت، هه لبه ته ته تفسیره کان هه ر گوتوو یانه: (الإلتقام: البُلْعُ) (الإلتقام) بریتیه له قووتدان، به لأم وانیه و نه وه مانای (الإلتقام: ه) جَعَلَ الشَّيْءَ لِقْمَةً وَأَخَذَهُ بِالْقَمِّ)، (الإلتقام) واته: کردنه پاروو و به دهمه وه گرتن، وه ک تیمه کاتی خوئی له ته تفسیری سووره تی (یونس) دا، که به سه رهاتی یونوسمان به ته فصیل باسکردوه، له وئش باسمان کردوه که: ﴿فَأَلْتَمَعَهُ الْحُرْتُ﴾، ته نها لیره دا هاته وه واته: نه هه نگه که یونوسی به دهمه وه گرت، وه ک لوقمه به که، وه ک پاروویه که، نه ک قووتی بدات و بیخاته نیو سک و هه ناوی، هه لبه ته ته گهر قووتیشی

دابایه و خستباشیه نِتو سک و هه ناوی، هه رچه نده له نِتو سکی نه هه نگدا هه وای تیدانیه، نوکسجینی تیدانیه، به لَام خوا هه ر دیتوانی بیهئیتته وه، خوابه ک که نیبراهیمی له نِتو ناگری سووردا هیشته وه، ده شیتوانی یونوسیش نه گه ر نه هه نگه که قووتیشی بداو، بیخاته نِتو هه ناویشی، بیهئیتته وه به زیندووپی، به لَام (إِلْتِقَام) نه وه ده گه به نئی که نه هه نگه که یونوسی له زاریدا هیشتوته وه، وه ک پاروو به ک و ده بن نه هه نگیکه گه وره بووبن.

﴿ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴾، نه هه نگه که به ده میه وه گرت، له کاتیکدا نه وه گله یی و هینه ره سه رخو بوو، (مُلِيم: اسْمُ فَاعِلٍ مِنَ أَلَامٍ إِذَا فَعَلَ مَا يُلُومُهُ النَّاسُ عَلَيَّهِ)، (مُلِيم) واته: گله یی هینه ره سه رخو، چونکه (لُوم) واته: گله یی (لَائِم) واته: گله ییکه ر، به لَام (مُلِيم) واته: که سیک و ابکات خه لک بیته گله یی لیکه ر (لائم) ی و بیته ره خنه لیکری، ده لئی: (مُلِيم: اسْمُ فَاعِلٍ مِنَ أَلَمٍ)، (مُلِيم) ناوی بکه ر (اسم فاعل) ه له (الأم) وه هاتوه، یانی: که سیک شتیک بکات که خه لک لومه ی بکات و ره خنه ی لئی بگری، جا چ ره خنه ی لئی بکرن به کرده وه، یان ره خنه ی لئی نه گرن.

که واته: یونوس عَلَيْهِ شتیکه کرده وه، که خوا ناوا سزای بدات و، له زاری، یان له سکی نه هه نگه که دا هه پسی بکات.

بویه ش ده لئین: ﴿ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ ﴾، واته: نه هه نگه که به زاریه وه گرت، نه ک قووتی داو خستیه سکی، که زور به ی ته فسیره کانی که بینیومن، هه موویان هه ر وایان لیکدا وه ته وه، چونکه: (بَلَع): بریتیه له قووتدان و چوونه خواری شتیک به شتیکدا، وه ک خوا له سوورته ی (هود) دا ده فه رموی: ﴿ يَتَّارِضُ أَبْلَقِي مَاءَكِ ﴾، نه ی زهوی! ناوه که ی خووت قووتبده، ناویش که به زهویدا ده چیته خوار، تیدا ون ده بن، نئجا نه گه ر وا بووایه، ده بووا یونوسیش له سکی ماسیبه که دا ون بووایه، به لَام (إِلْتِقَام) نه وه یه که وه ک لووقمه یه ک به ده میه وه گرتبن، به هه ر

حَالٍ (إِلْتِقَامٍ) وَ (بَلْعٍ) لَيْتَ جِيَانٌ^(٥)، بۆیه تَبْيِينِيْم له سهر ته ففسير كردنى نهو وشه يه له لايه نى پوونكه ره وانى قورئانه وه هه يه.

وشه ي (بطن) يش (لَيْتَ فِي بَطْنِهِ ..)، وه لاهه كه ي نهو هه كه نه هه نك و ماسيى زاروسكى پينكه وه په يوه ستن.

(٥) - ﴿فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسْتَجِيبِينَ﴾، نه گهر له بهر نهو هه نه بووايه كه له به پاكگران بوو، واته: له به پاكگرانى خوا بوو، چۆن خواى به پاككرت؟ له سووپه تى (الانبيا) دا خوا ده فهرموى: ﴿وَذَا التَّوْنِ إِذْ ذَهَبَ مُغْنَضًا فَظَنَّ أَن لَّنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنكَاذِبُ فِي الظُّلُمَاتِ أَن لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحٰنَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِيْنَ﴾^(٦٧)، به پاككرتى بۆ خوا، نهو هه بوو: ﴿لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحٰنَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِيْنَ﴾^(٦٧)، بيجهكه له تۆ هيچ په رستراويك نيه، پاكى بۆ تۆ، من له سته مكاران بووم، شتيكى بن جيم كرد، نيجتهاديكى هه له م كرد، چونكه گوناھى پيغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) هه ر برى بووه به هه له دا چوون له نيجتهادو كوشش كردندا، نه گهرنا شتيك زانيبان گوناھه، نه يانكردوه، خوا له وه پاراستوونى، خوا ده فهرموى: نه گهر له بهر نهو هه نه بووايه كه له (خوا) به پاكگران بوو.

(٦) - ﴿لَيْتَ فِي بَطْنِهِ إِنْ يَوْمٍ يُبْعَثُونَ﴾، له سكى نه هه نكه كه دا ده مايه وه، تاكو نهو رۆژى تبيدا زيندو ده كرئيه وه، نه مه يان مه به ست نهو هه يه، كه سكى نه هه نكه كه ي بۆ ده بوو به گۆر، وهك حه قيقه ت، ياخود وهك كناره (كنايه) يه، كه زۆر له ويدا ده مايه وه، مه به ست نهو هه يه تاكو نهو هه نكه ده فه وتا، نه ويش له ويدا ده مايه وه و بۆى ده بوو به گۆر، واته: نه هه نكه كه له ده رياكه دا ده فه وتا، هه ر له ويدا ده بوو تاكو قيامه ت، نجا خواى په روه ردگار له رۆژى زيندو وكرانه وده دا، هه ر له ويدا زيندووى ده كرده وه.

ئايا نهو ده ربايه له كوئى بووه؟

(١) بروانه: لسان العرب لابن منظور، ج ١٢ ص ٣٠٨، لفظ (لقم) كه وپراى قووتدان و خواردنى خيتر، به ماناى شت خسته تى تيزوارو به زاره وه گرتنيش، هيناويه تى.

وا پنده چتی ده ریای سپیی نیوه پراست بووبتی و، یونوسیش له نهینه واوه چووه به رهو و شام و، په نگه خویشی خه لکی فه له ستین بووبتی، نه و کاته ش ده ریای سپیی نیوه پراست پتی گوتراوه: (بحر الروم)، بیگومان رووباری دیجله نه بووه وه ک هه ندیک له تهفسیره کان ده لئین، چونکه رووباری دیجله به له می تیدا دتی و ده چتی، به لأم که شتی پر له و ده ریا گه و رانه دا دتی و ده چتی.

نهوهی گوتراش بهس راو بوچوونیکه و، به لکه به کی یه کلاییکه ره وهی له سه ر نیه.

(٧) - ﴿فَبَدَّدَتْهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ﴾، دوابی تیمه نهومان فریدا یه ده شتیکی رووتهن، له حالیکدا که نه خوش بوو، (العراء: الأرض الجرداء التي ليس فيها نبات ولا شيء) زهوییه کی رووتهن، بیابان و دهشت و سارایه که که نه رووه کی لی هه بن، دارو درخت، نه هیچ شتیکی لی هه بن، په ناو سیبه ریکی لی نه بن.

که دهفه رموی: له حالیکدا که نه خوشیش بوو، نه خوشیه که ی نهوه بووه که ماوهیه که له ده می نه و ماسیه دا ماوه ته وه، نه گه ره هه به ده میه وه گرتبی، نه گه ره له سکیشیدا بووبتی دیاره ماوه ته وه و، نه وه ش بوته هوی نه خوش بوونی، به دنیا یی زاری نه و نه هه نگه ش رژینی تیدا بوون و، نه وه ش کاریگه ریی نه ریسی له سه ری بووه.

نایا چه ند ماوه ته وه؟ هه ندیک ده لئین: چه ند سه عاتیک، هه ندیک ده لئین: چه ند روژتیک، هه ندیک ده لئین: چه ند هه فته یه که، دیار نیه، گرنگ نه وه یه ماوه یه که ماوه ته وه و، بوته هوی نه خوش که و تنی.

(٨) - ﴿وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّنْ يَقْطِينٍ﴾، هه ره ها له سه ریمان رواند رووه کیک له جو ری کووله که (يَقْطِين).

(اليَقْطِين: الدُّبَاءُ وَالْقَرْعُ) به کوردیی: کدووی پتی ده لئین و کووله که شی پتی ده لئین، وا پنده چتی کووله که، جو ری گه وره ی بی و، کدووش هی گچکه، هه ردوو جو ره کانی کووله که، چ کدوو نه وه ی وردی ده که ن و له شله ی ده که ن، چ کووله که ی

سوور کووله که په لَوو، که وهك شتێكى شیرین ده خورێ، زانايان ده لێن: له ههر شوئێك نهو برکه کووله که ی لئ بئ (کدوو یان کووله که)، مێش و مه گهز لێی نانیشتن، به ته نکید که ده فەرموێ: (وهو سقیم) نه خۆش بووه، له پرووی جهسته ییه وه نه خۆش بووه، رهنگه برین و نه خۆشی له پێستی دا پهیدا بووبێ و، مێش و مه گهز تیی ده ورروکا، نه گهر نهو برکه کووله که بهی له سه ره پوابایه، ئنجا پهنگه وێرای نهوهی سوودی بینیه لهوهی که به گه لایه کهی خۆی داپۆشێ و، مێش و مه گهزی لئ نه نیشێ، دواپی له کووله که کهشی خواربێ و، نهویش بۆ بابایه کی برینداری نه خۆشی که هیچ خۆراکیکی دهسته کهوتوه، بۆی بۆته خۆراک و بهزووی تین و وهی هاتۆته وه بهر و بۆی قهره بوو بۆته وه.

(۹) - ﴿وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ زَبَدْرُكٍ﴾، دواپی ناردمان بۆ لای سه ده هزار (۱۰۰،۰۰۰) کهس، یاخود زیاتریش ده بوون،

به پێی فه رمایشتی پیغه مبه ریش ﷺ یونس علییه، بۆ لای خه لکی نهینه وا ئێردراوه، که شارێک بووه له شوئینی موصلی ئیستا، که ده فەرموێ: بۆ لای سه ده هزار یاخود زیاتریش، له بهر نهوهی مرووف به هاوکۆ (معدل) بی ژماره یان زیاد ده کات، ئنجا که ژماره یان زیاد ده کات، سه ده هزار کهس، نه گه ری زیاتر بوونی زیاتره، تاکو نه گه ری که م بوونه وهی، مه گه ره به لَو موصبیه تیکیان بۆبێ، بۆیه خوا ﷻ فه رموویه تی: سه ده هزار یاخود زیاتریش.

نهو سه ده هزار که سه ش که یونس یان بۆ لا ئێردراوه، رایه ک ده لئ: نهو جووله کانه بوون که له نهینه وا نیشته جئ بوون، کاتی خۆی - که نهینه وا پایته ختی ده ولته تی ناشووری بووه - ناشووریه کان له فه له ستینه وه به دیلی بردبوویان و لهوێ نیشته جئان کردبوون.

ده شگونج خه لکی نهینه وا خه لکیکی دیکه بووبن، نهک نهو سه ده هزار جووله که بهی که به دیلی برابوون بۆ نهوێ، لهو باره وه که ده فەرموێ: بۆ

لای سهد هه زار کهس یا خود زیاتریش نهم ده قهی سوننت ههیه: (عَنْ أَبِي بِن كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿ وَرَأْسَنَّهُ إِنْ يَأْتِيَهُ أَوْ يَزِيدُوكَ ﴾ قَالَ: يَزِيدُونَ عَشْرِينَ أَلْفًا) (أخرجه الترمذي: ۳۳۲۹، وَقَالَ: حَدِيثٌ غَرِيبٌ).

واته: نوبه‌ی کوری که عب ﷺ پرسباری کردوه له پیغهمبه‌ری خوا ﷺ له باره‌ی فه‌رمایشتی خوا‌ی به‌رزوه که ده‌فهرموئی: ناردمان بو لای سهد هه زار کهس یا خود زیاتریش، پیغهمبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: بیست هه زار زیاتر.

خوا ﷺ هه‌ر به‌گشتی هیناویه‌تی، نهم ده‌قه‌ش نه‌گه‌ر سه‌نه‌ده‌که‌ی راست بن، به‌ته‌نکید پیغهمبه‌ری خوا ﷺ هه‌رچی بیغه‌رموئی، له‌خواوه ده‌یفه‌رموئی و وایه، نه‌گه‌ر سه‌نه‌ده‌که‌شی راست نه‌بن، گرنگ نه‌ویه سه‌ده‌زار کهس له شویتیک بن - بویه ده‌فهرموئی: (أَوْ يَزِيدُونَ) - چونکه به‌رهو زیادیی ده‌چن، به‌مسؤگه‌ری له سه‌ده‌زار کهس، پوزانه‌خه‌لکیان لی‌ده‌مرئی و لییان له دایک ده‌بن، به‌لام به‌هاوکویی به‌رهو زیاد بوون ده‌چن، مه‌به‌ستم نه‌ویه هه‌ندیک ده‌لین: خوا ﷺ زانیویه‌تی نه‌و کاته یونوسیان بو لا په‌وانه‌کراوه، تایا به‌وردیی سه‌ده‌زار کهس بوون؟ یان سه‌دو ده‌هه‌زار کهس بوون؟ یان سه‌دو چه‌ند هه‌زار کهس بوون؟ به‌لام خوا ﷺ بویه به‌و ته‌عبیره هیناویه‌تی، سه‌ده‌زار به‌پشته‌وه، چونکه به‌رده‌وام له‌و سه‌ده‌زاره‌خه‌لک ده‌مرئی و هی دیکه له دایک ده‌بن، بویه خوا ﷺ به‌پتویستی نه‌زانیوه، نه‌و کاته ژماره ورده‌که چه‌ند بووه، باسی بکات و که‌متریش وایه قورنانه‌و جوړه ورده‌کاربیانه باس بکات، به‌لام گرنگ نه‌ویه به‌موعه‌ده‌لیی سه‌ده‌زار کهس، زیاتر لییان زیاد ده‌بن، تا‌کو لییان که‌م بیته‌وه.

(۱۰) - ﴿ فَتَأْتُوا مَتَّعْتَهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴾ نیدی پروایان هینا و نیمه‌ش پیمان گوزه‌راندن و به‌هرمه‌ندمان کردن تا‌کو کاتیکی که‌م.

تیمە دەربارەدی ھوكمی تیروپشك، كە بە عەرەبیی (قرعة)ی پێ دەلێن، قسە یەك لە (القرطبي) یەو دەنێن: **إِقَالَ الْقُرْطَبِيُّ: وَالْحَقُّ عِنْدِي أَنْ تُجْرِيَ فِي كُلِّ مُشْكِلٍ، فَذَلِكَ أَتَيْنَ لَهَا وَأَقْوَى لِفَضْلِ الْحُكْمِ فِيهَا، وَأَجْلَى لِرَفْعِ الْإشْكَالِ عَنْهَا**)^(۱)

واتە: (القرطبي) دەلێن: ھەق لە لای من لە باردی تیروپشكەو، ئەو یەكە ئەنجام بدری بۆ ھەر کاریك كە گرتی تێدا، یاخود تەم و مژی بەسەر دەو، بێ، ئەو بۆ ئەو كارە روونترەو، بەھێزتریشە بۆ ئەو یەكلاسی بكرتەو، روونترە بۆ ئەو یەكلاسی و تەمومزێك كە تێدا، نەھێلدری.

ھەر (القرطبي) لە (القرافي) یەو كە كتیبتیكی ھەبە بە ناوی (الفروق) جا لە فەرقی ژمارە (۲۴۰)دا، دەپهێن:

دەلێن: **مَتَى تَعَيَّنَتِ الْمَضْلَعَةُ أَوْ الْحَقُّ فِي جِهَةٍ، لَا يَجُوزُ الْإِفْتِرَاعُ، لِأَنَّ فِي الْقُرْعَةِ ضِيَاعَ الْحَقِّ، وَمَتَى تَسَاوَتِ الْحُقُوفُ أَوْ الْمَضَالِحُ، فَهَذَا مَوْضِعُ الْقُرْعَةِ دَفْعًا لِلضُّغَائِنِ،** جوانی ھێناو کە تابا شوینی تیروپشك کویتە؟!

قەرپافی دەلێن: ھەر کاتیک بەرژەو نیدی یاخود ھەق لە لایەكەو چەسپاو دیاریبکرا، ئەو تیروپشك تیدا کردنی دروست نیە، چونکە مادام بەرژەو نیدیە کە دیار بێ، ھەقە کە دیار بێ لە کویتە، کە تیروپشکی تیدا کرا، ھەق زایە دەبێ، بەلام ئەگەر چەند مافیک وەك یەك بوون، یان بەرژەو نیدیە کان یەكسان بوون و نەمانزانی کامیان ھەلبژیرین، لێرەدایە تیروپشك دەکرێ، بۆ ئەو یەق و بوغز لە یەكدی ھەنەگیرێ (كەس نەلێن: ھەقی من بە لای ئەو یەكەو چوو، ئەو کاتە ھەموویان یەكسان دەبن، ھەر كەسێك دەرچوو، نابێ ئەوانی دیکە گلەیی بکەن).

ده (۱۰) دهرس و په ندى گرنګ

له به سه رهاتى يونس دا عَلَيْهِ السَّلَام

وهك زور جار باسمان كړدوه: تيمه له ته فسيري سووږه تي (يونس) دا، به سه رهاتى يونس مان هيناوه، به لام له وى ته و ده دهرس و په ندانه ي ليره ده يانه يين، له وى نه مانه يانوان:

۱- پيغه مهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) شتى بچووكيشيان به گوره له سهر حساب كراوه:

وهك گوتراوه: (حَسَنَاتُ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُقْرَبِينَ) واته: نه وى بو چاكان چاكه، بو زور له خوا نيزيكان خرابه، نه گه رنا يونس عَلَيْهِ السَّلَام كوششكي كړدوه، نيجته اديكي كړدوه، كه دياره نه ييكاوه، به لام خوا ﷺ نه وى به گونا ه له سهر حساب كړدوه، (نه گه ر خه لكيكى ديكه بووايه، وهك پيغه مهران ﷺ ده فهرموى: نه گه ر كوششكه ر كوششى كړد، نه گه ر پيكاى، دوو پاداشتى هه نه و، نه گه ر نه ييكا، پاداشتيكى هه ر هه يه)، به لام پيغه مهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) نه گه ر له نيجته اداو بوچوونيكيش دا نه يانيناكى، به هه له له سهريان حساب كراوه، له بهر نه وى پايه يان زور به رزه، بوپه شتى گچكه ي كه ميس، هه له يه كي بچووكيش، له وان گوره دياره.

۲- رپي ده ر بازوون له گرفتاريى، گه رانه و ه يه بو لاي خوا:

وهك له به سه رهاتى (يونس) دا هه يه له سووږه تي (الانبيا) دا: ﴿وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغْتَضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَعْدِرَ عَلَيْهِ فَنكَّادِن فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿۸۹﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ، وَجَعَلْنَاهُ مِنَ الْغَمْرِ وَكَذَلِكَ نُشَجِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿۹۰﴾، واته: يادى هاوه لى، خاوه نى نه هه نك بكه وه، كاتيك كه به تووږه يى

واته: به تو پوره یی له خه لکه که ی) پۆیی پنیو ابو که لیمان وه تهنگ نه هیتاوه [که هه دهی له وئی بن] (أَي: فَظَنَّ أَنْ نَنْ نَضِيقَ عَلَيْهِ) پنی و ابو که له سه رمان نه کردۆته مه رج، که دهی هه ر بانگه وازی خه لکی نه یه و باکات، ﴿فَكَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ﴾ (٨٧) الانبیاء، دوایی له تاریکاییه کاند، له تاریکایی زاری نه هه نکه که داو، تاریکایی شهوو، تاریکایی ده ریادا، هاواری کرد، بانگی کرد: ﴿أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ (٨٧) الانبیاء، که جگه له تۆ هیچ په رستراوتیک نیه، پاکیی بۆ تۆ، به دنیایی من له سته مکاران بووم.

خواش ده فه رموی: ﴿فَأَسْتَجِبْنَا لَهُ﴾ (٨٨) الانبیاء، وه لآمان دابه وه، ﴿وَمَجِئْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُشَجِّي الْمُؤْمِنِينَ﴾ (٨٨) الانبیاء، لهو خه م و ناره حه تیی و گرفتاریه ش ده ربا زمان کرد، ﴿وَكَذَلِكَ نُشَجِّي الْمُؤْمِنِينَ﴾ (٨٨) الانبیاء، هه ر بهو شیوه شه پرواداتی که لیمان بیارینه وه، له خه م و مهینه تیی ده ربا زیان ده که یین، که واته: پۆی ده ربا زبوون، گه رانه وه یه بۆ لای خواو، دان به هه له ی خوده هیتانه.

٣- تاك و كۆمه ل ده توانن له دوا کاتدا خویان بگۆرن و واقعیان بۆ بگۆردری:

هه ر له سوپه تی (یونس) دا هاتوه، خوا ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اسْمِعُوا بَأْسَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَكُونُ لِكُلِّ أُمَّةٍ رَجُلٌ يَشْهَدُ بِهَا﴾ (١٠١) یونس ده کات، ده فه رموی: ﴿فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ ءَامَنَتْ فَنَعَمْنَا لِمَنْهَا إِلَّا قَوْمٌ يَكْفُرُونَ لَمَّا ءَامَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ﴾ (١٠١) یونس، واته: ده بووایه شاریک پروا بیتی و پرواهیتانه که ی سوودی پێ بکه یه ن، به لآم نه وه نه بوو، جگه له گه لی یونس کاتی که پروایان هیتا، تیمه سزای شه رمه زاری و سه رشۆر بیمان له سه ر لآبردن له ژیا نی دنیادا، بۆ ماوه یه کی دیاریکراو ژیا ندمانن.

تیمه به سه رهاتی یونس مان له ته فسیری سوپه تی (یونس) دا هه مووی له بهر رۆشنا یی ئەم ئایه ته و ئایه ته کانی دیکه شدا توژی یوه ته وه، که واته: پۆی ده ربا زبوون گه رانه وه یه بۆ لای خواو، تاك و كۆمه ل ده توانن له دوا کاتدا، خویان بگۆرن و، واقعیشیان بۆ بگۆردری.

۴- گه پانه وه بو لای خوا، و برای بهره که تی قیامت، هی دنیاشی هه یه:

خوا له سوورہتی (یونس) دا فرموویه تی: ﴿فَاتَمُوا مَتَعَنَّهُمْ إِلَىٰ حِينٍ﴾، بروایان هینا، تیمه ش تاکو کاتیکی دیاریبکراو ژباندمانن، واته: له بهره که تی ئه و نیمانه، دهر باز بوون، له وهی خوا قره پریان بکات و کو تایان پئی بئین.

۵- دهسته لاتی خوا سنووری نیه، مانه وهی یونوس عَلَيْهِ السَّلَام گرفتیک نیه چاره سه ری زه حمهت بئی بو خوی مه زن:

نایا مانه وهی یونوس چهند سه عاتیک بووه، یان چهند پوژیک بووه، یان چهند ههفته یه ک بووه؟ پیشتیش باسما ن کرد که خوا ده فرموی: ﴿فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ﴾، نه مه تیشکمان بو ده خاته سه ر ئه و مه سه له یه که نه هه نکه که یونوسی هه ر به دمه وه گرتوه، هه ر له زا ریدا بووه، هه و آله ی نیو هه ناوو ورگی نه کردوه، هه ر چهنده ئه وش بو خوی په ره ردگار هه ر شتیکی ئاسانه، هه موو شتیک بو خوا ئاسانه عَلَيْهِ السَّلَام، چونکه دهسته لاتی خوا سنووری نیه.

۶- به هره مه ند بوون، وه ک به رچاو پوونیی بو ته فسیری قورئان، له به ره مه ی خاوه ن کتیبان باشه، به لام نه ک ته سلیم بوونی قسه کانیان:

وه ک پیشتیش ناماژم پیداه، له (محمد الطاهر بن عاشور) وا ده بیئری، که هه رچی له لای وانه وه هاتوه، وه ک شتیکی سه لمیندراو وه ربگیری و، قورئانی پئی ته فسیر بکری، ئه وه هه له یه، به تابه تی ئه وه هه له یه له به سه رهاتی داوود عَلَيْهِ السَّلَام، هه روه ها له به سه رهاتی سوله یمانیشدا، زه ق بوته وه، که دوایی له ته فسیری سوورہتی (ص) دا ده یگه بئین، پیشتیش به بو نه ی دیکه وه له و باره وه پدخنه مان له قسه کانی (ابن عاشور) گرتوه، که یه کسه ر قسه کانی په یمانی کۆن دئین و، نایه ته کانی قورئانیان پئی ته فسیر ده کات، که به ته نکید ئه وه هه له یه، چونکه ئه و قسانه ی له په یمانی کۆندا هاتوون، چ بو داوود عَلَيْهِ السَّلَام، چ بو زور له پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، له گه ل پایه ی به رزی پیغه مبه راندا ناگو نجین، به لکو له گه ل مسولمانتیکی عاده تیشدا ناگو نجین، وه ک دوایی له ته فسیری سوورہتی (ص) دا، له و باره وه زیاتر قسه ی لی ده که یین.

۷- کرده‌وی باشی په‌نهان زور به‌ره‌که‌تداره:

أ- بویه پیغهمبر ﷺ فرموده‌تی: (مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَكُونَ لَهُ خَبَاءٌ مِنْ عَمَلٍ صَالِحٍ فَلْيُفْعَلْ) (أخرجه القضاعي: ۴۳، والخطيب في «التاريخ» ج ۱۱، ص ۲۶۳، عن الزبير بن عوام، وصححه الألباني في صحيح الجامع: ۶۱۸)، واته: هه‌ر کامیک له‌ ئیوه‌ توانی کرده‌ویه‌کی په‌نهانی چاکی هه‌بن، با بیكات.

یونوس علی‌ه‌س‌السلامیش له‌ تاریکایی زاری ماسییه‌که‌داو، تاریکایی شه‌وگارو، تاریکایی ده‌ریادا، سنی تاریکایی، له‌ویندا هاواری کردوده‌و خوای به‌ پاکرتوده‌و، به‌کتایی خوای په‌روه‌دگاری راگه‌یاندوده‌و، دانی به‌ هه‌له‌ی خویدا هیتاوه، له‌ به‌ره‌که‌تی نه‌وه‌دا، خوا ده‌فه‌رموئ: ده‌ریازمان کرد، بویه‌ ده‌بنی ئینسان هه‌وئبدات کرده‌وی باش و په‌نهانی هه‌بن، وئیرای نه‌وه‌ی که‌ ده‌بنی نه‌رکه‌ شه‌رعییه‌ روا‌له‌تیه‌کان نه‌نجام بدات، کرده‌وی باشی په‌نهانی زور به‌ره‌که‌تداره.

ب- له‌و باره‌وه‌ نهم فرموده‌یه‌ش هه‌یه، که‌ تیمه‌ هه‌ندیکی که‌ جینی مه‌به‌سته، لی دئینین: (بَيْنَمَا ثَلَاثَةٌ نَفِرَ يَمْشُونَ أَحَدُهُمُ الْمَطْرُ، فَأَوُوا إِلَى غَارٍ فِي جَبَلٍ، فَانْحَطَّتْ عَلَى فَمِّ غَارِهِمْ صَخْرَةٌ مِنَ الْجَبَلِ، فَانْطَبَقَتْ عَلَيْهِمْ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: انظُرُوا أَعْمَالًا عَمِلْتُمُوهَا صَالِحَةً لِلَّهِ، فَادْعُوا اللَّهَ تَعَالَى بِهَا، لَعَلَّ اللَّهَ يَفْرُجَهَا عَنْكُمْ) (أخرجه البخاري: ۲۳۳۳، ومسلم: ۲۷۴۳).

که‌ به‌سه‌رهاته‌که‌ زور درئزه، به‌لام تیمه‌ لیره‌دا که‌می‌کمان لئیی هیتاوه، پیغهمبر ﷺ ده‌فه‌رموئ: له‌ کاتیکدا سنی که‌س، له‌ ربوایه‌تیکدا ده‌لئ: له‌ گهلانی پئش ئیوه، ده‌رؤیشتن باران تینی بو هیتان، نه‌وانیش په‌نیان برده‌ به‌ر نه‌شکه‌وتیک له‌ شاخیک، گاشه‌ به‌ردئکی گه‌وره‌ هاته‌خوارو زاری نه‌شکه‌وته‌که‌ی لئ گرتن، نه‌شکه‌وته‌که‌یان لئ داخرا، له‌ ئیو خویندا به‌ یه‌کدیسان گوت: بیر بکه‌نه‌وه‌ چ کرده‌ویه‌کی باشمان هه‌بن، بو خوا کردمان به‌ په‌نهانی، پئیی له‌ خوا بپارتنه‌وه، نه‌و کرده‌ویه‌مان بو لای خوا، بکه‌ینه‌ نامراز (وسيلة) به‌لکو خوا ده‌روومان لئ بکاته‌وه، ئیدی هه‌رکامیک له‌و سئینه‌ کرده‌ویه‌کی په‌نهانی

خوی باس دهکات و دهیکاته ودهسیله بو ئهوهی پیی له خوا بهارپتتهوهو، خوای پهروهردگاریش دهروووی خیریان لی دهکاتهوه.

۸- پارانهوهی وهک هی یونوس بیگومان گیرایه:

يَنْعَمْبِرٌ ۖ دَهْفَرَمُوئِ: (دَعْوَةُ ذِي النُّونِ إِذْ دَعَا وَهُوَ فِي بَطْنِ الْعُوتِ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ، فَإِنَّهُ لَمْ يَدْعُ بِهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ فِي شَيْءٍ قَطُّ، إِلَّا اسْتَجَابَ اللَّهُ لَهُ) (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ١٤٦٢، وَالتِّرْمِذِيُّ: ٣٥٠٥، وَالنَّسَائِيُّ فِي الْكَبَرِيِّ: ١٠٤٩٢، وَالحَاكِمُ: ١٨٦٢، وَقَالَ: صَاحِبُ الْإِسْنَادِ).

دهفهرموئ: پارانهوهی (ذي النون) له سکی ماسیی دا که گوتی: (بیجگه له تو هیچ په رستراو نین، پاکیی بو تو، من له سته مکارانم) هیچ مسولمانیک له هیچ شتیکندا هه رگیز پیی نه پاراوه تهوه، مه گهر وهلامی دراوه تهوهو، خوا دهروووی لی کردۆتهوه.

ده لیم: منیش ئه وهه نه زموون کردوه، که هه روایه و به بی ئه زموونکردنیش ده بی دنیاییمان له باره یه وهه به بی.

۹- به نده هه رگیز نابی به هوئی هه له و کهم و کوریه که وه نا ئومید بیی، به لکو ده بی هه میشه له دهرگای خوا بوه ستی و، ئومیده وار بی:

یونوس عَلَيْهِ السَّلَامُ: به لی هه له به کی کردو خوای پهروهردگار سزایدا، به لام نا ئومید نه بوو، بو یه خوای پهروهردگار دهروووی خیری لی کردوهوه.

۱۰- قسه یه کی جوانی قوشه یری:

(القشیری) قسه یه کی جوان دینن، نایا له چ سه رچاوه یه که وه ریکرتوه؟ نازانم، به لام گرنک ئه وه یه قسه که ی جوانه، وهک (البحر المدید فی تفسیر القرآن المجید)^(۱) لی خوستوتهوه، ده لی: (إِنَّ اللَّهَ أَوْحَىٰ إِلَىٰ يُونُسَ بَعْدَ بَعَاثِهِ: قُلْ لِفُلَانٍ الْفُغَارِ يُكْسِرُ

مَنْ الْجَرَاتِ مَا عَمَلَهُ فِي هَذِهِ السَّنَةِ كُلِّهَا، فَقَالَ يُونُسُ: يَا رَبِّ إِنَّهُ تَعَنَى مُدَّةً فِي إِنْجَازِ ذَلِكَ فَكَيْفَ أَمْرُهُ أَنْ يَكْسِرَهَا كُلِّهَا؟ فَقَالَ لَهُ: يَا يُونُسُ يَرِيقُ قَلْبُكَ لِعِزَابِي يُنْثَلِفُ عَمَلِ سَنَةٍ، وَأَرَدْتُ أَنْ أَهْلِكَ مِئَةَ أَلْفٍ مِنْ عِبَادِي لَمْ تَخْلُقْهُمْ، وَلَوْ خَلَقْتَهُمْ لَرَجَمْتَهُمْ).

وہک گوتم: قسہ یہ کی جوانہ، بہ لَام سەرچاوە کە ی دیار نیە، هه لێ به ته نه هلی ته وه ووف جار جار که شتیکیان گوته، په نگه به ئیلهام بۆیان هاتبی.

ده لئ: خوا ﷻ وه حیی کرد بو یونوس علیه السلام دوا ی نه وه ی ده ربازی کرد، گو تی: به فلانکه سی گۆزه کار بلئ: هه رچی گۆزه ی نه مسال کردوو یه تی، با هه مووان بشکینتی، یونوس گو تی: نه ی پهروه ردگارم! زۆر بهو گۆزانه وه ماندوو بووه، تا کو دروستی کردوون، چۆن پیتی بلیم هه مووان بشکینتی؟ خوا پیتی فه رموو: نه ی یونوس! دل ت نه رم ده بی بو گۆزه کار تک که گۆزه کانی بشکینتی، نه وه ی له ما وه ی سالتیکدا کردوونی، به لَام ویستت من سه د هه زار که س له به نده کانم بفه وتینم، که تو خۆت دروستت نه کردوون، نه گه ر دروستت کردبانا یه، به زه بیست پێناندا ده هات.

واته: خوا ﷻ بۆیه له یونوس تووره بوو و گلهیی لئ کرد، که تو چۆن نهو سه د هه زار که سه به جیدی لئ، که دوا یی خوا سزایان بدات؟ بکه ریوه بو ئیویان و، بانگیانکه بو لای خوا، به لکو خوا هه م له دنیا دا نه یانفه وتینتی، هه م له دوا رۆژیشدا تووشی سزا نه بن، که هه ر بهو شیوه یه ش ده رچوو.

خوا به لوتف و که په می خۆی یارمه تییمان بدات به په وشته به رزه کانی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) خۆمان بپازینینه وه، وریاش بین له هه له ی گه وره و گچکه، به ته نکید هه له ی گه وره و گچکه، هه مووی باجی خۆی هه یه، چ له دنیا و چ له دوا رۆژدا.

❖ درسی شهشهم ❖

بیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان سی و چوار (۲۴) نایه‌تی کو تابی: (۱۴۹ - ۱۸۲) ده‌گریته خوئی، ته‌وه‌ری سه‌ره‌کیی نه‌و سی و چوار نایه‌ته‌ش بریتیه له پووچه‌ل‌کردنه‌وه‌ی چه‌ند بیروکه‌یه‌کی هاوبه‌شدانه‌ران، له باره‌ی خوای به‌رزو بی‌وینه‌و، په‌یوه‌ندیی هه‌ر کام له فریشته‌کان و جنده‌کانه‌وه‌ پتی.

دواتریش به دروخستنه‌وه‌ی هاوبه‌شدانه‌ره‌کانه، که به‌ر له‌وه‌ی قورناتیان بو دابه‌زی، زور خویمان هه‌ل‌ده‌کیشا، که نه‌گه‌ر کتیبیان بو بن، به‌نده‌ی ساغبووه‌وه‌ی خوا ده‌بن، که چی پی‌نجه‌وانه‌ی نه‌وه دهر‌چوون.

دوایی خوای بال‌آده‌ست ﷻ باسی یاسای خوئی ده‌کات له پشتگیریی کردن و سه‌رخستنی پی‌نجه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له‌و میانه‌شدا هه‌ره‌شه له بیروایان ده‌کات، هه‌ره‌شه‌ی سزای دنیاو روژی دوایی.

له کو تایشدا خوا ﷻ پاکیی خوئی و، سه‌لامه‌تی پی‌نجه‌مبه‌ران و، ستایش‌کرانی خوئی راده‌گه‌یه‌نی.

﴿ فَاسْتَفْتِهِمْ أَرَزَّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبُتُوكَ ۝۱۸۱﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَكِيَّةَ إِنْسًا وَهُمْ
 شَاهِدُونَ ۝۱۸۲﴾ أَلَا إِنَّهُمْ مِّنْ أَفْكَهَمَ لِقَوْلُوكَ ۝۱۸۳﴾ وَوَلَدَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ۝۱۸۴﴾ أَصْطَفَى
 الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ۝۱۸۵﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ۝۱۸۶﴾ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ۝۱۸۷﴾ أَمْ لَكُمْ سُلْطٰنٌ مُّبِينٌ ۝۱۸۸﴾
 فَأَنزِلْ عَلَيْكُم مِّنْ سَمَوٰتِكُمْ صُورًا ۝۱۸۹﴾ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ نَهَابًا وَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ۝۱۹۰﴾
 سُبْحٰنَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝۱۹۱﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ ۝۱۹۲﴾ فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ۝۱۹۳﴾ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ
 بِفِتْنِينَ ۝۱۹۴﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالٍ الْجَحِيمِ ۝۱۹۵﴾ وَمَا يَنبَأُ إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ۝۱۹۶﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّٰغِرُونَ ۝۱۹۷﴾

وَأَنَّا لَنَحْنُ الْمُنشِرُونَ ﴿١٣١﴾ وَإِن كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٣٢﴾ لَو أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣٣﴾ لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ ﴿١٣٤﴾ فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِجِوَارِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٦﴾ إِنَّهُمْ هُمُ الْمَصْرُورُونَ ﴿١٣٧﴾ وَإِنَّا حُنَدْنَا لَهُمُ الْعَلِيلُونَ ﴿١٣٨﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى جِئِنَا بِأَفْعَالِيهَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٣٩﴾ فَلِذَا نَزَلَ بِسَاحِجِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُسْدِرِينَ ﴿١٤٠﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى جِئِنَا بِأَبْصِرَ فَمَوَّفٌ بِعَمْرِؤكَ ﴿١٤١﴾ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعَزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٤٢﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤٣﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٤٤﴾

مانای ده قافو ده قی نایه تکان

{نجا (نهی موحه ممه د!) لیان بیرسه (له هاوبه شدانه ران) نایا په روه ردگار ت کچی ههن و نهوان کورپان ههن! ﴿١٣١﴾ یان نایا نهوان ناماده بوون و ده یانینی که تیمه فریشته کا مان به مینه دروست ده کردن؟ ﴿١٣٢﴾ نه ها (ناگادار بن!) نهوان (وهك به شیک) له دروی هه لبه ستراویان ده لین: ﴿١٣٣﴾ خوا رۆله ی بوون و به دنیاییش نهوان درۆزنن ﴿١٣٤﴾ نایا (خوا) کچانی به سر کوراندا هه لباردوون؟ ﴿١٣٥﴾ چیتانه چۆن برپار ده دن؟ ﴿١٣٦﴾ نایا بیرتان نایه ته وه (بیرناکه نه وه)؟ ﴿١٣٧﴾ یان نایا به لگه یه کی روونتان هه یه؟ ﴿١٣٨﴾ ده جا کتیه که تان بیتن (که نهو به لگه یه ی تیدایه) نه گهر یتوه له راستانن ﴿١٣٩﴾ هه روه ها (هاوبه شدانه ره کان) په چه له کیکیان له یتوان نهو (خوا)و، له یتوان جنداندا داناو، جندیش زانیویانه که بیگومان نهوان (مادام له سر کوفر همرن) له ناماده کراوانن (بو دۆزه خ) ﴿١٤٠﴾ پاکیی بو خوا له وهی نهوان وه سفی ده کهن ﴿١٤١﴾ جکه له بهنده ساغراوه کانی خوا (که شتی وا نالین شایسته ی خوا نه بی) ﴿١٤٢﴾ بیگومان یتوه نه وهی ده یه رستن (جکه له خوا) ﴿١٤٣﴾ یتوه هیچ که سی لی گومرا ناکهن و له دژ تیکنادهن ﴿١٤٤﴾ مه گهر که سیتی چوو ه کلپه (ی ناگهر وه) ﴿١٤٥﴾ (فریشته کانیش گوتیان): هیچ که سیک له

۱۳۱) یمه نیه، مه گهر یتگه به کی زاندرای هه به ۱۳۱) ههروهه با راستی یمهین به
 ۱۳۲) یتکی ریز بووین (بو خواپه رستی وه ستاوین) ۱۳۲) ههروهه با راستی یمهین
 ۱۳۳) خوا به پاکگران ۱۳۳) (پیشتریش بیروایه کان) به جه ختکردنه وه ده یانگوت:
 ۱۳۴) ۱۳۴) ته گهر بیرخه ره وه (و به زمانه) به کمان له هی پیشنیشان له لا بووایه ۱۳۴)
 به دنیایی یمه له بهنده ساغراوه کانی خوا ده بووین ۱۳۵) که چی (کاتیک
 بیرخه ره وه و په یامی خویان بو هات) پی بیروا بوون، ئنجا له مه ودوا ده زانن
 (چون له سه ره وه سزا ده درین) ۱۳۶) به دنیایی وشه (بریار) یشمان بو بهنده
 نیردراوه کاهان تپه ریوه و پابردوه ۱۳۷) که بیگومان نه وان سه رخراون (به سه ره
 ناحه زانیاندا) ۱۳۷) ههروهه ها که هه ره سه ربازه کاهان زالن (به سه ره دوژمنانیاندا)
 ۱۳۸) ئنجا (ئه ی موحه مه ده!) بو ماوه یه کی که م پشتیان تیکه ۱۳۸) سه رنجیشیان
 بده (ته ماشای حال و بالیان بکه)، له مه ودوا ده بینین (چیان به سه ره دی!) ۱۳۹)
 ۱۳۹) ئایا په له له (هاتنی) جه زه به ی یمه ده که ن؟ ۱۳۹) هه رکات (جه زه به ی یمه)
 دابه زیه هه وشه و به رو مالیان، به ره به یانی وریا کراوان خراپترین (به ره به یان)
 ه ۱۴۰) پشتیشیان تیکه بو ماوه یه کی که م ۱۴۰) سه رنجیشیان بده، له مه ودوا
 ده بینن (چیان به سه ره دی!) ۱۴۱) پاکیی بو په ره ردگار، خاوه نی تیکرای عزیزه ت
 له وه ی نه وان وه سفی ده که ن ۱۴۱) سه لامیش له سه ره نیردراوان ۱۴۲) ستایشیش بو
 خوی په ره وردگاری جهانیان ۱۴۲).

شیکردنہ وہی هه ندیک له وشه کان

(الْجِنَّةُ): (جَمَاعَةُ الْجِنِّ: ﴿مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّكَاسِ﴾ ﴿النَّاسِ، وَالْجِنَّةُ: الْجُنُونُ﴾، وشه ی (جِنَّةُ): به مانای کومه لئی جند دئی، وهک خوا ده فه رموی: ﴿مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّكَاسِ﴾ ﴿النَّاسِ، ههروه ها (جِنَّةُ) به مانای شیتی دئی، وهک خوا ده فه رموی: ﴿مَا يَصَاحِكُكَ مِنَ الْجِنَّةِ﴾ ﴿سَبَأُ، شَيْتِيْش بُوْيه پتی ده گوتری (مجنون)، چونکه عه قلی داده پوشری، ههروهک جینیش بُوْيه پیمان ده گوتری: (جِنِّ) چونکه داپوشراون و نه بیتراون، کوربه له (جنین) یش له سکی دایکیدا نه ویش داپوشراره، هه مویان ریشه که یان ده چتیه وه سهر په نهانیی و داپوشرایی.

(نَسَبًا): (النَّسَبُ وَالنُّسْبَةُ: إِشْرَاكَ مِنْ جِهَةِ أَحَدِ الْأَبْوَانِ)، (نَسَبٌ وَنَسْبَةٌ): بریتیه له هاوبه شی له لای یه کیک له باب و دایکه وه، واته: نه وانه ی ده چنه وه سهر بابیک، یاخود ده چنه وه سهر دایکینک، نه وه نه و چونه وه سهره، پتی ده گوتری: نیسبت و نه سب واته: په چه له ک.

(بِقَتِيْنٍ): (أَيُّ مُضْلِيْنٍ) واته: نیه که سی لی هه لئاگپرنه وه، که سی لی گومرا ناکن له خوی به رزو مه زن.

(صَالِ الْجَحِيْمِ): چوه نیو کلپه، واته: که سیک که ده چتیه کلپه ی دوزه خه وه، (الصَّالِي: الْإِنْقَادُ بِالنَّارِ، صَالِي الْكَافِرُ النَّارَ: قَاسَ حَرَّهَا، وَصَالِ النَّارِ: دَاخِلِ النَّارِ)، وشه ی (صَالِي) له نه صلدا به مانای داگیرساندنه، شتیک به ناگر داگیرستی، ده گوتری: (صَالِي الْكَافِرُ النَّارَ) واته: ناگره که ی چیت، پتی جه زره به درا، (وَصَالِ النَّارِ: دَاخِلِ النَّارِ)، چووه نیو ناگر پتشر گومان: وشه ی (صَالِي) بریتی نیه له چوونه نیو ناگریکی ناسایی، به لکو بریتیه له وه که له هه چوار لاره ناگر تین بو نه و شته بیتن و، بیپشیتن یاخود بیبرزینن.

(الصَّافُونَ): واتہ: ریزبووان، ریزبہستووان (الصَّف: أَنْ تَجْعَلَ الشَّيْءَ عَلَى حَبِطٍ مُسْتَوٍ، الصَّافُونَ: الْمُصْطَفَيْنِ)، (صَفَ): ئەوہیہ کہ شتیک لەسەر هیلکی راست دابنئی، یان چەند شتیک پیکەوہ ریزبکە، (صَافُونَ) یش واتە: (مُصْطَفَيْنِ) ریزبووان، ریزبەستووان.

(بِأَحْوَالِهِمْ): واتە: لە مەیدان و گۆرەپانەکیان دا، (السَّاعَةُ: الْمَكَانُ الْوَاسِعُ وَمِنْهُ سَاعَةُ الدَّارِ)، (سَاعَةٌ) شویتیکی فراوانە، لەوہوہ بە حەوشە دەوربەری خانوو گوتراوہ: مەیدان (سَاعَةُ الدَّارِ).

(حِينَ): (الْحِينُ: وَقْتُ بُلُوغِ الشَّيْءِ وَحُضُولِهِ، الْأَجَلَ، الزَّمَانَ الْمَطْلُوقَ، السَّاعَةَ مِنْ الْوَقْتِ)، (حِينَ) بە کاتی پیکەیشتنی شتیک و پەیدا بوونی گوتراوہ، هەرہوہا بە کاتیکی دیاریکراو گوتراوہ، بە کات بە رەھایی گوتراوہ: (حِينَ)، هەرہوہا بە ماوہیەکی کہ لە کاتی ش گوتراوہ: (حِينَ).

مانای گشتیی نایەتەکان

خوای عز و جل لە کۆتایی ئەم سوورەت موبارەکەدا، جارێکی دیکە بە پیغەمبەری خاتەم صلی و آلی و سلم دەفرموی: پرسیاریان لێ بکە، دوو جارێان وشە: ﴿فَأَسْتَفْتِهِمْ﴾ لەم سوورەتەدا بەکارهاتوہ، جاری یەکەمیان فرموی: ﴿فَأَسْتَفْتِهِمْ أَهَمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ﴾ (١١)، کہ پێشتر تەفسیرمان کرد، لێرەش دەفرموی: ﴿فَأَسْتَفْتِهِمْ﴾، پرسیاریان لێ بکە، داوای فەتوایان لێ بکە، داوای زانیاریان لێ بکە، ﴿أَلَمْ يَكُنْ أَلْبَسْنَا لَهُمُ الْبُتُوكَ﴾، تاپا پەرورەدگارێک چنانی هەن و، ئەوانیش کورانیان هەن؟ مەبەستی خوای پەرورەدگار عز و جل ئەوہیە کہ چۆن دەتێن: فریشتەکان چنانی خوان، لە حالیکدا کہ بۆ خۆیان بە لە دایک بوونی کچ، قەسەن! وەک خوا عز و جل لە سوورەتی (الزخرف) و سوورەتی (النحل)

بشدا، باسی هه لوستی ئەوان دەکات، کاتیک که کچیان بووه، چەند نارەحەت بوون:

أ- ﴿ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٣٨﴾ يَنْزَوِي مِنَ الْقَوْمِ مِن سُورٍ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمُيِّكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَوْ يَدَسُّهُ فِي الْأَسَاءِ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾ النحل.

ب- ههروهه ها: ﴿ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا صَرَبَ لِلرَّحْمَنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٣٧﴾ الزخرف، واته: کاتیک که به کچیان موژدهی پی بدری، به وهی که بو (خوای) به بهزهیی به وینهیان هیناوه تهوه [که کچانن و ئەوان ده لێن: فریشته کان کچی خوان] پرووی رهش و ته لئخ هه لده گه پێ و، زۆر په ست و پیشخواردووه ده دبێ ، دوایی ده فهرموئ: ﴿ أَوْ مَن يُنثَوُا فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ الزخرف، نایا موژدهم پیندراوه به کچیک که هه میسه له خشل و جوانییدا پینده گات [نهک وهک پیاو سروشتی وابێ که یفی به شتی زبرو توند بێ، ئافرهت سروشتی وایه، که یفی به جوانیی و نه رم و ناسکیی دی] له کاتی وتووێژو مشتومریشدا باش ناتوانی مه بهستی خوئی ده ربخات [له بهر ئەوهی عاتیفه به کی زۆر به هیزی ههیه].

لێره دا خوا ﷻ به پرسیار لێکردنی نکو و لیبیلکه رانه وه ده فهرموئ: ﴿ أَلَيْسَ لَكَ آبَاتٌ وَلَهُمُ الْبُتُوكَ ﴾، نایا په روه ردگارت کچانی هه ن و، نه وانیش کورانیان هه ن؟ که ده فهرموئ: ئەوان کورانیان هه یه، به ته نکید کچانیشیان بوون، به لام مه به ست نه وه به نایا کچان بو خوا بریار ده ده ن، که چی بو خویمان نه گه ر چاریان هه بی، کور نه بی نایابی؟!

﴿ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَكِيَّةَ إِنثًا وَهُمْ سَاهُونَ ﴾، یان نایا ئەوان ناماده بوون، ناگادار بوون که تیمه فریشته کامان به کچ خو لقا ندوون؟ ئەمه به ره په رچدانه وه به کی زۆر پروون و راشکاوه، که فریشته کان میننه نین، به لکو فریشته کان هه ر ده گه زیان نیه، نه نیرن و نه مین، به پیچه وانهای جنده وه، که وه چه یان هه یه و زاوو زیان هه یه، ره گه زیان هه یه، (شیطان) هه یه و (شیطانة)

هه‌یه له کافره‌کانیان، هه‌روهک (جَنِي) هه‌یهو (جَنِيَّة) هه‌یه، له زمانی عه‌په‌ببیدا نه‌و وشانه‌هه‌ن، به‌لام فریشته (مَلَك) تاکه، به (ملائكة) کۆده‌کریته‌وه، نیدی ناگوتری: (مَلَك) و (مَلَكَة)، نایا تیمه فریشته‌کامان به‌مینه خولقاندوون، ﴿وَهُمْ سَاهِدُونَ﴾، له حالیکدا که نه‌وان ناگادار بوون و ناماده بوون، یان: زانیاریان هه‌بوو، نایا وابوو؟ به‌ته‌تکید نه‌خیر.

﴿الْآيَاتُ مِنْ إِنْكِمٍ يَقُولُونَ ﴿۱۵۱﴾ وَلَدَ اللَّهِ﴾ ناگاداربن! نه‌وان له درۆی خو‌یانه‌وه ده‌لین: خوا رۆله‌ی بووه، ﴿وَأَنْتُمْ لَكَذِبُونَ ﴿۱۵۲﴾﴾، به‌دنیایی نه‌وان درۆ کارن، وه‌ک له سووره‌تی (الأنعام) دا که پیتشر ته‌فسیرمان کرد، باس‌مان کرد که هاوبه‌ش بو خوا دانه‌ره‌کان ده‌یانگوت: فریشته‌کان کچانی خوان و شه‌یتانه‌کان کوپانی خوان، خوا ﴿وَجَمَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْإِنِّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ ﴿۱۵۳﴾﴾ بیریغ السّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْ يَكُونَ لَهُ، وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَنِيعًا وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ يُعَلِّمُ ﴿۱۵۴﴾﴾ (الأنعام، واته: هاوبه‌شی جندیان بو خوا برپاردان، له حالیکدا که خوا جندی هیناونه‌دی و دروستیکردوون!!

نهمه‌وا پنده‌چی وه‌ک کاتی خو‌ی له ته‌فسیری سووره‌تی (الأنعام) به‌رگی پینجی نهم ته‌فسیره‌کوردیه‌دا گوتوو‌مانه: مه‌به‌ستی پی مه‌جووسیه‌کان بی که پروایان به‌دوانه‌تیی (ثنویة) بووه، نه‌وان پروایان به‌دوانه‌تیی هه‌یه، په‌روه‌ردگاری خیرو په‌روه‌دگاری شه‌ر، په‌زدان و نه‌هریمه‌ن، له‌وانه‌یه مه‌به‌ست نه‌وه‌بی، یاخود مه‌به‌ست نه‌وه‌بی که هاوبه‌شدانه‌ره‌کان گوتوو‌یانه: شه‌یتان (نیلیس) برای خوی په‌روه‌ردگاره!! ﴿وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ ﴿۱۵۳﴾﴾ (الأنعام، بۆیان داتاشین (بو خوا) بۆیان هه‌لبه‌ستن: کوپان و کچان به‌بی زانیاری، ده‌یانگوت: شه‌یتانه‌کان کوپانی خوان و فریشته‌کانیش کچانی خوان، به‌لام به‌بی زانیاری نه‌و قسانه‌یان ده‌کرد، بویه خوا ده‌فه‌رموی: ﴿سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ ﴿۱۵۴﴾﴾ (الأنعام، پاکه‌و به‌رزه‌خوا له‌وه‌ی نه‌وان وه‌سفی ده‌که‌ن، ئنجا خوا به‌لکه‌دینته‌وه له‌سه‌ر پووچه‌لیی نه‌و بیرو‌کانه:

﴿بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ﴿١١١﴾ الْأَنْعَامُ، به دیهینه رو په بډا که ری ناسمانه کان و زهوییه، ﴿أَلَمْ يَكُنْ لَهُ وِلْدَانٌ﴾ و لَر تَكُنْ لَهُ صَحْبَةً وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٢﴾ الْأَنْعَامُ، چوَن رُوْلَهی په یدا ده بن، نه گهر هاوسه ری نه بووبی؟ نه گهر خوا هاوسه ری نه بی، چوَن رُوْلَهی په یدا ده بی؟ ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾ ﴿١١٣﴾ الْأَنْعَامُ، هم موو شتیکی هیناوه ته دی، جگه له خوئی هم مووی دروستکراوی خوایه ﴿وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ ﴿١١٤﴾ الْأَنْعَامُ، خواش به هم موو شتیکی زانایه.

لیره ش ده فهرموی: ﴿أَلَا إِنَّهُمْ مِنْ أَفْئِدَتِهِمْ لَيَقُولُونَ﴾ ﴿١١٥﴾ وَلَدَ اللَّهِ، ناگادارین! نه وان له دروئی خوینانه وه (واته: بناغهی قسه که بیان درویه) ده لَین: خوا رُوْلَهی بووه، ﴿وَأَنَّهُمْ لَكَذِبُونَ﴾، به دلنیایی نه وان دروکارن، له سووره تی (الأنعام) دا خوا وردتر باسی کردوه، نه و بیروکه یه ی پووجه لکر دوته وه، به لَم لیره به وه نده واز دینتی، که چند به لگه یه ک دینتته وه:

﴿أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ﴾، نایا کچانی به سره کوراندا هه لَبَرژاردوون؟ واته: نه گهر فریشته کان کچانی خوا بن، بوچی خوا ﴿لَقَدْ كُورَىٰ﴾ کوری نه بوون؟ تیوه بو خوتان کچتان پنی خراپن و، کورتان پنی چاکن، نه دی چوَن نه وه ی بو خوتان پیتان خراپه، بو خوی داده نین و، نه وه ی پیتان چاکه، بو خوتانی داده نین؟! ﴿مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ﴾، چیتانه، چوَن داده ری ده که ن، چوَن بریار ده ده ن؟! ﴿أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾، نایا بیر ناکه نه وه، نایهیننه وه بیر خوتان!! ﴿لَمْ تَكُنْ لَكُمْ سُلْطَنٌ مُّبِينٌ﴾، یان نایا به لگه یه کی روون و پوونکه ره وه تان هه یه؟ له مه سه له گرنکه کاندا وردتر نهم به لگانه روون ده که ینه وه، واته: له رووی عه قلیی و لوژیکیه وه، نه و قسه یه ری تی تیناچی، ننجا نایا به لگه یه کی نه قلییتان هه یه؟ له وه حییه وه به لگه یه کتان هه یه؟ به لگه یه کی روون و ناشکراتان هه یه؟

﴿فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى﴾، نو سوراوه که تان بیتن، نه گهر له راستانن، چونکه به لگه یه نه قلیی ده بی له نو سوراویک له کتیبیک دا بی، له به رنامه یه کدا بی، که

﴿فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى﴾، نو سوراوه که تان بیتن، نه گهر له راستانن، چونکه به لگه یه نه قلیی ده بی له نو سوراویک له کتیبیک دا بی، له به رنامه یه کدا بی، که

له خواوه دابه زیمت، هه ره نه قلیک نه سه لمیندرا که سه رچاوه که ی وه حیی خوایه،
نیعتیباری پی ناگری و نه فسانه یه.

﴿وَجَمَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ كَلْبِهِ نَسَبًا﴾، هه روده ها له تیوان نهو {که خوایه ﴿نَسَبًا﴾ و
جنده کاند، ره چه له کیکیان دانا، وه ک گوتم: هه ندیک گوتوویانه: نیلیس برای
خوایه (پاکیی بو خوا)، هه ندیک گوتوویانه: خوا له که ل گه وره کانی جندا
هاوسه رگریی کردوو فریسته کانی بوون، وه متینه و، شه تانه کانی بوون و
جنده نیرینه کانیسی بوون، وه ک کوپان!! نه وانسه هه موویان نه فسانه و قسه ی
پروپووچن.

﴿وَلَقَدْ عَلِمْتِ الْجِنَّ أَنَّهُمْ مُنْحَضِرُونَ﴾، به لام جنده کان ده زانن هه موویان ناماده
ده کرین، واته: نه وانسه یان که به رده وام ده بن له سه ر کوفرو له سه ر کوفر ده مرن،
ده زانن ناماده ده کرین و په لکیش ده کرین بو سزا، تنجا نه گه ره سه ب و
ره چه له کیک له تیوان خواو جندا هه بووایه، خوا چۆن سزای ده دان؟ یان نه وان
چۆن له خوا عاصی ده بوون و بیپروا ده بوون؟!

﴿سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ﴾، پاکیی بو خوا، خوا پاک و بیگه رده له وه دی که
نه وان ده یلین، نه وان وه سفی ده که ن بو خوا، نه وه سفانه ی نه وان ده یلین و
نه و پیناسانه ی نه وان ده یلین، بو خوا، ﴿إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾، جگه له به نده
هه لیزارده کانی خوا، نه م هه لاواردن (استثناء) ه، دوو نه گه ری هه ن:

أ- ده گونجی له: ﴿إِنَّهُمْ لَمُنْهَرُونَ﴾، واته: هه موویان ناماده ده کرین بو دوزه خ،
جگه له به نده ساغکراوه کانی خوا، له جند و مروف، نه وانسه خوا ﴿سُبْحَانَ﴾ سزایان نادات،
به لکو ده یانخاته به هه شته وه.

ب- ده شکونجی: نه و هه لاواردنه له: ﴿سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ﴾، یانی: پاکیی بو خوا
له وه ی نه وان ده یلین، جگه له وه دی که به نده ساغکراوه کان ده یلین، که نه وان شتی و
نالین شایسته ی خوا نه بی و، قسه ی بن نه زا که ت به رانه بر به خوا ناکه ن.

وشه‌ی: (المُخْلِصِينَ) خویندراویشه ته‌وه: (المُخْلِصِينَ)، (المُخْلِصِينَ) واته: ساغراوان، (المُخْلِصِينَ) واته: خوْساغکهره‌وان، خَلْتَه‌یان به خوْبانه‌وه نه‌هیشته‌وه، یان خَلْتَه‌یان به خواپه‌رستی و فه‌رمانبه‌ریه‌که‌پانه‌وه نه‌هیشته‌وه بوْ خوا.

﴿ فَإِنَّكَ وَمَا تُعْبُدُ ﴿٣١﴾ مَا أَنْتَ عَلَيْهِ بِفَتِينٍ ﴿٣٢﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالٍ الْحَمِيمِ ﴿٣٣﴾ خُوا ﴿٣٤﴾ رُوو ده‌کاته جند، یان روو ده‌کاته هاوبه‌ش بوْ خوا دانه‌ره‌کان و ده‌فه‌رموئ: خوْتان و نه‌وانه‌ی ده‌پانه‌رستی، یان: نه‌و شتانه‌ی ده‌پانه‌رستی، ﴿ مَا أَنْتَ عَلَيْهِ بِفَتِينٍ ﴾، ئیوه هه‌لکیره‌روه و گومراکه‌ری هیچ که‌سیک نین له دژی خوا، ناتوانن به‌نده‌کانی خوا هه‌لکیره‌وه‌و لایانبه‌دن ﴿ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالٍ الْحَمِيمِ ﴾، مه‌گه‌ر که‌سیک که‌ چووه ئیو دۆزه‌خه، بوْ خوْی خوْی له دۆزه‌خ ده‌هاوئ و، تیدا ده‌پیشئ و ده‌برژئ، واته: مه‌گه‌ر که‌سیک بوْ خوْی خوْی راپسکینئ و به‌ وستی خوْی خوْی وا لئیکات که‌ بچیته دۆزه‌خه‌وه، نه‌گه‌رنا ئیوه توانای نه‌وه‌تان نیه له خوْرا‌خه‌لکی په‌لکیش بکه‌ن، به‌ره‌و زه‌لکاوئ گومراپیان به‌رن و، له خوا هه‌لاینگیره‌وه، خوا نه‌و ده‌سه‌لآته‌ی نه‌داونئ، به‌لکو نه‌گه‌ر جندن، نه‌گه‌ر مروْژن، خوْبان به‌ وستی خوْبان دواتان ده‌که‌ون، نه‌ی شه‌یتانه‌کان! یان نه‌ی گومراکه‌ره‌کان! سه‌ره‌نجام خوْبان ده‌خه‌نه ئیو دۆزه‌خه‌وه.

نجا خُوا ﴿٣٤﴾ له‌سه‌ر زاری فریشته‌کان ده‌فه‌رموئ، (واته: فریشته‌کان گوتیان): ﴿ وَمَا إِنَّا إِلَّا لَهٗ مَعَمَّ مَعْلُومٌ ﴾، هیچ کامیک له ئیمه‌ نیه، مه‌گه‌ر پیگه‌به‌کی زاندرای هه‌یه، فریشته‌کان هه‌رکامیان پیگه‌و جیگه‌و، رنکه‌و پله‌ی خوْی هه‌یه، ﴿ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافِرُونَ ﴾، هه‌ر ئیمه‌ باش ریز بووان و، بوْ خواپه‌رستی به‌ رنکیی وه‌ستا وانین، ﴿ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسِخَرُونَ ﴾، به‌ دنیایی هه‌ر ئیمه‌ش به‌ پاکرین بوْ خوا ﴿٣٤﴾، نه‌مه‌ باسی خوْکردنیک فریشته‌کانه، به‌لام فریشته‌کان له‌به‌ر نه‌وه‌ی، خاودنی ناره‌زوو و، نه‌و سیفه‌ته‌ خراپانه‌ نین که‌ له مروْژاندا هه‌ن، بوْیه نه‌م سیفه‌تانه‌یان به‌ خراب بوْ تفسیر ناگرین، وه‌ک هه‌ندیک له تویرزه‌ره‌وان گوتوو‌پانه: لیره‌دا فریشته‌کان به‌جوْرنیک له خوْهه‌لکیشان، خوْبان هه‌لکیشاوه!! به‌لام ئیمه‌ نابئ

قیاسی فریشتان له سەر مرۆفان بکهین، مرۆفه کان ئەگەر قسه یه که بلین له خوڤه سندی، یان په سندرکدن خۆ، نه وه خۆ هه لکیشانه، به لأم فریشته کان وه که مرۆفه کان خاوه ناره زووی نه فس و، شه یان زه فەر پێبردن و خۆ به زلگری نین، کاتیک شتیک ده لین، بۆ نه وه یه تیمه بزاین نه وان چون؟ نه که خویان هه لکیشن به سەر مرۆفاندا.

دوایی خوا ﷻ قسه یه کی کافر ه کان، هاوبه ش بۆ خوا دانهره کان که پشتر کردوویانه، پیش ته وه ی پیغه مبه ر ﷻ بی و نیسلام بی، لیان ده گیریت ه وه، ده فهرموئ: ﴿وَإِن كَانُوا لَيَقُولُنَّ﴾، به دلنایی نه وان ده یانگوت، ئەم (ئ) ه (ئ) (المُخَفَّفَةَ) یه له (المُثَقَّلَةَ)، یانی: به دلنایی نه وان ده یانگوت، چونکه به هوی (ل) که وه ده زانین، که (ئ) ی جه ختکردنه وه یه نه که (ئ) ی لابه ره (نافیة): ﴿لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ﴾، ئەگەر تیمه یادخه ره وه یه که له وه ی پشوو و امان له لا بووایه، به رنامه یه که له وه ی بۆ که له پشوو ده کان هاتوه، تیمه ش له لمان بووایه، ﴿لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْأَخْلَاقِيَّةَ﴾، ده بووینه به نده ساغکراوه کانی خوا، یاخود (عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ) ده بووینه به نده خۆ ساغکه ره وه کانی خوا، واته: تیمه کتیب و به رنامه و وه حییه کمان له بهر ده ستدا نه بوو، دهن زۆر زۆر چاک ده بووین، وه که له سوورده ی (فاطر) پیش دا ده فهرموئ: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنِ الْإِنسَانِ الْأُمِّيِّ﴾، واته: زۆریش به جه ختکردنه وه، زۆر به خۆ نه زیه تده وه سویندیان به خوا خوارد، که ئەگەر نه وان به بیرخه ره وه وه هۆشیارکه ره وه یه کیان بۆ بی، له هه ر گه ل و کومه لگایه که پئی راستی گرتوه، پئی راستگرتوو تر ده بن، واته: پیش هه مووان ده که ونه وه له پئی راستگرتندا.

ئجنا ده فهرموئ: ﴿فَكْفُرُوا بِهِ﴾، که چی پئی بیروا بوون به: (فاء التعقيب) هاتوه، یه کسه ر دوا ی ته وه ی نه و هیدایه ت و به رنامه یان بۆ هات، که ده یانگوت ئەگەر له لمان بووایه، تیمه باشترین که س ده بووین و به نده ی خۆ ساغکه ره وه وه ساغکراوه ی خوا ده بووین، که چی که بۆیان هات، پئی بیروا بوون، ﴿فَسَوْفَ

يَعْلَمُونَ ﴿١٠﴾ له مهودوا ده زانن، ئيمه هه پر شهيه، واته: ده زانن تووشی چ چۆر تيمی ک دین، ده زانن تووشی چ سزاو جه زره به يه ک دین، له سه ر نه وه که بيبړوا بوون به بهرنامه ی خوا، نه ک له سه ر نه وه ی کاتی خو ی نه و قسه يان گوته، نه گه ر له گه ل قسه که يان دا راستيان کردبايه، قسه که يان چ عه يیی نه بوو، زۆریش باش بوو، به لأم گرفته که نه وه يه که به پيچه وانه ی قسه که يانه وه، په فتاريان کرد.

﴿وَلَقَدْ سَبَقَتْ لَكُمْ آيَاتُنَا وَإِنَّا الْكَرِيمُونَ﴾ به دلنیا ی وشه (بريار) ی تيمه تپه ريوه بو به نده نيردراوه کاهمان، وشه ی تيمه واته: بريار ی تيمه، حوکمی تيمه تپه ريوه، که چيه؟ ﴿إِنَّهُمْ لَمُؤْمِنُونَ﴾ به دلنیا ی هه ر نه وان سه رکه وتوو و پشتکيراو و يارمه تبيدراو ده بن، له بهرانه ر ناحه زانياندا.

﴿وَلَيْتَ كُنُودًا لَّهُمُ الْعَالُونَ﴾ هه روه ها بريار ی تيمه تپه ريوه، بريار ی تيمه که له دوو تو ی وشه کان، چ وشه ته کوينيه کان، چ وشه ته شرعيه کاندا بهرجه سته ده بن، تپه ريوه که هه ر سه ر بازه کانی تيمه زال ده بن به سه ر دو ژمانياندا، له کاتيکدا که رووبه رووی يه کدی ده بنه وه.

﴿قَوْلَ عَنْهُمْ لَقِنَّا رَبَّكَ﴾ خوا روو له پيغه مبهري خاتمه ﴿ذَلِكَ﴾ ده کات، ده فه رموی: مادام وایه تو ش بو ماوه يه کی که م پشتيان تيبکه، نه م (ف) ه، ده گونجی (فاء الجزائيه) بی، واته: که نه وان به و شيوه يه ن، تو ش بو ماوه يه کی که م پشتيان تيبکه، ياخود (فاء الفصيحة) يه، واته: جا نه وان که هه ر له سه ر سه ره خه ر ی و، له سه ر نه سه ملاننن و بيبړوا یی خو یان به رده وام ده بن، له حالتيکيدا که له رابردوودا ناوايان گوته، که چی وه فادار نه بوون به قسه که ی خو یان، مادام نه وان وان، تو ش پشتيان تيبکه بو ماوه يه کی که م.

﴿وَأَنْصَرْتُمْ قَوْمَ يَعْبُرُونَ﴾ ته ماشاشيان بکه، له مهودوا به دلنیا ی نه وان چاک ده بينن، واته: چاک ده بينن که چيان به سه ر دی! ﴿أَيَعِدَايَا يَتَعَجَّلُونَ﴾ نایا په له له هاتنی سزاو جه زره به ی تيمه ده که ن؟ تالووکه ی لی ده که ن زوو بو یان بی؟

﴿ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحِنِهِمْ ﴾، هر کاتیک سزای تیمه دابه‌زیه سر به‌رو هوشه‌یان، دابه‌زیه سر گوره‌پانیک که لیتی کوده‌بنه‌وه، یاخود دابه‌زیه سر ده‌وروبه‌ری ماله‌کانیان، ﴿ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴾، یانی: ﴿ فَسَاءَ الصُّبْحُ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴾ خرابترین به‌یانی، به‌رهبه‌یانی نه‌وانه‌یه که ترستیرون و وریا کراونه‌وه، به‌لام هیچ گوئیان به‌ترساندن و وریاکردنه‌وه که نه‌داوه.

جاریکی دیکه‌ش خوا ﴿ تَوَلَّى ﴾ دووباره‌ی ده‌کاته‌وه، ده‌فه‌رموی: ﴿ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ حَتَّى جِيءَ ﴾، تو پشستیان تیکه‌و روویان لی وه‌رگیره، تاکو ماوه‌یه‌کی کم، ﴿ وَأَبْصُرَ مَسَافًا بَعِيرًا ﴾، ته‌ماشاش بکه، نه‌وانیش ده‌بینن و ته‌ماشاش ده‌که‌ن، شتیکیان به‌سه‌ر دی، که دوایی به‌چاوی سر ده‌بینن.

﴿ سُبْحَنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعَزَّةِ ﴾، پاکسی بو په‌روه‌ردگارت، په‌روه‌ردگارت خاوه‌نی هه‌موو عیززه‌ت، واته: هه‌موو بالآده‌ستی و ده‌سترویشتوویی، ﴿ عَمَّا يَصِفُونَ ﴾، له‌وه‌ی که نه‌وان ده‌یلین، پاکسی بو خوا له‌وه‌ی که نه‌وان ده‌یلین، بو په‌روه‌ردگارت، که خاوه‌نی هه‌موو عیززه‌ت و بالآده‌ستی و، ده‌سترویشتوویی. ﴿ وَسَلَّمْ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴾، سه‌لام و ناشتی، سه‌لامه‌تی و بیمزه‌رپه‌تی له‌سه‌ر په‌وانه‌کراوان {له‌ دنیاو دوارپوژدا}.

﴿ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾، ستایش بو خوی په‌روه‌ردگاری جیهانیان، هه‌رچی ستایشه، هه‌رچی مه‌دح و سه‌نابه، هه‌مووی شایسته‌ی خوی په‌روه‌ردگاری جیهانیانه.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

پرسیارکردنی سه رزه نشتکه رانه له هاوبه شدانه ران، له باره ی نه و بیروکه
 بیینه مایانه بانه وه که ده لئ: خوا کچی هه ن، که فریشته کانن و، داوا لیکردنیان
 که نه گهر راستن، با به لگه بیئنه وه له سه ر نه و داوا به:

خوا ده فره موئی: ﴿فَاسْتَفْتِهِمْ أَلَيْكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبُتُونَ﴾ (۱۱۹) ﴿أَمْ خَلَقْنَا
 الْمَلٰئِكَةَ إِنْسَانًا وَهُمْ شٰهِدُونَ﴾ (۱۲۰) ﴿أَلَا إِنَّهُمْ مِنْ ۤإِقْبٰكِهِمْ يُقُولُونَ﴾ (۱۲۱) ﴿وَلَدَ ٱللَّهُ وَرَبَّهُمْ
 لَكَذِبُونَ﴾ (۱۲۲) ﴿أَصْلَحَى ٱلْبَنَاتِ عَلَى ٱلْبٰسِنِ﴾ (۱۲۳) ﴿مَا لَكَ كَيْفَ تَحْكُمُونَ﴾ (۱۲۴) ﴿أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾ (۱۲۵) ﴿أَمْ لَكَ
 سُلْطٰنٌ مُّبِينٌ﴾ (۱۲۶) ﴿فَأَنۢوَابِكُمْ كُرۢحٌ ۖ إِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِينَ﴾ (۱۲۷) ﴿

شیکردنه وه ی ئەم، ئایه تانه، له ده برگه دا:

۱- ﴿فَاسْتَفْتِهِمْ﴾، (خوا فرمان به پیغمبه ری خاتمه موحه مه ده ﷺ ده کات: {
 پرسیاریان لئیکه، ﴿فَاسْتَفْتِهِمْ: تَفْرِيعٌ لَهُمْ وَتَهَكُّمٌ بِهِمْ﴾، (فاستفتم) لیره دا: سه رزه نشتکردن
 و جوړیک له گالته پیکردنیانه، نه گهرنا نه وان که ی نه هلی فه توان، که ی زانیاریان له لایه
 تا کو پیغمبه ر ﷺ داوا ی زانیاریه کیان لی بکات، که خو ی نه بییت و، نه وان پئی بلین
 و هه والی پیدهن؟! چونکه مو فتی به که سیک ده لئین، هه وال بد ا به (مستفتی)^(۱) یه ک
 که داوا ی زانیاری لیکردوه، نه ویش زانیاری پئ بدات و، هه والی پیدبات، به لام نه مه
 جوړیکه له سه رزه نشتکردن و گالته پیکردنیان.

(۱) مُسْتَفْتِي: دلاوی فه تواکه ر داوا ی پوونکردنه وه که ر.

۲- ﴿الرَّبِّكَ الْبَسَاتُ وَلَهُمُ الْبَسُوتُ﴾، نایا په‌روه‌ردگار ت کچانی هه‌ن و نه‌وانیش کورانیان هه‌ن؟ هه‌لبه‌ته‌ه‌اوبه‌ش بۆ خوا دانهره‌کانی رۆزگاری پیغه‌مبه‌ر ﷺ چ له‌ نیوه‌ دوورگه‌ی عه‌ره‌بیبیدا، چ له‌ نیو فارس و رۆژه‌لاتی ناسیا، چ له‌ یۆنان و نیو رۆمانه‌کان، چ له‌ میزوپۆتامیا (نیوان دوو رپوباره‌کان (دیجله‌و فورات)) چ له‌ میسرو، چ له‌ نه‌فریقیاو، چ له‌ هه‌موو شوینه‌کان، چه‌ند جوړیک بوون، ته‌نیا یه‌ک جوړ نه‌بوون، وه‌ک له‌ ته‌فسیری سووره‌تی (الأنعام) یشدا به‌ ته‌فصیل باسمان کردوه، به‌لام هه‌ندیکیان یان زۆربه‌یان، نه‌وه‌ فه‌ناعه‌تیان بووه‌ که‌ فریشته‌کان مین و کچانی خواشن، بۆیه‌ خوا ده‌فه‌رموی: ﴿الرَّبِّكَ الْبَسَاتُ وَلَهُمُ الْبَسُوتُ﴾، هه‌مه‌زه (أی (أربك)) هه‌مه‌زه‌ی پرسیارکردنی نکوولییله‌که‌رانه‌یه، نایا په‌روه‌ردگار کچی هه‌ن و، ته‌وان کوریا‌ن هه‌ن! ناشکرایه‌ نه‌وانیش کچیشیان هه‌بوون، به‌لام مه‌به‌ست نه‌وده‌یه‌ که‌ نه‌وان رازی نین کچیان بین، کاتیک یه‌کتیکیان کچی ده‌بن، زۆر په‌ست و تووره‌و ناسه‌رسه‌نگ ده‌بن، ئنجا شتیک که‌ خۆیان پتی رازی نین، چۆن پالی ده‌ده‌نه‌ لای خوا؟!

ئنجا نه‌وه‌ که‌ گو‌توویانه‌: فریشته‌کان کچانی خوان، وه‌ک له‌ سووره‌تی (الأنعام) دا، خ‌وای په‌روه‌ردگار روون‌ترو ورد‌تر، نه‌وه‌ مه‌سه‌له‌یه‌ باس ده‌کات، ده‌فه‌رموی: ﴿وَجَعَلُوا لَهُ شُرَكَاءَ الْمَعْنَى وَحَلَفَهُمْ﴾ (الأنعام، واته‌: هاوبه‌شی جن‌دیان بۆ خوا بریاردان، بگره‌ هه‌ندیکیان ده‌یانگوت: نیبلیس برای خ‌وایه، ﴿وَحَرَّفُوا لَهُ بَيْنَ وَبَيْنَ بَعِيْرِ عَلَيْهِمْ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُصْفُونَ﴾ (الأنعام، (حَرْق) بریتیه‌ له‌ درینی شتیک، یانی: نه‌وانه‌ شتیک چۆن دایده‌دری و ده‌بپچری، ناوا قسه‌یه‌کی درویان هیتاو هه‌لیانبه‌ست، ﴿بَيْنَ وَبَيْنَ بَعِيْرِ عَلَيْهِمْ﴾ (الأنعام، کورانیان بۆ خوا بریاردان، کچانیشیان بۆ خوا بریاردان به‌بی زانیاری، ده‌یانگوت: شه‌یتانه‌کان کورانی خوان، فریشته‌کانیش کچانی خوان، که‌ نه‌وه‌ له‌ یه‌ک حالدا سی‌تاوانی تیدا بوون:

۱- تاوانی یه‌که‌م: جه‌ستان‌دنی خوا (تَجْسِيمُ اللّٰه)، چونکه‌ کاتیک ده‌گونجی خوا کچی بین، که‌ خوا جه‌سته‌ بی، بۆیه‌ خوا ﷻ که‌ خۆی پیتاسه‌ ده‌کات له‌ سووره‌تی (الإخلاص)

دا ده فہرموی: ﴿ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ: قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ﴿۱﴾ اللّٰهُ الصَّمَدُ ﴿۲﴾ لَمْ یَكِدْ وَاَلَمْ یُولَدْ ﴿۳﴾ وَاَلَمْ یَكُنْ لَهٗ کُفُوًا اَحَدٌ ﴿۴﴾، واتہ: به ناوی خواہی به به زہدی به خشنده، بلّی: خوا تاکہ، جی نیازو بی نیازہ، کہسی لی نہبووہ و له کہس نہبووہ و، هیچ کہ سیک ہاوتای نہو نیہ.

نجا کہ پوٰلہ پالبدیرنہ لای خوا، چ تیرنہ بن، کہ گوتوویانہ: شہیتانہ کان کورانی خوان، چ مینہ بن، کہ گوتوویانہ: فریشتہ کان مین و کچانی خوان، مانای وایہ خواہی پەرورہ دگاریان جہستاندوہ.

۲- تاوانی دووہم: نہوہیہ کہ فریشتہ کانیان به مینہ داناون، له حالتکدا کہ خوا زور به پروون و پاشکاوپی نہفی نہوہ دکات کہ فریشتہ کان می بن، ہر بویہ به کیک له زانایانی ہاوچہرخ (به چاکي نازانم ناوی بيم) هه نديک کتیبی نووسیون، تیان دا باسی نہوہ دکات کہ: فریشتہ کان مینہن و، حوریہ کان بریتین له فریشتہ کان! کہ له راستییدا نہو قسانہ هیچ نین، چونکہ خوا ﴿﴾ زور به پروونی نہوہ به درو دہ خاتوہ، نجا به کچ له قہ لہمدانی فریشتان، مانای به مینہ له قہ لہمدانیانہو، نہوہش گوناہتیکی دیکہیہ، له حالتکدا کہ فریشتہ کان پەرگہ زیان نیہ، فریشتہ کان چہندن ہر نہوہندن، چہند خوا بیانخولقیتنی، نہوہندن، خویان زاووزتیان نیہو، کہم و زیاد ناکہن، وەك جند و مروّف و وەك ناژەل نین، وەك ژيانداران نین.

۳- تاوانی ستیہم: شتیک کہ له لای نہوان پلہیہکی نزمتری ہہیہ، نہویان بو خوا داناوہ، کہ بریتہ له مینہ، وەك له ہر کام له سوږه تی (النحل) و (الزخرف) دا، خوا ﴿﴾ نہوہیان به چاو دادہ داتہوہ و دہ فہرموی:

أ- ﴿ وَإِذَا بُرِّرَ اَحَدُهُمْ بِمَا صَرَبَ لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهَهُ مُسْوَدًّا وَّهُوَ كَظِيمٌ ﴿۱۷﴾، الزخرف، واتہ: تہ گہر یہ کیکیان موژدہی نہوہی پی بدری، کہ به وینہی ہیناوہتہوہ بو خواہی به بہ زہی (پالی داوہتہ لای خوا)، پرووی رەش هه لده گه ری و، زور پەست و توورہ دہ بی.

ب- له سوره تى (النحل) دا ده فهرموئى: ﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهَهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَلِيمٌ ﴿٥٨﴾ يُتَوَرَّى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيَسْكُرُ عَلَىٰ هُوبٍ أَمْ يُدْشِرُ فِي الْكُرْبِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾﴾. واته: ... خرابترین دادوهری و حوکم که ده یکهن، نه وه به که نه و کچانه ی خویمان پیمان رازی نین، بو خوایان دابنن.

که واته: نه م قسه به له یه که کاتدا سى تاوانى تیدان: ١- جه ستاندنى خوا، ٢- به میننه له قه له مدانى فریشته کان، ٣- شتیک پالدانه لای خوا که خویمان پیتی رازی نین و نایانه وئى، جا خوا ﴿تَفَكَّرْ﴾ به درویمان ده خاته وه.

٣- ﴿أَمْ خَلْقًا الْمَلْئِكَةَ إِنلْنَا وَهُمْ شَاهِدُونَ﴾، نایا نیتمه فریشته کامان به مى خولقاندوون، که نه وان تاماده بوون و ناگیان لیوو؟

﴿وَهُمْ شَاهِدُونَ﴾، (شاهد) ده گونجن به مانای (حاضر) بى واته: ناماده، ده شگونجن به مانای بینهر بى، که سیک که شایه دى ددات، بو به پیتی ده گوترى: شاهد، له بهر نه وه ی ناماده ده بى له لای نه و رووداوو، ده شیبینى.

﴿وَهُمْ شَاهِدُونَ﴾ بانی: له حالیکدا که نه وان ناماده بوون، یانى: له حالیکدا که نه وان بینهر بوون، که واته به بى بینین و به بى زانیاری ورد که بریتیه له بینین، شتیکی وایسپات ناگرى.

٤- ﴿أَلَا إِنَّمَنْ مِّنْ أَفْئِكِهِمْ لَقُولُونَ﴾ وَوَدَّ اللَّهُ، ناگادار بن! نه وان له دروئى خویمان نه وه ده لئین، خوا رۆله ی بووه! وشه ی (ألا) بو ناگادار کردنه وه (تنبیه) به، له کوردیددا ده چیتته به رانبه ر (نه ها)، نه ها ناگادار به! ﴿مِنْ أَفْئِكِهِمْ﴾، واته: درویمان زوره، به لام نه وه به کیتک له درو به کانیانه، نه م (من) ه بو به شیک (تبعیض) ه، واته: به شیک له درو به کیان، له درو هه لبه سته که یان نه وه به که ده لئین: خوا رۆله ی بووه، واته: فریشته کان رۆله کانی خوان و به میننه شیان له قه له م داون، (وَلَدٌ) رۆله ی بوون، به کرداری رابردوو، هه روه ک خویندراویشه ته وه: (وَلَدٌ اللَّهُ) واته: (الملائکة وَوَدَّ اللَّهُ) واته: فریشته کان رۆله ی خوان، به هه ردووک شیوه خویندراوئه ته وه.

(۵) ﴿وَأَيُّكُمْ لَكَذِبُونَ﴾ به دنیابیش نهوان دروزن.

(۶) ﴿أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ﴾، نایا (خوا) کچانی به سهر کوراندا هه لَبْزاردوون؟
 نهم پرسیار کردنه پرسیار لیکردنی نکوولیللیکه رانه به، واته: یانی شتیکی عه جایب و
 سهیره که خوا، نه گهر ههر رۆله شی بین، بۆچی کوری نه بن و بۆ کچی بین! له راستییدا
 خوا له وه بهر زتره که کوپو کچی بین، وه که خوا له سووره تی (الأنعام) دا ده فهرموی:
 ﴿بِیَعِیْبِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّ یَکُونُ لَهُمْ وُلْدٌ وَلَمْ تَکُنْ لَهُمْ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ کُلَّ شَیْءٍ وَهُوَ بَیْکُنْ سَمِیْعٌ عَلِیْمٌ﴾، واته: به دهیینه رو په یاداکه ری ناسمانه کان و زهویه (داهینه رانه له نوی،
 که پیشت وینه یان نه بووه) چون رۆله ی ده بن له حالیکدا که هاوسه ری نه بن؟ (نه گهر
 هاوسه ری نه بن، رۆله چون په ییاده بن؟) به دهیینه ری هه موو شتیکه و، به هه موو
 شتیکیش زانایه.

لیتره ش ده فهرموی: ﴿أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ﴾، نایا کچانی به سهر کوراندا
 هه لَبْزاردوون؟ (أَصْطَفَى) خویندراویشه ته وه: (إِصْطَفَى) یانی: هه لَبْزاردوه.

(۷) ﴿مَا لَکُمْ کَیْفَ تَحْکُمُونَ﴾، چیتانه چون بریار ده دن، چون دادوه ری ده که ن! (ما
 لکم) واته: (أَيُّ شَیْءٍ حَصَلَ لَکُمْ؟) چ شتیکتان بۆ په ییادبووه، چیتان به سه رهاتوه؟ پی تی
 (ما) له: (مَا لَکُمْ) دا، (إِسْتِفْهَامٌ عَنْ ذَاتِ، وَهِيَ مُبْتَدَأٌ وَلَکُمْ خَبَرٌ)، (ما) پرسیار کردنه له
 خودی شتیکی، له زاتی شتیکی، که نه وه ده بیته نیهاد (مبتداً) و (لکم) ده بیته گوزاره
 (خبر) و هه ووالدان، واته: چ شتیکی بۆ تیوه په ییادبووه که نه و قسه به ده که ن!

(۸) ﴿أَفَلَا تَذَکَّرُونَ﴾، نایا بیر ناکه و نه وه! یان نایه یینه وه بیر خو تان، نایه ته وه بیرتان!
 نه مه ش: (إِسْتِفْهَامٌ إِنْکَارِيٌّ عَنِ تَذْکُرِهِمْ) پرسیار لیکردنی نکوولیللیکه رانه له وه که نایه ته وه
 بیرتان و بیر ناکه نه وه.

(۹) ﴿لَمْ لَکُمْ سُلْطٰنٌ مُّبِیْنٌ﴾، یان نایا به لکه به کی روون و ناشکر اتان هه به؟ نه گهر له
 رووی لوژیکی و عه قلبیه وه بن، نه وه شتیکی ناماقوول و نالوژیکیه که خوا کچان
 به سهر کوراندا هه لَبْزرتی، له رووی لوژیکی و عه قلبیه وه هیچ ری تیناچی، ننجا نایا

ده‌بن به‌لگه‌یه‌کی نه‌قلیتان به‌ده‌سته‌وه بن له وه‌حیه‌وه؟ دپته سهر باسی نه‌وه و ده‌فرموی: ﴿لَمْ لَكَ سُلْطٰنٌ مِّثٌّ﴾، لیره‌دا (أم) (إِضْرَابٌ انْتِقَالِيٌّ اِنْطِلَاقِيٌّ) چونکه وشه‌ی (أم) ده‌بیته (بَلْ أَمْ)، (بَلْ اَلْكَفُّمُ) یانی: ده‌بیته مانای (بَلْ) و (هَمْزَةُ الْاِسْتِفْهَامِ) یش، واته: به‌لگو نایا به‌لگه‌یه‌کی پروونتان به‌ده‌سته‌وه‌یه؟ یان به‌لگه‌یه‌کی پروونکه‌روه‌ه‌تان به‌ده‌سته‌وه‌یه، چونکه وشه‌ی (مُبِينٌ) لیره‌دا هه‌ردوو حاله‌ته‌که‌ی تیدا گونجاون، ده‌گونجی (مُبِينٌ) له (أَبَانِی) (ی لازم) هوه هاتبی، وه‌ک: (أَبَانُ الْقَمَرِ) واته: مانگه‌که ده‌رکه‌وت، ده‌شگونجی له (أَبَانِی) (مُتَعَدِّيٌّ) هوه هاتبی، وه‌ک: (أَبَانُ التَّلْمِيذِ دَرَسُهُ أَوْ كِتَابُهُ) قوتابیه‌که کتیه‌که‌ی یاخود ده‌رسه‌که‌ی پروون کرده‌ه، واته: یان نایا به‌لگه‌یه‌کی پروون، یان به‌لگه‌یه‌کی پروونکه‌روه‌ه‌یان هه‌یه؟ که لیره‌دا مه‌به‌ست پتی به‌لگه‌ی (نَقْلٌ) ده، به‌لگه‌ی وه‌حیه.

۱۰- ﴿فَأَنزَلْنَا بِكُنُوزِكُمْ مِّنْكُمْ صٰدِقِينَ﴾، کتیه‌که‌تان بیئن، نووسینه‌که‌تان بیئن، یاخود کتیبیک که بوتان دابه‌زیندراپی، بیهئین، نه‌گهر له راستان. چونکه قسه‌ی وا، یان ده‌بن به‌ه‌قل بسه‌لمیتندی، یان ده‌بن به‌وه‌حیی (نَقْلٌ)، ئنجا ههر وه‌حیی و نه‌قلیک پالبدیرته لای خوا، ده‌بن له کتیبیک‌دا هه‌بن، له خووه‌ناکرئ بلتی: خوا وایفه‌رموو، ده‌لین: له کوئدا وایفه‌رموو؟ له چ کتیبیک‌دا؟ له کام سووره‌تدا؟ له نایه‌تی ژماره‌چه‌نددا؟ نه‌ک وه‌ک هه‌ندیک که‌س رسته‌یه‌کی عه‌رهبیی ده‌لن، ده‌لین: شتی وا نیه له فورئاندا، ده‌لن: با با پیموایی شتی وا هه‌یه! به‌لام فورئان نایه‌ته‌کانی دیارن بو ته‌هلی خوئی، هه‌روه‌ها فه‌رمایشته‌کانی پیغه‌مبه‌ریش ﷺ پوئین کراون و دیار کراون، له‌به‌ر نه‌وه ههر قسه‌یه‌ک پالبدیرته لای خوا، لای دینی خوا، ده‌بن سه‌رچاوه‌که‌ی دیار بن، بوئه ده‌فرموی: ﴿فَأَنزَلْنَا بِكُنُوزِكُمْ مِّنْكُمْ صٰدِقِينَ﴾، نووسینه‌که‌تان، کتیه‌که‌تان بیئن نه‌گهر له راستان.

به‌ته‌نکید لیره‌دا: ﴿فَأَنزَلْنَا بِكُنُوزِكُمْ﴾، نه‌مه: (أَمْرٌ تَعَجِيْبٌ) یانی: فه‌رمان کردنه به‌لام بو ده‌سته‌پاچه‌یی ده‌رخستی نه‌وان و، ده‌سته‌وسان کردنی نه‌وان.

که‌واته: لیره‌دا خوا ﷻ سئ جوژه به‌لگه‌ی له‌سه‌ر کافره‌کان هیناونه‌وه‌و له سئ رییانه‌وه ده‌مکوتی کردوون، که نه‌و قسانه‌ی ده‌یلین له به‌رانبه‌ر خوا‌دا، گوايه کوری هه‌ن، یان که‌یی هه‌ن، یان فریشته‌کان میینه‌ن، نه‌و قسانه، درون:

۱- که ده فہرموی: ﴿ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنۡسًا وَّهُمْ شٰہِدُوۡنَ ﴾، نایا تیمہ فریشتہ کا نامان بہ مینہ دروست کردوون و ئہوان نامادہ و ناگادار بوون؟ بینہر بوون؟ نایا بہ لگہ یہ کی ئہ زمونوی، بہ لگہ یہ کی ہستیان بہ دستوہ ہہ یہ (ہی پینج ہستہ کان)، کہ بہ چاو بینیبیان؟ بہ تہ ئکید نہ خیر!

۲- نایا بہ لگہ یہ عہ قلیان ہہ یہ؟ کہ ده فہرموی: ﴿ اَسۡطَفٰی الْاِنۡسَآءَ عَلٰی الْبَشَرِ ۗ مَا لَکُمۡ کَیۡفَ تَحۡکُمُوۡنَ ۙ ﴾، نایا کچانی بہ سہر کوراندا ہہ لہزار دوون؟ چیتانہ؟ واتہ: عہ قلتان لہ کوئیہ؟ چیتان بہ سہر ہاتوہ، عہ قلتان لہ لا نہ ماوہ! ﴿ اَفَلَا تَذَکَّرُوۡنَ ۙ ﴾، نایا بیر ناکہ نہ وہ؟ کہ واتہ: بہ بہ لگہ یہ عہ قلیش دیارہ، کہ ئہ و قسہ یہ قسہ یہ کی پووچہ.

۳- دەمینتہ وہ بہ لگہ یہ بیستہ نیی (سمعی) بہ لگہ یہ وہ حی، ئہ ویش ئہ وہ یہ کہ ده فہرموی: ﴿ اَلَمْ لَکُمۡ سُلۡطٰنٌ مُّبِیۡنٌ ۙ ﴿۱۰۱﴾ فَاَنۡوَا بِکَیۡۡۤیۡۡکُمۡ اِنۡ کُنۡتُمۡ صٰدِقِیۡنَ ۙ ﴾، یان بہ لگہ یہ کی روونتان ہہ یہ؟ واتہ: بہ لگہ یہ کہ پالبدرتہ لای وہ حی، خوا، دە جا کتیبہ کہ تان بینن، ئہ گہر لہ راستان! کہ واتہ: بیگومان ئہ وانہ نہ بہ لگہ یہ کی واقعی و ئہ زمونویان بہ دستوہ یہ، نہ بہ لگہ یہ کی عہ قلی، نہ بہ لگہ یہ کی نہ قلی، کہ واتہ قسہ کہ یان قسہ یہ کی پووچ و بی بنہ ماہ.

مهسه لهی دووه م:

ره خنه لیگرتسی هاو به شدانه ران، که له نیوان خواو جنددا په یوه ندیی ره چه له کیان داناوه، راگه یاندنی پاکیی و بن خهوشیی خواو ﷻ، جه ختکردنه وهی نه وه که شه یثانه کان جگه له که سیکیی خو فریده ره دوزه خ، که سی دیکه یان پی لنادری:

خوا دهفه رموی: ﴿وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ نَبَاً ۝۱۸۱﴾ وَقَدْ عَلِمَتْ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿۱۸۱﴾
 سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿۱۸۲﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿۱۸۳﴾ فَإِنَّكَ وَمَنْ تَعْبُدُونَ ﴿۱۸۴﴾ مَا أَنْتَ عَلَيْهِ بِفَاتٍ ﴿۱۸۵﴾
 ﴿۱۸۶﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالٍ الْجَحِيمِ ﴿۱۸۷﴾

شیکردنه وهی ئه م، ئایه تانه، له پینچ برگه دا:

۱- ﴿وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ نَبَاً﴾، له نیوان ئه وو جنده کاندا ره چه له کیان دانا، واته: له نیوان خوا ﷻ و جنده کاندا، ره چه له کیان گپراو هه لبه ست، ئه مه چه ند ته گه ریکی هه ن، مه به ستیان پی پی چی بووه؟ دووانیان له هه موویان به هیترن:

أ- هه ندیکیان گوتوو یانه: خوا له گه ل ئیبلیدسا بران، ئه و درۆ به یان کردوه.

ب- هه ندیکیان گوتوو یانه: فریشته کان کچانی خوان، له ئه نجامی نه وه دا که خوا له گه ل نافرته دانسته کانی جنددا هاوسه رگیری کردوه، له نیوان خواو مینه کانی جنددا، فریشته کان بوون، به لکو هه ندیکیان گوتوو یانه: شه یثانه کانیش کورانی خوان، وه ک چۆن فریشته کانی کچانی خوان!!

۲- ﴿وَقَدْ عَلِمَتْ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ﴾، جنده کان بووان ده رکه وت و زانیو یانه که به دلنیایی نه وان ناماده کراون. واته: په لکیش ده کرین بو سزای دوزه خ، نجا که نه وان په لکیش بکرین بو سزای دوزه خ، نابن هیچ په یوه ندیی کیان به خواوه هه بن، په یوه ندیی جگه له وه که دروستکراوی خوان، نابن په یوه ندیی ره چه له کیان له گه ل

خودا هه بێ، هه بته هه نديک له زانايان ليره دا، گو تو ويانه: وشه ی (الجنة) مه به ست پي فرشته کانن، به لام نه وه رايه کي پووچه، هه رچه نده زور له ته فسیره کانيش نه و رايه يان هيناو، به لام پي تيناچي، چونکه قسه له سه ر جنده و، فرشته به جيا ناويان هيندراوه و، جند به جيا ناويان هيندراوه، نجا له قورناندا زاندر او (معهود) نه که خوا بو فرشته کان (چي) به کاره يتابي، به لکو هه ر وشه ی (ملائكة) به کاره يتابو، بويه نه و قسه يه هه رچه نده زور له ته فسیره کان هيناو يانه، به لام به برواي من قسه يه کي بوش و بي بنه مايه و نه ده بوو هه ر هينابايان.

(۳) ﴿سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يُصِفُوْنَ﴾، پاکي بو خوا له ودي که نه وان وه سفی ده که ن، نه وان ده يلين، يانی: نه وان خوي پي وه سف ده که ن، خوي پي پيتاسه ده که ن، که ده لين: رچه له که هه يه له نيواني خواو جندا.

(۴) ﴿اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلِصِيْنَ﴾، جگه له به نده ساغراوه کاني خوا، نه م (الا) به که نامرزي هه لاواردن (أداة الإستثناء) ه، ناي نه و هه لاواردنه ده گه رته وه بو کو؟

نه وه دوو نه گه ري هه ن:

أ- يان ده گه رته وه بو: ﴿إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ﴾، هه موو جنده کان ناماده ده کرين، په لکيش ده کرين بو سزاي دوزه خ، جگه له به نده ساغراوه کاني خوا (عباد الله المخلصين) يان به نده خو ساغره ده وه کاني خوا (عباد الله المخلصين) هه ردووک خو نده نه وه کاني هاتوو ن.

ب- يا خود ده گه رته وه بو: ﴿سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يُصِفُوْنَ﴾، واته: پاکي بو خوا له ودي نه وان وه سفی ده که ن، خوي پي وه سف ده که ن، جگه له به نده ساغراوه کاني خوا، نه وه ي نه وان ده يلين، قسه يه که شايسته ي خوايه، نه وان قسه ي بي نه زاکه ت و ناشايست به رانه ر به خوا ناکه ن.

(۵) ﴿فَلْيَكْفُرْ وَمَا تَعْبُدُونَ مَا أَنْتَ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالٍ الْجَحِيمِ﴾، به دلتيابي تيوه خو تان و نه وان شه که ده يانه رستن، تيوه له دزي وي (له دزي خوا) هه لگيره وه ي که س نين، مه گه ر که سيک خو تيفرينده ري دوزه خ بي. (ما) (موصولة) أي: إِنَّكُمْ وَالَّذِي تُعْبُدُونَهُ تَبْوه

خوتان و نهوهی که ده یانپه رستن، واته: خوتان و په رستراوه کانتان، نهی هاوبهش بو خوا دانهره کان! نپوه له دژی خوا هه لکپره وهی کهس نین، لادهری کهس نین، مه گهر که سیک که خوتیفر پندری کلپهی دوزه خ بن.

هه ندیک له توژه ره وان ته عبیره که یان ناوا هیناوه:

(أَنْتُمْ أَيُّهَا الْمُشْرِكُونَ وَمَعَكُمْ الشَّيَاطِينُ الَّتِي تَعْبُدُونَهَا! لَا تَضْلُونَ عَنِ اللَّهِ وَصِرَاطِهِ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالٍ الْجَحِيمِ، وَضُمْنَ (بِقَاتِنِينَ) مَعْنَى (مُفْسِدِينَ) لِذَا عُدِّي بِ(عَلَى) أَي: لَا يَتَّبِعُكُمْ أَحَدٌ فِي دِينِكُمْ، إِلَّا مَنْ عَرَضَ نَفْسَهُ لِيَكُونَ صَالٍ الْجَحِيمِ) واته: نپوه نهی هاوبهش بو خوا دانهره کان، له گه لپشتاندا شه بیتانه کان که ده یانپه رستن! هیچ کهس له خواو ری خوا لانادهن و له خوا دورناخه نه وه، مه گهر که سیک که خوی فرنده داته نپوه کلپهی دوزه خه وه، وشهی (فاتینین) مانای تیکدهران (مفسدین)ی خراوته نپوه، بویه به (علی) ته عه ددای کردوه: ﴿مَا أَنْتَ عَلَيْهِ بِقَاتِنِينَ﴾ (نه گهرنا (فاتینین) پیوستی به (علی) نه بوو که ته عه ددای پی بکات، ننجاکاتیک (فعل)یک ته عه ددا ده کات به پیتیک که عادهت نپه ته عه ددای پی بکات، وپرای مانایه کهی خوی، مانایه کی دیکه شی ده خرپته نپوه، که له عه ره بیدا پنی ده گورپی: (تضمین) خستنه نپوه که نهویش برپتیه له تیکدهران، واته: نپوه گومرا که رو تیکدهر نین بو هیچ کهس له دژی خوا، مه گهر که سیک خوی سازبکات بو نپوه کلپهی دوزه خ.

﴿فَأَنْتُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ﴾ نپوه و نهوهی ده یه رستن، مه رج نپه نهوهی ده یه رستن (وما تعبدون) ته نیا شه بیتانه کان بن، به لکو یانی: په رستراوه کانتان به گشتی، ههرچیبه ک و ههر که سیک بن، خوتان و په رستراوه کانتان، له دژی خوا هیچ کهس تیکنادهن و هه لئاگپرنه وه و گومرا نا کهن، مه گهر که سیک به ویستی نازادانهی، خوی بغاته نپوه دوزه خه وه، چونکه (صال) ناوی بکهر (اسم فاعل)ه، یانی: چوووه نپوه کلپه (داخل الجحیم) خوی بغاته نپوه کلپهی دوزه خه وه، واته: مه گهر

كەسێك خۆی ئارەزوومەندی گومرایی بێ، ئەگەرنا ئیوه خوا توانایه کی نه داوون
كەس گومرا بکەن، كەس له خشته بهرن، مه گەر كەسێك خۆی ناماده یی له
خشته چوون و گومرا بوونی هه بێ.

مهسه له ی سٚٚهم:

راگه یاندنی فریشته کان: که هه رگامیان یتکه به کی تایهت و زانراوی هه یه و، به رده وام به ریز وه ستاون بو به ندایه تی خوا، هه رده م سه رگرمی خوا به پاکگرتن:

خوا ده فه رموی: ﴿ وَمَا يَأْتِي إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿۳۷﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافِرُونَ ﴿۳۸﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسِيحُونَ ﴿۳۹﴾ .

شیکردنه وه ی ئهم ئایه تانه، له سنی برکه دا:

(۱) - ﴿ وَمَا يَأْتِي إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴾، هیچ کام له تیمه ش نیه، مه گهر یتکه به کی زاندرای هه یه، (آی: مَا أَحَدٌ مِنَّا إِلَّا كَانَتْ لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ، وَالْمَعْلُومُ: الْمَعْيُنُ الْمَضْبُوطُ) هیچ کام له تیمه نیه، مه گهر یتکه به کی زاندرای هه یه، زاندرای واته: دیاریکراوو کوئرتو لکراو (که دیاره چیه و چونه؟).

(۲) - ﴿ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافِرُونَ ﴾، هه روه ها تیمه (تیمه ی کومه لی فریشتان) ریز بووین (راوه ستاوین بو به ندایه تی خوا به ریزو ریکی).

(۳) - ﴿ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسِيحُونَ ﴾، به دنیا ییش تیمه (تیمه ی کومه لی فریشتان) به پاکگرین، واته: به پاکگرین بو خوا ﴿لَهُ﴾ له هاوبه ش و، له روله و، له ده چه له ک هه بوون له هه ندیک له دروستکراوه کانیدا.

هه ندیک له زانایان گوتوو یانه: ئهمانه قسه ی فریشته کانن و، هه ندیک گوتوو یانه: قسه ی بروادارانن، که بروادارانیش هه رگامیکیان به هوی ئیمانکه یه وه، یتکه به کی دیاریکراوی هه یه، بروادارانیش به ریز ده وه ستن بو نوئرتو خوا به پاکده گرن، واته: له پرووی ریزمانی عه ره بییه وه، ده گونجی نه و مانایه ی هه بئ، به لام که به پئی رهوت (سیاق) سه رنجی بده ین، باس باسی فریشتان و، باسی جینن و چۆنیه تی به یوه ندییان له گه ل خوی په ره وردگارداو، مامه له ی خوا له گه لیانداو ... هتده، به لیوردبوونه وه ی ته عبیره کانیش ده رده که وه ی که نه وه قسه ی فریشتانه، نه ک قسه ی مروفتان بئ.

کورته باسینک له باره ی رینک وهستانی فریشتانه وه له خزمهت خواداو بهراوردیکی نیوان نهوان و مروقان

ئه م کورته باسه له دوو تهوهردا دینین:

یهکه م: تهوهری یهکه م چه ند ده قیک:

١- یئغه مبهری خوا ﷺ ده فه رموی: (إِنِّي أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ، وَأَسْمَعُ مَا لَا تَسْمَعُونَ، أُطَّتِ السَّمَاءُ، وَخُقِيَ لَهَا أَنْ تَنْطَبُ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، مَا فِيهَا أَرْبَعُ أَرْبَاعٍ إِلَّا وَمَلَكَ يَمْجُدُ اللَّهَ، تُو تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ، لَصَحِّحْتُمْ قَلِيلًا، وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا، وَمَا تَلَدُّذُنُمْ بِالنِّسَاءِ عَلَى الْفُرْشَاتِ، وَلَصَعْدْتُمْ إِلَى السُّعَدَاتِ تَجَاوَرُونَ: رَبَّنَا، قَالَ أَبُو ذَرٍّ: يَا لَيْتَنِي كُنْتُ شَجَرَةً تُعْصَدُ) (أخرجه أحمد (١٧٣/٥) ، رقم (٢١٥٥٥) والترمذی (٥٥٦/٤) رقم (٢٣١٢) وقال: حسن غریب . وابن ماجه (١٤٠٢/٢) رقم (٤١٩٠) ، والحاكم (٥٥٤/٢) ، رقم (٣٨٨٣) وقال: صحيح الإسناد . وأبو الشيخ في العظمة (٩٨٢/٣) ، رقم (٥٠٧).

واته: نهوهی ده بیینم تیوه ناییینن و، نهوهی ده بیستم تیوه نایییستن، ناسمان جیره ی لئ هات، حهقی خوشیه تی جیره ی لئ بئ، سویند بهو زاته ی نه فسی منی به دهسته، هیچ شوئینکی چوار په نهجیهی تیدانیه، مه گهر فریشته یهک نیوجهوانی خوئی خستوته سهر زهوی و، خوا به شکودار ده گری، ته گهر نهوهی من ده یزانم تیوه بیزانن (زانیا تانایه)، که م پئده که نین و زور ده گریان و، چئزتان له نافرتهان وهرنه ده گرت له سهر جییان {له گه ل نافرته تاندا جووت نه ده بوون} و ده چوونه بهر زایان، ده چوونه دهشت و کیوان و له خوا ده پارانه وه، هاوارتان ده کرد: په روهدگارمان! دوایی نه بوو زه {که راوی فهرمووده که یه} گوئی: خوژگه

ده خوزام که درختیک بوومیه، لیکرابامه‌وو پچیرابام (نهک مروفتیک که سزاو پاداشت پرووی تیده‌کات).

واته: مروّف نه‌گه‌ر بزانی چی چاوه‌پتی ده‌کات، له‌وانه‌یه خوزگه به‌وه بخوازی که دره‌ختیک بوومیه، یان دروستکراوژک بوومیه، که سزاو پاداشت پرووی تینه‌کات.

۲- {عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمْرَةَ رضی اللہ عنہ، قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فَقَالَ: «أَلَا تَصْفُونَ كَمَا تَصْفُ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا»، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ تَصْفُ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا؟ قَالَ: «يُتَمُونَ الصُّفُوفَ الْأُولَى وَيَتَرَاوُونَ فِي الصَّفِّ» (أخرجه عبد الرزاق: ۲۴۳۲، وابن أبي شيبة: ۳۵۳۹، وأحمد: ۲۱۰۰۱، ومسلم: ۴۳۰، وأبو داود: ۶۶۱، والنسائي: ۸۱۶، وابن ماجه: ۹۹۲، وابن خزيمة: ۱۵۴۴، وابن حبان: ۲۱۵۴).

واته: جابیری کوپی سه‌مویره رضی اللہ عنہ، ده‌لئی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم هاته ده‌ری بو لمان، فه‌رمووی: نایا ریز نابن وه‌ک چوون فریشته‌کان له خزمه‌ت په‌روه‌ردگاریان دا ریز ده‌بن؟ گو‌مان: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! فریشته‌کان چوون ریز ده‌بن له خزمه‌ت په‌روه‌ردگاریان دا؟ فه‌رمووی: ریزه‌کان ته‌واو ده‌که‌ن، پیتش ریزی یه‌ک، نجا دوو، سی.. له چه‌ند ریزیدا ریک ده‌وه‌ستن، پاش و پیتشیان نه‌.

۳- (القرطبي) یش له‌وباره‌وه نه‌م نه‌قله‌ دینتی، ده‌لئی: (وَكَانَ عُمَرُ يَقُولُ: إِذَا قَامَ لِلصَّلَاةِ: أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ وَاسْتَوُوا، إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمْ هَذِي الْمَلَائِكَةَ عِنْدَ رَبِّهَا، وَيَقْرَأُ: ﴿ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ ﴾، تَأَخَّرَ يَا فُلَانُ، تَقَدَّمَ يَا فُلَانُ! ثُمَّ يَتَقَدَّمُ فَيُكَبِّرُ ^(۱)).

واته: عومه‌ر (خوا لئی رازی بی) - دیاره نه‌و کاته که خه‌لیفه‌ی مسولمانان بووه - کاتی بو نوژی هه‌لده‌ستا، به‌خه‌لکه‌که‌ی ده‌گوت: ریزه‌کانتان راست بکه‌ن و، خو‌تان ریکبکه‌ن، خوا صلی اللہ علیہ وسلم ده‌به‌وی وه‌ک شیوه‌ی ناکاری فریشته‌کان بکه‌ن، که له خزمه‌ت په‌روه‌ردگاریاندا ده‌وه‌ستن، نجا نه‌م نایه‌ته‌ی ده‌خوینده‌وه: ﴿ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ ﴾ (فریشته‌کان ده‌لین: تیمه به ریز وه‌ستاوین) دواپی عومه‌ر

دهیگوت: فلانکس توژی بچو دوا، فلانکس توژی وهره پیش، نجا که ریزه کانی راست ده کردن، ده چووه پیش و (الله اکبر)ی ده کردو نوژنه که ی داده به ست.

دوهم: تهوهری دووهم: چهند قسه به کی زانایانی پسپوری بواری تهزکیه و تهسهوو ف:

با هر له باره ی نهو سئ نابه ته موباره که وهو، یتکه ووپایه ی فریستان و بهاروردیان له گه ل مرؤفان دا، چهند قسه به کی پسپورانی تهزکیه ی نفس بینین، که له ته فسیری: (البحر المدید فی تفسیر القرآن المجید)^(۱) نووسراوی: (الإمام العلامة أبي العباس أحمد بن محمد بن مهدي ابن عجيبة الحسني) به وه ده یانه یتین، (ابن عجيبة) چهند قسه به کی جوان دینئ و، له سونگه ی نه وه وه که خویشی به کیکه له زانایانیک که له بواری تهزکیه ی نه فسیشدا پسپور بووه، بویه و تپرای نه وه ی ته فسیری نابه ته کان بهو شیوه به دینئ که زانایان گوتوو یانه، هه ندیک ماناو مه به ستیش که لیان وه رده گیرئ، ماناو مه به ستی مه عنه ویی و وووحیی، نه وه ش ده خاته نیو ته فسیره که ی.

تیمه شش قسه ی جوړاو جوړی لیوه دینین:

۱- قسه ی (ابن عجيبة) خو به تی: که ده لن: (مَادَةُ الْاَدَمِي اُكْمَلُ مِنْ مَادَةِ الْمَلَائِكَةِ، فَاِذَا اَتْصَلَ الْعَبْدُ بِشَيْخٍ كَامِلٍ وَاَعْتَنَى بِتَضْفِيَةِ رُوحِهِ وَسِرِّهِ، طَوَى نُورَهُ الْوُجُودِ بِأَسْرِهِ، وَلَا يَزَالُ يَتَرَفَّى فِي مَعَارِجِ أَسْرَارِ التَّوْحِيدِ وَالتَّفَرُّيدِ، وَتَتَوَارَدُ عَلَيْهِ الْكُشُوفَاتُ وَالْعُلُومُ وَالْأَسْرَارُ فِي هَذِهِ الدَّارِ الْفَانِيَةِ، وَفِي تِلْكَ الدَّارِ الْبَاقِيَةِ أَبَدًا سَرْمَدًا بِخِلَافِ الْمَلَائِكَةِ، فَإِنَّ لِكُلِّ وَاحِدٍ مَقَامًا مَعْلُومًا لَا يَتَعَدَّاهُ كَمَا أَخْبَرَهُ تَعَالَى).

واته: مادده ی مرؤف تهواوتره له مادده ی فریشته، نه گهر مرؤف په بوه ست بن به شیخیکي تیرو تهواوه وهو، سه رگه رمی پاککردنه وه ی رووح و دیوی په نهان

و نیووهی خوئی بی، پرووناییی نهو مروّفه هه موو بوون ده پیچتیه وهو، نهو مروّفه ورده ورده به په یزه ی نهیینه کانی خوا به یه ککرتن و خوا تاککردنه وهدا سهرده که وی، که شفه کان (شت بو دهرکه وتنه کان) و زانیاریه کان و نهیینه کان، هه م له م مه نزلگای له به ینجوون و زوو تپه ری دنیادا، هه م لهو مه نزلگای هه میشه ماودا، به به رده و امیی به سهریدا دین، به پیچه وانه ی فریشته کانه وه، چونکه نهوان هه ر کامیکیان پیگه به کی دیاریکراوی هه یه و لئی ناچیته ده ر، هه ر لهو پیگه دا ده میتتیه وه که خوا ﷺ هه و آیداو.

دوابی ده لن: (وَبِرُّ ذَٰلِكَ أَنَّ الْأَدْمِيَّةَ فِيهِ بَشَرِيَّةٌ وَرُوحَانِيَّةٌ، فَكُلَّمَا جَاهَدَ نَفْسَهُ وَغَابَ عَنِّ حِسُّ بَشَرِيَّتِهِ، تَرَقَّى فِي مَعَارِجِ التَّوْحِيدِ، وَالْمَجَاهِدَةِ لَا تَنْقَطِعُ عَنْهُ فِي هَذِهِ الدَّارِ، لِإِنِّهَا دَارُ أَكْدَارٍ فَلَا يَنْقَطِعُ عَنْهُ التَّرْقِي فِي الْمَشَاهِدَةِ، وَمَا فِي تِلْكَ الدَّارِ، فَالتَّرْقِي فِيهَا مِنْ بَابِ الْكَرَمِ، وَالْمَعْتَبَةِ عَلَى مَا هُنَا، وَأَيْضًا الْبَشَرِيَّةَ لِلأَدْمِيَّةِ بِمَنْزِلَةِ الطَّلَاءِ لِلْمِرْءَةِ، وَالْمِرْءَةُ بِلَا طَلَاءٍ لَا تُرَى فِيهَا صُورُ الْأَشْيَاءِ، كَذَلِكَ الْمَلَائِكَةُ لَا بَشَرِيَّةَ لَهُمْ، فَلَا تَنْكَشِفُ لَهُمُ الْحَقَائِقُ كَمَا تَنْكَشِفُ لِلأَدْمِيَّةِ، وَلَوْ كُشِفَ لَهُمْ مَا كُشِفَ لَهُ، لَذَبُّوا، وَاللَّهُ أَعْلَمُ).

واته: نهیینی نهو ده ش [که مروّف له فریشته زیاتر ده توانن به رهو سهرتر بچن]، نهو یه که مروّف هه م لایه نی به شهریی هه یه، هه م لایه نی پرووانایی هه یه [ردنکه مه بهستی له به شهریی لایه نی ماددی بی، هه م لایه نی ماددی هه یه، هه م لایه نی مه عنه ویی و پرووحیی هه یه] نجا هه تا زیاتر له گه ل خویدا خه ریک بی و، زیاتر بیتاگا بی له لایه نه ماددییه که ی، به په یزه ی خوا به یه ککرتندا سهرده که وی، له گه ل خویدا تیکوشانیش له م مه نزلگای دنیایه دا ته وواو نابن، چونکه شوینی لیلی و ناره حه تیانه، بویه به رز بوونه وه له دیتی خوا دا به چاوی عه قل و دل (مشاهده) ی لن نابری، به لام لهو مه نزلگایه دا (له روژی دوایدا) به رز بوونه وه ی مروّف به رهو خوا له پرووی به خشش و پاداشت دانه وه یه تی، له به رانه ر نهو ده دا که لیره (له دنیا) بوویه تی، لایه نی ماددی و

به‌شهرییش بؤ مروّف وه كه نهو سواغ و توّخه‌یه^(۱) كه له پشتی ناوینه دهری
 (ناوینه شووشه‌یه كه ده‌بی پشته‌كه‌ی شتیکی لی بدری) چونكه ناوینه نه‌گه‌ر
 پشته‌كه‌ی نهو سواغ و توّیخه‌ی نه‌بی (نهو په‌رده‌یه‌ی لی نه‌دری) وینه‌ی
 شته‌کانی تیدا نابیزنی، فریشته‌کانیش چونكه لایه‌نی ماددییان نه، بویه نهو
 راستیانه‌ی بؤ مروّف دهرده‌كه‌ون، بؤ وان دهرناكه‌ون و، نه‌گه‌ر نهو راستیانه‌یان
 بؤ دهركه‌وتبانایه، ده‌توانه‌وه.

۲- قسه‌یه‌کی دیکه: (أبو طالب المكي) له کتیبی (قوت القلوب) دا ده‌لی:
 (لَعُزْرِي إِنْ سَأَرَتِ الْمَلَائِكَةَ لَا يَتَنَفَّلُونَ فِي الْمَقَامَاتِ كَثَرَتِي الْمُؤْمِنِينَ، إِمَّا لِكُلِّ مَقَامٍ
 مَعْلُومٍ، لَا يَنْتَقِلُ إِلَى غَيْرِهِ، إِلَّا أَنَّهُمْ يَمْدُونَ مِنْ ذَلِكَ مَدَدًا لَا نَهَايَةَ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ،
 بِأَكْثَرِ مِمَّا يَزَادُ جُمْلَةَ الْبَشَرِ).

واته: به دنیایی فریشته‌کان له یتکه‌کاندا ناگوازنه‌وه، وه‌ك چۆن مروّفه‌کان
 به‌رزده‌بنه‌وه‌و ده‌گوازنه‌وه، هه‌ر کامیکیان یتکه‌یه‌کی دیاریکراوی هه‌یه، که
 لی ناگوازیته‌وه بؤ به‌کی دیکه، به‌لأم لهو یتکه‌یه‌ی خویندا هاوکاری (امداد)
 ده‌کرین (خواه‌نند) هاوکارییان ده‌کات له رووی عیلم و مه‌عرفه‌ته‌وه} به‌بی
 سنوور تاكو روژی دواپی، به زیاتر له‌وه‌ی که هه‌موو مروّفه‌کان له‌وه‌دا بۆیان
 زیاد ده‌کری.

دواپی مشتومری هه‌ندیك له زانایان دینن، له‌وباره‌وه، وه‌ك له نه‌قلی سیه‌م
 و چواره‌م دا ناماژه به هه‌ندیکی ده‌که‌ین.

۳- قسه‌و نه‌قلی سیه‌م: (قَالَ الْمُحْشِي الْقَاسِي: وَفِيهِ نَظْرٌ مَعَ تَلْقِيهِمْ ذُرُوبَ الْوَجِي الْجَامِعِ
 لِلْمَقَامَاتِ، فَكَيْفَ لَمْ يَكُنْهُمْ التَّحَقُّقُ بِهَا عَلَى اخْتِلَافِهَا!؟).

واته: (القاسي) که په‌راوتزی کردوه له‌سه‌ر کتیبی (قوت القلوب) ی (أبو طالب
 المكي) ده‌لی: نهو قسه‌به‌ سه‌رنج و هه‌لوه‌سته‌یه‌ك هه‌لده‌گری، له‌ حالیکدا که

(۱) توّیخ: طلا، توّیخ: سواغیکی ته‌نکه له شتیك ده‌دری.

فریشته کان وەحییان بو دئی و، ئەو وەحییە کۆکەرەووەیە بو هەموو پێگە کان،
چۆن ناتوانن ئەو زانستانە بە هەموو جۆرە کانیانەووە لە خوێان دا بهێننەدی؟!

بەلەم دیارە (ابن عجبیة) دەلێ: (قُلْتُ وَفِي نَظَرِهِ نَظْرًا، إِذْ لَا يَلْزَمُ مِنْ تَلْقِيهِمْ
لِلْوَجْهِ، عَلَى أَنْ يَتَرَفُّوا بِهِ، إِذْ لَيْسَ التَّرْفِيُّ هُوَ مُجَرَّدُ الْعِلْمِ، إِنَّمَا التَّرْفِيُّ هُوَ أَذْوَاقٌ
وَوُجْدَانٌ، وَبَعْدَ حُصُولِ الْعِلْمِ).

واتە: سەرنج و هەلۆهەستە کە ی، سەرنج و هەلۆهەستە ی پێویستە، چونکە ئەو
کە فریشتان وەحییان بو دئی و وەحیی وەر دەگرن (بە هەموو شێوە کانیەووە)
ئەمە ئەو ناکە یەنێ کە پێی بەرزبێنەووە، چونکە بەرزبوونەووە تەنیا بە هۆی
زانیاریەووە نیە، بەلکۆ پێتەرزبوونەووە بە هۆی چێژتن و هەست پێکردنە کانیەووە،
کە لە دوای پەیدا بوونی زانیاریی بو مرووف پەیدا دەبن.

(ئەویش هەر تەنکیدی ئەو قسە بە دەکات، کە مرووف زیاتر لە فریشتە
دەتوانن پێتەلەبجی و بەرزبیتەووە).

۴- ئەقلى چوارەم: کە لە (البیضاوي) دەو دەبێت، دەلێ: (وَتَصُ الْبَيْضَاوِيُّ فِي قَوْلِ اللَّهِ
تَعَالَى: ﴿ قَالَ يَكَادُمُ أَنْبَتُهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ ﴾ [البقرة، ۳۳]، أَنَّ عُلُومَ الْمَلَائِكَةِ وَكَمَا آتَاهُمْ، تَقْبُلُ الزِّيَادَةَ،
وَالْحُكْمَاءَ مَنَعُوا ذَلِكَ فِي الطَّبَقَاتِ الْعُلْيَا مِنْهُمْ، وَحَمَلُوا عَلَيْهِ، قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿ وَمَا يَأْتِي إِلَّا لَهُ مَقَامٌ
مَعْلُومٌ ﴾. قُلْتُ: تَرَفُّي الْأَدْوَابِ هُوَ انْتِقَالٌ مِنْ مَقَامٍ إِلَى مَقَامٍ، حَتَّى يَكْشَفَ بِأَسْرَارِ الْأَنْوَابِ
الْصِفَاتِ، ثُمَّ لَا يَزَالُ يَتَرَفَّى فِي الْأَذْوَابِ وَالْكَشُوفَاتِ، يَتَجَدَّدُ لَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ، وَسَاعَةً، حَلَاوَةٌ وَكُشْفٌ
لَمْ تَكُنْ عِنْدَهُ قَبْلَ، بِخِلَافِ الْمَلَائِكَةِ، فَإِنَّمَا يَتَرَفَّى كُلُّ وَاحِدٍ فِي كُشْفِ أَسْرَارِ مَقَامِهِ، يَجِدُ حَلَاوَةَ
ذَلِكَ الْمَقَامِ، لَمْ تَكُنْ ذَلِكَ قَبْلَ وَلَا يَنْتَقِلُ مِنْهُ). واتە: (بىضاوي) لە تەفسیری فەرمايشی
خوادا کە دەفەر موی: ﴿ قَالَ يَكَادُمُ أَنْبَتُهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ ﴾ [البقرة، ۳۳] (خوا) فەر موی: ئە ی
نادەم! هەوآلی ناوە کانیان پێ بە، زانیاریی فریشتە کان و تەوآویە کانیان دەگونجی
زیاد بن، هەرچەندە هە کیمە کان، لە چینه سەر دەووە کانی فریشتان، ئەوە یان رێ لیکرتووە،
{گوتوو یانە: ئەوان زیاد ناکەن} فەرمايشی خواش کە دەفەر موی: ﴿ وَمَا يَأْتِي إِلَّا لَهُ مَقَامٌ

مَعْلُومٌ ﴿١﴾، هیچ کامان نیه مه گهر ینگه به کی زاندرای هه یه، نه و دیان به وه ته فسیر کردوه، ((البیضاوی) ده لئ: { به رزبوونه وه دی مروّف بریتیه له گواستنه وه دی له ینگه به که وه بو ینگه به کی دیکه، تا کو نه نینه به کانی زاتی (خو) و، رووناکیه کانی سیفه ته کانی (خوای) پین دهرک ددکرین، دوایی ورده ههر ورده ههر به رز ده بیته وه، له چیتزته کان و له که شفه کان دا، له ههر رُوژنیک و ههر سه عاتیکدا شیرینایه تیبیه ک و بو دهرکه وتنیک، که پیشتر له لای نه بووه، دیته ده ستی، به پیچه وانهای فریشته کانه وه، که فریشته کان ههر کامیکیان ته نیا له بو دهرکه وتنی نه و ینگه به به که خوئی تیبیاده، له ویدا هه لده کشتی و، ته نیا شیرینایه تیبی نه و ینگه به که پیشتر له لای نه بووه، ده یچیژی، به لأم له وئی ناگوازیته وه بو ینگه کانی دیکه.

٥- نه قلی پینجه م: (قَالَ «الْقَشِيرِي»: الْمَلَائِكَةُ لَا يَتَخَطُونَ مَقَامَهُمْ وَلَا يَتَعَدَوْنَ عَدُهُمْ، وَالْأَوْلِيَاءُ مَقَامَهُمْ مَسْتُوْرٌ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ اللَّهِ، لَا يَطْلُعُ عَلَيْهِ أَحَدٌ، وَالْأَنْبِيَاءُ (عَلَيْهِمُ السَّلَام) لَهُمْ مَقَامٌ مَنْشُورٌ مُؤَيَّدٌ بِالْمُعْجَزَاتِ الظَّاهِرَةِ، لِإِنَّهُمْ لِلْخَلْقِ قُدُوَةٌ، فَأَمْرُهُمْ عَلَى الشُّهُرَةِ، وَأَمْرُ الْأَوْلِيَاءِ عَلَى السُّرَى).

واته: (الْقَشِيرِي) گوتوو به تی: فریشته کان له ینگه ی خویمان ناچنه سه رترو، له سنووری خویمان ناچنه دهر، به لأم دۆستانی خو، ینگه که بیان شیردراوه یه له بیوان خویمان و خواداو، هیچ که سه نایزانی، پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ السَّلَام) ینگه به کی زانراویان هه یه که به موعجیزه ناشکریه کان، پشت نه ستووره، چونکه نه وان پیشه وای خه لکن، بویه پیوسته دهر بکه ون و بناسرین، به لأم دۆستانی خوا زیاتر حاله تی په نهانیی و شیردراود بیان هه یه.

٦- نه قلی شه شه م: (قَالَ (الْوَرْتَجَبِي): الْبِدَايَاتُ فِي مَقَامِ الطَّاعَاتِ، وَالْأَوْسَاطُ فِي الْمَقَامَاتِ، مِثْلُ التَّوَكُّلِ وَالرِّضَا وَالتَّسْلِيمِ، وَالْمُحِبُّونَ فِي مَقَامَاتِ الْحَالَاتِ وَالْمَوَاجِدِ، وَأَهْلُ الْمَعْرِفَةِ فِي مَقَامِ الْمَعَارِفِ يُنْقَلُونَ فِي الْمَشَاهِدَةِ مِنْ مَقَامٍ إِلَى مَقَامٍ، وَلَا يَبْقَى الْمَقَامُ لِلْمَوْحِدِينَ، فَإِنَّهُمْ مُسْتَعْرِفُونَ فِي بَحَارِ الدَّاتِ وَالصَّفَاتِ، فَلَيْسَ لَهُمْ مَقَامٌ مَعْلُومٌ، لِإِنَّ هُنَاكَ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ الْوُفُوفُ

حَيْثُ أَفْتَانُهُمْ قَهْرُ الْجَلَالِ وَالْجَمَالِ وَالْعِظْمَةِ وَالْكَرِيَاءِ عَنْ كُلِّ مَا وَجَدُوا مِنَ الْحَقِّ، فَيَبْقُونَ فِي
الْفَتَاءِ إِلَى الْأَبَدِ.

(الْوَرْتَجَبِي) ده‌ئێ: سه‌ره‌تاوه‌كان بریتین له پێگه‌ی فه‌رمانه‌ری (ئه‌وانه‌ی كه له سه‌ره‌تاوه ده‌ست پێده‌كه‌ن، ئه‌وان خه‌ریكه‌ی تاعه‌تن و له‌زه‌ت زیاتر له‌وه ده‌كه‌ن) و، ئه‌وانه‌ی كه له ئیوه‌پاستن، له‌زه‌ت له‌وه پێگانه‌ی كه ده‌یانچنه‌تی ده‌كه‌ن، وه‌ك پشت به‌ خوا به‌ستن و، له‌ خوا پازیی بوون و، ملكه‌چ بوون بۆ خوا، خو بده‌سته‌وه‌دان بۆ خوا، به‌لام ئه‌وانه‌ی كه خو‌شویستانن بۆ خوا، ئه‌وانه‌ش حاله‌تی حال لیهاتن و بیئاگایان به‌سه‌ردا دی، له‌به‌ر خو‌شویستنی خوا، ته‌هلی مه‌عریفه‌تیش له‌ پێگه‌ی زانسته‌كاندان و، له‌ زانیاریه‌كه‌وه بۆ زانیاریه‌كه‌ی دیکه ده‌گوازرێنه‌وه، (ئه‌وه ده‌یانكات به‌ پێنج جۆر: (المبتدئین)، (المتوسطین)، (المحبین)، (العارفین)، (المؤخّدين)) به‌لام خوا تاكه‌ره‌وان (مؤخّدين)، هیچ پێگه‌یه‌کیان بۆ نامی‌نیتیه‌وه، چونكه ئه‌وان له‌ ده‌ریای زات و سیفه‌ته‌كان دا وا نخرۆ بوون، هیچ پێگه‌یه‌کی دیاریه‌كراو و زانراویان نیه‌وه‌ستایان نیه‌وه، به‌لكو ده‌سته‌لانی شكۆ و جوانیی و مه‌زنی و گه‌وره‌یی خوا داپۆشیون و، به‌رده‌وام كه‌وتوونه حاله‌تی ئاگا له‌ خو‌بران (فناء)ه‌وه.

ئه‌مانه‌ چه‌ند قسه‌یه‌ك بوون له‌ به‌ر رۆشنایی ئه‌وه‌ ئایه‌ته‌ موباره‌كانه‌دا، به‌ چاكه‌م زانی نامازه‌یه‌کیان پێ بکه‌م، به‌لام ئه‌وه قسانه‌ هه‌موویان وه‌ك چۆن قسه‌ی شه‌رع‌زنان نیتیه‌هادو بۆچوونی ئه‌وانه، ئه‌وه قسانه‌ش نیتیه‌هادو بۆچوونی ئه‌وه زانایانه‌یه‌ له‌ بواری خو‌یاندو، ئه‌گه‌ری پێكان و نه‌پێكانیان هه‌یه‌وه، هه‌رکامیان زیاتر ته‌عبیری کردوه له‌ حاله‌تی ئیمانی و پووچی خۆی.

مهسه لهی چواره م:

لاف لیدانی بیبروایانی رۆژگاری پیغه مبهری خاتم ﷺ، پیش هاتنی: که نه گهر نهوان بیرخه ره وه و په یامیکی خویسی وه ک هی پیتشووائیان بو بن، بهنده ی زور ساغی خوا ده بن، که چی دوا ی هاتنی، پیتی بیبروا بوون:

خوا ده فرموی: ﴿وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُنَّ ﴿٣٧﴾ لَوَآءَ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ ﴿٣٩﴾ ذَكَّرُوا بِهِ نَسُوخَ يَمَلُومَ ﴿٤٠﴾﴾.

شیکردنه وهی ئەم ئایاتانه، له چوار برگه دا:

١- ﴿وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُنَّ ﴿٣٧﴾ لَوَآءَ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ﴾، نهوان به دنیایی ده یانگوت، پیشتر ده یانگوت، له رابردودا، واته: بیبروایانی رۆژگاری پیغه مبهری ﷺ ده یانگوت، نه گهر تیمه یادخه ره وه به که له وهی که بویه که مه کان هاتوه، له لمان بووايه. وه ک گوتمان: (إِنْ) بُوَ (مُخْفَفَةً) به له (مُخْفَلَةً) و بُوَ جه ختکردنه وه یه.

واته: نه گهر نه وهی که له رابردودا بُوَ گهلانی دیکه هاتوه، له وه حیی و په یامی خوا، تیمه ش له لمان بووايه.

٢- ﴿لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ﴾، به دنیایی تیمه له بهنده ساغراوه کانی خوا ده بووین، یان: له بهنده خوساگه ره وه کان (المُخْلِصِينَ) - که واش خوینزاوه ته وه - ده بووین بُوَ خوا، واته: نه گهر کتیبیکمان بُوَ دابه زیبایه له وهی که بُوَ پیغه مبهرائی پیتشو (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) دابه زیوه، تیمه زور بهنده ی ساغ و پاک و چاکی خوا ده بووین.

که ده ئین: ﴿لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ﴾، (أَي: لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ دُونَ غَيْرِنَا، وَالْمُخْلِصِينَ مُعْرِفٌ بِلَاغِ الْجَنَسِ أَي: لَانْفَرَدْنَا بِالْإِخْلَاصِ، فَكَأَنَّ إِخْلَاصَ غَيْرِهِمْ لَا يُعْتَدُ بِهِ) ئەم ریزگه (صیغه) به کورته ئینان ده گه به نی واته: بهس تیمه بهنده ی چاک ده بووین بُوَ خوا، نه ک جگه له خومان، (المُخْلِصِينَ) یش که (أَل) ی ناساندنی له سه ره بُوَ

تیکرا (جنس) یه، بهس تیمه ساغکراوه ده‌بووین بۆ خوا، یانی: ساغکراوه‌هی، یان: خو‌ساغکردنه‌وهی جگه له له‌وان هه‌ر ئیعتیباری پتی نه‌ده‌کرا له‌چاو هی تیمه، نه‌مه وهك ئه‌و ئایه‌ته‌ی سووره‌تی (الأنعام) ه، که ده‌فه‌رموی: ﴿أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَىٰ مِنْهُمْ﴾، واته: نه‌وهك بلین: نه‌گه‌ر ئیمه کتیمان بۆ لا دابه‌زیبایه، پتی راستگرتووتر ده‌بووین له‌وان، هه‌روه‌ها وهك ئایه‌ته‌که‌ی سووره‌تی (فاطر) یشه که ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنَ الْإِنسَانِ الْأُمِّيِّ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا﴾، واته: زۆر به‌خه‌ستی سویندیان به‌خوا خوارد، [خویان ماندوو کرد له سویند خواردنه‌که‌یاندا، به‌جه‌ختکردنه‌وه]، که نه‌گه‌ر وریاکه‌ره‌وه‌یه‌کیان بۆ بئ، نه‌وه چ کۆمه‌لگایه‌ک له هه‌مووان هی‌دایه‌ت‌راوترو پتی راستگرتووتره، وه‌پیش نه‌ویش ده‌که‌ونه‌وه، به‌لام کاتی که بۆیان هات، هه‌ر سه‌له‌مینه‌وه‌ی تیدا زیاد کردن.

(۳) - ﴿فَكْفَرُوا بِهِ فَمَنْعْنَا عَنْهُمْ الْعِلْمَ﴾، که چی کاتیک بۆیان هات، پتی ببیروا بوون، به‌لام له‌مه‌ودوا ده‌زانن، که ده‌فه‌رموی: ﴿فَكْفَرُوا بِهِ﴾، (به) واته: به‌و کتیه، به‌و زیکره که ئاوات و خو‌زگه‌یان پتی ده‌خواست، نه‌گه‌ر بۆیان هاتبایه، ده‌بوونه به‌نده‌ی زۆر ساغ (مُخْلِص) و خو‌ساغکه‌ره‌وه (مُخْلِص) بۆ خوا! که چی که بۆیان هات، پتی ببیروا بوون، ﴿فَمَنْعْنَا عَنْهُمْ الْعِلْمَ﴾، له‌مه‌ودوا ده‌زانن، واته: له‌مه‌ودوا ده‌زانن چ سزایه‌ک ده‌درین له‌سه‌ر ئه‌و قسه‌به‌ی کردیان، به‌لام نه‌یان‌هتیبایه‌دی.

مه سه له ی پتتجه م:

به تین و بریاری خوا به پشتگیری کردنی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)
و زالبونی سه ر بازه کانی به سه ر ناحه زانیاندا، تیه ریوه و راگه یه ندراره:

خوا ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ سَبَقَتْ كِمْنَا اِیْبَادَنَا التُّرْسِیْنَ﴾ ﴿٧٦﴾ بِئِنَّهُمْ لَمُ الْمَضْرُوبُونَ ﴿٧٧﴾ وَلَئِنْ
حُذِنَّا لَهُمُ الْغَلِیُونَ ﴿٧٨﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له سئ برگه دا:

(١) - ﴿وَلَقَدْ سَبَقَتْ كِمْنَا اِیْبَادَنَا التُّرْسِیْنَ﴾، به دنیایی وشه (و بریاری) ئیمه تیه ریوه
(بریاری) ئیمه که له وشه گاماندا به رجه سه بووه، جا چ وشه ی (تشریحی) بن که وه حییه،
چ وشه ی (تکوینی) بن، که ته عبیره له ویستی خوا! بو به نده ره وانه کراوه گامان، که
چییه؟

(٢) - ﴿بِئِنَّهُمْ لَمُ الْمَضْرُوبُونَ﴾، به دنیایی هه ر نه وان سه رکه وتوو و پشتگیری لیکراو
ده بن.

ئهم رسته یه روونکه ره وهی رسته ی پتتوو یه، که ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ سَبَقَتْ كِمْنَا
اِیْبَادَنَا التُّرْسِیْنَ﴾، نایا نه و وشه یه که خوا بو به نده ره وانه کراوه کانی فه رموو یه تی
و تیه ریوه، نه و بریاره چییه؟ نه وه یه که هه ر نه وان سه رکه وتوو و پشتگیری
کراون.

(٣) - ﴿وَإِنَّ حُذِنَّا لَهُمُ الْغَلِیُونَ﴾، هه روه ها ته نیا سه ر بازه کانی ئیمه ش زال ده بن (به سه ر
ناحه زه کانیاندا)، ئەمه موژده یه کی زور خو شه بو پیغه مبه ر ﴿لَعَلَّ﴾ بو شوئیکه وتووانی له
را بردوو و، ئیستاو، له داها تووش دا.

ئهمه ش وه ک راستیه ک و یاسایه کی گشتیی خوا، خوا له چه ند شوئینیکدا
هیتاو یه تی، بو وئنه:

أ- له سوورہتی (المجادلة) دا دہفہ رموی: ﴿كَتَبَ اللَّهُ لَأَعْلَبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّكَ اللَّهُ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿١١﴾﴾، واتہ: خوا تواماری کردوہ کہ خوَم و رہوانہ کراوانم زال دہین، بیگومان خوا زالی بالآدہستہ.

ب- له سوورہتی (یونس) یشدا دہفہ رموی: ﴿ثُمَّ نَتَجَّى رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا سُنْحَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢﴾﴾، واتہ: دوابی پیغہمبہراہمان و ئەوانہی بروایان ہیناوہ، دہربازیان دہکہین، ئەوہ ہہقہ لەسەرمان کہ تیمہ برواداران قوتارکہین.

ج- له سوورہتی (غافر) یش دا دہفہ رموی: ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ وَالْآخِرَةِ وَنُؤَيِّمُ بِقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٣﴾﴾، واتہ: بہ دلنیایی تیمہ پیغہمبہراہمان و ئەوانہی بروایان ہیناوہ لە ژبانی دنیاداو، لەو رۆژدا کہ شاید راست دہبنہوہ (لہ رۆژی دوابی دا) سہردہخہین.

د- ہرہوہا لە سوورہتی (الروم) یش دا دہفہ رموی: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَأَنفَعَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾﴾، واتہ: بہ دلنیایی لە پیتش تۆدا پیغہمبہراہمان ناروون بۆ لای گہلکانیان، بہ لگہ رۆشن و ناشکرایہکانیان بۆ ہینان، دوابی تیمہ تۆلہمان ستاندہوہ لەوانہی تاوانیان دہکردو، لەسەرمان پتویستہ یارمہتی برواداران بدہین و سہریان بخہین.

پرسیار و وہ لآمیک:

پرسیار: کوژران و دہربہدەر بوونی ژمارہبہک لە پیغہمبہران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و، تیشکانی مسوولمانان و بیہیزو پیزیان بہ تابہت لەم رۆژگارہدا، چۆن لەگہل ئەو بہ لآنہی خوای پەرورہدگاردا دہگونجی؟

وہ لآمہ کہی لە سنی راستیاندا دہخہینہرہو:

۱- مہگەر چۆن، ئەگەرنا لە ھەموو پووبہرہو بوونہوہکاندا، ھەر پیغہمبہران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و شویتنکەوتووایان سەرکەوتوون بەسەر بەرانہرہکانیاندا، بنجینہی گشتی وابووہ، بہ لآم ھەموو بنجینہبہک ھەلواردنیشی تیدابہ.

۲- مەبەست لە سەرکەوتن و زالبوون، سەرکەوتن و زالبوونی بەلگەبە و سەربەرزییە و دانەبەزینە لە مەبدەئەکان، لە پرنسیپەکان، کە ئەوەش ھەمیشە بوو بۆ یتیمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و بۆ شوێنکەوتوانی ڕەسەنیشیان.

۳- مەبەست سەرەنجامی چاکی ڕۆژی دواییە، کە ئەوەش ھەمیشە مسۆگەرە بۆ یتیمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، بۆ شوێنکەوتوانیشیان لە برواداران.

مه سه له ی شه شه م:

فهرمانگردنی خوا ﷻ به پیغهمبه ره که ی موحه ممه د ﷻ که بو ماوه به کی که م روو له کافره کان وهر یگپرئ و، بایه خیان بی نه دات و، سه رنجی حال و بالیان بدات و، دلنیا بی، که خوشیان ده بینن و ده زانن چیمان به سه ر دئ، به له کردنیشیان له هاتنی سزای خوا، شتیکی بی جییه، چونکه کاتیک به لآو سزایان بو داده بزئ، روژیان زور خراپ ده بی، بویه پشتیتیکردن و چاوه ری کردن و، سه رنجدانیان بو ماوه به کی که م، پیویسته:

خوا ده فرموی: ﴿قَوْلَ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ۗ ﴿٧٦﴾ وَأَنْصِرُهُمْ مَّقَوفًا يُبْصِرُونَ ﴿٧٧﴾ أَفَعَدَّيْنَا لِلْمُتَعَمِّلِينَ ﴿٧٨﴾ إِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٩﴾ وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٨٠﴾ وَأَنْصِرْ مَقَوفًا ﴿٨١﴾ يُبْصِرُونَ ﴿٨٢﴾

شیکردنه وه ی ئه م، ئایه تانه، له جهوت برگه دا

(۱) - ﴿قَوْلَ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ﴾ {خوا به پیغهمبه ره ﷻ ده فرموی:} بو ماوه به کی که م پشتیان تیبکه، روویان لی وهر گپره.

به ته نکید لیره دا پشت تیکردن و روو لیوه رگپران، مه به ست نه وه نیه که بانگیان نه کات و سه رقال نه بی به ری پێشاندانیا نه وه، به لام واته: روو وهر گپره له قسه و قالیان، له هه ره شه و گوپره شه یان، له تازارو نارده حه تییه کانیا ن.

(۲) - ﴿وَأَنْصِرُهُمْ مَّقَوفًا يُبْصِرُونَ﴾، هه روه ها بیانینه و ئه وانیش له مه ودوا ده بینن، چی ده بینن؟ به رکار (مفعول به) ده که ی قرتیندراوه، له بهر نه وه ی سیاق ده لاله تی له سه ر ده کات، واته: ده بینن نه و سزایه ی که له دنیا دا به ملیان دادی، یان له دوارو ژدا به خه یان ده گری، روونکه ره وه به کی فورئان گو توویه تی: (عَبَّرَ عَنْ تَرْتِيبِ نَزُولِ الْعِقَابِ بِهِمْ بِفِعْلِ الْإِنْصَارِ، لِلدَّلَالَةِ عَلَىٰ أَنَّهُمْ تَوَعَّدُونَ بِهِ قَرِيبًا لَا مُحَالَءَةَ، لِإِنَّ تَعْدِيقَ الْبَصْرِ لَا يَكُونُ إِلَّا إِلَىٰ شَيْءٍ أَشْرَفَ عَلَى الْخُلُوفِ).

که دده فرموی: ﴿وَأَبْصِرْمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ﴾، به کرده‌وی تهماشا کردن و بینین، تهبیر کراوه له دابه زینی سزای خوا بویان، واته: نه‌وی که هه‌ره‌شه‌یان پی‌ی لی‌ ده‌کری زور نیزیکه، چونکه مروّف ده‌توانی تهماشای شتیک بکات که خهریک بی‌ بی، واته: تهماشا بکات خهریکه سزایه‌که‌یان وه‌ده‌رکه‌وی!

(۳) - ﴿أَفَعَدَابَاتِنَا يَسْتَعْجِلُونَ﴾، نایا په‌له له هاتنی سزای تیمه ده‌کن، هه‌مره (أ)ی (أَفَعَدَابَاتِنَا) بو پرسیارکردنی نکوولییلیکه‌رانه‌به واته: شتیکی نکوولییلیکراوو سه‌یره! نایا په‌له ده‌کن له سزاو نازاره‌که‌ی تیمه بویان بی؟

(۴) - ﴿فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحِنِهِمْ﴾ (خو‌یتراویشه‌ته‌وه: ﴿فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحِنِهِمْ﴾) کاتی دابه‌زیه سه‌ر ده‌وروبه‌رو مه‌یدانه‌که‌یان، یاخود: هه‌وشه‌ی ماله‌کانیان.

(۵) - ﴿فَإِنَّ صَبَاحَ النُّذْرِينَ﴾، نه‌وکاته به‌ره‌به‌یانی ترستی‌راوان یه‌کجار خراپه. نه‌م (ف)ه، روونکه‌ره‌وه‌به، (القاء فصيحة أي: كانوا يستعجلون بالعذاب) فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحِنِهِمْ فَاسَ الْوَقْتُ وَقْتُ نَزُولِهِ واته: پیشتر په‌له‌یان ده‌کرد له هاتنی سزای خوا، به‌لام کاتیک سزای خوا بویان هات، خراپترین کات کاتیکه که سزای خوا بویان داده‌به‌زی، [که به‌ره‌به‌یانه، له‌به‌ر نه‌وی به‌ زوری دوژمن له به‌ره‌به‌یاناندا په‌لاماری یه‌کدی‌یان داوه].

(۶) - ﴿وَنَزَلَ عَنْهُمْ مِنَ السَّمَاءِ﴾ (جاریکی دیکه‌ش خوا دده‌فرموی: ﴿وَنَزَلَ عَنْهُمْ مِنَ السَّمَاءِ﴾) پشتیان تیبکه بو ماوه‌یه‌کی که‌م.

(۷) - ﴿وَأَبْصِرْمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ﴾، هه‌روه‌ها ببینه، نه‌وانیش ده‌بینن، واته: سزایه‌ک ده‌وریان ده‌دات، که هه‌ر ده‌بی تهماشای بکه‌ی و نه‌وانیش هه‌ر ده‌بی تهماشای بکه‌ن.

پیشتر که خوا فرموویه‌تی: ﴿وَأَبْصِرْمْ﴾، لی‌ره پی‌ویستی نه‌کردوه به‌رکار (مفعول به)‌ه‌که‌ی بی‌نی، هه‌ر فرموویه‌تی: ﴿وَأَبْصِرْ﴾، چونکه پیشتر هاتوه، واته: نه‌وان ببینه‌و نه‌وانیش ده‌بینن، یانی: نه‌وان ببینه‌ چییان به‌سه‌ردی، نه‌وانیش ده‌بینن چییان به‌سه‌ردی!

هه ندیک له زانا یان گوتوو یانه:

- ا- نه وهی یتش بۆ دنیا به، نه مه شیان بۆ رۆژی دوایه، واته: له رۆژی دوایدا ده بینن.
 ب- یاخود: ده گونجی نه مه یان بۆ جه ختکردنه وهی نه وه بی، که له رستهی یتشودا هاتوه.
 ج- ده شگونجی نه وهی یتشوو هه ر له دنیا بی، نه مه ش هه ر له دنیا دا بی، به لام دوا ی نه وهی که هاتی سزایه که زۆر نزیك بۆته وهو، خه ریکه وه ده ره که وئ.

له و باره وه با نه م فه رموده یه ی یتغه مبه ر ﷺ بئینن: اِعْنِ ابْنِ سِرِينٍ قَالَ: سَمِعْتُ اَنْسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: صَبَحَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ خَيْبَرَ بُكْرَةً، وَقَدْ خَرَجُوا بِالْمَسَاحِي، فَلَمَّا نَظَرُوا اِلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ قَالُوا: مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيْسُ، فَرَفَعَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ يَدَيْهِ وَقَالَ: اللّٰهُ اَكْبَرُ حَرِيْبَتْ خَيْبَرَ، اِنَّا اِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُتَذَرِيْنَ } (اخرجه احمد: ۱۲۶۷۰، البخاري: ۴۲۰۰، ومسلم: ۱۴۲۷)، واته: نه نه س (خوا لتي رازی بی) ده لئ: یتغه مبه ر ﷺ به ره به یان هیرشی کرده سه ر خه یبه ر، که نه وان به بیل و پاچانه وه بۆ کشتوکال (نه وان نه هلی کشتوکال بوون) چوونه دهر، کاتیک ته ماشایان کرد گوتیان: موحه ممه دو سوپا هات، یتغه مبه ر ﷺ فه رمووی: (اللّٰهُ اَكْبَرُ) خه یبه ر وئران ده بی، تیمه کاتیک هاتینه ئیو به رو هه وشه، [یان گۆزه پانی] خه لئیکه وه، خراپترین به ره به یان به ره به یانی نه وانیه که ناگادارکراونه وه و ترسێتارون.

که ده فه رمووی: ﴿ فَاِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴾، نه مه نواندن و وئچواندنی حالیا نه به حالی که سیک که دوژمن به سه ری داده دات، سزایه که وه ک سووپایه که وایه، هاتنه که ی، وه ک نه وه وایه، نه و دوژمنه بیته ئیو به رو هه وشه یانه وه، نه و زیانه ی بییان ده گات، وه ک نه وه وایه که نه وان له به رانه ر نه و سووپایه دا تیشکیتن، کاتی هاتی سزای خواش، وه ک نه و به ره به یانه یه که دوژمن هیرش ده کاته سه ر دوژمنه که ی و تیکی ده شکیتن.

(الزمخشری) له ته فسیری (الكشاف) دا نه مه ی هیناوه، که باسمانکرد.

مهسه لهی جهوتهم و کوتایی:

راگه یاندرانی پاکیه تیی خوای خواهن عزیزت و، سهلام ناردن بۆ پیغه مبه ران
(عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و، ستایشکردنی خوای پهروه ردگاری جیهانیان:

خوا دهه رموی: ﴿سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعَزْوِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾ ﴿١٨٣﴾ وَسَلِّمْ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨٤﴾
وَلْحَمْدٌ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٥﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له چوار برگه دا:

(١) - ﴿سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعَزْوِ﴾، پاکیی بۆ پهروه ردگارت، خواهنی هه موو بالادهستی،
واته: پاکیی بۆ خوا که خواهنی هه موو بالادهستییه که.

(٢) - ﴿عَمَّا يَصِفُونَ﴾، له ههر شتیک که (هاوبهش بۆ خوادانه ران و جگه له وانیش) خوای
پن وه سف ده که ن و، شایستهی خوا نیه، واته: له وهی که نه وان ده پلین و خوای پن وه سف
ده که ن.

(٣) - ﴿وَسَلِّمْ عَلَى الْمُرْسَلِينَ﴾، سهلام و ناشتی و سهلامه تیی له سه ر په وانه کراوان،
(الطبري) ده لئ: (أُمَّةٌ مِنَ اللَّهِ لِلْمُرْسَلِينَ الَّذِينَ أُرْسَلَهُمْ إِلَى أُمَمِهِمُ الَّذِينَ ذَكَرَهُمْ فِي هَذِهِ
السُّورَةِ وَغَيْرِهِمْ، مِنْ فَرَعِ يَوْمِ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ وَغَيْرِ ذَلِكَ مِنْ مَكْرُوهٍ، أَنْ يَتَأَلَّهُمْ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ
تَبَارَكَ وَتَعَالَى)^(١)، واته: دلنیا بی خوا بۆ پیغه مبه رانیک (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) که ناردوونی
بۆ گه له کانیا ن، نه وانهی که له م سووره ته دا ناویان هاتوه، هه روه ها جگه له وانیش، له
ترس و راچله کینی پۆژی سزای گه و ره و، جگه له وهش له هه ر ناپه سندی و خراپه به ک
که به سه ریا ن بئ، له لایه ن خوای به رزه وه (تَبَارَكَ وَتَعَالَى).

(٤) - ﴿وَلْحَمْدٌ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، (الطبري) ده لئ: (وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الثَّقَلَيْنِ لِلْجَنِّ وَالْإِنْسِ،
خَالِصًا دُونَ مَا سِوَاهُ، لِأَنَّ كُلَّ نِعْمَةٍ لِعِبَادِهِ فَمِنْهُ، فَالْحَمْدُ لَهُ خَالِصٌ لَا شَرِيكَ لَهُ، كَمَا لَا

شَرِيكَ لَهُ فِي نِعْمَتِهِ عِنْدِهِمْ بَلْ كَلَّمَهَا مِنْ قَبْلِهِ وَمِنْ عِنْدِهِ^(۱) واته: ستایش بۆ خوی ههردوو قورساییه کان: جینن و مروّف، {که سه رزه وییان قورسکردوه} به ساغی بی ئه وهی که به شی جگه له وی تیدا بن، چونکه هه ر نیعمه ت و چاکه یه ک که هی به نده کانه، هه مووی له خوا وه یه، بۆ یه پتویسته ستایشیش ته نیا بۆ خوا بن و هیچ هاویه شی بۆ دانه نرئ، هه روه ک چۆن هاویه شی نین له چاکه کانیدا، به لکو هه موو چاکه کان له خوا وه ن، پتویسته ستایشکردنه که ش هه مووی بۆ خوا بن.

سني کورته سهرنج له باره ی

سني نايه تی کوټايی (الصافات) هوه

۱- که دده فرموی: ﴿ رَبِّ الْعِزَّةِ ﴾، چوڼ گوټراوه: (رَبِّ الْعِزَّةِ)، (عِزَّة) سيفه تی (ذات) ه، وهك (قُدْرَة)، ناگوټری (رَبُّ الْقُدْرَة)؛ وده لاهمه کی نه وده په که وشه ی (عِزَّة) جاری وا هه په سيفه تی خود (ذات) دهبی و، جاری واشه سيفه تی کردار (فعل) دهبی، وینه ی سيفه تی (ذات) وهك له سووړه تی (فاطر) دا دده فرموی: ﴿ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا ﴾ فاطر، جاری واش هه په (عِزَّة) سيفه تی کردار (فعل) ه، وهك: ﴿ رَبِّ الْعِزَّةِ ﴾، نه مهش مانای وایه که خوا په روهر دگارو خاوه نی هه موو نه و عیززه ته یه، که دروستکراوه کان پتی پشت نه ستوور دهبن له بهینی خویندا، نه وده هه مووی له به دیه پندراوی خوایه ﷻ، به لاهم نه وی دیکه سيفه تی خود (ذات) ی خوټه تی و، نه وی دیکه ش: هه رچی عیززه ته که مروټه کان خو ی پی به هیز ده کن، هه مووی دروستکراوی خوایه ^(۱).

۲- نه م ده قه ی سونه تیش دینین: ﴿ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا سَلَّمْتُمْ عَلَيَّ فُسَلِّمُوا عَلَيَّ الْمُرْسَلِينَ، فَإِنَّمَا أَنَا رَسُولُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ، قَالَ أَبُو الْعَوَّامِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: كَانَ قَتَادَةَ يَذْكُرُ هَذَا الْحَدِيثَ إِذَا تَلَا هَذِهِ آيَةَ: سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ . وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ . وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ (أخرجہ أبو الشیخ فی «طبقات الأصهبانین» ج ۱، ص ۱۶۷، وأبو نعیم فی «أخبار الأصهبان»، قال الألبانی: وهذا إسناد حسن).

واته: نه نه س ﷻ، ده لټی: پیغه مبه ر ﷻ دده فرموی: کاتیک سه لامتان له من کرد، سه لام له پیغه مبه رانیش بکن، چونکه من په وانه کراویکم له په وانه کراوان...

۳- نه م سنی نايه ته پوخته ی سووړه ته کن، نه و سنی راستیه یان گرتونه خوین، که مایه ی به خته ودری و سه رفرازی مروټن له دنیاو دواړوژدا:

(۱) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۵، ص ۱۱۳.

راستی یه کهم: ناسینی خوا (معرفة الله) بیتگومان مایه‌ی به‌خته‌وه‌ری و،
 ده‌ربازبوونی مروّقه له هه‌ر سه‌رگه‌دانیی و خۆلّی و نبوون و خلیسکان و لادان و
 تاوانیک: ﴿سُبْحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ﴾.

راستی دووهم: به‌بێ هه‌بوونی پیاوانی کامل، که پینماییی و په‌روه‌رده‌و
 فێرکردن، به‌بێ ئەوان مه‌سه‌ر نابێ، هه‌روه‌ها به‌بێ ئەوان، ئەو ناسینی خواو
 په‌رستنی خوایه که شایسته‌یه، ده‌سته‌به‌ر نابێ، بۆیه: ﴿وَسَلِّمْ عَلَی الْمُرْسَلِیْنَ﴾.

راستی سێیه‌م: سه‌ره‌نجامی باش ناسین و چاک په‌رستنی خواش گه‌یشتنه‌ به
 په‌زامه‌ندیی خواو، به‌خششه‌گه‌ی، ئەوه‌ش مایه‌ی ستایشکرانی خوایه: ﴿وَلْحَمْدُ
 لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ﴾.

تیمه‌ش ده‌لنیین: ﴿سُبْحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ﴾ ﴿۷۸﴾ ﴿وَسَلِّمْ عَلَی الْمُرْسَلِیْنَ﴾
 ﴿۷۹﴾ ﴿وَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ﴾ ﴿۸۰﴾.

لێره‌شدا کۆتاییمان به‌تفسیر کردنی سوره‌تی (الصافات) هێنا.

نېۋەرۈك

- ۵.....پېشەكى ئەم تەفسىرە بەگىشتىي.....
 ۱۰.....بەرچاۋ روونىيەكى گىرنگ
 ۱۰.....لەبارەى ئەم تەفسىرەۋە
 ۱۲.....پېشەكى ئەم بەرگە.....

تەفسىرى سوۋرەتى (فاطر)

- ۱۷.....دەستپىك.....
 ۱۷.....پىناسەى سوۋرەتى (فاطر) و بابەتەكانى.....
 ۱۷.....يەكەم: ناۋى ئەم سوۋرەتە:.....
 ۱۷.....دوۋەم: شوئىنى دابەزىنى:.....
 ۱۸.....سىيەم: رىزبەندىي لە موصحفە و ھاتنە خواردا:.....
 ۱۸.....چوارەم: ژمارەى ئايەتەكانى:.....
 ۱۹.....پىنجەم: نېۋەرۈكى:.....
 ۱۹.....شەشەم: تايەتەندىيەكانى:.....
 ۲۱.....ھەۋتەم: دابەشكردنى بۆ چەند دەرسىك:.....
 ۲۳.....دەرسى يەكەم.....
 ۲۵.....پىناسەى ئەم دەرسە.....
 ۲۶.....ماناى دەقاۋ دەقى ئايەتەكان.....
 ۲۷.....شىكردنەۋەى ھەندىك لە وشەكان.....
 ۲۹.....ماناى گىشتىي ئايەتەكان.....
 ۲۸.....مەسەلە گىرنگەكان.....
 ۴۴.....كورتە باسىك لە بارەى فرىشتانەۋە.....

- ۴۴..... بېرگه‌ی به‌که‌م: پېناسه‌ی فریشتان:
 ۴۵..... بېرگه‌ی دووهم: فریشته‌کان به‌کجار پاك و چاکن و زۆر زۆریشن:
 ۴۶..... بېرگه‌ی سێهه‌م: سپاردنی سه‌رجه‌م کاره‌کانی دنیا و دواړوژ به فریشتان:
 ۵۰..... بېرگه‌ی چوارده‌م: نه‌و فریشتانه‌ی ناویان له قورن‌ان دا هاتوو:
 ۵۱..... بېرگه‌ی پینجه‌م: زۆری ژماره‌ی فریشتان:
 ۶۱..... چوار کورته سه‌رنج له باره‌ی نه‌م ئایه‌ته‌وه
 ۶۲..... ده‌رسی دووهم
 ۶۵..... پېناسه‌ی نه‌م ده‌رسه
 ۶۶..... مانای ده‌قاو ده‌فی ئایه‌ته‌کان
 ۶۷..... شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان
 ۷۲..... مانای گشتی ئایه‌ته‌کان
 ۸۰..... مه‌سه‌له گرنکه‌کان
 ۸۷..... کورته باسێک
 ۸۷..... چوار ږوونکردنه‌وه له باره‌ی نه‌م ئایه‌ته‌وه
 به‌راوردیک له نیوان ئایه‌تی ژماره (۱۲) ی سووپه‌تی (فاطر) و، ئایه‌تی ژماره (۱۴) ی
 سووپه‌تی (التحل) دا
 ۱۰۱.....
 ۱۱۱..... ده‌رسی سێهه‌م
 ۱۱۳..... پېناسه‌ی نه‌م ده‌رسه
 ۱۱۴..... مانای ده‌قاو ده‌فی ئایه‌ته‌کان
 ۱۱۵..... شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان
 ۱۱۶..... مانای گشتی ئایه‌ته‌کان
 ۱۲۵..... مه‌سه‌له گرنکه‌کان
 ۱۴۶..... کورته باسێک
 ۱۴۶..... سێ سه‌رنجی گرنگ

- ۱۵۳..... دهرسى چوارهم
- ۱۵۵..... پېناسه‌ى ئەم دهرسه
- ۱۵۷..... ماناى ده‌قاو ده‌قى نايه‌ته‌كان
- ۱۵۸..... شيكردنه‌وه‌ى هه‌ندىك له وشه‌كان
- ۱۶۰..... ماناى گشتىي نايه‌ته‌كان
- ۱۶۸..... مه‌سه‌له گرنگه‌كان
- ۱۷۳..... پېنج كورته سه‌رنج له باره‌ى په‌نگه‌كانه‌وه
- ۱۸۶..... پېنج كورته سه‌رنج له باره‌ى پۆلئىنكردى به‌نده هه‌لبژارده‌كانى خواوه:
- ۱۹۷..... دوو سه‌رنجى پتويست
- ۱۹۹..... دهرسى پېنجه‌م
- ۲۰۱..... پېناسه‌ى ئەم دهرسه
- ۲۰۳..... ماناى ده‌قاو ده‌قى نايه‌ته‌كان
- ۲۰۴..... شيكردنه‌وه‌ى هه‌ندىك له وشه‌كان
- ۲۰۶..... ماناى گشتىي نايه‌ته‌كان
- ۲۱۵..... مه‌سه‌له گرنگه‌كان
- ۲۲۳..... كورته باسئك له باره‌ى
- ۲۲۳..... داگيركردى ناسمان (غزو الفضاء)ه‌وه
- ۲۳۰..... شيكردنه‌وه‌ى ئەم نايه‌ته، له چوار بره‌گه‌دا:
- ۲۴۲..... به‌راوردېكى نيوان نايه‌تى (۴۵)ى (فاطر) و نايه‌تى (۶۱)ى (النحل)

ته‌فسىرى سووره‌تى (يس)

- ۲۴۹..... ده‌ستپئك
- ۲۴۹..... پېناسه‌ى سووره‌تى (يس) و بابه‌ته‌كانى
- ۲۴۹..... يه‌كه‌م: ناوى:
- ۲۵۰..... دووه‌م: شوئنى دابه‌زىنى:

- ۲۵۲..... سټيهم: ريزبه نديي له موصحف و هاتنه خواردا:
- ۲۵۳..... چوارهم: ژماره ي نايه ته كان:
- ۲۵۳..... پټنجه م: نيوهرۆك:
- ۲۵۴..... شه شه م: تايه هه ندييه كانى:
- ۲۵۶..... هه وه م: دابه شكر دنى ئەم سوورته ته بو چه ند دهرسيك:
- ۲۵۷..... ده رسي به كه م.
- ۲۵۹..... پټناسه ي ئەم دهرسه
- ۲۶۰..... ماناي ده قاو ده في نايه ته كان
- ۲۶۱..... شيكر دنه وه ي هه نديك له وشه كان
- ۲۶۲..... ماناي گشتيي نايه ته كان
- ۲۶۳..... قسه به ك دهر باره ي پټه پچر پچره كان
- ۲۷۱..... مه سه له گرنگه كان
- ۲۸۷..... كورته باسيك: پټنج سه رنجي گرنگ
- ۲۸۷..... له باره ي نايه ته كانى سه ره تاي (يس) هه
- ۲۹۵..... ده رسي دووه م
- ۲۹۷..... پټناسه ي ئەم دهرسه
- ۲۹۹..... ماناي ده قاو ده في نايه ته كان
- ۳۰۰..... شيكر دنه وه ي هه نديك له وشه كان
- ۳۰۲..... ماناي گشتيي نايه ته كان
- ۳۰۲..... هه لسه نگان دنى: به سه ره اتى
- ۳۰۲..... سټ نوتنه ره كه ي عيسا و شاره كه
- ۳۰۶..... تټي ستاش ته فسيري گشتيي نايه ته كان ده كه ين :
- ۳۱۲..... مه سه له گرنگه كان
- ۳۲۲..... كورته باسيك

- ۳۲۲..... هه لویستی جوامیرانه ی ټو پیاوه پرواداره له پازده برګه دا
- ۳۳۷..... دهرسی سټیم
- ۳۳۹..... پټناسه ی ټم دهرسه
- ۳۴۰..... مانای ده قاو ده قی نایه ته کان
- ۳۴۲..... شیکردنه وه ی هه نډیک له وشه کان
- ۳۴۵..... مانای گشتی نایه ته کان
- ۳۵۳..... مه سه له ګرنګه کان
- ۳۷۳..... دهرسی چواره م
- ۳۷۵..... پټناسه ی ټم دهرسه
- ۳۷۶..... مانای ده قاو ده قی نایه ته کان
- ۳۷۸..... شیکردنه وه ی هه نډیک له وشه کان
- ۳۸۱..... مانای گشتی نایه ته کان
- ۳۸۵..... مه سه له ګرنګه کان
- ۳۹۲..... سټی راسټی ګرنګ
- ۴۰۷..... دهرسی پټنجه م
- ۴۰۹..... پټناسه ی ټم دهرسه
- ۴۰۹..... شه ش به لګه ی پروون و به ټیز:
- ۴۱۱..... مانای ده قاو ده قی نایه ته کان
- ۴۱۲..... شیکردنه وه ی هه نډیک له وشه کان
- ۴۱۴..... هو ی هاته خواره وه ی نایه ته کان
- ۴۱۶..... مانای گشتی نایه ته کان
- ۴۲۲..... مه سه له ګرنګه کان
- ۴۲۵..... کورته باسټک له باره ی شیعرنه بوونی قورټان و شاعیرنه بوونی موحه ممه ده وه
- ۴۴۸..... کورته باسټک: شه ش به لګه ی به ټیز، له سر زیندوو کرانه وه ی مردووان

ته فیسیری سووره تی (الصافات)

- ۴۵۳.....دهسپیک.....
 ۴۵۳.....پیناسهی سووره تی (الصافات) و بابه ته کانی.....
 ۴۵۳.....(۱) - ناوی ئەم سووره ته:.....
 ۴۵۴.....(۲) - شوینی دابه زینی:.....
 ۴۵۴.....(۳) - ریزبه ندیی له موصحف و دابه زیندا:.....
 ۴۵۴.....(۴) - ژمارهی ئایه ته کانی:.....
 ۴۵۵.....(۵) - نیوه پووک:.....
 ۴۵۶.....(۶) - ئایه هه ندیه کانی ئەم سووره ته:.....
 ۴۵۷.....(۷) - دابه ش کردنی بو چه ند دهسپیک:.....
 ۴۵۹.....دهرسی یه کهم.....
 ۴۶۱.....پیناسهی ئەم دهسه.....
 ۴۶۲.....مانای ده قاو ده قی ئایه ته کان.....
 ۴۶۳.....شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان.....
 ۴۶۵.....مانای گشتیی ئایه ته کان.....
 ۴۷۳.....مه سه له گرنکه کان.....
 ۴۸۲.....باسیک ده باره ی: گو تگرتنی شه یانه کان له فریشتان و تیرباران کرانیان.....
 ۵۰۳.....دهرسی دووهم.....
 ۵۰۵.....پیناسهی ئەم دهسه.....
 ۵۰۶.....مانای ده قاو ده قی ئایه ته کان.....
 ۵۰۸.....شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان.....
 ۵۱۰.....مانای گشتیی ئایه ته کان.....
 ۵۱۸.....مه سه له گرنکه کان.....
 ۵۳۲.....کورته باسیک: چه ند نازو نیعمه تیک به هه شت.....

- ۵۳۵..... دەرسى سېيەم
- ۵۳۷..... پېئاسەي ئەم دەرسە
- ۵۳۸..... ماناي دەقاۋ دەقى ئايەتەكان
- ۵۳۹..... شيكردنهۋەي ھەندېك لە وشەكان
- ۵۴۱..... ماناي گشتىي ئايەتەكان
- ۵۴۷..... مەسە لە گرنگەكان
- ۵۵۱..... چوار كورته سەرنج
- ۵۶۵..... دەرسى چوارەم
- ۵۶۷..... پېئاسەي ئەم دەرسە
- ۵۶۹..... ماناي دەقاۋ دەقى ئايەتەكان
- ۵۷۱..... شيكردنهۋەي ھەندېك لە وشەكان
- ۵۷۵..... ماناي گشتىي ئايەتەكان
- ۵۸۶..... مەسە لە گرنگەكان
- ۶۱۶..... كورته باسېك لە بارەي
- ۶۱۶..... ئەو كورەۋە كە ويستراۋە سەربېردى
- ۶۲۵..... دەرسى پېنجەم
- ۶۲۷..... پېئاسەي ئەم دەرسە
- ۶۲۸..... ماناي دەقاۋ دەقى ئايەتەكان
- ۶۳۰..... شيكردنهۋەي ھەندېك لە وشەكان
- ۶۳۲..... ماناي گشتىي ئايەتەكان
- ۶۴۳..... مەسە لە گرنگەكان
- ۶۴۹..... دوو وردەكارىي لەبارەي ئەم مەسە لەي دوۋەمەۋە:
- ۶۶۴..... دە (۱۰) دەرس و پەندى گرنك لە بەسەرھاتى يونس دا عليه السلام
- ۶۷۱..... دەرسى شەشەم

- ٦٧٣..... پیتناسە ی ئەم دەرسە
- ٦٧٤..... مانای دەقاو دەقی ئایەتەکان
- ٦٧٦..... شیکردنەوی هەندیک لە وشەکان
- ٦٧٧..... مانای گشتیی ئایەتەکان
- ٦٨٦..... مەسە لە گرنگەکان
- ٦٩٨..... کورتە باسیک لە بارە ی
- ٦٩٨..... ریک وەستانی فریشتانەووە لە خزمەت خواداو بەراوردیکی نێوان ئەوان و مرۆفان
- ٦٩٨..... بەکەم: تەوهری بەکەم چەند دەقیک:
- ٧٠٠..... دووهم: تەوهری دووهم: چەند قسەیهکی زانایانی پەسپۆری بواری تەزکیه و تەصه ووف:
- ٧١٦..... سێ کورتە سەرئنج لەبارە ی سێ ئایەتی کۆتایی (الصافات)هوه